

384

Med. gen 69.

Medicina. Scripta varia method
et propaco. 57.

JACOBI PANCRATII
BRUNONIS,

Philos. & Medic. Doctoris, hujusque
in Univers. Norimb. Altdorffinâ
Professoris Publici

DOGMATA
MEDICINÆ GENE-
RALIA,

in ordinem noviter redacta, à
rebus extraneis depurata, & ad
verâ, Recentiorum præser-
tim, principia ac-
comodata.

NORIMBERGÆ,

Sumtibus MICHAELIS & JOHANNIS
FRIDERICI ENDTERORUM.

A. C. clc Idc LXX.

LA CORTE PANCRAII

DOGMATA
MEDICINAE

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

ORIGINE
SIMP. MICHAELIS 1648
FABRICII HISTORIA
A. C. 1648

POTENTISSIMO

ac

INVICTISSIMO

ROMANORUM

IMPERATORI CÆS.

LEOPOLDO,

SEMPER AUGUSTO, PIO,

FELICI, GERMANIÆ, HUNGA-

RIÆ, BOHEMIÆ, DALMATIÆ,

CROATIÆ, SCLA-

VONIÆ, &c.

REGI,

ARCHIDUCI AUSTRIÆ,

UCI BURGUNDIÆ, STIRIÆ,

CARINTHIÆ, CARNIOLÆ,

WIRTENBERGÆ, &c. CO-

MITI TIROLIS,

&c. &c.

):(3

IM-

IMPERATOR

AUGUSTISSIME,

Um ad S A-

CRÆ CÆSA-

REÆ MAJE-

SATIS VE-

STRÆ pedes, hoc, quic-
quid est laboris litera-
rii, ad verum Artis
Asclepiadææ incremen-
tum directi, venerabun-
dus depono, utque in de-

votis-

votissimæ subjectionis
testimonium excipiatur,
exopto, fretus nunquam
fatis deprædicandâ V E-
S T R A Clementiâ, veluti
connatâ, nihil quicquam
fastidii ob tenuitatē opu-
sculi hujus subverebor,
haud inscius, quod nemi-
ni fuerit vitio, Deos cole-
re molâ falsâ litando, si nō
habuerit thura. Cui enim
majori ac meliori jure do-
ctrinarum ac scientiarum

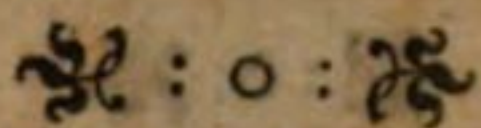
monumenta sacrari pos-
sent ac deberent, quàm
V E S T R Æ C Æ S A R E Æ M A-
J E S T A T I, sub cuius Um-
bone Potentissimo Lycéa
& Musarum domicilia in
toto S. R. Imperio, & inter
hæc Noricum quoque A-
thenæum, florent vigent-
que. In quibus cùm & ipsa
Medicina sub V E S T R O
Sceptro Augustissimo ma-
gis magisq; exculta hodie-
que caput efferat, & pro

hac

hâc ulterius exornandâ
 præsentem Opellam Me-
 dicam in Hominum Salu-
 tem, quæ Imperatoribus
 quoque vel maximè curæ
 cordiq; est, Deo juvante
 elaborare mihi datū fue-
 rit, cur eam ad VESTRÆ
 MAJESTATIS Aras, ceu ta-
 bulam quandam votivam
 & publicum gratitudinis
 devotæque submissionis
 mnemosynon affigere du-
 bitarem? Hâc igitur ani-

mi spe confidens humili-
mè rogitò, ut SACRA IM-
PERATORIA MAJESTAS
VESTRÀ opusculum hoc,
mole quamvis exiguum &
levidenſe, ſerenâ fronte
admittere & excipere cle-
mentiffimè non dedigne-
tur.

Quod mearum eſt par-
tium, pro CÆSAREÆ MA-
JESTATIS VESTRÆ incolu-
mitate diutiſſimè peren-
nante ſemperque feliciffi-

mo & pacatissimo Regi-
mine, & omnifariâ felici-
tate exoptatâ, in totius
Orbis Christiani jure e-
molumentum, D E U M,
Custodem ac Præsidentem
Imperiorum ac Principa-
tuum Optimum Maxu-
mum,

quique flammantis super alta cœli
culmina imotum solium locavit,
& suo nutu facile universum
temperat orbem,

arden-

ardentibus sollicitare pre-
cibus non cessabo

*SACRÆ CÆSAREÆ
MAIESTATI VESTRÆ*

devotissimus ac subje-
ctissimus

Jacobus Pancratius Bruno,
D. P. P.

In commendationem

Operis.

UT visus est Phœbo Liber pulcherri-
mus
BRUNONIS INSTITUTIO-
NUM, quo probè
Omnem modum verè medendi, sanctaq;
Arcana Divinæ Scientiæ docet:
Vultu sereno, capite nictans; hunc, ait,
Commendo cunctis, qui laborant assequi
Mentem meam; qui maximum credunt ne-
fas,
Hominum salute audacter uti & prodigè.

*Nobilissimo & Experientissimo Domino
AUTORI, Affini & Collega ho-
noratissimo gratulaturus
fac.*

Joh-Christophorus Wa-
genseilius, J.U.D. & P.

Viderat, innumeros libros nunc crescere,
Apollo;

Et juvenes certas ponere velle bases.

*Quî monstrare potest aliis, cui plurima restant
Et monstranda? Deus dixit & evomuit!*

Non

Æ:O:Æ

Non opus est juvenis, (seris venit usus ab annis)

Dogmata Divini scribere in arte Senis:

Ipsæ dabo, medicâ posthac qui scribat in arte,

Cujus ego studium judiciumq; probo.

BRUNONEM Medicum, quo non præstan-
tior alter,

En, sisto vobis: Plaudite Pierides!

Ægroti in lecto didicit fundamina primùm,

In libro posset quo meliora dare.

Vix dictum; placuit, mitis sententia Pimplæ

Annuït, acclamans: Perge bonis avibus!

Arripuit calamos, ac are perennius, AU-

THOR

Mirandum effecit, volve, placebit, Opus.

L. M. Q. F.

Jacobus Bürlein, Med.D.

O *Ætas Medicum beata verè!*

Quæ puram sibi vendicavit artem,

Quæ non ex variis reperta sectis

Incerto & dubio stat ambigitque

Fulcro, quod ratione comparatum

Solâ, aut ancipiti quod est in usu;

Sed ceu melliparæ legunt volucres

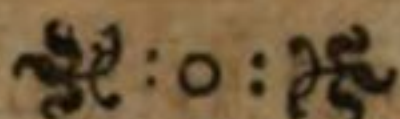
Ex nardo violis rosisque mella;

Sic Tu culta legis per arva Grajûm,

Et quæ prisca tenet Latina tellus,

Et quæ progenies sagax Britannum,

Et

Et quæ nunc Batavus colit Machaon,
Et quæ Teutonicis jacent in oris:
Hinc flores Tibi suppetunt venusti
Quæis *artem* potes *expolire* sacram.

I nunc & veteres relinque cryptas,
Obscuras ubi repperis Camœnas,
In multis dubiis recessibusque
Nutantes Medicos, ineptiisque
Fallentes tenerum tenella corda.

I nunc! secula compara, Vetustas,
Divini Senis atque Pergameni;
Non sic dogmata sana tunc fluebant;
Non sic Phœbigena expolita stabat.
Nunc, dum tempora doctiora prostant,
Quæis turpes Veterum Recentiores
Detergunt maculas, novoque cultu
Incultam speciosiore formâ
Exornant capite, altiùs superbit,
Et latè clariò nitore fulget
Et cedrò decorata purpurâque.

Huc, quos sanctus amor trahit medendi
Huc, quos Teutonicus creat fovetq;
Orbis: non opus est migrare Athenas,
Aut Romam veterem, vel arte clarâ
Olim Pergama: sed tenete vobis,
Quæ Germana dedit Lycæa tellus.
Huc, huc! qui facilem viam medendi
Veramque ire volunt. Venite Chari!

℞ : o : ℞

Erratum satis est: Videte certâ;
Quæ *Cous* docuit, vel arte doctâ
Quæ *Celsus* Latio reliquit amplo,
Quæ *Harvejus*, decus Angliæ, reperta
Linden quæ celebris, sagaxque
Willis, *Sylvius*, & *Danium Machaon*,
Et qui per rubei liquoris ignem
Vitalem querulis levamen affert,
Hoffmannus gravis, atque veriora
Quæ scripsere Viri medendi in arte
Experti, reperire in hoc libello
Cunctis cuncta licet: Quod antè nunquam
Sic visum teneris ab Artis annis.

BRUNO, Noriacum decus Medentum,
Tu nobis facilem, brevem, politam
Artem porrigis, Artis auctor ingens
Eja! lucidioris: ecce! per Te
Nunc fulcro Medicina stat perenni;
Nunc pulcrum Meditrina habet nitorem.
Te Vir, te Juvenis leget Senexque.
Prævisum Tibi cognitumque nomen
Magnum, & semper honos Tuus manebit.

in laudem

EXCELLENTISSIMI DN. AUTHORIS
& commendationem Dogmatum Medi-
cinæ ab alienis feliciter purgatorum ob-
sequiosa mente scribebat hæc

SOCIETAS MEDICA
ALTDORFFINA.

ΦΙΛΙΑ

ΦΙΛΙΑΤΡΟΙΣ

imprimis

CLARISSIMÆ

SOCIETATI MEDICÆ

ALTDORFINÆ

εὐπεξίαν!

Os estis, ὦ φίλτατοι, quamvis vestrum quidam cursum jam jam absolverint Medicum, Artem exercentes non sine famæ opumque incremento, quorum stimulo incitatus in commodum Vestrum arduum huncce laborem, ad quem nunquam non me imparem æstimasse, ceu probè conscium meæ imbecillitatis, vosmetipsi attestari potestis, suscepi, ut *Institutiones Medicas* novò quodammodo ordine sub *Dogmatum Medicina Generalium* nomine ad noviter reperta Anatomica *Φαινόμενα*, & alia vera & indubitata Artis principia, remotis ἐφ' ὅσον οἰόντι alienis, conscribere publicique juris facere ausus sim. Neque enim inficias ire potestis, Ve-

). () (

strum

strum hoc haëtenus fuisse votum :
 Utinam ex nostris Doëtoribus in hoc
 vel alio Germaniæ Lycéo totius Artis
 Medicæ præcepta generalia ad nor-
 mam recentiorum principiorum ac-
 commodata & disposita divulgaret !
 Nec vos tantùm, sed & alii multi, imò
 ipsi etiam celeberrimi Doëtores idem
 mecum exoptarunt , conquerentes :
 quòd hisce temporibus Facultas Me-
 dica destituatur accuratis Institutio-
 nibus. Absit verò, ut propterea velim
 derogare laudem ac famam scriptis
 quibusdam *χαρτέων* hisce tempori-
 bus Doëtorum, quâ Germanorum,
 quâ exterorum, cùm potiùs iis maxi-
 mæ debeantur gratiæ, quod & anti-
 qua sub incudem revocando & nova
 investigando , inventaque confir-
 mando Artem præclarissimam illu-
 striorem reddiderint. Nihilomi-
 nus manet certo certius & vero ve-
 rius, querelam hanc de absentiâ In-
 stitutionum Medicarum sincerio-
 rum haëtenus non fuisse de nihilo.
 Quamvis verò mihi minimè sim suf-
 fenus,

ferus, ut eam mihi arrogem eruditionis excellentiam, cujus beneficio omnibus numeris & modis perfectas promere quirem Institutiones Medicas: Etenim Vos testes invoco, qui me intus & in cute novistis, quod ab hoc arrogantia & inanis gloriae vitio tantum absum, quantum ara Alexandri ab Herculis columnis: Attamen cum frustra per tot annos ab aliis, quos Divina Bonitas majori ingenii & judicii dotavit acumine, easdem expectaverim, unaque probe pensitaverim, quod & mihi vi Professionis meae jam ante octennium demandatae Divinitus impositum sit, Spartam omni studio excolendi, neque talentum concessum quasi sudario involutum terris condendi, quin potius in Salutem Hominum & publicum Artis incrementum impendendi: humeris meis onus hoc subire non sum veritus, & impraesentiarum *Dogmata haec* pro virili conscripsi. Num verò Labor hicce meus bono

sine susceptus expectationi Vestrae
 aut aliorum ex assē satisfactorius sit,
 non est mearum partium dijudica-
 re : Alii impoſterum pro lubitu id
 faciant, modò candida, ſincera,
 nec præconceptis opinionibus aut
 φιλαυτίας glaucomate contamina-
 ta eorum fuerit ἐπίκρισις. Hoc
 diffiteri nec debeo, nec poſſum,
 multoties meditationes meas, quas
 huic Operi impendere conſti-
 tui, per alia publica privataque ne-
 gotia, quæ ſæpè ſæpiùs inciderunt,
 fuiſſe turbatas & interruptas, ut
 veniam facilem ab aliis me impe-
 traturum confidam, ſi Dogmata
 noſtra non ex omni parte exaſciata
 & elaborata perfectè qualia qui-
 dem in votis habui, prodierint. Ego
 facilè contentus eſſe poterò, ſi hunc
 aſſecutus fuero ſcopum, ut vel meus
 hic qualis qualis conatus anſam præ-
 beat aliis Doctõribus meliora & per-
 fectiora communicandi ; vel ſi Ve-
 ſtris ſtudiis in tantum commodet,
 ut habeatis firmum aliquod & ſta-
 bile

bile fundamentum , cui securè inni-
 ti queatis , nec opus sit non sine
 maximo temporis dispendio , ἀπο-
 τρεῖναι τὰς μοχθηρὰς δόξας dediscere
pravas opiniones , uti Galenus alicubi 7. meth.
 loquitur ; sed felicius ac celerius ^{med. 3.}
 impofterum ad abstrusiora Artis
 Medicæ penetralia possitis progredi.
 Ita verò conscripsi , ut & initian-
 dis, μαθηταῖσι συζητησέμενοις καὶ ὠρε-
 σέμενοις νόμῳ ἰατρικῷ , qui noviter no- Hippocr.
 men dederunt & in legem medicam ju- in iure-
 rarunt , prodessem , quibus primâ vi- jur.
 ce nuda Dogmata sufficere possunt ,
 ut illa fideliter memoriæ mandent ;
 & simul provectioribus quoque in
 artis Medicæ studio inservirem , qui
 haud dubie in expositione Dogma-
 tum plura invenient , quæ posthac
 commodè ad ipsam ἀσκήσιν sive τὸ
 τεχνωθῆναι adhiberi & in usum trans-
 ferri queant. Græca ideò junxi La-
 tinis , præsertim ex indubitatis Me-
 dicinæ principibus , Hippocrate &
 Galeno , primùm persuasum esse vo-
 lens cum beato quondam in hoc

in præ-
fat. ad
Instit.

Lycéo Antecessore & Præceptore
meo *Cass. Hofmanno*, omnibus, non
posse in arte extrui quid solidi, nisi
ad natale illius solum proficiscamur;
deinde ut maturè à falsissimâ non-
nullorum, quibus omnia antiqua
sordent, & propterea lectionem
Hippocratis & Galeni dissuadere non
verentur, persuasione abducerem,
cùm nihil aliud præstent, quàm
ut propriam turpitudinem, igno-
rantiam scilicet Græcæ linguæ, &
itâ perfunctoriam eruditionem, pro-
fiteantur. Ego profectò haberem
pro haud exiguâ felicitatis parte,
si plus temporis mihi esset con-
cessum, quod continuæ lectioni
Medicorum Græcorum, præser-
tim *Hippocratis Cei* impendere pos-
sem: Exinde enim maximum
sperarem, nec sperarem tantum,
quin etiam certò consequerer fru-
ctum & emolumentum. Hoc e-
gregiè demonstravit ex recentio-
ribus Græcæ linguæ studiosissimus
Medicorum Belgarum insigne de-
cus

cus (utinam adhuc superstes!) *Jo-*
hannes Anton. Lindanus in suis *Sele-* Exerc.
XV. §. 9.
ctis, hoc potissimum intendens, ut
aliquos saltem ex his, quæ salus proxi-
mi ex corde curæ est, excitaret & invita-
ret ad lectionem atq; meditationem Hip-
pocratis præsertim, ceu talis Scri-
ptoris, quem dici non potest, quàm
inestimabili nostro bono Divina pro-
videntia atq; benignitas dederit no-
bis & servaverit in hunc usq; diem!
 denique ut vanam aliorum Docto-
 rum de nostro in hâc Universi-
 tate Collegio conceptam suspicio-
 nem amoverem, quod veterum
 Medicorum monumenta nihilifa-
 ciamus, novitatis nimium Studio-
 si. Animadversiones, vel si for-
 tasse Tibi ita videntur, Invecti-
 vas in alios Doctores, dextrè ut
 interpretemini, seriò etiam atque
 etiam expeto, persuasissimum Vo-
 bis habentes, omnia, quæ scri-
 pta sunt, absque omni *Φιλονει-*
κίας studio, quæ à me alienissi-
 ma est, in medium esse produ-

Et. Atque hæc sufficient de Insti-
tuti mei ratione Vos monuisse,

Horat. I.
Serm. 10,

— quibus hæc, sint qualiacunq;
Arridere velim, doliturus, si placeant

spe
Deterius nostrâ. — —

Valete & Vestro ardore & amore ad
ulteriora elaboranda me animate.

INDEX

INDEX
CAPITUM

quæ in hoc Libro continentur.

PRÆLIMINARIUM

De Constitutione Medicinæ.

Caput unicum.

Paginâ 1

PARTIS PRIMÆ

De Physiologiâ.

Cap. I. De Physiologiâ & rebus
secundum Naturam
in genere. pag. 13

II. De Sanitate ejusque Sub-
jecto. 18

)()(5

Cap.

Cap. III. De Sanitatis Differentiis
Essentialibus, 35

IV. De Differentiis Sanitatis
Accidentalibus, 49

V. De Cauſſis Sanitatis in ge-
nere & in ſpecie de
Proximâ & Antece-
dente, 54

VI. De Cauſſis Sanitatis Re-
motis ſive Proca-
tarcticis, 70

VII. De Modo Generationis
Sanitatis, 76

VIII. De Sanitatis Accidentibus
& in ſpecie de Actio-
nibus integris, 84

IX. De Excretis & Retentis
integris, 94

X. De Qualitatibus integris.

100

PAR-

PARTIS SECUNDÆ

De Pathologiâ.

- Cap. I. De Pathologiâ & Rebus
præter naturam in
genere. 105
- II. De Morbo ejusque sub-
jecto. 110
- III. De differentiis morborum
essentialibus & in-
specie de Intempe-
riibus. 114 (b)
- IV. De Morbis Organicis, 123
- V. De Morbis Solutæ Unita-
tis. 134
- VI. De differentiis morborum
accidentalibus. 145
- VII. De Causis morborum in
genere & in specie de
Propinquis. 169
- Cap.

Cap. II. De Cauſſis morborum re-
motis ſive procatar-
eticis. 213

IX. De Modo generationis
Morborum. 239

X. De Symptomatibus in ge-
nere & in ſpecie de
Actionibus Læſis.

259

XI. De Excernendis & Reti-
nendis præternatu-
ralibus. 278

XII. De Qualitatibus Senſibili-
bus præternaturali-
bus. 286

PARTIS TERTIÆ.

De Semiologiâ.

Cap. I. De Semiologiâ , Signorum
Definitione , & Diſiſione
in genere. 295

Cap

- Cap. II. De Signis Diagnosticiis rerū secundum naturam. 318
- III. De Signis Diagnosticiis rerum præter nat. 339
- IV. De Pulsu & Urinâ. 358
- V. De Signis Prognosticis in statu secundum nat. observandis. 405
- VI. De Signis Prognosticis in statu p.n. observandis. 411

PARTIS QUARTÆ

De Methodo Medicinali.

- Cap. I. De Methodi significatione medicâ generali & Divisione, ut & de Indicationibus in genere. 452
- II. De Methodo Conservandi sanitatem. 465
- Cap.

Cap. III. De Methodo Medendi in
genere. 475

IV. De Methodi Medendi di-
visionibus, vel de mo-
dis Solutionis mor-
borum particulari-
bus. 520

PARTIS QUINTÆ.

De Dieteticâ.

Cap. I. De Diætâ in genere. 556

II. De Aëre. 568

III. De Alimoniâ & Abstin-
tiâ. 591

IV. De Vigiliis & Somno. 618

V. De Motu & Quiete. 635

VI. De Excernendis & Reti-
nendis. 647

VII. De Affectibus Animi. 654

PAR-

PARTIS SEXTÆ.

De Pharmaciâ.

Cap. I. De Medicamenti naturâ &
Divisione generali.

664.

II. De Medicamentorum Fa-
cultatibus. 683

III. De Medicamentorum In-
ventionem & Collec-
tione. 724

IV. De Medicamentorum præ-
paratione & Compo-
sitione. 743

V. De Medicamentorum Do-
si & Præscriptione. 755

VI. De Medicamentorum Ti-
tulis & nominibus.
769

PAR-

66:(0):66

PARTIS SEPTIMÆ

Et ultima.

Caput Unicum *De Chirurgiâ.* 776

A&Ω!

A & Ω!

DOGMATUM MEDICINÆ GE- NERALIIUM PRÆLIMINARIA.

De

Constitutione Medicinæ.

CAPUT UNICUM.

I. **I**nter omnes Medici-
næ sectas Dogmatica
sive Rationalis optima
& perfectissima meri-
tò habetur.

§. Non est nostri instituti, prolixius
τὰς αἰρέσεις sive sectas Medicina & Medico-
rum proponere vel ventilare. Omnes, quæ
veteres, quæ novæ, reduci facile possunt ad
tres jam olim à Galeno propositas, *Empiricam*,
ἐμπειρικὴν, *Methodicam*, μεθοδικήν, &
l. de se-
ctis, & o-
ptimâ sc-
ctâ.

A

Dogma.

Dogmaticam five *Rationalem*, *δογματικὴν*
ἢ λογικὴν, quarum postrema ideò optima &
 perfectissima dicitur, quia nititur firmiore
 fundamento, veluti incedens duobus cruri-
 bus, quæ sunt *πείρα καὶ λόγος*, *Experien-*
tia & Ratio. Priorēs verò duæ tantum alter-
 utro, *Empirica* quidem *experientiâ*, *Methodica* solâ *ratione*, five potius qualicunque *ra-*
tiocinatione & conjecturâ. Ad *Empiricos*
 haud incongruè referre licebit nonnullos
Chymicos, qui vel de Panaceis tantum & Au-
 ro potabili solliciti sunt, unâ, quod dicitur, fi-
 deliâ omnes parietes dealbare tentantes, &
 in hunc usque diem *τῆς ἐλπίδος καὶ τῶν*
πραγμάτων ἀποτυχάνοντες, *ἐξαπα-*
τῶντες καὶ ἐξαπατηθέντες. h. e. in cassum
 laborantes. Quid? quod eorum vanas ef-
 se jactationes alii etiam prudentiores non in-
 ficientur *Chymiatrī*. Vel præpostero ordine
 eos, qui vix limina salutarunt adytorum *Me-*
dicinæ, ad praxin *Medicam* & elaborationem
 variorum medicamentorū deducunt; quan-
 to profectò cum *Φιλιάτρων* dispendio, nos
 hætenus non semel iterumve, sed sæpè sæ-
 pius docuit *experientia*. Ad *Methodicam*
 verò hæresin an non ferè inclinent ii, qui ho-
 diernorum principiorum & fundamentorum
Anatomicorum evidentiâ & facilitate inescā-
 ti *Hippocratem* mendacii arguere non dubi-
 tant,

tant, vel διαρρήδην, vel δι' αἰνιγμάτων artem
brevem dicentes, simulque Φιλιάτροις per-
suadentes, sufficere ad impetrandum veri
Æsculapio & Hippocrate digni Medici no-
men & gloriam, si illa fundamenta probè cal-
luerint, brevibus hodieq; Compendiis com-
prehensa, aliis relinquemus dijudicandum.
Nobis ἐν καιρῷ incidit Philologi quondam
in hoc Lycéo celeberrimi RUPERTI ἀξιό-
μνημόνευτον de Compendiis iudicium: Com- in metho
pendia, inquit, quidem minimè diffiteor, pri- do studiis
mas ansas esse, quibus apprehendantur gravio- Philolo-
ra; sed in iis τὸ πᾶν eruditionis nunquam col- gici.
locare potui, neq; eorum insolentiam probare,
qui compendiis suis freti de omnibus rebus judi-
cium suum interponunt. Compendiariam
verò etiam in Medicinâ eruditionem esse in-
sufficientem, demum cum detrimento expe-
riuntur Medici juniores, animadvertentes,
quam opus ipsis etiam fuisset τῷ τεχνωθῆναι
h. e. exerceri circa particularia. Verùm de
his plus satis.

II. Est verò Dogmatica Medici-
na inter artes referenda, minimè sci-
entiis annumeranda.

§. Prius probatur, quia ipsi competit de-
finitio Aristotelica artis, quod sit ἔξις μετὰ 6. Eth. 4.
λόγῳ ἀληθῶς ποιητικῇ, habitus cum rectâ

ratione effectivus. Quid verò & quomodo efficiat Medicina, p. p. de officio gemino dicendum. Qui *Φρόνησιν* prudentiam potius appellandam esse statuunt, illi magis respicere videntur ad Medicinam, prout in Academicis docetur, aut quatenus secum deliberandi monstrat rationem de agendis, neglectâ τῇ ποιήσει sive effectione. Posterius confirmatur, 1. quia medicina caret subiecto æterno, vel τῷ καθόλῳ *universali*: Neque enim circa hominem, quâ species est, versatur, sed tractat individua, Jacobum, Johannem, Annam, Catharinam, &c. Individuorum verò & singularium non esse scientiam, quia sunt τῆς αἰσθήσεως, jam dudum docuit *Aristoteles*.
 2. Quia non acquiescit in cognitione, ἐν τῇ γνώσει, sed ulterius progreditur ad τὸ ποιεῖν, ad efficiendum. 3. Quia non nititur certis demonstrationibus, aut certè pauciorib⁹, iisque secundi generis: Αἱ γὰρ ἀποδείξεις τῶν καθόλῳ. Demonstrationes scilicet propriè dictæ, sunt rerum *universalium*. Medicina verò sæpè contenta est σοχασμῶ, sive conjecturis, quamvis non quibusvis, sed per prudentem ratiocinationem ad naturam demonstrationis proximè accedentibus; ut ità vani sint, qui incertitudinem objicere solent Medicis. Jungatur hîc Disputatio *Piccarti de similit. & dissimilit. scientiæ & artis.*

l. i. post.
 Anal. c.
 25.

d. l.

Philos.
 Altorf.
 p. 313.

III. Sub-

III. Subjectum Medicinæ est Corpus Humanum, vel potius Homo sanitatis particeps.

§. Fundamentum assertionis nostræ hoc est, quòd medicina non tractet *corpus humanum*, quatenus est corpus, sed *quatenus est vivum*, sive *animatum*. Anima verò (intellige humana) & corpus organicum conjunctivè accepta sunt ipse Homo. Vitalitatem in subjecto suo potissimum considerare Medicinam inde liquet, quod non se habeat purè passivè, quemadmodum in artibus mechanicis; Sed cooperatur beneficio *caloris sanguinei vitalis*, qui optimo jure *Natura* dicitur, cui ipse etiam *Hippocrates* olim primas in medendo concessit notissimo illo: *Νέσων φύσις ἰητροί. Natura morborum medicatrices.* Accedit, quod & animam ipsam ejusq; integritatem, prout organico juncta esse debet corpori, consideret Medicina, non solum in statu secundum, sed etiam p.n. Hinc illud *πολυτέλμητον Juvenalis* unicâ solum voce mutatâ huc referri potest.

6. Epidom. s. 5, t. 1.

sat. 10.

Curandum est, ut sit mens sana in corpore sano.

Qui ultrâ hominem etiam alia corpora viventia capacia sanitatis & morborum huc referre non verentur, illi videant, cui sese ad-

A 3

junxe-

junxerint societati. Nobis non placet artem hanc ἐπιφανεστέτην sordidare.

IV. Finis primarius & ultimus Medicinæ est Sanitas : Intermedius, prospicere & facere omnia, quæ ad hanc sunt necessaria & idonea.

§. Hujusmodi gemino fine gaudent omnes artes μὴ ὡχισμένα, quæ non sunt definitæ, uno verbo, σχαστικαί, sive διωάμεισ facultates, in quarum potestate nō est, ut semper ultimo suo fine potiantur. Quò etiam pertinet Rhetorica, Logica, Venatoria, Navigatoria, ut & nostra Medicina. Teste enim Ovidio,

Non est in Medico, semper relevetur ut ager,

Interdum doctâ plus valet arte malum.

Quemadmodum igitur Rhetori satis est, si omnia proposuerit, quæ ad persuadendum facere possunt, licet non semper Auditoribus persuadeat; Et Naclero, si omnem impenderit operam, ad promovendam navim in portum, quamvis interdum eo frustretur: Ità & sufficit Medico, si prospexerit, & fecerit omnia, quæ ad ultimum finem obtinendum visa fuerunt necessaria, etiamsi voti non semper fiat compos. Brevius more suo Ro-

l. 7. de manorum sapiens protulit : Si omnia fecit, ut
benef. sanaret, peregit Medicus partes suas. Distin-
ctio inter finem & ἡ ὧ cuius & cui quam qui-
dam

dam huc applicare conantur, rectius omittitur, cum ipsi nondum inter se quoad explanationem conveniant Philosophi. Per *Sanitatē* *ὑγίειαν* non tantum summa *ἐυεξία* sive excellentior gradus intelligi debet, sed & comprehendī τὸ πλάτος *Latitudo* in hominem cadens, modo primario suo accidente, actionum scilicet integritate, stipata fuerit.

V. Ad finem hunc tendit geminum Medici officium, conservare sanitatem præsentem, & amissam recuperare.

§. Aliquoties τὴν προφυλάξαι καὶ θεραπεύσαι *conservandi & medendi* meminit Galenus. Non ergo *Medici etymon* strictè accipiendum est, quasi is solum sit, qui morbis medetur, medicus: sed etiam conjungenda altera usitata *Physici appellatio*, quatenus eum quoque *Natura conservatorem* esse docet. Et quamvis hoc posterius officium non ubique expetatur, nisi forsan in aulis Principum & Magnatum, non tamen propterea negligi debet, præsertim cum hoc magis sit in ipsius potestate, quam alterum. Etenim

turpius } *ejicitur, quàm non admittitur hospes.* Ovid. s.
tardius } Trist.

VI. Hinc resultant duæ principes *Medicinæ partes*; *ὑγιεινὴ*, καὶ *θερα-*

πρῶτη, methodus conservandi & methodus restituendi sanitatem.

§. Non hoc derogat unitati Artis, ex unico fine, qui Sanitas est, fluenti. Pro diversa enim illius finis consideratione, num præsens vel absens fuerit, geminum oritur Medici officium, & secundum illud binæ primariæ partes. *Primarias* dicimus, quia proximè collimant ad ultimum finem obtinendum.

VII. Non necesse est tertiam partem pro Neutro corpore curando fingere.

art. medicinal. c. 5. & l. 1. i. de simpl. fac. c. 21.

§. *Herophilus*, teste *Galeno*, corpus & δὲ τέρων *neutrum* in Medicinam quoque introduxit, idque *triplex* esse docuit: τὸ μὲν μὴδ' ἐτέρας τῶν ἀκρῶν διαθέσεων μετέχειν, τὸ δὲ τῶν ἀμφοτέρων, τὸ δὲ τῷ ποτὲ μὲν τῆσδε, ποτὲ δὲ τῆς δε. *unum* quidem, quod *neutrius* est *extremae dispositionis particeps*: *alterum*, quod *utriusq.*: *tertium*, quod *aliquando huius, aliquando v. illius*. Quamvis prima solùm significatio hodieque à quibusdam attendatur: Secunda enim & tertia acceptio vocis *Neutrum* propriè ad Pathologiam, aut diverso tempore ad Physiologiam suâ naturâ pertinet. Verum neque prima acceptio vocis tanti est momenti, ut necesse sit propterea novam

novam & peculiarem pro illo constituere
Medicinæ partem, quod nonnulli etiam ex
recentioribus fecerunt. Cum enim ille
Nenter corporis status in primâ significatione
sit *duplex*, alius *decidentia* dictus, qui est re-
cessus quidam levior, absque tamen manife-
stâ actionum læsione conjunctus, omninò
ejus correctio adhuc sub latitudine sanitatis
comprehenditur, & ità ratione cognitionis
ad Physiologiam, ratione executionis ad me-
thodum ὑγιεινὴν referendus: Alius *reconva-
lescentia*, h. e. defectus aliquis pristinæ sani-
tatis à præcedentis morbi vehementiâ depen-
dens; Hic aliò certè non pertinet, quàm ad
Pathologiam, quoad cognitionem; & me-
thodum medendi, quoad curandi rationem.

Debet enim Medicus, teste Hippocrate, ἀποθε- in præ-
ραπεῦσαι τὸν νοσέοντα καὶ μὴ παριδεῖν, cept. ed.
curationem ad finem perducere, nihilq; præ- Foëf. p.
termittere. 26. fin.

IIIX. Vana etiam est divisio Me-
dicinæ in Theoreticam & Practicam.

§. Ab Arabibus Medicis inventa est hæc
distinctio, planè contrà naturam Artis pu-
gnans. Cum enim antea fuerit demonstra-
tum, non esse scientiam, neque nuda con-
templatio faciat Medicum, quâ talem, sed
requiratur, ut exerceat artem, quomodo co-
gnitio illa poterit dici pars princeps totius ar-

tis ? Sanè hoc modo omnes artes, etiam
mechanicæ, in Theoreticas & Practicas di-
vidi deberent, cum nemo eas possit exercere,
nisi cognitionem illorū, quæ ad efficiendum
necessaria sunt, prius sibi comparaverit. Ele-
ganter in hanc rem o. the. quondam Pic-
d. l. 9. ult. cartus : *Præcepta artium ab arte distingui de-
bent : Unde scitum illud : Artes doceri non
posse, sed exerceri, doceri verò artium præcepta.*
Et ex hoc fundamento non veremur asserere,
Doctores publicè in Academiis artem Me-
dicam profitentes propterea non esse Medi-
cos, sed quod eam etiam datâ occasione cal-
leant exercere. Et meritò falsum esse illud
proverbium : *quod Doctus Theoreticus sit in-*
in præfat. felix Practicus, dixit Kyperus, quia nemo nisi
ad trans- casu benè curat, nisi innitatur solidis medendi
sumta præceptis.
Medica.

IX. Binis partibus principibus a-
liæ serviunt, partim prægredientes, ad
cognitionem sufficientem necessa-
riæ, ut sunt Physiologia, Pathologia,
Semiologia : partim pedissequæ, vel
comites executioni destinatæ ; Diæ-
tetica, Pharmaceutica & Chirur-
gica.

§. Hunc verum esse ordinem partium to-
tius artis Medicæ, quilibet ex dictis colliget,
cui mens præconceptis veterū, partes vel con-
fun-

fundentium, vel insufficienter enumerantiū,
opinionibus non est obruta. Eundem et-
iam nos impoſterum obſervabimus in ipſā
ἐργασία, primum tres cognitioni intervien-
tes miniſtras, deinde duas methodos princi-
paliores, denique tres executioni miniſtran-
tes tractaturi. Antequam autem id fiat, ex
hactenus dictis libet in gratiam memoriæ
Medicinae definitionem proponere, & eādem
Præliminaria hæcce obſignare.

X. Medicina eſt facultas proſpi-
ciendi & faciendi ea, quæ ad ſanita-
tem hominis, quā conſervandam, quā
recuperandam, idonea ſunt & neces-
ſaria.

§. Græcè itā poſſet efferri ad imitatio-
nem definitionis *Rhetoricæ* apud *Ariſtotelem*: l. i. Rhe-
ῥωτική ἐſτι δυνάμις τῆ θεωρεῖσθαι καὶ ποιῆ-
σαι τὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἐνδεχόμενα ὑγιεινά. l. i. Rhe-
thor. c. 2.
Lubenter aliis ſuas relinquemus definitiones
magis de brevitate, quàm perſpicuitate ſolli-
citis. Noſtram paucis itā confirmamus. Per
facultatem intelligimus illud artium genus,
quas ad θ. 4. diximus σοχαστικάς, μὴ ὡρεσ-
μένας, *indeterminatas* conjecturales. Tò
proſpicere inculcat cognitionem cùm ſubjecti,
tùm faciendorum. Per τὸ *facere* executio-
nem requirimus, ſcilicet ubi locum ea habue-
rit. Interdum enim cogitur Medicus abſti-
nere

mere ab executione, quando vel tanta est san-
nitatis perfectio, ut nullâ indigeat operâ Me-
dici; vel morbi peccant adeò leves, quos ve-
rissimile est Naturam ipsam superare posse, se-

I. I. Instit. cundum præceptum *Vallesii* apud *C. Hofman-*
Med. c. 2. *num*; vel tantæ sunt vehementiæ, ut *despera-*

§. 4. *ta omninò salus sit*; Nam hîc imprudentis consi-
lii fuerit calumniis vulgi exponere remedia, quæ

I. II. m. multis fuere usui, verbis *Galenii*: ΕΦ' ε' α-
m, c. 9. νέλπιστος ἡ σωτηρία, μάταιον ἀν εἴη δια-

βάλλειν τοῖς ιδιώταις τὰ πολλὰς σώζοντα
βοηθήματα. Nota hîc vocem ἀνέλπιστος,

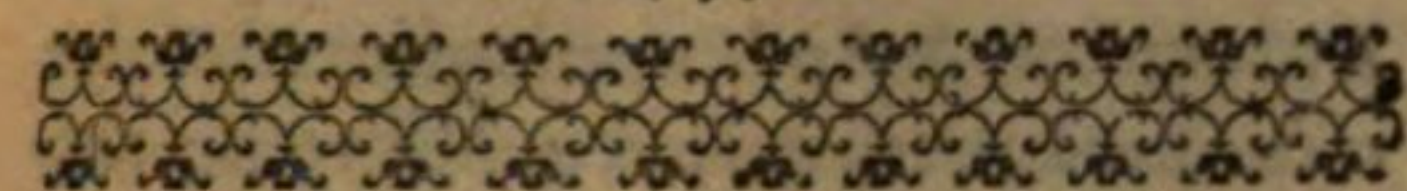
omninò desperata; Interdum enim videtur
salus desperata, non tamen reverâ est, & hîc
locum habet *Celsi* præceptum: *Præstat expe-*
xiri anceps remedium, quàm planè nullum;

I. 10. m. vel ut *Galenus* præcipit, δράσαντες τι κιν-
m. 10. δυνεύσαι tentare aliquid cum periculo.

Reliqua ex præcedd. satis sunt
perspicua.

Finis præliminarium.

DOGMA-

DOGMATUM MEDICINÆ GE- NERALIIUM

Pars I.

quæ est

PHYSIOLOGIA.

CAPUT I.

*De Physiologiâ & Rebus se-
cundum Naturam in genere.*

I.

Phyfiologia vulgaris pars
Phyficæ potius est, neq;
inter præcurrentes Me-
dicinæ miniftras refe-
renda.

§. Conftat ferè ex omnibus Inftitutio-
niftis, Pbyfiologiæ objectum dici *Res feptem*
Naturales, Elementa, Temperamenta, Par-
tes, Humores, Spiritus, Facultates, Aétiones.
Et in his explicandis quidam adeò proluxi
funt, ut non dubitent integram doctrinam

Ana-

ad Thra-
sybul.

Anatomicam & Anthropologiam Medicinæ
cancellis comprehendere; quidam etiam ulte-
rius progrediuntur, plurima Physica Theo-
remata & quæstiones de Elementis, eorum-
que qualitatibus, de Mixtione, de Tempera-
mentis, generaliter tractantes & ventilantes;
quamvis alii cautiores ut esse videantur, talia
solum nomine *Transsumtorum*, aut è Physicis
mutuatorum proponant ob insolubilem
Philosophiæ Naturalis cum Medicinâ nexum:
Verum enim verò, quamvis ille nexus utrius-
que disciplinæ negari nec possit, nec debeat,
cum jam dudum sermone eruditorum per-
crebuerit illud axioma: *Ubi desinit Physicus,*
ibi incipit Medicus; Nihilominus minimè
approbandum videtur, quod propterea ter-
mini utriusque scientiæ confundantur. Pro-
fectò verissimè Galenus, Τὰ οἰκεία τῶν
τεχνῶν ἐκάστοις θεωρήματα τὸ τέλος ὁρίζει
καὶ κρίνει. *Propria cuiusque artis præcepta*
finis terminat & judicat. Notanter etiam
verbum, *Desinit*, in canone illo hanc termi-
norum proprietatem & diversitatem videtur
inculcare. Dicis: An igitur hæ septem res
Naturales penitus è Medicinâ eliminandæ?
En nostram subjiciemus ἀπαθῶς de hac quæ-
stione ἐπιχειρῶν. Omnino dictarum re-
rum Naturalium usus est insignis in arte Me-
dicâ, si non omnium, certè plerarumque,
quem.

quemadmodum paulò post audiemus. Verum suntne hæ addiscendæ in Medicinâ ? An non hoc prolixè & accuratè te docebit Physica ejusque pars specialis, quid sint elementa, mixtio, Temperamenta ? quid sit homo ? quid corpus ejusque partes ? quid humores, spiritus, facultates & actiones ? Apage eum *Φιλίατρον*, qui non prius Naturalis scientiæ sufficientem sibi comparaverit cognitionem : Esto animis medicinam discientium, veluti portæ sacrarii Medici, semper inscriptum : *Ἀφιλόσοφος ἐκ εἰσείτω* : *Ne accedat Philosophia* (præsertim *Naturalis*) *ignarus*. Quod si verò jam calluerit talia, quid opus est repetere in Medicinâ, & crambem bis coctam apponere ? Quin potius discat applicare res naturales rebus Medicis, h. e. secundum & præter naturam. Ergò denudò monemus, omni studio evitandam esse *ἀταξίαν*, perniciem docentium & discientium maximam, disciplinarum diversarum confusionem, & prolixitatem planè non necessariam. Quæ ergò est, quæris, Physiologia Medica ? Statim dicemus.

II. Physiologia huc pertinens est pars Medicinæ ministra, quæ tractat res secundum Naturam in rebus Naturalibus diversimodè notandas.

§. Hoc

§. Hoc docet Te natura & doctrina oppositorum, quod hoc loco Φύσις opponatur τῷ πάθει: Quemadmodum ergo per τὸ πάθος in Pathologiam intelliguntur unanimi Medicorum consensu τὰ πρὸς Φύσιν *Res præter naturam*: Ita per τὴν Φύσιν accipienda sunt τὰ κατὰ Φύσιν *res secundum naturam*, quæ nihil aliud sunt, quam effectus illi in rebus naturalibus à bonitate naturæ dependentes. Ut haud incongruè pars hæc Medicinæ dici quoque possit ὑγειολογία, *Hygiologia*. Patet ergo ex dictis, *Res naturales*, & in Physiologiam & in Pathologiam necessarias esse, non ut objectum, sed veluti fundamentum, antea à Physicis cognitum & perspectum.

III. *Res secundum naturam sunt tres: Sanitas, Causa sanitatis, & Accidentia sanitatis.*

§. Caret omni difficultate hæc positio, cui lucem foenerat abundantem doctrina τῶν ἀντικειμένων sive oppositorum, præsertim contrariorum. Debet enim examussim Physiologia Pathologiæ in ratione oppositam respondere, & viceversa. Harum rerum plenior expositio impofterum justo ordine sequetur: Nunc operæ erit pretium demonstrare, quomodo hæc res in rebus Naturalibus sint fundatæ,

datz , & possint observari ? Ostendemus ,
attende.

IV. Sanitas fundatur in corpore
ejusque partibus subjectivè : Causa
sanitatis in Humoribus & Spiritibus
effectivè : Accidentia sanitatis in
actionibus , consequenter , vel con-
sectariè.

§. Dicis : Hâc ratione quatuor tantùm
rerum naturalium in Physiologiâ Medicâ u-
sum expoluistis ; nimirum *Partium* , *Humo-
rum* , *Spirituum* , *Actionum*. Quid fiet de
reliquis & primò de *Elementis* ? R. Eorum
expositio & applicatio ad usum Medicum
planè est supervacanea , nisi velis per *Elemen-
ta* , non principia corporum naturalium sim-
plicissima , sed sensibilia & jam formâ & ma-
teriâ constantia hîc intelligere , cum nonnul-
lis neotericis , v. g. *Salem* , *Sulphur* , *Spiritum* ,
sive *Mercurium* , *Aquam* , *Terram* , quæ con-
sideratio non caret utilitate , quemadmodum
ab aliis hoc jam satis est demonstratum , estq;
ad usum Medicum conveniens & facilè suffi-
ciens , ne opus sit ulterioribus Physicis Theo-
rematibus & ἀνεξελεγκταῖς. Deinde quò
pertinet *Temperamentum* ? R. Est tantùm
species , aut differentia essentialis sanitatis , quæ
cap. seq. erit exponenda. Denique cur non
mentio facta *Facultatum* ? R. Quia vel est
B earum

c. 2. θ. 2. earum doctrina ἀλλότρι, & merè Physica, si facultates animæ intelligas; *vel* est superflua, & inepta; siquidem aut erunt ipsa sanitas (quam sententiam nos p. p. defendendam suscipiemus) cùm inter sanitatis dispositionem & actionum integritatem nihil intercedat; *aut* erunt tantùm entia rationis, & ita Medico inutilia, cùm accidentia sanitatis debeant esse signa ejusdem in sensus incurrentia. Ut ergò nobis vel quatuor, vel quinque (si Elementa sensibilia aliàs sub ipsis Partibus comprehensa annumeraveris) sufficere possint res naturales: Quòd si verò severiùs urseris numerum septenarium, addendas tibi offerimus alias duas res ad accidentia sanitatis pertinentes, nimirum *Excernenda* & *Retinenda*, & *Qualitates corporis externas* sive sensiles.

CAPUT II.

De Sanitate ejusq; subjecto.

I. **S**anitas est dispositio secundum naturam corporis humani ejusque partium actiones integras primò & evidenter produciens.

¶ Non invidemus aliis majorem felicitatem in componendis definitionibus, modò & hæc perspicua sit & definiti quidditatem expri-

exprimens. Est verò definitum *Sanitas*, Gr. *ὑγία* vel *ὑγεία* Deabus olim à Gentilibus annumerata, & filia Æsculapii credita, unde etiam plerunque Æsculapii simulachro juncta notatur à *Pausaniâ*. Hanc passim à Philosopho- 1, 1, & 2, phis, Oratoribus, Poëtis, Medicis, Theologis aliisque doctis scriptoribus commendatam reperire licet in Florilegiis aliisque Locorum Communium voluminibus. *Bona valetudo*, *Bonus corporis habitus*, *vigor* aut *salus corporis* sunt illius synonyma: Homonymia consistit in hoc, quòd aliquando pro *sanitate animi*, aliquando pro *corporis* accipiat, quemadmodum ex opposito cōcreto *Insanus*, vel *malè sanus* liquet, h.e. mente captus. De strictè aut latè acceptâ significatione superiùs in præliminaribus dictum est. ad 9. 4. *Sanitas* quoque animi, non quidem Theologica, sed *Phylica* hîc subintelligitur, in quantum à corporis bona dispositione dependet, & mutuum animæ ac corporis viget commercium.

II. *Dispositio secundum naturam* est illa ipsa aptitudo vel facultas in temperie bonâ, conformatione legitimâ & connexionem vel continuitate decente consistens.

§. Proh Deûm hominumque fidem! Videantur C. quante olim fuerunt lites ac tricæ circa hoc genus, Hofman-

ni ani-
madv.in
Montan.
& alia c19
scripta,

3. L. A. I.

in Cate-
goric.

genus; scil. *διάθεσιν*? An ad prædicamentū
qualitatis, aut relationis, aut quorsum tan-
dem pertineret? Verūm missis his *ζητήσεσι*
λογικαῖς sive *questionibus Logicis*, quemad-
modum tales, quæ usum transcendunt ap-
pellat *Galenus*, sic exponimus genus hoc, di-
centes: *Dispositionem & Facultatem* Medicē
acceptam esse *Synonyma*, & utrumque nihil
aliud significare, quàm *ἐπιτηδειότης*, *aptitu-*
dinē illam, quæ resultat ex communi bonitate
naturali corporis, vel partis, secundum omnia,
vel certē plura prædicamenta, ita tamen, ut
nihilominus in se considerata propriē perti-
neat ad qualitatem, ejusque speciem secun-
dam, quæ *δύναμις Φυσικὴ* *Potentia natu-*
ralis dicitur, quamque expressē ita *Aristoteles*
descripsit, *καθ' ἣν ὕγεινός ἐστι λέγουμεν*, *secun-*
dum quam sanos dicimus. Hæc dispositio
vel facultas rectissimē dicitur causa actio-
num proxima vel immediata, & tantum à
posteriori scil. ab affectu innotescit. Decla-
rabimus exemplo particulari: Sanitas ma-
nūs est facultas dictæ partis, quæ fluit ex con-
cursu necessariarum substantiarum, ossæ,
cartilagineæ, nerveæ, carneæ, membrana-
cæ, sanguineæ, spirituosæ, &c. ex justā
quantitate continuā & discretā, formā de-
cente & figurā, situ extremo in brachio, mo-
tu circa articulos necessario, &c. Hæc pro-
fectō

fectò conjunctivè sumta faciunt illam ipsam dispositionem vel facultatem Manûs, quæ caussa est apprehensionis perfectæ, & ex hac de illâ nobis constat. Sic se res habet cum reliquis corporis partibus, imò cum toto corpore.

III. Sanitatis Subjectum est Corpus humanum ejusque partes, non solum secundum soliditatem, sed etiam secundum vitalitatem.

§. Licet hoc nonnullis paradoxum videatur, partium nomine corpora tantum quâ solida urgentibus, assertionis tamen nostræ fundamentum immotæ penitus esse veritatis, ἀκρον τὴν καὶ ἀνιδρωτὴν potest demonstrari. Illud dicitur subjectum sanitatis, cui tribui potest illa aptitudo θ. præced. descripta. Atqui partibus non tantum solidis, quâ talibus, sed etiam quâ viventibus tribui potest aptitudo dicta. Ergo partes solidæ, quatenus etiam sunt viventes, sunt subjectum sanitatis. Majorem si vellem probare, omninò viderer τῷ ἡλίῳ τὸ φῶς δαυεῖζειν soli lucem inferre. Minor probatu facillima. Aut enim partes mortuas hominis oportet statuunt sanitatis quoque subjectum, quò quid absurdius? aut subscribant necesse est (quidni verò subscribe-
rent, à quibus dogma suum hauserunt) Fernelio & Sennerto, quorum ille κατὰ ῥητὸν
B 3 dicit:

1. 1. Pa- *dicat: Partem corporis dici, quae ex solidâ sub-*
 tholog. *stantiâ & carniformi, atq; ex innato spiritu, in*
 c. 3. *quo natus calor inest & facultas, constitui-*

1. 1. Inst. *tur. Hic verò ita scripsit: Cum actiones*
 Med. c. 3. *tantum partibus viventibus competant, ipsa*
quoque sanitas, seu agendi potentia tantum vi-
ventibus partibus attribui potest. Quid ve-
rius, quid clarius dici posset? Tentet ali-
quis infringere hoc nostrum fundamentum,
& nobis erit magnus Apollo. Quòd si er-
gò partes, quâ viventes, subiectum esse sanita-
tis probatum dedimus, non amplius licebit
absurditatis arguere illud confectarium: San-
guinem quoque & Spiritum ad subiectum, quâ
tale, sanitatis pertinere. Nec obstat, causâ
etiam efficientis vices has sustinere, cum di-
verso respectu utrumque consistere possit.
Est verò hoc loco respectus hic, quòd spiri-
tus & sanguis non in se, sed quatenus appro-
priati sunt partibus solidis, & ita implicite sub
illis, considerentur.

IV. Corporis humani Physica & Anatomica notitia heic ad usum vocanda, sanitatiq; applicanda venit.

§. Ita oportet nos loqui ex more jam à longo tempore recepto, secundum quem Anatomia ad Medicinam referri solet, quamvis hoc præter satis urgentem rationem. Si enim hoc est Physici, quâ Physici, exponere
 alio-

aliorum animalium structuram, generationem, vitam & actiones; quidni etiam Physico quoque competeret expositio corporis humani, secundum suas partes, structuram, generationem, vitam & functiones, cum homo inter animalia sit perfectissimum & ita *Φυσικώτατον* naturalissimum? Profectò Aristoteles libros de partibus, historiâ & generatione animalium aliosque non ut Medicus conscripsit, sed ut Philosophus. Ast ne videamur heïc derogare dignitati Anatomicorum, per nos quoq; liceat ad partem Medicinæ ministram Physiologiam hoc modo referre, quatenus ad usum sanitatis cognitionem illam applicare docent. Interim cum hodieque in probè constitutis Universitatibus Anatomia seorsim tractari soleat propter prolixitatem, nos labore hoc facile nunc possumus supersedere, sedulò tantùm *Φιλιάτρως* adhortantes, ne intermittant studium Anatomicum fideliter excolere, antequam adyta Medicinæ penitiùs intrare tentent, certò persuasum sibi habentes, quòd neglectio illius sese vindicet per omnem cursum Medicum. Quid? quòd experientia testetur, quàm hæsitanter quidam ignari Anatomix Medici suam de aliquâ referre cogantur sententiam. Ne tamen statim doctrinam de Subiecto Sanitatis hïc abrumpamus,

libet generaliora de Partium solidarum naturâ & divisione fundamenta annectere.

V. Partes corporis humani solidæ sunt corpora ad totius constitutionem necessaria totique cohærentia, communi vitâ gaudentia, certâ quantitate, formâ & figurâ prædita, actionibus competentibus destinata.

§. Descriptio hæc referenda tacitè ad statum sanitatis. Cumque definitum, quod Græcè per μοῖα, μέρη, ἢ μέλη, ab Hippocrate per ἰσχυόντα continentia, scil. humores & spiritus : ab aliis τὰ στερεὰ, solidas efferrî solet, ut & genus omni careant difficultate, restat, ut differentia specificæ expositionem partitè subjiciamus. Ad totius constitutionem necessaria, hoc est de propriâ partis, quâ talis, naturâ ; Hinc rectè Galenus descripsit τὸ μοῖον τῶ παντὸς σώματι συμπληρωτικὸν, pars est omne id, quod facit ad complendum totum corpus. Toti cohærentia, respicit partim totius constitutionem, partim soliditatem : Illud, dum excludit alia etiam necessaria, v. gr. in fœtu formando & recens formato embryone adhuc uterum, semen utriusque sexûs &c. Hoc, dum separat solidas à liquidis partibus, humoribus scil. & spiritibus, quæ liberè hinc inde moventur, nec cohæ-

6.Epid. f.
3. t. 19.

v. meth.
med. 5.

coherent. Notandum etiam de illâ connexionē, non ita accipi debere, quasi partes undiquaque cohærere cum aliis debeant, sed sufficere, si vel unica portiuncula alteri annexa sit. *Certâ quantitate, formâ & figurâ prædita*, est rursus differentia ex soliditate fluens. Dicis: cur v. *Galenus* negat, partes *ἰδίαν ἔχειν περιγραφήν*, omnino propriam habere circumscriptionem, h. e. formam aut figuram? An distinguendum est inter certam & propriam circumscriptionem? Illa dicitur ratione soliditatis; ita tamen, ut non sit absurdum mutuatitiam simul esse v. g. Cutis digiti, imò totius corporis, *περιγραφήν* suam obtinet à partibus carnosiss & osseis interioribus. *Hæc* de figurâ partis ab intrinsecâ ejus naturâ dependente testatur: Ita renes habent figuram phaseoli: cor oblongè rotundâ gaudet figurâ: Cerebrum anfractib⁹ variis est & sinubus exornatū. Prius competit omnibus partibus: Posterius non item. Tandem *communē vitâ gaudētia & Actionibus competentibus destinata* dicuntur esse corpora, quæ est differentia specifica partiū solidarum, quâ viventium, vel ipso *Fernelio* non diffitente. Per actiones autem, non tantū n Logice tales, sed & passionēs v. g. quales sensuum externorum esse dicuntur, imò quicunque usus, quos corpori præstant, intelliguntur. *Stricta ergo*

1. de Us.
Part. 1.

2. de E-
lem. c. 2.

1. meth.
med. 6.

gò nimis Galeni est descriptio, quando
μορίον ait esse τὸ τῆς τελείας ἐνεργείας ὑ-
περγαστικόν, perfectæ actionis instrumen-
tum. Hoc enim vel solùm partibus magis
compositis & integris membris competit, vel
τὸ τέλειον debet cum limitatione exponi i. e.
perfecta actio in suo genere, sive parti com-
petens & à naturâ destinata.

VI. Partes omnes considerantur
hæc, quatenus sunt Organicæ.

§. Hanc θέσιν ponimus propter eos, qui
nimium urgent illam divisionem inter partes
similares & dissimilares, & has organicas esse
docent, non illas. Rectissimè verò docuit

Fund.
Med. 1. 2.
c. 3.

Plempius, *similares & organicas non esse oppo-
sitas partes, cum & similes organicae sint, v. g.
nervus, arteria, vena.* Et hoc exigit ipse
τρόπος ἐπισήμης, vel potius τέχνης, cum in
Medicinâ omnia respicere debeant ad usum
sanitatis ex actionum integritate cognitæ.
Aliter se res habet in Physicis, ubi partes non
tàm ex usu, sed ex intrinsecâ suâ naturâ & o-
rigine considerantur.

VII. Rectiùs dividuntur in sim-
pliciores, & magis compositas.

§. Hâc distinctione non rejicimus peni-
tùs illam receptam divisionem, in partes Si-
milares & Dissimilares, sed tantùm limita-
mus hoc modo, quòd similes ὁμοιομερῆ
in

in stricta significatione, secundum quam dicuntur ἀπλῆστα σώματα, simplicissima corpora, planè non sint Medicæ considerationis. Cui n., quæso, bono Medicus, quæ talis, docet τὸ ὁμοιομερὲς εἶναι, & τὰ μέρη συνώνυμά ἐστι τοῖς ὅλοις, simile esse, cuius partes idem cum toto habent nomen; ex Aristotele vel ex Galeno: similes partes esse, ὧν τὰ μέρη τῆς αὐτῆς ἀλλήλοις ἰδέας ἐστὶ σύμπαντα, quarum omnes particula ejusdem invicem sunt formæ? Sed in latiore significatione, unde etiam alia similarium & dissimilarium descriptio substitui debet, qualem vel ipse suppeditat nobis Aristoteles: Τὰ μὲν ὁμοιομερῆ κατὰ μέρος διείληφε τὰς δυνάμεις τὰς τοιαύτας, τὰ δ' ἀνομοιομερῆ πολλὰς καὶ συγκειμένους ἀλλήλοις. Similes sunt, quarum particula uniusmodi habent vires: Dissimiles, quæ multas & compositas invicem vires possident. Quòd si per δυνάμιν ipsam agendi potentiam vel dispositionem intellexeris, optimè cum nostrâ concordabis distinctione. Cæterum quibus placet compositas in simpliciter, magis & maxime compositas dividere, iis nullam movebimus questionem, cum cardo tantum divisionis in gradu diverso versetur. Nunc adjiciemus alias.

2. part.

an. 9.

1. Elem.

8. & alibi.

2. part.

an. 1.

II. Nec

IIIX. Nec penitus rejicienda divisio partium in tres corporis regiones, dum aliæ Capitis sive Ventris supremi; aliæ Thoracis sive Medii; aliæ Abdominis sive Infimi Ventris dicuntur.

§. Etenim nititur fundamento *tergeminæ* *Ætionis* principalioris, *θρέψεως*, nutritionis, *ζωῆς* vitæ, & *αἰσθήσεως καὶ κινήσεως*, sensus ac motus, quarum ista in abdomine; illa in corde & annexis perque totum corpus diffusis vasis sanguineis, hæc v. in capite originaliter sedem obtinet suam; de quibus functionibus paulò infrà fusiùs dicendum erit. Quæris: Quò pertinent *Manus & Pedes*, uno verbo, *Artus*? R. Perinde esse, sive seorsim adjiciantur, ne manca videatur divisio partium, sive tacitè comprehendantur sub partibus capitis propter potiore eorum functionem, quæ est *Φορὰ* motus localis.

IX. Possunt etiam dividi Partes in Publicas & Privatas; in Principes & Ministras.

§. Omnes hæ divisiones non carent usu in Physiologicis, quia semper intendunt finem artis, qui est sanitas. Videamus singulas species. *Publicæ partes sunt, quarum functione primariò est boni publici causa, sive in gratiam*

tiam totius corporis. Tales ferè sunt omnes,
 quæ *Galeno* dicuntur *perfecta organa*; quam- I. m. m. 6.
 vis etiam sub partibus minùs compositis quæ-
 dam publicæ occurrant v. gr. venæ, arteriæ,
 & nervi. Obiter hîc quoque non possumus
 suffragari dicto authori, quod neget, tunicas d. l.
 oculorum esse organa, sed potiùs partes ali-
 cujus organi, quod est oculus. Nititur hæc
 assertio nimis strictâ organi acceptione pro
 membro integro & ex pluribus composito.
 Verùm quidni quoque organa essent partes
 minores in suo genere, h. e. partes organicæ.
Privatæ dicuntur, quæ primariò functionem
suam perficiunt in gratiam publicarum, v. g.
 digiti in manu, muscoli in oculo, & plurimæ
 aliæ similes. *Principes, ἀρχαὶ à quibus nutritio*
vita, sensus & motus potissimū dependent, suntq;
 omnes publicæ, quāvis non viceversâ. Dantur
 enim publicæ, quæ non statim sunt principes,
 v. g. arteriæ, venæ, &c. Harum *Galenus* nu- 5. de L.
 merat tres, τὴν καρδίαν, τὸν ἐγκέφαλον & A. 1.
 τὸ ἥπαρ, cor, cerebrum & hepar. Verùm
 hodieque in dubium vocatur partium princi-
 patus, solū sanguini vitali prærogativam
 illam adjudicando, quia ille est nectar vitale,
 quo mediante vivimus, valemus & operamur.
 Enim verò licet sanguinis usum præstantissi-
 mum neque nos inficiemur, minùs tamen vi-
 detur sufficiens ratio denegandi partibus qui-
 busdam

busdam solidis, præsertim cordi, principatum vel dignitatem, in respectu ad alias partes solidas. Ut enim taceamus, quod ii, qui pro sanguinis pugnant eminentiâ, negent sanguinem inter partes referendum esse, & ita non sibi invicem adversentur principatus sanguinis & cordis; Satis esto hoc solùm monuisse, dextrâ quod opus sit vocis ἀρχῆς sive principatus expositione. Verum est, quod absolutum & independens dominium, ἀρχὴ αὐτοκράτορικὴ, non tribui possit cordi, aut alii parti solidæ; quin, si dicendum, quod res est, neque etiam sanguini, cùm & hic in respectu ad animam habeat se organicè, & ministerialiter. Est enim vehiculum animæ ejusque proximum instrumentum, cujus jussa exequitur: Limitata tamen eminentia quin cordi concedatur, nullū videmus obstaculum. Quemadmodum enim planè non absurdum est in Imperio Politico, etiam præter Reges aut Principes inter Ministros varios dignitatis notare gradus, quales sunt Vice-Regis, Cancellarii, &c. imò saluberrimè gradus hi ad hoc usque temporis momentum ubique in Politiis, & Imperiis observari solent: Ita & in μικροκόσμῳ animæ meritò conceditur dominium αὐτοκράτορικόν, post illam Sanguini inter contenta & impetum facientia, ceu vicarium; Inter partes v. solidas Cordi, quatenus

tenus est ταμίας δημόσιος, publicus ille pre-
 mius condus lucci modò laudati vitalis, sangui-
 nis. Ita etiam Cerebro concedi potest ali-
 quis principatus, quatenus est χορηγός τῆς
 αἰσθησεως τε καὶ κινήσεως πᾶσι τοῖς μέρεσι.
 i.e. choragus sive suppeditator sensus & motus
 (scil. mediante distributione liquoris nervo-
 rum spirituosissimi animalis dicti,) omnibus parti-
 bus, verbis Galeni. De Hepate verò, cū d.l.
 hodieque industriâ Anatomicorum certò
 certius innotuerit, primariam ejus functio-
 nem esse colare sanguinem & à portionibus
 biliosis liberare; meritò quoque cadit ille à
 veteribus attributus principatus, quoad
 materiam nutritionis; neque errasse nos exi-
 stimamus, si Ventriculum ipsum beneficio
 fermenti sui acidiusculi vitalis, materiam Nu-
 tritionis universalem, Chylum elaborantem
 in ejus locum substituamus, ut ita ternarius
 numerus τῶν ἀρχῶν, quamvis non absoluta-
 rum, sed dependentium & subordinatarum
 factus tectus fervetur. Ministrae sunt omnes
 illae, quae ad nutum & commodum dictarum
 partium principum operantur; quamvis & in-
 ter has gradus dentur, secundum quos aliae
 nobiliores, aliae ignobiliores, dici possunt: Illae
 quidem, quae elaborationi, coctioni aut dispensa-
 tioni alicujus humoris naturalis destinatae sunt:
 Haec, quatenus excrementorum collectioni aut
 excre-

excretioni commodant. Catalogum partium tumetipse ex libris Physicis & Anatomicis pete, mi Φιλίατρε, & cuilibet divisionum membro competenter applica. Possent insuper plures partium differentiae à variis attributis desumptae huc afferri, nisi levioris essent momenti v. g. à sexu, situ, magnitudine; Quid? quod nulli dubitemus, jam antè ex Physicis tecum earum attulisse notitiam. Restat adhuc unica, ab origine desumpta, quam paucis examinare non erit ingratum, neque supervacuum.

X. Partes quoque dividi solent in Spermaticas & Sanguineas, quibus aliqui adjecerunt mixtas.

§. Et olim fuit, & hodieque satis controversa est hæc Partium divisio. Olim, inter *Aristotelem & Galenum*, quorum ille negavit spermaticas partes, hic verò strenuè affirmavit: Pro utroque defendendo ab illo seculo usque ad nostra tempora in arenam descenderunt Medici sanè celeberrimi, quorum adducere catalogum non est nostri instituti. Verum, ut liberè dicamus animi nostri sententiam, pugnarunt magis authoritatis studio nixi, quàm rationibus Anatomicis certis instructi: Adeò in mentibus illorum horumvé altas egit radices authoritas Aristotelis, authoritas Galeni. Quamvis autem nostris tempo-

temporibus propter accuratius excultum Anatomiae Studium major speranda fuisset certitudo, revera tamen totum negotium fundatum est in conjecturis meris & analogis. Unde & moderni Medici & Anatomici in contrarias abiire sententias, *alii* statuentes, omnes partes à primâ origine esse spermaticas: *alii*, omnes esse sanguineas, dum omnium primum sanguineæ guttulæ à massâ seminali fiunt, & ex illis paulatim & successivè multiplicatis partes solidæ efformantur: *alii* partim spermaticas, partim sanguineas, partim mixtas asserentes. Nos, ne quid celemus, hætenus δαίζόμενοι κατὰ θυμὸν διχθάρια & in bivio, imò invio, hærentes, nondum ausi sumus certi aliquid affirmare; Nihilominus, quò sæpius relegendo elegantem *Johannis Claudii de la Courvèe Archiatri R. Polonia Paradoxorum de Nutritione fœtus in utero* tractatum nobis 4. 5. & reddidimus familiariorē, eò fortius idem *seqq.* nos permovit, ut ferè non amplius dubitemus, quoad hanc de partibus divisionem ipsi nostrum addere calculum: Nimirum, omnes partes quoad primam conformationem esse spermaticas, h. e. à massæ seminalis colliquamento delineatas, & postmodò demum multiplicatis etiam successivè primi sanguinis in vesiculâ spermaticâ cordis contenti guttulis & successivè per efformatos vasculorum
C arterio-

c. 3.

arteriosorum & venosorum tubulos diffusis
& ad circulationem dispositis sanguinearum
partium accedere elaborationem ; quales
sunt parenchymata, caro musculosa & alia si-
miles ; & ita nullam esse sanguineam, quæ sit
simplex & purè homogenea, sed omnes ali-
quam habere adjunctam ex spermaticis, qui-
bus superadduntur, quasi fundamentis, intre-
pidè statuentes. Intereà non refragabimur,
penitus aliis, sanguinis prioritatem urgenti-
bus, concedentes, quòd eodem momento,
quo anima sive illa enthea *δυνάμεις πλαστική*
ex massæ seminalis colliquamento fibrosiore
rudimenta & *περιγεγραφήν* ponit partium
spermaticarum, simul etiam eodemque tem-
poris momento ex tenuioribus sulphureis &
spirituosis ejusdem seminis particulis primas
sanguinis guttulas sive punctum rubicundum
saliens producat, ut ita partes solidæ non ha-
beant, cur cum sanguine de prioritate cer-
tent. *Καὶ περὶ τούτων μὲν ἄλλως.*
Nos moniti meliora.

CAPUT III.

*De Sanitatis Differentiis
Essentialibus.*

I. **S**anitas dicitur de homine tri-
pliciter: Ratione Temperiei vel
Temperamenti laudabilis, Or-
ganicæ conformationis decentis, &
Continuitatis sive Unitatis legitimæ.
§. Quemadmodum omne id, teste Ga-
leno, quod generatim est mente conce-
ptum, suas admittit differentias; ita etiam sa-
nitas: Perinde verò est nobis *impresentiarium*,
sive species, sive formas, sive modos, sive diffe-
rentias appellaveris, verbis ejusdem: Διαφο- 3. in 1. E-
ρὰς, ἡ ἰδέας, ἡ εἶδη κατὰ τὸ παρὸν & διοίσει- pid 1. 1.
λέγειν, ἀπάντων τῶν γιγνομένων ἐν τῇ
τομῇ τῶν γενικῶς νοημένων. Hæ sunt
illæ ipsæ differentiaæ essentialis, non quòd
sanitas sit ὁσία τις, sive substantia per se sub-
sistens, sed quòd hæ species fluant ex formali
ratione vel essentiâ propriâ sanitatis in ipsâ
definitione comprehensâ, cùm dentur etiam
aliæ sanitatis differentiaæ, quæ ab externis tan-
tùm attributis vel circumstantiis desumuntur,
de quibus p. infrà dicendum. Neque tibi
quis persuadeat, has differentias sanitatis ca-
rere omni utilitate, & propterea alios au-
thores

thores optimo jure omisſiſſe, quia nunquam ſeparari poſſunt à corpore ſano; Etenim ſi una harum ſpecies defecerit, extrà limites ſanitatis conſtitutum erit illud corpus. Verùm enimverò contrà hunc ſcrupulum, quantus etiam videatur, notandum, omninò etiam in corpore ſano poſſe has differentias eſſe ſeparatas, ſcil. κατὰ πλάτος & ſecundum latitudinem. V. G. Homo præditus ſex digitis poteſt ſanus dici ratione Temperamenti laudabilis, quamvis deficiat legitima Organica conformatio. Ita in bello militi ſi pes fuerit ſclopeto grandiore avulſus, & ritè poſteà curatus: Ille poterit cæterà dici ſanus, ſcil. excepto illo pedis defectu. Debet enim ſe Medicus accommodare ad ſubjecti ſui receptivitatem ſive conditionem, ſecundum quam ſanus perfectè, vel imperfectè dici poteſt.

II. Inter tres illas principaliffima eſt Temperies, ſive Temperamenti bonitas.

ſ. Quia eſt univerſalior cæteris propter continuam ſanguinis per corpus circulationem, à quâ potiffimùm illa Temperies dependet. Hinc quando illa deficit, corpus nullà ampliùs ratione ſanum dici poteſt, quia à Temperamenti bonitate agendi facultas principaliter dependet. Aliàs enim & ho-
mo

mo mortuus, aut febricitans, sani dici pos-
sent quoad conformationem legitimam &
decentem continuitatem, quæ in utroque
adest; quod tamen absurdum esse, nemo
non fatebitur. Per *Temperamentum* verò,
absit, ut hîc intelligamus illas in Medicinâ
ματαιολογίας prolixas de *Temperamento* illo
Elementari, quod aliquis *quintam essentiam*
quatuor primarum qualitatum dicere posset:
Quarum primarum qualitatum vanitatem in
arte Medicâ jam dudum agnovit Divus *Cons* de prisc.
scribens. Οὐ τὸ θερμόν ἐστι τὸ τὴν μεγάλην Med.
δυνάμιν ἔχον, ἀλλὰ τὸ στυφνὸν καὶ πλα-
δαρὸν καὶ τὰλλα, ὅσα μοι εἴρηται, καὶ ἐν τῷ
ἀνθρώπῳ, καὶ ἔξω τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ἐσθιό-
μενα καὶ πινόμενα, καὶ ἔξωθεν ἐπιχρισόμενά
τε καὶ πῶς πλάσσομενα. Ψυχρότητα δὲ
ἔγωγε καὶ θερμότητα πασέων ἤκιστε τῶν δυ-
ναμέων νομίζω δυναστεύειν ἐν τῷ σώματι.
h. e. *Non calidum est* (scilicet *elementare*)
magnam habens potentiam, sed acerbum, & in-
spidū, & alia, quæ à me dicta sunt, & in homine,
& extra hominem, esculenta & potulenta, & ex-
terius illita, & quocunq; modo applicita. Eri-
giditatem verò & caliditatem inter omnes po-
tentias minimum prestare posse existimo in cor-
pore. Profectò si *Galenus*, fidus aliàs Hip-
pocratis interpres, hunc locum penitiùs in-
spexisset, prolixos de *Temperamentis* libros

minimè nobis reliquisset, neque etiam ejus
 affectu in doctrinâ illâ tot *ἀνεπίδεια* peperis-
 sent, aut fumū nobis vendidissent. Nec porro
 hīc opus est illis ex falso principio deductis
 divisionibus in *Temperamentum ad pondus*,
 vel *ad justitiam*, *equale* vel *inaquale*, scilicet
 quatenus ex doctrinâ Elementarium qualita-
 tum hæc producuntur. Jam suprâ enim sa-
 tis perspicuè audivimus, Medicinam homi-
 nem considerare, quatenus vivit. Omnino
 ergo etiam species sanæ vitæ, quæ in bonâ
 Temperie consistit, ex naturâ vitalitatis dedu-
 ci debet. Quod nunc ulterius erimus fa-
 cturi, Temperamentum Elementare non
 quidem penitus rejicientes, imò sub Vitali im-
 plicitè comprehendentes, ejus tamen pecu-
 liarem expositionem Physicæ relinquentes,
 quam etiam notitiam philater noster secum
 jam haud dubiè attulit.

III. Temperamentum est facultas
 corporis & ejus partium vitalis, quæ
 immediatè provenit à sanguinis
 ejusque caloris substantialis actuali
 præsentia & factâ appropriatione.

§. *Genus* dicimus *facultatem*, quæ est
 species secunda qualitatis; non talis, quæ sit
 accidens merè separabile, quod salvâ sub-
 stantiâ abesse & adesse possit; sed quæ sit
 quodammodo inseparabile & ἐπὶ σιωδῆς τι,

coëssentiale quid, ità, ut licet possit in statu
p. naturam corrumpi & labefactari, penitus
tamen non queat, nisi cum ipsa morte, ever-
ti & destrui. Hoc voluit ó thei Scherbius Thef. Me
innuere dicens: *Vivens non datur, quod ni-* dic. Disp.
hil sanitatis includat: Et: Oportet semper ali- 1. 0. 45.
quid sanitatis subsit. Hæc est illa ipsa Natura, Disp. 2.
quam toties laudat Pergamenus noster in 0. 4.
scriptis suis, [a] quòd nullo unquam tem-
pore cesset: εἰδέναι χρὴ τὴν φύσιν μὴ ἡσυχάζουσαν, sed servandi animalis gratià agere
omnia: πάντα τὴν διοίκεσαν τὸ σῶμα
ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶ ζώου πράττειν, ut propterea
ejus providentia admiranda sit, secundum quam
conservantur sana animalia, & egra curantur.
Θαυμαστὴ ἡ τῆς φύσεως πρόνοια εἰς τὰ ζῶα,
καθ' ἣν ὑγιαίνοντά τε φυλάττειται, καὶ νο-
σῶντα θεραπεύεται. Differentia specifica
monstrat causam efficientem illius facultatis
naturalis, quæ est actualis presentia & appro-
priatio sanguinis & caloris ejus vitalis, (quæ
flamma à quibusdam dicitur,) in corpore &
partibus ejus. Minus ergò accurati sunt illi,
qui indiscriminatim utuntur flammâ vitali &
temperamento actuali, cum hoc pertineat ad
subjecti conditionem, illud ad causam ef-
ficientem, quamvis in usu error ille nullum
aut exiguum afferat incommodum.

[a] 4. rat. viii, in ac. t. c. 42. de attrâ bile c. 3. fin.
1. in 6. Epidem. t. c. 4. extr.

IV. In toto corpore est unum idemque Temperamentum, quia unus idemque sanguis & flamma ejus vitalis.

§. Intelligas hoc de essentiâ Temperamenti, non de gradu, aut aliis accidentibus. Hic enim magnam esse varietatem p. p. dicendum. Unitas etiam nō extendenda ad plura diversa subiecta comparativè, sed positivè de uno tantum subiecto explicanda. *Unum illud Temperamentum* si quis appellare velit *equale*, ἴσην κρᾶσιν, illi propterea nullam δίκην ὑφέζομεν. Absit enim longissimè

l. 16. H. à nobis insana laurus, ut ex *Plinio* habet pro-
N. c. 45. verbium. Imò γελοῖόν ἐστι καταλιπῶντας
τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν περὶ τῶν ὀνομα-

l. 9. de τῶν ἀμιλλᾶσθ. *Ridiculum est relinquen-*
Hipp. & *tes rerum naturam de nominibus litigare*, ver-
Plat. sent. bis *Galen*.

c. 1.

V. Variat autem, vel inæquale est secundum diversa subiecta, diversas corporis partes, ætatem, sexum, vitæ conditionem, victum, anni tempus, regionem aut locum, & alia externa attributa.

§. Varietas hæc Temperamentorum meritò accidentalis habetur, quia non derogat formali ejus rationi, vel essentiæ. Decla-
bimus

bimus adducta quælibet varietatum funda-
 menta exemplis : V. G. Quoad primum.
 Alio temperamento præditus est Johannes,
 alio Martinus : Item alio Maria, alio Barba-
 ra : Quoad 2. capitis temperamentum dif-
 fert à temperamento thoracis : Et particula-
 rius : Ossa frigidioris sunt temperiei, quàm
 carnes musculosæ. Sic ventriculus dicitur
 frigidior hepate, ob membranaceam ejus na-
 turam, quæ pauciores sanguinis recipit
 quantitatem. Quoad tertium, Simoni aut
 Chremeti alicui est temperamentum debi-
 lius, quàm Pamphilo aut Charino cuidam.
 Quoad 4. constat sexum muliebrem ὡς ἐπὶ
 τὸ πολὺ frigidioris esse naturæ h.e. tempera-
 menti, quàm sexum masculinum. Quoad 5.
 alia est natura opificis, rustici ; alia literati &
 Musis Gratiisvè litantis ; alia Martis ; alia
 Veneris alumni. Quoad 6. victu plenior
 gaudentes ab aliis parciori utentibus diatâ in
 temperiei, bonitate differre, nullum est du-
 bium ; quamvis etiâ hæc varietas ad puritatem
 vel impuritatem spectet. Quoad 7. Ver ideò
 ὑγιεινότερον. h.e. saluberrimum dici ab Hip. 3. a. 9.
 pocrate, quòd temperamenti in homine bo-
 nitatem (cæteris scil. paribus) promoveat &
 excitet, nemo erit, qui eat inficias. Quoad
 8. Germanos aliis omnibus fermè totius or-
 bisterrarum populis (exceptis forsan sub eo-
 dem

l. 5. de
causs. sa-
nit. de-
struenti-
bus. c. 34.

dem climate ex opposito habitantibus Ame-
ricæ Septentrionalis quibusdam incolis , de
quibus non sumus solliciti) jam dudum ele-
ganter demonstravit *Hippol. Guarinonius*.
Huc pertinet, quòd in eâdem regione etiam
non proculdissita loca, urbes vel oppida va-
rietatem temperamentorum manifestissi-
mam ostendant ex fundi variâ conditione.
Quæ omnia generalioribus comprehendere
fundamentis velle , prorsus excederet me-
tam & terminos nostri instituti. Ratio va-
rietatum omnium consistit , in copiosiore
vel pauciore sanguinis purioris , vel impurio-
ris, elaboratione , flammæque vitalis felicio-
re, aut infelicio-re, multiplicatione, hâc ta-
men lege ; ne paucitas , impuritas , aut infe-
licitas excedant τὸ πλάτ @ υ̐γείας sive lati-
tudinem sanitatis.

VI. Ex varietate hâc resultat hæc
Temperamenti divisio, quòd aliud
sit Temperatum, aliud Intempera-
tum.

§. Nulla hîc subest difficultas , sed ex præ-
cedd. manifestè fluit. Græcè dicuntur, illud
τὸ εὐκρατον vel σύμμετρον, hoc τὸ δύσκρα-
τον vel ἄκρατον , ita tamen ne ἀσερηνικὸν
extra limites sanitatis extendatur.

VII. Tem-

VII. Temperatum vel *Æquale* Temperamentum est, quando nullus gradus excedens, aut deficiens caloris vitalis in corpore ejusque parte aliquâ animadvertitur.

§. Tale forsan occurrere posset in juveneviro ætatis circiter ad xxx. annos tendente, elegantis staturæ, formoso, modesto, temperanter vivente, neque gulæ, genio, aut affectibus suis indulgente. Verum an non ex Aristophane proverbii loco hîc posset quærere: *Τίς ἐστὶν ὄρνις ἔτοσι.* *Qua est hac avis?*

IIIX. Intemperatum vel *Inæquale* est, quando vel excessus quidam caloris vitalis, aut defectus in corpore ejusque partibus absque manifestâ actionum læsione percipitur.

§. Hujusmodi Intemperierum particularium exempla dari possunt plura; v. gr. Ossa in respectu ad reliquas partes sunt frigidissimo temperamento prædita: Cor calidissimo. Verum dantur etiam ratione totius corporis temperamenta intemperata & quidem duplicia: Aliud quod excedit in calore vitali, calidum: alterum, quando deficit quodammodo flamma vitalis, frigidum dicitur. Et hæc divisio sufficit temperamento in

to in se considerato : Quando verò etiam respectus habetur ad sanguinis materiale conditionem, secundum quam vel magis homogenea est natura & purus, vel magis heterogenea, h. e. portionibus excrementitiis mistus & impurus, hinc alia oritur *Temperamenti* divisio in *simplex* & *compositum*.

IX. Simplex Temperamentum Intemperatum est, quando absque heterogeneitate sanguinis excessus quidam caloris aut defectus observatur.

§. Hoc dari universale in toto corpore (nam hæc divisio in Totale & Partiale Temperamentum jam jam ex dictis præsertim ex θ. 5. satis innotuit) non possumus nobis persuadere ; cum talem sanguinis dispositionem præsupponat, quæ vel aliquem portionum inflammabilium & salinarum excessum, vel crudarum, aquearum aut terrearum copiam significet. Utraque jam heterogeneitatis materialis est argumentum certissimum. Ergo simplex hoc Temperamentum declarasse sufficiat per exempla particularia in præced. θ. adducta, quando pars una altera est calidior, aut frigidior per naturam sanguine alias in toto corpore homogeneo & laudabili existente.

X. Com-

X. Compositum Intemperatum
Temperamentum est, quando unà
cum excessu caloris vel defectu etiam
excedunt portiones excrementitiæ in
corpore ejusque partibus; estque Tri-
plex: Cholericum, quod calidum &
siccum; Phlegmaticum, quod fri-
gidum & humidum; Melancholi-
cum, & serosum, quod frigidum est
& siccum.

§. Quatuor sunt humores, quibus median-
tibus sanguinis massa redditur heterogenea,
etiamsi nondum præternaturaliter fuerint dis-
positi: Primum est *Humor biliosus* i. e. non
bilis illa excrementitia, quæ jam in vesiculâ
fellis, aut vasis cholodochis hepaticis collecta
est, sed hujus materia, portiones sanguinis
sulphureo - salinæ plus æquo excedentes in
massâ. Hinc & flammæ vitalis continuatio
velocior quidem, sed cum fortiori impressio-
ne & acrimoniâ, nec non absumptione portio-
num humidarum temperatiorum & fibrosa-
rum; unde temperamentum calidum & sic-
cum dependet. Deinde *Phlegma* non illud,
quod in ventriculis cerebri, aut ad nares col-
ligitur, aut per ductus salivales excernitur,
sed sanguinis portiones crudiores imperfectè
elaboratæ chylosæ, lentorem aliquem & vi-
scidi-

sciditatem obtinentes. Hæ impediunt flammæ vitalis multiplicationem, & actuali suâ humiditate corpori quoque mutationem aliquam inferunt: Hinc *frigidum & humidum*. Postea *portiones sanguinis terrestres, fœculenta & sicca* aliquando excedere solent, quæ adhuc magis sunt ineptæ ad flammæ vitalis multiplicationem & propter actualementem siccitatem ad nutritionem quoque non faciunt. Hinc *frigidum & siccum*. Quamvis plerunque hæc simul concurrat excessus quarti etiam humoris, qui *Serum* est, quatenus absuntis portionibus fibrosis & nutritiis, terrestres in serosis magis dilutæ occurrunt, nihilominus ad caloris vitalis continuationem & nutritionem minùs idoneæ. Quamvis verò non negari possit ac debeat, in latitudine quoque sanitatis dari aliquando hujusmodi corpora intemperata, omninò tamen de iis notandum, quod jam sint dispositiones & facillima via ad statum præternaturalem, sive Intemperies consimilis generis præternaturales. Atque hæc dicta sunt de *primâ Differentiâ Sanitatis essentiali*, quæ est *Temperamentum*, sive *Temperies*. Pergimus ad reliquas duas.

XI. Organica structura secundum Naturam est altera sanitatis differentia, in debitâ partium conformatione.

matione quoad figuram, cavitates aut meatus, & superficiem, in justâ magnitudine, congruente situ & sufficiente numero consistens.

§. Cùm reverâ de vitiatâ organisatione nemo acuratè judicium ferre possit, nisi veram & integram probè cognoverit & sanitati applicuerit : Rectum enim est regula & index obliqui; huc igitur propriè pertinet dexter & verus totius Anatomix usus, ut nimirum structuram corporis humani ejusque partium ita consideremus, quatenus sunt organa in statu s. n. ità vel ità conformata & disposita : minimè verò vanis & prolixis λογισμαχίαις & controversiis Physicis usus ille obnubilandus. Ad veram a. & pfectam organicā structurā quatuor requiruntur, 1. διάπλασις sive *conformatio*, quæ sub se tria continet requisita, σχῆμα *figuram*, quatenus est species qualitatis ultima; κοιλίας ἢ πόρος, *cavitates* aut *meatus*, manifestos aut insensibiles, & ἐπιφάνειαν *superficiem*, externam & internam. 2. τὸ μέγεθος *Magnitudo*, prout est species quantitatis. 3. θέσις ἢ κοινωνία *positus* aut *locus* partis conveniens, & *communio* naturalis cum aliis contiguis. & 4. ὁ ἀριθμὸς *numerus*, ut vel una sit pars, si una esse naturaliter debet, vel gemina, ubi natura gemi-

nas

nas aliàs produxit. Hæ species omnes possunt nullo negotio exemplis confirmari ex Anatomia desumendis, unde meritò hâc vice intermittimus.

XII. Continuitas legitima est species aut Differentia sanitatis in necessariâ continuitate & unione sui ipsius, vel à naturâ destinatâ connexionione cum aliis partibus adjacentibus consistens.

§. Diu nobis fuit δίχων & γνώμη, utroque claudicans pede sententia, an unitas partis etiam in se considerata huc pertineret, nec ne? Ratio dubitandi fuit potissima hæc, quòd confusio fiat differentia præcedentis. Quando enim fit deunio, aut solutio unitatis partis in se, etiâ vitiabitur figura, situs, &c. Verùm postquam accuratè ex naturâ oppositorum rem pensitavimus, notantes, quòd in statu p. n. nihilominus continui solutio etiam partis in se considerata lædat actionem, quatenus est solutio, non quatenus est morbus figuræ, aut situs; Igitur non amplius dubitavimus; in statu s. n. ad hanc differentiam sanitatis quoque referre unitatem partis in se considerata, quâ unitatem, dum & hæc facit ad integritatem actionum. Cæterùm de hâc ut & præced. differentiâ observandum, eas in respectu ad primam esse minùs principales,

les, quia demum perfectionem suam à primâ
h. e. à bonâ temperie per sanguinis vitalis lau-
dabilis communicationem ipsis accedente ac-
quirunt.

CAPUT IV.

De Differentiis Sanitatis Accidentalibus.

I. **S**unt & Accidentia quædam ob-
servanda, quæ diversitatem sa-
nitatis accidentalem constitu-
unt, & sunt præcipua, Magnitudo,
Qualitas, Tempus, Motus, Even-
tus.

§. Hæc accidentia vel attributa sanitatis,
ceu res nullius momenti, neglexisse plerosq;
Institutionistas, in propatulo est. Verùm
præter æquum & commodum. Æquitatem
urgemus, ex naturâ recti, quod norma debet
esse obliqui, quemadmodum antea ostendi-
mus. Quòd si ergò in statu p. n. hæc acci-
dentia non negliguntur, cur non attenderen-
tur etiam in statu s. naturam? Utilitatem
probamus à posteriore; Nisi enim Medi-
cus noverit, qualis & quanta in hoc vel illo sub-
jecto vel sit, vel antea fuerit sanitas, ille nihil
certi poterit in ipsâ *πράξι* determinare, quin
D semper

semper erit ancipitis consilii & sententiæ. Neque enim in humanis viribus positum est, sanitatem ultra limites consuetos, quos prius habuit, extendere aut perfectiorem reddere. v. g. Si quis naturâ fuerit melancholicâ sanguinis dispositione præditus, illi nunquam induci poterit τῶν γυμναστικῶν ἐνέξια. Et sic in aliis accidentalibus se res habet differentiis, quas ordine breviter exponemus.

II. Ratione Magnitudinis Sanitas quædam dicitur Magna, vel Excellens, quæ aliis corporis bonis est stipata, v. g. pulchritudine, robore, corporis decente magnitudine; quædam Parva, quæ solitaria est absque dictis corporis ornamentis.

§. Non sumus hîc solliciti, an hæc expositio *Magnitudinis* quadret cum principiis Mathematicis aut Logicis? Sufficiat quadrare ad usum Medicum. Nos respeximus ad oppositum, ubi magnum morbum dici infra audiemus, qui pluribus symptomatibus affligit. Contrariorum a. contrariam esse rationem dudum Logicorum præceptis confirmatum est. Dari autem sanitatem talem, quæ non conjuncta sit cum robore, pulchritudine aut magnitudine corporis, si quis vellet negare, is προαιρέτως vel suam proderet igno-

ignorantiam, vel quotidianæ experientiaæ præfractè sese opponendo suam manifesta-
ret stultitiam.

III. Ratione Qualitatis alia Sani-
tas est perfecta & accurata : alia im-
perfecta & minùs accurata.

§. Non negamus hanc divisionem quo-
que ad præcedentem referri posse ; Nihilo-
minus adhuc est ratio diversitatis quædam,
quòd hîc sub qualitate consideretur sanitas,
quatenus in se est dispositio perfecta actio-
nes naturales juvans, absque respectu alio-
rum corporis ornamentorum, quæ interdum
propter causas externas deficere possunt,
quemadmodum ad *Jessenium* diximus ex *Hip-
pocrate* de *Scythis* quòd *fulvi sint coloris*. Ita
de *Ægyptiis* testantur *Itinerariorum* scripto-
res, eos ad nigredinem cum aliquâ flavedine
inclinare, è quibus tamen aliqui perfectè sani
dicendi erunt. Aliàs hanc divisionem sani-

p. 71.

tatis etiam docuit *Galenus* his verbis : Τῆς ὑγείας ἡ μὲν ἀρίστη τίς ἐστὶ καὶ, ὡς ἀνέκτως ἔπαι-
νοι τέλειά τε καὶ ἀκρᾶ ἡ δὲ, ὅσον ἐλλειψῆς
τε καὶ ἐκ ἀκρῆς, ἔδε τέλεια, ἥπερ δὴ καὶ
πλάτῳ ἔχειν πάμπολυ φασί. Sani-
tatis quædam optima est, & ut aliquis diceret,
perfecta & summa : quædam verò veluti defici-
ens & non accurata neq; perfecta, quàm etiam
magnam habere latitudinem dicimus. Qualis

i. de san-
tu. 4.

verò debeat esse latitudo, eleganter descri-
bit idem: Nimirum *ne sit in tantum deficiens,*
ut inde molestiam, aut lationem sentiat animal,
ἐπολειπομένη ὃ μὴν ἡδηγέπω τοσούτω, ὥς
λυπεῖσθαι τὸ ζῶον. h.e. *ne pars corporis usu ne-*
cessario excidat μὴ ἐκπεπλωκυῖα τῆς χρείας.
Tu, mi Philiaτρε, observes has latitudinis
8. 7. descriptiones & applices iis, quæ suprà in præ-
liminaribus diximus de Corpore Neutro, &
videbis optimè quadrare. Quæ enim de *statu*
reconvalescentiæ dici potest, partem antea af-
fectam non excidisse usu suo necessario, neq;
sanitatem in tantum defecisse, ut noxam inde
animadverteret? *Statum v. decidentie* sub
latitudine modò descriptâ comprehendi, lu-
ce meridianâ clarius est.

IV. Ratione Temporis Sanitas
vel est Longa, quæ longo temporis
duravit spacio: vel est Brevis, quæ
per breve tempus floruit.

ad Thra- §. Utriusque meminit *Galenus*, illam
sybul. c. πολυχρονιωτάτην, hanc ὀλιγοχρόνιον ap-
12. pellans. Ad illam referri quoque potest *he-*
reditaria sanitas, sive *connata*, quâ dispositio-
ne si quis gaudet, neque temerè inordina-
to rerum non naturalium usu destruxerit, is
sibi ferè certò polliceri potest vitæ longæ vi-
tatem. Ad hanc pertinet *Sanitas noviter ac-*
quisita. An ad posteriorem classem quoque
refe-

referenda sit Sanitas ἐπὶ ἀρχῇ & momentanea, quam appellat *Galenus*, quæ levissimâ occasione mutatur in contrariam & morbosam dispositionem, dubitamus, arbitantes magis ad seq. pertinere differentiam. 1. de diff. febr. 3.

V. Ratione Motûs Sanitas dicitur alia Firma & Stabilis ; quæ uno eodemque modo se habet ; alia Dubia, Caduca, Inconstans, quæ facilè prona est in deterius, & mutatur sæpè in horas.

§. Licet magna sit hujus differentia cum præced. convenientia, modus tamen considerandi eas distinguit. Hæc enim non fit mensuratio sanitatis ad quantitatem temporis ; sed tantùm æstimatur à mutationis vel motûs frequentia vel raritate. Quæ rariùs aut nunquam mutatur, dicitur *Galenus* ἀσφαλὴς ὑγίεια, βεβαία, constans : quæ sæpè periculo mutationis exposita est, σφαλερὰ, anceps, periculosa. de bon. & mal. succ. c. 12.

VI. Tandem Ratione Eventûs Sanitas alia dici posset, quæ tendit ad longævitatē ; & alia, quæ non promittit vitæ prorogationem.

§. Quòd etiam optima aliàs sanitas sive ἐνέργεια τῶν γυμναστικῶν habitus athletarum optimus cum vitæ longævitate non sit con-

9. aph. 3. juncta, implicite docuit *Hippocrates*. Experientia insuper testatur, eos qui in latitudine sanitatis sunt, sæpè esse vivaciores, aliis perfectiore gaudentibus valetudine. Ratio pendenda est ex celeriore aut tardiore consumptione pabuli flammæ vitalis & majori minorive festinatione totius Naturæ humanæ ad vigorem sive summam perfectionem. De quâ continuâ mutatione & motu naturali, secundum quem res naturales sunt, vel in fieri h. e. statu imperfectiore, vel in esse, h. e. in statu perfectionis plenæ, vel in deficere, h. e. in statu decidentiae, è Physicâ ejusque doctrinâ de fermentatione vitali docemur. Nos in enumeratis Differentiis acquiescimus, præsertim cum & hæc ultima species potius ad *πρόγινωσκω* Sanitatis, de quâ in part. 3. dicendum erit, pertineat.

CAPUT V.

De Causis sanitatis in genere, & in specie de Proximâ & Antecedente.

I. **C**AUSÆ nomine in Hygiologiâ pariter & Pathologiâ tantum venit intelligenda Efficiens.

§. Sæpius dictum errorem fundamentalem, quod plerique Institutionistarum Physiolo-

siologiam non Medicè, sed Physicè, tractaverint, subsecutus præter alios & hic, quòd doctrinam Sanitatis vel planè non, vel certè minùs accuratè per causas suas proposuerint, quod tamen necessarium esse, vel ex aliis disciplinis Practicis ipsis constare potuisset. An non Ethica (quæ non exiguam habet cum Medicinâ convenientiam) finem suum, qui Summum Bonum aut Felicitas civilis dicitur, accuratissimè per causarum genera demonstrat. Exigit etiam hoc natura oppositorum: *Quia cause morborum, (quæ tamen exponuntur in Pathologiâ) sunt contrarie causis sanitatis & vice versa, itaq; ex se mutuò cognoscentur*, verbis *Duncani Liddellii*. I. 3. art. Med. c. 2. Quòd verò Medico sufficiat Efficiens tantùm causa, (quæ quid sit ex Philosophicis jam notum præsupponimus,) non modò aliquoties docuit *Galenus* cum *Platone* eam appellans ἀπλῶς αἴτιον, causam simpliciter, sed etiâ confirmat usus artis. Non, quòd non possint etiam reliqua causarum genera demonstrari, v. g. materia, forma, finis: Imò jam earum etiam implicite facta est mentio & quidem sufficiens in ipsâ definitione sanitatis: *Materia* enim accidentium nulla alia quàm subiectum cui inhæret, quod est *Corpus humanum* ejusq; partes. *Forma* vel *Formalis* ratio est illa ipsa *Pacultas & aptitudo naturalis ad agendum*. *Finis* vel nullus dicendus

cum sanitas sit ipse finis : vel *Consequentia sanitatis*, *Actionum* v. g. *integritas* & quæ hanc comitantur (de quibus prolixius suo loco) substitui possunt in locum finis ; vel ipsa *vite continuatio* vices has suscipere potest ; Sed quod hæc reliquarum causarum consideratio in ipsa arte & præsertim in methodo careat usu singulari.

II. Causa Sanitatis Efficiens dividitur in Propinquam & Remotam ; Illa dicitur etiam Interna , hæc Externa.

§. Non unius causæ ad Sanitatem effectivè concurrentis cognitionem sufficere in Medicinâ, passim ex *Hippocrate* & *Galeno* demonstrari posset, si operæ heic esset pretium. Uno verbo , exigit hoc methodus conservandi & restituendi sanitatem, ut causarum variarum prius habeatur cognitio, & quomodo illæ ordine invicem sequantur. Nihilominus non omnes adduci semper debent divisiones, sed sufficiunt eæ, quæ possunt esse usui. Igitur præsertim in statu s. n. non opus est exponere causas per accidens, & contingentes, neque etiam causas morales quomodo differant à Physicis, &c. Quæ in *thesis* proposita est divisio, fundamenti instar se habet, ad quod reliquæ omnes facile possunt referri.

III. Pro-

III. Propinqua est, quâ positâ sanitas ponitur, ceu effectus & quidem, vel immediatè, vel mediatè. Hæc antecedens προηγμένη, illa proxima, vel continens, συνεχής vel ἐξυτάτη dicitur.

§. Oportet omninò heïc τὴν ἀρίστην πρὸς τὸν λίθον ἄγειν *funiculum lapidi admove*re, ut habet elegans *Chrysostomi* proverbium, h. e. hom. 35. in l. ad Corinth. omnem adhibere curam, ut causarum ordo rectè proponatur. Hoc enim est ipsum fundamentum ipsius etiam partis principis, *Methodi* utriusque. Quàm verò variè plerique alii in hoc sint hallucinati, dum vel Antecedentem ad Remotas, vel Continentem ad Antecedentem retulerunt, vel etiam planè ἀτάκτως causarum divisiones proposuerunt, nolumus prolixè demonstrare; cùm planè non sit noster scopus, aliorum perstringere aberrationes, sed δογματικῶς artis præcepta tradere. Quòd verò nos ἐμμεσον *mediatam* sive antecedentem & proximam, vel *immediatam* ἄμεσον conjunxerimus, non tantùm id fecimus auctoritate *Galen*i: Verùm etiam ob hanc rationem urgentem, quòd proxima ab antecedente non reapse differat, sed tantùm ratione, vel modo, quatenus scilicet vel in vel extra subjectum consideratur.

tur. V. G. Causa sani capitis immediata est sanguis iam actu ipso per arterias affluens & virtute flammæ suæ vitalis bonam temperiem inferens. Mediata verò causa est idem sanguis, quatenus in aliis corporis partibus adhuc movetur, aut demum à corde est ad caput distribuendus.

IV. Utramque constituunt primario Humores & Spiritus: secundario etiam partes.

§. De *Humoribus & Spiritibus* nullum est dubium, quòd sint causæ sanitatis, in cuius Dogmatis ulteriorem confirmationem aliàs plura adhuc dicenda supersunt: Verùm hoc fortasse unum alterumvè offendet, quòd *partes* etiam *solidas* inter causas sanitatis, & quidem propinquas, collocare non simus veriti, cum tamen paulò superiùs subiectum esse docuerimus. Enimverò salvâ veritate non licet aliter statuere, modò dextra accesserit explicatio: Igitur, *ἀνὰ τὴν ἀπὸ καρδίας, ἀνὰ τὰς, quæ ex animo dicuntur.* Duo hîc præsupponimus, veluti per se manifesta, de quibus utrinque constat. 1. Sanitatem aliam esse Totalem, sive totius Corporis, aliam esse Partialem, quæ de unâ vel alterâ corporis parte in specie prædicatur. 2. Sanitatis esse triplicem differentiam essentialem *cap. 3. expositam.* Licet ergò partes
solidæ

solidæ non sint causæ propinquæ sanitatis, quâ universalis est, aut quatenus Temperie laudabili consistit: Possunt tamen esse causæ, & reverâ sunt sanitatis particularis, quoad decentem organicam structuram, aut quoad continuitatem legitimam. Declarabimus exemplo: Quia sanitas ventriculi non tantum consistit in bono ejus temperamento à sanguine, aut humoribus & spiritibus ipsi competente; sed etiam in debitâ ejus organisatione, & connexione cum aliis vicinis. Harum certè differentiarum causæ quoque sunt partes solidæ vicinæ v. g. Hepar adjacens ventriculo: Intestina ritè ventriculo continuata; imò pleræque continentes abdominis propriæ conservantes sanitatem ventriculi sunt causæ; & quidem propinquæ, licet secundariæ: Propinquas dicimus, quia sunt internæ; cum non inter res non naturales externas referri possint ac debeant. Secundariæ sunt, quia differentia illæ sanitatis, quarum sunt causæ, in respectu ad bonam Temperiem minùs sunt principales & secundariæ. Absit verò, ut per causas secundarias velis intelligere causas per accidens, cum natura per se præsentia illâ partium vicinarum adjacentium & cohærentium intendat partis alicujus sanitatem. Sed & confirmare possumus hoc Dogma argumento è Locis oppositorum iterum desumpto: Si morborum quo-

quorundam particularium causſæ ſunt, & eſſe poſſunt propinquæ ipſæ partes ſolidæ, p. n. ſe habentes, quidni etiam erunt cauſſæ ſanitatis, ſi ſ. n. fuerint diſpoſitæ? Si de antecedentis veritate dubitas, legito ſi placet, breviffimum tractatum *Ludovici Septalii de morbis ex mucronatâ cartilagine evenientibus*. Majoris conſequentiam nemo erit, qui in dubium vocabit. Si quis verò meliora his propoſuerit, ei minimè ſtomachabimur.

V. Humores ſunt duplices; Utiles, qui ad Vitam & Nutritionem propriam, vel etiam alterius, primariò vel ſecundariò faciunt. Et Inutiles, vel excrementitii, ſui remotionem è corpore naturaliter exigentes; quamvis hi potiùs ad cauſſas remotiores cap. ſeq. proponendas referri ſoleant.

ſ. Qui hîc proluxiores ſingulorum humorum deſcriptiones deſiderant, illis liberum eſto, alios conſulere Inſtitutioniſtas. Nobis, ſemel pro ſemper, non placet παρὰ μέλ^ῳ Φθέγξα^{σθαι} aut ſcribere. Per *Humores τὰ ἱχόμενα Hippocratis* ſive contenta intelligimus. Inter *Utiles Sanguis* meritò principatum obtinet, ceu liquor ille vitalis & οἰκειότατός γε πάντων τῶν ἄλλων, familiariffimus omnibus aliis humoribus, laudante Galeno.

Galeno. Plura in laudem sanguinis legereli- c. 1. de
cet in *notis ad Jessenium.* Sanguine medi- nat. hum.
ante existimus, vivimus & valemus. Huic l. 30.
non immeritò quoque annumerare licebit
Semen utriusq; sexus, ad propagationem ge-
neris humani necessarium, cujus massam ex
junctis sanguinis & spiritus animalis portioni-
bus constare, tandiu nobis persuasum habemus,
donec alii certiora docuerint. Minus princi-
pales humores dici possunt (scil. in compara-
tione ad sanguinem) *Chylus*, *Liquor nutriti-
vus chylosus*, (quem à spiritu animali distin-
ctum quid esse & cum massa sanguinea per
arterias ad partes ferri, salvâ aliorum opinio-
ne, existimamus) *Fermentum ventriculi*,
quod tamen *Kyperus* in dubium vocare cona- l. 1. Inst.
tur, *Liquor consimilis fermentabilis* forsan na- Med. c.
turæ viscidus in intestinis contentus, *Articu- 34. §. 4.*
lorum humiditas, *Aqua pericardii*, *Medulla
ossium*, & *Lac*, quatenus est materia chylosa
ad alterius individui nutritionem faciens. Ne-
que enim hîc, (quemadmodum nec *Semen*)
consideratur ut τὸ ἐκκρινόμενον ἢ ἀπόκρισις,
excernendum sed ut humor alibilis. De *Pin-
guedine* placet nobis ἐπαμφοτερίζειν, num
ad partes solidas, an ad humores referenda
sit? præsertim cùm hæc quæstio in Medici-
nâ sit λογικὴ, usuque careat insigni. Ad *Inu-
tiles*, qui & *Excrementa Naturalia* dicuntur,
perti-

pertinent *Fæces alvi* (quamvis vix humorum nomine dignæ sint propter consistentiam solidiorem) *Urina, Bilis* sub & in hepatis parenchymate, partim ad vasa cholodocha hepatica, partim ad vesiculam fellis collecta & per communem canalem ad duodenum secreta, (quam an rectè nonnulli ex recentioribus pro vitæ balsamo obtrudant, Anatomicis dirimendum relinquimus, priusquam nos habituri sint suffragatores) *Excrementum pancreaticum*, (de quo par cum bile ratio) *Sanguis menstruus*, & in quibusdam individuis in latitudine sanitatis viventibus, *hemorrhoidalis*. Hic enim sanguis non consideratur, ut naturæ nostræ οἰκείῃ & sive familiaris, sed ut τὸ ἐκκρινόμενον, sive excernendum. An *excrementum Melancholia* quoque detur in liene, nec ne? præstat iterum cum prudentioribus quibusdam addubitare tantisper, donec Anatomici certiores lienis usum investigaverint. Ad excrementa quoque pertinent *Mucus Narium, Lachryma Oculorum, Cerumen Aurium, Saliva* sive *Sputum oris*. De *Sudore* dicimus, esse excrementum non merè naturale, sed mixtum ex naturali & præternaturali, quia præsupponit aliquam violentiam extraneam & ita aliquid præternaturale. Hoc modo exponi debet Hippo-
4.aph.38. crates dicens: "Οὐκ ἐνὶ τῷ σώματι & ἰδρῶς, ἐν

ἐν ταῦθα φερίζει τὴν νόσον. Quâ corporis
 parte sudor est, ibi morbum esse significat.
 Frustrâ enim quidam refugium quærunt in
 ἐφιδρώσει, cum κατὰ ῥητὸν τῆ ιδρώτ
 mentionem faciat Cōus, neque etiam in præ-
 ced. aphorismo περὶ ἐφιδρώσεως egerit. Ex-
 plicatio potius in voce νόσος rectè institu-
 enda, quæ de morbo, vel futuro, vel præsen-
 te, optimè explicari potest. Jungatur &
 aph. 41. sect. 4. Nobis ansam dedit ad hanc
 de sudore sententiam doctissimus quondam
 Johannes Jessenius. Circa Serum notetur, Paradox.
 illud in se non esse excrementum, sed partem Physico-
 sanguinis, ejusdem ὄχημα sive vehiculum, Medic. 2.
 & ita sub hoc tacitè comprehendi: Quòd si
 tamen per longiorem moram reddatur inu-
 tile, præbere communem materiam urinæ,
 lachrymis & sudori.

VI. Spiritus etiam dividi possunt
 in Legitimos, qui propriè Spiritus di-
 cuntur, suntque tres: Vitalis, Anima-
 lis, Genitalis: & Spuriōs, qui naturam
 spirituum verorū fingunt, sui que ex-
 clusionem postulant, quales sunt Ex-
 halationes Fumosæ aut Vaporosæ &
 Flatus, quorum omnium ratio caus-
 sandi sanitatem, ceu remotior ad seq.
 caput pertinet.

§. Et

in Oeco-
nom. in
definit.

§. Etsi hæc nonnullis videbuntur παρὰ-
δόξα, non tamen nobis sunt ἁδόξα. Pro-
fectò Hippocrates & alii vocabulum πνεύμα-
τ⊙ in utramque partem acceperunt, teste
Foësius, & Gorrhaeo. Interim nolumus denuò
recoquere obsoletum illud dogma veterum,
aërem (qui Hippocrati sæpè πνεῦμα dicitur)
ad spirituum genuinorum existentiam con-
currere docentium, quamvis interdum aë-
rea quædam materia excrementitia collecta
p.n. Spirituum verorum motum suâ expan-
sione & rarefactione mentiatur. Circa ter-
narium Spirituum propriè dictorum nume-
rum notandum, eos non differre, veluti
ἄλλας καὶ ἄλλας, sed tantum esse ἁλλοίως.
Omnes enim agnoscunt materiam commu-
nem, portiones nimirum sanguinis volatiles
& tenuiores. Naturalem veteribus dictum
esse merum commentum ex falsis hypothesi-
bus de hepatis in corpore officio αἵματο-
ποιητικῷ productum, hodieque ὁμοθυμαδὸν
Doctores statuunt. Et verè quidem: Quæ
enim esset Natura alia præter Vitalitatem &
Nutritivam facultatem pari passu ambulâtes?
Vitalis Spiritus est nihil aliud, quàm id, quod
alii appellare solent Flammam Vitalem, quæ-
est exhalatio ignea à sanguine per fermenta-
tionis & circulationis naturalis continuum
motum incalescente exorta, & per indefi-
nenter

nenter subsequentes portiones inflammabiles & volatiles, veluti per pabulum multiplicata, ut sit verum & immediatum animæ instrumentum & actionum in corpore perficiendarum principium. *Animalis* est liquida tenuissimaque substantia in cerebro & cerebello ex optimis sanguinis arteriosi portionibus, uno verbo, ex spiritu vitali per quandam fixationem elaborata, ad principium nervorum collecta, & abhinc per nervos ad totum corpus distributa in sensûs & motûs communicationem. Hic spiritus dum magis magisque in ambitu corporis refrigerens figitur & ad vascula tenuissima (quæ *Lymphaductus* *Charltono*, aliis *vasa lymphatica* dicuntur) venis sanguineis magis conspicuis plerunque in gyrum associata colligitur, *Lympha* refluentis nomen adipisci à pluribus Anatomicis non absque ratione creditur. *Genitalem spiritum* omittere noluimus, quamvis ab aliis factum hoc esse probè sciamus, siquidem ejus efficacia in actu generationis & apud parentes & in formatione fœtus manifestissimè observari potest. Apud illos, quando post seminis emissionem, præsertim frequentiore enervati ad tempus languent, præsertim mares, fœminæ quoque plerunque evidentissimam sentiunt in corpore mutationem. In hac verò spiritus ille genitilis est illa ipsa à veteribus sapientibus

Exerc. 9.
Oecon.
animal,

E
toties

toties quoties inculcata *δυνάμις πλαστική*,
 five *vis formatrix*, quæ corpusculum organi-
 cum ex colliquamento seminali fabricat. Non
 ergò est aliud à vitali & animali spiritu, sed
 ambo in semine quasi concurrentes consti-
 tuunt spiritum illum *Genitalem*, quem non
 malè forsan quis *Vitali* appellare pos-
 set, ad opus generationis unicè necessarium.
 De spuris spiritibus & excrementitiis, quam-
 vis non insicias eamus, ratione causandi po-
 tiùs ad causas pertinere remotiores, nō malè
 tamen pro æquivocatione vocis tollendâ et-
 iam heic fiet eorum mentio. Sunt ve-
 rò nihil aliud, quàm variæ *exhalationes*,
ἀναθυμιάσεις, aut *effluvia*, ἀπόρροιαι; Et
 quidem, vel *terrestria combusta*, quæ dicun-
 tur *fuligo* ἡ λιγνύς, quàm rectè descripsit
Galenus, quòd sit τῆς καλωπλημένης γλώσσης
 ὕλης (scil. ἐν τῷ αἵματι) ἀναθυμιάσις,
terrea in sanguine combusta materia exhalatio.
 Hinc etiam λιγνυῶδες πέλματα καὶ τὸ
 αἷμα dicitur, *fuliginosum excrementum san-*
guinis. Harum fuliginum excretio potissi-
 mum fit per poros cutis, & dicitur ἀδελ
 διαπνοή, *insensibilis transpiratio*; *insensibilis*,
 quia non nisi à posteriori seu effectu in statu
 s. n. cognoscitur, quando extra corpus con-
 densatæ vel cuti, vel etiam indusiis, aut stra-
 gulis linteis adhærent, & *Sordes* ῥύπτις dici
 solent.

advers.
 Lycum.
 c. 2.

6. in 6.
 Epid. t. 2.

solent. Vel vaporosa h. e. cum aliquâ humi-
ditate conjuncta, ex sanguinis portionibus
humidioribus genita, quæ vel per eadem lo-
ca unâ cum fuliginibus excernuntur, vel ali-
quando ob causam externam cutis poros
obturantem condensata aqueam consisten-
tiam acquirunt, & sudori materiam præbent.
Ad vaporosa hæc excrementa pertinent Fla-
tus, Φύσαι, πνεύματα dicti, qui nihil aliud
sunt, quàm vapores aut æræ exhalationes
copiosius in locis præsertim manifestè con-
cavis collectæ, qualia sunt, Ventriculus, In-
testina &c. Verùm quia omnium harum
exhalationum generatio & causandi ratio
magis perspicuè cognosci potest in statu p. n.
Ideoque ulteriorem earum expositionem ad
Pathologiam reservamus.

VII. Humores & spiritus sanita-
tem in corpore efficiunt, in quantita-
te, qualitate, & motu ritè se habentes.

§. Cùm sanitas in homine consideretur,
ut Accidens vitæ, igitur Humores quoque &
Spiritus, qui substantialiter considerati sunt
Causa Efficiens vitæ, ratione accidentium
sunt causa Efficiens sanitatis. Sunt verò
illa Accidentia Quantitas, Qualitas & Mo-
tus. His enim potissimùm nobis innotescunt.
Intellige verò hoc imprimis de *Humoribus*

utilibus, & inter hos maximè de *Sanguine*, ut
& de *Spiritibus* propriè dictis. Tales ergò
in corpore humano adesse requiritur ad sa-
nitatis effectum 1. *in debitâ copiâ*, ne ex-
cessus aut defectus quidam animadvertatur.
2. *ratione qualitatis*, perfectè elaboratos,
puros & homogeneos, h. e. æquabilis per
totum constitutionis. 3. *ratione motûs*, ritè
fermentantes & per corpus fluentes refluen-
tesque. Duplex enim est *motus* naturalis, u-
nus Intrinsecus, qui dicitur *ζύμωσις*, aut
ζέσις, *fermentatio*, *effervescentia* (quamvis
strictè loquendo hæ voces differant) & nihil
aliud est, quàm motus intrinsecus materiæ cu-
jusdam liquidæ vitalis mixtæ ex activis & pas-
sivis particulis cum perpetuo expansionis aut
resolutionis conatu, proveniens ab intrin-
seco principio calido vitali, ad perfectionem
suam tendens. Hanc non soli sanguini (cu-
jus Fermentationem peculiari Diatribe ante
aliquot annos proposuimus, quam etiam *Tho-*
mas Willis & *Kergerus* solidè & doctè expo-
suerunt) competere, sed & de spiritu anima-
li & genitali commodè dici posse, nemo e-
rit, qui negare audeat, si doctrinam generalio-
rem de Fermentatione, quæ aliàs *Physica*
propriè est, sibi reddidit familiariorem, in arte
Medicâ profectò utilissimam. Alter motus
est *Localis*, ille qui hodieque receptissimo
nomine dicitur *Circulatio*, quando sanguis
&

& spiritus non modò ad partes per suos canales fluunt, sed etiam per alios refluunt. De sanguine res nunc ἀναμειβήτης est, quòd è Cordis sinistro ventriculo contracto per arteriam magnam s. aortam ejusque ramos ad omnes corporis partes distribuatur; & rursus è partibus per venæ cavæ ramos in truncum tandem coeuntes ad cordis dextram auriculam & dextrum ventriculum refluat; A quo ut commodiùs ad sinistrum ventriculum perveniret, Natura quoque particularem instituit circulationem sanguinis universi per pulmones, dum è dextro cordis ventriculo coarctato propellitur per arteriam pulmonalem in pulmonum lobos, & ex illis per venam pulmonalem ad auriculam sinistram perque hanc in ventriculum sinistrum refluit. Hæc in gratiam tyronum medicinæ addere placuit, quamvis non aliàs negemus, pertinere hanc expositionem ad Physicum. De spiritus animalis circulatione per nervos & vasa Lymphatica paulò antè quædam diximus; de quâ notandum, eam à sanguis circulatione differre in hoc, quòd non denuò redeat ad unum principium, nimirum ad cerebrum, sed, quantum Anatomica industria vasorum Lymphaticorum ductus patefecit, ad cor refluat, & haud dubiè sanguini ibidem perfundatur. Verùm hæc de his dicta sufficiant.

CAPUT VI.

*De Causis Sanitatis Remotis,
sive Procatarteticis.*

UT Humores & Spiritus in corpore humano sanitatem efficere possint, opus etiam est aliis rebus, seu causis remotioribus, quæ dicuntur Procatarticae.

§. Didicisti haud dubiè ex præcedentibus, sanguinis (quò appellato tacitè reliquos humores vitales & nutritios subintelligimus) & spirituum in continuo motu existentium hanc esse naturam, ut propter illum motum, præsertim fermentationis intrinsecum non diu perennent, sed mox ab ortu suo pereant & absumantur. Imprimis hoc evidentissimum est de Igne sanguinis *vitali*, qui propterea *Flamma* nomine rectè exprimitur, quòd in natalibus suis, instar flammæ ignis focarii, pereat, cujus perditionem non potest non comitari sanguinis quoque depastio & imminutio. Ne igitur Homo esset *Animal*

l. 5. H. A. *Ephemeron*, de quo testatur *Aristoteles*, quod

c. 19.

περὶ ὑπάνην ποταμὸν τὸν περὶ Βόσπορον
τὸν Κιμμερικὸν ὑπὸ τρεπὰς θερμὰς ἐκ τῶν
θυλάκων ῥηγνομένων ἐξέρχεται ζῶον πλεον-
τὸν, τετραπῶν, ζῆ δὲ καὶ πέτεται μέχρι δαίλης
καλα-

καὶ αφερομένον δὲ τῇ ἡλίῳ, ἀπομαραίνεται καὶ
 ἅμα θυομένον ἀποθνήσκει βιῶν ἡμέραν μίαν,
 διὸ καὶ καλεῖται ἐφήμερον, ad Hypanem
 fluvium, apud Bosphorum Cimmerium, sub
 solstitio aestivo ex folliculis quibusdam ruptis ex-
 eat animal volucre quadrupes; vivat verò &
 volet usque ad meridiem: Descendente verò
 sole, marcescat & cum occidente sole moria-
 tur, vivens unicam diem, propterea etiam
 appelletur Ephemerum. (Simile quid legitur
 de Zoophyto quodam, specie melonis aut cu-
 curbitæ in Tartariâ ut & Moscoviâ occurrente
 formam agni cum cute lanigerâ habente, Bo-
 ramez dicto apud Scaligerum, Adamum
 Olearium, & ex his apud Erasmum Fran-
 ciscum.) Ne inquam & Homo nobilissi-
 ma illa creatura, tam subito interiret, & cum
 sanitate vita statim deficeret, provida rerum
 omnium parens Natura sapientissimè pro-
 spexit, ut aliis rebus humores & spiritus
 sustentarentur & continuarentur. Quæ
 res cum ad Sanitatem tantum mediatè
 concurrant, igitur Causæ dicuntur Re-
 motæ, vel etiam Externæ, non quòd extra
 corpus omnes existant, sed quòd longius à
 sanitatis effectū distent. Appellantur etiam
 αἱ προκαταρκτικαὶ αἰτίαι ἢ προκατάρχου-
 σαι, non quòd sint propioribus principalio-
 res, quale prædominium verbum κατάρχου

Exercit.
 181. l. 3.
 Itiner.
 Persic.
 Ost=und
 West=
 Indias
 nischen
 Lustgarte-
 tens.
 P. 167.

etiam habere non negamus; sed quòd ordine præcedant causas proximiores, ceu harum authores. Unde & vulgò *primitivæ* nominari solent. Aliis *προφασεις* *occasionēs* dicuntur.

II. Dicuntur hæ res non naturales, quia sunt media ad sanitatem & morbum producendum efficacia pro diverso eorum usu.

§. Non est nostrarum nunc partium prolixius investigare rationem hujus appellationis, quæ jam usu longiore obtinuit suum in Medicinâ locum. Quod si tamen quis appellaret *ἀδιάφορα ἔμμεσα*, res *indifferentes*, profectò nobis videretur propius ad scopum collimare, qui est, quòd varietas effectûs ab his rebus proveniens potissimum dependeat ab arbitrio utentis. Hinc ὁ θεῖος

l. 3. I. M. C. Hofmannus clarè ità scripsit: *Cum nihil*
c. 6. §. 6. *peccatur in rebus non naturalibus dictis, sanitas*
d. 1. c. 7. *est; cum peccatur, morbus.* Et clariùs: *O-*
§. 2. *mnes & singuli prout vel rectè utuntur rebus*

non naturalibus, vel malè, ità sanguinem gi-
gnunt meliorem, deteriolem. Sunt ergò di-
ctæ res, si non omnes, certè pleræque in se
quidem necessariæ ad vitam & sanitatem. nec
quicquam est, qui carere iis possit: Ratione
usûs v. vel abusûs, qui in hominis voluntate
consistit, sunt *ἀδιάφορα*, & medio se ha-
bent modo.

III. Di-

III. Dividuntur in simpliciter & secundum quid Necessarias. Illarum sunt sex : 1. Aër. 2. Cibus & Potus. 3. Somnus & Vigiliæ. 4. Motus & Quies. 5. Excreta & Retenta. 6. Affectus animi. Harum duæ numerantur : Medicamenta & Operationes Chirurgicæ.

§. Ad hanc divisionem nobis ansam dederunt & summa corporis *εὐεξία* plethorica, & latitudo Sanitatis. Cùm enim in utrâque valdè sit *σφαλερὰ* fragilis, anceps & vitrea sanitatis conditio, ità ut, nî maturè sibi congruo medicamentorum aut Venæsectionis, aliorumvè præsidiorum Chirurgicorum usu prospexerint, præsentissimum sæpè imminet morborum & mortis periculum; Eccur dubitaremus medicamenta & *ἐγχειρήσεις* Chirurgicas rebus non naturalibus annumerare, cùm & hæc duo media sint pro usu vel abusu medio modo se habentia & *ἀδιάφορα*? Cæterùm rerum sex non naturalium ceu simpliciter necessariarū etiam meminit *Galenus*, art. medicin. c. 85. quamvis *παθολογικῶς*, à quo licebit in gratiam tyronum Græcos huc apponere terminos: 1. *ἡ τῶ περιέχοντι αἶρα ὁμιλία*, communio ambientis aëris. 2. *κίνησις καὶ ἡσυχία ὅλως τε τῶ σώματι καὶ κατὰ τὰ μέρη*.

motus & quies totius pariter corporis & secundum eius partes. 3. ὕπνῳ καὶ ἐγρήγορσι somnus & vigilia. 4. τὰ προσφερόμενα assumpta. 5. τὰ ἐκκρινόμενα καὶ ἐπιχόμενα excreta & retenta. 6. τὰ ψυχικὰ παθή, animi passionēs. Et de illis dicit, quòd sint ἐξ ἀνάγκης, οἷς ἀδυνάτόν ἐστι τῷ σώματι μὴ πλησιάζειν, necessaria, quibus, impossibile est, ut corpus careat. Circa ordinem nemini movebimus litem, si velit aliter, quàm nos fecimus, locare. Neque nos etiam illis dicam scribimus, qui ad 4. classes redegerunt, nimirum ad ea, quæ assumuntur, quæ à nobis geruntur, vel aguntur, quæ excernuntur aut retinentur, quæ denique forinsecus accedunt; Quamvis nobis magis placeat brevior Galeni διχοτομία in causas, quæ foris adveniunt; & quæ à nobis ipsis proficiscuntur. Ad illas referimus Aërem ambientem, Alimenta, Medicamenta, Chirurgica: Ad has reliquas quatuor, Somnum cum Vigiliis, Motum & quietem, Excreta & Retenta, Animique motiones. Verùm an non aliquis nos insufficientis causarum procatarecticarum enumerationis arguit, quòd astrorum influxum & & potentiam in corpus etiam humanum omiserimus, dicens: Nonne legistis apud Galenum: Πάντων τῶν ἀνωθεν ἀστρον ἀπο- λαύομεν τῆς δυνάμεως. Ergone ab Hippo- crate

in Thea-
ero Mun-
dellæ lit.
C. 9. caus-
sarum mor-
bos &c.

3. de dieb.
Critic. 2.

erat receditis, qui κατὰ ῥητὸν dixit ὅτι ἐλά- de A. L.
χισον μέρῳ συμβάλλουσιν ἀστρονομίην εἰς & A. in
ἐπιτελευτήν, ἀλλὰ πᾶν πλεῖστον, non mini- princ.
mus conferre Astronomiam ad Medicinam, sed
omniñò plurimum? An experientia manife-
sta fidem denegabitis, Planetarum benignio-
rum constellationes certas earumque revo-
lutiones & Transitus certos promoveri vigo-
rem sanitatis, maligniorum eandem impedire
& turbare, quod ex erectione Thematicis Na-
talitii accuratâ, non perfunctoriâ & vanis
vulgaris Astrologiæ superstitiosæ hypothesi-
bus fictitiis nixâ cognosci potest? Sed, audi,
fodes. Minimè nos inficiamur astrorum in
hæc inferiora potentiam; multò minùs. A-
stronomiæ & Astrologiæ quoque judiciariæ
cum Physicis principiis respondentis utilita-
tem in arte Medica pernegamus; quin po-
tius hortamur Φιλιάτρες, ut & hæc Philoso-
phiæ partes sibi reddant familiares, & Theo-
riæ Planetarum usum discant applicare ritè
subjecto Medicinæ. Propterea tamen non
necesse est, causarum procatarticarum nu-
merum augere, cùm Astrorum influxus con-
sideratio excedat limites Medicinæ, imò non
fit in Medici potestate, hanc causam vel cor-
rigere, vel mutare, vel conservare. Nihilo-
minus, quatenus ab Astrorum potentiâ aëris
dependet varietas & temporum, non exclu-
sum

sum planè volumus Astrorum motum vari-
um, sed implicitè sub Aëre comprehendimus,
quemadmodum & ipsam Temporum varie-
tatem. Specialem uniuscujusque rei non
naturalis explicationem reservamus ad trium
pedissequarum Medicinæ pertractationem;
Nunc ad modum Generationis Sanitatis
transitum facientes.

CAPUT VII.

De Modo Generationis Sanitatis.

I. **N**ON sufficit Medico novisse
causas sanitatis varias, sed
etiam sollicitus sit, oportet,
de modo, secundum quem effectum
hunc producant.

§. Hactenus exposuimus causas sanitatis
propinquas & remotas. Verùm, quòd illa
notitia nuda non sufficiat, docebit te suo
tempore ipsa pars medicinæ principalis, me-
thodus conservandi sanitatem. Reverà e-
nim multùm refert novisse, quâ ratione ad
sanitatem in corpore efficiendam concu-
rant, nî velis, ut methodus tua vacillet.
Quamvis non negemus, modum illum in
statu s. n. esse cognitu faciliorem, quàm in sta-
tu p. n.

II. Mo-

II. Modus ille consistit partim in ordine, quem observant causæ diversæ: partim in ipsâ causandi ratione variâ, remotarum in propinquas, & harum in ipsum corpus ad effectum sanitatis producendum.

§. Possunt hæc quidem etiam ex antecedentibus erui & cognosci, ita ut non videatur operæ pretium peculiariter modi hujus declarationem proponere. Verum cum non cuivis sit ea judicii dexteritas, ut *ἀνευ θησέως* absq^{ue} Theseo & propriis viribus possit ea, quæ implicitè & obscurè proponuntur, cognoscere & extricare, præsertim non iis, qui adhuc in arte Medicâ sunt tyrones, noviterque studium occeperunt, non erit abs re, vel in eorum gratiam, *μᾶλλον ἐναργῶς καὶ ἀντικρὺς* Modum exponere.

III. Ordo causarum hic est, ut, antequam causæ propinquæ in subiecto effectum sanitatis producant, remotæ prius in propinquas suam exerant operationem.

§. Ergò statim hæc liquet, non locum habere eum ordinem, quem nos in expositione causarum secuti sumus, propinquas remotis præmittentes: Ità enim nos jussit *τὸ πρῶτον τῆς παιδείας*, ratio docendi in disciplinis

plinis præsertim Practicis, ubi effectus ponitur loco fundamenti, & progressus fit ad ejus causas inchoando à proximâ & pergen-
do ad remotas. Verùm, quando causæ considerantur in actu ipso causandi, alius or-
do priori oppositus observandus, in quo remotæ primas sibi vendicant partes, pro-
pterea *προνκαταρχικαὶ* dictæ & *primitivæ*,
ideò, quia omnium primum vires suas in Hu-
mores & Spiritus, antequam hæ efficiant sa-
nitatem, exerant. Sed aliquis heïc obijcere
posset; licet plerisq; remotis causis præroga-
tiva operationis concedi possit; non tamen
de omnibus verum esse, cum quædam etiam ex
iis sequantur sanitatem à causis productam,
v. g. Excreta & Retenta, Somnus & Vigiliæ,
Motus sive Exercitium corporis. Respon-
demus, omninò se rem ità habere, ut dictæ
res non naturales sint etiam Consequentia &
Effecta sanitatis, quemadmodum paulò in-
feriùs pluribus dicendum erit. Nihilominus
heïc aliter quoque considerari possunt ac de-
bent, nimirum, non in respectu *sanitatis præ-*
sentis, quam sequuntur; sed respectu *sani-*
tatis futuræ, quam unà cum aliis causis suo
modo promovent, sicuti mox demonstratu-
ri sumus.

IV. Ratio causandi, sive altera
species Modi, quo res non naturales,
occur

ce causaſſæ remotæ afficiunt Humo-
res & Spiritus, generalis eſt Modera-
tio, five Mediocritas.

§. Ità nos docuit parens Medicinæ Divus
Hippocrates, quando plerarumque rerum 6. in 6.
non naturalium mentionem faciens, de iis ^{Epid. l. 5.}
dicit: Πόνοι, σιτία, ποτά, ύπνῳ, ἀφρο-
δισία, μέτρια: *Labores, Cibi, Potus, So-*
mnus, Venerea ſint moderata. Quòd verò
reliquæ res non naturales tacitè includantur,
præter *Phocylidis* testimonium Πάντων μέ-
τρον ἀρεσκόν, omnium rerum mediocritatem
optimam dicentis, teſtatur *Galenus*, quando 1. 2. de
locum hunc allegans & commendans expres- ^{ſan. tu.}
ſè addidit, πάντα μέτρια omnia ſint mode- ^{c. 2.}
rata. Ita hunc locum *Coi* citat quoque *Sto-* ^{ſerm. 99.}
baui. Mirandum verò (quod obiter libet ani- ^{P. 548.}
madvertere) *Galenum* fidiffimum aliàs *Hip-*
poocratis interpretem & doctiffimum *Valle-*
ſum in commentariis ſuis ſuper *Epidemia Hip-*
poocr: textum hunc, quem rectè *Foëſius* appel- ^{not. ad h.}
lat ſententiam magnitudine ingenii *Hippocratis* ^{l. p. 1191.}
& œconomia plane digniffimam, nullâ dignatos
eſſe expoſitione & annotatione. Nos igitur
paucis μέτριοις illud declarabimus, quòd non
ſecundum proportionem Arithmeticam, ſed
Geometricam explicari debeat, non aliter,
quàm ſicuti in *Ethicis* ab *Ariſtotele* circa do- ^{5. Ethic.}
ctrinam

1. 2. de Urinam de iustitiâ docemur. Unde etiam
 dignot. Galenus τὸ σύμμετρον appellavit, quæ vox
 puls. c. 4. magis exprimit illam relationem ad aliud.
 Hinc haud rarò contingit, ut quod uni homi-
 ni est moderatum, alteri sit ἄμετρον immo-
 deratum. Imò uni eidemque potest quæ-
 dam res non naturalis diverso tempore esse
 μέτριον ἢ ἄμετρον *moderata*, vel immo-
 derata. Verùm specialiore proportionis
 illius ex varietate subjectorum secundum æ-
 tatem, sexum, vitæ conditionem, regionem,
 anni tempora, & alias circumstantias exposi-
 tionem proponere non est huius loci, cùm
 pertineat ad specialem Physiologiam & me-
 thodos ὑγιαίνουσας particulares, h. e. de tuenda
 sanitate, infantum, puerorum, virorum, fœ-
 minarum, senum, &c. In genere nunc suf-
 ficiat notasse elegantem Galeni descriptio-
 nem, quòd sit τὸ μέτριον ἢ σύμμετρον, τὸ κα-
 τὰ τὴν οἰκείαν φύσιν ἔχον, *moderatum*,
 quod secundum propriam se habet naturam;
 & hoc non nisi ab effectu cognoscitur. No-
 tanda ὡς ἐν παρόδῳ & locutio metonymica
 causæ pro effectu, quando res non naturales
 dicuntur μέτρια *moderata*, ideò, quia hu-
 mores & spiritus faciunt moderatos.

V. In specie dictarum rerum quæ-
 dam operantur materiæ Humorū
 &

& Spirituum quantitatem vel conservando vel augendo : quædam illorum qualitatem & motum æquabilem tuendo vel promovendo.

§. Ad hanc *θεσις* nobis ansum dedit *Dum* 1. 3. Art. *sanus Liddelius*, qui distinctionem hanc re. med. c. 2. rum non naturalium, ceu caussarum in statu p. 203. p. n. pro catarrcticarum, non inutiliter posuit. Cum verò τὸ ἀμετρεῖον immoderatum diversimodè possit ac debeat exponi, quidnā & τὸ μετρεῖον distinguì posset ac deberet ? Ergò quæ moderationem in quantitate materia Humorum & Spirituum efficiunt, sunt *Alimenta & Retenta cum Excretis* : Illa evidenter & directè, quando assumpta per os, quæque solida fuerint, probè masticata, deglutita, in ventriculo per fermenti virtutem chylicata, & postmodò massæ sanguineæ successivè permixta, transeunt tandem ulteriore fermentatione & circulatione in naturam sanguinis & spirituum. Hæc per bonam consequentiam & indirectè, quando excernendis debite excretis & retinendis Humores & Spiritus suam debitam servant ac retinent quantitatem pro sanitate necessariam. Quæ qualitatem & motum moderatum tuentur, sunt reliquæ omnes : Et Aër quidem, vel per εἰσπνοὴν inspirationem, vel per περιχυσίω circumfusione,

Theſ. Me *fuſionem*, h. e. (ut verbis τὸ θεῖον Philippus
dic. D. 19. *Scherbi* exprimamus) *quatenus vel in omnes*
0.33. 34. *pulmonis partes penetrat*, & *alternâ inspiratione*
& expiratione cordis (rectius sanguinis) *calorem refrigerat*, vel potius *attemperat*; vel
quatenus corpora nostra ambit & continet. *Somnus* sanguinis & spirituum elaborationem;
Vigilia verò elaboratorum actuationem juvando: Ita & *Motus* respondet operatione
suâ *Vigiliis*, quamvis in majori gradu actuationem hîc promoveat; *Quies* verò cum somno convenit. *Animi Pathemata* (intellige solùm *moderatiora*, ἡθὴ dicta: nam *vehementiora* παύθῃ Græcis dicta ad causas potius morborum procatacticas pertinent, nisi quòd per accidens aliquando, sed rarius, profint) *vel effervescentiam sanguinis nimiam imminuentem & spirituum agitationem justo vehementiorem cohibendo, vel eorum dispositionem congelativam & fixationem incipientem corrigendo*, operantur. *Illuc* fortassè referre licebit, *misericordiam*, *solicitudinem*, *spem*, *timorem moderatum*: *Huc gaudium & iram*, si modum non excesserint, *amorem licitum*. Pariter & *medicamenta* corrigunt per quodammodo contrarium vitiosam in latitudine sanitatis occurrentem sanguinis & spirituum qualitatem & motum minùs ritè se habentem; Ita & *Chirurgica*

gice operationes, nisi quòd harum quædam
quantitati quoque quadantenus excedenti
per subtractionem vel evacuationem obvi-
eant. Καὶ περὶ τῶν μὲν ἄλλων.

VI. Humores & Spiritus in Cor-
pus & partes ejus operantur per suffi-
cientem Appropriationem & perfe-
ctam in illis Actuationem.

§. Quando massa sanguinea, ceu princeps
humorum, cum suo vitali igne vel spiritu, ut
& Liquor ille spirituosus nervorum à rebus
non naturalibus moderationem debitam
quantitatis, qualitatis & motûs acceperunt,
h. e. in corpore sufficientes adsunt, ritè fer-
mentantur, perficiuntur, & per vasa circula-
ri fluxu & refluxu dispensantur, reliquum est
in sanitatis negotio, ut & illi corpori ejusque
partibus commoda præstent; quod fit, quan-
do sufficienter illis insinuantur, & mediante
in omnes etiam minimos & insensibiles mea-
tus transitu rectè appropriantur, appropria-
tique ibidem jussa animæ exequuntur, h. e.
ad hujus imperium vires suas pro actionibus
edendis exerunt, sanguis quidem cum spiri-
tu seu flammâ vitali temperamentum actua-
le potissimum largiendo, ut & conformatio-
nem & continuitatem laudabilem conser-
vando: Spiritus verò animalis præsentia &
expansione suâ h. e. actuali spiritalcentiâ

dispositionem ad sensum & motum corpori
& partibus contribuendo. Quo facto, ipsis-
simus sanitatis effectus præstò est, & verbis

l. i. Epist. *Horatii*,

12. v. 5. 6. *Sic ventri benè, sic lateri est, pedibusq. tuis nil
Divitia poterunt regales addere majus.*

CAPUT IIX.

De Sanitatis Accidentibus.

I. **T**ertia res secundum naturam
sunt Accidentia Sanitatis, quæ
dispositionem illam corporis
laudabilem per sanguinis & spirituum
bonitatem introductam conse-
quuntur, ceu effecta.

§. *Accidentia dicuntur non sensu Logico,*
in oppositione scil. ad substantiam, cum &
ipsa sanitas sit accidens. *Sed sensu Gram-*
matico, quia talia unà cum & ex sanitate veni-
unt & accidunt. Et hâc ratione non absur-
dum erit statuere, *accidentia diversa inesse u-*
ni subiecto, & *unum quidem per & propter al-*
terum, quemadmodum accuratè quæstionem
illam *An Accidentis sit accidens?* solvit Cla-
rissimus quondam hujus Lycæi Philosophus

Disp. de *Michael Piccartus*. Græcè dicuntur συμ-
Acciden- *βεβηκότα*, quam vocem *Galenus* oppositâ
te θ. 25. ratio-

ratione respondere dixit πῆς συμπλώμασιν. in philos.
Altorf.
p. 484.
1. meth.
med. 9.
Locus est notatu dignus: Τὰ ἐξ ἀνάγκης
ἐπόμενα ταῖς κατασκευαῖς, ἀφ' ὧν ἐνεργῶ-
μεν, ὑγιαίνοντων μὲν ἡμῶν, συμβεβηκότα
νεσχόντων δὲ, συμπλώματα καλεῖται. *Quæ
necessariò consequuntur dispositiones, à quibus
operamur, (uno verbo facultates corporis)
sanis quidem nobis existentibus, accidentia:
morbo verò laborantibus, symptomata. h. e.
Latinè Concasus, dicuntur. Sunt ergò Ac-
cidentia nihil aliud, quàm effecta necessaria
& inseparabilia sanitatis, quæ eam, veluti
umbra corpus, ἀδιαχωρίτως comitantur.*

II. Sunt autem triplicia: Actio-
nes integræ, Excreta & Retenta in-
tegra, Qualitates externæ integræ.

§. Ita rursus nos jubet ratio oppositorum
in medicinâ ἀξιωματικόν, quemad-
modum ex infrà dicendis circà ternarium
symptomatum numerum clariùs consta-
bit. Nullus ergò hîc amplius locus super-
est (quod suprà etiam demonstravimus)
Facultatibus, quæ sunt illæ & ipsæ κατα-
σκευαὶ ἢ διαθέσεις τῶν μορίων, ἀφ' ὧν κα-
τὰ φύσιν ἐνεργῶμεν, dispositiones ἢ aptitu-
dines partium, quarum beneficio secundum
naturam operamur; uno verbo sunt ipsa Sa-
nitas, quemadmodum hoc modo descripsit

d. l. *Galenus.* τὸ *integrum* hîc nobis est, quod *τέλειον*, *perfectum* *γνήσιον* *sincereum*, vel clariùs, τὸ κατὰ Φύσιν, quod *secundum naturam* se habet. Circa ordinem restat, ut quædam dicamus. Estne verò ordo hic accidentium enumeratorum indubitatæ veritatis? Omnino. *Actiones integras* immediatè sequi sanitatis dispositionem, nemo est, qui contradicit. Quòd verò actionum integritatem immediatè comitentur *Excreta & Retenta* s. n. probatur, quia nihil aliud sunt

Senn l. 2. quàm *opera actionum naturalium*. Opera vel
l. M. p. 3. rō esse effectus operationum immediatos,
f. 1. v. 3. nemo, nisi planè hospes fuerit in Philosophiâ, negabit. Declarabimus tamen exemplo. Ventriculi sanitatem sequitur bona Chylificatio: Hujus actionis opus est Chylus perfectus, qui diverso ad ventriculum, aut ad totum corpus habito respectu vel est Excretum vel Retentum s. n. Ità cerebri dispositionem sanam comitatur spiritûs animalis sinceri elaboratio: ab hâc velut opus prodit Spiritus animalis, ut retentum, vel in cerebro existens, vel per nervos in partes distributus; Humores etiam Excrementitii ad loca destinata ritè secernuntur, tanquam Excreta naturalia. Sic & in aliis. Nunc haud opus erit ulteriori probatione, quòd *Qualitates externæ* s. n. ultimum inter accidentia occu-

occupent locum, nihilominus ex abundantia
libet hanc addere rationem, quod illæ quali-
tates oriantur ab excernendis ritè excretis &
retinendis debitè retentis. Vin exemplum?
En unicum: Color totius corporis floridus
& habitus ceu moderatus in mollitie duri-
tie, & aliis unde? &c. à sanguinis & liquo-
ris nervosi ceu retentorum s. n. se habentium
præsentia. Tumetipse nunc ulterius per in-
ductionem hoc poteris probare. Nos bre-
vitati consulentes pergimus ad magis neces-
saria.

III. Actiones integræ tot sunt,
quot sunt Partes organicæ sanæ.

§. Quid sint *Actiones*, & quotuplices, do-
cuit haud dubiè te *Physicus*. Sin minùs, sua-
demus, ut ab illo tempestivè addiscas; Noster
enim modus considerandi solùm respicit in-
tegritatem vel τὸ τέλειον *perfectionem*. Dicis:
Eo ipso, dum perfectas consideratis actiones,
simul cognoscitis esse naturales. Natura e-
nim semper tendit ad id, quod perfectum
est. &c. concedendo coincidere actiones
naturales cum integris aut perfectis, imò et-
iam sano sensu recipiari. Nihilominus
aliud est, exponere actiones illas, prout
sunt *mutationes* vel potius κινήσεις *motus na-*
turales agentis tendentes ad patientis assimila-
tionem: & aliud, demonstrare eas *actiones*

dici *perfectas*, si proveniunt à bonâ corporis secundum temperiem, conformationem & unitatem dispositione : *Illud* docet Naturalis scientia. *Hoc* Physiologia Medica. Per *partes organicas* non tantum intelligimus organa καὶ ἐξολω dicta, sive integra & magis composita membra, v. gr. oculum, manum, caput, &c. sed etiam partes ad talium constitutionem concurrentes, etiam minutissimas. Omnes enim sunt organicae. Hinc liquet, Logicam esse quaestionem. i. e. usu carentem in Medicinâ ; Quomodo actiones ab usibus differant ? non minus & hanc : An quaedam Actiones potius sint Passiones ? Medicus enim actiones, usus, passiones partium simul comprehendit. Verum alia superesse videtur quaestio majoris momenti ? An non detur Actio Inorganica ad Medicum etiam spectans ? Videntur hoc plerique affirmare de Ratiocinatione, quod sit actio animae humanae propria, & in se inorganica. &c. Utrum ratiocinatio sit actio inorganica nec ne ? nolumus litem facere nostram, Physicis eam relinquentes. Interea hoc certum est, Medicum hanc actionem non aliter considerare posse, quam prout est organica, h. e. utitur ministerio cerebri, spirituum animalium & sanguinis.

IV. Divisio in Actiones Naturales, Vitales, & Animales commodè retineri, & tribus corporis regionibus haud inconvenienter applicari potest.

§. Modò dextra adhibeatur terminorum explicatio. Omnes equidem suo modo actiones sunt *Naturales*, quatenus natura opponitur arti: Omnes sunt *vitales*, siquidem de mortuis dici non potest, quòd operentur: Omnes sunt *animales*, quia ab animâ ἡγεμονικῶς & principaliter dependent. Verùm aliter termini, *Naturales*, *Vitales*, *Animales* sunt exponendi. Nimirum *Naturales* heic dicuntur, quæ eduntur in gratiam naturæ materialiter acceptæ & quoad individui & quoad speciei conservationem. *Illuc* pertinet primò succi nutritii elaboratio, distributio & associatio; deinde etiam ipsius sanguineæ massæ materialiter consideratæ per chyli affusionem continuatio; excrementorum item naturalium segregatio & excretio: *Huc* referendæ sunt, seminis utriusq; elaboratio, masculi ejaculatio, in utero (an potius in Tubis vel harum alterutrâ, nolumus cum aliis certò determinare, probè memores illius

l. 2. de
Temper.
c. 6.

aureæ sententiæ apud Galenum: Οὐκ ἔν ὁρ-
θῶς μοι δοκῶσι ποιεῖν οἱ προπετῶς ἔτῳς ὑπὲρ
τῶν μεγίστων ἀποφαινόμενοι. Non recte fa-

cere mihi videntur, qui audacter ità de rebus
 maximis, præsertim si ad sensum non pateant,
 pronunciant) cum foeminino permittio, fo-
 tûs formatio, foetus formati retentio & tem-
 pestiva exclusio. Quamvis non inficiari
 possimus, multas ex his participare de vitali-
 bus & Animalibus, & ità actiones mixtas esse.
 Vitales appellantur, quæ fiunt in gratiam
 Sanguinis potissimum formaliter considera-
 ti, h. e. quatenus est ἐν ὁρμῶν π, impetum fa-
 ciens, spiritumque vitalem continet toti cor-
 pori summè necessarium, ceu proximum ani-
 mæ instrumentum. Huc pertinet Sangui-
 nis vitalis per totum corpus circulatio, ejus-
 dem in pulmonibus per respirationem venti-
 latio, nec non in partes insinuatio. Anima-
 les hæc nominantur, quæ facultates animæ,
 quâ sensitiva est, potissimum respiciunt: Huc
 pertinent actiones sensuum externorum &
 internorum & motus localis. Interea, mi
 Φιλίατες, tu metipse ne animum vanâ angas
 aut crucies sollicitudine, an licitum sit termi-
 nos hos ità accipere, quin in memoriam re-
 vocas aliam antea laudati Galeni gnomen di-
 centis: Ἐξέσω ἐκάσω χεῖρας τοῖς ὀνόμασιν,
 ὡς αὖν ἐθέλοι, Φυλάττοντι τῶν πραγμάτων
 τὴν φύσιν. Liceat unicuique uti nominibus,
 prout voluerit, modo servaverit rerum natu-
 ram. Attribuuntur actiones hæ certis cor-
 poris

10.meth,
 med. 5.

poris regionibus five κοιλίαις, v. g. *Animales Capiti*, quo & *Artus* referri debent propter motum localem & sensum tactus: *Vitales Thoraci*: *Naturales* imo ventri five abdomini; non quod nulla harum extra sibi assignatam corporis regionem occurrat: Minime: In thorace enim sunt partes motu locali & sensu præditæ; ita & in abdomine; & vicissim in capite vitales & naturales actiones locum habent, quod nemo, nisi fungum pro cerebro habeat, negabit; sed quia principium actionum quarumlibet instrumentale originaliter ex distinctis corporis ventribus resultat. v. g. actionum naturalium causa instrumentalis succus nutritius & chylus à ventriculo; Flammæ vitalis origo certè ratione distributionis, à corde; Spiritus animalis principium cerebrum meritò habetur. De semine si quæ difficultas tibi videtur, ratione originis per nos liceat, si placet statuere, participare de omnium trium priorum origine.

V. Dictarum omnium actionum quædam sunt Publicæ, quædam Privatæ: & harum aliæ nobiliores, aliæ ignobiliores.

¶ Quemadmodum præcedens; ita & hæ divisiones actionum sunt tantum τῆς μνήμης καὶ παιδείας χάριν, in gratiam memoriae &

commodioris doctrinae, neque ferunt limam
Logicam. *Publicas* dicimus, quæ in bonum
 totius corporis publicum immediatè perfici-
 untur; suntque potissimum sex: 1. *Nutritio*
θρέψις, non modò illa ad sensum evidens, in
 nondum adultis, *augmentatio αὐξήσις* dicta,
 sed etiam quæ minùs evidens est, quæque fit
 quotidie respectu *conservationis*, per conti-
 nuam portionum humidiorum & fibrosarum
 à perenni flammulae vitalis voracitate, vel
 etiam à laboribus & motu membrorum con-
 sumtarum & deperditarum appositionem s.
 restitutionem pro retinendâ debitâ partium
 conformatione, & magnitudine ad agendi
 facultatem necessariâ. De utraque legatur

Exerc. 1. *Charltonus*. 2. *Generatio γένεσις*, τὴν συν-
 Οecon. σίαν, coitum, τὸ κύημα conceptionem, τὴν
 anim. §. 3. διάκρισιν ἢ τύπωσιν formationem foetus, &
 ἀπότεξιν partum sive exclusionem compre-
 hendens. 3. *Respiratio ἀναπνοή*, pro san-
 guinis in totum corpus distribuendi ventila-
 tione à naturâ in pulmonibus instituta. 4. *Pul-*
sus σφυγμός, non quatenus est signum sa-
 nitatis; sed quatenus per metonymiam effe-
 ctûs denotat sanguinis per totum corpus di-
 stributionem cum necessariò consequente
 1. de fla- ejus refluxu. Ex *Hippocrate* dici posset ἡ πο-
 tib. ρεΐη τῷ αἵματι Ⓞ διὰ τῷ σώματι Ⓞ γενο-
 μένη,

μένη, transitus sanguinis per corpus. Item
 ἡ περίοδος τοῦ αἵματος, sanguinis circuitus.
 5. Sensus ἡ αἰσθησις, præsertim interni,
 λόγος sive διάνοια ratiocinatio, μνήμη me-
 moria, & φαντασία imaginatio. Externos
 enim rectius privatis actionibus annumerari
 posse credimus. 6. *Motus localis* sive animalis,
 ἡ κίνησις κατὰ τόπον non quidem omnis;
 nam datur motus localis privatus partium et-
 iam privatarum, imò particularum minorum;
 sed totius corporis *Φορὰ* sive *motus secun-*
dum locum. *Private* heic dicuntur, quæ ad
 publicas perficiendas conspirant. Et huc
 pertinent reliquæ omnes in corpore occur-
 rentes functiones sive actiones, ità tamen, ut
 magna locum habeat inter eas differentia,
 dum aliæ aliis sunt nobiliores & eminentio-
 res; unde etiam à quibusdam nonnullæ publi-
 cis annumerari solent. v. g. *Chylificatio*,
chylæ distributio per venas lacteas &c. Verùm
 quia tantùm ministrant nutritioni, & sangui-
 nis continuationi, rectius inter privatas re-
 ferri nobis videntur. Cæterùm túmetipse, mi
 Φιλίατρε, tanto pollebis iudicio, ut actio-
 nes, quin & usus partium, possis facilè secun-
 dum dignitatem variam discernere, pro ma-
 jori minorivé utilitate, necessitate, partiumvé,
 à quibus perficiuntur, eminentiâ, ut ità nos
 prolixiore in enumerandis Actionibus o-
 mnibus labore facilè queamus supersedere.

CAPUT

CAPUT IX.

*De Excretis & Retentis
integris.*

I. **E**Xcreta integra sunt, quæ vel ex opificis instituto, vel propter copiam, vel propter degenerem conditionem è corpore scerni postulant.

- ε.7.5.3. §. Suprà dictum est, *Excreta & Retenta* τὰ ἐκκρινόμενα & ἐπεχόμενα dupliciter in Medicinâ considerari, vel ut sunt causæ procatarticae, & eatenus mentionē illorum alibi fecimus: Vel ut sunt effecta & opera functionum ex sanitatis dispositione integrarum; quæ consideratio hujus est loci. Notandum verò, *Excreta*, vel potius *Excernenda*, sive quæ *excernuntur*, magis esse consequentia sanitatis, quàm *Retenta*, sive *retinenda*, aut quæ *retinentur*; siquidem hæc magis causandi obtinent rationem, & ferè non nisi λόγῳ, sive modo considerandi huc referri possunt. Porro ex datâ descriptione triplex potissimum causa elucescit, quapropter in corpore fiant *Excernenda*: *Primam* diximus *Opificis institutum*, ubi perinde nobis erit, sive per opificem Deum, sive naturam, sive animam intellexeris, modò sit principium motûs, à
cujus

cujus jussu & directione citrà alterius causæ manifestum coactum aliquod producitur excernendum. Hoc modo *Lac* produci existimamus, cum alia nobis hactenus non constet sufficiens causa, cur in prægnantibus, aut potius in puerperis materia lactis ad mammas tendat, non verò in aliis fœminis, quamvis viæ eadem adsint, & eadem alimentorum copia assumatur. An & *semen* licitè & honestè excernendum huc referendum, quamvis non inficiemur, quòd etiam participet de alterà causâ. Est verò hæc *Copia*, vel potius *Turgescentia*, à copiâ dependens alicujus humoris vitalis aut nutritii, ut natura non amplius queat perferre, sed cogatur dimittere vel excerni. Huc pertinet *Sanguis menstruus* in sexu fœminino; ut & in latitudine sanitatis sanguis *hemorrhoidalis* utrique sexui aliquando competens. In latitudine sanitatis diximus, quia rarissimè aut forsan nunquam penitus expers vitii est hic sanguis. An non etiam licebit huc referre *τὰς κενεαγείας αὐτομάτως γενομένας*, inanitiones vasorum spontaneas, quarum meminit Hippocrates: i. a. 2. qualis v. g. esse posset in quibusdam plethoricis & vegetis hominibus spontanea è narib⁹ hæmorrhagia. Neque enim nobis persuadere possumus, vocem *κενεαγείας* vasorum inanitionem etiam insensibilem ex inedia hæc deno-

in com.
ad h. a.
in Oeco-
nom.

de febr.
c. 1.

denotare, quod vult *Galenus & Foësius*. An
non & ἐμέτης αὐτομάτης *spontaneos vomitus*? v. g. si sanus quidam ex improviseo ven-
triculum copiâ assumptorum obruerit, ut hic
non sit ferundo, sed cogatur citrà ullam cor-
ruptionem rejicere. *Tertia* causa est *De-*
generis Humorum natura, quando vel planè
inepti sunt ad perfectiorem elaborationem,
aut ob fœculentiæ terrestris copiam; Ita fiunt
alvi excrementa, sive stercora: aut ob a-
queas portiones superfluas. Hinc oritur
Urina copiosa coloris ferè expers post com-
potationes largiores: Vel jam à statu perfe-
ctionis recedunt, & activis portionibus
depauperatæ necesse habent à malsâ laudabi-
li sanguinis secerni & è corpore removeri;
suntque *vel reliquia salis* (non penitus exclu-
so omni sulphure) *quæ cum sero jam per lon-*
giorem moram inutili reddito per urinarias
vias excernuntur; *vel sunt salis & sulphuris*
particula simul cocta, & adusta, quæ virtute
hepatis in vasa cholodocha secernuntur; *vel sunt*
sanguinis fex & recrementa terrestria, quæ in
lienem (ex sententiâ *Willis*, è quò pleraque
hæc de excrementis sanguinis mutuavimus,) *quamvis alii de hoc excremento ejusque loco*
secretorio non levis momenti moveant diffi-
cultates) *deferuntur*. *Vel sunt tenues aquosæ*
superflue (an acidæ, an verò insipidæ, Ana-
tomicis dirimendum relinquimus) quæ per
pancrea-

pancreatis ductum ad duodenum unà cum bile, secernuntur. An non has dicere licebit esse Lympham vappescentem? *vel* sunt *portiones mucosæ* pituitosæ & fermentabiles excedentes per nares & os rejiciendæ; *vel* sunt *vaporosæ* sanguinis exhalationes ob continuam fermentationem avolantes & per cutis spiracula *αἰδήλω διαπνοῇ* excretæ. Harum quantitatem reliqua omnia excrementa superare num rectè ex staticâ arte *Sanctorius* computarit, neque hujus est loci examinare, neque etiam usum habet singularem; *vel* sunt *flatus crassiores* ex heterogeneitate & assumtorum infeliciores coctione in intestinis collecti & per anum excreti; *vel* sunt *excrementa sanguinis* ex continuâ flammæ vitalis conflagratione & depastione *terrestria combusta Fuligines* dicta, quæ etiam per poros cutis excernuntur, *vel* unà cum aëris expiratione avolant. *Lachrymas* per oculorum canthos excretas, & *Sudorem* è cutaneis foraminulis aliquando manantem, licet ratione materiæ serosæ cum urinâ convenire non inficias eamus, inter Excreta tamen integra, h. e. secundum naturam, simpliciter referre debitamur propter superius adductam rationem, quòd sapiant aliquid præternaturale ob violentiam, quam natura patitur, concurrentem. Cæterum in enumeratis excrementis integris interdum causas concurrere vel

G

omnes

d. l.

omnes tres, vel aliquando duas, extrà omnem dubitationis aleam ponendum est. Exempli loco sint *perturbationes alvi spontaneæ*, αἱ τα-
ραχαὶ τῆς κοιλίης αὐτομάτως γινόμεναι
quarum meminit *Hippocrates*, (has diligen-
ter distinguere oportet à *Criticis*: Hæ enim
præsupponunt statum p. n. illæ non item) &
experientia confirmat, nonnullos quotannis
verno plerunque tempore hoc beneficio
spontanei alvi fluxûs gaudere; in quo tur-
gescentia ex copiâ & fermentatione adauctâ,
& degeneratio five defectio concurrunt. Ve-
rùm pergendum.

II. Excreta ergò sec. nat. quædam
sunt utilia, quædam inutilia.

§. Ex antea dictis de veritate hujus divisio-
nis facilè constare potest. Sunt autem *Inu-
tilia*, quæ plerunque ob degenerem naturam
sui remotionem postulant, ne sanguini &
corpori molestiam aut noxam inferant. Hæc
primariò & καὶ ἐξοχῆν excrementa dicun-
tur. *Utilia* dicuntur non tam illi subjecto, à
quo excernuntur (quamvis & ad hoc qui-
dam redundet usus) quàm alii, v.g. foetui for-
mando, formato & nato. Hæc tantùm pro-
pter excretionem excrementa dicuntur, aliàs
de naturâ retinendorum participantia, quem-
admodum de lacte, semine, &c. luce meri-
dianâ clarius est.

III. Re-

III. Retenta, vel potius Quæ retinentur, ea dicuntur, quæ suâ naturâ in corporis ejusque partium commodum præstò esse debent.

§. Hæc nihil aliud sunt, quàm *Humores & Spiritus*, & tantummodo considerandi diverso distinguuntur à Caussis sanitatis, quatenus scilicet iidem, (specie, non numero) qui prius fuerant causæ sanæ dispositionis, postea per & propter actionum integritatem in corpore & partibus præsentibus retinentur, & ita antecedentem sanitatem consequuntur, ut subsequenti & continuandæ sanitatis denò fiant causæ. Declarabimus exemplo: Sanguis vitalis calidus, & Fermentum proprium laudabile sunt causæ sanitatis in ventriculo, à quâ dispositione dependet Chylificatio integra. Hanc actionem integram non potest non necessariò consequi hoc, ut & impofterum ventriculo præstò sit sanguis & fermentum bonum, licet non idem numero, tamen idem specie, quod est retentum integrum, & hoc de in alio respectu fit causæ continuandæ sanitatis in ventriculo, & futuræ integræ chylificationis. Hoc filum sequere in aliis quoque cæterarum corporis partium retentis cognoscendis & à causâ sanitatis dignoscendis.

IV. Possunt & Retinenda dividi in αἰσθητὰ, sive simpliciter talia, & κατὰ τὴν

sive secundum quid aut cum limitatione talia.

§ Hæc divisio fuit ex priori excernendorū divisione θ.2. traditā, & declaratione indiget per exempla. V. G. *Sanguis, Flamma vitalis, Spiritus animalis* in respectu ad totum corpus & plerasque omnes partes sunt retinenda ἀπλῶς simpliciter, cū eorum præsentia nunquam non sit necessaria. *Lac, Semen, Sanguis uterinus* extrā consuetum excretionis tempus, sunt retinenda καὶ πὶ sive limitatè, nimirum ad tempus certum, siquidem alio tempore sunt τὰ ἐκκρινόμενα. An non & *Chylus* huc referri posset, quatenus non semper retinetur, sed transit ulteriore concoctione in sanguinem? Interea cave putes, huc quoque referenda esse excrementa inutilia, v. g. urinam, stercus, bilem &c. quamvis & hæc ad tempus retineantur. Neque enim his definitio competit retinendorum, quæ tamen etiam retentis κατὰ πὶ sano sensu tribui potest ac debet.

CAPUT X.

De Qualitatibus integris.

I. **T**ertium sanitatis accidens constituent Qualitates corporis integræ, quæ sensibus externis percipiuntur.

§. De

§. De his æquè, ac de excretis & retentis integris, altum est in aliorum Medicorum Physiologiâ silentium. Locum inter accidentia sanitatis quòd occupent postremum, suprâ confirmavimus, quia sunt effectus excretorum & retentorum integrorum. A Galeno duplici Græco nomine appellantur: *αἱ διαθέσεις, καὶ αἱ αἰσθηταὶ ποιότητες*. Priùs minùs arridet propter homonymiam & facilem cum sanitate, quæ etiam *διάθεσις* dicitur, confusionem. *Sensibiles* vel *sensiles* à quibusdam dicuntur, non à sensibus internis, sed externis, in quos incurrunt, unde etiam *Qualitatum externarum* nomine apud alios veniunt. c. 86. §. 87
de diff. sympt. c. 2.

II. Tot ergò sunt qualitates, quot sensus externi: Visibiles, Audibiles, Olfactiles, Gustatiles, Tactiles.

§. Apage quæstiunculas illas de qualitatibus primis, secundis, tertiis. Neque enim hîc, ut primæ, secundæ, tertiæ, sed ut in sensus incurrentes considerantur. Apage etiam scrupulos de qualitatibus elementaribus, ceu merè Physicos, & hoc loco planè *ἀλλοτρίαι*, unde & illos suprâ de Temperamento rejecimus. Apage tandem qualitates occultas, quia sunt occultæ, h. e. sensibus non obviæ, sed pertinent ad Temperamenti vitalis proprii in unoquoque subjecto naturam specificam.

4. simpl.
fac. 15.

cam. Quâ de causâ etiam *Galenus* ὅλην ἐ-
σίαν totam substantiam, aut ὅλης τῆς ἐσίας
εἰκειότητα proprietatem totius substantiæ ap-
pellavit, licet non negandum & hunc ad ele-
menta potissimum respexisse, negligentem
formam vitalem specificam. Nostrarum
potius est partium, ulterius explicare & de-
monstrare à nobis propositas quinque qua-
litates sensiles. Cave verò hic intelligas ipsas
potentias & facultates naturales sentiendi in
partibus sensuum externorum organicis, v. g.
oculi, auris, nasi, &c. Hoc enim modo ite-
rum confunderentur sanitates particulares
organorum cum ipsis accidentibus; sed illas
παθητικὰς ποιότητες sive patibiles qualita-
tes, in aliis extrâ illius sensûs organa, quæ af-
ficiunt, partibus, quæque tertiam prædica-
menti qualitatis apud *Aristotelem* constituunt
speciem. Ut res fiat clarior, exemplis illustra-
bimus. Attende, philiater. Color albicans
cum levi sanguineo rubore florido permix-
tus in manibus est visibilis qualitas proveni-
ens ab excernendis & retinendis integris, h. e.
dimissione vaporum & fuliginum per ἀδη-
λον διαπνοήν, & præsentia sufficiente san-
guinis vitalis, succi nervosi & portionum nu-
tritiarum; Hæc visibilis qualitas in manu
ἐστὶ ποιητικὴ τῆς πάθους κατὰ τὴν ὄψιν, i. e.
afficit sensum visûs, quatenus hic videt illum
colorem & postmodò sensui communi & ra-
tioni

in Cate-
gor.

rationi offert dijudicandum, esse integrum vel s. n. Obiter hic quæri posset, quò pertineat color Æthiopum nigricans ad statum secundum vel p. n. ? R. ad statum secundum naturam, licet hic per accidens fiat, non tam à sanguinis intrinsecâ conditione, quamvis & ille propter regionis positum fervidior & atropurpureus esse possit, quàm à radiorum solarium vehementiori vi comburendi superficiem cutis externam. *Audibilis qualitatis* exemplum in statu sec. nat. vix dari potest; neque etiam ejus observatio insignem præstat usum. Esto tamen hoc: V. G. Si quis manu percusserit abdomen, neque animadverterit sonum tympani sono ferè similem, sed tantum strepitum illum ex mutuâ collisione corporum, manus & cutis abdominis, ille certus esse poterit de qualitate audibili integrâ in abdomine significante retentorum & excretorum ibidem loci integritatem; nec flatuum adesse copiam. *Olfactilis & Gustilis* qualitas in statu s. nat. minùs sunt evidentes in partibus, magis manifestæ in ipsis excretis integris. v. g. Urina integra odorem diffundit: non quidè valdè ingratum, acrem tamen quodammodo ob particulas sulphureas & salinas in liquoris compage constrictas, & gustu si quis velit percipere, manifestam salsedinem animadvertet. *Mollities* moderata partium carnosarum & cutanearum, *durities* è contrâ partium cartilaginearum & ossæarum sunt

qualitates tactiles integra præsupponentes ex-
cretorū & retentorū integritatem. Præter has
qualitates non nemini Doctorum placuit etiā
addere (quamvis sub consideratione statūs p.
n.) alias *communes* ab ipso dictas, hætenus e-
nim expositas proprias appellavit) *Figuram &*
Magnitudinem, quæ plures sensus simul pos-
sunt afficere. Verūm an non hoc modo
confunditur differentia essentialis sanitatis,
Organica, structura cum ejus consequente?
Nobis certè ita videtur.

III. Inter omnes Tactilis qualitas
prærogativam obtinet, ceu commu-
nissima, quam sequitur Visibilis.

§. Ex declaratis hætenus speciebus veritas
huius θέσεως elucescit; nec obstat dignitas vi-
sūs, præ aliis sensib⁹ externis, cū non de sen-
sibus ipsis nobis sermo sit, sed de qualitatibus
patibilibus. Quòd verò visibilis qualitas sæpè
sit incerta & fallax, in Semioticis aliquando di-
cendū erit. Diximus etiam quædā *ad fessenium*.
Reliquæ magis καὶ ἀρσιν sive *remotive*, quàm
καὶ θεσιν sive *positive* cognosci possunt in
partibus, quaten⁹ nullus manifestus sapor, o-
dor aut sonora qualitas percipitur in illis. Ve-
rūm hoc tu intelligas de statu Physiologico:
Neq; enim negandum, in statu p. n. cæteras
etiam haud rarò esse observabiles. Quando
verò nunc animus nobis est ad Pathologiam
transire, esto hic τῶν κατὰ φύσιν, sive partis
Physiologicae terminus & finis.

DOGMATUM

MEDICINÆ GE- NERALIUM

Pars II.

qua est

PATHOLOGIA.

CAPUT I.

*De Pathologiâ & Rebus præ-
ter naturam in genere.*

I.

Ost Physiologiam omni
jure agendum est de Pa-
thologiâ.

§. Verba sunt τὰ θεῖα Casp. Hofmanni, l. 3. l. M.
quæ hæc nostra facere libuit. Rationem hujus c. 1. §. 1.
θεσπεῖος largitur tritissimum illud turbæ So-
phorum axioma : *Contraria juxta se posita
magis elucescunt.* Nomen Pathologia à πάθος
derivari, neminem fugiet, præterquàm eum,
qui planè fuerit in Græcâ Linguâ hospes, à
quâ ignorantia sibi philiater noster ut caveat,

G 5

seriò

in Oeco-
nom. &
definit.

l. 3. præ-
sag. ex
puls. c. 1.
& 1. in 1.
Epidem.
l. 23.

feriò hortamur. Denotat autem hîc τὸ πά-
θος, non affectus animi vehementiores
τοῖς ἡθεσι h. e. mitioribus oppositos; neque
etiam solùm symptomata corporis; multò
minùs actionum duntaxat læsionem, παρὰ-
φύσιν κατὰ φύσιν ἐνεργείας τινός, quas
varias significationes, apud Galenum præ-
sertim & Hippocratem, obtinere vocem hanc,
fatis prolixè demonstrarunt Foësius & Gorrho-
eus: sed significat h. l. ἅπαν τὸ παρὰ φύ-
σιν, omne id, quod præter naturam est, scilicet
ἐν τοῖς σώμασι ἡμῶν, in corporibus nostris,
teste Galeno. Hinc patet, graviter halluci-
natos esse eos, qui doctrinam de sanitate sub
hoc Pathologiæ titulo comprehendunt. Quid
enim, quæso, commercii est sanitati cum iis,
quæ p. n. sunt in corpore? Scias autem, allu-
cinationi huic unicè ansam dedisse ignoran-
tiam veræ Physiologiæ Medicæ, & præcon-
ceptam erroneam de septem rebus naturali-
bus in eâdem tractandis opinionem. A qui-
busdam etiam aliud nomen huic parti secun-
dæ imponitur, nimirum *Ætiologia*. Verùm
nobis minùs arridet, cùm strictius sit, quàm
par est, siquidem non tantùm de causis mor-
borum, sed & aliis rebus p. n. hîc tractari,
mox patefiet.

II. Est verò Pathologia pars me-
dicinæ ministra tractans res præter
natu-

naturam in rebus naturalibus occurrentes.

§. Unicum hoc expediendum erit, cur objectum Pathologiæ appelletur res præter naturam, non contrà naturam, cum tamen sanitas & morbus sint contraria, unanimi Philosophorum & Medicorum consensu? Equidem plerique crediderunt, antiquiores nullam agnovisse differentiam inter τὸ præter & contrà naturam, teste Sennerto & Plem-
 pio. Verum nobis persuadere hoc non possumus, quod sint eadem. Differentia, quam tradidit Fernelius, rem acu non tangit. Quidni enim τὸ præternaturam etiam vim inferret naturæ? Nos dabimus aliam differentiae rationem, quam doctiorum judicio subijcimus: Nimirum ideò *res præter*, non contrà naturam appellari judicamus objectum Pathologiæ, quia res illæ adhuc consistere possunt cum Naturâ rebusque naturalibus, & quasi in his hospitantur, invitâ licet naturâ. Vel clariùs: quia semper aliquid superest naturalis, etiamsi res præter naturam acciderint. Hinc suprâ diximus cum B. Scherbio: *Vivens non dari, quod nihil sanitatis* (si sanitatem includit, cur non & naturam?) *includat.* An non verò & ægrotus vivit? Nihil ergò, accuratè loquendo, contrà naturam est, nisi id, quod naturam hominis evertit, nimirum
 ὁ θάνατος

l. 2. l. M.
 c. 1. &
 Fund. M.
 l. 4. pro-
 oem.
 l. 1. Pa-
 thologia
 c. 2.

ὁ θάνατος, mors. Ad rationem dubitandi συλλήβδην responderi potest, contrarietatem sanitatis & morbi propterea minimè tolli, quin potius stabiliri. Quis enim firmiter nobis demonstrabit, τῷ secundum opponi τὸ contrà, non verò præter? Posterius nos credimus. Interea si quis termino contrà latius velit uti, ei nullam dicam impingemus.

III. Res præter naturam dicuntur effectus illi, qui in rebus naturalibus à naturæ dependent depravatione.

d. l. §. Confer ad. c. 1. Physiolog. θ. 2. ejusq. §. Si forsan distinctiorem exoptares descriptionem, en aliam ex Plempio. Res p. n. sunt res naturali corporis constitutioni adversæ, quæ vel adfectus sunt, à quibus actiones leduntur primò, vel tales affectus faciunt, vel eosdem consequuntur. Idem rectè etiam animadvertit, vocabulum Res accipi non solùm pro Ente positivo quâ tali, sed & comprehendere, non-Ens privativum, qualia sunt actiones, v. g. abolitæ. Imò omnis morbus est formaliter στερητικόν ἢ, privativum quid: Verùm hæc aliud concernunt forum. Sufficit rei nomine hîc venire omne id, quod consideratur in Medicinâ.

IV. Suntque triplices, Morbus, Causa morbifica, & Symptoma.

§. Tan-

§. Tantus in hoc numero Medicorum veterum & recentiorum est consensus, tanta concordia, ut, cum *Plauto*, omnes compacto Captiv. a. rem egisse dicere posses, quasi in velabro olea- 2. l. 4. ris. Nec malè forsan quadraret aliud in hunc consensum adagium, eos δωρεὰ ἡρ- μοῦ θῆναι *Doricā harmoniā concinuisse*, nisi *Galenus* ipsorum esset Choragus, qui Atticā de con- voce itā præcinuit: Τρία εἰσὶν ἅπαντα τὰ stit. art. γένη τῶν παρὰ φύσιν· ἐν μὲν, αἱ διαθέσεις med. c. 15. αἱ βλάβησαι τὴν ἐνέργειαν· ἕτερον δὲ, τὰ & 19. τέτων αἰτία· καὶ τρίτον, τὰ συμπλέγματα. *Tria sunt omnia genera rerum præter naturam. Primum quidem, dispositiones ledentes opera- tionem: alterum verò, earum causæ: & ter- tium, symptomata.*

V. Fundantur omnes diversimo- dè in rebus naturalibus.

§. Par est ratio cum rebus secundum na- turam, quarum in rebus naturalibus diver. P. I. c. I. sam foundationem suprà tradidimus, ut de- 0. 4. nuò patefcat, res naturales communia esse fundamenta rerum sec. & p. nat. *Morbus* er- gò in Corpore, ejusque Partibus vitiosè se habentibus: *Causa morifica* potissimùm in Humoribus & Spiritibus depravatis: *Sympto- mata* in Actionibus, Excernendis & Reti- nendis, & Qualitatibus externis quærenda & collocanda sunt.

CAPUT

CAPUT II.

De Morbo ejusq; subjecto.

I. **M**orbus est dispositio præter naturam corporis humani ejusque partium actiones primò & evidenter lædens.

§. *Definitio morbi olim fuit illud Eridos pomum, cujus gratiâ tot tantique Medici acriter linguas & calamos litibus exercuerunt, & quasi pro aris & focis loquendo scribendoque dimicarunt. Si placet tempus iis legendis terere, adeas ipsos authores v.g. (a) Thomam Erastum, (b) Joh. Argenterium, ejusq; adversarium (c) Julium Alexandrinum, (d) Joh. Fernellium, (e) Comitem Montanum, (f) Joh. Vallesium, (g) Leonhartum Fuchsum, & (h) qui in fasciculum quasi collegit Casp. Hofmannum, aliosque Institutionistas.*

epist. 15. Equidem respondet *Erastus*, in hac quæstione consistere finem, principium ac fundamentum totius artis; ita quidem, ut, qui de hac re dubitat seriò, nec rentandi aut discendi gratiâ de eâdem disputat, ille multa alia ignoret, oporteat. Verùm omninò fallitur: Nos profectò nullum videmus ex hac, vel illâ, vel istâ definitione morbi commodum, quod redundaret in ægri salutem, aut in Medici per-

perfectiorem & maiorem gloriam. Hinc
 non improbandus est ingeniosissimus *Joh.*
Ant. van der Linden, dum *Hippocraticam* Sel. Med.
 morbi descriptionem, ὅτι ἀν λυπέη τον ἀν- Exerc. 15.
 θρωπον, τὸτο καλέεται νῆσθ, quicquid 9.80. de
 vexat hominem, id vocatur morbus, prætulit Flatibus.
Galenicæ, quod illa aptior sit usui, hæc v. tan-
 tas dederit turbas & det quotidie. In tempo-
 re venit hîc in mentem, velut αἴξ εἰς τὴν
 ἐορτήν, (ut habet proverbium) jocus qui-
 dam vernaculus, quo uti quondam solitus est
 Philosophus & J Crus hujus Lycæi celeberr-
 mus ὁ νυν ἐν ἀγίοις de hujusmodi quæstion-
 culis ad artem minimè facientibus, quas *Ga-*
lenum Logicæ appellasse diximus, qui com-
 modè huc quoque poterit applicari : Wann
 einer etne solche quæstion weis / hat dabey el-
 nen Baken / oder 4. Kreuser / und geht ins
 Wirtshaus / so bekommt er ein Viertel Bier.
 Igitur transeat hæc quæstio. Cui nostra non
 ariserit definitio, ille aliam sibi fingat. Ex-
 positio generis & subiecti mox sequetur. Su-
 pererit hæc quæstio: Cur unius tantum men-
 tio fiat symptomatis in definitione, cum ta-
 men & reliqua duo morbum comitentur, &
 ab eo dependeant? Ventilavit hanc *Comes*
Montanius appellans *dubium cognitione dignis-* l. i. de
simum, & has dedit rationes: 1. quia actio- morb. c.
nes læsa principatum obtinent inter symptoma- 28. p. 34.
 ta &

ta & immediatè cum morbo coherent, ità ut
posito morbo ponantur actiones læsæ; sublato
illo, & hæ tollantur: quid? quod agros solli-
citant actiones læsæ, ut Medico se committant,
nemo enim Medicum vocaret, si integras actio-
nes suas possideret. 2. quia morbus semper in-
fert actionem læsam: non semper autem, aut
non statim alia inducat symptomata. Nos
priorem admittimus; posteriorem repudia-
mus, siquidem inferiùs patebit, symptomata
tria invicem nexu firmissimo cohærere, &
omnem sequi morbum propriè dictum. Aliàs
nos breviter ità respondemus ad quæstio-
nem: Actionum læsarum ideò tantùm fieri
mentionem in definitione morbi, quia sunt
primi & immediati morbi effectus: reliqua
v. symptomata mediatè (nimirùm mediantibus
actionibus læsis) ab illo dependent, quem-
admodum paulò infra clariùs de symptoma-
tibus constabit.

(a) d. l. epist. 13. p. m. 43. seqq. edit. Maderi. (b) de
morbi generibus c. 1. p. m. 1422. seqq. (c) in An-
targentericis pro Galeno fol. 4. (d) l. 1. Patholog.
c. 1. (e) toto libro. 1. de morbis per 32. capita.
(f) l. 4. controvers. c. 1. p. 171. seqq. (g) Instit.
Med. l. 3. §. 1. c. 3. (h) Instit. l. 3. c. 2. in An-
targenterio, Antifernel. animadv. in Montan.
Patholog. parvâ. & in novissimè curâ Illustris
Guidonis Patini Medici Professoris Regii Pa-
risiensis Fauctoris nostri honoratissimi editis
Xenopadeicijs. Tom. 2. l. 3. p. 1. §. 1. c. 2. seqq.
aliquos.

II. Dispositio præternaturam nihil aliud est, quàm ineptitudo, & facultatis defectus vel privatio, in intemperie, malâ conformatione & continui solutione consistens.

§. Iterùm confer ad *Physiologiam* nostram pag. 20. & huc applica verùm κατ' ἀντίκρου, oppositâ ratione. Græcè hæc dispositio optimè dici potest ἀδυναμία: Quemadmodum enim Aristoteli ὑγιοὶ λέγονται, τῷ δυνάμει in Categ. ἔχειν Φυσικὴν, sani dicuntur idèd, quia habent potentiam vel facultatem scil. agendi naturalem; ità ex eodem rectè οἱ νοσῶδες λέγονται, τῷ ἀδυναμίᾳ ἔχειν Φυσικὴν, egri dicuntur, quia impotentiam habent naturalem ad agendum. Porro hoc etiam monendum, tripartitam illam dispositionem præternaturalem non hîc necessariò συλλή-
βδην collectivè intelligendam esse, cùm ad morbi constitutionem vel una sufficiat; secus quàm in sanitate, ubi triplex dispositio sec. nat. ad ejus perfectam constitutionem junctis viribus concurrere debent, consimili modo, sicut in moralibus virtutes omnes invicem consequuntur, nec possibile est, unam habenti non etiã reliquas omnes statim consequentes habere, veluti uno fune colligatas, σύμπασαι αἱ ἀρεταὶ ἀλλήλαις ἔπονται, καὶ ἔκ οἱσὺν τὴ
H μίαν

μία ἢ ἑνὶ λαβόντι, μὴ ἔχῃ καὶ τὰς ἄλλας
αἰπάσας εὐθὺς ἀκολυθίστας ἔχειν, ὥστε ὅτι
μίας μηρίνου δεδεμέναι, verbis elegantis-
simis & cum Aristotelicâ doctrinâ optimè

1. quod quadrantibus Galeni. Qui tamen nexus in
opt. med. vitiis non occurrit.

opt. Phi-
los.

III. Morbi subiectum idem est,
quod Sanitatis.

§. Hoc exigit natura contrariorum:
Δῆλον, ὅτι περὶ τὸ αὐτὸ ἢ εἶδει ἢ γένει πέφυ-
κε γίνεσθαι τὰ ἐναντία. Νόσος μὲν γὰρ καὶ
ὑγεία ἐν σώματι ζῶς. Manifestum est, quod
circa idem vel specie vel genere soleant existere
contraria. Ità morbus & sanitas in corpore
animalis, inquit Logicorum princeps Ari-
stoteles. Quemadmodum igitur sanitatis sub-
iectum diximus esse corpus humanum ejusque
partes non solum secundum soliditatem, sed
etiam secundum vitalitatem; Sic idem dici-
mus esse morbi subiectum. Apage ergò
corpus Fernelianum, quâ solidum; audia-
mus quin potiùs iterum Philosophorum
phosphorum Stagiritam dicentem: Οὐτε
ὑγίαιεν, ἔτε νόσον οἰόντε γενέσθαι τοῖς ἐσερη-
μένοισι ζώῃς; Non possibile est sanitatem aut
morbum competere vitâ destitutis. Rationes
huius conclusionis tu, Φιλίατρε, repetas è
Physiologicis. Dicis: Hoc modo sanguis &

in Cate-
gor.
pag. 21.

l. de sens.
& sens.
c. 1.

d. l.

& spiritus etiam ægrotabunt? Quidni? Ità loqui non veritus est modò laudatus *Aristote* l. 3. H. A. les, cui profectò se non præferent *Fernelius* c. 19. ejusque asseclæ, αἷμα non solùm ὑγιὲς sanum sed & νεροσηκὸς ægrum appellans. Instas: Atqui sunt causæ morborum? Quid tum postea? Diversus respectus tollit omne contradictionis periculum. Illum jam suprà docuimus, huc etiam applicandum. Jungatur *Casp. Hofmannus* in *Institutionibus*. Et l. 3. c. 3. p. 22. qui statuere posses morbos intemperiei, vel etiam organicos, si non sanguinem & spiritum in & cum partibus considerares, cum pars solida absque sanguine & spiritu nec temperata, nec intemperata dici queat, imò neque organica propriè appellari. O utinam aliquando delirare desinamus, & desinamus omni cogitatione nostrà adherescere partium solidis, ac præterire id, quod & esse ipsis & vivere & vigere dat! libet cum laudato *Joh. Anton. von der Linden* heic meritò exclamare.

Sel med.

Exer. XII.

Scomph⁹

pleuritic⁹

§. 142.

IV. Partium descriptio & divisiones variæ in Physiologicis propositæ heic quoque repetendæ sunt.

à pag. 24.

ad 35.

§. Scilicet iteratâ relectione, non repetitâ literarum impressione minùs necessariâ. Facit autem relectio illa ad meliorem differentiarum morbi à subjecto desumendarum intelligentiam, de quibus paulò infrà dicendum

dum erit. Tu interea obiter confirmatam iterum cognosce nostram hypothesein, Res naturales æquè pertinere ad Pathologiam, quàm ad Physiologiam.

CAPUT III.

De Differentiis Morborum Essentialibus, & in specie de Intemperiebus.

I. **M**Orbi essentiam tripartitam vel intemperie, vel in malâ conformatione, vel in continui solutione consistere, modò diximus.

§. Caret hæc Thesis omni difficultate, propter unanime Medicorum suffragium. An hæc divisio morborum sit generalissima nec ne? non est operæ pretium ventilare: Legatur, si placet, *Plempius*. Idem rectè rejecit *Gardinii* fictam divisionem in morbum *materiaturæ, structuræ & utriusq.* Cui bono enim vellemus à receptis authorum sententiis citrà gravissimas & urgentes causas recedere? Quid? quod nunquam non ἡ ἀσάφεια κακία τῆς ἐρμηνείας, i. e. obscuritas vitium interpretationis aut orationis fuerit,

rit teste Galeno; è contrario ἡ σαφήνεια 4. de rat.
ἀρετῇ, perspicuitas ejusdem virtus. Alio- vict. in a-
rum divisio in similem, organicum & com- cut. t. c.
munem morbum potest quidem cum nostrā 18.
facile conciliari, nobis tamen propter ean-
dem ἀσάφειαν non arrisit. *obliviscitur.*

II. Intemperies est morbus, sive
impotentia naturalis in corpore ejus-
ve partibus proveniens à vitiosâ san-
guinis & spirituum præsentia & ap-
plicatione.

§. Falluntur, qui *Intemperiem* statuunt esse
symptoma, ob hanc rationem, quòd cum
sanguine accedat & recedat. Neque enim
accedere aut recedere derogat naturæ mor-
bi; quin potius omne id, quod primariò
lædit actiones, est & manet morbus. Atqui
hoc præstat intemperies. Sed instant; Imò
sanguis est, qui actiones lædit: Ergò sanguis
est potius morbus. Respondemus esse me-
ram λογوماχίαν. Omnino sanguis quate-
nus est ἐννοσον αἷμα, accidentaliter morbo-
sam in se continet dispositionem, id facit; non
verò quatenus est sanguis substantialiter;
Tu intellige hîc sanguinem partibus jam ap-
propriatum & cum corpore solido unum τό-
δε τι constituentem. Quod igitur illi dicunt
in concreto, cur non liceret nobis exprime-

H ;

re in

re in abstracto. Si enim per accidentariam illam dyscrasiam sanguis & unà cum sanguine pars dicitur *ἐννοσόν τι*, morbosum quid ex Hippocrate; an non illud ipsum accidens erit appellandum morbus? Falluntur etiam, qui morbos intemperiei tantum attribuunt partibus similaribus, quas supra rejecimus. Genus in definitione per se planum est: Quoad differentiam specificam opus est nunc exponere divisiones intemperiei, ut varietas vitiosæ præsentiae & applicationis humorum & spirituum innotescat.

III. Dividitur Intemperies in Simplicem & Compositam.

§. Ad meliorem intelligentiam hujus & seqq. *θέσεων* operæ pretium est repetere sedulâ lectione ea, quæ de inæquali temperie supra dicta sunt; hâc adhibitâ observatione, ut excessus & defectus sanguinis & caloris vitalis hec intelligatur evidentior & ad statum verè præternaturalem extendatur: Illic enim talis solùm, qui sub latitudine sanitatis comprehendi potuit, fuit propositus.

IV, Intemperies simplex est, quando absque evidente materiali sanguinis impuritate excessus quidam, aut defectus caloris vitalis in corpore, aut partibus ejus occurrit.

§. Hæc

§. Hæc ab aliis *sine materiâ*, aut *Nuda Intemperies* appellari solet, sed perperam plerunque exponitur. Non enim ideò his nominibus venit, quòd planè careat materiâ, aut quòd non sit à sanguine: Minimè; sed quòd sanguis non portionibus suis materialibus & fixis, sive passivis unà afficiat, quin solum a Activis & in continuo motu existentibus, quæ solum formale sanguinis constituunt; quales sunt spirituosæ & inflammabiles. Quæ cum diu in uno loco persistere non possint, ideò nec intemperie fixâ aut longiorē inducere valent, sed breviorē duntaxat & vagabundam, & quasi immaterialem. Atque hæc est duplex solum: *Calida & Frigida*. Humida enim & sicca, cum hæc qualitates sint proprietates materialem sanguinis *συστατικὰς* concernentes, non possunt non esse cum materiali impuritate semper conjunctæ. Nec obstat, quòd *Calida* etiam & *frigida* aliquam haud rarò conjunctam habeant impuritatem materialem, modò non tanta fuerit, ut ab hac dispositio p. n. lædens primò actionem in corpore proveniat. Semper enim ad hoc in constitutione morbi respiciendum est. Utriusq; dabimus exemplum. *Intemperies Calida* est *febris Ephemera legitima*, forsitan & *Synochus non putris*, præsertim levior, quia in utraque sanguis tantum quoad portiones inflammabiles & spirituosas nimium effervescentes par-

causſæ externæ vehementiam peccat citrà manifestam impuritatem materialem. *Frigida* universalis, licet proprio careat nomine, (quamvis nonnulli etiam ad *Ephemeras* referant, perperam quidem, cùm nulla adsit *ζέσις*, sed potius defectus ejusdem) notari potest, quando à causſâ externâ subitanâ & improvisâ v. g. terrore repentino, defectus caloris ad tempus animadvertitur ob sanguinis naturâ licet purioris in motu retardationem aut stagnationem momentaneam. An huc quoque pertinet impotentia naturalis particularis in nudâ intemperie consistens manuum v. g. ac pedum à solo externo frigore citrà impuritatem materialem massæ sanguineæ oborta?

IV. *Composita Intemperies* tantùm triplex est. Calida & sicca, quæ *Cholerica* sive *Bilioſa* dicitur: Frigida, & humida quæ *Phlegmatica* sive *Pituitosa*; & Frigida & sicca, quæ *Melancholica* sive *Atrabiliaris* appellatur.

§. Quæret heïc statim aliquis: Cur o-mittitis Intemperiem *Calidam & humidam*? R. quia impossibile nos existimamus, ut calor præternaturalis cum humore præternaturali possit consistere. Hic enim potius obtundit & infringit suo excessu illius efficaciam. Nec obstat, quòd videantur in *Ichorosa* corpo-

corporis & sanguinis *dispositione* utraque qualitas in excessu concurrere, cum plerunque hujusmodi ægri de p. n. calore conquerantur, & serositas quoque per certa symptomata se prodatur. Sciendum enim, ichorem illum non considerari debere physicè in se & suâ naturâ, prout est *ὕγρον ζῆ*, humidum quid, sed Medici, qualem inducat corpori intemperiem: Et ad sensum ita constabit, hujusmodi ægros laborare potius siccitate corporis p. n. quàm humectatione, quando scilicet calor in excessu unâ peccaverit. Nunc ad propositarum expositionem deveniendum; Ad hanc facient ea quæ p. 45. & 46. proposita sunt de humoribus qui in sanguine interdum occurrunt. Modò hoc probè notetur, per humores non esse intelligendas distinctas à malsâ sanguineâ substantias fluidas, sed tantum accidentales ejusdem à statu secundum ad statum p. n. mutationes & degeneraciones. Ità quando per nimiam *ζέσιν* & conflagrationem justo majorem, sanguis acquirit acrimoniam, cum siccitate conjunctam, dicitur Biliosus & infert Cholericam intemperiem. Quòd si verò propter deficientem fermentationem lentorem acquirat & visciditatem penè mucosam, Phlegmatica author est intemperiei. Quando autem terrestres excedunt in illo portiones spirituales ejus & fermentationem debitam

1. de nat.
hum. t.
40. &
alibi.

impedientes, Melancholicam & Atrabilia-
riam gignit intemperiem. Verum an non
denuò aliquis nobis est oblocutor dicens: A-
tra bilis potius à nimia cōbustione sanguinis
provenit. Hoc κατὰ ῥητὸν passim vos do-
cet Galenus τὸ ὑπερωπλήμενον combustum
aut nimium assum accusans & urgens. Cur
ergò confunditis melancholiam cum atrâ bi-
le? Respondemus, non esse nostri nunc in-
stituti, neque hujus loci ventilare, an melan-
cholia & atra bilis differant, nec ne? Interea
posito differre, & concesso etiam atram bi-
lem à combustionē nimia sanguinis depen-
dere, nihilo tamen minùs intemperies, quàm
atrabiliaris sanguis infert, est frigida & sicca.
Aliud enim est loqui de generatione atræ bilis
in sanguine; aliud de effectu ejusdem jam fa-
ctæ. Hinc ipse etiam Galenus non dubita-
vit *atram bilem* appellare *humorem frigidum*
& *siccum μέλαινα χολήν ξηράν & ψυχράν*
πρὸς δυνάμιν, secundum virtutem & effica-
ciam. A sero peccante nō peculiaris proveni-
re solet intemperies, sed plerunque participat
de naturâ vitiosâ alteri⁹ humoris, sive bilosi si-
ve melancholici. In pituitoso delitescit potius
in massâ crudâ oblentorem. Tandem de jam
dictis intemperiebus cōpositis probè notan-
dum, eas in diversis individuīs variare, ita ut
aliquando magis, aliquando minùs deflectant
à statu s. n. Imò aliquando tanta est præter-
natura-

naturalis defectio, ut vitalitati præsentissimum afferant periculum, quemadmodum *Intemperies malignæ* testantur, hunc etiam referendæ.

V. Morbi occultarum qualitatatum sive totius substantiæ sunt etiam intemperies compositæ, malignæ dictæ.

§. Nullam videmus necessitatem entia multiplicandi cum *Argenterio*, *Fernelio* & aliis, qui eos hæcenus secuti sunt, postquam jam supra stabilivimus nostram de *Temperamento* sententiam, nimirum non *Elementare*, sed *Vitale* & *Actuale* intelligendum esse. Igitur & è contrario, nec *Intemperies* elementaris, sed *vitalis* & *actualis* hîc accipienda erit. Et quidnî? Cùm enim de morbi uniuscujusque essentiâ sit βλάβη τῆς κατασκευῆς τῶν κατὰ τὸν βίον πράξεων ὑπηρετησῶν, i. e. *lesio dispositionis actionum vitæ intervenientium* verbis *Galenî*; Hoc maximè De diff. de intemperie verum erit, ceu morbi specie morb. principalior. Stante ergò hoc principio, c. 2. omnem intemperiem, imò omnem morbum, simul vitalitatem lædere; quid opus est novam fingere classem pro morbis occultarum qualitatatum, vel morbis Formæ, aut totius substantiæ, sive quo nomine libet insignire? Equidem probè novimus, quosdam ideò hos morbos

morbos à reliquis Intemperierum speciebus distinguere, quòd spiritus vitales insitos valde & repente afficiant ac immutent: Verùm enim verò dicant nobis, quid velint per *spiritus vitales insitos*? Sintne corporei, an incorporei? in & cum sanguine existentes, an sine illo consistentes? Certè quoquo se verterint, absurditatem non effugient. Sed nostrum non est controversias prolixius proponere. Sufficiat Tibi, mi *Φιλίατρε*, hoc indicasse, morbos hos occultarum qualitatum, sive totiùs substantiæ, qui & maligni dicuntur, à præcedentibus intemperiebus aliâ ratione non differre, quàm solùm majori corruptionis sanguinis aut spiritûs animalis gradu. Exemplo sit *Pestis*, quæ est intemperies composita sive cordis sive totius corporis proveniens à sanguinis & spirituum subitâ coagulatione & putredine. De reliquis malignis affectibus minor est difficultas, cùm plerunque febrem habeant conjunctam, quæ manifestè confirmat, eos esse ad Intemperiei, non verò ad aliam classem referendos. Tantum de primâ morborum specie.

CAPUT IV.

De Morbis Organicis.

I. **O**rganicus morbus est, qui consistit vel in vitiosa partium conformatione, vel in vitio numeri, vel in situ inconveniente.

§. Brevitas illa, quam in sanitatis differentiis essentialibus observavimus, hinc locum non invenit, ideò quia quælibet vitii species peculiarem constituit morbum, secus, quàm in sanitatis perfectâ *συστάσει* comparatū est, ad quā omnes differentiæ junctis concurrunt viribus, & ita quasi uno intuitu considerari possunt. *Organici* dicuntur morbi, nō in respectu ad divisionē partium in similes & organicas, quàm suprà removimus è Medicinā: Intemperies siquidem sunt etiam morbi partium organicarum; sed in respectu ad materiale soliditatem, structuram, & consistentiam in sensus incurrentem, secundum quam organa materialia dici possunt. Et quia illa consideratio organica, quæ ab *Hofmanno* *organisatio* dici solet, quatuor absolvitur accidentibus, quemadmodum è Physiologicis constat; Igitur & quatuor morborum species ex illis resultant, teste *Galeno*, & suffragantibus omni-

pag. 47.

bus art. me-

dic. c. 70. & alibi, bus Medicis. Hoc duntaxat observetur, quamlibet morbi speciem certius non posse ac debere dignosci, quàm ex læsione actionum; ità ut, licet unus morbus ad plures species referri quiret, ad illam tamen solùm referri debeat, propter quam actio læsa sequitur. v. g. Hernia intestinalis referri posset etiam ad auctam magnitudinem vel ad conformationis vitium, rectissimè tamen solùm ad morbos in situ reducitur, quia actionum læsio ab intestinorum mutato p. n. loco potissimùm dependet. Sic comparatum est in aliis. Hanc notasse cautionem proderit in multis aliis difficultatibus *Φαινόμεναις*.

II. Morbus vitiata Conformationis triplex est, secundum Figuram, Cavitates, & Superficiem.

§. Quidam per terminum *conformationis* ipsam *figuram* vel *figurationem* partis intelligunt, eamque dividunt in *cavitates* & *superficiem*. Quidam conformationem per tres dimensiones *latitudinem*, *longitudinem* & *profunditatem* exponunt. Nobis perinde est, modò in re ipsà conveniamus. Non enim placet *λεπτολογεῖν* in fingendis & denominandis divisionum terminis, quin cui-libet, ut suo abundet sensu, lubenter concedimus.

III. Per

III. Per Morbum Figuræ intelli-
gimus, quando pars organica non
obtinēt suam decentem figuratio-
nem.

§. Galenus appellat hanc *figurationem* τὸ de differ.
προσῆχον σχῆμα. Nimirum est quarta spe- morb. 7.
cies qualitatis secundum Aristotelem, τέταρ-
τον γένος ποιότητος σχῆμά τε καὶ πρὸς ἑκά-
στον ὑπάρχουσα μορφή. *quartum qualitatis*
genus est figura & quæ in unoquoque est forma.
Hoc figuræ vitium vel est *connatum*, vel *ad-*
ventitium σύμφυτον ἢ ἐπικλητόν κακία
σχημάτων. Illud accidit vel in ipso utero
κατὰ τὴν πρώτην διάπλασιν quoad primam
conformationem, vel in partu ex difficultate
ejus aut inscitia obstetricis & errore, quando
membrum aliquod vehementius distorquet.
Hoc contingit in natis & adultis à variis caus-
sis contingentibus. Exempla Galeni hinc
quoque sufficiant, quæ constituunt βλαιοὶ
καὶ ῥαιοὶ, quibus crura introrsum vel ex-
trorsum sunt reflexa, valgi ac vari, item
λείας ἔχοντες τὰς βάσεις, qui planas pedum
habent plantas, plani propterea dicti? Plura
exempla adducere hinc & in seqq. morborum
speciebus facilis esset nobis labor, verum ex-
cederemus limites scopi nostri, qui est Do-
gmata Medicinæ generalia proponere. Co-
nabimur

nabimur tamen propediem Pathologicorum terminorum omnium expositionem specia- liorem in commodum τῶν Φιλιάτρων publici juris facere. Interea confer ad alios,

l. 3. l. M. & si lubet ad C. Hofmannum.

c. 59.

IV. Morbus in Cavitatibus est, quando cavitates in partibus necessa- riæ & meatus plus æquo vel latiores, vel angustiores fiunt.

§. Per cavitates & meatus, Gr. κοιλότη- τες καὶ πόροι intelliguntur receptacula, va- sa & aliæ sive patentes, sive minùs patentes viæ, per quas τὰ ἰχόμενα καὶ ἐνορμῶντα contenta & impetum facientia transitum sibi pariunt. Qui vitium cavitatum in multitu-

d. l. c. 7. dine huc referunt, illi decepti sunt à Galeno per πλῆθος τῶν κοιλοτήτων. Verùm absit à nobis hæc abjecta servitus, ut etiam mani- festè falsa pro veris admittamus ideò, quia Galenus docuit. Profectò optimè quadrat

l. 10. Inst. in illum etiam, quod Quintilianus elegantis- orat. c. 1. simè scripsit: Neque id statim legenti persua- sum sit, omnia, quæ magni authores dixerint, utique esse perfectæ. Nam & labuntur ali- quando, & oneri cedunt, & indulgent ingenio- rum suorum voluptati, nec semper intendunt animum, & nonnunquam fatigantur. Quis verò non, auditò tantùm multitudinis voca- bulo, statim cognosceret esse proprietatem numeri,

numeri? Igitur & vitiosa multitudo mor-
bus erit in numero. Qui utramque morbi
in cavitatibus speciem subdividunt, illam qui-
dem τῶν ἀμέτρωσ ἐυθυνομένων κοιλοτήτων
immoderate ampliatarum cavitatum in ἀνα-
σμήωσιν, διαίρεσιν ἢ διαπήδησιν (itā reti-
nere solent terminos Græcos.) hanc verò
τῶν ἀποκλειομένων ἢ στενοχωρημένων,
occlusarū & angustatarum viarum, in obstru-
ctionem, constipationem, coalescentiam, com-
pressionem & subsidentiam, illi nobis confun-
dere videntur modos generationis morbo-
rum ad causas pertinentes cum ipsā morbo-
rum ideā. Nos igitur ad commodiorem
locum reservabimus. Exempla utriusque
vitii quæ adducit C. Hofmannus, sunt potius d.l. à c. 61.
symptomata morbos cavitatum comitantia, ad 120.
ideò tamen adducta, quia morbi ipsi pro-
priis carent nominibus; quamvis etiā quædā
illorum ad solutiones continui rectius refe-
rantur. Nos unicum pro qualibet specie
dabimus exemplum, & dilatatæ quidem cavi-
tatis esto distensio muliebrium nimia. An-
gustatæ verò exemplum matricis præsertim
orificii angustia p. n. utraque comitem ha-
bet abolitam conceptionem.

V. Morbus in superficie est, quan-
do partis superficies externa, vel in-
terna præternaturaliter vel exaspe-
ratur, vel lævigatur.

d. l.

hist. l. 3.
c. 110. &
animadv.
in Mont.
c. 29.

6. Hanc descriptionem omnes quidem Medici amplectuntur, Galeno eam suggerente & docente. morbos hos fieri τὸ μὲν φύσει λεία τραχυθέντ', τὸ δὲ αὖ τραχέος λεία γινόμεν', si id quod naturā laeve est, exasperetur, aut quod asperum esse debet, laevigetur. Verūm in exemplorum declaratione magna subest difficultas, quā vidit & ventilavit C. Hofmannus; alii verò pleriq; authores planè abstinuerunt exemplis. Nec celare possumus, quòd & nosmetipsi primo intuitu dubii fuerimus, an reverā morbi sint asperitas aut laevitas partium præternaturalis? & an non rectius ad qualitates vitiatas referri debeant? Nihilominus, fideliter lectis & relectis iis, quæ modò laudatus vir proposuit, & neglectis aliorum exemplis vel obscurioribus, vel penitus ἀλλοτρίοις, tandem animum firmantes non dubitavimus eidem calculum addere nostrum, statuentes, *Dari quidem morbos in superficie, & quidem propriè tales, verūm sunt illi minoris momenti. Prius assertionis membrum probare possumus 1. quia qualitates hæ superficiei vitiosæ non semper sensu tactūs percipi possunt v. g. in partibus internis. 2. quia eas sequuntur actiones læsæ. Posterius declaramus, per morbos minoris momenti intelligentes τὰς διαβίους νοσώδεις dispositiones illas morbosas,*
buz

quæ leviores sunt à naturâ tantùm irritatâ, si-
ve *violenter movere per causam morbosam co-*
actâ, τῆς φύσεως βιαίως ἀναγκασμένης
κινεῖσθαι πρὸς τινὸς αἰτίας νοσερῆς. Vin' no- 2. diff.
mina morborum? En asperitatem faucium, sympt.
quam comitatur tussis sicca vulgò *ein rauher* 1.

Hals: Et: Lavitatem intestinorum *λενε-*
πρίαν, quam sequitur excretio cruda co-
piosa. Regeris: Sunt intemperies cum
materiâ; R. concedimus eò quoque refer-
ri posse; quod si verò *τρόπος τῆς ἐσίας*
τῆς νόσου ratio formalis specifica morbi θ. I. sub
fin. §. proposita observetur, potius erunt
morbi in superficie asperâ aut lævi præter-
naturali.

VI. Morbus in magnitudine est al-
tera organici morbi species, quando
pars corporis plus æquo major est,
vel minor.

§. Neque hæc descriptio difficultatem
habet ullam, nisi quam movet Galenus, dum d. l.
addidit, *μένοντ' ὅτ' κατὰ φύσιν ὁ ἕμα-*
τ' ὅτ' τῷ μορίῳ, manente partis figurâ secun-
dum naturam. De cujus veritate scrupulum
moverunt quidam Medici, dubitantes, in
omni morbo magnitudinis sartam te-
ctam servari figuram. Hofmannus qui animadv.
dem planè non vult dirimerelitem, perinde in Mont.
esse c. 21. §. 4.

esse judicans, sit an non sit, cum sit questio *Logica*. Verum ne & hic succumbat immerito *Galenus*, ipsius defensionem suscipiemus, non quidem ad mentem *Montani* fingentes, *Galenum* simplices tantum morbi species voluisse exponere, quamvis frequentissime conjuncti occurrant: Ita enim sequeretur, morbos simplices esse tantum aut ut plurimum entia rationis; Sed hæc est nostra sen-

1. 4. de tentia, *Galenum* per τὸ σχῆμα κατὰ φύσιν
morb. c. non voluisse indicare perfectam, & omnibus
18. numeris absolutam figuram, sed comprehendere illam, quæ est sub latitudine sanitatis, etiamsi sese habeat interdum παχυλῶς, ἢ ὡς τύπω *crassâ minervâ* adumbrata, modo non resultet ab illo perfectionis defectu aliqua manifesta læsio. Exemplum *auctæ magnitudinis* universalis & particularis iterum offert *Galenus*; illud dicitur *Obesitas*, vel nimia corporis moles, qualis fuit in *Nicomacho Smyrneo*. qui ὅτε κινεῖν ἐτι δυνατὸς ἦν τὸ σῶμα neque movere potuit amplius corpus, in tantum ἀμέτρως ἠυξήθη τὸ σῶμα, excrevit corpus. Hoc est lingua iusto major γλωσσαι ἐπὶ πλείστον αὐξηθεῖσα, ὡς μηδεμίαν εἶναι ἀναστροφὴν ἐν τῷ στόματι, ut non potuerit in ore moveri. *Imminuta magnitudinis* duo exempla dedit & quidem, tantum particularis, 1. ἀποφίαν ἢ φθίσιν τῶ μέρους, *tabem*

tabem membri alicujus, verum datur etiam
universalis corporis tabes, quali *Scherbius*
in juventute laborasse testatur *Hofmannus*. d.l.
Et nos novimus aliquos, qui corpus non ac-
cipiunt, etiamsi pinguedine farcias. Dicis:
Exempla hæc comprehenduntur sub latitu-
dine sanitatis, quia nulla actionum manifesta
concurrit læsio. & concedendo, si ita sese
habuerit. Verum haud rarò & graciles ha-
bent, de quo conquerantur, licet jam noli-
mus de iis esse solliciti. Satis est morbum
esse minoris momenti. 2. exemplum dixit
esse *ροιάδα rhoeada* affectum ocularis canthi,
quando caruncula in angulo oculi nimium
imminuitur. Circà cujus vocis orthogra-
phiam obiter libet monere, quòd nos mire-
mur *ἀκροβολογία* illam *Foësi* & *Gorrhai*,
dum melius scribi *ρύας* putant, quàm *ροιάς*,
cùm tamen utraq; vox rectè se habeat, illa de-
scendēs ab inusitato *ρύω*, hæc ab usitato *ρέω*.
Quæso, si libet, adeas Etymologos & non
denegabis nobis tuum suffragium. Intereà
nobis erit pergendum.

VII. Morbus in Numero tertia
est morbi organici species, quando
pars corporis quædam, aut ei simile
quid, vel abundat p. n. vel, quæ præ-
fuisse debebat, deficit.

§. Duplicē esse morbum in numero, ἢ περιττέον-
τος ἢ ἐλλείποντός τινος μορῆς, excedente vel
deficiente parte aliquā, nemo erit, qui eat infi-
cias. Verum non leves in exemplorum e-
narratione sese offerunt scrupuli, quos ut e-
vitet Instituendus, monendus erit, ne in o-
mnibus Galenum sequatur, licet hoc pleriq;
fecerint Institutionistæ veteres & recentio-
res; qu' n. probè suprā adductam *Quintiliani*
in memoriam revocet animadversionem,
d. l. c. 20. quam succinctiùs B. Hofmannus ad Galenum
§. 2. ipsum applicans ità repetiit: *Ne subito acce-*
ptemus omnia, quæ Galenus dicit, sed ità com-
parare nos fas est, ut ex iis, quæ dicuntur, uti-
les indicationes hauriamus. Minimè igitur
morbi sunt in numero excedente, calli, verrucæ,
abscessus cum folliculo, calculi, lumbrici & si-
milis, quæ potius sunt symptomata excernen-
dorum retentorum, aut morbi compositi sive
implicati; Sed primariò huc pertinent partes
corporis p. n. abundantes læsam actionem
inferentes v. g. duplex genitale in hermaphro-
ditis, scil. si vel alterutrum vel utrumque ad
generationem ineptum fuerit. Sextus autem
digitus, tertius testiculus, aut duplex den-
tium series, nō læsionem actionum gignant,
non statim ad morbos in numero referendi
sunt. Secundariò autem annumerare licet
res abundantes partem aliquam corporis
mentientes, v. g. excrecentiæ carnez, un-
guis

guis in oculo, polypus nasi. De morbis in
deficiente numero nullum est dubium, partem
aliquam corporis heic intelligi, v. g. si digi-
tus unus aut alter defecerit, manus dicitur la-
borare morbo in numero deficiente. Huc
pertinet & Calvities, cum & pilos partes esse,
pro rato supponamus. Obiter coronidis
loco notetur 1. morbos in numero rectius in
concreto, quam abstracto considerari pos-
se. 2. Deficientis numeri morbum non di-
cide parte absente, sed de membro presente,
cui annexa esse debuisset p. n. deficiens, sicut
patet ex adducto exemplo.

II X. Morbus in Situ est quarta
morbi organici species, quando pars
corporis situm, quem s. n. habere de-
buit, non obtrinet.

§. Nec in hac specie deficiunt difficulta-
tes, quas superare & expedire oportet. I.
Circa vocem *Situs*, cui in Græco respondet
θεσις, verum Galenus etiam *συνθεσις* appel-
lavit, quem secuti Latini interpretes *Compo-
sitionis* vocabulo usi sunt. Hofmannus ve-
rò vitium Codicis in Galeno esse credidit,
quod nobis non verosimile est, cum bis po-
suerit in uno loco. Quin potius videtur re-
spexisse ad *situs* speciem, quæ in connexionem
cum parte vicinâ consistit. Sed nunc 2. al-
tera se offert difficultas, an stare possit hæc

d. l.

divisio Morborum in Situ in tales ratione
θέσεως positus proprii, & ratione συνθέ-
σεως conjunctionis cum aliis? De prioribus
 nullum est dubium. Exemplum sit proci-
 dentia ani, uteri laxatio. *Posteriores* si quis
 vellet, vel mixtos dicere, vel novam consti-
 tuere morbi speciem oppositam solutæ uni-
 tatis, ei nollemus esse adversi; licet hâc vice
 veterum sapientiam huc transferentem sequi
 voluerimus. Exemplo sit ἀγκύλωσις
 linguæ, (unde & ægri ἀγκυλόγλωσσοι di-
 cuntur) quando hæc commodè attolli aut
 protendi nequit; vel coalitus digitorum.
 3. Quòd alii etiam ἀτρήτης, qui imperfora-
 to ano, matrice, laborant, huc referant, hoc
 minùs accuratè fieri judicamus, cùm actio
 læsa, non tam à situ mutato, quàm ab ἀπο-
 κλείσει occlusionè meatûs, quâ meatus est,
 dependeat. Pertinent igitur nostro iudicio
 ἀτρητοί potius ad morbos conformationis
 in meatibus.

CAPUT V.

De Morbis solutæ Unitatis, vel Continuitatis.

I. **T**ertia morborum differentia
 essentialis dicitur Continui
 solutio, aut Unitas soluta, est-
 que

que morbus consistens in dissolutâ unitate partis, quam vel in se, vel cum aliis habere debuit.

§. Neque hâc vice placuit à vulgari & recepto tractandi modo recedere ad evitandum odiosum novatoris nomen, præsertim cum parùm ad usum referat, sive seorsim, sive conjunctim cum præcedentibus hæc differentia pertractetur. Interea si alii placeret adjungere prioribus organicis morbis, ceu quintam speciem, ille nostro judicio non aberrare videretur, cum & in his organisatio illa in sensus incurrens evidenter sit vitiata. Qui morbos hos *communes* appellant, nituntur falsâ aut certè inutili hypothese divisionis in similes & dissimiles partes. Et licet stare posset hæc divisio, an non & priores organici morbi eodem jure communes dici mererent, cum & in illis partium similitudinum vulgò dictarum dispositio sæpè reddatur vitiosa? Verùm nolumus in his operam perdere. Græcè dicitur hæc differentia

λύσις τῆς συνεχείας ἢ ἐνώσεως, rectius forsitan λελυμένη vel λυθεῖσα ἐνωσις ἢ συνεχεια, quia λύσις *solutio* modum potius exprimit, quàm ipsam partis dispositionem. Ἐνωσις & συνεχεια pro Synonymis accipi debent, licet fortassis & hæc ratio diversitatis dari possit, quòd ἡ ἐνωσις *unitas* magis expri-

Gal. de
differ.
morb.
c. 11.

mae continuitatem, quàm pars habet, propriam; ἡ συνέχεια verò respiciat *connexionem* partis necessariam cum aliâ, mediantibus vel communibus corporis integumentis, vel etiam propriis quibusdam v.g. musculis ab aliâ parte incipientibus & in aliam rursus terminantibus. Intercâ tu cave sis, continuitatem confundas cum contiguitate, cui nullus hîc est locus, siquidem pertinet ad situm.

II. Species hujus differentiae sunt sex: Vulnus, Ulcus, Contusio, Ruptura, Fractura, Caries.

§. Numerent alii plures, alii pauciores: Placeat suum cuique: Nostrâ non refert. De ordine quoque non erimus multum solliciti, modò res ipsa perspectæ fiant. Possunt alias reduci, si libet, ad duas classes, à differentiâ *partium* affectarum desumptas, quarum aliae *molles*, aliae *durae* sunt. Partium mollium affectus sunt priores quatuor: Durarum posteriores duæ.

III. Vulnus est morbus solutæ unitatis in partibus mollibus sine deperditione substantiæ factus ab instrumento acuto subitò dissecante.

§. Τὸ τραῦμα vel τραῦμα Græcis dicitur. Complectitur etiam *puncturam* *νύξι* ἢ *νύγμα*.

ἢ *ὑγμεα*. Idem enim ferè est modus solutæ
 continuitatis, siue cæsim fiat, siue punctim. Per
 partes molles omnes, quæ non sunt ossæ aut
 cartilagineæ, intelligimus, quas contingit in
 vulnere simul lædi. Quæris: Quò pertinet so-
 luta continuitas post ictum ab instrumento
 obtuso factum? Aut illa quoq; quæ in qui-
 busdam fracturis contingit propterea fractu-
 ra cum vulnere dictis? R. utramque esse
 morbum compositum & complicatum & ita
 propriè non hujus loci. Nihilominus prio-
 rem existimamus magis referendam esse ad
 rupturam, posteriorem verò ad vulnera re-
 ctius referri, cum ossis fracti prominentiæ
 acutæ partes cutaneas & molles perforantes
 & discindentes respondeant magis instru-
 mento acuto, quàm obtuso, quod nunquam
 sine contusione concurrente dividere potis
 est. Specialiores vulnerum differentiæ &
 subdivisiones non sunt hujus loci, sed ad par-
 ticularem Pathologiam spectant. Ergo
 mittamus. Idem verò faciemus etiam in se-
 quentibus.

IV. Ulcus est morbus solutæ uni-
 tatis in partibus mollibus cum de-
 perditione substantiæ proveniens à
 re corrodente.

§. Græcis dicitur τὸ ἕλκη. Sumitur au-
 tem vox hæc aliquando latissimè ab *Hippo-
 crate*

l. de fract. *crate & Galeno*, pro omni morbo, πάντα τὰ νοσήματα ἔλκεα εἶναι omnes morbos ulcera esse, quod interpretes de morbis externis continuitatis solutæ quidem exponunt, verum nobis videtur textus ipse persuadere, ad internos morbos *Hippocratem* etiam extendisse vocē; Loquitur enim περὶ παλιγκοτησίων de *recrudescentiis* quartâ die plerumq; observabilibus, quæ certè etiam in morbis internis, acutis præsertim, notari queunt. Quid quod ex illo Senario trito etiam latitudo significationis confirmari possit:

Ἰητρὸς ἄλλων αὐτὸς ἔλκεσι βρύων : i. e. νόσοις.

Medicus aliorum, ipsemet ulceribus scatens
i. e. morbis.

d. l. Aliquando pro *vulnere*, & quidem sæpiùs: rariùs autem in strictâ & genuinâ significatione, sicut hac vice nos accipimus, pro morbo solutæ unitatis cum deperditione substantiæ in partibus mollibus. Adisi placet, *Foësi* & *Gorrhæum*. Vin aliquam hujus diversæ acceptionis rationem? Dabimus & quidē primæ acceptionis, ex *Hippocrate*: quia πολλαχὴ ἡδέλφισαι τὰ ἕτερα τοῖσι ἑτέροις sæpè fraternè cognati sunt invicem morbi alii aliis. In quo, amabo, consistit illa cognatio ἡδέλφισμένη? Certè in hoc: Quemadmodum *ulcus* deperditionem substantiæ

Oecon.
p. 199.
Definit.
p. m 133.
d. l.

stantiæ partis, in quâ est, conjunctam habet:
Ita nullus non morbus aliquam infert con-
sumptionem & deperditionem flammæ no-
stræ vitalis. *Secunda* verò acceptionis ratio
hæc dari posset, quòd vulnera plerunque de-
generent in ulcera, imò Chirurgastri nostri
hodieque aliter nec possunt, nec etiam vo-
lunt sanare vulnera, nisi prius mutaverint in
ulcera. Verùm hæc ὡς ἐν παροίῳ. Re-
vertemur in viam. Qui ulcus statuunt mor-
bum compositum, non videntur nobis suf-
ficiente ratione instructi esse. Quando enim
dicunt concurrere omnia tria morborum
genera, id veritati minus est consentaneum,
accuratè loquendo, cùm actionum læsio in
ulcere non à vitiatâ figurâ aut intemperie pri-
mò dependeat, sed à continui solutione.
Docet hoc curatio exigens primariò τὴν ἐν-
σιν ἢ σωέχραν integram. Et, quæso, si
concedatur hic morborum concursus in ul-
cere, an non hoc aliis solutæ unitatis
morbis quoque observare licet? V. G. Vul-
nus plerunque conjunctam ex impedito
sanguinis affluxu & refluxu habet intem-
periem calidam, nunquam non vitiatam
reddit figuram partis. Idem in fracturis,
rupturis nullo negotio potest demonstrari.
Ergò vel omnes erunt compositi morbi; vel
aliâ ratione firmiore erit hoc demonstnan-
dum,

dum, ulcera præ cæteris magis esse morbos
compositos. Rectè ad ulcera quoque refe-
runtur *combustiones*, sive *ambusta*: Est enim
eadem morbi idea, idem fiendi modus, nimirum
l.ii.simpl. *διάβρωσις*, *depassio*. Unde & Galenus haud
fac. malè conjunxit τὰ πυρίκαυστα τῶν ἐλκῶν.
ulcerum ambusta. Sed de his satis. Pergen-
dum.

V. Contusio est morbus solutæ u-
nitatis citra deperditionem substan-
tiæ & externam superficiariam ru-
pturam proveniens ab instrumento
obtuso cum impetu partibus molli-
bus inflicto.

§. Θλάσις, θλάσμα, ἐνθλασις Græ-
cis dicitur, Ionibus Φλάσις, ἔσφλασις
defin. *quævis θλάσις Galeno*, vel quisquis author
med. fuerit, etiam significet ὑπὸ χῶρσιν τῆς κρα-
νίης εἰς τὸ βάθος δίχα κατὰ γµατος i. e.
compressionem crani deorsum factam sine fra-
cturâ, qui affectus huc non pertinet, sed ad
morbos figuræ. Descriptio ipsa de simplici
contusione accipienda erit. Eam enim quæ
est cum vulnere, ad compositos morbos re-
ferendam esse p. a. dictum est.

VI. Ruptura est morbus solutæ
continuitatis in partibus mollibus fa-
cta à re ultrà modum distendente.

§. Gale-

§. Galenus appellat τὸ πῆγμα, dicens de const. med. c. 6.
ἐκ διατάσεως γίνεσθαι. Nota igitur διά-
τασιν dici, distensionem, non τάσιν simplici-
ter, quæ est tantum solutio continui incipi-
ens causa doloris cujusdam. Per partes
molles potissimum fibrosas & nervosas intelli-
gendas esse, per se planum est. Propterea
ad rupturam quoque pertinent ἀσμα, ἀ-
πασμα (an hæc inter se differant, nec ne?
non est operæ pretium ventilare; satis est con-
venire in hoc, quòd fiat divulsio particularum
fibrosarum, aut nervosarum sive unius partis,
sive diversarum, modò connexarum) Latine ex-
primi possent, per *Vulsum*, *Divulsum*, *A-
vulsionem*, ὅταν αἱ ἵνες (adde & τὰ νεῦρα)
ταθεῖσαι (ἢ ταθέντα) ῥαγῶσι, quando fibræ
aut nervi nimium tensa velienti rumpuntur.
Obiter libet monere, si quis ex hac descri-
ptione differentiam inter ἀσµὸν convul-
sionem, quæ est morbus musculorum &
ἀσµα non intellexerit, is planè hospes in
arte medicâ & rudis habendus est. Nihilomi-
nùs paucis expediemus: In *spasmo* fit sola
τάσις fibrarum in musculis: in *spasmate* διά-
τασις ἢ τάσις σὺν πῆγματι, tensio cum ru-
pturâ. Quod si hæc tibi non placuerit ex-
positio,ingas meliorem.

VII. Fractura est morbus solutæ unitatis in partibus duris sine deperditione substantiæ proveniens ab organo violenter continuitatem dissolvente.

d.l.

§. Facilis est intellectu hæc descriptio, cum ad sensum non minùs, quàm reliquæ species, pateat *fractura*, quæ Græcis dicitur *αῦγμα, κάταγμα*. Potest dici species *ρήγματ* & *ruptura*, teste *Galeno*. Per *partes duras* non solum *ossa* intelligi debent, sed & *χόνδροι cartilagine* (quamvis hæc rariùs fracturam patiantur,) cum ratione soliditatis quodammodo respondeant ossibus, imò progressu temporis pleræque osseam acquirant duritiem. Differentias fracturarum quære alibi.

IIIX. Caries est morbus solutæ unitatis in partibus duris cum deperditione substantiæ à re corrodente proveniens.

d.l.

§. Expressè *Galenus*: *Τῶν ἐξ ἀναβρώσεως ὅσα μὲν ἐν ὀστέῳ γίγνεται, τερηδών, ὅσα δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις, ἔλκη*. Quæ ex corrosionibus fiunt in ossibus, *caries*: quæ verò in aliis, *ulcus*. Ergò *τερηδών caries* respondet *ulceri*.

IX. Præ-

IX. Præter hætenus explicatas differentias essentielles nullam dari aliam, statuimus.

§. Libuit confectarii loco hanc attinge- l. 4. con-
re controversiam, quam movit *Vallesius*, trov. c. 2.
adducens ex aliorum sententiâ colorem vi- sub fin.
tiosum humoris aquei in oculo, qui lædit vi-
sionem, ut omnia videantur eodem colore
infecta, idque per se, non præcedente alio
morbo. Equidem respondet idem, conce-
dendo morbum esse à tribus generibus hæ-
tenus expositis distinctum, neque sub illo-
rum aliquo contineri, propterea scorsim di-
ci debere extrâ divisionem, non tamen pe-
culiare constituere genus, quia singulare
tantum est exemplum, quod soli oculo com-
petit. Verum enim verò hæc nobis minùs
arridet responsio, cum non videamus, quid
adeò obftet, si omninò quis vellet colorem
illum inter morbos referre, quò minùs vel ad
intemperies reducatur, quia, dum admisce-
tur humori illi aqueo, haud dubiè temperiem
ejus vitalem specificam corrumpit: vel, si
hoc non placuerit, posset morbis figuræ an-
numerari, præsertim si per figuram quarta
species prædicamenti qualitatis intelligatur,
uti fieri debet, sub quâ plures species, quàm
obliquum, rectum, & si quid aliud simile,
comprehendi neque ipse inficias ire potuit

in Categ. *Aristoteles.* Nostram tamen ut mentem clariùs aperiamus, cum nulli dubitemus, colorem illum ad qualitates patibiles, ceu tertiam prædicamenti dicti speciem pertinere, verosimilius nobis videtur eundem etiam referre ad tertiam symptomatum classem, quam constituunt Qualitates sensiles dependentes ab excretorum & retentorum vitio. De quibus infra suo loco; Hac additâ solùm observatione, diverso respectu etiam causæ morbificæ naturam induere posse. Quod autem per se dictum sit lædere actionem visus colorem hunc vitiosum, falsum esse vel ex ipso *Vallesio* constat, cum κατὰ πῆλὸν hoc supposuerit, sibi sermonem esse de colore, qui non sit ex naturâ, sed quem fecit error. An non verò error heic arguit aliquid ὁμοῦ φύσιν, sive *præternaturale*. Sed parcimus ulteriori operæ. Tribus verbis: Sufficiunt tria genera, scil. morborum.

X. Ex his ceu simplicioribus inter se diversimodè concurrentibus resultant variæ morborum compositorum species.

§. Imperiti esset, inquit ὁ μακροχίτης
l. 4. l. M. senex C. *Hofmannus*, compositas omnes mor-
c. 5. §. 4. borum differentias tradere velle, quæ variis
modis ex simplicibus cum inter se, tum cum aliis componuntur, copulantur, miscentur. In
genere

genere de iis notetur, haud raro facili labore
re posse ac debere ad simplicium aliquam dif-
ferentiam reduci, modo, quod supra mo-
nuimus respiciatur ad primariam dispositio-
nem p. n. à quâ fluit ἡ βλάβη τῶν ἐνεργειῶν,
actionum lesio. Exemplo sint *Tumores p. n.*
οἱ ὄγκοι τῆς φύσεως, qui omnium consen-
su & merito jure inter *compositos* referuntur
affectus, cum interdum complicata disposi-
tio actiones lædens in iis occurrat. v.g. No-
vimus aliquando foeminam tumore abdomi-
nis immani laborantem ex conceptione vi-
tiosâ, ubi intemperies, aucta magnitudo,
situs vitiosus junctis viribus actionum læsio-
nem intulerunt. Aliàs tamen ad simplices
morbos commodè reducere licet v.g. Erysi-
pelas & Phlegmonen ad intemperiem cali-
dam cum materiâ, Oedema ad frigidam &c.
Sed de his satis.

CAPUT VI.

De differentiis morborum accidentalibus.

I. **S** Equuntur accidentales diffe-
rentiæ, quæ non solum in di-
versis, sed & in uno eodemque
morbo diversimodè & distincto tem-
pore veniunt observandæ.

p. 49.

de diff.
morb.
de mor-
bis.
de diff.
morb.

§. Accidentia non modò ea , quæ suprà de sanitate fuerunt proposita , huc quoque referri debent , sed & quædam alia , cùm multò plus situm sit in eorum observatione circà statum præter , quàm secundum naturam. Unde & plures resultant morborum differentia accidentales. Dicuntur autem *accidentales* , non quòd per accidens tantùm in morbis occurrant , aut quòd minùs sint cognitu necessariae & utiles ; Minimè omnium : quin potiùs reprehendendi nobis videntur *Galenus* , & qui eum secuti sunt *Comes Montanus* , & *Fernelius* , quòd accidentalium differentiarum nullam fecerint locis propriis mentionem , nisi , quòd hinc inde sparsim unam & alteram attigerint. Quod omninò etiam mirandum est , de *B.C. Hofmanno* , dum easdem in novissimè curâ Illustris Guidonis Patini edito *Apologia pro Galeno* sive *Ἀπολογία κατὰ τὴν ἰατρικὴν Pathologicarum* opere eas neglexerit , quamvis in ipsis Institutionibus earum meminerit : Re enim verâ ad curationem ritè instituendam apprimè proficua est earum notitia , & ferè magis , quàm differentiarum essentialium. Sed , quòd non ab ipsâ morbi ideâ deducantur , verùm duntaxat ab accidentibus & circumstantiis concomitantibus unicuique morbi speciei communibus. Hinc & *communes* differentia à quibusdam Institutionistis appellantur. Quod diximus , quas-

quasdam in uno eodemque morbo diversimodè & distincto tempore notari, patebit ex speciali differentiarum à tempore, motu, & eventu expositione. Nos nunc ad ipsa accidentia progredimur.

II. Sunt verò illa Accidentia duplicia, alia subjectum; alia causas respiciunt.

§. Placuit nobis commodioris doctrinæ gratiâ ad duas redigere classes, quamvis supra id non observaverimus. Potuissemus autem & haud dubiè fecissemus, si operæ pretium nobis visum fuisset. Quamvis non diffiteamur, quod ibi quædam præter intentionem circà accidentia sanitatis omissa sint, quæ suo tempore & loco monebimus. Prior classis continet *accidentia subjecti*, quæ sunt: *Locus affectus, Numerus, Aetas, Sexus*. Ad posteriorem pertinent *Causarum circumstantia* vel attributa, reliqua v. gr. *Magnitudo, Qualitas, Motus, Tempus, Eventus*. Quæ ex singulis fluunt differentiæ, sigillatim nunc proponemus, non quidem, ut omnes, quæ in diversis authoribus occurrunt, ad unguem annotare velimus; sed eas saltem, quæ sunt usitatiores, proferre animus est. Quos alii recentiorum novos finxerunt differentiarum terminos, meritò negligimus, cùm non simus *Φιλόκρυνοι*, novitatis amatores.

p. 49.

III. A Loco affecto Morbus dicitur vel Universalis, qui totum corpus occupat, vel Particularis, qui partem unam alteramve invadit. Hic subdividitur, in externum vel internum, dextri vel sinistri lateris.

l. 2. l. M. §. *Kyperus* removit locum ex accidentium numero, quia per eum intelligitur pars affecta, quæ est subjectum, non adjunctum morbi. Et nos quoque supra in sanitatis differentiis accidentalibus omisimus. Verum quod *Euripides* dixit:

in Hippolyto.

Καὶν βροτοῖς δεύτερά τις φροντίδες σφαιτεροί.

Hominibus posteriores cogitationes aliquando sapientiores sunt; idem nec nos negamus, accuratius pensculantes, corpus ejusque partes hic non considerari ut subjectum, sed ut locatum, quatenus de illis dici potest vel totale, vel parziale, dextrum vel sinistrum, externum vel internum. Et ex hac consideratione sive hoc respectu fluunt differentiæ propositæ. Exemplum Universalis esto Febris, non obstante hoc, quod quidam clarissimorum Medicorum adhuc in dubium vocare non sint veriti, pro cordis affectu particulari eam habentes. Neque enim est hujus loci hanc dirimere controversiam. An etiam Scorbutus, Lues venerea, Cachexia, Anasarca morbis

morbis universalibus annumerandi sint, ad Pathologiam particularem quoque spectat. Transeat igitur & hæc quaestio. Obiter solum dicimus, *παχηνλως* aliquid verum esse posse, quod *ἀνεχθως* potest negari. *Particularis externus* est v. g. Scabies, abscessus, arthritis. *Internus* ulcus pulmonum, inflammatio renum s. nephritis. Pluribus exemplis *προαιρέτως* superfedemus, ne à scopo nostro deviare videamur. Interea *ὦ Φιλίατρε*, ne turbet animū, quando interdum exempla symptomatū potius, quàm morborū adducta legis: Deficiunt enim nomina morborum particularium strictè dictorum, qui sub symptomatum nomine intelliguntur.

IV. A Numero: Morbus dicitur vel Solitarius aut Unus, quando unam tantum partem corporis occupavit. vel Multiplex, quando idem morbus diversas partes simul invasit.

§. Dubii fuimus, an hæc differentia flueret à subjecto, an verò à caussarum varietate? Tandem reperimus ab utroque eam descendere. Quam facit *caussarum varietas*, illam jam suprà cap. præced. θ. ult. attigimus, dum mentionem fecimus *Simplicium & Compositorum* morborum, qui compositi etiam complicati, mixti, dici possunt. Ratione *subjecti morbi solitarii* exempla sunt obvia v. g.

Calculus, Phthisis, Vulnus. Multiplicis exemplum est Rheumatica affectio, ut & Arthritis, quando uno eodemque tempore diversa membra afficiuntur, aut manus & pedes simul

Jac. Balde
solatii
podagr.
p. 2.

Strangulat inclusus dolor, atq, exaestuat intus.

V. Ab Ætate: Morbus est Infantum, Puerorum, Adolescentum, Virorum, Senum &c. proprius.

3. in 6. E-
pid. t. 16.

§. *Ætatem τὴν ἡλικίαν* notatu dignum subiecti adjunctum, ejusque habendam medico rationem esse sexcentis locis monuit

Hippocrates, si credimus Galeno. Sufficiat unicus notissimus 1. aph. 2. ἐπιβλέπειν δὲ ἡλικίαν. Probè inspicere oportet & ætatem.

Cur? Quia ἡλικίη μικρὰ ἔοντι τὸ ὑποκειμένον, δυνάμεις ἐνίοτε πάμπολυς. *Ætatis parvo licet existente subiecto magna sæpè vis est;*

in præ-
cept. fe-
rè sub
fin.

rationem hanc dedit idem Celsus alibi. Et quidnî? Secundùm enim ætatem variam sanguis & calor vitalis, & per utrumque temperatura corporis subinde mutari solet. De efficientiâ v. ætatis infrà inter causas aliquid porrò dicendum erit. Hoc loco enim non ut causæ, sed ut subiecti circumstantia consideratur, secundum quam homo dicitur infans, puer, vir, senex &c. Accuratiorem ex mente Hippocratis ætatum varietatem septemplicem legere potes apud Janum Conradum

radum Dieterici, & morborum cuique æta-
 ti familiarium catalogum invenies apud *Hip- Jatrei*
procratem. Per vocabulum *Proprius* Gr. Hippocr.
οἰκεῖ hinc non intelligenda proprietas stri- p. 503.
 ctæ, & in quarto modo dicta, sive ut *Aristo- seq.*
teles appellat, τὸ ἴδιον καθ' αὐτὸ καὶ αἰεὶ, f. 3. ab
 quod per se & semper tale est; sed quod ὡς aph. 24.
 ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἐν τοῖς πλείστοις, ut pluri- ad 31.
 mum & in plurimis ita se habet. Ità Mor- l. 5. Top.
 billi & Variolæ sunt morbi infantiles, quam- c. 1.
 vis aliquando etiam adultis, quin & senibus
 rariùs, accidunt. Paucis, morbum hinc con-
 generem vel proportionalem ætati & tem-
 peramento significat. Iterum si placet con-
 fer ad laudatum *Dieterichium*: & mirare no- d. l. voc.
 biscum, quod *Foësius* in *Oeconom.* suâ hunc οἰκεῖ
 terminum οἰκεῖ non exposuerit. p. 892.

VI. A Sexu, Morbus vel Mascu-
 linus sive Virilis, vel Fœminus sive
 muliebris dici solet.

§. Per *Sexum* quid intelligatur, nemini
 non constat, scilicet διαφορὰ τῆς ἀρρένης καὶ
 θήλες, differentia viri & fœminæ. Cujus
 utilitatem inculcare quoque voluit *Divus*
Cous dicens: Διαφέρει ἐς τὸ εὐπετεσέρως
 τε ἀπαλλάσσειν (de hac voce vide iterum i. de
Dieterichium) καὶ δυσπετεσέρως ἀνὴρ γυ- morb.
 ναῖκός. Differt ad faciliorem vel difficiliorem t. 20.
 p. 193. n. 73.

liberationem vir à fœminâ. Si in curatione tantum habet momenti hæc differentia, ergo ipsi quoque affectus erunt diversi. Tu interim sponte, nobis non monentibus, intelliges vocabula *ἀνὴρ* & *γυναικὶς* viri & fœminæ non esse terminos hoc loco dignitatem aut statum conjugalem indicantes, sed sexûs differentiam exprimentes, licet non inficiemur, subintelligi *ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ* adultam ætatem. Morbi enim infantiles ratione sexûs vel non, vel in paucissimis variant. Deinde & hoc notabis, affectus huc tales pertinere, qui propriè & unicè in quemvis sexum cadunt. Exemplum *virilis* morbi est Priapismus. *Muliebri* procidentia uterî. Verum an non datur mixta species? Omnino in *ἀνδρογυνώις* aut *γυνάνδροις* vel *ἐρμαφροδίτοις*, quos C. Hofm. ad morbos in c. 125. numero refert. Sed quia est morbi species mixta, huc non pertinet. Potest autem ex differentia hujus simplicibus speciebus facillè intelligi.

VII. A Magnitudine, dicitur morbus Magnus vel Parvus.

§. Post differentias à subjecti attributis petitas pergimus ad eas, quas suppeditant accidentia sive adjuncta causarum morbificarum, quâ propiorum, quâ remotarum; inter quæ libuit præmittere *Magnitudinem*, quia hæc

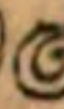
hæc medio se habet modo & partim ex sub-
 jecti naturâ, partim ex causæ conditione
 fuit, si cum Galeno & communi Doctorum
 suffragio standum est. Equidem sunt pleri-
 que, qui ex illo vel *triplicem*, vel *quadrupli-*
cem exhibent morbi magnitudinem, v.g. *unam*,
 quæ dependet à causæ vehementiâ, *alteram*,
 quæ à partis affectæ nobilitate & præstantiâ,
tertiam, quæ per copiam & gravitatem sym-
 ptomatum innotescit; & *quartam* quæ caus-
 sam agnoscit malignam. Alii etiam aliter
 exponunt, dicentes *aliam*, quæ à propriâ af-
 fectûs essentiâ fuit, *aliam*, quæ à subjecti
 dignitate & utilitate, & *aliam* denique quæ
 à causæ malignitate dependet. Verùm cui
 bono multiplicantur entia præter necessita-
 tem? An non ea, quæ à causæ vehementiâ
 talis dicitur, eadem est, cum hac quæ sympto-
 matum copiâ aut gravitate sese prodit? O-
 mninò: Causa enim ideò dicitur vehemens,
 quòd vehementem inferat dispositionem
 p. n. actiones lædentem & reliqua sympto-
 mata producentem. Magnitudinem, quæ
 dicitur à propriâ affectûs essentiâ fluere, vel
 merum esse figmentum credimus, vel
 planè non intelligimus, quid per eam velint
 alii intellectum. Licet enim triplicem es-
 sentiam morbi superiùs docuerimus suffra-
 gantibus aliis, nulla tamen harum necessariò
 comprehendit aut infert morbi magnitudi-
 nem,

nem, cum in quâlibet differentiâ morborum essentiali morbi dentur magni & parvi. Quæ à malignitate causæ fuit magnitudo, vel implicite sub vehementiâ comprehenditur, vel sub titulo exponitur mox sequente. Superfunt igitur *duæ magnitudinis species* considerandæ, secundum quas morbus dicitur vel *magnus*, vel *parvus*; una ratione subjecti nobilioris vel ignobilioris. Ità vulnus cordis, cerebri, hepatis, sunt morbi magni: Vulnus in cute superficiariâ morbus parvus. *Altera* ratione vehementiæ causarum per symptomata graviora aut plura sese exerentis: v. g. apoplexia, magnus est morbus. Intemperies cerebri sine materiâ dolorem capitis leviorrem produciens, parvus dicenda. Possunt etiam dici morbi *Graves & Leves*.

II X. A qualitate: Vel morbus alius dici potest Perfectus, alius Imperfectus: Vel Legitimus aut Spurius: Vel Benignus quidam, quidam Malignus.

p. 51. §. Diversimodè considerari potest & debet *Qualitas causæ morbificæ*. Primum, quatenus opponitur qualitati sanitatis suprâ propositæ, perfectionem vel imperfectionem aliquam denotans. Licet enim morbus malum quid & formaliter *εξητητικόν τι* sit, illa tamen malitia vel privatio dici potest
vel

vel perfecta, vel imperfecta, & ita morbus
 alius alio perfectior, vel imperfectior. Hic
 plus participat de sanitate; ille plus recedit ab
 illa. Coincidit hæc differentia quodammo-
 do cum morbo magno & parvo, & per illa
 quoque exempla potest innotescere: Huc
 pertinet etiam nonnullorum distinctio in
Morbum Factum vel *in facto esse*, & *Fientem*
 vel *in fieri*, quamvis non uno eodemque mo-
 do exponant Doctores: Quidam per *Factum*
 intelligunt, qui actu secundo existit; qui-
 dam talem volunt intellectum, qui remotis
 etiam causis potest subsistere. Hic an de-
 tur inter internos, valde dubitamus; licet de
 externis v. g. vulnere, fracturâ, negari non
 possit eos existere etiam remotâ causâ con-
 tinuum solvente. *Fientem* nonnulli dicunt
 esse eum, qui est in instanti, sive cujus causæ
 jam jam eundem producturæ sunt: alii ita
 describunt, qui productus licet, indiget ni-
 hilominus causis conservantibus & conti-
 nuantibus. Utraque expositio locum in-
 venit, modò per fientem non intelligatur
 mox futurus, qui potius ad τὸ πλάττειν τῆς
 ὑγείας latitudinem sanitatis pertinet; sed
 qui præsens est & actu secundo existit. Et
 talis est solutio continui dolorem inferens,
 quando scilicet in actu τάσεως corrosionis, aut
 τμήσεως, sectionis, νήξεως punctura &c. ipso
 con-

consistit. Deinde qualitas causæ exprimit indolem aut naturam ejus *vel* sinceram seu simplicem, *vel* mixtam & heterogeneam, h. e. quando portiones vitiosæ in malsâ languineâ aliisque humoribus naturalibus vel uniûs vel diversorum generum peccant. Illa constituit morbum γνήσιον legitimum exquisitum v. g. febres intermittentes legitimas; Notetur obiter, has propter varietatem præcipuè victûs consuetam esse rariores apud nostrates, quàm apud exteros. Hæc facit morbum spurium aut nothum. Ità dicitur tertiana notha; semiterriana. Denique qualitas idem significat, quod *mos* ἦθ morbi, estque agendi modus, quo ægrum pro apparente suâ naturâ afficit, quique colligitur ex supervenientibus symptomatibus, an causa valdè vel parùm recesserit à statu secundum vel p. n. Et ità alius morbus est εὐήθης *benignus* sive *boni moris*, qui habet symptomata naturæ morbi congrua, eademque præsertim, quoad actiones vitales, mitiora. v. g. febres intermittentes & pleræq; continuæ; alius est κακόνθης *mali moris*, *malignus*, quando symptomata graviora, præsertim virium prostratio, vehementiùs urget, quàm morbi qualitas exigere videtur. v. g. febres pestilentiales, scorbutus, lues venerea. Aliis dicuntur quoque morbus *fidus* aut *infidus*. Obi-

ter

ter hîc licebit animadvertere in quosdam, qui terminorum nullam accuratam habentes rationem omnes febres vehementiores non verentur statim appellare malignas, v. g. si fe- bri tertianæ continuæ aut ardenti aliquod adfuerit delirium, ideò maligna illis appella- tur; sed perperam & ἀλόγως. Hoc enim symptoma non est præternaturam illius mor- bi. De malignitatis verò ratione formali & differentiis infra dabitur dicendi occasio. Nunc properamus ad reliquas morborum differentias.

IX. A Motu morbus. 1. Alius est primarius vel essentialis, alius secun- darius & per consensum; 2. Quidam manifestus, quidam occultus. 3. Con- stans vel inconstans. 4. Acutus & Lentus.

§. *Motus* h. l. significat modum vel ratio- nem causæ morbiticæ, quam observat vari- am in generatione variorum morborum, vel potius accidentia quædam aut adjuncta illius modi efficientiæ varii. Hinc variæ quoque huc pertinent morborum differentiæ, quas an alii sub diversis titulis & paulò aliter pro- ponant, nolumus inquirere aut ventilare, quin potius brevitati studentes per exempla propositas differentias declarabimus. *Idiopa- thicus, primarius, essentialis* dicitur, qui ab alio

alio non dependet morbo, dicitur & πρω-
τοπαθήεια. Exemplis non opus est. *Secun-*
darius per consensum, Sympathicus δευτερο-
παθήεια est, qui ab alio dependet morbo, vel
propter communicationem materiæ morbi-
ficæ excernendæ v. g. Epilepsia, ex uteri ven-
triculi intemperie oborta: vel propter dene-
gationem materiæ laudabilis communican-
dæ. v. g. animi deliquium intemperiem frigi-
dam totius aut cordis præcipuè arguens post
nimiam sanguinis è vulnere profusionem;
vel propter continuitatem, contiguitatem
aut cohæsionem partium, qualis est convul-
sio totius ex læso nervo. *Morbus manife-*
stus dicitur, qui suis se signis prodit. v. g. epi-
lepsia. *Occultus*, qui per signa non statim
innotescit, sed aliquandiu delitescit ignotus,
v. g. Inflammatio partis simæ in hepate. Gan-
græna etiam intestinalis. *Constans* est, qui
semper eandem servat indolem v. g. apople-
xia; febris continua legitima. *Inconstans*,
qui variis expositus est vicissitudinibus, v. g.
affectus hypochondriacus, scorbutus. *Acu-*
tus rectè dicitur, qui celeriter & cum pericu-
lo sua pertransit tempora usque ad finem, ex

1. in 6. E. Galeno: ὅξεια νοσήματα λέγομεν, ὅσα τα-
pid. t. 29. χέωσ διεξέρχεται τὰς ἰδίους καιρὸς ἄλλας
in 2. aph. τῆς τελευτῆς. Rectè verò ab eodem divi-
19. duntur in eos, qui cum febribus sunt conjun-
cti &

Eti & in eos, qui sunt sine febris, ἐν οἷς οἱ πυρετοὶ εἰσιν, καὶ χωρὶς πυρετῶν. Illorum exemplum sit pleuritis & aliæ internæ inflammationes erysipelaceæ. Hujus apoplexia. Pro varietate autem ὡκείας τῆς κινήσεως celeris illius motûs, subdividi solet acutus morbus ferè unanimiter in acutissimum sive peracutum ὀξύτατον, qui intrâ primos 4 dies terminatur; in peracutum, κατοξέα, sive acutiorem, ad septem dies durantem; in acutum simpliciter, αἰπλῶς ὀξέα, qui decimo quarto die finitur, & in acutum ex decidentia ὀξέα ἐκ μετὰ πτώσεως, sive secundariò talem, qui ad vigesimum diem (an etiam ad 40mum, dubitamus) perdurat. Lentus est, qui segniùs movetur ob causæ morbificæ lentitudinem præternaturalem, ex heterogeneitate passivâ fluentem. v. g. cachexia.

X. A Tempore & quidem vel Affectûs ipsius, morbus dicitur Brevis aut Longus: Recens aut Inveteratus: Continuus aut Intermittens. Vel Annualis alius est Vernus, alius Æstivus, Autumnalis alius & alius Hyemalis.

§. Brevis ὀλιγοχρόνιος est, qui mox transit. v. g. febris ephemera. Longus Chronicus, μακροχρόνιος dictus, qui per longum temporis spacium perdurat; ut, Hydrops,

drops, Phthisis. Notanda autem heic *diff-*
ferentia vera inter brevem morbum & acutum;
 Omnis quidem acutus suo modo est brevis ;
 sed non ἐναλλάξ omnis brevis acutus. Quæ
 ratio diversitatis ? quia ad morbum acutum
 non sufficit τὸ ταχέως, sive ὠκεία κίνησις
celeris motio, sed insuper requiritur ὁ κίνδυνος
periculum evidens. Hinc Hippocrates : Τῶν
 νόσων σχεδὸν ἡ μάλιστα αἱ ὀξείαι καὶ ἀποκτείνουσι
 καὶ ἐπιπονύταται εἰσιν. Morbi acuti
 plerumq; occidunt & laboriosissimi sunt. Tu
 hoc intellige de καὶ ἐξοχλὼν acutis, imò de
 acutissimis, in reliquis enim sufficit pericu-
 lum vitæ, etiam si non sit præsentissimum.
Recens morbus est, qui nuper primum egrum
invāsit : Inveteratus, qui jamdiu duravit.
 Exempla offert quotidiana (proh ! hominum
 miseriam !) experientia. Ad utriusque
 meliorem cognitionem necessaria est specia-
 lior *temporum morbi declaratio*, quorum
 quatuor ὁμοθυμαδὸν numerari solent: *Prin-*
cipium ἀρχή, quando morbus animadver-
 titur per qualia qualia symptomata. *Augmen-*
tum, αὐξήσις, quando dispositio p. n. ma-
 gis magisque sese per symptomata intensio-
 ra exercit. *Status sive vigor ἀκμή*, quando
 maxima est morbi cum flammâ vitali collu-
 ctatio ex vehementiâ symptomatum inno-
 tescens,

tescens. *Declinatio*, παρακμή, quando æ-
gritudo victas dedit manus naturæ sive calori
vitali, symptomatum cum remissione. Quæ
temporum distinctio aliquando in particu-
laribus febrium periodis observari potest. Sub
inveterato delitescit & hæc divisio morbi in
Hereditarium, *Nativum* & *Adscititium*.
Hereditarius, cujus rudimenta cum semine
& succo fœtus nutritio in sobolem traducun-
tur v.g. phthisis, arthritis. *Nativus*, quando in
vel à partu aliqua infanti accidit dispositio p.
n. præsertim conformationis vitium, v.g.
gibbositas ex luxatione vertebrarum. *Adsci-
titius* est, qui brevi vel longo tempore ho-
mini nato à qualicunque causâ contingere
potest. V.g. febris, vulnus, fractura, &c.
Continuus morbus est, qui absque intermissio-
ne lædit actiones, v.g. febris continua, con-
vulsionis species, tetanus, emprosthotonus,
& opisthotonus. Qui heic iterum subdi-
visionem in σπώρον & συνεχῆ *continuum*
& *continentem* obtrudunt, illi nobis viden-
tur præter necessitatem & utilitatem argutias
agere: Quibus hæ placent, pro lubitu in-
dulgeant. *Intermittens*, διαλείπων, quando
per intervalla, sive stata, sive erratica & inor-
dinata aliquando morbus remittit, & iterum
invadit. Huc pertinent febres intermitten-
tes. Tempus unius invasionis & unius re-
missionis conjunctim acceptum vocatur pe-

riodus ἢ περιόδῳ. Invasionis tempus *fo-*
litarium paroxysmus, ὁ παροξυσμός. *Re-*
missionis intervallum in febribus ἀπυρεξία
dicitur, generaliter ἢ ἀνεσις. Utraque, in-
vasio & remissio variat in diversis febrium
speciebus : vel enim singulis diebus semel
observantur, ut in quotidianâ ; vel paroxy-
smus de tertio in tertium redit, integrâ die
remissioni relictâ, ut in tertianâ ; vel de quar-
to in quartum fit exacerbatio, v. g. in quar-
tanâ. De mixtis febrium speciebus jam no-
lumus esse solliciti. *Differentia anni tempo-*
ribus desumptæ ex earum appellationibus fa-
cilè innotescunt ; sunt enim nihil aliud,
quàm morbi vel vere, vel æstate, vel autumno,
vel hyeme magis familiares & frequentes, ob
similitudinem quandam humorum corporis,
cum dispositione aëris diversis dictis tempo-
ribus ambientis. *Tò magis familiares expo-*
ni debet ac potest per egregiam & verissimam
 3.aph.19 *Coi senis sententiam : Νοσήματα μὲν πέν-*
τα ἐν πάσῃσι τῇσι ὥρησι γίνεται, μᾶλλον
δὲ ἐνία καὶ ἐνίας αὐτέων καὶ γίνεται καὶ πα-
ροξυώεται. *Morbi quidem omnes omnibus*
temporibus fiunt, magis tamen quidam in qui-
busdam ipsorum & fiunt & exacerbantur.
Catalogum vide sis in aphorismis seqq. An
dantur etiam Diurni morbi, alii Nocturni?
Omninò : Febris enim tertiana plerunque
inter-

interdiu exacerbatur ; Gonorrhœa noctu
magis infestat.

XI. A Regionum varietate: Mor-
bus alius Communis vel Publicus, a-
lius Privatus habetur, & ille duplex
notatur, quidam Epidemius, quidam
Endemius. An huc quoque perti-
net divisio in morbum Austrinum &
Borealem?

§. Quemadmodum anni tempora in præ-
ced. θ. fuerunt adjunctum caussarum proca-
tarcticarum quarundam ; ita & hîc Regio-
num varietas tantum ad caussas remotas per-
tinet. *Communis* sive *Publicus* Græcè dicitur
κοινός, πύγκοινος, posset etiam dici δήμιος,
& δημόσιος. Quidam etiam πάνδημον ἢ
πανδήμιον generaliter accipiunt cum Gor-
rhœa, verum rectius videtur nobis vocabulum
hoc esse synonymon cum ἐπιδημίῳ, quem-
admodum constabit facilè, modò invicem
conferas descriptiones utriusque ab ipsis au-
thoribus adductas. Est autem *communis* si-
ve *publicus* morbus, qui plures ex eadem caus-
sâ uno eodemque tempore solet infestare :
Pro diversitate causssæ illius communis, vel di-
citur *Epidemius*, aut *Pandemius*, si nimirum
caussa illa pervagatur per aërem, & ita inspi-
ratione, aut ambiendo, corpori communica-

c. 17. de
febr.

m. April.
1669.

eur, quò pertinet τὸ θεῖον sive *Divinum* Hip-
pocratis. Hujusmodi morbus καὶ ἐξοχὴν
est pestis. Verùm dantur etiam Epidemii
morbi non pestilentes? Ità statuunt illi, qui
divisionem hanc finxerunt morborum *Epi-
demiorum* in *pestilentes & non pestilentes*. Ec-
omninò se res habet, si terminum strictè ac-
cipias pro malignè & exquisitè venenato con-
tagioso, siquidem dantur morbi Epidemii,
ubi tanta non adest malignitas. Huc perti-
nent febres illæ Epidemicæ catarrhales, qua-
rum fit mentio apud *D. Th. Willis*. Quod si
si verò latè velis accipere pro omni maligno,
meritò dubitamus de veritate hujus divisio-
nis, cùm semper aliquid vel magis vel minùs
maligni in morbis Epidemicis subesse omni-
nò persuasum nobis habeamus. Dicis: An
non hoc ipso anni tempore febris tertiana
hic locorum videtur Epidemius morbus, cum
plures eâ tententur uno eodemque tempore,
& tamen nulla observatur malignitas, nisi
forfan in iis, qui aliàs malsâ sanguineâ prædi-
ti sunt impuriore & jam jam ad malignitatem
dispositâ? & posset quidem ità dici, si pla-
ceret latior vocis significatio; Nobis autem
rectiùs videtur referri febris hæc ad classes
morborum vernorum, cùm causa mali ex
inæquali hyemis & veris καταστροφῇ origi-
nem suâ haud dubiè traxerit. *Endemius morbus,*
ἐνδημος

ἐνδημος ἢ ἐνδημιος est, qui nullo non tem-
 pore alicui regioni solet esse familiarior, v.g.
 scorbutus incolis Borealiū & maritimarum
 regionum. De hac specie morbi duo no-
 bis oborti sunt scrupuli ? 1. An conditio hæc
 sit vera, quam tradidit *Charltonus*, Endemi- Exerc.
 um morbum adeò gravem esse, ut *cautiores* Pathol.
 etiam eosq̃, qui debitum locaq̃ appropriatum 3. §. 9.
 sanitatis regimen observant, invadat. &. An
 distinguendum inter *latentem* morbi dispo-
 sitionem & *evidentem* affectionem ? Ratio-
 ne *illius* potest concedi hæc conditio, cum
 morbi causa non solum à victus ratione vi-
 tiolâ multiplicetur, sed etiam ejus semina in
 generatione ipsâ propagentur. Ratione
 verò *hujus* omninò de universali veritate hu-
 jus conditionis dubitamus, cum experientia
 nos docuerit, & hodièque doceat, quosdam,
 à parentibus Endemio morbo licet corre-
 ptis natos, nihilominus maturè observato ac-
 curatiore sanitatis regimine ità pullulantia
 germina rescidisse, ut ab omni invasio-
 nis evidentiâ vixerint immunes. Alte-
 rum dubium hoc esse potest : An febris
 Hungarica & sudor Anglicus ἰδρωπύρετος
 dictus, rectè appellentur morbi Endemii ?
 Nos cum doctissimo *Charltono* negamus, d. l.
 ob firmam hanc rationem, quod non
 omni tempore in istis locis dominan-
 tur, & careant durabili fonte in istis

locis persistente, & vel planè cessent, vel saltem non magis heic aut illeic, quàm alibi etiam dominantur. Quò igitur referendi sunt, quæris? Ad Epidemios morbos; Dependent siquidem ab aëris maligno contagio. *Privatus* morbus, *Sporadicus* *σποραδικὸς* aut *σποράδιος*, (an non & *ιδιωτικὸς*?) dicitur, qui sparsim hunc, illum, istum, adoritur hominem in hoc vel illo loco, proveniens à particulari humorum ac spirituum vitio in unoquoque per causas externas contingentes contracto. Hinc alius queritur de pleuritide, alius de calculo, alia de mensium suppressione, alia de uteri suffocatione.

XII. Ab Eventu: Morbus alius Curabilis, Incurabilis alius dicitur: Quidam etiam Salutaris, quidam Dubius, aut Anceps, quidam Lethalis habetur.

§. Plenior hujus differentiae intelligentia peti debet ex parte medicinæ Semioticæ, *πρὸς γινώσκοντα* tradente. Descriptionibus specialibus non videntur indigere, cum ipsæ appellationes sint plus satis perspicuæ. Modò differentiae inter *curabilem* & *salutarem*, & inter *Incurabilem* atque *Lethalem* ratio clarior reddatur; Hanc ità damus: *Curabilis* latius se extendit, quàm *Salutaris*; Comprehendit enim etiam periculosum sive dubium;

bium; & primariò ipsum eventum quàm talem, respicit: Græcè dici posset *ιάσιμ* Ⓞ, *θεραπεύσιμ* Ⓞ, sive nunc sit *εύλυτ* Ⓞ sive *δύσλυτος*, h. e. sive *facilis*, sive *difficilis curatus* fuerit, modò possibilis. Ità & *incurabilis ἀνίατ* Ⓞ καὶ *ἀνικητὸν* denotat in genere eum morbum, qui curationem non admittit, sive lethalis fuerit, sive non. Dicis: Ergòne morbus erit aliquis *ἀνίατ* Ⓞ, *incurabilis*, qui non sit *θανατοφόρ* Ⓞ, *lethalis*? Omnino. En exemplum; Morbi in numero deficiente sunt morbi reverà tales, iique incurabiles, intellige perfectam curationem; neque tamen sunt lethales, h. e. qui ex suà naturà mortem ægrotanti inferunt. *Salutaris* verò *Dubius* & *lethalis* respiciunt modum potiùs eventus, qui colligitur ex specificà uniuscujusque morbi ideà collatà cum virium in corpore vitalium præsentia, an certò promitti possit sanitas nec ne? an certò prædiciqueat mors, nec ne? Ità febris tertiana est *salutaris*; scil. præstitis præstandis: morbi acuti unà omnes sunt *dubii*, ex 2. aph. 19. *Le-* ex 1. aph. 1.
thales dici possunt *phthisis inveterata*, *Hydrops consummatus*, *Vulnera profundiora cordis, cerebri, &c.* Neque nos movent quædam observationes, quæ in contrarium possent adduci. Sufficit pro nobis adduxisse è tripode dictum *Cōi senis illud*: *Ἡ πείρα* I. aph. 1.
L 5 σφαλ-

σφαλερῇ. *Experientia periculosa.* Inter-
dum quis credit, se rem unam eandemque sæ-
pius expertum, cū tamen non sit rectè ex-
pertus. Quid? quod τοῦτο ἔτε μία χελι-
δὼν ποιεῖ, ἔτε μία ἡμέρα, ut habet prover-

1. Eth. 7. bium apud Aristotelem. *Experientia, quæ*

criterium esse debet actionum Medici, debet
esse certâ ratione firmata sæpiusq; observata
teste Valeriolâ. Minimè ergò nobis vi-

Horat. in
art.

tio vertendum, si Observationes admirandæ
& rariores, præsertim in curationibus, nobis
quodammodo sint suspectæ, cū etiam bo-
nus quandoque dormitet Homerus. Salvâ ta-
men pace authorum hæc, volumus, intelligas.

Select.
Medic.
13. §. 8.

Aliàs Observationibus Medicis plurimum
tribuentes repetimus votum χαλεπαῖς
Lindeni: *Utinam imitarentur, quotquot Me-*
dicinam faciunt hodiè, Hippocratem in Epi-
demiis, & multos nobis atque ex fide darent
Observationum suarum libros! Verùm vide-
mur paululum divagati esse. Igitur rever-
tendum erit in viam. Sed haberemus heic
ansam adhuc aliam quædam dicendi de quo-
rundam, quâ Practicorum, quâ Chirurgo-
rum imperitiorum temerario iudicio circâ
vulnerum lethalitatem, quod haud rarò il-
lum, qui quidem inflixit, citrà meritum in
præsentissimum mortis acerbæ & inhonestæ
discrimen conjiciunt. Enimverò cum non
sint hujus loci, sed ad specialem pertineant

πρόγνωση, insuper valdè sint odiosa, meritò
ulteriori parcimus operæ. Subdivisiones v. g.
curabilis in subito & paulatim solubilem, in per-
fectè vel imperfectè curabilem, aut si quæ aliæ
dari possunt, nec non si forsan plures super-
essent Differentiæ Accidentales morborum,
tunc ipse facilè hæcenus dictis speciebus in-
serere poteris. Nostrium est, hanc de Dif-
ferentiis morborum doctrinam prolixiorē
dimittere, & ad causas transire.

CAPUT VII.

De Causis Morborum in ge- nere, & in specie de Pro- pinquis.

I. Generalior Causæ efficientis
expositio & divisio in Physi-
ologicis proposita hûc quoq; p. 55.
referenda est. seqq.

§. Occidit miseros crambæ repetita magistros,
inquit Juvenalis. Ne igitur nobis etiam ob- Sat. 7.
iici possit ὁ Διὸς κόρυς, aut tædiosa ὑπέ- v. 154.
ρυσσεν, generalia causarum, præ-
sertim efficientis naturam & varietatem con-
cernentia præterimus, lectorem ad ea, quæ
suprà proposuimus, remittentes. An in mor- p. 55.
bis etiam possint demonstrari quatuor caus- seqq.
sarum

d. l.

farum genera? quæstio est merè Logica ad artis usum nihil omninè faciens; Potest tamen, si placet, eadem solvi per ea, quæ de sanitatis quatuor causis dicta sunt. Neque etiam circà divisionem alicui litem movebimus, quænam sint summa genera causarum, quamvis alii divisionem in *remotas & propinquas*; alii in *internas & externas*; alii in *insitas & adventitias*; alii in *mediatam & immediatam*, ceu generalissimam præmittant. Nobis prima videtur, uti receptissima, sic quoque usui medico accomodatissima esse. Præter suprà traditas differentias causarum ad morbi cognitionem meliorem etiam nonnullæ aliæ non minùs necessariae supersunt considerandæ. Ità quædam *Causa* dicitur *Per se*, à quâ directè dependet morbus, vel quando ejusdem naturæ respondet etiam morbi natura. v. g. Aromatum aut vini generosioris usus immoderatus est causa per se intemperiei calidæ: E contrario res frigidæ excedentes per se producunt morbos frigidos. *Per accidens causa* dicitur, quando non directè aut ex ejus propriis viribus sequitur morbus; ità Aër frigidus est causa febris ardentis per accidens, constipando poros cutis, & exhalationem fuliginum, incendium postmodò sanguinis excitantium, præpediendo. An coincidit verò cum dictâ divisione etiam illa, quando aliæ *causæ* dicuntur

euntur *positiva*, alia *privativa*? Ità quidem plerisq; videtur Institutionistis exponentibus *priores*, quòd suâ præsentiâ effectum sibi consimilem producant; *posteriores*, quæ absentiâ suâ effectum sibi contrarium edant: Videatur *Sennertus & Charltonus*. Verùm nobis non ità videtur, quin potiùs dicimus, causam privativam esse etiam causam per se, cùm effectus non sit dissimilis causæ aut contrarius, sed omninò similis h. e. æquè privativè se habens, licet termino positivo exprimatur: V. G. Defectus succi nutritii est causa per se atrophix, h. e. deficientis nutritionis, quamvis interdum termino positivo Tabis aut Marasmi efferatur. Ità, Defectus flammæ vitalis cum sanguine est causa frigidx intemperiei h. e. deficientis temperamenti actualis. Non negligenda insuper divisio in *Causas naturales & praternaturales*, quarum illæ dicuntur, quæ cum corpore nostro quandam habent convenientiam; hæ, quæ toto genere nobis sunt adversæ, v. g. venena. De *causis moralibus* tandem quæri posset, an huc pertineant? Quid causa moralis propriè sit, docuit te haud dubiè Philosophus. Nobis placet descriptio *B. Horneij*, quòd sit ea, *quæ vel consulit tantùm, aut impellit, ut res fiat, aut applicat agens passo, illudq; dirigit.* Hoc præsupposito, respondemus confidenter ad quæstionem affirmando. Cur enim, quæso,

l. M. l. 2.

p. 2. c. 1.

Ex. Path.

IV. §. 11.

conclus.

Metaph.

c. 4. con-

clus. 3.

p. m. 31.

1.aph. 1. quæso, Divus Cons. *Τὸ δὲ οὐκ ἔστιν* à medico, ægro, adstantibus & rebus externis tam severè postulavit? Quia persuasum sibi habuit, medicum, ægrum, ministros, &c. diversimodè posse promovere sanitatem & morbum, consulendo, impellendo, applicando, dirigendo agens; uno verbo, esse causas morales, quemadmodum non ità pridem publi-

Disp. Cir- cè locum illum declaravimus. Ad sum-
cul. med. mam: Quæcunque vel per directum,
1. in aph. vel per indirectum concurrunt ad ge-
Hipp. nerationem morbi, vel post quæ sanitas aut morbus evenit seu quid efficiat, sive non, sive suâ vi, sive aliâ interveniente, nomine veniunt apud Medicos causæ Efficientis.

II. Causa Morborum alia est propinqua, alia remota.

p. 56. §. Rationem *ἰεσσεως* vide *suprà*. Placuit autem nobis uti termino *Propinqua*, cum alii termini vel minùs videantur accurati, vel insufficientes & justo strictiores. Ità terminus *Antecedens* etiam extendi potest ad causam remotam, cum & hæc morbum antecedit. Vox *Interna* excludit causas vulneris, fracturæ, quæ tamen sunt propinquæ. *Proxima* dicitur tantùm de immediatâ, cum tamen & antecedens, licet non actu secundo afficiat, dicenda sit causa, certè non remota, quia ferè eadem cum proximâ; ergò propin-

propinqua, quemadmodum p. p. dicendum. Est ergo propinqua duplex: *Proxima & Antecedens*, quæ ubi concurrunt, non inter se differunt realiter, vel specificè, sed solum respectivè & individualiter. v. g. Sanguis biliosus gignens erysipelas cruris, est causa proxima; Ejusdem speciei & dispositionis sanguis, quamvis non idem numero, in aliâ corporis parte occurrens non tamen actu afficiens, est causa antecedens.

III. Proxima, quâ positâ actu secundo immediatè ponitur morbi effectus, & quâ ablatâ, removetur; est vel Interna, vel Externa.

§. Descriptionem illustramus verbis Galeni: l. 1. de L^o A. c. 2.
 Οὐ τοὶ ψαύοντ[⊙] μὲν ἡμῶν γίνεται τὸ δετ[⊙]
 τὸ πάθ[⊙], ἀναχωρήσαντ[⊙] δὲ παραχρῆ-
 μα παύεται, τῶν δ' αἵτιον εἶναι πεπιστεύκασιν
 πάντες ἄνθρωποι. Quo attingente nos fit af-
 fectio quædam, recedente verò ex tempore cessat,
 scil. affectio, hoc causam esse credunt omnes ho-
 mines. Verùm posset omninò quæri, an hoc
 rectè credant? Etenim vulnus, fractura, non
 cessant, remoto licet instrumento secante,
 pungente aut confringente, quod causam
 esse proximam utriusq; haud perperam ple-
 rique docent Medici. An dicendum, vo-
 cem πάθ[⊙] heic accipi in strictâ significa-
 tione pro affectione, quæ est in morbo vel fieri,
 & con-

de differ.
sympt. c.
1. & d. 1.

& contradistinguitur à νόσῳ morbo, qui terminus denotat factum quid firmum & stabile, ἐν τῷ μένοντι καὶ σωζομένῳ πρὸς τὸ ὑποκείμενον σῶμα? Ità ipsemet Galenus hanc distinctionem docuit; & ex hoc Foësius, Gorrhaeus & Dieterichius ad vocem πάθος: quamvis non inficias ire liceat, rariùs hanc accuratiorem observari significationem. Ut ità hìc sensus sit: Remotà causà vulneris, cessat vulnus, prout est affectio fiens, h. e. solutio continui; licet maneat vulnus & fractura, prout sunt νόσοι, sive soluta unitates. An etiam dici posset causam efficientem morborum esse vocabulum αἴτιον ἐνός, & hujus descriptionem applicandam esse illi causæ, quæ magis principaliter talis dicitur, qualis est internorum morborum efficiens, non obstante, quòd integra descriptio proximæ causis externarum affectionum commodè non queat attribui? Ex priorirespon- sione ansa nobis datur exponendi ulterius, quomodo etiam de vulnere & fracturâ, quatenus sunt νόσοι, i. e. affectus stabiles & permanentes, salvâ veritate dicatur; quòd remotâ eorum causâ proximâ, cessent? Oportet hìc aliam inquirere causam, à quâ proximè dependet eorum affectuum duratio. Nimirum illa est sanguinis & succi nutritii motus interceptus; Hâc per ἐννοαν sive conjunctionem

nam perfectè remotâ, reverâ etiam *παύεται*
cessat esse vulnus, fractura. Et hâc ratione
 emerfit è vadis descriptio. Divisionis
 fundamentum continetur in modò dictis de
 vulnere & fracturâ; Cùm enim iis aut confi-
 milibus affectib⁹, à causâ quâdam extrinsecâ
 per contingentem violentiam agente obor-
 tis, aliam causam proximam attribuere non
 possimus, quàm instrumenta illa aut res ex-
 ternas, secantes, pungentes, percutiendo
 aut quassando confringentes, nisi forsan fru-
 strâ quis vellet cum Sophistis *γλωσσεῖν*,
 neque etiam licitum sit, aut consultum, è serie
 morborum hujusmodi affectiones exclude-
 re: Hoc enim esset artem Medicam mutila-
 re; manifestè jam constat divisionis traditæ
 veritas, & quòd perperam faciant ii, qui
 causam externam cum procatareticâ conan-
 tur reciprocare.

IV. Antecedens causa est, quæ
 in corpore delitescens ante morbi
 generationem à remotis demum ex-
 citata proximam constituit.

§. Locum hæc tantummodo habet in
 morbis internis; Licet enim in quibusdam
 externis v. g. scabie, aut aliis cutaneis gravio-
 ribus morbis prævia quædam in corpore la-
 tens & abdita demonstrari possit dispositio,
 quæ morbum antecedit, accuratè tamen lo-

M

quendo

quando non potest dici causa antecedens illorum affectuum, cum mera sint symptomata, sed potius intemperiei cum materia serosa cum vel sine malignitate, quæ morbus primarius est & internus. Antequam pergamus, libet heic quærere: An unius morbi una etiam sit tantum causa antecedens? Respondemus unam quidem sufficere causam proximam, sed plures ad unum morbum posse concurrere antecedentes, præsertim in morbis chronicis, quæ omnes internæ existentes symbolam suam conferunt ad proximæ causæ efficientiam, ita quidem, ut sint *instar coordinatorum invicem calculorum, quorum uno moto moveatur quoque alter, hoc modo tertius, & sic deinceps, ὡς ψηφίδων ἀλλήλαις ἐφεξῆς κειμένων πλειόνων, κινήσειέ τις τὴν πρώτην, αὐτὴς δὲ τὴν δευτέραν, καὶ κείνη τὴν τρίτην καὶ ἔτω κατὰ τὸ ἐξῆς ἐκάστη τὴν μεθ' ἑαυτὴν*, verbis Galeni. Esse verò causas antecedentes, non externas, inde palam est, quòd non sint ex numero causarum procatarcticarum, & quòd in ipsis humoribus plerunque fundatæ sint. Ut res fiat clarior, en unicum exemplum ex veris recentiorum principiis desumptum: Erysipelatis causa proxima est sanguis biliosus ex impedito recurso per venas in parte aliquâ subsistens, & intemperiem calidam

de diff.
sympt.
c. I.

calidam acremque cum tantillâ solutione
continui & magnitudine auctâ inferens ; an-
tecedens verò est complicata, quæ idem spe-
cie est sanguis extrâ partem affectam existens,
sed aliquando copiâ, cacochymiâ sive quali-
tate vitiosâ, & motu vehementiore sive ef-
fervescentiâ simul peccans. Sic in aliis pluri-
bus. Jungatur, si placet, *B. Hofmannus*,
quamvis ejusdem exemplum non rectè qua-
dret ad hodierna artis principia. Confundit
enim causas cum morbis ipsis, & causas et-
iam procatarcticas cum antecedentibus ; si-
quidem dantur etiam causæ remotæ, præser-
tim p. n. quæ sunt internæ. v. g. phrenitis est
causâ remota vulneris, quod sibi infligit
phreniticus ; Est enim duntaxat causâ sine
quâ non, & ex accidenti ad hunc effectum
concurrit. Confer ad *Galenum*.

Apologi
pro Ga-
leno T. 2.
c. 23. G.

l. de caus.
proca-
tarct. c. 1.

V. Utraque & Antecedens & Pro-
xima interna, quærenda est in Hu-
moribus, Spiritibus, Partibus, Ex-
crementis peccantibus.

§. Ne quæso stomachentur nobis ii, qui
causas morbificas à sanguine tantùm depen-
dere docent : Re enim verâ hi angustiores
justo ponunt artis nostræ limites. Et quis
ausit citrà piaculum foràs eliminare morbos
organicos externos v. g. luxationem, vulnus,
fracturam, contusionem, quorum causam

efficientem in sanguine quærere velle esset
 τὸ αὐθέρηκον διεξιζεν? Quid? quod si di-
 cendum, quod res est, neque interni omnes
 affectus causam agnoscunt sanguinem, præ-
 fertim proximam. An enim vos dicere, sal-
 vâ veritate, ausuri estis obstructionem inte-
 stinorum, quam faciunt feces alvi induratae,
 proximè dependere à sanguine? An ischu-
 riæ totalis à carunculâ vel calculo meatus uri-
 narios obturante causâ proxima sanguis di-
 cenda? Hoc modo sanguis esset stercus, ca-
 runcula, calculus & quid non abjectius. Quo
 quid dici potestur αὐτοπρώτερον? Immò ipse

de febr. c.
 12. p. m.
 216.
 Ex. X. Pa-
 thol. 6.
 25.

Willis & Charltonus, quos tamen jure merito-
 que inter primarios etiam sanguinis defen-
 sores & patronos referre possumus, non du-
 bitant asserere, quosdam morbos venenatos
 esse à sanguine, quosdam à spiritu animali
 primariò inquinato, dum *duplicia* statuunt
venena, alia necesse vitale sanguinem, alia ro-
rem nervorum spiritum animale corrumpen-
tia. Nec vos juvabit dicere, quòd compre-
 hendatis liquorem nervosum, ut & reliquos
 humores naturales & utiles sub voce sangui-
 nis, quòd invicem sint ἡδελφισμένοι. Cui
 enim bono, quæsumus, hæc ἀσάφεια,
 quam aliàs accuratos doctores minimè dece-
 re suprâ diximus, utpote, παρ' ἧς ἔδεν ὠρι-
 σμένον ἔδε βέβαιόν ἐστιν εὐρεῖν, *quia quam ni-*
hil de-

bil definitum, aut firmum invenire licet, cum in 4. rati-
in huiusmodi dictionibus obscuris, divinatione vict. in
potius, quam scientiâ, utendum sit, ἐν ταῖς ac. t. 18.
ἔτιωσ ἀσφαφέσι λέξεσι μαντείας μάλλον,
ἢ τῆς σοφίης εἰς τὴν ἐξηγήσιν χρῆζομεν,
verbis Galeni. Sed accedamus cominùs ad
causas.

VI. Peccatum illud consistit vel I. de iis
in quantitate indecente, vel in qua- quæ in
litate vitiosâ, vel in motu perverso, medi-
vel in loco incongruo. catr. 622.

§. Dicis: Ergone omittitis vitium in mu-
tatâ substantiâ consistens, quod tamen ad
sensum demonstrari facillimè potest, v. gr.
quando sanguis mutatur in pus, aut materia
excrementitia liquida coagulatur in duritiem
lapideam? Profectò objectio hæc tanti mo-
menti esse videtur, ut, si liceret ἐκ τὸς χο-
ρὸς ὀρχεῖσθαι, amplissimam haberemus an-
sam tecum, quisquis es, qui nobis hanc pro-
ponis quæstionem, in campum descendendi
philosophicum, ut è mutuò conflictu veri-
tas eliceretur, an & quâ ratione substantiæ
mutatio locum haberet? Nimirum substan-
tiæ, non quâ tales, mutationem admittunt;
Hoc enim modo μηδὲν αὐταῖς ἐναντίον
nihil ipsis est contrarium, teste Aristotele; sed in Ca-
quatenus sunt δεκτικαὶ τῶν ἐναντίων vim tegor.

habent recipiendi contraria scil. accidentia, quæ tamen non in abstracto, sed in concreto cum materiâ ipsâ, quæ ex se substantia est, considerari debent. Verùm, ne nobis objici jure queat nostrorum Dogmatum inscriptio, scil. quod debeant esse à rebus alienis deputata, abstinemus hac lite, hoc tantùm ad objectionem respondentes, nos minimè excludere substantiarum mutationem, sano sensu, sed partim comprehendere sub classe excrementorum: Etenim cùm humor naturalis & laudabilis mutatur in aliquid p. n. & vitiosum, fit excrementum sive excernendum inutile: partim implicitè referri volumus ad qualitates vitia, dum huc non tantùm qualitates vulgò dictæ primæ, sed & secundæ, tertiæ, & quidem in concreto v. g. falsum, acidum, amarum, durum, molle, crassum, tenue, &c. pertinent. *Quæ tamen contraria non ex se habent, ut sint substantiæ, sed ex habitudine ad subjectum, sive ad materiam, quæ ex se substantia,* verbis τῶν θεῶν Piccarti. Uno verbo, modus considerandi est accidentalis, & quidem sub prædicamento qualitatæ, i. quia Medicus considerat mutatam substantiam, quatenus est aliquid secundum, aut præter naturam. 2. quia considerantur, prout insunt subjecto & de eodem dicuntur; Et hæc consideratio accidentis propria est, siquidem κοινὸν κατὰ πάσης ἑστίας ἐστὶ τὸ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ.

Philos.
Altoif.
D D. 35.
q. 6. p.
364.

ποκειμένω εἶναι, μήτε καθ' ὑποκειμένον τι-
νός λέγεσθαι, verbis *Aristotelis*; *Commune o-*
mnis substantia, non esse in subiecto, nec de sub-
iecto dici. Et hoc dixisse sufficiat. Videamus
nunc in specie singula vitia.

d. l.

VII. Humorum & potissimum
sanguinis in quantitate excedente
consistens vitium dicitur *Plethora*; In
deficiente *Penuria* vel defectus.

§. Neque hoc placebit αἵματοφίλοις,
quòd retineamus terminum *humorum*. Ve-
rùm nos coëgit *Adrastéa*, à quâ nemo se sub-
ducere potest, ei namq. divinâ & fatali consti-
tutione omnes sumus obnoxii, quemadmodum
elegantissimè ejus potentiam inevitabilem
exponit *Langius*. Docemur autem ab hac, da- l. i. ep. 78.
ri alios quoque humores, qui accuratè lo-
quendo sanguinis nomine venire neque-
unt, nihilo tamen minùs quoad quanti-
tatem vel excedentem vel deficientem af-
ficiunt præternaturaliter. Vin' exemplum?
En clarissimum: Quoties infantes ventricu-
lum lacte chyloso replent, temperiemque
illius destruunt, ut cogatur vomitu rejicere,
an non hæc est πλεσμονή vel humor pec-
cans in quantitate excedente? Non minor
evidentia in quibusdam affectibus à seminis
copiâ vel defectu dependentibus. Ut tacea-
mus alios humores minùs principales, quo-

P. 53. rum mentio *suprà* facta est. Sanguinis autem vocabulum promiscuè pro lacte, chylo, semine, succo nutritio, liquore nervorum velle accipere, quis dedit hanc potestatem, aut quis adprobavit hanc licentiam? Interea non inficiamur, *Plethoram* significare καὶ ἰσχυρὴν *massæ sanguineæ abundantiam* & quidem hoc in loco *præternaturalem*; quæ enim sub latitudine sanitatis potest consistere, ad *Physiologiam* spectat. Contrariatur *Plethoræ* sanguinis aliorumque humorum *Penuria* vel *paucitas*, quando minor eorum est quantitas, quàm par est.

IIIX. Utraque dividitur partim in eam, quæ dicitur quoad vasa, & in eam, quæ quoad vires; partim in legitimam & spuriam.

§. Quamvis divisio utraque solùm de plethorâ à plerisque Medicis dici soleat, nihil tamen obstat, quò minùs etiam ad penuriam applicemus, cùm contrariorum eandem esse rationem nemo est, qui negaverit. *Plethoræ quoad vasa*, πληθὺς πρὸς αἵματι est, quando sanguis nimium vasa, quibus continetur, distendit. Hæc est plerunque *universalis*; cui opponitur *paucitas sanguinis quoad vasa* (quæ rectè dici potest κενεαἵματι ex Hipp.) dum vasa ità exinanita sunt, ut ferè concidant, vixque in sensus incurrant. Dicuntur

cuntur etiam Hippocrati οἱ λεῖφαιμοι, quos Galenus exponit, quòd sint οἱ ἐνδεεῖς ἔχοντες αἷμα, καὶ μὴδὲπω σαφῶς ὥσι ἀχρῶοι, qui defectum patiuntur sanguinis, etiamsi non planè decolores sint, quam expositionem hâc vice in medio relinquimus. Confer ad *Lindeni Selecta medica*. Plethora quoad vires est, quando virium defectus ex copia sanguinis particulari per dolorem aut lassitudinem se prodens animadvertitur. Hanc dari universalem citrà conjunctam πρὸς ἀγ- γεία plethoram tamdiu dubitamus, donec certiora alii demonstraverint. Neque nos movet Hippocratis locus, in quo inter τέκ- μήρια τῆς πλησμονῆς refert: Ἀλγείη τὸ σῶμα οἷς μὴ ἅπαν, οἷς δὲ μέρϑ τι τῶ σωματϑ: Dolet corpus quibusdam totum, quibusdam pars quaedam corporis. Compre- hendit enim sine dubio utramque pletho- ram & quoad vasa & quoad vires. Quòd ve- rò particularem plethoram penitus negare non sit veritus C. Hofmannus, præter ratio- nem satis prægnantem id fecit: Licet enim morbi particulares à tali plethorâ particulari dependentes nomina habeât specifica, ut v.g. dicantur, Inflammatio, Erysipelas, Carbu- culus, &c. an propterea causa horum non meretur dici plethora particularis? Conse- quentiam certè ἀσυλλόγητον! Num mixta

4. de rat. vict. in ac. t. 115.

Exerc. XVI. §. 455. seqq.

3. de dia- tā T. I. p. 250. cd. Lind.

l. 3. I. M. c. 7. §. 5.

detur *species plethoræ*, quam finxit *Augenius*, in medio relinquimus, hoc pro certo statuentes, plethoram quoad vasa præternaturalem necessariò etiam esse plethoram quoad vires, quamvis non viceversâ. Prius probatur; quomodo enim esset præternaturalis, si non simul vires infringeret, quæ potissimum à sanguine rectè disposito dependent? Posterius probatur, quia est tantum plethora κατὰ π, non ἀπλῶς. Penuriam ad vires dari cum *Kypero* credimus, quamvis rariùs forsàn observetur. An in hypochondriacis, in quibus vasa quidem sanguinea turgida apparent, sed magis flatuum, quàm sanguinis veri plena, talis penuria ad vires locum habet?

l. 2. l. M.
c. 15. §.
13.

IX. In Qualitate vitiosâ existens peccatum Humorum, & præcipuè sanguinis, dicitur *Cacochymia*, quæ pro varietate degenerationis ad huius vel illius excrementi indolem dicitur *Biliofa*, *Pituitosa*, *Melancholica*, *Serosa*.

§. Qui *cacochymiam* per redundantiam vitiosorum humorum, vel in sanguine, vel in corpore, describunt, rem acu non tangunt, cum ille afficiendi modus non dependeat ab ipsâ abundantia quâ tali, sed à qualitate vitiosâ, licet non refragemur, quòd aliquando
copia

copia concurrere possit sanguinis, hinc *cacochymia spuria* dicitur. Non minùs à veritatis tramite aberrant, qui excrementa quæ dicuntur bilis, pituita, melancholia, serum (de quibus paulò infrà dicendum erit) confundunt cum *cacochymia*, seu impuritatibus diversis ipsius massæ sanguineæ. Qui lapsus falsâ quatuor humorum in sanguine hypothese pullulavit. Equidem, portiones vitiosas in massâ sanguineâ sapere naturam & indolem dictorum excrementorum, nemo erit, qui ibi inficias; Hinc etiam ratio petenda *παρωνυμίας* sive denominationis, quòd quædam dicatur *Cacochymia biliosa*, *Melancholica* &c. Verùm quæ, quæso, consequentia, si quis ità vellet colligere, *cacochymia* dicitur quædam biliosa: ergò etiam dici potest Bilis, &c. Hâc ratione liceret quoque bilem in vesiculâ hepaticâ, urinam, sudorem, lachrymas appellare *cacochymiam*, nisi hoc esset aliquid τῶν ἀδόξων. Causa efficiens generica *cacochymiarum* omnium hæc est, quòd secernenda naturalia non debito tempore, modo & quantitate secerantur à massâ sanguineâ ad receptacula à naturâ destinata. Ità in specie *cacochymia biliosa* fit, quando portiones biliosæ in massâ sanguineâ coacervatæ non sufficienter aut competenter in hepate sequestrantur. Cave autem confundas hanc speciem cum regurgitatione

tatione bilis jam factæ excrementitiæ, quæ sit in Ictero. Differunt enim omninò : In cacochymia biliosa bilis tantum est potentiâ, & portio massæ sanguineæ materialis salvâ latitudine sanitatis excessu solum peccans p.n. in ictero autem bilis jam est actu secundo facta. Hinc fluit altera diversitatis ratio, dum cacochymia biliosa ad causas propinquas refertur : retentio bilis factæ vel est symptoma excernendi retenti vel causis procatasticis annumerari debet, pro diverso scilicet respectu. Sic se res habet in aliis cacochymiarum speciebus. *Pituitosa* v. g. fit, quando non excrementum illud cerebri factum mucus aut simile, sed portiones sanguinis chylosæ copiosiores & imperfectius elaboratæ ob imbecillitatem flammæ vitalis ex eadem copiâ dependente colliguntur. Obiter notetur vidisse quoque & exposuisse differentiam inter pituitam, excrementum, & crudum hu-

T. I. A-
polog.
pro Gal.
l. 2. c. 310.
& 315.

morem *B. Hofmannum* in *χρησολογίαις Physiologicis*. *Melancholica* fit, quando portiones terrestres & feculentæ non tempestive & sufficienter separatæ, excedunt in sanguine. Hem, dicis : Nunc vosmetipsi abundantiam portionum vitiosarum urgetis, quam tamen paulò antè improbastis ? Bona verba, quæso. Non simpliciter improbavimus, sed rem acu non tangere diximus, h. e. non exhaustire essentiam & formalem ratio-

nem

nem *cacochymia*, quâ talis, sed tantum causam exprimere efficientem. Hanc quidem redundantia constituit portionum vitiosarum; Illam verò ἡ κακότης sive qualitas vitiosa, secundum quam corpus p. n. afficit. Antequam ergo *serosam* etiam describamus *cacochymiam*, generalem integram desiderio tuo satisfacturi dabimus definitionem. *Cacochymia est vitiosa in sanguineâ massâ dispositio vel qualitas p. n. afficiens corpus & proveniens ab abundantia & collectione nimia portionum excrementitiarum & heterogenearum.* Nunc redimus in viam. *Serosa* fit, quando aquæ tenues portiones copiosius, quam par est, in sanguine collectæ occurrunt. Hæc ultima species plerunque conjuncta est cum aliquâ priorum, cum serum sit commune vehiculum massæ sanguinæ, quacunque tandem vitiositate infecta sit. Confer hæc cum iis, quæ suprâ diximus. Pro diversâ participatione vitii *Serum*, (quod in p. 120. statu secundum nat. rectè dicitur ὀππός, in statu p. n. ἰχὼρ, quæ vox etiam civitate Latinâ rectè donata est) dividitur in *mite & acre*, in *salsum, acidum, acerbum, insipidum*, pro diversâ portionum salinarum in eo dilutarum evectioe & potentiâ. Adeas, si libet, *Jes- senii Judicium de sanguine misso & nostras in p. 18. seqq. illud notas, nec non C. Hofmanni de Ichoribus p. 134. collectaneas.* Qui aliâ adhuc *cacochymia* speciē seqq. ali-
docent, quot,

doceant, *sanguineam* dictam, eamq; demon-
strant exemplo febris synochi putridæ, no-
stro iudicio ludunt voce putridæ vel putredi-
nis. An verò detur putredo sanguinis citrà
præviā, aut concurrentem cacochymiam
vel biliosam, vel aliam è dictis speciebus, nos
prorsus dubitamus. Transeat igitur hoc
cacochymiae sanguineae commentum, cum
ipsâ Synocho putridâ, aliâ scilicet præter vul-
gatas continuas.

X. Cacochymia omnis pro præ-
sentiâ vel absentiâ putredinis veræ
alia est Benigna, alia Maligna.

p. 156.

157.

§. Hæc sedes est genuina differendi, in
quo propriè consistat natura *benignitatis &*
malignitatis in morbis, & quidem à priori,
(nam à posteriori *suprà* inter differentias ac-
cidentales cognovimus) ut quidam dicatur
εὐήθης boni moris, quidam *κακὸν ἥθης, mali*
moris. Quomodo exposuerint alii, nec li-
cet, nec libet adducere: magna verò occur-
rit inter eos varietas. Nos pressius tantum
exponemus animi nostri sensa: Et primùm
quidem quid propriè per *putredinem sangui-*
nis intelligi debeat, dicendum. Nimirum
nihil aliud, quàm *dissolutio masse sanguineae*
cum deperditione portionum vitalium & spiri-
tuosarum facta à calore quodam extraneo.
Confer iterum ad dictum *fessenium cum notis*.

p. 40.

scqq.

Non

Non malè etiam alii *deunionem* appellant; Doctissimus J. A. v. d. Linden per *secessionem* in sanguine descripsit cum spiritus enervatione, qui haut minùs rectè etiam *sobolem latentis cacochymia prava* nominavit. Quamvis verò hujus secessionis aut dissolutionis, & ità quoque putredinis varii sint gradus, quorum non omnes ad sensum possunt demonstrari, quæ sensualis cognitio maximè in exanthematibus, & aliis cutaneis symptomatibus haberi potest, utpotè quæ manifestè indicant portiones crassiores, coagulatas & tenuiores in ambitu corporis copiosius delatas ibidemque hærentes; Nihilominus ex aliis internis symptomatibus vehementioribus facilè potest deduci ejus præsentia, quando v. g. vires vitales præter omnem expectationem dejiciuntur, aut externa frigent, interna utuntur, subita *φλόγωσις* per totum corpus mox iterum evanescens sentitur; Hæc omnia indicio sunt, massam sanguineam non secundum omnes suas partes æquabiliter moveri, sed dissolutas vagari inordinatè cum deperditione flammæ vitalis. His de putredinis veræ ideâ suppositis, firmoque stantibus talo, dicimus, omnem sanguinis cacochymiam, quæ non conjunctam habet dissolutionem mixtæ compagis per varia dicta accidentia sese prodentem, uno verbo, *putredinem σήψιν*, illa benigna dici potest ac debet; Maligna contrà,

Sel mod.
Exerc. 10.
§. 55.
Ex. 8. §.
57.

contrà, si manifestè adfuerit putredo. **Dicis:**
Hoc modo omnes febres putridæ erunt ma-
lignæ? Omnino, si accuratè loqui velis. Ve-
rùm nō possumus te celare, quòd hæc ferè in-
veteraverit consuetudo apud plerosque Me-
dicos, ut non modò continuas omnes, solâ
Ephemerâ, synocho non putri & epheme-
râ exceptis, sed etiam intermittentium spe-
cies putridarum febrium nomine compre-
henderint. Quæ hypothesis si toleranda
est, aliâ ratione defendi nequiverit, quàm
per dispositionem aut viam ad veram putre-
dinem, aut eam quæ est in remissiori gradu,
qualis in morbis febrilibus etiam intermit-
tentibus occurrit. Intereâ minimè volu-
mus approbatum morem quorundam Medi-
corum, in omnibus penè morbis malignitatē
clamitantium non sine consternatione ægro-
rum, solius gloriæ majoris aucupandæ (for-
tassis & soltri auctioris impetrandi) gratiâ ex
feliciter factâ curatione, quamvis haud rarò
in se omne periculum abfuerit. Quid verò
sentiendum de febre ardente, estne omnis
maligna? Nolumus heic prolixius ventila-
re, an causus coincidat cum legitimâ tertia-
nâ continuâ nec ne? Sed sufficit per febrem
ardentem nos intelligere intemperiem cor-
poris totius calidissimam obortam à sangui-
nis sulphurei effervescentiâ summâ? Quid
nunc respondendum ad quæstionem? Re-
spon-

spondemus negando. Ratio hæc est, quia non tam peccat Cacochymia, multò minùs Putredo, quin potiùs vitium spirituum, aut sanguinis quoad motum ejus, quâ fermentativum, quâ circularem. An distinguendum heic erit inter *χαλεπὸν morbum* & *κακοήθειαν*? vel inter morbum *magnum* & *malignum*? Ità nobis videtur. Qui malignitatem ad τὸ θεῖον Hippocratis referunt, strictius, quàm par est, rem exponere videntur; nisi forsan velis in omni morbo, cujus neque indoles statim, neque curatio patet, τὸ θεῖον statuere, quod superstitiosi esse rectè dixit modò laudatus *Lindenus*. Nos per *divinum* Ex. 24 illud in morbis cum *Galeno* aëris ambientis §. 341 contagium, vel per inspirationem, vel per transpirationem communicatum, intelligentes, quod etiam νοσερὴ ἀπόκρησις dicitur, existimam⁹, illud in morbis epidemicis & pestilentialibus locum habere, malignitatem verò latius sese extendere. Sed de his satis.

XI. Humorū in motu vitium est, vel justo celerior eorum distributio cum impetu inordinato; vel tardior cursus, stagnatio & quies p.n.

§. Altum de hâc causâ morborum specie ferè apud omnes silentium, haud dubiè propter ignoratum verum sanguinis per arterias & venas fluxum & refluxum. Nihilominus

N

minus

l. de fla-
tibus.
T. I. edit.
Linden.
p. 412.

minus parens & conditor veræ medicinae
Hippocrates hujus causæ κατὰ ῥητὸν memi-
nit, dicens : Ἀνομοίης τῆς πορείης τῶ αἵμα-
τος διὰ τὸ σῶμα γενομένης παντοίας
ἀνομοιότητες. Πᾶν γὰρ τὸ σῶμα πανταχόθεν
ἐλκεται καὶ τετάρκεται, τὰ μέρη τῶ σῶ-
ματος ὑπηρετῶν τῷ θορύβῳ καὶ τα-
ράχῳ τῶ αἵματος. Ἰπὸ δὲ τῆς διασποφῆς τῶ
αἵματος αἱ διασποφαὶ τῶ σῶματος παντοίως
γίνονται. i. e. Inequalifacito transitu san-
guinis per corpus, omnigenæ oriuntur inaequa-
litates. Totum enim corpus undiquaq; contra-
hitur & turbatur, corpore partes suas submini-
strante tumultui ac conturbationi sanguinis. A
perversione verò sanguinis totius omninò cor-
poris perversiones oriuntur. O verba ἐκ τεί-
ποδος dicta ! Credite vos Cum folium re-
citasse Sibyllæ. Ne autem vana occupet ani-
mos persuasio, vitium in motu sanguinis co-
incidere cum plethorâ aut cacochymiâ. Licet
enim pro puritate majori vel minori, ut &
copiâ, motus celerior aut tardior contingat,
dantur tamen casus quidâ quandoq; despera-
tissimi, in quibus sanguis citrà manifestè
concurrentem aut præcedentem plethoram,
vel cacochymiam primario motu, vel nimio,
vel deficiente, peccavit. v. g. ex affectibus
animi vehementioribus, de quibus solidè dis-
se-

differentem legere placet *Charltonum in Pa-* Ex. 8.
thologicis, & nos etiam attingemus inferius
 de causis procatarcticis dicturi. Quid? quod,
 posito & concessio, plerunque, si non sem-
 per, concurrere cum plethorâ & cacochymiâ
 vitium in motu excedente vel deficiente, non
 tamen sequatur, ejus distinctam tractatio-
 nem non esse necessariam, aut mentionem
 ejus haud esse faciendam. Quin potius si ac-
 curatè rem velimus proponere, quemadmo-
 dum proxima causa omnium febrium in
 motu sanguinis excedente rectissimè poni-
 tur; ita tumorum sanguineorum, ut & syn-
 copes, nec non catarrhi suffocativi causa
 proxima stagnatio sanguinis & quies p. n.
 optimè dicitur: Antecedens verò utrorum-
 que in plethorâ vel cacochymiâ quærenda.
 Alterum sanguinis motum, ζύμωσιν, *fer-*
mentationem, licet etiam depravari lubentes
 concedamus, ejus tamen peculiarem expo-
 sitionem minùs necessariam esse credimus
 ideò, quia sub plethorâ & cacochymiâ im-
 plicitè comprehenditur. Ne autem quis
 cogitet, motus vitium tantùm de sanguine
 dici, ostendemus etiam in aliis humoribus
 id occurrere. Ità *chylus* celerius, quàm par
 est, transiens ad sanguinem, plurimorum fit
 author morborum; si verò diutius moretur
 præsertim in receptaculo communi, an non
 causa erit doloris gravativi dorsalis solutio-

nem continui fientem ceu morbum præsupponentis ? *Lactis* celeriores ad mammas fluxum , nec non ejusdem subsistentiam & stagnationem varias gignere ægritudines , in puerperis lactantibus , notius est , quàm ut prolixiore indigeat demonstratione.

XII. Humor in loco vitia sunt , quando sanguis aliique humores naturales debitum non occupant locum.

§. Hæc primâ fronte coincidere videntur cum vitiis in motu ; quia ad locum nihil pervenit , nisi per motum ; neque in eodem subsistit , nisi motu denegato aut intercepto ;
 l. 2. l. M. Rectissime tamen *Kyperus* docuit , quòd
 c. 13. §. 6. *formaliter differant , ad locum aliquem pervenire , ibique morari , atque in alieno loco consistere.* Quod ergò distincta sint vitia , ostendamus exemplis. Certè *aneurysmatis* causam meliorem non dicere poteris , quàm sanguinem extrà limites arteriæ contentum.
 p. m. 13. Hinc *Thom. Bartholinus* in *Historiâ suâ de aneurysmate* : *Curatam*, inquit, exterioris cutis plagam sibi que relictam sanguinis eruptio in vicinas musculorum cavitates comitabatur , ex quâ solitus tumor emerfit , quem *aneurysma* Græcorum medicorum filii appellant. Simile sanguinis ratione loci vitium contingit ex *phlebotomiâ* , dum vena imprudenter transfoditur.

foditur. Ità sanguinis per os, nares, vesicam excretiones (de quibus passim in aphorismis Hippocrates) an non indicio sunt, sanguinem locum mutasse. Et taceamus jam aliorum etiam humorum vitia eadem. *Lympham* aliena spacia occupantem causam hydropis facit modò laudatus *Bartholinus*; de vas. quamvis hæc & similia fortassis rectius ad *Lympho* symptomata excernendorum p. n. referentur. c. 7. Nobis jam perinde est.

XIII. Spirituum vitium in quantitate excedente rarius & minùs evidens est: In deficiente frequentius & notius datur.

§. Per *spiritus* heic etiam legitimos & *spiritus* nos intelligere debere, jubet doctrina oppositorum. Confer igitur ad *Physiologi* p. 63. ca. An in excessu copioso peccare possint seqq. aliquando spiritus propriè dicti & sinceri, non sine ratione posset quis dubitare: Què enim id, quod in se optima, purissima & maximè activa est substantia, quodque vigorem & vitalitatem præcipuè dat corpori, potest copiâ suâ lædere? Nos ergò existimamus, solam quidem copiam spirituum non esse posse præternaturalem, sed tamen concurrere cum motu vel sanguinis vel spiritûs animalis vitioso, & ità quodammodo symbolam suam conferre. Quis enim inficiari

Cerebri
Anatom.
c.ii. p.m.
104.

poterit, in synocho non putri unà cum effervescentiâ sanguinis concurrere multiplicationem flammæ sive spiritûs vitalis copiosior. An etiam à vero aberrabimus, si dixerimus in delirii mitioris specie, unà cum agitatione etiam copiam spiritûs animalis excedentem peccare? Certè acutissimus cerebri explanator *D. Th. Willis* etiam copiosos spiritûs animales recens factos, aut qui in fieri sunt, agnovit, eosque functionis animalis actus valde obstruere ac impedire docuit. De genitali spiritu quis dubitet, si agnoverit feminis copiam peccantem? Hanc verò negare, si quis vellet, illi videretur esse κεφαλή ἐγκέφαλον ἐκ ἔχουσα, ut habet proverbium. Spurius quod attinet spiritus, quantitate excedente peccantes, de iis hâc vice non erimus multùm solliciti, cùm partim ex qualitatis vitio innotescere queant, partim sub excernendorum retentorum vitiis comprehendantur. Spirituum deficientium testimonium præbet Lipothymia vel syncope, Apoplexia, Paralysis, impotentia generandi.

XIV. Spiritus qualitate peccant, non in se, sed ex participatione vitii Humorum in qualitate.

§. De spiritu sive flammâ vitali nullum planè est dubium, cùm talis sit calor vitalis, qualis sanguis. Animalem & genitalem spiritum

tum etiam vitium participare suum à vitio sanguinis hinc probatur, quòd non sint *ἄλλοι* à flammâ vitali, sed tantum *ἄλλοιοι*, quemadmodum suprà in Physiologicis demonstravimus. Igitur minimè absurdum est dicere, quòd breviter nos expediamus, dari *spiritus cholericos* sive *biliosos*, *pituitosos* sive *phlegmaticos*, & *melancholicos* sive *atrabiliares*. Sed an etiam *putridi*? Quidni? Scil. eo, quo diximus in *θέσει*, modo, quatenus ab humoribus & rebus putrescentibus effluvia vaporosa putrida, & malignè corrupta spiritibus etiam propriè dictis sese adungere queunt. Dicis: Atqui potius sanguinem congelando spiritus illicò suffocabunt? Resp. Dantur etiam putredinis gradus, ità ut non omnes cum repentinâ & totali destructione sint conjuncti, quin dantur humores etiam in remissiori gradu putrescentes, à quibus similia effluvia exhalare & spiritibus veris sese possunt associare. Potissimum autem hic locus est dicendi de spiritibus spuris p. n. sese habentibus, quemadmodum suprà id promissimus. Ità *fuligines* (Gr. *λίγνυς* ἢ *αἰθάλης* nomine veniunt) peccantes sunt soboles sanguinis valdè biliosi. *Vapores*, Gr. *ἄτμοι*, *ἄτμίδες*, *ἄτμαί*, vitiosi eundem etiam agnoscunt authorem, sed unà *ichorosum* sive *serosum*, vel etiam alios humores in

p. 64.

p. 67.

& spiritus veros corruptos. v. g. semen corruptum, quantos quantos per effluvia sua vaporosa hoc potest excitare affectus? Nos planè nulli dubitamus, originem affectus Epileptici hujusmodi vaporibus vitiosis non sanguinis duntaxat, sed etiam spiritus genitalis aut feminis corrupti attribuere. Habemus pro nobis auctoritates *ιατρικωτάτων* Doctorum, *Aristotelis*, *Casalpini*, *Planeri*, *Hofmanni*, aliorumque rationibus sat firmis & stringentibus instructorum, ut minimè nobis metuamus ab iis, qui sanguinem causam urgent. Lis enim facilè dirimitur, si dixerimus, nobis sermonem esse de causâ propinquiore, imò proximâ. *Flatus Φύσας* rectissimè dixit *Lindennus* sobolem veram *pituitosæ cruditatibus*; Tu intellige non tantum de sanguine, sed & de aliis humoribus naturaliter in corpore existentibus, præsertim succo chyloso. Hi omnes si fuerint lenti, viscidi, uno verbo, *ῥυποι* *crudi*, *ἡμίπεπτοι*, imperfectè cocti, & copia eorum concurreat, ita ut calor vitalis etiamsi in se sufficiens is rectè dominari nequeat, tunc generantur flatui, verbis ex parte C. Hofmanni. Non igitur calor in se debilior, sed comparativè ad materiam causâ efficiens flatuum dicenda. Si plura de flatuum generatione verâ legere desideras, adeas modò dictum *Hofmannum*, & *Lindennum*, & conjungas ea, quæ docuimus

ad

Sel. M.

Ex. 6.

§. 50. &

Ex. 7.

§. 45.

Apolog.

pro Gal.

T. 2. l. 3.

c. 42.

d. l.

d. Exerc.

6. §. 49.

ad *Jessenii* iudicium. Quod si ebiter quis è nobis quærat : An flatus etiam dentur in abdomine extrâ cavitatem intestinorum v. g. in hypochondriis h. e. regione ὑπὸ τῆς στήμα-
τος κοιλίας κατὰ τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν, κατὰ τὴν εὐθύτητα, ὑπὸ τὸν χόνδρον, ὡς-
ναι μετὰ τῆς στήματος, i. e. sub orificio ventriculi ad exteriorem superficiem & secundum recti-
tudinem sub cartilagine scil. costarum no-
tharum, quasi post eam existente, veluti rectè
descripsit ὑποχόνδρια Galenus, vel quisquis c. 10.
libri *Introductio* vel *Medicus* dicti fuerit au- d. l. §. 69.
thor, ille sciat nos calculum addere nostrum
ingeniosissimo *Lindeno*, cum eo dicentes :
non dubitandum esse in summâ mediâq. colli
parte contineri istos flatus, qui & tinnere hy-
pochondria & murmurare faciunt. Verùm
an non hi flatus potius ad excernenda p. n.
retenta referri deberent ? Per nos licet.
Pergimus ad alia.

XV. Dantur & spirituum vitia in
motu, quando hic vel concitator,
vel inordinatus, vel deficiens aut ju-
sto segnior est.

§. Facile hæc quidem ex vitiis humorum
in motu, præsertim sanguinis cum spiritu vi-
tali nunquam non conjunctissimi, intelligi
queunt; nihilominus non planè sunt eadem
nec inter se confundenda; cum non parum
afferat

Philos.
Altorf.
D. XVI.
θ. 2.

3. simpl.
fac. 12.

afferat utilitatis distincta utrorumque consi-
deratio. Et ô utinam etiam distinctis ex-
primi possent nominibus ! Ità si nostro stan-
dum esset iudicio, quemadmodum species
vitii sanguinis in motu nimio rectè dicitur
Fermentatio nimia ; ità spiritus vitalis nimio
motui accuratè attribui posset nomen *nimia*
effervescentia, quæ Græcis *Φλόγωσις* ap-
pellatur. Verùm adhuc querela hæc du-
rat : *Res esse infinitas, nomina verò fi-*
nita, verbis *Piccarti*. Accedit & al-
tera, quòd invento licet nomine rei ali-
cujus accurato, non semper eidem ac-
commodemus, sed pro lubitu ad alias quoq;
res transferamus haud rarò præter necessita-
tem. Hinc fit, quòd ἡ τῶν ὀνομάτων χρη-
σις ταραχθεῖσα, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἐπι-
περάττει γνῶσιν, *nominum usus turbatus &*
verum turbet cognitionem, quemadmodum ele-
ganter loquitur *Galenus*. Hinc etiã accidit, ut
spiritus animalis nimium motum & agitatio-
nem, qualis forsan in phrenitide benigniore
occurrit, nomine accommodato non liceat
exprimere, nisi velis πνευμάτωσιν sive spiri-
tuascentiam vocitare *nimiam*. Inordinatus
motus flammæ vitalis conjunctus est cum
τῷ θερμῷ καὶ ταράχῃ τῆς αἵματός, suprà
ex *Hippocr.* adducto. Talis etiam *turba mo-*
tus in spiritu animali observanda venit in ver-
tigine

rigine & delirii speciebus. *Deficit motus flamma vitalis*, quando stagnat sanguis præsertim circa cor, ubi oceanus sanguinis habetur; v. g. in animi deliquio. *Spiritus animalis deficiens motus* notatur in apoplexiâ, ubi per subsidientiam molis cerebri principio nervorum communi obturato fieri nequit illius spiritus distributio. Nec verò solùm spiritus legitimi hoc vitio laborare solent; sed & spiritus nothi haud rarò incidunt in hoc peccatum. Ità *fuliginum deficiens motus* observari poterit v. g. in febre quotidianâ ob cruditatem sanguinis conflagrationem retardantem. *Vaporum etiam defectum* in corpore, vel sicciore vel cruditatibus obruto, occurrit, coincidens ferè cum fuliginum generatione & motu. *Flatuum* (licet quodammodo p. naturaliter eorum se habeat generatio) præsentium *deficiens motus* in colicâ flatulentâ perspicuus est, quamvis potiùs excernendi naturam præ se ferat. Aliquando tamen contingit, ut flatus quidam unâ cum sanguine ad partes sese insinuent, & in motu deficiant; Huc pertinet locus *Hippocratis* de l. de flatibus cujusdam generatione, cujus etiam in *selectis suis* meminit *D. Linden*. *Fuliginum & vaporum motum concitatiores* in febribus calidioribus peccare, nemo erit, qui velit negare. An flatus celeriore motu peccent in certo quodam affectu, jam non constat.

Inor-

tib. xviii.

186.

Ex. 7. 5.

57.

Inordinatus vaporum & fuliginum motus in epilepsiâ aliisque motibus convulsivis cum & sine febre certissimè observari potest. *Flatum inordinate moveri* testatur affectus hypochondriacus, dum murmura hinc inde reptantia, uti p. a. dictum est, audiuntur. Ità in volvulo flatus revoluti notantur. Cæterùm de flatuum vitiis in motu eruditè disseruit

Ex. 4. & laudatissimus *Lindennus*.

7.

XVI. Spirituum quoad locum vitia peculiari non indigent expositione, cum ex motûs vitiis innotescant.

§. Quia spirituum, præsertim verè talium, indoles s. n. consistit in perpetuo motu; ergò & p. n. diathesis in motûs vitiis potissimum consistit. Et quamvis etiam in loco alieno esse tales contingat, corpus tamen afficiendi ratio non tam à loco alieno, quàm à motu inconveniente provenit. De improprie dictis & spuriis faciliùs concedi posset, eos quandoque etiam loco peccare.

XVII. Partes quoque diversimodè peccantes in causarum propinquarum morbificarum consortium recipiendæ sunt.

§. *Ferneliani* obmurmurent, quicquid velint, partes corporis morborum tantùm subjectum statuentes, nostræ *Γένεως* veritas

tas ad sensum potest demonstrari. Et hoc
 faciemus exemplis: *In quantitate excedente*
peccantium partium lege sis observationem
 deliene prodigiosæ magnitudinis cum hepa-
 te iusto majori apud *Schenki*, quæ aliud T. I. l. 3.
 agendo nobis in manus venit: Hanc lege O. 92. p.
 quæso, & dic aliam tumoris abdominis, ceu m. 789.
 morbi complicati, causam, præter dictarum
 partium magnitudinem auctam: Posset hoc
 parallelis confirmari historiis, nisi brevitatis
 habenda esset ratio. *In quantitate deficiente*
 an non palpebrarum concidentia, quæ mor-
 bus in situ est, aliquando ab oculi vulnerati
 ex humorum profusione oborto marasmo?
 Ità in fracturâ cruris cum vulnus concurrit,
 hoc certè nullam agnoscit aliam causam,
 quàm extremitatem ossis fracti perforantem
 & ità partim *motu* (quatenus vulnus conside-
 ratur in fieri) partim *loco*, (quatenus vulnus
 factum) *peccantem*. *Vitium quoad qualita-*
tem forsitan concedi posset concurrere cum
 humorum aut spirituum vitio & ità se tantum
 habere *πρωταρχικῶς* in ordine causa-
 rum; licet nec hîc deesset nobis, quod pro
 partium, quatenus non tantum solidæ, sed &
 vitales sunt, causalitate confirmandâ addu-
 cere possemus, si scil. per qualitatem *ἰδιο-*
συγκρασίαν partium i. e. *temperamentum*
actuale proprium intellexerimus. Satis est,
 demonstrasse nos exemplis, quod morbi
 quidam

quidam causam etiam propinquam agnoscant partes solidas peccantes, & quidem, quâtales. Infringant aliis si poterunt.

XIIX. Nec excrementa removenda sunt è numero causarum propin quarum, dum vitiosè sese habent.

§. Quod si & hanc θέσιν per exempla illustraverimus, nulla supererit difficultas. De *excrementis utilibus* nihil dicemus, cū tantūm *χέτες* ab humoribus differant, & ità de iis nullus movebitur scrupulus. Verūm an *inutilia* quoque excrementa causarum nomine & quidem propin quarum digna sunt? Omnino; imò & *p. n. sese habentia*. En solutionem continui cum summo & exquisitissimo dolore conjunctam in Colicâ à fecibus alvi induratis & siccioribus retentis, de quâ testantur variae Doctorum observationes. En calculum ceu excrementum merè *p. n.* solutionem continui dolorificam in ureteribus, vesicâ, urethrâ, producentem. Exempla passim occurrunt. Reponis: Atqui hæc excrementa quâ inutilia, quâ præternaturalia præsupponunt vitium humorum præsertim sanguinis? R. I. non esse universaliter verum, cū aliquando inutilium v. g. fecum alvi, aut urinæ retentio *p. n.* citrà præcedentem sanguinis vitiositatem per negotiorum multi-

multitudinem aut verecundiam immoderata-
tam fieri possit. Huc referri potest historia
de *Tychonis Brahe* Mathematici quondam ce-
leberrimi obitu, ejusque causâ, quam ex
Gassendo adduxit *D. Linden.* Adjungantur
simul ea, quæ ibidem proposuit *ὡς ἐπὶ προδῆς.*
2. Licet haud rarò concurrere sanguinis vi-
tium cum excrementis peccantibus conce-
damus, nihilominus accuratior morborum
complicatorum (qui quò frequentiores sunt,
eò distinctiori indigent cognitione) tracta-
tio hoc exigit, ut causas etiam accuratâ di-
stinctione proponamus. Exemplo sit lithia-
sis renum aut vesicæ; In hac concurrunt in-
temperies cum materiâ & solutio continui,
ceu morbi connexi. Illius causa propinqua
est sanguinis tartarea & seroso-salina dispo-
sitio excrementum illud calculi p. n. produ-
cens in dictis partibus: Hujus verò est ipse
calculus factus duritie & asperitate suâ læ-
dens. Atque distinctam hanc considera-
tionem magni esse momenti demonstrat cu-
ratio, dum non sufficit intemperiei per con-
traria correctio, sed & calculi ipsius remotio
peculiaribus quandoque mediis instituenda.
Sed & de his latis.

Sel. Med.

Ex 13. §.

260.

XIX. Quin & res externæ, quæ
casu corpus nostrum afficiunt, caus-
sam

sam proximam morborum aliquando constituunt.

§. Qui hanc floccifacientes omiserunt, illi videant, quomodo generalem Medicinæ tractationem, quam proposuerunt, defendant. Nobis minimè visum fuit hoc esse negligendum, cum & morborum, qui à causâ fortuitâ corpori nostro accidunt, curatio ad artem spectet Medicam; Non tantùm verò externi hanc causam agnoscunt, v. g. vulnera, fracturæ, ubi nulla requiritur prævia latens dispositio, nulla causâ intrinseca proxima dari potest. Sed reverâ à re externâ acie, aut duritie suâ cum impete magno corpus invadente immediatè ceu à causâ proximâ, oriuntur. Equidem novimus, quid

l. 4. F. M. *Plempius scripserit. Gladius nequaquam est*
c. 4. *causa proxima morbi in solutâ unitate; nam proximè solum efficit solutam unitatem, seu divisionem, quæ non est morbus, sed est causa continens morbi.* Verùm cum illa ἀκρ. *κο*
λογία sit ἀπρὸς δῖονυσ, non necesse est, ut ei subscribamus. Non inquam, externos tantùm, sed & internos à causâ proximâ fortuitâ vel casuali oriri posse, docent observationes obstructi œsophagi, solutionis continui in ventriculo à re vel acutâ, vel glutinosâ, vel grandiore deglutitâ dependentium, absque concurrente causâ quâdam internâ. Et hæc sufficient.

XX. Enû-

XX. Enumeratarum caussarum
quædam Continentes dici possunt,
quædam non.

§. Labyrinthum hîc aggressi sumus, qui
Flexuosos per mæandros

Agitat quieta corda,

si licet verba *Prudentis* imitari. Et facilè qui-
dem potuissimus hoc labore superfedere,
cùm vel nullum, vel sanè exiguum, redundet
commodum in artis Medicæ ulum ex hujus
quæstionis ventilatione: *An & quid propriè*
sit Contnens causa? nisi plerique Institutio-
nistæ tot movissent rixas & tumultuationes,
(itâ appellat *Plempius*) ut omninò opus sit in
gratiam tuam, mi *Φιλίατρε*, pauca quædam
subjungere, quò commodiùs ex tricis hujus-
cemodi te queas expedire. Variæ & planè
contrariæ occurrunt *de causâ continente* opi-
niones: Alii rejiciunt, inter quos est
Fuchsius; (a) & *C. Hofmannus*. (b) alii ean-
dem admittunt, & quidem plerique omnes.
Illorum conatus vanus est, licet non adeò
reprehendendus, cùm jam altiores inter Me-
dicos egerit radices, quàm ut funditùs queat
extirpari. Et cui bono tam severè rejicere-
tur? Toleremus, modò dextrè explicetur.
Hi rursus in diversas abierunt opiniones, dum
quidam cum quâvis proximâ causâ, *quidam*

Hymno
ante
somnia
ferè
sub fin.
poëmat:
p.m. 46.

F. M. l. 4.
l. 2, 6, 4.

O cum

(a) l. 3. *Instit. Med. s. i. c. 2.* (b) *Apolog pro Ga-*
leno I. 1. c. 24. seqq. Animadv. in Montan. c. 28. §. 47.

d. l.

cum morbo ipso confundunt, *quidam* proximam quidem esse docent, sed in omni morbo dari negant. *Prima* opinionis auctorem primum ipsemet se sistit *Plempius*, & quantum ex contextu patet, hoc novo dogmate invento haud parum sibi videtur blandiri. Verum omnino hæc sententia adversatur intentioni & menti eorum, sive Stoici fuerint, sive alii, qui causam continentem primum introduxerunt. Si enim continens & proxima essent *συνώνυμα*, h. e. si omnis morbus haberet causam continentem, quâ posita poneretur morbus, & ablata cessaret, cui bono inventa esset? Quid? quod nec ipse *Plempius* sibi constare videatur, dicens: Solutam unitatem gladio factam, ut & intemperiem calidam non esse morbos, sed causam continentem, nec tamen alios denominet morbos, quorum causæ dicuntur. Nostro iudicio hic videtur confundere morbos cum symptomatibus. *Secunda* opinionis fautores sunt ii ex parte, quos antea causam continentem serio negare diximus; dum statuunt causam continentem & morbum ipsum formaliter esse unum & idem. Ad iis

d. l. *C. Hofmannum*. (c) Unde & *Fuchsius* hanc distinctionem finxit, in ægris dari causam con-

(c) *ad. locis. præsertim in animadv. ad Montan. §. 30. seqq.*

continentem, non in morbis. O ridiculam subtilitatem! Nos missâ utrâque opinionem, & omnibus aliis ambagibus, quæ quò longiores fuerint, eò magis longam esse injuriam, rectè quidem dixit o. C. Hofm. nulli dubitamus cum recentioribus plerisque tertiæ sententiæ nostrum addere calculum, tribus positionibus omnem de causâ continente doctrinam comprehendentes.

I. Continentem causam eam dici, quæ morbum quandiu existit sustinet, quâ remota morbus esse cessat. II. Non omnes morbos ad sui existentiam & durationem desiderare causam continentem, sed tantum internos, eosque cum materiâ dictos, h. e. à plethorâ vel cacochymiâ dependentes. III. Continentem causam intelligendam esse de unâ eademque numero materiâ, & quidem positivâ. Omnes hæ positiones nituntur fundamento divisionis suprà allatæ in morbos *Fientes & Factos*. Neque tanti roboris est argumentum *Fuchsi*, sicut *C. Hofmannus* credidit *irrefragabile* hoc dicens: *Morbum quâ morbum, esse factum quid, & non indigere causâ*. Licet enim prius propositionis membrum suo stare queat talo, si dextrè explicetur, posterius tamen manifestè falsum esse quis non videt? Inflammatio, Erysipelas, &c. an non sunt morbi facti? Nihilominus indigent causâ con-

p. 155.

c. 25.

sâ continente, sive sustinente, scilicet sanguine extravasato & subsistente in partium meatibus; secus enim, non esset inflammatio aut erysipelas, sed tantum intemperies calida sine materia. Equidem reponit *Hofmannus*: *Esse partem morbi*, quod vel ex nostris fundamentis probari posse videtur, quando subiectum morbi, partem non tantum quâ solidam, sed & unâ sanguinem in illâ contentum constituere diximus. Verum sciendum, sanguinem p.n. retentum in parte minus rectè pro portione membri haberi. Et quid de calculo continuum solvente diceres? Est ne pars morbi. Interea, per nos licet, si Helenam quilibet amplectatur suam sine rivali. Tantum de causâ continente.

XXI. *Ætas, sexus, si causæ nomine veniunt, potius huc, quàm ad causas procatacticas referri debent.*

p. 150.
151.

§. Promissi nostri, quod suprâ dedimus, haud immemores, dicamus oportet aliquid de *ætate, & sexu, An in ordinem causarum pertineant, & quò?* Ad prius questionis membrum respondent unanimiter Doctores affirmativè, haud dubiè muniti autoritate primi Medicinæ parentis, *Hippocratis*, dum *ætati magnam δύναμιν & efficacia in morbis*

in præ-
cep.

bis tribuit. Idem de *sexu cum ætate* con- lib. I.
jungens dixit : *Multum facere ad facilio-* de morb.
rem difficilioremve curationem, nōsse, an vir n. XX,
vel fœmina, an juvenis vel senex, an juven-
cula vel vetula fuerit. Accedit & altera
nimirum *ex primo primi* (ità Galenum lau-
davit *Demsterus*) authoritas, in omnibus
his confirmantis mentem *Hippocratis*, & 3.aph.29
morbos quosdam ætatis mutatione sanari
dicentis. Verum enim verò si assertionem
hanc ἀτενὲς h. e. intentis oculis velimus per-
spicere, tunc minùs accuratam eam esse ma-
nifestè constabit. Cùm enim ætas & se-
xus nihil aliud sint, quàm accidentia, seu at-
tributa conditionem subjecti aliquam ejus-
que temperamenti diversitatem exprimen-
tia, quæ ipsi tribui poterit vis aliqua &
causandi ratio ? Hoc modo sequeretur,
subjectum morbi esse simul ejusdem caus-
sam efficientem ; quod absurdum. Rectiùs
igitur nostro quidem judicio de ætate & se-
xu ageretur inter differentias sanitatis &
morborum accidentales à subjecto desum-
tas ; Interim ne videamur præfractè obstre-
pere receptæ tot tantorumque virorum suf-
fragiis confirmatæ opinioni, sint quoque
per nos causæ vel sanitatis (quamvis προαι-
γέτως in Physiologicis omiserimus) vel mor-
borum ; Verùm quò pertinent inter caus-
sas ? Ad posterius hoc questionis membrum

respondent communiter Doctores, pertinere ad causas mediatas. Quæ responsio quidem non est falsa, at insufficiens. Cum enim & remotiores causæ sint mediatae, & antecedens ipsa in respectu ad proximam, dubium adhuc relinquitur, ad quam classem propriè pertineant? Et hinc contingit, ut in publicis Disputationibus & aliis particularium morborum expositionibus interdum ad procatacticas, interdum ad antecedentem retulerint ætatem & sexum. Verum nos minimè dubitamus adstruere, quòd minùs rectè ad causas procatacticas referantur: Aut enim corrueret numerus senarius rerum non naturalium, qui tamen jam dudum a Doctoribus medicis receptus est: aut sub harum unâ vel alterâ necessariò comprehendì deberet, quòd què fieri possit, non videmus. Ad causam igitur antecedentem omninò referri debent, veluti certæ humorum & spirituum conditiones, quorum diversitatem præ se ferunt, & proclivitatem aliquam ad hunc vel illum morbum exprimunt & ostendunt. *An & Consuetudini locus sit inter causas?* Libet coronidis loco quærere: R. cum ita placuerit Doctoribus, neque nobis displiceat. Locus est manifestus apud Galenum: Μεγίστην ἐν πᾶσι τοῖς καὶ ἰατρικὴν δύναμιν ἔχει τὸ ἔθῶς, ὡς ἐπίκτητον αὐτὴ φύσιν ὑπὸ τῶν μεγίστων ἰατρῶν

de iis que
in medi-
catrin. c.
3. t. 20.

ἰατρικὴν ὡνομαζομένην, &c. Maximam in omnibus circa medicinam vim habet consuetudo, ut adventitia natura propterea à summis medicis fuerit appellata. Est verò eadem consuetudinis, quæ ætatis, aut sexûs, causandi ratio. Si enim est altera natura, ad sanguinem & spiritum, quorum etiam mutationem arguit, omninò pertinebit. Nos, cùm in causarum propin quarum expositione fuerimus prolixiores, ne verbulum ampliùs addimus, quin rectà ad remotas progredimur,

CAPUT IIX.

De causis morborum remotis, sive Procatarticis.

I. **P**ROCATARTICÆ dicuntur hæc causæ morborum, quæ latentem in corpore dispositionem quomodo valent vel excitare, vel movere, ut morbi fiant.

§. Recurras oportet, ad ea, quæ in *Physiologicis* dicta sunt. Comprehenduntur verò hæc & causæ per se & per accidens, physicae & morales, modò fuerint externæ & remotiores, scilicet in ordinè ad generationem morbi, non respectu subjecti. Quædam enim earum etiam sunt intrà corpus nostrum.

In Oeco-
nomiâ
Hippoc.
Sel. Med.
Ex. 4. §.
27.
Ex. XI.
§. 10.

Strum. Græcis dicuntur ἀφορμαὶ & προφάσεις, de utroque vocabulo legatur **Foësius.** Quamvis posterius, πρόσφασις, D. van der Linden acceperit de causâ antecedente exponens per corporis ad morbum inclinationem & aptitudinem quandam. Idem haud inconvenienter ἀφορμὴν latinè reddidit irritatricem causam. Qui Evidentes appellari credunt, falluntur, cùm & detur aliquando proxima evidens, v. g. in vulnere, fracturâ, luxatione, &c. Quid? quòd nec procatarcticæ semper sint evidentes, dum vel æger eas dissimulat, aut non attendit iis. Hinc fit, ut Medicus quærens à quibus causis? aliquando defraudetur, aliquando in ancipiti relinquatur, nî obiter & inopinatò causam veram remotam ab aliis expertus fuerit, vel de eâdem divinaverit.

II. Dividuntur in Non naturales & Præter naturales.

§. Quæ & quot sint nonnaturales, repeti potest & debet ex Physiologicis. Fiunt verò causæ morborum non in se, sed prout malè iis utimur, aut prout vitiositas aliqua ipsis est conjuncta. Præter naturales hoc loco significant, quæ sanguini & corpori nostro ex se & suâ naturâ adversantur, sive intrâ, sive extrâ corpus fuerint. Utramque classem sigillatim & breviter considerabimus.

III. Aër

III. Aër, quâ inspiratus, quâ hominem ambiens, causa fit morbifica, quantitate, qualitate & motu peccans.

§. Quamvis de rebus sex non naturalibus, quatenus esse possunt causæ procatacticæ, prolixè satis ab aliis Doctõribus actum sit, præsertim inter recentiores à Renato Moreau ad Scholam Salernitanam, Jonstõno in *Ideâ Medicinæ*, Kypero in *Institutionibus*, Rolsinkio in *Ordine ac methodo medicinæ*, & præsertim Charltono in *Exercitationibus Pathologicis*, qui elegantissimè modum causandi ex veris & novis artis principiis proposuit; Non erit tamen vitio vertendum, si & nos potiora rerum non naturalium vitia huc referamus, ne mancum videatur opus. Et primùm quidem *de Aëre*. Quemadmodum ejus summam utilitatem & necessitatem nemo poterit diffiteri, ut propterea Hippocrates rectè ipsum appellaverit αἰτιον τῆς βίης authorem & causam vitæ: de flat. Ità ejus mutatio, corruptio, & vitiositas an- VI. ed. sam dat variis periculosissimisque morbis; Lindenii Hinc eodem loco idem statim addidit καὶ τῶν νόσων τοῖσι νοσέουσι & morborum, scilicet causa agrotantibus; eò quidem magis, quòd duplici ratione nos afficere queat, καὶ πάντῃ περιεχυμένῃ, καὶ διὰ τῆς εἰσ- πνοῆς

ad Thra-
sybul. c.
18.

d. l.

πνοῆς ἐλκόμεν & verbis Galeni, & undiq;
nos ambiens, & per inspirationem tractus. In
quibus autem varietas vitiositatis aëris consi-
stat, non minùs verè, quàm succinctè, ipse
expressit Celsus, dicens: ὅταν ἢ πλεον, ἢ ἑ-
λαστον, ἢ καὶ ἀρρωώτερον καὶ μεμιασμέ-
νον υστεροῖσι μιάσμασιν ἐς τὸ σῶμα ἐσέλ-
θῃ, quando vel plus, vel minus, vel magis
coacervatus, vel infectus morbidis inquin-
mentis ingreditur. Observetur autem, hæc
aëris vitia non disjunctivè semper, sed &
plerunque conjunctivè accipienda esse, ità
ut ad minimum duo ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ con-
currant. Sic quantitate vix peccabit un-
quam, nisi vel motus, vel qualitas vitiosa
concurrerit. Qualitate verò dum peccare
dicitur, non tantùm de qualitatibus primis
vulgò dictis id intelligendum est: V. G.
Calidior aër humores & præcipuè sanguinem
fundit, spiritus subitò dissipat, morborum
acutorum plerunque author. E contrario
frigidior sanguinem & humores reliquos in-
crassat, crudos reddit & stagnantes, spiri-
tum torporem & defectum infert, mor-
borum chronicorum plerunque, præsertim
obstructionum, generationi favet. Humidior
aër & vaporosus, & nebulosus, si unà cali-
dior fuerit, ad putredinem disponit humo-
res, spiritusque ipsos corrumpit: si verò fri-
gidi-

gitudine simul peccaverit, cruditas & flatulentia author existit, perspirationem corporis impedit, rheumatismis variis ansam præbet. Siccior aër unà cum excessu caloris adustionem sanguinis & spirituum conflagrationem promovet: cum frigore intenso spirituscentiam illorum & activitatem impedit vel, per se, vel per accidens διαπνοὴν ἀναισθητικὴν infringens febribus acutis vehementioribus præbet fomitem. Sed etiam de aliis qualitatibus sensibilibus, quas nonnulli ad substantiam ipsam referunt. Huc pertinet crassus aër, nubilus, corruptus alienis effluviis subterraneis, palustribus, sordidis, foetentibus, putredine infectus & malignus, pestilens, qui parens morborum Epidemiorum, contagiosorum; & in hoc ultimo τὸ Ἰεῖον Hippocratis potissimum consistere haud perperam judicavit Galenus, quæ omnia vitia magis vel minus sanguinem & spiritus reddunt impuriore, corruptos, congelationem & putredinem iis inducere valent. In motu excedente vitium aëris potissimum evidens est ex ventis, quamvis unà peccet & quantitas, plerunque & qualitas. Inter hos meridionales pessimos esse, colligere est facile è variorum authorum testimoniis. Confer, si placet, ad D. Rolfinkium. In motu deficiente peccantis meminit Galenus v.g. quando

Ord. ac
Meth. 2.
f. . c. 43.
l. 1. de tu.
C. san. 6. 44.

ἐν κοίλῳ χωρίῳ πανταχόθι ὑψηλοῖς ὄρεσι
 περιεχόμενῳ μηδεμίαν πνοὴν δέχεται,
in cavo loco undiq, altis montibus inclusus nul-
lam perspirationem suscipit, licet non tam ob
defectum motûs, quàm inde resultantem
corruptionē & σηπεδόνæ putredinem, quam
ibidem cum ἀπνοίᾳ propterea conjunxit)
 causa fiat morborum, dum sufflaminatio-
 nem sanguinis & fuliginum exclusionem
 præpediendo, obstructionibus putredini &
 malignitati manifestissimam præbet occa-
 sionem. Quas & quales mutationes ab
 Astris ipsis maleficis dictis, aut vehementio-
 ribus constellationibus, quas *aspectus* vulgò
 vocare solemus, aër subeat, illud videtur ex-
 cedere limites medicinæ, quamvis non dis-
 suadeamus, quando philiater ab Astrono-
 mis & Astrologis, qui non figmentis & pig-
 mentis signorum Zodiaci, domorum cœle-
 stium eorumque efficaciam vanis & ridiculis
 nituntur, sed efficaciam astrorum ex princi-
 piis Physicis evidenter deducunt, edoctus
 eorum notitiam sibi comparaverit. *Vitium*
 d. l. *in loco rectè* omissum videtur ab Hippocrate,
 quia non tam à loco inconveniente, quàm à
 concurrente vitiosâ qualitate, aut motu pec-
 cante, efficiendi ratio primariò dependet. Si
 tamen alicui distinctior tractatio placuerit,
 is huc referat, *regionum, urbium & pagorum*
varium situm, quarum aliæ aliis morborum,
 & ex

& ex his etiam Endemiorum (qui perperam
& sine omni probatæ fidei autoritate spo-
radici dicuntur) sunt feraciores. V. G. mariti-
ma loca Scorbuticam foveant dispositionem.
Tantum de aëre morbifico.

IV. Alimenta fiunt morbifica,
dum quantitate incongruâ, qualitate
adversâ, tempore importuno, ordi-
ne perverso peccant.

§. Quò major cibi & potûs (utrumque
enim per vocabulum *alimenta* intellectum
volumus, cùjus aliàs vocis variâ significatio-
nē legere licet apud *D. von der Linden*) ad vi- Sel. Med.
Ex. 13. §.
205. seq.
tam & sanitatem est necessitas, eò frequen-
tior etiam ex eorundem abusu & vitio con-
tingit noxa & detrimentum, ut ità sementem
plurimorum, si non omnium, morborum
internorum optimo jure quis posset appel-
lare, præsertim cùm notissimum sit, vitia
primæ coctionis, quæ chylicatio est, &
plerunq̃ue ab alimentorum vitio originem
suam obtinet, nunquam non ad secundam
quoque & tertiam coctionem sese extendere.
Ità *quantitas excedens* alimentorum per se
producit, offerendo plus chyli, quàm natura
desiderat, plethoram p. n. affectuum acuto-
rum & periculosissimorum authorem; per
accidens, & quidem frequentius, facit ad ca-
cochymiam, quando vel qualitatis vitium
in alimentis assumtis jam fuerit conjunctum,
vel ex impedito per copiam assumtorum
ventri,

ventriculi fermentum & temperamentum
 actuale obruentium *χυλώσεως* negotio de-
 nuò accesserit. *Deficiens quantitas* alimen-
 torum, quæ vel *Inedia* vel *victus* iustò *tenui-*
or dici potest, causâ fit atrophias, quando
 sanguis & spiritus animalis debito suo vigore
 naturâq; balsamicâ privantur, & exhauri-
 untur. Itâ novimus olim Curiaë foeminam
 quandam (exemplum sanè *Φοίνικος ἀπ' ἀνιώ-*
τερον) quæ ex neglectâ potûs debitâ quan-
 titate, quam non potuit non consequi insuf-
 ficiens quoq; cibi assumptio, inciderit in gra-
 vissimam corporis siccitatem cum scabie sic-
 cissimâ, ut nullâ ampliùs ratione ad hume-
 ctationem corpus per copiam maiorem po-
 tûs quiverit impelli, sed mox in marasimum
 lethalem inciderit. Quid dicemus de *varie-*
tate ciborum? An etiam ad quantitatis vitii-
 um pertinet? Omnino, quatenus numerus
 species quantitatis est discretæ. Hoc vitium
 quò altiores hodieq; in mensis non modò
 magnatum, sed etiam aliorum, egit radices,
 eò *infensior est bonæ valetudinis hostis*, quem-
 admodum eleganter ita appellat *Crato in con-*
siliis. *Qualitate* peccantia alimenta cor-
 pus nostrum medicamenti instar per san-
 guinis & spiritûs animalis mutationem affi-
 ciunt, vel nimium calida, vel frigida, vel hu-
 midiora, vel sicciora, crassiora tenuiora,
 acria, viscida, lenta, incocta sive cruda, cœ-
 tentia,

apud
 Scholtz.
 cons. III.

tentia, putrescentia seu malignè corrupta &c. quæ omnia per succum chylosum vitiosum sanguinis & spiritûs animalis ex illo confecti multiplicem corruptionem inferunt, & ita ad infinita mala conspirant. Sunt quidam Medicorum, qui substantiam etiam alimentorum vitiosam acculant, verùm minùs accuratè id facere videntur. Neque enim læsio dependet à substantiâ alimentorum, quâ tali; quidnî enim cibus κακόνχυμⓈ æquè esset substantia, quàm εύχυμⓈ? sed à qualitatibus, scilicet non primis tantùm, sed & secundis, tertiis, quæ modum substantiæ determinant. *Tempore importuno assumpta peccare dicuntur, quando vel temerè sit recessus à consuetâ horâ cibandi, vel negligitur intervallum inter prandium & coenam pro coctione necessarium, aut per longiorem cibandi moram, aut per frequentiore novorum ciborum ingestione. Illud magnatibus familiare esse testatur χαρτέσατⓈ Crato ad quendam Baronem Consil. scribens: Cruditatum causa vix alia major 151. est, quàm errata in victûs ratione, non quidem in cibis mali succi, vel eorum quantitate nimia, sed malo assumendi ordine: (rectiùs tempore:) Diutius enim quàm par est, G. D. in mensâ moratur, & uno cibo ferè concocto alterum primùm ingerit, &c. Hoc familiarissimum pueris, licet illis minùs noxium pro-*

propter augmentationem corporis, cui promovendæ succus ille lentus, crudior licet, favere videtur, qui successivè per caloris vitalis accrescentis efficaciam subinde perficitur & in soliditatem partium permutatur: Adultis autem quemadmodum etiam haud infrequens, dum quidam & jentaculo largo prandium subjungunt largius, paulò post merendæ loco haud parùm sumentes cœnam addunt abundantem; ità eò magis iis noxium: Quæ enim natura jam accretioni non ampliùs indulgens omnem farraginem potis esset concoquere? An *ordinis perversi* peccatum detur in alimentis, quidam conantur dubitare, cùm experientia ipsis succurrat, quâ in quibusdam locis cibos etiam varios indiscriminatim assumi citrà omnem noxam constat. Videtur etiam pro eorum sententiâ facere natura fermentationis vel Elixationis; in quâ πάντα ἀνω καὶ κάτω σπένδεται, omnia sursum acorsumq; feruntur; licet non cum ebullitione violentâ, tamen agitatione moderatâ, quale quid ab initio elixationis coquinæ fieri videmus, ut ità non intersit, an hoc vel illud priùs vel posterius ingeratur, modò uno eodemque tempore assumantur. Verum enim verò non potest ordinis perversitas prorsus negari: Licer enim neque nos experientiam adductam in dubium vecemus; nihilominus,

nus cum quædā alimenta citius quædā tardius
 chylicentur, temeraria utriusq; sortis per-
 missio haud dubiè lætionem inferet, dum vel
 facilius chylicata ab iis, quæ longiorem in
 ventriculo exigunt moram, impediuntur, &
 ita per fermentationem excedentem cor-
 rumpuntur, vel ea, quæ naturâ tardius in
 chylum vertuntur, insufficienter adhuc con-
 cocta unâ cum *εὐπέπτοις* in intestina rapi-
 untur, & ita utroque modo chylum corru-
 ptum inferunt, præsertim si temporis viti-
 um, sicut plerunque fit, concurrerit. Ex o-
 mnibus alimentorum vitiis hætenus expo-
 sitis malum, quod in chylum & sanguinem
 redundat, commodo vocabulo dicitur *Crudi-
 tas*, τὸ ὠμὸν, ἡμίπεπτον καὶ ἀπεπτον com-
 prehensens. Hanc genitricem plerorumq;
 morborum appellat *Lindennus*: nos potius *a.* Ex. 13.
viam appellaremus morborum, cum sit fœ- §. 159.
 cunda mater *Cacochymia*, à quâ tot tan-
 torumque morborum immediatè provenit
 illas. Qui scatent crudis humoribus, haud
 ineptè etiam *crudos* appellari testatur idem Ex. 6.
 laudatus author. Nos pergimus ad res §. 48.
 cæteras.

V. Motus & Quies causæ fiunt
 morbificæ vel excessu, vel importu-
 nitate.

§. Absit, ut tempus teramus in ordine determinando, num somnus & vigilæ præcedant, nec ne? Perinde enim est. *Motus excessu peccans*, sive *immoderatus æmētē*, sub quo quævis exercitia vehementiora, siue seria, siue ludicra fuerint, comprehenduntur, dum infert effervescentiam, agitationem, dissipationem spirituum, sanguinis tumultum, corpori & præcipuè partibus ejus nervosis siccitatem molestissimam & languorem, per se morbis acutis calidis & siccis; per accidens etiam chronicis frigidis & tumoribus cachecticis ansam porrigit evidentissimam: *Quies excedens* siue otium sanguinem reddit torpidum, spirituum activitatem destruit, sanguinis fermentationem retardat, circulationem impedit, excrementorum p. n. collectioni apprimè favet. Quis ergò dubitaret de morborum ex his causis proventu? Profectò *otia dant vitia*, non tantum animi, sed & corporis:

Ovid. l.
de Pont.

Cernis ut ignavum corrumpant otia corpus?

Ut capiant vitium, ni moveantur, aqua?

Importunus motus dicitur, si mox ab assumpto cibo instituitur, estque author quandoque vitiatae chylicationis per acceleratam distributionem: quemadmodum enim quies favet coctioni, ita motus distributioni. *Quies importuna* ansam præbet corruptioni chyli per longiorem moram in ventriculo hærentis.

VI. Somnus & Vigiliæ cum proximè antecedentibus peccandi & afficiendi ratione sunt affines.

§. Si aliqua est differentia, nulla certè erit alia præter hanc, quòd somnus & vigiliæ primariò afficiant spiritum animale, ceu actionum animalium authorem: In motu & quiete verò sanguinè potius, ceu causam vitalium functionum, vitiari verosimile est; licet mutuas operas præstare & noxam invicem communicare extra omnem etiam dubitationis aleam sit positum. Nos igitur missâ illâ subtilitate, ceu minùs ad artem utili acquiescimus in hoc: *Somnum peccantem convenire cum quiete peccante, vigilias peccantes cum motu conspirare quoad afficiendi modum.*

VII. Excreta & Retenta sunt morbifica, dum vel excessu vel defectu vel tempore peccant.

§. Quænam sint Excreta & Retenta, vel potius Excernenda & Retinenda, diximus modò in Physiologicis. Nunc libet saltem c. 9. p. 94 exemplo demonstrare, quòd p. n. sese habentia possint fieri causæ morborum pro- scqq.
catarticæ, non obstante, quòd sint aliàs in sese symptomata morbum præsentem consequentia. Menstrua suppressa sunt sympto-
ma intemperiei materialis uteri, aut obstru-

ctionis vasorum uterinorum. Eadem sunt causa procatactica alterius futuri morbi, nimirum cachexiae sive intemperiei universalis totius corporis, quae priorem morbum ceu nova progenies sequitur. En aliud: Dysenteria est excretum symptomaticum ulceris intestinorum; Eam tamen causam esse procatacticam aliorum affectuum v. g. 6. aph. 43 hydropis & lenteriae testatur Hippocrates; quorum uterque intemperiem frigidam tacite complectuntur. Vin' exemplum retinendi excreti peccantis? Vulnus nervorum ceu morbum quandoque comitari solet Meliceria dicta, sive Hydarthros, i. e. profusio liquoris nervorum spirituosus, vulgo *Blutwasser* / quemadmodum hoc ipso tempore, quo haec scribimus, vulnerato viatori cuidam contigisse vidimus, nostramque operam in cohibendo fluxu contulimus. Affectus hic non est excretum vitiatum, cum liquorem illum perperam Chirurgastrum nostri credant esse excrementitium ichorem; sed retinendum in defectu peccans h. e. p. n. excretum, cum id, quod effluit, sit ipse spiritus animalis, etsi non semper fortasse sincerus. Quod verò affectuum internorum & externorum sit causa procatactica, docebit Te peritissimus in arte Chirurgica *Fabricius Hildanus*, scilicet lipothymiae, atrophiae, incurvationis membri, rigiditatis, exulcerationis, &c.

Varie-

l. de
ichor, &
meliceria

Varietatem vitiorum in Excretis & Retentis
occurrentem, quorum in *θεσπει* mentio fa-
cta est, reservabimus ad locum commodio-
rem, dum infra inter symptomata de excre-
tis & retentis p. m. acturi sumus.

IIIX. Pathemata, Affectus & Per-
turbationes animi causæ fiunt mor-
borum procatarctica, quatenus sunt
justo vehementiores.

§. Non dari *ἀπάθειαν* Stoicam in ullo
homine, nobis certius est, quàm ut indi-
geat prolixâ demonstratione, à Philosophis
potius, quàm Medicis exigendâ. Multò minùs
in dubium vocabitur, quòd quandoque affe-
ctus sint motus animi improbabilis, subiti &
conçitati, qui frequentes & neglecti faciunt
morbum, verbis sapientis Romanorum Se-
nece. Verùm quâ ratione hoc queant præ-
stare, hætenus à nemine κατὰ πάντα τε-
λείως ostensum est, quin nec demonstrari
potest ob tres rationes gravioris profectò
momenti, quas verbis doctissimi Charltoni, Ex. Pa-
thol. 8.
§. 2. 3. 4.
qui εἴτις ἄλλος operam suam in hujus ma-
terix declaratione egregiè præstitit, propo-
nere libet, quamvis alio ordine, quàm ab
ipso factum est, ceu nobis uti visum fuit
convenientiore. Prima est, quòd minimè
habeamus exploratum, quanam pars corporis
sit animæ sedes precipua. Quid? quòd nec
animæ

p. 125.
scq.

animæ essentiam adhuc perspectam habere
nos ad Jessenium & alibi demonstravimus.
2. quod nos pariter nesciamus, in quo prima-
rio ac immediate consistat illud commercium,
quod anima cum corpore intercedens in causâ
est, ut in se reciprocè agant & ab invicem pa-
tiantur in animi pathematis. 3. quod hæc in-
earum perceptionum sive sensationum classem
referenda sint, quas impervestigabilis anima
humana natura ex unâ parte, arctissimamq;
illud fœdus quod anima cum corpore intercedit,
ex alienâ necessariò reddunt cōfusas & obscuras.
Nos saltem tentabimus generalem affectu-
um in sanguinem & spiritus agendi modum
ἐφ' ὅσον οἶόν τε exprimere. Nimirum alii di-
ctas res naturales, quæ causæ sunt sanitatis,
s. n. se habentes & è contrâ causæ etiam
morborum, si p. n. fuerint dispositæ, vel
fundunt, agitant, ad nimiam ebullitio-
nem & effervescentiam cogunt, dissipant, &
itâ tandem depascuntur; Alii eas figunt,
quasi intus revocant, stagnantes reddunt, ad
congelationem disponunt, motumque ea-
rum retardant. Uterque modus vel est re-
pentinus cum præsentaneo extinctæ flam-
mæ vitalis periculo conjunctus. Prioris ex-
emplum sit Gaudiū improvisum & nimium,
quod febrem ardentem lethalem in fœmi-

Q. & M. nâ quadam excitasse testatur Dn. Rolsinkius.
l. 2. f. 3. Posterioris subitus Terror, cujus effectus
c. 106. vel

vel lethales vel periculosissimos de congelatione & stagnatione sanguinis & spirituum gestantes confirmant plures historiae: Vel est lentus & tardus, languorem, atrophiam aut marasimum corporis conjunctum habens; v.g. quoad auctam effervescenciam ab amore chronico spiritus magis magisque intenduntur in consideratione objecti amabilis concupiti, hinc lentè consumuntur, corpus ad atrophiam & siccitatem disponitur, nervosumque genus suo influxu, quo deberet gaudere, defraudatur: Quoad congelationem lentam tristitia & odium longum sanguinem cum spiritibus figens, incrassans debito suo calore privans, ejusque motum ac distributionem retardans morbis imò mortilentæ ansam dat evidentem. Historias tu metipse inquiras. Nobis enim est prope-
randum. Quòd ex utroque afficiendi modo detur mixtus, non est dubitandum; & hoc eleganter de *ha* demonstrat *Charltonus*. d.l.5. 17.
Unde etiam adeò variant symptomata, quæ partim sanguinis & spirituum nimiam colli-
quationem & fusionem, partim subitam stagnationem & congelationem produnt. Illuc pertinent, quæ recenset *Ovidius*.

Ora tument irâ, nigrescunt sanguine vena: l.3. de art.

Lumina Gorgoneo saevius angue micant, &c. amand.

Huc referendæ observationes eorum, qui irâ concitati in convulsionem, paralyfin, mor-

bum attonitum vel rigiditatem totius corporis inciderunt. Ut ita rectè è Θεός Apol. pro Scherbius, teste C. Hofmanno, iram inter vehementissimam & summè nocivam πάθη referre non dubitavit dicens : *Nihil est sub Sole, quod vehementius cieat humores, quam ira.*

IX. Medicamenta insuper & Chirurgica præsidia haud rarò sinistrè usurpata ad classem procatarctica-
rum pertinent.

O. & M. §. Laudanda heic meritò D. Rolsinkii, ut
l. 2. f. 3. & Blasii solertia, quòd medicamenta causla-
c. 92. rum procatarcticarum contingentium ca-
Med. Gē. talogo inseruerint; nec dubitandum, quòd
l. 4. sect. 1. cum par sit ratio cum operationibus Chirur-
subl. 2. gicis, eas quoque voluerint comprehensas,
c. 2. licet non mentionē fecerint; contra non so-
lùm admiranda, verùm etiam quodammodo
reprehendenda aliorum Institutionistarum ne-
gligentia, quòd penitus omiserint, cum ta-
men jam ipse Galenus de medicamentis du-
dum dixerit, ea vel intempestivè, vel multa, vel
non ritè mixta afferre noxam, τὰ Φάρμα-
κα ἀκαίρως καὶ πολλὰ καὶ ἄμικτα λη-
φθέντα βλάβην ἔνευκεν. Et alibi : πάντα
μοχθηρὰ τῷ μὴ γινώσκοντι omnia noxia esse

3. Tem-
peram 3.
2. comp.
sec. gē. 2.
medicamenta ei, qui non novit. Sinistrè autem
adhibentur & medicamenta & chirurgica
præsidia, vel ex imprudentiâ & imperitiâ eo-
rum

rum ; qui præscribunt , vel ex temerario
 ausu illorum , qui assumunt , quamvis nec
 ab hac temeritatis culpâ nobis penitus casti
 videantur ii Medici , qui in vernaculâ linguâ
 promtuaria pharmaceutica & farraginē me-
 dicamentorum divulgare non verentur , licet
 hoc per charitatem Christianam aut jussu
 magnatum velint excusare. Reverâ enim
 sæpè sæpius contingit , ut ex ignorantia mor-
 bi error committatur in seligendis præfidiis.
 Dicis : Quis jussit absque præscitu & consi-
 lio Medici imperitos talia tentare ? Verum
 est : Non equidem jubent , quin potius
 prohibent hujusmodi Authores , ne quis in-
 consideratò remediis communicatis utatur.
 At cui bono , quæso , divulgarunt , si non in-
 tegrum aut tutum est , absque consilio cu-
 jusdam in arte Medicâ periti ea in usum vo-
 care ? Medicus certè eruditus hujusmodi
 libris Germanicis non facilè indigebit. Sed
 hæc *ὡς ἐν παρόδῳ* & salvâ pace eorum ,
 quos attinet hæc animadversio , quam ipsa
 Adrastéa nobis extorsit. Non modò autem
 de purgantibus & evacuantibus valentior-
 ribus præfidiis intelligenda est dogma no-
 strum , sed & de mitioribus , & alterantibus ,
 licet utraq̃ue largiamur manu , gravio-
 rem inferre noxam , quæ in sanguinem & spiritum
 majorem inducere valent mutationem ; e-
 contrâ levio-rem , quæ minùs sunt potentia.

X. Venena causas esse morborum procatarcticas nemo ausit negare.

§. Potuissent hæc tacite sub medicamentis comprehendere, permittente hoc ipsa vocabuli τῶν φαρμάκων latiori significatione, quæ ambiguitas etiam ad Latinam *medicamentis* vocem translata est. De utraque legi poterit

Sel. Med. Φιλολογώτατ Lindenus. Placuit tamen Ex. 13. §. nobis melioris & clarioris doctrinæ gratiâ 216, seqq. seorsim proponere, præsertim cum venena

in respectu ad corporis humani humores & spiritus, quos afficiunt, magis sese habeant veluti res p. n. quàm ut res non naturales, quò tamen medicamenta pertinent: Hoc enim de strictim dicti Veneni essentia est, ut corpori quomodocumq; communicatum, illius universas, aut particulares quasdam, easq; principes ac vitæ summè necessarias functiones incomprehenso modo atq; ferociâ indomitâ advariatur & ladat, spiritus totius, conservatores, profliget, humorum utilium sanguinis præsertim & balsami nervorum motus ac fermentationes pervertat, eisdemq; coagulationes ac corruptiones primùm, & deinde parvum substantiæ corruptelam ocys tardiusve inducat, hisq; demum modis in summum vitæ discrimen conjiciat, ut liceat verba Charletoni doctissimè de hâc materiâ differentis nostra

Ex X Pa-
thol. §. 43

nostra facere. An non hæc veriùs de re p. n.
quàm non naturali dicuntur. Consentie
cum illo *Th. Willis*; ità ut uterque solidè non c. 12. de
minùs quàm vero consentaneè venenorum febr.
operandi modum expresse- rit. Nos ductum
eorum secuti rem seqq. positionibus com-
prehendimus: I. Venena quædam operan-
tur primò & magis evitender in sanguinem,
quædam in spiritum animale. De prio-
ribus res est adeò clara, ut citra experientia
offensam fides abrogari non possit. Exem-
plum evidentissimum est serpentis *αἰμορροῦς*
venenum, cuius effectum libet ex *Lucano* l. 9. p. m.
ipso proponere. 108.

*Sanguis erant lachryma; quæcunq; forami-
na novit*

*Hæmor ab iis largus manat cruor: ora re-
dundant*

*Et patula nares; sudor rubet: omnia plena
Membra fluunt venis: totum est pro vulnere
corpus.*

Posterioris generis venenum exhibet *Tor-
pedo* *νάρκη*, genus piscis, qui etiam media-
to contactu emittit suum virus, quo motum
& sensum partium ad tempus hebetat & in-
fringit, relictâ vitalitate; quamvis differentia
etiam dari dicatur, ità, ut quædam torpedo
etiam inferat *νάρκη*. De hoc pisce lega-
tur *Rondeletius* l. 12. de pisc. c. 19. *Cass. Schoe-
rus* l. 10. admir. animal. aquat. c. 49. & ità di-

cus

Etus Erasmus Franciscus Horti Indici &
 Chinensis part. 2. p. 1422. II. Venena alia
 per nimiam humorum & spirituum fusio-
 nem, colliquationem & agitationem ; alia
 per eorum repentinam stagnationem, fixa-
 tionem, congelationem & subsequentem
 putredinem operantur. Veritas hujus po-
 sitionis ex dictis exemplis elucescit. III. Ple-
 raque mixto modo lædunt, & sanguinem
 juxtà cum spiritibus inficiendo, & præter
 colliquationem, sive fusionem congelatio-
 nem quoque & putredinem inducendo. Huc
 pertinere venena arsenicalia, patebit ex
 symptomatibus, quæ eorum assumptionem
 plerunque sequi solent, potissimum reje-
 ctiones *ἀνω καὶ κάτω* factæ, sitis inextin-
 guibilis, ut & nî maturè resistatur, convul-
 siones, aut paralyces, de quibus signis videat-
 1.6.M.Pr. tur *Sennertus*. Quod si quis purgantia o-
 p. 6.c.9. mnia fortiora huc retulerit, is nostro qui-
 dē judicio à vero minùs aberrabit. IV. Non
 omnia venena celerem exerunt operatio-
 nem, sed quædam etiam tardissimè nocent.
 Cujus fortis est *de morfu eructata canis rapidi*
saliva, quæ tam segniter agit, ut rarò antè
 diem vigesimum, interdum non nisi anno
 symptomatibus se prodat. Idem non ita pri-
 dem contigisse è morfu lupi rapidi obser-
 vavimus. Antequam hanc de venenis ma-
 teriam dimittamus, quæstioni, quam non-
 nulli

nulli movent, erit prius satisfaciendum: *An
venenum in corpore humano gigni possit?*
Nobis placet accurata responsio τῶν θεῶν
C. Hofmanni negativa: *Non gignitur vene-
num in corpore humano: gignitur autē humor
qualitate proximus veneno, qui humor apud
accuratē loquentes venenum non est. Sunt
enim hæc duo in Medicinā distincta, solebat di-
cere Scherbins.* Quæ quæso, est ratio di-
stinctionis? Nos existimamus in hoc con-
sistere, quòd in humore etiam malignissimo
intus genito, quandiu homo vivit, maneat
aliquid sec. nat. quodque fuerit ante corru-
ptionem homini naturale quid; quod de
venenis propriè & strictè dictis dici haud
poterit. Καὶ περὶ τούτων μὲν ἄλλοις.

Apol. pro
Gal. T. 2.
l. 3. p. 2. c.
127. G.

Vid.
Thes.
Medic.
D. 18.
θ. 28.

XI, Morbi etiam in caussarum
procatarcticarum numerum venire
possunt ac debent.

§. Sive morbi vocabulum latè accipias,
symptomatibus etiam inclusis, sive strictè,
non est, quòd dubites de Dogmatis hujus ve-
ritate. Morbus enim & symptomata arctis-
simo nexu coherent. Si igitur de uno di-
ci poterit, quòd sit aliquando causa pro-
catarctica, etiam de altero non potest nega-
ri. An non verò de excretis & retentis, quæ
in se sunt symptomata secundi gen. θ. 7. de-
monstravimus, quòd sint aliquando causæ
morbi.

t. 198. ed.
Fœf.

morbificæ ? Idem de actionibus læsis, de
qualitatibus mutatis, & de morbo ipso faci-
le est probatu. V. G. Dicit Hippocrates
in Coacis, ἐπὶ ἰκτέρος μώρωσιν fatuitatem
ictero supervenire. Ergo icterus non mo-
dò quatenus est qualitas mutata corporis,
sed & bilis p. n. retenta in corpore, & actio
hepatis colatoria læsa & obstructio poro-
rum biliariorum vel intemperies hepatis,
veluti morbus est causa procatarctica fatui-
tatis, quæ quidem est symptoma actionis læ-
sæ, sed tacitè complectitur morbum, intern-
periem cerebri biliosam, sive cholericam, à
spirituum animalium infectione biliosâ de-
pendentem. Res adhuc clarior est, si in di-
versis hominibus morbos consideremus.
V. G. Vulneris alicui inflicti causa procata-
rctica esse potest phrenitis alterius, vel
alia delirii species. An & huc pertinet mor-
borum malignorum per concubitum com-
municatio ? An & transplantatio morbo-
rum hæreditariorum à parentibus in liberos,
dum ab illis in hos morbifici characteres
cum materiâ spermaticâ, ceu principio pro-
lifico medullitus sunt impressi ? Omnino.
Verùm cui bono vellemus esse prolixiores ?
Quis enim est, qui ausit negare morbos &
reliquas res p. n. quandoque esse posse alio-
rum morborum causas procatarcticas ? In-
tellige, prout hunc illum affectum intueris.

Etenim

Etenim non dictu absurdum est, in hac affe-
ctuum p.n. serie unum & idem diverso vel ad
superius vel inferius respectu, modò morbum
esse, modò causam, modò symptomam, sicut re-
ctissime judicavit sapiens laudatus C. Hof-
mannus.

XII. Veneficia, Incantationes,
Fascina, aliique Diabolici insultus
huc pertinerent, nisi artis Medicæ
ferè excederent limites.

§. Noluimus penitus hoc causarum re-
motarum genus conticere, licet & hodie
que Doctorum quosdam vel negare idem,
vel vilipendere probè sciamus, habentes pro
anilibus fabulis, vanis mentis deceptionibus,
otiosis speculationibus, & futilibus terricu-
lamentis. Verùm salvâ eorundem in arte
Medicâ authoritate nimis videntur restrin-
gere & aspernari *diaboli potestatem*, quæ
quamvis sit limitata & sub potestate scilicet
Dei, verbis Augustini; *tanta tamen est, ut in Plat-*
nulla sit super terram, quæ ei comparari queat; mos.
Imò aliquando imprimis gravem & insu- Job. xli.
perabilem ejus esse impetum (uti loquitur Chry- in Matth.
sostomus) ut alias taceamus historias, ipsæ te-
stantur Observationes à Spiritu Sancto in
N. T. consignatæ & propositæ περί τῶν Matth. c.
δαιμονιζομένων καὶ σεληνιαζομένων de dæ- 1v. 24. c.
monio obsessis & lunaticis, quarum fidem xv. 22. c.
xvi. 16.
omni

omni exceptione majorem in dubium vocare, quis citra notam blasphemiae tentaret?

Apolog. Confer alias, si placet, ad C. Hofmannum, &
l. 3. c. 67. J. Langium; in specie de fascino adeas Sen-
& 125. nertum, & modò dictos Hofmannum & Lan-
L. 2. ep. 34 gium. Præstat autem diabolus effectum ali-
Med. Pr. quem p. n. rariùs immediatè, plerunque ve-
l. 6. p. 9. rò mediatè & quidem vel per sua organa,
c. 1. præstigiatores, veneficos, sagas & similis fa-
d. l. c. 127. rinæ nauci homines; quæ huc non perti-
d. l. ep. 36. nent, cùm sint supranaturalia & extraor-
dinaria, omnemque eludunt medici ope-
ram; vel utitur ministerio dispositionum
corporis familiarium ad hunc vel illum mor-
bum inclinantium, qualis est atrabiliaria &
melancholica sanguinis dispositio; vel affe-
ctuum & animi perturbationum homini fa-
miliarium, præcipuè autem mœroris: Hinc
d. l. laudatus Langius: *Demon quoscunq; superat,*
superat per mœrorem. Et p. p. *Morbi animi*
nostri, nempe desperatio, mœror, timor, vitæ
odium, longè sunt graviores, quibus ille præ-
stigiator nocturno & diurno tempore animum
macerat, & lugubribus tentationibus men-
tem vellicat, & velut aquila apud inferos Ti-
tyi jecur arrodit; vel etiam pharmacorum
certorum, quò philtrea pertinere nulli dubi-
tamus, quibus omnibus, etsi inter se variè
differant, hoc tamen commune esse dicit Mo-
navius, quòd humorem efficiant melancholi-
cum.

epist. me-
dicin.
Scholzii.
ep. 231.

cum. Atque affectus hi posteriori mediato modo excitati aliquando admittunt melam dogmaticam, quamvis difficiliorem tardioremve. Verum nos de hac materia plura dicere nunc meritò superfedemus, & voto hoc, ut Deus nos & alios in eum verè credentes à variis Cacodæmonis machinis, insidiis & præstigiis præstet immunes! hanc de Causis procataceticis materiam obsignamus.

CAPUT IX.

De Modo generationis Morborum.

PER modum generationis morborum intelligitur cum causarum ordo, tum operandi ratio, secundum quã causæ remotæ propinquas, & hæ morbum producant.

§. Quàm necessaria sit hæc distincta methodi generationis morborum expositio, quæ tamen à plerisque Institutionistis neglecta fuit, constabit aliquando plenius ex ipsâ methodo medendi. Profectò certa curationis ratio per debitas indicationes nec promitti, nec obtineri quiret, nisi de ordine causarum morbificarum, deque diversâ earum afficiendi & operandi ratione sufficiens

Q

præ-

c. 1. de præcesserit notitia. *Galenus* quidem alicubi
his quæ bi modi hujus meminit in terminis appellans
in medi- τὸν τρόπον τῆς τῆς πάθης γενέσεως, verum
catrinâ t. neque hic ubique observavit, neque distina-
6. tius exposuit in Pathologiâ speciali. Quoad
causarum ordinem repetenda sunt heic, quæ
in Physiologicis sunt proposita, & huc

p. 76. 77. παθολογικῶς applicanda & exponenda.

Paucis: In ordine causandi procatarcticæ
sive remotæ sunt primæ, quæ propinquas,
antecedentem & proximam, in actum de-
ducunt, ut hæ ipsam gignant dispositionem
corporis p. n. quæ dicitur morbus. Neque
p. 175. te afficiat aut moveat descriptio causæ an-
tecedentis superius data, quod jam antè mor-
bi generationem delituerit, & ita ordine et-
iam prior fuisse videatur ipsis causis proca-
tarcticis. Distinguendum enim heic inter
prioritatem latentis humoris dispositionis
vitiosæ, & inter prioritatem causæ. Illa in
ordine generationis morborum non atten-
ditur, neque attendi debet; cum potius per-
tineat ad τὸ πλάττειν τῆς υἰείας; sed hæc.

II. Remotarum modus operan-
di generalis consistit in tribus;
in quætitatis peccantis suppeditatio-
ne; in qualitatis vitiosæ inductio-
ne; in motûs variâ vitiatione.

§. *Duncanus Liddellus* quidem duplici
tantum

tantum modo afficere docuit *res non natura*. A.M. l. 3;
les, duas, qua materiam & pabulum gignen- c. 2. p. m.
du morbis praebeant, (quod nos per quantitatis 1010
peccantis suppeditationem intellectum volu-
mus) nimirum alimenta prae modum aucta,
& excrementa nimium retenta; ceteras
magis qualitate sua subjectas corporis partes
& contenta alterare. Verum condonandus hic
est error & huic & aliis Medicis ante nostra
tempora viventibus, ob communem tum tem-
poris motus veri sanguinis & spirituum igno-
rantiam, in quo tamen praecipuum vitae &
sanitatis nostrae fundamentum positum esse
hodieque certius est, quam ut prolixam indi-
geat demonstratione. Utinam autem na-
turae solum formalem rationem accuratius
perpendissent, quod sit ἀρχὴ τῆς κινήσεως,
principium motus, & id dextrè sanguini & spi-
ritibus applicuissent, profecto non tam diu
delitasset vera humorum & spirituum per
corpus περίοδος. Sed haec aliis loci sunt.
Notetur haec, rarissime unam tantum ope-
randi rationem à causis remotis fluere, sed
plerumque conjunctos concurrere modos. Ni-
hilominus quia major interdum ab hoc, in-
terdum ab illo dependet modo laesio,
merito distincta eorum facienda est men-
tio. Quod si quis ταυτολογία nos haec
velit arguere, quasi in declaratis causis si-
mul earum operandi & afficiendi modi quo-
que sint traditi, huic opponimus merito ne-

cessitatem & utilitatem explicitæ hujus trā-
stationis, ut eò promptiùs liceat inter causas
& modum cauſſandi differentiam perſpice-
re. Hâc fini libet potiores duntaxat addu-
cere & qs. in fasciculum colligere terminos,
quibus operandi modi exprimuntur, & ubi
opus erit, succinctam addere expositionem;
dummodo priùs & de propinquarum in mor-
borum generatione modo generali quæ-
dam monuerimus.

III. Propinquarum pro genera-
tione ipsorum morborum afficiendi
modus consistit in triplicis differen-
tiæ morborum essentialis introdu-
ctione.

§. Nulli dubitamus, quin unus & alter
obicere nobis voluerit, quod vanas argu-
tiolas proposuerimus; cui enim bono hæc
subtilitas, cum ne hilum differre videatur
modus descriptus ab ipsis morborum differ-
entiis. Verum nihil nobis negotii est cum
iis, qui nimix brevitati studentes omnia
ὑπὸ μίαν συνοψιν συναγαγεῖν conantes
crassâ tantum minervâ artis fundamenta
proponunt. Attamen ut sciant, non de ni-
hilo esse modos traditos, & omninò distin-
ctos credant, ab ipsis morbis, ostendemus
differentiam veluti ad sensum exemplis: V. G.
In Tertianâ febre intemperies totius corporis
bilio-

biliosa, est morbus. Dum sanguis biliosis
 excedentibus portionibus scatens, & à caus-
 sis procatacticis ad nimiam ebullitionē in-
 citatus intemperiem illam biliosam in corpus
 introducit, est & dicitur modus caussandi.
 Ità dum venæ mesaraicæ à crasso aut crude
 sanguine obturantur, est morbus organicus
 in meatibus. Dum sanguis ad motum ine-
 ptus obstruit hærens in angustis, in hoc
 consistit modus caussandi. Dum in arthri-
 tide solvitur continuitas fibrolarum partium
 in articulis, est & dicitur morbus: quatenus
 verò vel sanguinis vel lymphæ acrioris por-
 tio affluens & subsistens vellicando fibras
 dissolvere tentat, pertinet admodum caussan-
 di. Unò verbò: *Differunt modus caussandi &*
morbis, ut in Grammaticis verbum activum
& passivum. Intemperie afficere exprimit
 modum: Intemperie affici determinat mor-
 bum. Quæris, mi Φιλίατρε: Cui bono
 verò hæc scire oportet, ut possim redar-
 guere objectam ματαολογίαν? R. Equi-
 dem non est hujus loci, dicemus tamen in tui
 gratiam: A modo proposito fluit utilis & ne-
 cessaria indicatio in methodo medendi, non
 ab ipso morbo: interim & hujus determi-
 nata cognitio requiritur ad differentiam à
 symptomatibus consequentibus. Obiter li-
 bet heic addere de morbis fientibus suprà
 adductis, eos respondere verbis Græcis, quæ p. 155.

dicuntur esse vocis mediae ; quemadmodum enim hæc utramque admittunt significationem activam & passivam : Ità & illi participant de modo efficiendi causarum & de morbo ipso , & veluti ex utroque simul juncto constare videntur. Sed hæc αἵς ἐν πάλῳ γόδω. Nunc in viam redimus.

IV. Termini modum causandi in humores & spiritus exprimentes sequentes sunt præcipui : Effervescencia, Dissipatio, Ebullitio, Turgescencia, Colliquatio s: Fusio, Ichorositas, Stagnatio, Congelatio, Coagulatio, Putredo Malignitas.

§. Num hæc vocabula omnia à veteribus fuerint usu approbata, nec ne ? non est operæ pretium disquirere. Neque enim ità in antiquitatem juravimus , ut propterea non integrum etiam sit, quæ noviter accesserunt, si vero fuerint consentanea, admittere. Satis est, si termini propositi rem , quam intendimus , reddant perspicuam. Nomina enim sunt nomina rei ; & Græc. ὀνόμα secundum Scaligerum dicitur qd. ὀνέομα à juvando, cuius usu rem cognoscimus. In genere de omnibus terminis propositis in hac & seqq. thesibus notetur, subintelligendum esse τὸ ἀπὸ

de causis.
L. Lat. c.
76.

ερον, sive τὸ ἐξ ὧν φύσιν, immoderatum
& p. n. cum alias & in statu sec. n. nominum
horum usus sit licitus. Per *Effervescentiam*,
quæ respondet Græco ζέσις, aut φλό-
γωσις, quatenus est distincta à ζυμώσει,
quid sit intelligendum, repete ex cap. 7.
Dissipatio de spiritibus propriè dicitur, &
est effectus nimiae expansionis spirituosarum
portionum à nimio motu & effervescentiâ
provenientis. Græcis dici posset διασπασ-
μός, quamvis in hac significatione nondū
usu receptum esse hoc vocabulum legerimus.
Ebullitio ζυμώσις nimia de humoribus di-
citur, quando massa tota humoris portioni-
bus fermentabilibus abundans à calore exce-
dente nimium ebullit. Hujus species est
Turgescencia ὀρρασμός, μετεωρισμός, πολ-
λαπλασιασμός, Græc: quæ omnes penè
fatigavit Medicos. Prolixius qui hujus ter-
mini desiderat legere expositionem, adeat
Cassiar. *Bravo Resolutiones medicas*. Nos bre-
vius describi *turgescenciam* non posse credi-
mus, quàm per motum humorum concita-
torem cum imminentis excretionis deside-
rio aut periculo. *Colliquatio* τήξις, σωτή-
ξις ambigua est significationis apud veteres
& recentiores. Quidam ad latitudinem
sanitatis etiam retulerunt. Hinc Theophra-
stus de sudoribus scripsit: ὁ ἰδρῶς τήξις τίς

p. 4. D. 2.
f. 2. Rel. 1.
scqq.

est. *Sudor colliquatio quædam est.* Quidam ad
 statum p. n. retulerunt quidem, sed potius de
 corporis partium & affectione, quæ tabes di-
 citur, quàm de humoribus exposuerunt ex
 6. aph. 60 *Hippocratis* mente. Verùm rectè notat *D.*
Lindenus hæc inter se differre; Et nos dicere
 non veremur, tabem esse potius effectum
 colliquationis. Chimicis dicitur etiam *Fu-*
sio; Sed, missis ambagibus, per *Colliquationem*
 heic intelligimus, quando humores calore
 igneo nimium diffluunt & turbulentò conci-
 tatissimoque motu per calorem igneum fe-
 runtur cum portionum humidiorum effu-
 sione vel manifestâ per urinam, alvum aut
 sudorem, vel occultâ per insensibilem exhal-
 ationem adauctam, ob perditam corporis œ-
 conomiam. Junge ea, quæ habent par-
 Ex. XIII. Medicorum *χαρμεσύνων* *D. Lindenus* in Se-
 §. 199. *lectis*, & *C. Hofmannus* in *Apologiâ suâ pro Ga-*
 seqq. *leno de febribus colliquativis*; licet uterque
 l. 3. c. 16. quodammodò à nostrâ sententiâ recedat,
 & de fe- quodammodò à nostrâ sententiâ recedat,
 brib. c. 55. ille quidem colliquationem potius de cor-
 pore exponens; hic occultam effusionem
 negans, præter prægnantem satis rationem.
 Verùm in his ventilandis non licet nobis
 nunc esse prolixioribus. *Ichorositas* est effe-
 ctus quidam colliquationis humorum, &
 nos suprâ de *Cacochymiâ* differentias ichorû
 in sanguine satis exposuimus. *Stagnatio* de
 humoribus in motu naturali deficientibus
 dicitur

dicatur, estque metaphorica significatio,
translata ab aquis quiescentibus, & stagnis.
Quemadmodum verò, teste Galenò, inter ^{3. alim.} ^{fac. 25.}
aguas stagnantes variæ dantur differentiæ, aliæ
aliis peiores: v. g. Εἰ καὶ μὴδ' ὅλως ἀπορ-
ρέει τὴ τῶ ὕδατος, ἀλλ' εἰς σάσιμον, ἰκα-
νῶς μοχθηραὶ, Ἰ. λῖμναι, si planè nihil de-
fluat aqua, sed in totum quiescat, abundè sa-
tis prava sunt stagna: paulò verò meliores
sunt λιμνοθάλασσαι, εἴθ' αὖ ποταμὸς μέγας
ἐργάζεται λίμνην συνάπτεσθαι θαλάττῃ,
stagna maritima, ubi fluvius magnus consti-
tuit stagnum conjunctum mari: Ità & in san-
guine notari debent ac possunt stagnationis
varietates & gradus, alii aliis peiores. Pro
quibus determinandis varii occurrunt etiam
termini apud authores, quamvis plerunque
indiscriminatim soleant usurpari, v. g. Lentor
sanguinis, Congestio, Collectio, ipsa etiam Con-
gelatio & Coagulatio, quas duas plerique con-
fundunt, pauci distinguunt, quibus & nos
suffragamur illam effectum sanguinis & hu-
morum nimia frigiditate peccantium, dicen-
tes, quando tenues cum crassis unam mas-
sam constituunt, inter se coeunt; dicitur a-
liàs concretio πήξις. Hanc effectum aut spe-
ciem præcipationis statuentes, quando
crassiores portiones conjunctæ subsidunt te-
nuibus supernatantibus. Huc pertinet &

Grumofitas, vel *Grumus sanguinis*, *θρόμβος αἷματός*, cujus meminit *Galenus*, describens per *ἀθρόον τὸ αἷματός πῆξιν αἰσθητήν*, i. e. *confertim factam sanguinis concretionem sensibilem*, ad quem locum non inepte animadvertit *C. Hofmannus*, rectius *θρόμβωσι* legendum esse, cum *θρόμβος* sit potius *αἷμα πήκτον*, *sanguis*, inquam, *concretus*, non *ipsa actio concretionis*; quamvis etiam per metonymiam effectus forsan possit excusari *Galenus*. *Putredinem & Malignitatem* superius satis perspicue exposuimus, ut non minimè opus sit τὸ αὐτὸ ἄδεν ἄσμα. Huc pertinet veluti species putredinis sanguinis in pus mutatio, qua fit agitatione cruoris scilicet extravasati & congesti, transpositione partium subtilium & remollitione concretarum, quemadmodum accuratè descripsit ingeniosissimus *Lindennus*. Atque horum terminorum ad humorum & spirituum mutationem pertinentium expositio sufficiat. Quod si forsan heic vel in seqq. unus vel alter terminus modum etiam causandi exprimens fuerit omissus, ne statim laborem nostrum imperfectionis arguas, cum omninò Tibi integrum esse scias, eos ad debitum locum adjicere, modò cum dextro iudicio feceris. Ità etiam *Plethora*, & *Cacochymia* huc referri possent, quatenus ipsum mutationis in humo-

humoribus actum abstractivè acceptæ significant, sed quia sunt generaliores, & ex supra dictis facillimè innotescunt, meritò omisimus.

V. Qui modum afficiendi partes exprimunt, termini præter generaliores θ. III. expositas sunt hi: Relaxatio, Constrictio, Tentio, Abbreviatio, Ampliatio, Angustatio, Emollio, Induratio, Attenuatio, Incrassatio, Ruptio, Fractio, Morsio, Vellicatio, Combustio, Putrefactio, &c.

§. Satis est adduxisse terminos, cum non indigeant prolixiori expositione, & genuina eorum significatio statim ex etymologia pateat. Libet saltem adjecisse terminos Græcos, ut & illi philiatris innotescant. *Relaxatio* dicitur ex *Dioscoride* χαλασμός vel

etiam χαλασις. Huic opponitur *Contentio* parvum sive restrictio σνώτασις, teste Galenō: τῷ σνωτεταμένῳ τὸ κεχαλασμένον ἐστὶν ἐναντίον. *Constrictio* relaxatum est contrarium. *Tentio* Τάσις, vel ἔκτασις est effectus plethoræ Galeno. *Abbreviatio*, ανωτάσις vel βραχυμέρεια rectius dicatur, in medio relinquimus. *Amplificatio*, Dilatatio de meatibus & cavitatibus intelligenda. Dicitur εὐρύτης, εὐρύτης, εὐρυχωρία, &c.

Huic

l. i. c. 151.
sec. vulg.
aut c. 150.
sec. Sarac.
cen.
c. i. in 6.
Epid. t.
30.
de mul.
tit. c. 7.

Huic opponitur *angustatio*, στενοχωρία, ενυγχοχωρία, cujus variae sunt species; 1. Έμ-
Φραξις obstructio, 2. σύμφυσις coalescen-
tia. 3. θλίψις compressio. 4. σιμίζησις
subsidentia; quemadmodum etiam dilata-
tionis sunt certae species, v. g. ἀναστόμωσις,
osculorum vasorum apertio; διαπήδησις
transsudatio; διαίρεσις *divisio*, quæ est solu-
tionis continui vera species. *Emollitio*,
μάλθαξις, μαλάκυνσις; *Induratio*, σκλή-
ρωσις; *Attenuatio*, λέπτυνσις, λεπυσμός,
λεπτομέρεια; *Incrassatio*, παχυμέρεια,
πάχυνσις. (De his vocibus & earum si-
gnificationibus vide præter *Henr. Stepha-*
num in Thesauro etiam apud *Galenum*.) *Ru-*
ptio, ρήξις; *Fractio*, κλάσις, ἀγή, ἀγμός;
Morsio, vel *morsus* δήξις. *Vellicatio*, τιλμός,
τίλσις, (an species δήξεως aut διαίρεσεως?)
Combustio, vel *ambustio*, καῦσις, διακαυσίς,
quando causa interna, v. g. sanguis gangræ-
nosus vel ignis actualis aut potentialis partes
molliores carnosas & membranosas combu-
rit, aut in escharam permutat. *Putrefactio*,
σηψίς, σηπεδών, quando putrescens humor
aut excrementum communicat etiam parti
solidæ suam malignitatem, &c. Et sic alii, si
qui supersunt termini, exponi facilè pos-
sunt. Nobis digitum in potiores & usita-
tiores intendisse satis sit.

VI. Excrementorum morbificorum afficiendi modi coincidunt cum Humoribus modis.

§. Ratio in promptu est ex suprà dictis satis perspicua, quòd scil. excrementa nentantur sàpè naturam humorum, imò diversò respectu, modò huc, modò illuc, pertineant. Igitur ne verbulum addimus.

VII. Modorum etiam generationis morborum simpliciter hactenus expositorum ad singula morborum genera dextrè institui debet ac potest applicatio. V.G. ad Intemperies.

§. Cùm nostri non sit instituti, ad particulares transire affectus, operæ saltē erit pretium, modum generationis morborum per singula morborum genera generaliter & succinctè declarare, ut impòsterum ad hanc normam Φιλίατε solers tractationem particularium ægritudinum ritè possit instituere. Ità *Intemperierum* variarum generalis generationis modus hic est, quando caussarum remotarum una vel plures conjunctæ sive materiam offerendò, sive evidenter alterandò massæ sanguineæ vitiosam sibi similem, aut etiam per accidens sibi contrariam inducunt mutationem p. n. ut vel adauctis portionibus activis, sulphureis, spirituosiss, & in consortium raptis salinis tenuioribus

tenuioribus sanguinis massa, ceu causa antecedens, effervescendō nimum incalascat, & hunc caloris excessum vicissim toti corpori aut ejus parti alicui à causis externis ita dispositæ afficet & communicet, & ita *intemperiem* faciat *calidam* aut *universalem*, quales sunt febrium varium genera; aut *particularem*, v. g. Hepatis, Capitis, Renum, Uteri, &c. Vel deficientibus activis, cum quoad materiam, tum quoad efficaciam, massa sanguinea in fermentatione naturali, & inde dependente flammæ vitalis multiplicatione debilitata, aut materialiter corrupta & vitiata frigescat, quæ corporis & partium actuale temperamentum infringens *frigidam* gignit *intemperiem*, etiam *universalem*, qualis est Frigus totius corporis brumale; aut *particularem* Capitis, Ventriculi, Uteri, &c. Utraque autem Intemperies vel *simplex* vel *composita*, *sine* vel *cum materia*, dicta *benigna* aut *maligna*, fit, quatenus causa morbifica vel cum vel sine evidente plethorâ aut cacochymia fuerit conjuncta, breviorēq; aut longiorē moram in loco affecto nexuerit; aut nimia colliquatio, congelatio coagulatio, & putredo concurrerit, vel nō. Quæritur: quò pertinent Intemperies *Humida* & *Sicca*? R. ad compositas, & cum materia dictas, quia non in se, quâ humida & sicca, lædunt, sed quatenus flammæ vitalis impe-

impedimentum aut absumptionem ejus pabuli promovent.

II X. Ità & in morborum organicorum quatuor speciebus ostendi possunt Modi generationis diversi.

§. Prima species est *mala conformatio*, quæ tres sub se comprehendit, *figuram, superficiem & meatus cavitatesq, vitiosas*. *Figura vitiosa* generatur hōc modō, quando vel causæ externæ fortuitæ sive accidentes cum summâ violentiâ immediatè citrà dispositionem intrinsecam præviam partis alicujus figuram destruunt: v. g. in compressione cranii à lapsu aut contusione vehementiore: Huc pertinet historia nobis relata, de puero minorenni, qui hisce diebus è curru prolapsus incurvationem ulnæ & radii in cubito dextro citrà fracturam est perpeffus; vel aliz, quâ non naturales, quâ p. n. per se aut per accidens vitiosam materiæ seminali, sanguini & succo nutritio in formando, formato aut nato homine diathesin & indolem inducendo, aut quoad motum & distributionem turbando vel impediendo improporcionatam aut deficientem produciunt nutritionem, quæ ἀλογοςτροφία vel ἀτροφία immediatè gignit vitiosè mutatam partis figuram, v. g. in gibbosis, varis, compernibus, &c. *Superficies vitiosa* generatur, & quidem *inaqualis* vel

vel *aspera*, quando per causas procatarticas sicciiores in se acres & acerbas, aut immediate exiccandò, abstergendò, erodendò afficientes, aut mediatè humoribus acrem & exiccatoriam diathesin pravam inducendò partis alicujus superficies manifestè exasperatur, & inæqualis redditur, quale quid in Sternutatione nimia, Tussi & similibus affectibus fieri credimus. Vel *Lævis nimium*, quando per causas externas humidiores superficies nimis humectatur, oblinitur & ita vel mediatè vel immediate lævigatur, quod in Lienteria verà accidere, vel ipsa Etymologia id suadente, omninò statuimus, licet

d.l. c. 191. ἀρχαῖος μὲν arguat C. Hofmannus hoc asserentes. *Cavitarum & meatuum dilatatorum morbi* sunt, quando à causis procatarticis, copià aut qualitate fermentabili nimiumque humidà, ut & flatulentà vel etiam acri & incidente peccantibus sanguinis massæ & succo nervoso dispositio similis prava inducitur, à quibus cavitates & meatus vel per ἀναστόμωσιν, vel διαπρήδησιν, vel διαίρεσιν nimium dilatantur. Huc pertinent catarrhorum & rheumaticarum affectionum species. *Angustatorum verò morbi* generantur, quando à causis variis externis immediate vel mediatè per dispositionem humorum meatus & cavitates angustiores redduntur, & quidem vel per modum

Obstru-

Obstructionis aut constipationis in hydropo & ischuriâ à carunculâ in urethrâ ; vel per modum coalescentiæ in palpebris coalitis ; vel per modum compressionis . in stupore artuum improvise, (wann einem der Arm oder Fuß schlaffe) vel per modum subsidentie in muco et five pupillæ angustriâ ob defectû humorum. Secunda morborum organicorû species est, Magnitudo partium p. n. aucta, vel imminuta : Illius generationis modus hic est, quando per causas procatacricas, vel nō naturales, vel præternaturales, cū in formando tū in formato, natō, quin & adultō homine materiæ five seminalis, five sanguineæ nutritiæ, five etiam excrementitiæ promovetur superfluitas peccans, à quâ parti corporis uni alterive majus iusto cum læsione actionum conjunctum accedit incrementum. Exempla superiùs proposita huc applicari possunt. Hujus generatio est priori planè contraria, dum per causas procatacricas varias materiæ seminalis & nutritiæ defectus infertur, à quo ipsa partis unius vel alterius deficiens magnitudo dependet. Tertiam suprâ diximus esse Morbum partium in Numero vel excedente vel deficiente : Ille fit, & quidem in formando homine, quando per causas externas non solum seminalis materiæ copia producit, sed etiam ipsa animæ vis plastica in ef-formationis opere turbatur, ut aberret &

R partem

partem aliquam corporis superfluam cumque actionum læsione conjunctam efficiat : vel in formato , quando à caussis remotis plerumque p. n. sanguini & succo nutritio exitus paratur, qui beneficiò caloris vitalis aliquam substantiam solidam parti quodammodo similem p. n. gignit, qualis est unguis in oculo , polypus & aliæ excrescentiæ fungosæ : *Hic* fit contrariò modò , vel in formatione foetus , dum per causas procatacticas defectum materiæ seminalis inferentes spiritus genitalis cogitur deficere in organi unius alteriusve conformatione ; vel in natis & adultis, quando per causas varias externas violentas & præternaturales sectione, ustione, erosione, putredine, mortificatione, pars una vel altera sublata est. Quarta morborum organicorum species est *Morbus in situ vitioso*, qui hòc modò generatur, dum vel per causas procatacticas externas anima in efformatione foetus turbatur, ut unam alteramve partem transferat in locum inconvenientem, quale in monstris variis observare licet ; vel in natis & adultis à caussis externis violentis contingentibus, solutione continui factà, aliis partibus via aperitur prolabendi, & situm naturalem mutandi, quemadmodum in herniis quibusdam & procidentis ani & uteri manifestum est.

IX. Solutæ unitatis morborum generationis modi, sunt faciliores, cum ad sensum pateant.

§. Ità *vulnus* fit, quando per vehementiam causæ alicujus externæ, absque præviâ dispositione vitiosâ humorum, sectione vel incisione, aut punctione violenta fit continui divisio in partibus; *Ulcus*, vel à causâ externâ, vel ab internâ, vel ab utrâque simul corrodeute & dependente partium molliorum substantiam gignitur. *Caries* eodem modô in partibus duris. Reliquarum specierum modos descriptiones suprâ allatæ satis superque demonstrabunt; quare etiam pluribus non est opus.

c. 5.

X. Morborum compositorum generationis modi etiam complicati sint necesse est.

§. *Morbo simplices non facile deprehendas in ullo agroto; compositos & connexos omnes, quicunq; penè agrotant, præ se ferunt*, inquit quondam Lycæi hujus Philosophus ὁ πρῶτος *Michaël Piccartus* in disputatione suâ lectu dignissimâ de doctrinâ Elementari veterum; Et verissimè: siquidem non solum experientiæ consona scripsit, sed & ratio datu facilis, partim & quidem potissimum in perpetuo sanguinis per corpus fluxu & refluxu, partim in necessariô concursu

Philos.

Altorf.

D. 18. 9.

27. p. 200.

l. de diff.
respir. c.
2.

q. 35.

q. 29.

de differ.
morbor.
c. ult.

multarum partium ad unum organum, par-
tim in indissolubili functionum communi-
one quærenda. Cur ergò non compo-
sitorum potiùs modos generationis tradi-
mus? Respondemus ex Galeno: Αεί ἐς τὸ
συνῆθρον τῶν ἀπλῶν δεύτερον. *Semper*
compositum est simplicibus posterius. Vel cum
anteà laudato Piccarto: *Distinctè compo-*
situm, quâ compositum, cognosci non potest,
nisi cognitio simplicibus. Reduci ergò de-
bent morbi compositi in simplices & secun-
dum illorum generationis modum compo-
sitorum τρόποι τῆς γενέσεως facilè innote-
scent, cùm aliàs compositorum notitia sit pro-
clivior & faciliior, scilicet si simplicia, quorum
scientia abstrusior est & recondita magis, jam
fuerint præcognita. Nos obſignamus hanc
de modis generationis morborum doctri-
nam elegantissimâ Galeni sententiâ: Μεμα-
θηκὼς τις τὰ θ' ἀπλὰ νοσήματα πάντα καὶ
τὸν τρόπον αὐτῶν τῆς συνθέσεως, ἱκανὸς
ἂν εἴη γυμνάζειν ἑαυτὸν ἐν τοῖς καὶ μέρσι:
Qui didicit simplices morbos omnes, & mo-
dum, quò invicem componuntur, is potis est
semetipsum exercere in singulis.

CAPUT X.

*De Symptomatum in genere,
& in specie de Actionibus
Lasis.*

Symptomata dicuntur tertiæ res præter naturam, suntque accidentia, quæ morbum unumquemque necessario consequuntur.

§. Τὸ συμπτῶμα, quæ vox Latinitati etiam donata est, etymologiam docerunt Te Lexicographi. Variam significationem, latissimam, latam & strictam petes, vel ab iisdem, vel si mavis, à Medicis, ad eas *Plempium*. C. *Hofmannum*, *Bravo*, alios. Nobis de strictæ significationis Symptomate sermonem esse testatur non solum proposita descriptio, sed etiam exiguitas ordinis ratio: Symptoma enim, de quò heic tractamus, nec debet causa esse, nec morbus, cum de utraque in præcedentibus actum sit, sed distinctum & tertium quid ἐπιγενήμα τὸ παρ' αὐτοῦ, *accessorium*, sive *superueniens morbo*, ejusque effectus, medicè loquendo, si non ex assè philosophicè, veluti umbra corporis effectus dicitur. Eousque enim comparatio hæc extendi debet, non ultrà. Circà genus nulla subest difficultas. Ad differen-

F. M. l. 4.

f. 3. c. 1.

Apolog.

l. 3. c. 28.

Ref. Med.

P. 2. D. V.

in princ.

Defin.

Med.

tiam verò specificam duæ sunt expediendæ
 quæstiones, quarum I. est : *An omne sym-*
ptoma sequatur morbum ? *Argenterius* qui-
 de caus. sympt. c. I. dem hoc non est veritus negare, sed infirmis
 I. sanè rationibus, quas solidè perstrinxit &
 d. I. prostravit *Plempius*, verùm non est nostri
 instituti talia compilare. Nos affirmativam
 defendimus hâc limitatione, quòd omne
 symptomata consequatur morbum vel imme-
 diatè, vel mediatè; quamvis nec *Bravo* à
 d. I. re- sol. 4. verò planè aberrasse videatur, dum omne
 symptomata immediatè subsequi à morbo, tan-
 quam à causâ, adstruxit, præsertim cùm mox
 futurum sit evidens, tria symptomatum ge-
 nera unà consequi singulos morbos. Instas :
 Nihilominus adhuc possunt dari symptoma-
 ta uniuscujusque generis, quæ non à mor-
 bo dependent ceu à causâ ? Hoc voluit
 I. M. I. 2. *Sennertus* & *C. Hofmannus* : V. G. si quis de-
 p. 3. f. 2. glutiat ossa vel nucleos ceraforum (quod ex-
 c. I. emplum præsens anni temporis *κατάστασις*
 d. I. & I. etiam suppeditat) quos non concoquit, sed
 M. I. 3. c. integri rejiciuntur per guttur inferius; aut si
 9. quis plus devoret alimentorum, quàm ven-
 triculus recipere simul & semel potest, hinc
 cogitur vomitu rejicere, absque tamen læ-
 sione aut statu p. n. &c. Ità si quis candidâ
 aliàs cute præditus obambulet in radiis sola-
 ribus, & cutem nigricantem aut subflavam
 acquirat citrà præcedentem morbū, &c. Ve-
 rùm

sum enim verò miramur, tantos Viros,
 ἰατρὰς aliàs Φιλοσόφους, & ità ἰσοθέους,
 hoc statuere non esse veritos. Quē
 enim per rerum naturam fieri poterit, ut
 actus secundi, quales sunt symptomata in
 respectu ad morbosam dispositionem, pos-
 sint existere citrà præviam actūs primi præ-
 sentiam, (sive actūs primi efficientis ratio-
 nem habeant, sive materiæ, quam philoso-
 phicam litem veluti à negotio nostro alic-
 nam aliis dirimendam relinquimus; Videatur
 laud. Piccartus.) Nos igitur ἀτάρκτητα Phil. Alc.
 iudicium dabimus nostrum dicentes, vel illa P. 105.
 accidentia & ἀποτυχίας adductas non esse
 res p. n. & ità nec symptomata, quod proba-
 mus verbis ipsius Hofmanni; quia ventri- Apdl. 1.3.
 culus non coquit, quod coquere non debet; & c. 28.
 ità quod ipsi convenit, facit. Quis enim ul-
 trà posse obligabitur. *Impossibilem* certè
 nullam esse obligationem, dudum docuerunt
 Themistæ sacerdotes. Vel si quæ sunt p. n.
 etiam præsupponent morbum responden-
 tem illi symptomati; vel accidentia illa ad-
 huc sub latitudine sanitatis comprehendī
 posse ac debere, & ità immeritò symptoma-
 rum nomine venire. *Primam* responsio-
 nem oportet opponere exemplo, de nucleis
 cerasorum devoratis. Quemadmodum e-
 nim gallinæ quandoque citrà sanitatis pericu-
 lum devorant lapillos & arenulas, licet non

concoquant ; Ità & ventriculus humanus duriora corpuscula potest recipere, quamvis nō sit in ejus potestate digerere, aut in minimas resolvere particulas. *Secunda* pertinet ad alterum exemplum : Quidni enim ventriculus assumptorum vel esculentorum vel potulentorum onere gravatus morbum pateretur, five intemperiem dixeris ob fermentum ventriculi (quod etiam juvat in statu s. n. temperiem ejus) obrutum ; five magnitudinem auctam, aut solutionem continui à nimia distensione dolorificā dependentem ? Neque nos movet, quòd rejectis superfluis statim res salva sit, nec amplius *ποστέρον τι* relinquatur. Etenim an non dantur morbi leviores & qs. momentanei, quos sola natura vincere potis est, nihilominus sunt reverā morbi, quia sunt dispositiones lædentes actionem ? Confer ad *præliminaria*. *Tertiana* opponimus tertio symptomatum exemplo de cutis colore mutato, à fervore radiorum solarium ; Non magis enim hæc qualitas mutata p. n. est, quàm Æthiopi, quod expressè negat *συμπτώματα* esse *Hofmannus*, sed tantum *συμβεβηκός* sub latitudine sanitatis comprehensum. Tantum de primā questione ; Sequitur altera : *An symptoma possit consistere absente morbo ?* Affirmat hoc *Plempius* dicens : *Remanent multa symptomata notabili tempore, postquam morbus ablatu*

p. 12.

d. Instit. l.

d. l.

ut flavus ictericorum color, reserata folliculæ
 fellis obstructione. Sed omnino fallitur, dum
 non distinxit inter morbum consummatum &
 inchoatum ablatum: Quando igitur in statu
 reconvalescentiæ aliqua adhuc remanent
 symptomata, certò significant morbum non-
 dum perfectè esse remotum, licet tantam
 vim non amplius exerat, quam antea habue-
 rat. Nobis igitur placet negativa, præser-
 tim cum symptomata etiam debeant esse si-
 gna morborum, quemadmodum inferius in
 Semioticâ prolixius demonstrabitur. Ε'πε-
 σάγµατ @ loco libet inquirere, quid senti-
 dum sit de *evacuationibus Criticis*; an sint
 symptomata dicenda, nec ne? Affirmati-
 va videtur defendi posse ex definitione
 symptomatis adductâ, quæ dictis etiam eva-
 cuationibus competit; Nam & hæ semper
 sequuntur morbum, licet nō omnem. Verum
 magis arridet nobis negativa; quia evacua-
 tiones Criticæ quâ tales, non sunt præter, sed
 potius secundum naturam; *Licet enim fiant in*
morbo, non tamen sunt à morbo, sed à naturâ
vincente, uti loquitur Cass. Bravo. Eleganter d.l. resol.
 has evacuationes vocat *actiones insolentes* D. §. 3.
Lindenes, quando natura sibi admirabili po- Exerc. 15.
tius, quàm explicabili, ratione viam invenit, §. 133.
quâ inimicam materiam expellat.

II. Numerantur triplicia: Actio-
 nes læsæ, Excreta & Retenta læsa,
 Qualitates sensibiles læsæ.

de gen.
& diff.
sympt.
c. 2.

T. 1 p.
219 n. 12.
& p. 216.
n. 36.

§. Pro ternario hoc numero militat unanimes Medicorum consensus, excepto fortassis unico *Argenterio*; Quod enim *D. Bravo d. l. sect. 2. res. 1.* etiam *Laurent. Joubertum* addat *Argenterio*, ei fecit manifestam injuriam, cum circa numerum ternarium potius refellat hunc, quem in aliis sæpè quidem laudare concedimus, & κατὰ πρῶτον triplex symptomatum genus adstruat & defendat. Mirandum v. *Argenterium* sibi adeò blanditum esse hoc novò dogmate, & alios inscitiae arguere non fuisse veritum, cum tamen ipsius rationes levissimi sint, imò nullius momenti, ità ut minimè opus sit prolixo labore in iisdem refellendis. Satis esto dixisse, *cibum malè concoctum & sanguinem, qui per morbos corrumpitur*, si considerantur ut consequentia morborum, pertinere ad secundum genus symptomatum & quidem duplici jure; 1. ut retenta five retinenda vitiosa; 2. quatenus excrementorum naturam sapiunt, quavis nobis prius sufficiat. Ipse igitur *Argenterius* vel de inscitia vel malitia posset accusari, quod προαίρετος in secundo genere symptomatum è *Galen*i loco omiserit τὰ ἐπεχόμενα retenta, solùm excrementorum mentionem faciens. Pariter de dolore certò certius est, eum vel ad animi pathemata pertinere, ut eleganter demonstrat doctissimus

doctissimus *Charltonus*; vel ad actiones la- Ex. 8.
 sas, sive sensus tactus, uti communiter do- Path. 6.
 cent doctores, sive sensus communis, quæ 21. 1cqq.
 non adeò nobis videtur fidei absque senten-
 tia. *Voluptatem* verò inter symptomata vel-
 le referre quid; quæso, absurdius, cum sit
sensationis quedam dilatatio vel exaltatio, quæ
infructione boni sua est in qua anima sese, quã-
tum potest, dilatat & spiritus seu emissarios suos
diffundit, ut bonum live reverâ, live appa-
renter tale, in se admittat, seu ut bono sese
adjungat voluntate, verbis modò laudati
Charltoni. Nec obstat, aliquam volupta- d. l.
 tem etiam esse noxiam & perniciosam. Ta-
 lis enim est, non ut consequens vel effectus,
 sed ut causa procatactica, quatenus ad ani-
 mi etiam pathemata pertinet. Infelix ergò &
 prorsus vanus fuit heic *Argenterius* in fingen-
 dis novis symptomatibus, quemadmodum &
 in aliis valdè claudicare demonstravit in An-
 targerter. *B. Hofmannus.* Nos illum di-
 mitterentes in pace porrò quærimus, quid di-
 cendum sit de facultatibus lesis? Vidit hanc d. l.
 difficultatem *Fouberius*, verum minùs rectè
 eam expediit, dum negavit facultates posse læ-
 di, sed esse incorruptibiles formæ proprietates,
 quæ nullam depravationem sentiant. Quis
 enim non videt confundere eum facultates
 animæ cum facultatibus corporis sive to-
 tius suppositi viventis potentiis? Nos unò
 verbò

p. 85. verbo dicimus, *Facultates lasas esse* nihil aliud, quàm ipsos *Morbos*. Confer ad ea, quæ *suprà* de facultatibus integris dicta sunt. *Ordinem* symptomatum propositum, licet ab eodem multi *Galenum* secuti recedant Doctores, non opus est, ut prolixè confirmemus, cum eundem in statu *s. n.* jam superiùs satis stabiliverimus, quæ huc dextrè repetantur. Profectò in enumeratione symptomatum non adeò fuit accuratus *Galenus*.

III: Omnia tria symptomata concurrunt in uno quolibet morbo, licet non æquali evidentiâ.

p. 86. §. Dogma hoc nostrum tandiu firmo stabit talo, donec ab aliis morbus quidam proponatur, in quo tria hæcce symptomata nequeant demonstrari. Nostrum non concedit institutum, ut inductione omnium morborum illud probemus. Et quid multis? An non ratio urgens satis hoc evincit? Si excreta & retenta sunt opera & effectus actionũ, & qualitates effectus excretorum & retentorum, sequitur posito uno poni etiam alterum: Hanc consequentiam defendit canon Philosophicus; Positâ causâ in actu, ponitur effectus. Antecedens jam *suprà* in Physiologicis probatum dedimus. Nunc progredimur ad singulas symptomatum species.

IV. Actiones (quas Naturales, Vitales, Animales esse, jam antè constat) læsæ sunt quadruplices : Abolitæ, Imminutæ, Auctæ, Depravatæ.

§. Pro confirmando hoc numero duo potissimum sunt removendi scrupuli: 1. An non sufficiat ternarius vel etiam binarius numerus pro læsis actionibus, exclusis nimirum Auctæ, & Imminutæ? Certè de prioribus plerique Doctores dubitant, eam peculiarem constituere speciem læsæ actionis, cum potius, si à robore naturæ & flammæ vitalis dependet, ad res s. n. pertineat; Sin verò p. n. quid sapit, rectius ad depravatam referri possit ac debeat. Hinc B. Hofmannus scribere non est veritus: Auctiorem actionem appellare symptoma, τῶν γελοιωτάτων ἐστίν. De imminutâ posset quis dicere, eam gradu tantum ab abolitâ differentem ex huius descriptione posse cognosci, ut minimè opus sit entia multiplicare. Scrupulum hunc ut tollamus, respondemus ad prius; de auctâ, quæ adhuc intrâ limites continetur sanitatis, hoc loco non esse sermonem. Quòd verò illa, quæ p. n. se habet, ad depravatam possit referri, haud ægrè concedimus, sed in laxiori significatione, secundum quam etiam abolitam & imminutam comprehendit: Omnes enim sunt depravatæ, h. e. læsæ, vitiatæ, vel ut ipsi describunt depravatam actionem,

alijs

Apolog.
T. 2. l. 3.
c. 29. B.

aliter fiunt, quàm fieri deberent. Verùm
cui bono hic vocabulorum lusus & ambigui-
tas? Quod si ergò depravata actio hîc stri-
ctè & contradistinctè ab abolitâ & imminutâ
accipienda est, excludit primò omne vitium
quantitatis, non solùm deficientis, sed & ex-
cedentis, & potissimum qualitatis vitium de-
notat. Quò jure igitur fruuntur abolita &
imminuta actio, eò etiam meritò gaudere
potest actio aucta. Ad authoritatē τῆς παλαιοῦ
quondā *Hofmanni* respondetes, non peccabi-
mus in mores tanti viri, licet dixerimus, eum
licentiùs quandoque arbitriũ suum curule de
re aliquâ fecisse. Ad posterius respondere li-
bet, concedendo, quòd imminuta implicite
sub abolitâ comprehendatur, & possit co-
gnosci; an verò perspicuè? an sufficienter?
an satis commodè? hoc est, de quo non
modò dubitamus, sed etiam penitus nega-
mus. II. *An non plures sint constituende a-*
ctionum lesarum species? Hoc dubium mo-
vit iterùm *Argenterius*, qui *Dolorem* & *Volus-*
ptatem addidit, alii *Soporem* etiam & *nimias*
Vigilias adjecerunt. R. De *Voluptate* jam
antè ostensum fuit, eam penitus non esse
hujus loci, cùm non sit res p. n. De *Dolore*
autem res adhuc intricatior videtur, an novam
constituat actionis læ læ speciem? Nos ne-
gamus, non quidem cum plerisque ad de-
pravatam referentes, cùm non sit erronea, aut
in se

d. l.

perperam facta sensatio. Reverâ enim id,
quod vehementiùs affligit continuum sol-
vendo, vehementiùs etiam sentit; sed potius
ad auctam ob dictæ causæ continuitatem
partis solvendo attingentis vehementiam.
Soporem & Vigiliâs nimias habere pro pecu-
liaribus actionum læsarum speciebus nobis
videtur τὶ τῶν γαλοίων, cum hōc modō
plures affectus actionū læsarum particulares
seorsim poni possent, si liceret. Unō verbō:
Sopor ad actiones imminutas; Vigiliæ nimix
ad auctas pertinet: Vero magis similis du-
bitari posset de quibusdam *actionum mixta-
rum* speciebus; quales sunt Deliria, Melan-
cholia, Hydrophobia, Incubus, Ecstasis,
Lethargus, Carus, & plures alii affectus, in
quibus læsiones diversæ concurrunt: Verūm
neque hīc tanta urget necessitas, ut propterea
novas species constituamus, cum divisio
proposita de simplicibus sit intelligenda, ē
quibus compositæ læsiones faciliē intelligi
queunt. Confer huc ea, quæ p. a. dicta sunt.
Accedit, quod plerunque in compositis his
læsarum actionum speciebus una simplex
prævaleat, à quâ denominationem sibi ven-
dicat. Quò pertinet tandem *frustrata actio*?
Meminit ejus laudatissimus *Lindenius*, & di- Exer. XV
cit esse ἀποτυχίαν τῆς ἐνεργείας *Galenī*, ho- §. 149.
dieq; autem nuncupari *Errorem externum*.
Ex hāc descriptione ergō evidentissimè li-
quet,

quet, eam planè huc non pertinere, quia non sequitur aliquam dispositionem p. n. lædentes corporis actiones.

V. Abolita actio vel prorsus, vel ad sensum talis dicitur.

§. Quid sit abolita actio, non opus est prolixè exponere, cum ex vocis significatione genuinà hoc satis superque constet. Divisionis propositæ veritatē declarabimus exemplis ἀπνοίας & ἀσφυξίας abolitæ respirationis & pulsus aboliti, in quibus ambobus abolitio non est reverà aut prorsus consummata, sed tantum ad sensum. Illa enim non nisi cum ipsâ morte conjuncta est. Nunc operæ pretium erit, si non omnium, certè potissimorum affectuum nomina cuilibet symptomatum speciei subjicere, ut ad minimum morborum & affectuum particularem ὀνομαστολογίαν sibi reddat familiarem noster Philater, cum distincta eorum ἐξήγησις alium exigat locum, & sub Medicinâ Practicâ vulgò dictâ comprehendatur, quam & nos aliquando, si Divina Bonitas vires animi corporisq; largita fuerit, sub *Dogmatum Medicinæ particularium* titulo erimus tradituri, eò celerius, quò gratiorem hunc nostrum fuisse laborem intellexerimus. Ergò *Actiones naturales abolitæ* & quidem *individuo* inservientes sunt & dicuntur, v. g. *Inappetentia,*

retentia, ἀνορεξία, *Cœctionis defectus* ἀπνοία, *Ψία*, *Nutritionis privatio* ἀτροφία (an for-
 tan hæc rectius inter vitales referretur, cum
 vitam & nutritionem pari passu ambulare a-
 libi dixerimus?) *Alvi suppressio*, *siccitas*
 στεγνώσις ἢ ξηρότης τῆς κοιλίας vel γαστρος.
Urinae retentio ἰσχυρία: *Speciei conservanda*
destinatae actiones abolitæ in viris impoten-
tia civilis ἢ τῶν ἀνδρῶν ἀγονία cum in ere-
 ctione penis, cum in seminis elaboratione
 deficiente consistens: in fœminis *suppressio*
vel retentio menses, ἢ τῶν καταμηνιῶν ἐπι-
 χεσις, κατὰ μῆνια μὴ γινόμενα. *Steri-*
litas sive *abolita conceptio* στείρωσις ἢ στείρε-
 γυνή. *Partus nullitas*, ἀτοκία. *Secun-*
dinarum & Lochiorum suppressio, τῶν δευτε-
 ρίων, ὑπερῶν, ἢ τῆς λοχείας καθάρσεως
 ἐπίχεσις. *Lactis defectus* sive *Lactatio abolita*
 ἀγαλακτία vel ἀγαλαχία. Ad vitales
 pertinent *Respirationis defectus* ἀπνοία, *syn-*
cope συγκοπή vel *pulsus carentia* (scilicet ad
 sensum) ἀσφυξία. *Animales abolita &*
quidem sensuum externorum sunt *Cæcitas* τυ-
 φλότης, ἀμαύρωσις, *surditas* κώφωσις,
odorationis vel olfactus privatio ἀοσμία
 (quamvis hæc vox etiam pro foetore ali-
 quando accipiat) *Gustus nullitas* ἀγευσία
 (& hæc vox jejunium, in ediam alias signifi-
 cat.)

l. i. de
sympt.
caus. c.
5.

eat.) *Tactūs carentia*. Græcum nomen speciale non occurrit; nonnulli ἀναίσθησίαν per synecdochen generis huc transferre non dubitant, haud dubiè ad Galeni locum respicientes. Non malè quidem. Verùm non videmus, quid obftet, cur Græci aliàs faciles & felices in ὀνοματοποιία in hoc deficiant, cùm tamen paronymis adjectivis eundem sensûs defectum specialiter exprimentibus usi sint v. g. ἀαπίθη, qui tactu non percipitur, ab αἰ & ἀπίος quod ab αἰψίς, cur ergò non liceret uti etiam substantivo ἀαψίς? *Actiones sensuum internorum abolitæ* sunt seqq. *Stupiditas* h. e. defectus sensûs communis ἀναίσθησία, *cataplexis* vel *catoche*, κατάληψις ἢ κατοχή memoria abolita s. oblivio, λήθη. *Ad motum animale abolitum* spectant, *paralysis*, παράλυσις, *loquela privatio* ἀφωνία; sensum & motum ferè æqualiter abolitum exprimit *Apoplexia*, ἀποπληξία.

VI. Imminutæ præcedentibus valde sunt affines.

§. Inter naturales occurrunt appetitus difficilior δυσορεξία, tardior chylificatio βραδυπέψια, δυσπέψια, immutata nutritio, δυστροφία, paritûs difficultas, δυστοκία. An & abortus huc pertinet, quatenus tem-
pus

pus gestationis imminuitur, Gr. ἀμβλωσις;
 ἐκτρωσμός? Inter vitales difficilis respiratio,
 δύσπνοια, languor virium δυσθένεια, ἀνι-
 μι deliquium levius, λειποθυμία aut δυσθυ-
 μία, pulsus tardi οἱ σφυγμοὶ πρὸς χεῖρα
 ψάλλοντες, σφυγμὸς ἀμυδρὸς. Inter a-
 nimales sensuum generalis imbecillitas δυ-
 σαισθησία, in specie visus imminuitur ἀμ-
 βλυωπία, ἀνδρὸς μυωπία? gravitas auditus
 δυσκοία. In reliquis sensibus externis & in-
 ternis imminutæ actiones carent peculiari-
 bus nominibus. Imminuitur motus δυσκίνη-
 σία ἀνδρὸς lassitudo referenda Gr. κόπος?
 Vox imminuta μικροφωνία ἢ λεπτοφωνία.

VII. Auctæ licet pauciores vide-
 antur reliquis, reverâ tamen & hæ
 satis sunt frequentes.

§. Dogma hoc nititur fundamento su-
 perius jacto, θ. IV. Frequentiam verò horum
 symptomatum in specie ulterius confirma-
 mus exemplo Doloris, quo vocabulo mole-
 stiam, tristitiam, dolorem, laborem, dolentiam,
 comprehendimus ex Galeno & Platone. x. sympt.
 Οὐδὲν γὰρ δεοῖται λέγειν ἀνίαν ἢ λύπην, ἢ ^{causs. 6.}
 ὀδυῖν, ἢ πόνον, ἢ ἀλγυδόναι. Hujus
 formalem rationem optimè exprimere na-
 turam auctarum p. n. actionum non am-
 plius dubitamus, non modò nixi authorita-

d. l. re Galeni, qui Platoni in *Timaeo* subscribens optimè τὸν λόγον τῆς ἁΐας τῆς ὀδυνης doloris essentiam consistere docuit ἐν τῷ ἀθρόῳ & βιαίῳ γίγνεσθαι, ut fiat confertum, & cum violentiâ. Τὸ βιαίῳ καὶ ἀθρόῳ γιγνόμενον ἐν ἡμῖν πάθος ἀλγεινόν. Quid vero aliud producet copia illa & violentia causæ, quàm immoderatam actionum intensiorem & augmentum p. naturale? Sed etiam sensuum fide muniti: Quis enim sibi pateretur persuaderi, se depravatè sentire aut perperam, quando admoto flammæ digito, aut factâ incisione aut puncturâ dolorem in parte affectâ senserit? Profectò nō sentiret dolorem exquisitum, illum potius vel depravatæ mentis esse vel aboliti aut imminuti sensûs, uno verbo ἀναγκαῖον crederemus. Sentit autem omninò nullâ aliâ ratione, quàm secundum proportionem causæ continuum solventis. In quâ, cum τὸ ἀθρόον καὶ βίαιον confertum & violentum urgeat, uti dictum, quidnā etiam sensatio fieret intensior & p. n. adauctâ? Pariter se res habet in doloribus à causâ internâ obortis. Neque enim credendum est, differre λόγῳ τῆς ἁΐας. His ita positis, & sufficienter confirmatis, tumet ipse nunc, mi Φιλίατρε, perpende, quanta symptomatum farrago huc pertineat? cum ferè nulla corporis sit pars, quam non dolor queat affligere, si non per se, certè per con-
sen-

sensum. En saltem potiores à capite ad calcem doloris species: Cephalalgia, cephalæa, Hemicrania, dolor oculorum ὀφθαλμία, aurium ὠταλγία, dentium ὀδονταλγία, vigilia nimia ἀγρυπνία, somnus nimius, carus, eoma somnolentum (quatenus & in his est λύπη molestia sive dolor quidam) aliàs enim nec vigiliæ nimix, nec somnus profundior aut nimius, qualis post diuturnas vigilias, labores majores, &c. contingere haud rarò solet, huc pertinerent, cùm sec. nat. etiam accidunt.) Dolor faucium, κυάαγχη (quamvis hæc vox, ut & alix ex adductis sæpius morbos ipsos, quàm symptomata denotent) dolor lateris & pectoris πλευρίτις, dolor orificii ventriculi καρδιαλγία, καρδιογμός, ἀλύκη, ardor stomachi, appetentia nimia βέλιμⓄ (& hæc cum dolore conjuncta est) Dolor Colicus κωλικὸν πάθημα, Iliaca passio, εἰλιακὸν πάθⓄ, εἰλεός, χορδαψός. Dolor hamorrhoidalis, intestini recti, hypochondriacus, ὑποχονδριακὸν πάθⓄ, Dolor hepatis, lienis (quamvis non perperam dubitetur, an illa viscera propriè doleant?) Renum dolor, νεφρίτις, Vesicæ dolor, Satyriasis, Priapismus, nimia salacitas, & in fceminis dictus Furor uterinus, Dolor testium & penis, Dolor uteri, Puerperarum dolores post partum (die Nachwehen) Dolor in

cute cum desiderio scalpendi, qui pruritus
 κνησμός dicitur. Articulorum dolores va-
 rii, Chiragra, Gonagra, Podagra, Ischias, &
 quis omnes numeret, quibus affecti

Lucian.
 in Tra-
 gopo-
 dagr.

Κεῖνται βοῶντες οἱ ταλαίπωροι μέγα.
 ἅπαντα γυῖα προσβολῇ σπρεβλόμενοι,
 jacent clamantes miseri valde, per omnia
 membra afflictione contorti.

IIIX. Depravatae actiones reliquis
 frequentia non cedunt.

de sympt. §. Græcè dicuntur à Galenō κακὰ, μοχα-
 diff. c. 3. θηρά; Patet verò ex contextu, non genera-
 lem vitiositatem significare, sed talem quæ
 opponitur imminutæ, sub quâ etiam aboli-
 tam tacitè constat comprehendisse. Notan-
 dum igitur in receptâ Institutionistarum de-
 scriptione; Depravata actio est, quæ ali-
 ter, quàm fieri deberet, fit, restringi debere
 particulam aliter, ut excludat imminutam, abo-
 litam & auctam. Sed proponamus Cata-
 logum illarum. Naturales depravate sunt
 v. g. Pica, malacia κίτλα, depravata conco-
 ctio τῆς πέψεως διαφθορά, nutritio prava,
 κακοτροφία, ἀλογοτροφία stranguria, de-
 pravatus coitus, μίξις κακὴ, ἢ τῆς μίξεως
 κακία. Depravata conceptio, ἢ τῆς κυήσεως,
 ἢ τῶν κυήματων κακία, mola μύλη. Pat-
 etis vitiosi varia species, κακοτοκία, μοχοσ-
 τοκία,

Τοκία, ὠμοτοκία. Vitales sunt Asthma &
 Orthopnea, palpitatio cordis παλμός τῆς
 καρδίας, tremor τρόμος, jecligatio; Pulsus
 vitiosi, inaequales tremuli σφυγμοὶ ἀνισοί,
 ἄρυθμοι, ἄτονοι, τρομώδεις, &c. Animales
 sunt: Nyctalaopia, visio depravata, quan-
 do vel inversa, recta aut alieno colore tineta
 apparent objecta. Coruscationes oculorum,
 μαρμαρυγαί, ὄμματα μαρμαρυγώδεα. So-
 nitus, tinnitus, sibilus aurium, ἤχη, σσ-
 ειγμός (quamvis non malè Kyperus notet l. 2. l. M.
 ad tertiam potiùs symptomatum classem, scil. c. 29. §.
 ad Audibilem qualitatem vitiosam hæc vitia ^{26.}
 pertinere) Odoratus, Gustus, Tactus deprava-
 tus (carent nominibus propriis Græcis)
 Vertigo, δίνη, ἱλινη, σκότωμα, &c.
 Insomnia vitiosa ἐνύπνια παραχωδὴ turbu-
 lenta, Incubus ἐφιάλτης (an potiùs hic mix-
 tus est affectus ex imminutâ & depravatâ?)
 Deliriorum & melancholia variae species. Va-
 rii motus convulsivi, κινήσεις πασμοώδεις,
 epilepsia, tremor, τρόμος, horror, Φρίξ,
 Φρίκη, rigor ρίγη, tussis βήξ, singultus
 λυγξ λυγμός, oscitatio χάσμη, pandicu-
 latio σκορδίνημα (NB. quatuor hæc postre-
 maintelligenda sunt quatenus p.n. se habent:
 alias enim sub latitudine etiam sanitatis com-
 prehenduntur) risus sardonius & spasmus cy-

nicus, chorea S. Viti. Blasitas, τελευλότης, balbuties ψελλότης, & forsan plures alia affectiones, præsertim si compositas ex diversis simplicium læsarum actionum speciebus huc referre libet. Nos his contenti facile sumus exemplis.

CAPUT XI.

De Excernendis & Retinendis præternaturalibus.

I. **E**Xcernenda præternaturalia dicuntur, quando ea, quæ excerni debent, aut quantitate, aut locò, aut tempore inconveniente excernuntur.

§. Intricatissimum profectò est negotium expedire, quænam symptomata ad Excernenda, quænam ad Retinenda referri debeant: Tàm arctum enim habent invicem nexum mutuumque respectum, ut quod unò sensu potest dici τὸ ἐκκρινόμενον *excretum* p. n. id aliò etiam sensu admittat titulum τὸ ἐπεχόμενον *retenti* vitiatum. En exemplum. Sanguis menstruus in fluxu excedente peccans rectè dicitur & Excretum vitiatum, quia peccat in excessu excretionis; non minùs tamen rectè dicitur Retinendum vitiatum;

eum ; quia sanguis , seu humor utilis vi-
 talis & ita retinendus deficit in quantitate.
 En etiam aliud merè ut videtur , præternatu-
 rale : Vermes sunt & dicuntur excremen-
 tum p. n. totâ substantiâ (uti vulgò loquun-
 tur) peccans. Sunt tamen etiam Reten-
 tum p. n. quia potius retentione suâ , quàm
 excretionem peccant. Commodè tamen
 rem omnem dirimi posse existimamus , si
 respectus ille observetur , quem *suprà* etiam
 in statu s. n. demonstravimus , quænam sint
 naturâ suâ excernenda , quænam retinen-
 da ? Hòc modò evanescet omnis difficul-
 tas ; V. G. Quia calculus naturâ suâ ad excer-
 nenda pertinet ; nullo enim modò postu-
 lat retineri in corpore : Igitur referendus
 est ad Excernenda p. n. Sanguis è naribus
 copiosius fluens (cæteris paribus) inter re-
 tinenda vitiosa numerari debet ; quia natu-
 ra sibi soli relicta non intendit sanguinem e-
 vacuare per nares. Sed videamus singulas
 species.

c. 9. Phy-
 siol.

II. Excernenda quantitate pec-
 care dicuntur , vel excedente , vel
 deficiente.

§. Excernendorum in quantitate exce-
 dente exempla sunt : Vomitus frequentes oĩ
 ἐμετοĩ , alvi fluxus s. perturbationes , αĩ τὰ
 ἐκχαι τῆς κοιλίας. (NB. hæ duæ species s.

§ §

p. n.

p. n. sese habuerint plerunque participant
de vitio etiam qualitatis. *Urina incontinentia,*
ἔρων ἐκκρησις ἀκέρσις ἢ ἄμετρες, bilis
ad intestina copiosior excretio, succi pancrea-
de succ. tici nimia profusio, de quâ D. Gräsius.
pancreat. [NB. Rectius forsan hæ duæ species ad caus-
§. 120. sas morborum referri deberent, aut jam im-
plicitè sub alvi fluxu copioso aut qualitate
peccante comprehenduntur.] *Hæmorrhoi-*
dum fluxus nimius: Gonorrhœa γονόρροια
& pollutio nocturna ἐξονείρωσις, ἐξονειρωγ-
μὸς (de utroque vocabulo legatur doctis.
Ex. XV. *Linden in Selectis*) Fluor albus χλωρώσις
§. 63. seq. (quamvis & hæc, ad vitiosæ qualitatis excer-
nenda pertinere videatur) *Menses immode-*
rati καταμήνια ἄμετρα, sive ὑπερκάθαρ-
Gal. 6. σις menstrua. *Sputum copiosum* sive nimia
κ. τοπ. 4 *Salivatio* πτυαλισμὸς, ἐπιπλέον φερόμενον
de facil, τὸ σίελον. (qui hōc vitiō laborant, dicun-
parab. tur Galeno σιελίζοντες.) *Coryza, Eriphora*
f. *Lachrymæ excedentes & involuntariæ.* E to-
to etiam corpore copiosius aliquando excer-
nuntur ἀτμοὶ vapores & ἡ λιγνὺς fuligo, a-
liquando & sudor copiosior profluit ἰδρὼς πο-
λὺς ἢ ἄμετρες. In deficiente quantitate
excernenda peccantia sunt: *Alvi siccitas &*
suppressio στέγνωσις ἢ ξηρότης τῆς κοιλίας ἢ
γαστρός, *urina retentio & deficiens quantitas,*
ἰσχ.

ἰσχυρία δυσχερία *seminis defectus & reten-*
tio nimia (in concreto dicuntur ἄσπερ-

μοι καὶ ὀλιγόσπερμοι) *mensēs suppressi aut*
imminutē excreti καταμήνια μὴ γινόμε-

να ἢ χωρεόντα, καὶ ἐλάσσων τῶν δεόντων, ἀ-

πόληψις τῶν ἐπιμηνίων, τὰ καταμήνια

μὴ τελέως ἠφανισμένα. *Lactis defectus to-*
talis vel partialis, ἀγαλακτία, Ejusdem
retentio sive redundantia. Sputi, sive salivæ
& muci ē naribus excretio deficiens : (*Græ-*
cum nomen non occurrit) Καὶ ἴσως τὰ ἄλ-

λα.

III. *Excernenda qualitate peccan-*
tia sunt, quæ non solum calore, fri-
gore, &c. excedunt, sed & quæ mo-
do substantiæ corrupta sunt.

§. *Rationem hujus assertionis jam supra*
dedimus, eamque hīc repetimus, quia scilicet
detrimentum corpori non accedit à diversi-
tate substantiæ excernendorum quā sub-
stantiæ sunt, sed quā in qualitatibus, se-
cundis, tertiis, &c. dictis variant. Quid?
quòd ipsa excernenda in homine non aliter
considerari possint ac debeant in Medicinā,
quàm veluti sunt accidentia, non obstante,
quòd per se subsistant. Possunt enim &
adesse & abesse salvo subjeto, homine, quod
est de ratione formali accidentis. Exempla
sunt:

sunt: Ruētus vari nidorosi, biliosi, acidi, ὀξυ-
 γεγυμιά, κρομμυοξυγεγυμιά, κνισογεγυμιά,
 Vomitus biliosi, pituitosi, nigri, purulenti, &c.
 Lienteria, Diarrhœa, Dysenteria, fluxus san-
 guineus hepaticus (si datur diversus quidem
 à dysenteria.) Urina purulenta, cruen-
 ta, pilaris, Calculus renum & vesicae:
 Gonorrhœa virulenta, Gallica, Chlorosis
 vitiosa: Menses decolores, Lochia, & secun-
 dina corrupta, putrefacta. An & ipse fœ-
 tus corruptus ex longiori morâ, putrescens,
 lapidescens, huc pertinet? Ità videtur, cum
 fœtus ad debitum partûs tempus gestatus se
 habeat, velut τὸ ἐκκρινόμενον sive excernen-
 dum. Lac cogulatum θρόμβοι τῆ γάλακτος,
 Sputum purulentum, cruentum. Mucus cor-
 ruptus: Sudores varie vitiositatis, quorum
 differentias prolixè collegit Baricellus.

de sudor.
l. 2.

IV. Excernenda locò peccantia
 dicuntur, quæ per locum incon-
 gruum excernuntur.

§. Exempla horum, ceu rariorum affe-
 ctuum, peti debent ex observationum scri-
 ptoribus. Pertinet huc alvi fecum per os re-
 jectio in Ileo. Item per umbilicum ex obser-
 vatione Hildani, per canalem peculiarem in-

C. I. O.
51.

C. I. O.

74. 75.

guinis dexeri, notante eodem: per meatum
 urinarium. Ità & urina per vomitum aut al-
 vum aliquando rejecta fuit, teste eodem.

Ità

Ita menses per os aut nares excretos notarunt C. V. O.
 Forestus & Hildanus. Sanguinem copiose per 47. l. 28.
 penem excretum vidit idem Hildanus. Plura O. 3.
 non est nostri, instituti afferre exempla, C. III. O.
 cum pertineant hæc ad partem specialem 12.
 Medicinæ. C. VI. O.
 46.

V. Excernenda tempore peccan-
 tia sunt, quando inconsuetò tempo-
 re excernuntur.

§. Haud rarò accidere solet sexui foemi-
 neo, ut patiantur *mensium fluxum inordina-
 tum*, quando vel antevertit statum tempus,
 vel postponit. An huc & *abortus* referri
 debent, aut *partus feri*, dum ex *Schenkio* a-
 liisque constat, foetus ultra consuetum no-
 vem mensium terminum fuisse gestatos: sed
 hæc prolixius disputare non est hujus loci.
 Obiter etiam notandum, quædam excernen-
 da naturalia, quæ quantitate imminutâ pec-
 cant, huc quodammodo spectare. v. g. *alvus
 segnitiam & tarditatem*.

VI. Retinenda præternaturalia
 tot modis dici possunt, quot Excer-
 nenda.

§. Quamvis non diffiteamur, talia potius
 ad causas morborum pertinere, nihilomi-
 nus diversus considerandi modus etiam heic
 locum ipsis concedit. Ita in *quantitate ex-
 cedente retinendorum* exemplum manifestum
 præbet

præbet nimia pinguitudo & Obesitas nimia.
 Horum *πυμελωδών* ventres obesissimi dici
 solent *Aquaticuli*. Ità & partium quarun-
 dam excedens magnitudo præ se fert succi
 nutritii, aut sanguinis retentionem. E con-
 trario in quantitate deficiente retinenda pec-
 cantia notantur, in *hemorrhagiâ narium*, aut
partium gravius vulneratarum, lachrymis
 cruentis, sudore sanguineo, *hyarthro* sive me-
 liceriâ, vulgò *Gluedwasser*. Licet enim ex-
 cretio nimia potius peccare videatur, rectius
 tamen nostro iudicio ad retinenda in defici-
 ente quantitate referuntur, quia materia illa
 quæ ultrâ modum excernitur, est utilis, &
 retinendi nomen sibi vendicat. Ad retinen-
 da qualitate peccantiâ lubet referre *Vermes*
Tophos Arthriticos, *Hydrocephalum*, *Hydropem*,
 si non omnem, certissimè *Anasarcam*, sive
Leucophlegmatiam, &c. Licet enim bini prio-
 res potius ad excreta pertinere videantur,
 cœu, toto genere p. n. quia tamen non è ma-
 teriâ per se excrementitiâ, sed ex succo nutri-
 tio corrupto generantur, placuit nobis *Re-*
tinendis vitiatas annumerare. Reliquos qui-
 dem vel Tumores vel morbos magnitudinis
 auctæ constituere etiam non negamus; Ve-
 rùm & hîc diversus modus considerandi tol-
 lit omnem difficultatem, secundum quem
 non est absurdum unam rem p. n. etiam ad
 tripli-

triplicem rerum p. n. classē posse ac debere referri. Vin' exemplum ? En modò dictos *vermes* : Hi in se sunt retinendum qualitate peccans , quia sequuntur chylicationem ejusque distributionem læsam , ceu symptoma immediatè sequens morbum v.g. intemperiem ventriculi & intestinorum frigidam matérialem. Idem vermes quatenus morfu solvunt continuitatem intestinorum , quàm immediatè sequitur dolor , manifestè sibi locum poscunt inter causas morbificas. Denique à nonnullis inter morbos in numero aucto referuntur, quamvis nos eorum non subscribamus sententiæ. Ergò adhuc aliud exemplum : *Polypus in naso* per se est morbus in numero aucto : Idem dum obstruit cavitatem pro excretionē necessariam narium , est causa morbifica, morbi scilicet meatûs. Idem haud ατόπως referri posset ad symptoma retinendi loco & qualitate peccantis, quatenus scilicet retinetur materia sanguinea , quæ per venas ad cor refluere debuisset. *Retinenda loco peccantia* vix dantur sincera h. e. quæ non participant de alio vitiositatis modo vel in quantitate vel qualitate peccante , ut ità in propatulo sit, exempla huc pertinentia ferè coincidere cum exemplis excernendorum & retinendorum quantitate & qualitate peccantium. Præter exempla autem ibidem addu-

adducta licitum erit etiam adjungere *Tumores* alios v. gr. inflammationem *Φλεγμονήν*, carbunculum *ἀνθρακᾶ*, erysipelas, &c. nec non tubercula *Φύματα* varia cutanea, in quibus sanguis, vel succus nutritius, vel lymphæ, ceu humores retinendi quidem in corpore, loco tamen peccant, quia hærent in certâ corporis parte, cum potius continuo fluxûs & refluxûs motu gaudere debuissent. *Retinendorum tempore peccantium* exemplum peculiare vix ac ne vix quidem produci potest, quod non simul pertineat ad excernenda Dogmate V. exposita. Cum enim essentia temporis consistat in mensurâ secundum prius & posterius, quemadmodum docemur in Physicis, una profectò eademque res quoad hanc diversitatem modò retinenda, modò excernenda dici meretur. Verùm de hoc symptomatum genere *ἄλλιο πρὸς δῆσ.*

CAPUT XII.

De Qualitatibus sensibilibus præter naturalibus.

I. Qualitates p. n. tertium Symptomatis genus constituentes sunt Visibiles, Audibiles, Olfactiles, Gustatiles, Tactiles.

§. Antè

§. Ante omnia transfer huc ea, sed dextro cum iudicio, quæ *suprà* de qualitatibus p. 101. sensibilibus in genere diximus. Junge præ-^{seq.} terea *Galen* *librum de differentiis symptomatum*. Deinde notanda aliorum Institutionistarum negligentia, quòd hanc symptomatum classem perfunctoriè tractaverint, ideò quod paucissimas comprehendat affectiones particulares, cùm tamen latissimè se extendat & ingentem comprehendat morborum cumulum. Neque refert, quòd non omnes illi morbi peculiari gaudeant appellatione, aut non ab omnibus describantur in Pathologiâ particulari; Satis est, quòd inter signa morborum sæpissimè mentionem fieri etiam qualitatum corporis vitiosarum, quæ signa nihil aliud sunt, quàm symptomata, paulò inferiùs ibimus demonstratum. Porro notandum, nos non dubitare ad hanc symptomatum classem ejusque ultimam præsertim speciem etiam referre *morbos materiae*, quos pro novâ morborum strictè dictorum specie introduxerunt *Fernelius* & *Argenterius*, vel innovandi studiò prurientes, vel dubitationibus *Jacobi Foroliviensis* (qui primus illorum meminisse, sed hæsitanter, creditur) succumbentes, verbis *B. Soneri*, qui unâ cum *Planero*, *Scherbio* & *Hofmanno* acriter errorem illum perstrinxerunt, κατὰ πρῶτον etiam symptomatibus an-

Disp. de
morb.
mat. §. 15.

I

nume-

numerantes, quamvis non in omnibus rem
acu tetigisse nobis etiam videantur. Verum
cum hæc controversia neque hujus sit loci,
neque etiam utilitatem in arte ipsa præstet,
transeat cum aliis. Nos, antequam ipsas
species breviter lustremus, hanc cautionem
p. 102. repetendam esse duximus, quam *suprà* pro-
posuimus, cavendum, ne confundantur ipsæ
facultates p. n. sive *διαιρέσεις* organorum
sensitivorum cum hisce qualitatibus vitiosis:
Illæ enim sunt reverâ morbi dictarum par-
tium, quos actio sensuum læsa sequitur: Hæ
verò sunt accidentia p. n. etiam in aliis par-
tibus extrâ sensum illum, à cujus vitio de-
nominationem habet, occurrentia. v. g.
Color vitiosus est qualitas visibilis p. n. etiam-
si in cute manûs, pedis, &c. occurrat; ita
murmura intestinorum sunt audibilis quali-
tas p. n. atque sic in reliquis.

II. Ad qualitatem visibilem vitio-
sam potissimum spectat Color cor-
poris ejusque partium præter natu-
ram mutatus.

§. Intellige tu hoc de colore *ὄντως* non
φαινόμενος vitioso. Quod si enim alicui
rubra apparent, aut aliò colore tincta, nec
tamen ita existunt, illud non est symptoma
qualitatis vitiosæ, sed actionis læsæ, nimirum
visionis. Referendi ergò heic sunt seqq.
affe-

affectus : *Icterus flavus & niger*, ἰκτερός
Chlorosis χλωρώσις, *rubedo oculorum* in
ophthalmiâ, & reliqui alieni colores sive
maculae, quæ in oculi tunicis notantur : Item
macula cutanea varia, ἐκθύματα, ἐξανθή-
 ματα, ut *navi materni*, *ephelides* ἐφηλίδες,
lentigines, *macula hepatica*, *scorbutica*, *vola-*
tica infantum vulgò *der Flug / morbilli*, *pe-*
techiae & forsàn alia, quæ tantum majori mi-
 norive malignitatis gradu differunt. Secun-
 dario quoque licebit huc referre colores ex-
 crementorum vitiosos, v. g. *urinam rubram*,
subrubram, *nigricantem*, *pallidam*, *fæces al-*
vi decolors vel *intensius coloratas* ; Habent
 enim insignem usum in parte Semioticâ.

III. Audibilis qualitatis vitiosæ
 symptoma Soni p. n. occurrentes
 constituunt.

§. Rariotes forsàn sunt hæ affectiones
 reliquis, neque etiam paris cum cæteris pon-
 deris & momenti ; non tamen planè sunt
 negligendæ. Fecimus autem superius men-
 tionem *tinnitûs*, *sibilii* ac *sonitûs p. n. in auri-*
bis, inter actiones læsas, & à *Kypero* huc re-
 ferri diximus ; quod sanò sensu utrumque
 rectè se habet, pro diverso considerandi mo-
 do : Quatenus enim *tinnitus* ille impedit
 sensum auditûs ; ad actionem læsam perti-
 net, quatenus verò ipse sonus p. n. in se

consideratur, est vitium qualitatis. Præter
illos sonos p. n. in auribus etiam stridor den-
tium, βρυγμός, τρισμός, vox clangosa Φω-
νὴ κλαγγώδης, & alia vocis vitia; item mur-
mura in intestinis, ψόφοι καὶ βορβορυγμοί,
τυδίαι ἐρυγαί. Interea ne otiosam aut va-
nam tibi persuadeas hanc esse ἐξήγησιν,
quod unum idemque symptoma modò heic
modò alibi tractemus. Exigit enim hoc
non modò ὁ τρόπος τῆς παιδείας, ut o-
mnia distinctè explicentur; sed & usum non
longè abhinc cognosces in parte semiotica
cùm quoad διάγνωσιν meliorem tum quo-
ad πρόγνωσιν certiorē.

IV. Olfactilis qualitatis vitium in
Odore corporis & partium prave
sive fœtore consistit.

§. Ergò fœtor oris in scorbuto, narium
alarum, inguinum, pedum (quamvis etiam
tria posteria membra in latitudine sanitati
graveolentiam habeant, de quâ hōc loc-
non est sermo) huc pertinent, unō verb-
omnes ὑπόσῆπτοι καὶ δυσώδεις ὀδοῖ
etiam eadaverosus ille totius corporis fœtor
qui ē malignâ scabie, leprâ, elephantias-
laborantibus aliquando exhalat. An Plem-
pius rectè fecerit, quòd dixerit: nequire al-
censeri fœcum alvi, sudoris, urinae, aliorum
excre-

is. Excrementorum foetorem, quia sub secundo
 stridor symptomatum genere, scilicet sub excretorum
 languor qualitate peccantium vitio continetur, nolu-
 mus examinare; est enim quaestio nullius
 usus & momenti.

V. Gustatilis qualitatis vitia sunt
 Sapores p. n. se habentes.

§. In partibus solidis praeter linguam ra-
 rissima hujus symptomatis habetur ratio;
 quamvis non ita pridem ex observatione fide
 digna nobis innotuerit, quendam ichorosa
 sanguinis dispositione praeditum lambendo
 percepisse in toto ambitu corporis salugini-
 nem. Licet autem sapor linguae vitiosus va-
 rius, v. g. febricitantium aut ictericorum
 amarus, catarrho laborantium salsus, huc
 quoque pertineat, suo scilicet modo, cave ta-
 men, & heic ne confundas cum γεύσει
 gustatus laeso. Humororum sapor p. n. etiam
 huc spectare videtur, v. g. sanguinis extrava-
 sati sapor salsus, acidus, acris, quorum meminit
 fessenius. Qui excrementorum quorundam
 v. g. sudoris, aut urinae, aut sordium in auribus
 ποιότητα ἐξηλλαγμένην mutatam qualita-
 tem gustu percipere dignantur, illi sciant,
 nos non fore eorum μιμητάς. Nihilomi-
 nus Galenus κατὰ ῥητὸν hoc de quibusdam
 medicis testatur dicens: πολλοὶ τῶν ἰατρῶν
 ἰδρῶτι & γέλει δικαίᾳ αὐτοῖς, καὶ προσ

Jud. san-
 guin. p. n.
 20.

de differ.
 sympt.
 c. 5.

ἐπὶ τῷ κατὰ τὰ ὦτα ῥύπχ : *Multi medicorum & sudorem gustare dignantur ipsi, & preterea sordes aurium.*

V. Tactilis qualitatis vitia variantur, quæ huc pertinent.

d. l.

§. Ità rursus Galenus : Καὶ μὲν καὶ τὰς ἀπλὰς διαφορὰς ἐν τῷτοις τοῖς συμπτώμασιν ἀριθμητέον, ἐπειδὴν ἐξιστάνται τῷ κατὰ φύσιν, οἷον δέρμα σκληρὸν, καὶ περὶ τεταμένον, καὶ καρφαλέον· ἔτω δὲ καὶ πλάδαρον, ἢ ῥυσσὸν, ἢ τινὰ τοιαύτην ἑτέραν ἔχον διαφορὰν. i. e. *Et tactiles differentie quod si excesserint statum sec. nat. hisce symptomati annumeranda sunt. v. g. cuius dura, & distenta, & prearida : sic etiam prehumida vel rugosa vel alia quapiam differentiâ tali prædita. O farraginem affectuum particularium huc pertinentium ! An non διαρρήδην Galenus duritiem, mollitiem, laxitatem adstrictiōnem, crassitiem, tenuitatem, raritatem & densitatem, morbos illos Fernelianos & Argentericos huc referendos esse docet ? Ergo jure meritò huc pertinent omnia vitia cutanea, quæ exasperant eam, partim veteribus cognita, partim ignota : Gutta rosacea, albus sive morphaea, epinyctides, phlyctæna, sudamina ὕδρωα, Sirones vel chirones, variῶνθοι, macula hepatica. Ità in leucophlegma-*

niā nimia notatur cuius laxitas & molities
universalis. Particularis præsertim in genita-
libus eorum, qui graviter & lethaliter decum-
bunt, observabilis ; τὸ δέρμα καρφαλέον
cutem aridam non ita pridem in adolescente
phthisico & febre colliquativâ malignâ cor-
repto vidimus. Verum sunt & alii affectus
huc referendi, nimirum Calor febrilis, qua-
tenus tactu percipi potest, ejusque contra-
rium frigus quâ totius, quâ partium v.g. ex-
temarum, sive in quibusdam malignè feбри-
citantibus. v. g. λειπυρία feбри correptis,
sive in iis, qui morti jam sunt proximi. De
calore febrili testatur ipse Galenus, quod ta-
ctus sit objectum : ὡς περ οἱ χυμοὶ τῆς
γύσεως εἰσὶν ἀσθητὰ κατὰ τὸν αὐτὸν λό-
γον οἱ πυρετοὶ τῆς ἀφῆς. Quemadmodum
sapores gustus sentiuntur : Eodem modo febres
tactu sc. cognoscuntur. Hoc stante de fri-
gore non amplius erit dubium, cum con-
trariorum eadem sit ratio. Interea tuam ne
occupet mentem, Φιλίατρε, hoc παρά-
δοξον, ut velis febres ad symptomata tertiæ
classis referre ; quin distinguas probè inter
intemperiem calidam totius corporis, quæ
ab intellectu ex sensu tactus cognoscitur,
quæque febris dicitur ; & inter calorem il-
lum febrilem, qui tactu perceptus signum
est illius intemperiei calidæ. Quâ distin-

l. in 6. E-
pid. t. 29.

Etione probè notatâ, facilè te quoque poteris expedire de hâc controversiâ, quæ agitur inter medicos veteres & recentiorum quosdam, *Helmontii* sectatores, illic negantes intemperiem calidam & siccam esse de ratione febris formali, inter alia ob hanc rationem, quia rigor etiam ad febrium quarundam essentiam pertinet. Vides enim manifestè, *Helmontianos* confundere morbum, nimirum intemperiem cum symptomate, qualitate mutatâ. Nam & frigus, febres comitans, signum est effervescentiæ scil. instantis, vel intrinsecæ, quæ est causa immediata morbi intemperiei calidæ. Prolixius hanc controversiam ven-

1. 3. D. 1. tilatam lege sis apud *Cass. Bravo in Resolutionibus*. Nos heic τῶν ὡς ἀφ' οὗτος
 Rel. 2. tionibus. tractationem sive Pathologiam
 terminamus.

DOGMA-

DOGMATUM MEDICINÆ GE- NERALIUM

Pars III.

quæ est

SEMIOLOGIA.

CAPUT I.

*De Semiologiâ, Signorum
Definitione & Divisione
in genere.*

I. **S**emiologia est pars medicinæ
ministra rerum secundum &
præter naturam signa propo-
nens.

§. Duas hætenus propositas Medicinæ
partes sequitur justò ordine tertia, nobis
dicta σημειολογία, *Semiologia*. Vulgò ap-
pellata est *Semiotice σημειωτική*, verùm mi-
nùs congruè, cùm vox hæc denotet potiùs
rem ipsam, quæ signat vel judicat, aut etiam
quæ significatur, non verò disciplinam, quæ

T 5

de

de signis tractat. Derivatur enim à verbo transitivo σημειῶν vel σημειώμεναι. De ordine quis posset dubitare, non sine ratione plausibili, desumptâ ex doctrinâ de *Notioribus nobis & notioribus naturâ*, quorum illa, teste *Aristotele*, præcedere jure solent. Signa autem signato esse nobis notiora, quis dubitet? quod & p. p. ex definitione Signi constabit. Verùm respondemus: distinguendum esse inter *ordinem practicum & ordinem didacticum*, vel inter *ordinem ac methodum* sive viam: In ordine didactico sive methodo docendi non semper habetur respectus notiorum nobis, sed potius, semper ratio habenda facilioris cognitionis, sive illa à naturâ notis, sive à nobis notis dependeat. Aliter se res habet in ordine *πράξεως*, ubi à singularibus & in sensus incurrentibus, & ita nobis notis ad universalia, quæ intellectu magis cognoscuntur & naturâ nota dicuntur, progredi fas est. Confer

Phil. Al- si placet ad *Disputationem Piccarti* & *πράξιν*
 dorf. D. *de Ordine Doctrinae in tradendis disciplinis.*
 44. p. 433 An & alicujus roboris est responsio hæc,
 seqq. quod signa sint ea, quæ fiunt ab aliis, tanquam à causis? Causa autem prior est effectu suô. Verùm ipsimet dubitamus de tantâ vi hujus argumenti, cum non in omni disciplinâ locum habere, duplex methodus

ἀνα-

ἀναλυτικὴν & συνθετικὴν inventa demon-
 straret. Sed hæc controversia excedit limites
 artis nostræ, igitur de hac satis nunc verbo-
 rum. Porro de utilitate, necessitate & dif-
 ficultate hujus partis non licet nobis esse
 prolixis, cum nostri non sit instituti, ῥητο-
 ρεύειν ἢ πρὸς ἐπίδειξιν γράφειν, *rhetoricō*
more & ad ostentationem scribere aut docere,
 sed & perspicuè & succinctè præcepta artis
 generalia proponere. Quod si verò placet
 in encomium partis hujus quædam legere,
 adeas *Fuchsum* (a) *Liddelum* (b) *Rolfink-
 um*, (c) *Dieterichium*. (d) Nobis sufficiat
 hac vice locus ille *Tralliani*: (e) ὁρθῆς δια-
 γνῶσεως πηδάλιον ἐστὶν ἡ διάγνωσις. *Recta*
curationis fundamentum est dignotio. Nos
 addimus καὶ ἡ πρόγνωσις ἢ *prænotio*. Quin
 imò, si *Galeno* (f) credimus, signa cognosce-
 re vel citrà curationem necessarium est, ut,
 qui curari possint quique non possint, intelli-
 gas. Haud dubiè ad hunc locum etiam re-
 spexerunt *Campolongo* (g) & *Sennertius*, (h)
 quorum ille dixit: *Methodum Semioticam*
suam non esse necessariam gratiâ cognitionis
curationis, sed gratiâ ejusdem curationis;
 Hic

d. l.

- (a) *Instit.* l. 4. c. 1. (b) *Art. med.* l. 4. c. 1. (c) *Ord.*
ac meth. l. 3. f. 1. c. 1. (d) in *fatréo Hippocrat.*
n. 769. (e) l. 9. c. 1. fin. (f) *com. 2. de humor.*
1. 1. (g) apud *C. Hofmann*, l. 4. l. M. c. 1. §. 16.
 (h) *Instit. Med.* l. 3. f. 1. c. 1.

Hic verò paulò aliter expressit animi sensa : *Necessaria non est scilicet Semiotica ob cognitionem curationis, ob curationem tamen ipsam necessaria est.* Rectè tamen utrumque carpit *Hofmannus* propter obscuritatem ; potuissent enim clariùs rem his fortasse verbis exponere : Semilogia licet non simpliciter necessaria sit ad curationem ejusque materiam, quã talem, addiscendam ; est tamen necessaria ad eandem debito modo & tempore instituendam. Prius vult *Galenus* verbis antecedentibus : *Citra curationem ; Posterius* sequentibus : *ut qui curari possint, quiq, non possint intelligas.* Nos etiam jam olim medium hunc inter partes medicinæ ministras cognitioni inservientes, & methodos binas principales locum Semilogiæ destinavimus ob similem ferè rationem, quàm

not. ad S.
M. D. M.
H. D. X.
Inscript.

heic repetemus : *Tertia hæc pars Medicina ministra rectè hic, ceu medio in loco, consideratur, quia non tantum cognitioni soli inservit, quin etiam, an & quomodo agendum sit medico, ostendit, ut ita actioni quoq, quodammodo famuletur, præsertim doctrina de prognosticis.* Etenim

II. Duplex est Semilogiæ membrum, Dignotio, quæ in statûs sec. vel p. n. præsentis cognitionem ducit ; & Prænotio, quæ futurum utrumque statum patefacit.

§. Nul-

§. Nulla difficultas hōc locō subest, cū
 omnes ὁμοθυμαδὸν hoc doceant Institutio-
 nistæ, utramque partem esse in medicinā
 necessariam. Quod elegantissimè demon-
 stravit inter alios etiam *Claudinus* in aureo c.4. 5.6.
 suo de ingressu ad infirmos libello. Et quis du-
 bitaret, cū verissimè profectō dictum sit à
Cratone, omnem rectam actionem medici re-
 ctam cognitionem precedere oportere. De præ-
 notionis (sub quā & prædictionem προπρησις
 comprehendimus) verò summā necessitate
 & utilitate, non modò dudum bini supremi
 docuerunt Hygæ Sacerdotes *Hippocrates*
 & *Galenus*, quorum testimonia videre etiam
 licet apud *Franc. Valleriolam*; sed & recen-
 tiores nunquam non confirmarunt; è qui-
 bus, cū sit cūctarum novitas gratissima
 rerum, unicum doctissimi *Lindeni* libet af-
 ferre testimonium, ὅτι προγνώσεως καὶ
 προπρησεως: Illa semper necessaria est Medi-
 co, ne fortè si quæ ex improvviso accidunt, of-
 fendant imparatum & cedant in damnum,
 cū valetudinis, si non vitæ, agrotantis, tum
 existimationis medici ipsius. Hac verò tum
 maximè, cum metus est, ne, si nihil præmo-
 neat & victa ars malo fuerit, vel ignorasse
 vel fefellisse videatur. Quò pertinet pars
 ἀναμνησικὴ, sive rememoratio? Resp. præ-
 cipuè ad διάγνωσιν, quamvis etiam ad προ-
 γνωσιν quodammodo spectet. Non igitur
 neces-

consil.

117. apud

Scholz.

in fol. p.

m. 326.

LL. CC.

13. c. 8.

Sel. med.

Ex. xv. §.

149.

necesse est, ut peculiare ex illâ faciamus se-
miologiæ membrum.

III. Signum est id, quô cognitô
in alterius ignoti notitiam pervenire
possumus.

defin.
medic.

t. 5. de L.
A. c. 7.

c. I. in
prognost
t. 27.
p. 108.

§. Quilibet Doctorum suô abundet sen-
su in fingendâ definitione; Nobis placuit
hæc *Galenica*, vel si quis alius τῶν ὁρῶν ἰα-
τρικῶν fuerit author. Σημεῖόν ἐστιν, ὃ γνω-
σθέντι ἔτερον ἀγνοούμενον ἡμῖν γνωσκέ-
ται καταλαμβάνομενον: Vel brevius:
τὸ τῷ ἀδήλῳ δηλωτικόν. Quid verò sen-
tiendū de alterâ definitione apud *Galenum*:
Ὅσα ὑπὸ πινῶν, ὡς αἰτίων, γίνεται, ταῦτ'
ἐστὶν αὐτῶν σημεῖα. Quæcumq; ab aliis, tan-
quam à causis, fiunt, hæc sunt illorum signa?
An fortassis strictior est, quàm usus postu-
lat medicus? Hoc velle videntur ii, qui &
causas ipsas inter signa referunt; de quâ
quæstione paulò inferiùs mentem nostram
aperiemus, quando de fontibus signorum
vulgò dictis acturi sumus. Nobis certè &
hæc descriptio altera satis est conveniens ar-
ti medicæ. Cur autem in utrâque omis-
sum est genus determinatum? Responde-
mus, quia sub signis etiam comprehenduntur
τὰ ἔχ' ὑπάρχοντα, quæ & ἀποσυμβεβηκότα
dicuntur *Galeno*. Junge, sis, ea quæ de vo-
cabulo *Res* alibi diximus.

IV. E variis Signorum divisionibus prima esto, quòd alia signa sint Salubria, quæ statum secundum naturam, alia Insalubria, quæ statum præter naturam monstrant.

§. Ratio, cur hanc divisionem reliquis præmiserimus, hæc dari potest, quòd hæc directò respiciat ipsam artem ejusque binas principes methodos, & geminas cognitioni inservientes partes antehac pertractatas; quamvis non diffiteamur, reliquas divisiones, quas dein proponemus, fortasse esse generaliores. *Salubria Galeno dicuntur ὑγιεινὰ, insalubria νοσώδη.* Idem etiam art. med. meminit τῶν ἑδατέρων, signorum neutro-^{c. 7.}rum, verùm cum suprà statum corporis neutrum firmis rationibus ex arte Medicâ removerimus, neque etiam signis illum statum significantibus opus erit, sed eadem comprehenduntur partim sub ὑγιεινοῖς, partim sub νοσώδεσι, non secus ac ipse status neuter cum ad Physiologiam, & methodum ὑγιεινὴν tum ad Pathologiam & methodum θεραπευτικὴν referri debet ac potest. Quod I. 3. F. M. enim Plèmpius evincere conatur in rigore lo-^{c. 2.}quendo omnē neutrā constitutionē & decidentia & convalescentia ad morbū referri debere, idē, quòd in eā non exerçantur actiones, nisi con-
venit,

venit, quod est morbi proprium, planè infirmâ nititur hypothefi, cùm adhuc fit *κεκινόμενον*: an actiones non exercere, uti convenit, fit morbi proprium. Nobis certè non ità videtur, cùm omninò sint distincta hæc: actiones læsas esse, & actiones non exercere, uti convenit. Illud quidem morbi proprium esse, utrâque largimur manu. Hoc etiam de sanis *κατὰ πλάτ* dici posse, planè nobis persuasum habemus, v. g. si quis hebetiori visu, quàm alter, præditus est, aut cum citiori lassitudine corpus exerceat alio, ii non exercent actiones, uti convenit, an ne verò statim ægroti dicendi? Minimè.

V. Signa utriusque statûs sunt vel certa & necessaria, vel incerta & non necessaria.

prognost. 3. t. 8. & 39. comment. ad h. l. l. i. Rhet. c. 2. n. 769. & 819. 2. aph. 27. d. l. i. 37. §. Illa vocat Hippocrates, Galenus & Aristoteles *τεκμήρια*, τὰ ἀναγκαῖα σημεῖα, σημεῖα ἀσφαλέστατα. Hæc σημεῖα ἀπλῶς, τὰ μὴ ἀναγκαῖα. Jungatur Dieterichius in *fatréo*. Divisionem hanc magni esse momenti, colligere licet ex Hippocrate, & indicavit Galenus: *Χρὴ πάντα θεάσασθαι τὰ σημεῖα, καὶ μὴ πιστεύειν ἐνί.* Oportet omnia perpendere signa, nec fidere uni tantum.

VI. Di-

VI. Dividuntur tandem utraque in Diagnostica, quæ in status utriusque præsentis; & in Prognostica, quæ in futuri notitiam ducunt.

§. Fluit hæc divisio ex supra datâ Semiologiæ divisione. Unde & hæc primum meruisset locum. Sed quid opus est, ita esse sollicitos de ordine? Qui ἀναμνηστικὰς sive rememorativas addunt, & ita trimembrem urgent divisionem, ex illis non immerito tum B. Hofmanno quærere lubet: Quorum l. 4. I. M. sum hæc ultima separantur à diagnosticis? c. 1. §. 12. Re enim verâ non aliò fine recordamur præteritorum, quàm ut de statu præsentis vel s. vel. p. n. certius possit nobis constare. Nec movet nos authoritas Galeni Semiologiam Com. 2. in tres partes dividens, in cognitionem præ- de hum. teritorum, in contemplationem præsentium & t. I. præfagationem futurorum, & anamnesticæ signa art. med. à diagnosticis manifestè separantis. An enim c. 7. adeò in verba jurâsse Galeni decet, ut præter necessitatē entia multiplicemus? Quid? quod ipse Pergamenus in utroque loco ansam dederit dissentienti ab ipso, dum in posteriori διαρρήδην dixit, quòd ἡ χρεία ἐλάττων τῶν ἀναμνηστικῶν usus exiguus aut minor sit rememorativorum signorum: Si exiguus, quid opus peculiarem illis tribuere classem, cum commodè queant Diagnosticis annumerari?

Id quod in priori clariùs exprimit his verbis
statim divisionem Semiotices sequentibus;
*Etenim, inquiens, praterita symptomata,
itemq; praesentia diligenter ad morbi causam
inveniendam intuemur.* Quod si praterita
faciunt ad morbi praesentis causam inveni-
endam, utique erunt diagnostica. Siquē hoc
verum in statu p. n. par erit ratio signorum
prateritorum pro causā sanitatis praesentis
inveniendā h. e. in statu s. n. Et hoc est,
L. 5. c. 3. quod nec ipse *Plempius* celare potuit, qui,
licet remorativis integrum caput attribue-
rit, ad finem tamen ejus haec verba scripsit:
*Omne rememorativum significat aliquod praesens,
cujus respectu tum est diagnosticum.*
Quod verò attinet alium respectum, cuius
meminit in praecedentibus, nimirum, quod
*utilis sit eorum cognitio ad ostentandam artem,
quò videat ager tam verè posse praterita enar-
rare, & ita magis obediens curanti reddatur;*
quis non videt, illum respectum non esse
tanti ponderis, ut propterea distincta classis
ἐνδεκνηστικῶν constituatur? Sed de his plus
satis.

VII. Fontes signorum vel sunt
principales, quos constituunt conse-
quentia & effecta sanitatis & morbo-
rum; vel minùs principales, qui in
attributis vel circumstantiis consi-
stunt.

S. Quia

§. Quia omnes ita loquuntur, h. e. terminio
 Fontes utuntur, neque nos erimus singula-
 res; sed in re ipsa, quia cogimur esse singulares,
 non id nobis vitio vertent, speramus, boni, lu-
 bet ita verbis B. Hofmanni præfari. Tanta l. 4. l. Ma
 erò circa hanc doctrinam occurrit apud c. 2. §. I.
 Doctores Medicos varietas, tanta obscuri-
 tas, ut non possit nobis vitio verti, si no-
 trum quoque hac vice faciamus illud, sive
 Socratis fuerit, sive Cratetis cujusdam apoph-
 hegma, quod legitur apud Laërtium & in vit. So-
 Erasm. Roterodamum; Ἀ μὲν σωῆκα γεν- cratis &
 αῖα· οἰμαι δὲ ἢ ἂ μὴ σωῆκα, πλὴν δη- Heracliti
 λος δέϊται πολυμβητῶ, εἰς τὸ μὴ ἀπο- Chiliad.
 πηγλυῶαι ἐν αὐτῷ. Quæ intellexi, genero 1. cent. 6.
 fuerunt; existimo etiam ea, quæ non in- num. 29.
 tellexi, nisi quod opus sit Delionatore, ne quis
 suffocetur in hoc, scilicet obscuritatum pela-
 go. Verum nos missis aliorum opinionâ-
 bus nostram tantum τῶν χαλεπόντων iudicio
 exponemus sententiam, unâ ἐκόντες θεοῖς
 aplis vel suffragandi, vel dissentiendi liber-
 tem concedentes. Quod ergo in Dog-
 mate nostro propositam attinet distinctio-
 nem fontium signorum, fuit illa ex divisio-
 ne Signorum Dogm. V. traditâ in necessa-
 ria & non necessaria; Ad erusenda vel extra-
 endam illa sufficere possunt triplicia acciden-
 ta, sive consequentia quâ sanitatis, quâ mor-
 borum;

borum; nimirum Actiones integræ, vel læ-
 sæ, Excreta & Retenta integra, vel læsa,
 Qualitates sensibiles integræ, vel læsæ. Cùm
 enim hæc tria nunquam non sequi soleant
 dispositionem corporis vel secundum vel
 præter naturam, ceu effecta, oportet, ut,
 §. L. A. 7. vi descriptionis secundæ *Galenicæ* signorum,
 necessariò significant modò dictam alteru-
 tram dispositionem; cujus causæ propin-
 quæ quidem non demum ex vel in Semio-
 logiâ addisci debent; sed hæ præsuppo-
 nuntur jam cognitæ Medico erudito ex par-
 te Physiologicâ & Pathologicâ: Remotæ
 verò, quia præsertim in statu p. n. etiam in
 uno eodemque morbo variare possunt, opus
 habent aliis signis minùs principalibus aut
 necessariis, scilicet in respectu ad ipsam dis-
 positionem morbosam cognoscendam, ne-
 cessariis tamen & apprimè utilibus ad indica-
 tionem curativam rectè instituendam, quæ
 signa hauriuntur è fonte *attributorum* vel
circumstantiarum, quâ subjectum, quâ caus-
 sas propinquas concernentium, v. g. Tempo-
 ris, Loci, Ætatis, Sexûs, Sitûs, Quantita-
 tis, Qualitatis, & si quæ sunt aliæ, de qui-
 bus cap. III. aliqua sunt dicenda. Antequam
 hinc recedamus, opportuno tempore in me-
 moriam recurrit promissum suprâ *Dogm. III.*
 datum de solutione quæstionis; *An &*
Causæ inter Signa aut Signorum fontes sint re-
feren-

ferenda? Hæc igitur vice fidem solvere oportet. Equidem plerique Doctorum veterum & recentiorum affirmativam tueri conati sunt. Hinc non modò expressè causas inter signa retulerunt, verùm etiam propterea quidam ex his distinctionem fixerunt hanc, *res in Semioticâ tractandas alias esse, quæ significant, alias quæ significantur, & alias quæ significant & significantur*, & has postremas dixerunt esse *Causas*, Humores nempe, & Spiritus sec. aut p. n. sese habentes. Verumenimverò ut taceamus perperam doceri, quòd ea, quæ significantur, tractanda sint in Semiologiâ; dicant, quæsumus, nobis, cui bono causæ inter signa referantur? Quod si enim ex accidentibus s. & p.n. ceu effectis magis propriè & propius sanitatem aut morbum licitum est cognoscere, quid opus est signis *καταχρηστικῶς* ità dictis? Et quæ effugient notam, quam *Aristoteles* verissimè sanè, 2. Phys. scriptam reliquit: τὸ δεικνύειν τὰ φανερά t. 6. διὰ τῶν ἀφανῶν & διαμύνειν κρῖναι ἐστὶ τὸ δι' αὐτὸ καὶ μὴ δι' αὐτὸ γινώσκον. *Ostendere aut demonstrare manifesta per obscura ejus est, qui non potest discernere per se notum ab eo, quod non est per se notum. Quis sit ille, ipsi judicent. Sanè causas minùs esse notas effectibus si quis negaret, is reverà proderet*

deret philosophicorum principiorum ignorantiam. Sed libet abstinere manum censoriâ virgulâ.

II X. Media, per quæ signa possunt innotescere, sunt sensus externi, eorumque organa.

§. Licet omnes penè omiserint Institutionistæ, placuit tamen nobis industria *Alb.*
 l. 3. Inst. *Kypersi*, quod horum fecerit accuratam mentem.
 Med. c. 4. tionem, quem etiam hâc in parte imitati heic
 adjicere nō dubitavimus. Tametsi enim signa
 dicantur notiora nobis, quò tamen talia fiant,
 debent prius à nobis γνωσθῆναι cognosci.
 Neque enim intellectui nostro sunt præsentia,
 nisi prius à sensibus externis percepta offerantur:
 Ut igitur intellectus noster cognoscat esse signa
 hujus vel illius dispositionis, Medicus visum primò
 diligenter adhibeat, & ægrum aliaq; circa illum visus
 objecta probè oculis suis perspiciat. Utilitatem
 medii hujus ad signa impetranda variæ confirmant
 observationes, inter quas celebris est illa *Galen*i,
 l. 5. de L. qui non solum in transitu ex inspec-
 A. c. 7. tione elatæ in pelvi tenuis cruoris sanie
 οἶον κρεῶν νεροφαγῶν πλῆμα, instar aquæ
 ex loturâ carniū recens maceratarum
 spridæ morbum hepatis in *Glaucō*ne philo-
 sopho adesse cognovit, sed etiam θεασάμεν
 ἐπικείμενον τῇ θυρίδι χυτεῖ-
 δον

διον μικρόν, ὑποώπον ἔχον ἐν μελικράτῳ
 παρεσκευασμένον, videns appositam fenestel-
 la ellulam parvam continentem hyssopum aquā
 mulsā coctum haud falsò in cognitiones
 & iudicium ipsius ægri & medici Siculi de
 morbo pervenire potuit, qui pleuritidem es-
 se crediderunt, sed perperam, cū reverā
 inflammatione hepatis Glauco laboraret;
 Hinc Galenus εὐδοκίμων τῷ τῷ Ἰλαύ-
 πωνι, clarum nomen adeptus apud Glauconem
 legitur. Confer etiam ad ea, quæ habet
 in libr. de præcognitione ad Posthumum, Mediū
 huius insuper utilitatem & necessitatem ma-
 ximè demonstrat ἑρεσκοπία, inspectio urinae,
 circā quam duplici modò peccatur, cū in
 excessu, tūm in defectu; Illò modò pec-
 cant multi medicastri, qui nimium tribu-
 entes illi signo, ἑρεσκόμντας agunt ad matu-
 lam divinatores, & itā per urinarum con-
 templationem miris modis nugantur, præ se
 ferentes, sordidi luselli causā vel aucupanda
 singularis famæ gratiā, quidvis se ad egrum
 quod pertineat, ex urina saltem visā agnoscere
 posse; Oh alme Deus, quantas hīc ineptias ob-
 servare est, quanta deliria? quemadmo-
 dum eorum vanitatem elegantissimè descri-
 psit Francisc. Tiddæus in aureo & lectu di-
 gnissimo in Iatromastigas de recto & saluta-
 ri usu, ut & abusu Medicinæ libello. Jungan-

part. 2. p. cur etiam verba finalia apud *D. Willis exercit.*
m. 275. *III. de Urinis.* Verum non solum medicatri,
cap. 6. sed etiam multi ex ægris & adstantibus errant,
apud quos hæc perversa invaluit consuetu-
do, ut ex urinâ omne vaticinium expectent,
cujus sit ætatis, utrius sexû & nescio quæ alia.
Hinc judicium faciunt de medico, num ad
ægrum curandum sit idoneus, nec ne? *Quod*
si quis generosior (iterum verba sunt laudatæ
Tidicæi) *medicus sincerè agere volens, nugari*
d. l. p. *recusans, per urinarum anatomiam stultissi-*
277. *mis hominum votis serviliter se accomodare*
nolit, neque declamitando velit discurrere,
ad ipsorum placita de viso lotio, seque vocari
potius postulet ad ægrum, ut coram ex aliis
quoque signis rem totam addiscat, & curandi
indicationes capter, vel eas sibi alias explicari
velit, ab iis nimirum, quibus de ægri rebus
constet: Oho, de illo & ejus existimatione
jam est actum, nullus est ille medicus, Es ist
kein guter Doctor, weil er sich nicht auf die
Wasser versteht/ nihil fit, contemnitur: Agno-
scite, quæso, miseriam. Hactenus ille. Al-
terô modô h. e. defectu peccant quidam me-
dicorum delicatuli, qui nauseam statim con-
cipiunt ex contrectatione vel inspectione
matulæ aut urinæ, hinc summoperè urgent
ex *Foresto*, fallax & incertum esse urinarû ju-
diciû; verûm illi sciant κατὰ τὴν accipien-
dam esse hanc sententiam, scil. si quis sibi
velit

velit persuasum habere, in omnibus morbis
hanc *ἔρεξιν* esse necessariam aut utilem,
aut solam etiam pro cognoscenda morbi
conditione, eliciendo prognostico, deter-
minandâ indicatione curativâ, sufficere; ille
profectò fallit & fallitur. Intercâ utilitas sum-
ma redundat in medicum ex câtâ inspectio-
ne & judicatione lotii, quâ in morbis acutis,
quâ chronicis, quam elegantissimè monstra-
vit laudatus *Willis*, cujus verbis notatu di-
gnissimis hanc libet de visu animadversionem
obsignare, ne nimîâ prolixitate tædiosi fia-
mus: *Non certiori fide, inquit, aut majori*
diligentiâ pyxidem nauticam intuentur nau-
cleri, quam pro idoneis medendi temporibus
& modis, urinarum phœnomena observare
debent medici. Deinde Medicus auditum
non negligat, h. e. probè auribus percipiat,
quæ vel æger vel adstantes proposuerint. Ne
autē vel manca, vel superflua, vel inepta cog-
tur audire, in subsidium vocare poterit aliud
medium, (sive *tertium*, sive *quartum* ordi-
ne esse velis non refert) nimirum *Linguam*,
& organa reliqua vocis, h. e. interroget æ-
gram & adstantes de iis, quæ ad rem facere
videbuntur. Atque hæc *Divus Cons* aureâ
& æternâ dignâ memoriâ comprehendit
sententiâ, quam integram lubet in gratiam
non tam *Φιλιάτρων* quàm juniorum medi-
corum heic adjicere, quò familiarem magis

d. l.

fibi reddere queant eandem. Est verò hæc:
 Όταν ἐπὶ νοσέοντα ἀφίκη, ἐπανερωτᾷν χεῖρ
 αὐτοῦ πίχει, καὶ ἐξ ὅτου, καὶ ποσᾷ, καὶ
 τὴν κοιλίην ἢ διαχωρεῖ, καὶ διαίτασιν ἡντι-
 να διαίταται. Cum ad egrum veneris, in-
 terrogare oportet & diligenter scrutari (nota
 heic verbum ἐπανερωτᾷν emphaticum; Ne-
 que enim nobis imponet Henr. Stephanus
 vel alius ex Etymologis, duas præpositiones
 ἐπὶ & ἀνὰ junctas simplici verbo ἐρωτάω
 frustra esse additas, cum manifestè iteratam
 & sedulam significant interrogationem) quæ
 patiatur, & quâ de causâ, & quandiu, & an
 alvum excernat, & quâ victu utatur? Ve-
 rum quòd & heic committantur errata, te-
 statur quotidiana experientia, dum naturâ
 severiores, austeri, & morosiores τῶν ἰατρῶν
 vix vacivas aures præbere solent iis, quæ vel
 ægri, vel adstantes non interrogati profe-
 runt, nedum sciscitentur ex aliis, quin vix au-
 ditis tribus verbis statim ex primo intuitu
 nimium fidentes iudicii sui acumini, remedio-
 rum formulas in chartam conjiciunt, pau-
 cissimis indicantes, quâ ratione præscripta
 remedia sint adhibenda, & ità discedunt. Sed
 quid nobis negotii cum Φορτικοῖς? Quod
 si quidam fuerint, qui lingua & ore uti etiam
 velint ceu gustûs organis, & non solùm san-
 guinis extravasati guttulam unam alteramve
 (quòd

(quod forsitan, ubi personæ, loci & temporis
conditio tulerit, non penitus reprobandum)
sed etiam excrementa corporis gustare, *illis*
delicias has relinquimus, tanquam premium
abjecti animi, & adulationis, probe gnari,
non magno esse usui, turpe facienti, & igno-
miniosum præclarissimæ arti nostræ, verbis
notatu dignis *D. Kyperi.* Porro & per Ol. d.l. §. 12.
factum Medicus in notitiam signorum quo-
rundam potest pervenire; Quò mediò ut
commodius queat uti, monendus, ne fre-
quentius fragrantibus utatur rebus medicus,
non tantum ob rationem quam *Lud. Septa-* in anim.
l. 1. §. 7.
lius notavit, nimirum, ne morbi inde conce-
tentur: sæpe enim moscum & similia redolen-
tes, hystericas mulieres enecant: Sed etiam
ob hanc, quod nimia fragrantia impedi-
mento possit esse, ne alieni odores v. g. con-
clavis, ægroti ipsius, sudoris, urinæ &c. re-
ctè possint observari, è quibus tamen perfe-
ctiorem notitiam cognoscendorum & agen-
dorum liceret adipisci. Denique adhibeat
Medicus etiam *Tactum*, quò mediante plu-
rima innotescunt signa in qualitatibus exter-
nis sensibilibus consistentià v. g. Calor, Fri-
gus, Humiditas, Siccitas, Asperitas, Lævi-
tas, Durities, Mollities, &c. Præprimis
pulsuum varietas tactu cognoscitur, & di-
gnosceatur; in quâ excelluisse præ omnibus
aliis *Galenus*, testantur prolixissima (imò
for-

fortasse plus æquò prolixiora) de hâc re scripta σφυγμολογίαν comprehendentia. Nos etiam inferiùs inter signa caussarum sanitatis & morborum quædam brevia proponemus. Duo verò præcipuè *pulsus in carpo explorandi* à medicis solent observari *modi* : Vel enim tantùm pollice extremò comprimunt arterias, vel duobus tribusve digitis reliquis. Quæris, uter modus sit præferendus ? Possemus faciliè respondere, perinde scilicet esse exercitato medico, nihilominus non dubitamus anteferre posteriorem, non solùm, quòd in reliquorum digitorum apicibus cutis sit mollior & sensus tactûs exquisitior, quàm in pollice, ubi haud rarò ferè occallescit ; sed etiam quia distinctiùs potest duobus, quàm unò digito percipi & dignosci vera pulsuum differentia. Hunc modum etiam observasse Galenum inde patet, quòd κατὰ ῥητὸν mentionem faciat τῶν ἐπιβεβλημένων δακτύλων, & non solùm δυῶν, sed & τριῶν καὶ τεσσάρων, duorum trium & quatuor digitorum applicatorum. Quomodo verò sint applicandi, an per θλίψιν, sive compressionem, an verò per ψαύσιν levem attactum, an per ἐπίθεσιν, impositionem, non licet determinare, sed oportet semetipsum in tactu per longum tempus exercere : Etenim χωρὶς τῆς

2. de præ-
sag. ex
puls. 10.

τῆς ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων τριβῆς, ὅθεν ἀνέυ-
ροι τοιαῦτο μηχανήματα τοῖς ἰατροῖς ἐπινενοη-
μένον, i. e. *prater proprium exercitium non* l. i. de di-
invenietur tale machinamentum à medicis ex- gnosce.
cogitatum, quòd scilicet mediante pulsu con- puls. c. i.
trectandi modos varios perfectè liceret addi-
scere. Et licet *Galenus* omnē adhibuerit indu-
striam in hoc negotio, non tamen alicui
possibile erit ex ipsius scriptis addiscere ve-
rum contrectandi modum, nī ipse manum
carpo frequentius admoverit & attenderit.
Verūm & de hoc ἄλλας περὶ τῆς.

IX. Prudentiam tandem singula-
rem in judicio ex signis ferundo ad-
hibeat Medicus.

§. Quamvis signa sensuum fide innotu-
erint, nī tamen Medicus cautelas quasdam
in ratiocinando observaverit, quarum memi-
nit etiam ὁ θεωρεσις C. *Hofmannus*, faci- d. i. c. 3.
lè fieri, ut in judicio fallatur & fallat. Nos
ex iisdem potiores tantum adducemus.
I. Cautela est, *A partis unius vel alterius si-*
gnis non statim ad totum corpus esse argumen-
tandum. v. g. Si quis vellet à facie macilen-
tâ statim colligere intemperiem totius cor-
poris siccam & calidam, is falsò colligeret
idedò, cū experientia haud rarò testata sit,
macilentos faciem nihilominus πολυσάρκεις,
h. e. *carnosos* & magnis lacertis in artubus &
ceteris

& cæteris corporis membris præditos fuisse. Collatio ergò signorum particularium instituat, quatenus una alteri respondeat, & dein judicet de totius sanitate vel morbo.

II. *E signis per accidens non judicandum temere de statu s. vel p.n.* E. G. Si quis ex longiori in sole obversatione nigricantem acquirat in facie aut manibus cutis colorem, is non statim arguendus est intemperiei atrabilialis aut melancholicæ. Ità si quis ex nimia repletionem ad vomitum incitetur, is non ilicò ægrotare dicendus est ex imbecillitate ventriculi.

III. *Non confundenda sunt signa communia cum propriis.* H. e. Si quis vellet ex difficili respiratione iudicium ferre de effectu pulmonis, is erraret evidentissimè, cum solùm sit signum commune, & aliis quoque in morbis v. g. obstructionibus viscerum abdominis, intemperiebus uteri cum materiâ, concurrens. Respiciendum igitur ad propria cujusque affectus signa, &

Sect. 3.
progn.
6, 37.

quod jam superius ex Galeno monuimus, *καὶ πάντα θεόσπονδα τὰ σημεῖα, καὶ μὴ πιστεύειν ἐνί.* Omnia perpendere oportet signa, nec uni soli fidere. Possent fortasse & alia monita & cautela in medium adduci, nisi potius hæc spectarent ad ipsum artis medicæ exercitium sive τὸ τεχνωθῆναι, & ità alium locum sibi vendicarent. Quid? quod nimia attributorum in innumeris hominum indi-

individuis non concedat, ut omnia sub certis comprehendantur regulis & animadversionibus. Libet duntaxat unicam adhuc subijcere, ceu apprime necessariam.

X. Præsertim Medicus ætatem ab ætate, sexum à sexu & vitæ statum unum ab altero, regionem à regione probè distinguat.

§. Utilitatem hujus cautelæ p. p. percipies. Nunc solùm declarabimus exemplò. 3. Laboret vir febre aliquâ s. continuâ sive intermittente, eodemque morbo foemina quædam correpta sit, profectò notabis manifestè diversitatem accidentium vel signorum, quæ ex variâ causæ morbificæ indole ratione sexûs distincti dependet. Ità se res habet in ætate, in vitæ conditione variâ, in varietate χώρης, regionis sub quâ & urbes, vicos, pagosque distinctas intelligimus. Nobis non licet in his generalibus esse prolixioribus, sed statim pergendum ad doctrinam signorum in specie,

CAPUT II.

De Signis Diagnosticis secundum naturam

I. Signa sec. nat. sunt triplicia, Sanitatis; Causarum sanitatis; & Accidentium sanitatis.

§. Hanc distinctionem requirit usus Medicus, licet non quadrare videatur ad Galeni definitionem signi, in qua effectus rationem habere existimat; Sciendum enim, eam non esse generalem aut universalem descriptionem, sed particularem, hac lege accipendam, ut non excludat alia etiam e numero signorum, quæ non effectus sunt eorum, quorum sunt signa. Militat pro nobis vel ipse Aristoteles signum latissime extendens & ad τὸ γενόμενον, καὶ τὸ μὴ γεγονός, ad factum & non factum, & μὴ μόνον τὸ γεγονέν, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ γεγονέν, & μόνον τὸ μὴ ὄν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄν, non solum quod sit signum facti; sed & non facti; non solum ejus quod non existit, sed & ejus quod existit; quæ omnia ad artem medicam in statu s. & p. n. commodè possunt applicari, vi singularis convenientiæ inter Medicam & Rhetoricam artem. In specie

Rhetor.
ad Alex.
c. 13.

specie κατὰ ῥητὸν triplex signum esse docet
idem ibidem : τὸ εἶθεσμένον γινέσθαι πρὸ τῆς
πράγματος, ἢ ἀμα τῷ πράγματι, ἢ με-
τὰ τὸ πρᾶγμα, quod consuevit esse ante rem,
aut una cum re, aut post rem. Quæ distin-
ctio optimè cum nostrâ quadrat. Nos sin-
gula in Dogmate nostro propositæ distin-
ctionis membra ordine lustrabimus.

II. Signa Diagnostica sanitatis
dicimus, quæ à triplici Accidente s.n.
desumuntur.

§. Subintellige Tu, potissimum. Si quæ
enim etiam dantur secundaria & minùs prin-
cipalia, de iis hâc vice non libet adeò sollici-
tè agere. De aliorum medicorum supinâ
negligentiâ non immeritò conquestus est
C. Hofmannus, quòd quidam prorsus omi-
serint hanc Semiotices partem, quidam in-
discretè irruerint, & ἀνευ διορισμῶ, ut
neceffe sit in multis falli, quamvis, si dicen-
dum, quod res est, & ipse supersedere fa-
cilè potuisset tantâ prolixitate signorum par-
ticularium, nedum dicamus, eâdem Phy-
siologiam cum Semiologiâ miscuisse. Sen-
nerti (quem etiam secuti sunt alii ex recen-
tioribus) laudanda est diligentia, quòd si-
gnorum sanitatis habuerit rationem, sed in
hoc deceptus est autoritate Galeni, quòd
etiam signa afferat à semperie, à conforma-
1. IV. 603.
§. I.
1. 3. 1 M. p.
1. 4. 2. c. 1.

tionem, ab unitate decerne petita, quia sunt
 ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων κατὰ τῆς ἑσίας αὐ-
 τῶν λόγον. Verum ignoscant nobis ma-
 nes summi viri, deque arte Medicâ aliâs præ-
 clarè meriti, hæc signa nihil aliud sunt, quàm
 mera ψαυδῆματα vanaque σωμῆλματα.
 An enim aliquid suimetipsum potest esse si-
 gnum? Quid verò aliud est corpus sanum,
 quàm bonâ temperie, rectâ conformatio-
 ne, decerne unitate præditum? Quid sa-
 nitas ipsa est, quàm temperies, conforma-
 tio & unitas? Quomodo igitur possunt esse
 signa corporis salutis, aut sanitatis? Deni-
 que ad hoc dogma notandum, nobis esse
 sermonem hâc vice tantum de signis sanita-
 tis totius corporis, ex quâ doctrinâ facilè, si
 iudicii dexteritate pollet, de partium etiam
 corporis sanitate poterit iudicare.

III. Signa hæc sunt duplicia, vel
 enim sanitatem optimam & perfe-
 ctam demonstrant; vel latitudinem
 sanitatis.

§. Confusè utriusque signa proposue-
 runt *Aristoteles* & *Joh. Bapt. Porta* in *Physio-
 gnomonicis*; Verum rectissimè distinxit mo-
 d. l. c. I. d. laudatus *Sennertus*, cujus ductum hâc in
 & 2. parte sequi placuit. Per sanitatem optimam
 & perfectissimam ἀριστήν τελειάν τε καὶ ἀκράν
 eam intelligimus, quæ in optimâ corporis
 &

& partium mutuâ temperie, exactissimâ
 conformatione quoad figuram, cavitates,
 superficiem, magnitudinem, numerum, si-
 tum, & continuitate unitateque omnibus
 numeris absolutâ consistit. Vide ea, quæ suprâ
 in Physiologicis proposuimus. O terq; qua-
 terq; beatum eum, qui tantâ in his terris gau-
 det *πλεθυμείας* (ut verbô *Aristophanis* uta-
 mur) felicitate? An verò Gigantes olim & li-
 beri *Enakim* hâc gavisi sunt sanitatis *ὕπεροχῆ*
 vel excellentiâ? quæri posset. Itâ quidem
 videtur primâ facie, quia in illis eminenti in-
 gradu robur & sanitas se ostentarunt, quod
bene valentis esse h. e. summè, docuit inge-
 niosus *D. Lindenus*. Nos tamen lubentiùs
 & haud dubiè rectiùs adhuc dubitamus, cùm
 certò non constet, an in omnibus corporis
 & animi functionibus apud gigantes vera
 fuerit *εὐτομία*? Plerunq; enim contingit, ut
 ultrâ modum excedenti corporis moli insit
 parvus animus, h. e. deficiat iudicii dexteritas
 & prudentia. Fortassis ergò talis per-
 fectissima sanitas planè non datur in hoc u-
 niverso? Resp. vix ac ne vix quidem, nisi
 quòd ante lapsum haud dubiè protoplastæ
 nostri de hâc potuerint gloriari, quam ta-
 men perfectionem ipsâ cum legis transgres-
 sione temerè prohi dolor! amiserunt. Ni-
 hilominus non erit absurdum, præsertim

Sel. Méd.
 Ex. XIII;
 §. 491.

Medico, si eas sanitatis species, quæ proxime ad τὴν ἀρίστην h.e. *optimam* accedunt, pro optimis habuerit. Verum iterum quaeritur: An huc pertinent αἱ ἐν τοῖσι γυμναστικοῖσιν ἐπ' ἄκρον εὐεξία, ἣν ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἔωσι, h.e. *athletarum summè boni habitus*, si in extremo fuerint? Nos negamus, distinguentes cum Galeno inter bonum & optimum, & inter summum habitum; vel inter habitum bonum naturalem & habitum athleticum, εὐεξίαν τὴν κατὰ φύσιν καὶ εὐεξίαν τῶν ἀθλητῶν: quamvis forsitan nos possimus esse liberaliores, concedendo etiam quandam τῶν ἀθλητῶν εὐεξίαν esse simul εὐεξίαν κατὰ φύσιν. Verum si quando ad summum & extremum pervenerit athleticus habitus, quei poterit esse optimus, cum sit periculosissimus? Profectò sanitatis perfectio non ἐν τῷ ἀμέτῳ immoderato, aut ὑπερβολῇ excessu, sed potius ἐν τῇ συμμετρίᾳ consistit. Hinc rectissime Galenus dicit: ἡ ἐς τὰ κατὰ φύσιν ἔργα χρησιμὴ εὐεξία τοῖς τοῖς ἰσχυροῦς κίνδυνον ἐφεδρεύοντα κέκτηται, τῷ μὲν εἰς ἄκρον ἢ κεν ποτὲ τῆς πληρώσεως. *Bonus habitus corporis qui ad opera secundum naturam commodus est, tale nullum periculum conjunctum habet, quale athleticus, quia ad summum repletionis nunquam pervenit.*

Nec

Orat. sua-
for. ad ar-
tes.
ad Thra-
sybul. c. 6

comm.
ad aph.
3. li.

Nec injuriâ propterea ibidem τὴν εὐεξίαν
τῶν ἀγροίκων τῶν σκαπλόντων καὶ θερίζόντων
καὶ τὰλλα ὅσα κατὰ τὸν βίον διαπονυμένων,
*optimum corporis habitum rusticorum fodien-
tium, metentium & alia ad vitam laboran-
tium prætulit τῇ τῶν αἰθλητῶν εὐεξίᾳ,
habitu athletico.* Jungatur *Dietericus* ad
vocem ἔχατ *Ⓢ* n. 345. Dicitur igitur solū
εὐεξία nomine, non re, vulgo, non sapien-
tibus, φαινομένως, μὴ ἀληθῶς. *Latitu-
do sanitatis τὸ πλάτ* *Ⓢ* *ὑγείας* omnem
comprehendit reliquam corporis dispositio-
nem, in quâ nondum sese produnt signa ma-
nifestæ læsionis. Dicis: Anne potest lati-
tudo sanitatis consistere aliquando cum mor-
bo? &. particularis potest: Frequentis-
mè hoc contingit in bello, ut quis morbo ex-
terno afficiatur, v.g. vulnere, & postea mem-
bra retineat contracta, cæteroquin sanitate
fruatut sat commodâ, is particulariter sanus,
& quoad membra affecta etiam æger dicen-
dus est; universaliter neutrum de eo potest
verè prædicari.

IV. Illam conjunctim demon-
strant Actionum omnium perfectis-
simum exercitium, Excernendorum
& Retinendorū exactissima consue-
tudo, & Qualitates corporis exter-
næ optimæ.

§. Et ad hoc dogma quædam sunt resol-
venda dubia : 1. *Qualis actionum perfectio*
 l. de ple- *fit intelligenda ? Galenus vocat τὴν τῶν ἐνερ-*
 nitud. c. 7 *γειῶν εὐτονίαν ; Hanc εὐτονίαν exponit He-*
sychius per καρτερίαν, ἀλεξικακίαν, ὑπομο-
 d. l. *νήν, tolerantiam, vigorem, firmitatem, nec*
malè. Sennertus vocat præstantissimas actio-
nes. Verùm hæc perfectio, firmitas, præ-
stantia, vigor non debent intelligi ἀπλῶς
tales, sed κατὰ τι, scilicet cum respectu ad
 p. 43. *subiectum ejusque conditionem. Neque*
enim solus vir juvenis, qualem suprà descri-
psimus, perfectionis compos est, licet ei-
dem prærogativam non possimus denegare,
sed & infans, & puer, & fœmina gaudet suâ
perfectioe, quam natura determinavit sin-
gulis. Hinc etiamsi v. g. infans nondum
actiones omnes possit exercere, nihilominus
perfectè sanum dicere sæpè solemus, εἰς ἡ-
εἰν recht gesundes Kind / quia major actio-
num perfectio ab infante non expectatur.
Ita etiam fœmina perfectè sana aliquando
dici meretur, quamvis tanto non polleat
corporis robore, quò masculus adultus ejus-
dem ætatis. Quid verò de senio dicen-
dum ? Competit ne & senibus perfectio
sanitatis ? Equidem non multum referet,
sive affirmemus, sive negemus ; Pro
affirmativâ facere possunt exempla εὐγυ-
εἰας

είαν vel potiùs *εὐεξίαν ἐν εὐγηρίᾳ* clarè de-
monstrantia, quæ collegit laudatus *Dieteri-* num. 161.

chius in voce γῆρας. Nihil ominus cùm hujus-
modi vigor actionum in senibus sit rarior
& extrà ordinem naturæ sese habeat, potiùs
inclinamus ad negativam, certò persua-
sum nobis habentes verissimum esse illud

Aristotelis, τὸ γῆρας νόσον φυσικὸν mor-
bum naturalem appellantis : Massa enim
sanguinea & spiritus naturalem patiuntur de-
fectionem, quasi vappescentes, oblangue-
scentes, imbecillioris efficacix. Hinc fit, ut

l. 5. de ge-
ner. a-
nim. c. 4.

πρὸς μὲν τὸ γῆρας, ὥσπερ ἐργαστήριον,
Ἀποσεντα τ' ἀνθρώπεια προσφοιτᾷ κα-
κά,

Mala ad senectutem, officinam ceu suam,
Humana tandem congregentur omnia, ver-
bis Comici Græci.

Unò verbò : Perfectio senectutis in ipsâ im-
perfectiōe & imbecillitate consistit. II. *An*
in perfectissimè sano omnes actiones debeant esse
perfectæ ? Movet hoc dubium *Sennertus*
ex aliis, & affirmativè respondet, nec im-
meritò. Licet enim aliquando in sanis
κατὰ πλάτ quædam actiones videan-
tur perfectiores, quàm in perfectè sanis, v. g.
melancholici sunt judicii acumine majore
præditi, quàm ipsi sanguinei, quos perfe-
ctioris esse dispositionis constat : Si tamen

P. 34.

in totum hominem & ejus officium finemq;
consideres . h. e. proportionem & mutuas
operas actionum, ad omnes ritè obcundas
homo temperatus promptior est. Sed quis
objicit nobis ; quod suprà nosmetipsi ex-
perientiâ convicti concesserimus latè sanos
sæpè vivaciores esse , aliis perfectiori gau-
dentibus valetudine ? Optimè recordamur,
non verò diximus vivacitatem illam, quæ
solum de longitudine vitæ exponenda est,
complecti necessariò simul omnium actio-
num perfectionem & præstantiam. Hæc
autem maximè esse diversa quis est , qui
vocare velit in dubium ? Quid ? quod sa-
nitas perfecta, cujus causa in sanguinis bo-
nitate & felici flammæ vitalis continua-
tione potissimùm consistit , cum longæ-
vitate , quæ à tardiori flammæ vit. multipli-
catione dependet, & massæ sanguineæ mino-
rem activitatē præ se fert, coincidere vix ac ne
vix quidem queat ; Non aliter quàm ellych-
nium accensum ex oleo aut pinguedine te-
nui celerius pabulum suum absomit cum fe-
liciori quidem illuminatione, quàm quod ex
crassiori sebo aut pinguedine crudâ accen-
ditur. Restat tertium dubium ; *An Firmi-
tas duratrix inter signa optima sanitatis refer-
ri debeat ?* R. Omnino. Dubitas forsan
de infantili & puerili sanitate optimâ, in quam
propter continuas vicissitudines firmitatem
cadere

cadere non videtur verosimile ? An distin-
guendum heic inter firmitatem ἀπλῶς &
κατὰ τι, quemadmodum & p. a. τὸ perfe-
ctum & optimum distinximus ? Maximè,
Etenim & puero & infanti perfectè sano sua
erit actionum firmitas talis, qualis ipsi per
naturam accrescentem competere potest ac
debet. Particulam *conjunctum*, quam Græci
συλλήβδην dicunt, commodè & ad signa-
tum, quod est triplex sanitatis perfectæ dif-
ferentia essentialis, & ad signa, quæ sunt tria
accidentia s. n., referre licet : Quemadmo-
dum enim in optimâ sanitate nulla potest
deficere ejusdem species aut differentia : Ità
etiam de illis accidentibus, quæ eam neces-
sariò, veluti umbra corpus, consequuntur,
vel unicum abesse impossibile est. Καὶ πε-
ρὶ τούτων μὲν ἄλλως.

IV. Hanc nimirum Latitudinem
sanitatis pariter demonstrant tria
Accidentia secundum naturam, ve-
rùm à bonitate summâ quadantenus
recedentia.

§. Nimis operosum, nedum impossibi-
le foret, omnes sub latitudine sanitatis com-
prehensas corporis dispositiones per signa dia-
gnostica demonstrare, neque etiam nostri
concedit instituti ratio. Satis est, si per tres

P. 45. *essentiales differentias generaliores jam antè
 cognitæ exemplis quibusdam confirmemus.*
 Et prima quidē in *Temperie intemperatâ*, eaq;
 vel *Cholericâ* consistens, ut suprà docuimus,
 consistens cognoscitur ex actionum celerita-
 tate & variabilitate, corporis imminutâ nu-
 tritione, excrementorum alvi siccitate, u-
 rinæ intensiori flavedine, habitu corporis pi-
 lolo, duriore, sicciorē, ad tactum fervidio-
 re. Addunt plerique & affectus animi huic
 Temperamento respondētes v.g. inconstan-
 tiam animi, iracundiam, superbiam, impla-
 cabilitatem, &c. verūm nostro iudicio hæc
 πᾶσι τῆς ψυχῆς potius causam illius Tem-
 periei sanguinem nimirum cholericum sive
 biliosum patefaciunt, quàm ipsam corporis
 à tali sanguine proximè dependentem dispo-
 sitionem & temperaturam. Vel *Phlegma-
 ticâ*, quæ ex actionum omnium segnitie &
 tarditate, excrementorum cruditatūque
 collectione, urinæ pallore, corporis molli-
 tie, frigiditate, decoloratione, &c. innotē-
 scit; vel *melancholicâ*, quæ patefit ex actio-
 num præcipuè nutritionis aliquali imperfe-
 ctione, flatuum copiosâ collectione, habitu
 corporis minùs succulento, nigricante vel
 livido, oculis parvis, &c. cum quibus post-
 modò conspirant signa causarum sanitatis
 h. e. sanguinis & spirituum vel phlegmatico-
 rum

rum vel melancholicorum. Unicus restat
 scrupulus haud exiguus, circa signa melan-
 cholici temperamenti, qui valdè exercuit ha-
 ctenus medicos doctissimos, ità ut & nos-
 metipsi dubitemus, num sit in nostris viricu-
 lis eundem penitus eximere, nihilominus
 veritatis magis magisque eruendæ studio
 quædam animi nostri sensa de hoc propone-
 mus. Refertur inter alia signa melancholi-
 corū & hoc plerisq; , quòd sint *ingeniosi*, sive
 quod polleant iudicii acumine & gravitate:
 (quamvis *D.D. Rolfink.* omiserit) Confirma-
 vit idem *Aristoteles* in *problematis*; in cu-
 jus loci genuinâ & accuratâ explicatione
 quot quantive desudaverint viri, legere est a-
 pud *Lud. Septalium*. Jungatur & *Dieteri-*
chius in voce *μελαγχολία*. An verò unus
 ex omnibus rem acu tetigerit, non est no-
 strum judicare: Paucis omnes penè in hoc
 conveniunt, præsertim duo lumina *Sennertus*
 & *C. Hofmannus*, per melancholicum humo-
 rem non intelligendum esse excrementitium
 quid, multò minùs vitiosum aut præterna-
 turale; sed sanguinem naturâ bonum, suffi-
 cientem, sed cui vel pars quædam crassior &
 siccior permixta fuerit, vel qui per & propter
 ætatem adultam & consistentem crassior &
 parcior factus; vel, ut verbis *Dieterichii* ex-
 primamus, *ubi succus intrâ mediocritatem con-*
sistit, & moderato calore defecatus est. Verùm
 si hæc

O. & M.
 l. 3. f. 1. c.
 II. p. 176.
 f. 30. pr. 1.
 commēt.
 ad d. 1,
 n. 526. p.
 774. seq.

Si hæc ἐξήγησις sufficeret, quæ Aristoteli sa-
 tisfactum sit, non possumus perspicere, dum
 hic κατὰ ῥητὸν de ingenio excellentibus περὶ
 τῶν περιτιῶν refert, quod eorum quidam
 fuerint epileptici, aut ulceribus laborarint ex
 humore melancholico, imò ex atrâ bile
 τῆς μελαίνης χολῆς; an hoc est aliquid l.
 n.? Minimè. Oportet igitur rem alio mo-
 do expedire. Tentabimus idque brevissimis,
 ἐφ' ὅσον οἴοντε, antè omnia præsupponen-
 tes, ignorantiam animæ nostræ quoad essen-
 tiam ejus & commercii modum cum & in
 corpore unâ cum *Charltono*; Nihilominus
 non penitus absurdum esse judicantes, si quis
 crediderit animam humanam hujus vel illius
 individui etiam in se esse puriorem, perfe-
 ctiores aliâ alterius hominis, ita ut liberiùs
 & perfectiùs operari possit præ aliâ. His
 præmissis, 1. exponendum erit, quid per
 melancholicos (qui Chymicis & Astrologis
Saturnini dicuntur) rectè intelligendum
 hoc loco sit? Nimirum, qui præter animam
 suâ naturâ specificâ satis perfectam & vigen-
 tem præditi sunt sanguine terrestriore qui-
 dem & in se sicciore, sed per copiam seri
 attenuato, diluto & portionibus spirituosiss
 & salinis acidis vel potius nitrosis sufficien-
 tibus scatente. 2. quid per ingenium ejusque
 acumen intelligatur? Scilicet illa animæ ra-
 tiona-

Ex. VIII.
 Pathol.

tionalis vis & potentia, quæ modò ab intrinsecâ suâ essentiali bonitate dependet, sed & à ministerio liberiore spirituum animalium volatilifatorum & sanguineæ massæ tenuioris & liquidioris adjuvatur ad aliquid excogitandum vel faciendum. 3. Quomodo fiat, ut melancholici ingenio præ aliis excellent? Hoc modo, dum ex sanguine tenuioris consistentiæ & fluidioris portiones spirituosæ pro elaborando in cerebri substantiâ spiritûs animalis liquore subtilissimo promptius eliciuntur, elicitiæ felicius actuantur, & in organum animæ ejus jussa exequendo expeditius cedunt. 4. Quæ fiat, quòd non omnibus melancholicis tanta sit ingenii felicitas, sed quidam planè stupidi, amentes, vix sensuum externorum usu gaudentes, quale exemplum se vidisse Flensburgi in Holsatiâ testatur laud: *Dieterichius*. Nimirum, quando vel anima impurior & magis in se imperfecta & brutorum penè similis, vel si sanguis sive à primâ generatione sive rerum non naturaliû abusu nimis fœculentus, crassus, adustus & q. exuccus fuerit, cum fermentationis & circulationis motu impedito, qualem sanguinem ipsos veteres per τὴν μέλαιναν χολὴν vitiosam intellexisse credibile est. Tandem exponi debet 5. quomodo & ingeniosi οἱ περιττοὶ proni sint & dispositi aliquâdo vel ad epilepsiam, vel ad ulcerum eruptionem

d. l.

nem secundum Aristotelem? Nimirum quatenus serum illud portionibus nitrosis imprægnatum longiore aut crebriore usu & motu magisque redditur acrius, quod natura sua mite fuerat, hinc acrimoniam suam vel per effluvia salina acria communicat spiritui animali & nervoso generi, ubi vellicatione motum convulsivum excitat, vel unâ cum sanguine ad partem unam vel alteram collectum ejusdem corrosionem & exulcerationem inducit, prout scilicet portiones illæ nitrosæ magis vel minus fixæ fuerint. His itaque si non ἀναμφισβητήτως, tamen κατὰ τὸ εἶκος, positis & confirmatis, datu facilis erit

6. Epid. l. 8. r. 54. ratio ad locum illum ἀξιωματικόν εὐτον Κοι
senis dicentis: Οἱ μελαγχολικοὶ ἢ ἐπιληπτικοὶ εἰώθασιν γίνεσθαι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἢ οἱ ἐπιληπτικοὶ μελαγχολικοὶ. τῶν δὲ ἑκάτερον μᾶλλον γίνεται, ἐφ' ὑπώτερα ἀνῶν τὸ ἀρρώστημα· ἢν μὲν εἰς τὸ σῶμα, ἐπιληπτοὶ· εἰ δὲ ἐπὶ τὴν διανοίαν, μελαγχολικοὶ. Melancholici plerumque solent fieri vel esse Epileptici & viceversa: Horum verò alterutrum magis contingit, prout ad alterutram partem inclinarit morbus: Si ad corpus, epileptici: Si verò in mentem, melancholici fiunt. Nimirum prout effluvia illa acida vitriolacea aut nitrosa vel spiritum animaleu ceu mentis organon intrâ medul-
losæ

Iosæ substantiæ cerebri anfractus inquinave-
 rint, animum turbando faciunt homines
 melancholicos : Si verò ruant in principium
 spinalis medullæ, & per nervos ad partes va-
 rias distribuuntur, vellicando fibrosa cor-
 pora, epilepsiam inducunt. Nec difficile
 etiam erit expedire & conciliare illam *Hera-
 clii Ephesii* sententiam *ξηρὴ ψυχὴ σοφώτατη*,
 quòd *anima sicca sit sapientissima* ; & tamen
 ad ingeniositatem sanguis requiratur flui-
 dior, aquosior, ichorosus. An siccitas
 hic opponitur pingui, oleosæ humiditati ?
 Ità videtur. Hoc respectu etiam ipse san-
 guis tenuis & fluidus siccus dici haud absur-
 dè poterit. *Aristoteles* vocat *ὕγρότητα λε-
 ποτέραν καὶ καθαρότεραν*, tenuiorem hu-
 miditatem & puriorem ; quæ opponitur
τῷ αἵματι παχύτερῳ καὶ θερμότερῳ san-
 guini densiori & calidiori. Verùm heic o-
 portet pedem retrahere, nec longius digre-
 di licitum est. Restant autem addenda si-
 gna lætæ sanitatis quoad organicam stru-
 cturam & unitatem sive continuitatem. E-
 quidem facilè in sensus solent incurrere ple-
 rique recessus sanitatis à perfectione optimâ
 quoad organicam structuram, præsertim
 ratione magnitudinis, numeri & sitûs, ut &
 quoad unitatem vel continuitatem. Nihilo-
 minus ne dubites aut decipiaris, quin certò
 scias,

2. de par.
 an. c. 2.
 & 4.

scias, an tales recessus ad morbos, an ad latitudinem sanitatis pertineant, attendenda sunt accidentia, quæ à tali dispositione dependent. V. g. ratione figuræ, qui vel crura divaricata vel contorta habent, *valgi* aut *vari* & *vati* dicti, non omnes statim sunt ægri dicendi: Quibus enim integra est ad sensum ambulatio, & reliqua etiam accidentia responderint, v. g. insensibilis fuliginum per poros pedis cutaneos libera, qualitates etiam externæ non sunt vitiatæ, illos, non obstante figurâ pedis vitiosâ, sub latitudine sanitatis comprehendere fas est. Par est ratio cum levioribus recessibus quoad cavitates aut superficiem. Ità ratione magnitudinis omnes illos *pumilos* aut *pumiliones*, qui quali quali gaudent actionum integritate reliquisque consequentibus s. n. se habentibus, latè sanos dicere quid vetat? Pariter, si quis vulnusculum sibi inflixerit, aut ab alio acceperit levius, aut superficialium, à quo nullam manifestam senserit partis vulneratæ actionem, licet forsan aliqualem dolorem in ipsâ vulneratione animadverterit, is nobis non videtur morbo solutæ continuitatis propterea laborare, sed tantum dicendus esse latè sanus quoad *ένωσιν* sive *συνέχεια* i. e. unitatem vel continuitatem. Antequam hinc discedamus, libet *ὡς ἐν παράδειγματι* animadver-

inadvertere in limitem illum toties quoties
 inculcatum à C. Hofmanno (a) inter τὴν ὀρθο-
 τήν καὶ θεραπευτικὴν, nimirum, τὸ ὀρθοστά-
 δην, vel ὀρθοσταδίου, dicendo, eum non esse
 accuratè positum, sed ex opinione vulgi ta-
 lem, quemadmodum rectissimè judicat Lin-
 denus. (b) Etenim quis ausit negare, mul-
 tos esse morbos strictè tales, in quibus nihi-
 lominus homo potest ὀρθοστάδην περιέναι
 erecto corpore obambulare. Sicut ergò fal-
 luntur, qui τὸ κλινῆρες ἢ τὸ κλινοπέτες
 lecto affixum esse terminum vel limitem cre-
 dunt statûs p. n. cùm solùm determinet mor-
 borum quandam magnitudinem. Ità &
 minùs accuratè docent, qui τὸ ὀρθοστάδην
 ponunt limitis loco in statu s. n. Dicis: τὸ ὀρθο-
 στάδην debet ità exponi, ut non solùm stare &
 obambulare comprehendat; cum & in lecto
 dormiens sanus sit ὀρθοστάδι dicendus;
 sed & is ὀρθοστάδην agere dicitur, qui suis ne-
 gotiis præsentiā suā accommodat. Verùm
 quam dabis nobis urgentem rationem hu-
 jus strictæ significationis? Profectò nec
 etymi ἐμφάσις hoc suadet; nec authori-
 tates aliorum medicorum præcipiunt, quā in Occo-
 potius evidentissimis locis ex Hipp. & Galeno nom. p.
 demonstrat Foessius τὸ ὀρθοστάδην etiam dici 462.
 de morbis strictè talibus, qualis est hydrops.

Y

Mis-

(a) l. 2. Inst. M. e. 4. §. 2. l. 2. c. 5. §. 4. l. 4. c. 1. §. 4. Apol. pro Gal.
 T. 2. l. 2, c. 10. lib. K. (b) Sel. Med. Ec. XIII. §. 22.

Missum ergò faciamus cùm *Kypero* (c) limitem hunc, ad signa causarum sanitatis properantes.

(c) l. 3. I. M. c. 15. §. 3.

V I. Causarum sanitatis signa quædam sunt immediata, quædam mediata, utrorumque aliqua sensu, aliqua ratione innotescunt.

§. Fundamentum distinctionis hujus generis jam superiùs stabilivimus. Exigit insuper eandem diversus considerandi modus. Nostrium nunc est confirmare singula divisionis membra exemplis. *Propin quarum causarum* (proximæ nimirum & antecedentis) *signum immediatum* est ipsa sanitatis dispositio, verùm hæc non innotescit sensu, sed ratiocinatione : Dispositio enim quæ talis sive sec. sive p. n. non est res aliqua in sensus incurrentis, sed quidam mentis conceptus ex accidentibus in sensus incurrentibus formatus. Nihilominus medico esse signum docet experientia. Ille enim rectè ex dispositione corporis sanæ, quam per accidentia s. n. cognovit, colligit, hominem gaudere sanguinis & spirituum integritate vel bonitate : *Mediata* dictarum causarum signa præcipua sunt illa ipsa accidentia secundum naturam in sensus incurrentia, quorum beneficio dispositio sana innotuit, de quibus
§. præ-

§. præced. dictum est. In specie ex his
 accidentibus duo à Medicis maximè atten-
 duntur, ceu palmaria signa, unum ex Actio-
 nibus *Pulsus*, alterum ex Excretis desum-
 tum, *Urina*. Hinc à plerisque Institutio-
 nistis seorsim pertractari solent, quorum du-
 ctum & nos paulò inferiùs sequemur, con-
 juncturi eorum signorum usum quoad sta-
 tum secundum & p. n. cum non commodè
 liceat divellere. Præter hæc accidentia tri-
 plicia alia quoque in causarum propinqua-
 rum ducunt notitiam, quæ à variis vel subje-
 cti vel temporis, vel causarum remotarum
 attributis desumuntur v. g. ætas, sexus, re-
 gio, situs loci, anni tempus, consuetudo,
 vitæ conditio, officii sparta, mores & for-
 san alia, quæ si non infallibiliter & solitariè,
 certè cum aliis conspirantia hanc vel illam si-
 gnificant humorum & spirituum diathesin,
 vel perfectè vel imperfectè bonam. Exem-
 plis non opus est, cum quotid è obvia sint,
 facilèque possint huc applicari; licet major
 horum signorum fortassis sit utilitatis eviden-
 tia in statu p. n. de quo infra dicendum est.
 Quin & causæ procatarcticæ ipsæ de causa-
 rum propin quarum bonitate testari possunt,
 quamvis non negemus, quòd & harum sa-
 lubritas reciprocè remotarum etiam salubri-
 tatem designet, ut loquitur *Blasius*. Ut autem med. gen.
 remotæ, quarum major est varietas & p. 1. l. 6.
 multi- s. 2. c. 3.

multitudo, quàm propinquarum, distinctiùs innotescant media sensuum externorum, imprimis relatio ipsius hominis sani & adstantium accurata optimè huc faciunt. Verùm & hæc ad caussarum p. n. dignotionem magis sunt necessaria, quàm ut heic prolixiùs deducamus.

VII. Accidentia sanitatis inter se invicem sunt signa.

§. Equidem non videntur effecta sanitatis, quæ aliarum rerum s. n. debent esse signa, indigere signis, cum sensibus nostris sese exhibeant. Nihilominus cum contingere possit, ut de uno vel altero accidente non statim certò constet, necesse est, ut alterum alterius sit signum. E. G. Si sanus quis dormiat, de illius motûs localis integritate ad sensum non constat; eam tamen ex habitu corporis sive qualitatibus externis, ex pulsu, ex urinâ, ex aliis accidentibus colligere ad minimum εἰκότως

h.e. verosimiliter licebit. Tan-
tùm de Diagnosticis
sec. nat.

CAPUT III.

*De Signis Diagnosticis rerum
præter naturam.*

Signa Diagnostica rerum p. n.
sunt triplicia, Morbi, Causæ
morbificæ & Symptomatum.

§. Hoc ἡλέκτρος ἢ σιδωνίας ὑέλξ ἐστὶ δια-
Φερέςτερον h. e. *electro aut Sidonio vitro ma-*
gis est perspicuum, ut *Luciani* adagio uta- in Ame-
mur, neque ullâ indiget expositione. Illud rib.
solùm monendum est, signa rerum p. n. plus
negotii facessere medico, quam s. n. ob su-
prà dictam rationem, quòd status p. n. ma-
gis variet, quàm s. n. Adhortamur insuper
philiatros, ut eò majorem adhibeant indu-
striam in addiscendis illis signis, quod opti-
mè facere possunt, si ex probatorum autho-
rum scriptis fideliter signa singulorum affe-
ctuum, quâ universalium, quâ particulari-
um, in Adversaria ordine collegerint, fide-
liter memoriæ mandaverint, & quotidie ru-
minaverint; Hinc majorem percipient uti-
litatem, quin & gloriam certiore magisq;
perennem, quàm si integros centones con-
scripserint secretorum remediorum, pana-
cearum, aut plures annos cum quibusdam
nugivendis in inquirendo Lapide Philo-

sophico aut Azoth Theophrasti contrive-
rint Æternæ enim manebit veritatis illud :
Ὁ ἀεὶ παρὼν , ἀεὶ θεράπυει , qui benè
cognoscit , benè curat.

II. Diagnostica morbi sunt dupli-
cia, quædam conjecturalia, quædam
demonstrativa, quæ & Pathognomo-
nica dicuntur.

§. Eleganter non minùs, quàm verè Rol-
d. & M. finkius scripsit : Ἡ διαγνωσις νοσομαντικὴ
l. 3. f. 1. c. 1. ποτὲ μὲν ἀποδεικτικὴ , ποτὲ δὲ συχαστικὴ.
Dignotio morborum, aliquando demonstrati-
va, aliquando conjecturalis. Intellige tu heic
demonstrationem secundi generis τὸ ὅτι,
non primi quæ τὸ διότι dicitur : Illa enim
Medico facilè sufficit. Licet verò plura sint
conjecturalia signa, quàm demonstrativa,
unde etiam Galenus τὸ τῆς τέχνης συχαστικὸν
ἐν τῶν διαθέσεων διαγνωστικῶ μάλιστα εἶναι,
l. 2. cōp. artu conjecturale in dispositionum cognitione
med. f. maxime consistere dixit ; Illa tamen conje-
loc. c. 1. cturalia συληθῆναι sumta facilè supplere pos-
sunt vices τῶν ἀποδεικτικῶν, quemadmo-
dum. p. p. dicemus. Dicuntur autem con-
jecturalia, etiam κοινὰ, assidentia
συωδρεύοντα, & diagnostica in genere, δια-
γνωστικά, ἢ δηλωτικά. Demonstrativa verò
ἄρpellantur, propria, ἴδια, inseparabilia,
ἀχώ-

αἰχμήματα, & Pathognomonica παθογνωμο-
νικά. Verum heic ausus est divortium fa-
 cere sæpiùs laudatus *D. Lindennus*, penitus in- Sel. Med.
 vertens terminorum *παθογνωμονικῶν* & Ex. IV. §.
διαγνωστικῶν receptam significationem, & §1. seq. &
 illum communia signa, hunc verò propria Ex. XIII.
 denotare docens. Mirum! Et τίς ἔκ αὐ- §. 41. seq.
 τὰ ἀγασαίτο? Unde enim probabitur, δια-
 γνωστικὸν strictiorem obtinere significatio-
 nem, quàm παθογνωμονικὸν? Profectò
 non ex *Hippocrate* & *Galeno*, ceu Medicinæ
 Græcæ principibus, multò minùs solidâ ali-
 quâ ratione. Quin potius nos ex laudatis
 artis nobilissimæ coryphæis contrarium nul-
 lo negotio monstrabimus, Ità ὁ θεὸς *Cous*, 1. Epid. f.
 τὰ περὶ τὰ νοσήματα, ἐξ ὧν διαγινώσκουμεν 3. l. 1.
 μαθόντες ἔκ τῆς κοινῆς φύσεως ἀπάντων,
 καὶ τῆς ἰδίης ἐκάστω, ἔκ τῶν νοσήματ^{ων}, &c.
Morbos dignoscimus docti ex communi natu-
râ omnium, & propriâ singulorum, ex mor-
bo, &c. An non hoc loco verbum διαγι-
 νώσκω accipitur generaliter? Hoc confir-
 mat *Galenus* expressè dicens: Si contingit comm.
 ἐπὶ τῆς ἀγνώστου καλεῖσθαι, ad ignotos voca- ad h.t.
 ri, ἀρχὴν τῆς τε διαγνώσεως τῶν παθῶν καὶ
 τῆς ἐσομένης προγνώσεως ἀπὸ τῶν κοινῶν
 ποιέμεθα, *initium dignotionis affectuum, &*
futura prenotionis à communibus scilicet signis
faci-

facimus. Vin' clariorem locum? En hunc:
 com. in l. Εἰκότως Ἰπποκράτης ἐκέλευσε τὰς διαγνώ-
 de iis que σεις τῶν παθῶν, αἷς καὶ σημειώσεις ὀνομά-
 in medic. ζουσιν οἱ νεώτεροι. *Verisimiliter Hippocrates*
 t. 1, vocavit *diagnoses*, quas recentiores appellant
significationes. Si igitur æquipollet διάγνω-
 σις τῇ σημείωσει, quæ erit strictioris signi-
 ficationis τὸ διαγνωστικόν, quàm est τὸ πα-
 θογνωμονικόν? Certè ἡ σημείωσις compre-
 hendit & τὰ κοινὰ & τὰ ἴδια σημεία, com-
 ad voc. muna & propria signa. Jungatur *Foësius* in
 διάγνω. *Oeconom.* Imò *Galenus* d. l. in terminis
 σις. partem *Semioticam* vocat τὸ διαγνωστικόν
 μέρος τῆς τέχνης, quæ certè non strictè
 tantum dicta *diagnostica*, sed & communia
 continet signa, eamque distinguit à τῷ προ-
 γνωστικῷ. Imò si dicendum, quod res est,
 parum, imò nihil abest, ut audacter statua-
 mus, *Hippocratem* aut *Galenum*, fortalsè nec
 alios Græcos, vocabulo διαγνωστικὸν nun-
 quam in tam strictâ usos esse significatione,
 qualem ipsi tribuit *Lindennus*. Vocem
 παθογνωμονικόν quod attinet, magis adhuc
 miramur, solertissimum aliàs virum & admi-
 randæ lectionis criticum non attendisse loca
 clarissima *Galen*i, quorum unum solùm & al-
 terum lubet afferre; Primus esto è *Defini-*
 tionibus medicis, παθογνωμονικόν ἐστὶ τῶν τε
 ἐντός

ἐντὸς καὶ ἐκτὸς σημείωσις. Pathognomonici-
 cum est significativum eorum, quae intra &
 extra sunt. Alter adhuc clarior: Αναφύε- 3.in 3. E-
 ται ὁ μικρὸν ζήτημα περὶ πάντων τῶν πα- pid. 134.
 θογνωμονικῶν σημείων· εἰ γὰρ ἐγχαρῆ,
 ποτὲ μὴ παρόντων αὐτῶν, ὅμως φυλάτ-
 τεσθαι τὸ τῆς πάθους εἶδος, ἕτεροι τῶν πα-
 θογνωμονικῶν ἡμῖν ἔσονται πισυτέρως πρὸς τὴν
 τῶν παθῶν διάγνωσιν· ἀλλ' εἴπερ τὰ ὑ-
 ποθοίμεθα, προσηκόντως τις ἀξιώσει μὲν
 ἐκεῖνα παθογνωμονικὰ καλεῖν, ἀδ' ἔμ-
 προθεν ἐκαλεῖτο παθογνωμονικὰ, συνε-
 δρεύοντα ὧν τὰ μὲν ἀχώρις, ἐστὶ, καὶ (ὡς
 ἂν τις Φαίη) τῆς τῆς πάθους ἔσας αὐτῆς
 συσθετικά· τὰ δὲ συνεδρεύοντα τῶν ὡς τὸ
 πολὺ γινόμενων αὐτοῖς ἐστίν. Non parva
 existit quaestio de omnibus signis pathogno-
 nicis: Etenim si ipsis remotis, species affectūs
 potest conservari, alia nobis erunt signa illis
 pathognomonicis certiora ad affectum digno-
 tionem: Quod si hoc verò ita praesupponamus,
 adequatè & meritò quis dignabitur haec voca-
 re pathognomonica, illa verò, quae antea voca-
 bantur pathognomonica, assidentia appella-
 buntur: Ex quibus illa (nempè pathogno-
 monica) sunt inseparabilia, & ut aliquis di-
 ceret essentiam affectūs constituentia; assiden-
 tia verò sunt, quae illis plerunq; accidunt. Sen-
 sus

sus haud dubiè Galeni h. l. hic est : Contin-
git aliquando , ut quædam signa morborum
primâ facie credantur esse pathognomoni-
ca , verùm ex eventu innotescit , ea posse ab-
esse remanente ipso affectu : Hinc aliis signis
opus est ad dignotionem certiorè affectûs
impetrandam non separabilibus. Quòd si
talìa inveniantur , hæc potiùs pathognomo-
nicorum nomine venire debent , quàm pri-
ora , quæ tantùm assidentia sunt appellanda.
Ratio est , quia pathognomonica accuratè
loquendo sunt illa signa , quæ sunt insepa-
rabilia & affectûs uniuscujusque propria &
veluti essentialia. Certè aliam loci hujus
expositionem nemo nobis facilè persuade-
bit. Unica autem obstat difficultas ex alio

1. pronh. loco Galeni , ubi κατὰ ῥητὸν dicit ἄλλα μὲν
3. t. 34. εἶναι τὰ παθognωμονικά καὶ προγνωστικά
νοσήματ' ἴδια, ἄλλα δὲ καὶ ἀχώριστα ση-
μεῖα : alia quidem esse pathognomica & pro-
gnostica morbi propria , alia verò etiam inse-
parabilia signa. Verùm contextus ipse re-
sponzionem suppetit , nimirum Galenum lo-
qui de pathognomonicis particularibus , vel
morbi incipientis , vel morbi jam perfecti ,
quæ si omninò differunt à veris pathogno-
monicis semper ἀχώριστοι, inseparabilibus.
Hinc & alibi aliquoties dixit , morbi incipien-
tis signa pathognomonica esse morbi perfecti &
consum-

consummati prognostica teste *Desid. Jacotio. comm. 1.*

Et quid obstaret, si diceremus, *παχυλῶς* in l. 2.

ibidem accepisse *Galenum* vocab *παθονω-* Coac.

μονικῶν? Neque enim ipsius *Isopus* fuit, Hipp. t.

qualis in præced. loco ex professo exponere 70.

pathognomoniconum signorū naturam; sed

tantūm signa *phrenitidis* ab *Hipp.* proposita

discernere. Præterea quidni vocab: *πα-*

θονωμονικόν (si rationibus etiam pugnan-

dum est) maiorem haberet ἐμφασιν, quā in

διαγνωστικόν? præsertim si nomen γινώμο-

ν, quod *normam geometricam & stylum*

in *horologio* significat, perpendamus. Verūm

ἄλλῃς ἀπὸ δῆς de vocibus: ne videamur mor-

dere mortuos & cum umbris pugnare, quam-

vis seriò contestemur, nos *χωρὶς χόλης*

καὶ φιλονεικίας hæc voluisse animadverte-

re, solūm studio & amore in linguam Græ-

cam incitatos; neq; dubitantes, quin ni-

hilominus firmo steterit talo proposita si-

gnorum distinctio in *Diagnostica ἀπλῶς*,

quæ & *assidentia* aut *communia* dicuntur &

Pathognomonica; quæ *propria* sunt & *insepa-*

rabilia. Nunc ad rem ipsam.

III. *Pathognomonica* petenda à

tribus symptomatibus in parte affe-

ctâ potissimūm observandis.

§. Quia nullum esse morbum suprâ dixi-

mus,

4. rat.
viñt. in
sc. t. 62.
voc. συν-
δρομή.
p. 597.

mus, quē non comitentur symptomata tripli-
cia, necessariò sequitur, hæc ipsa constituere
signa pathognomonica. Interim non imus
inficias, omnia tria non semper æqualiter es-
se perspecta, sed quandoque hoc, quando-
que illud notius esse, interdum unum, duo,
interdum omnia tria simul innotescere. Hinc
sine dubio contigit, ut visum fuerit sufficere
aliquando ad διαγνωσιν quorundam mor-
borum unicum signum pathognomicum,
quamvis reverà nullum sit unicum, neque
etiam facilè unico sit fidendum. Ità videtur
rigiditas corporis sufficiens esse signum te-
tani, licet non sit solitarium, sed actionum
læsio & excretorum vitia simul concurrant.
Quòd si plura concurrant, Galenus vocat
παθognομονικὴν συνδρομὴν, pathognomo-
nicam syndromen, de eà rectè dicens, quòd
τὸ τῆ νοσήματ^{ος} εἶδ^{ος} ἐνδείκνυται, mor-
bi speciem demonstret. In hōc symptomatum
concurſu & cumulo (vocatur enim eidem &
ἄθροισμα τῶν συμπτωμάτων variis locis,
de quibus videatur Foësius in Oeconom.) de-
lectu etiam opus est, ne cum Empiricis o-
mnia symptomata huc accersamus, sed tan-
tūm aut potissimūm ea, quæ in parte à mor-
bo affectā, sive subjecto morbi particulari
notari queunt. Quæ verò cujusque partis
sint symptomata, Galenus non sine magno
labore

labore & prolixo opere collegit in libris sex
 τῶν τόπων πεπονθότων *de locis affectis*,
 quos veluti in Epitomen quandam redegit
 & ad triplicem symptomatū classē applicuit
 ὁ Θεωρέσις C. Hofmannus brevissimo ejus-
 dem tituli libello. Qualia scripta seriò τοῖς
 Φιλιάτῃσι, præprimis Candidatis, qui jam
 ad praxin adspirante, commendamus, ut habi-
 tum certæ dignotionis sibi tempestivè com-
 parent; Nostri verò instituti non est mor-
 borum in specie signa pathognomonica si-
 gillatim proponere. Verùm quæri heic
 posset: An non & *separabilia* aut *commu-
 nia* aliquando ad pathognomonicam syn-
 dromen referuntur? & omninò. Hinc
 iterum accedit lux clarior præced. Dogmati,
 quando confirmatur distinctio παθognωμο-
 νικῶν in *strictè dicta*, quæ sunt ἀχώριστα καὶ
 ἴδια *propria & inseparabilia*, quale est v. g.
 in asthmate (per quem affectum ipsum po-
 tius morbum, obstructionem bronchia-
 rum pulmonis, intellectum volumus) diffici-
 lis cum frequente anhelitu respiratio, quæ ab
 initio morbi concurrit & ad finem usque du-
 rat; & *latè dicta*, quæ vel sunt separabilia, ni-
 hilominus propria; quale est si in asthmate
 pectore & cervice erectis peragenda est re-
 spiratio; neque enim omni asthmatis speci-
 ei, neque semper principio morbi compe-
 tit;

tit ; sed tantum in orthopnoea, ceu gravissimo & jam inveterato asthma, locum habet; vel etiam quaedam communia, quae nimirum proximè accedunt ad propria & majorem inferunt certitudinem v. g. in asthma tussis, strepitus in arteria aspera. Dicimus verò quaedam : Neque enim necesse est omnia communia huc referre, etiam si consignent, qualia sunt in dicto aff. & febris, eructationes, flatus circa praecordia, quia planè nullam praebent rationem certitudinis, sed veluti ex accidenti solùm concurrunt. Obiter libet hic animadvertere in eos, inter quos etiam est *Plempius*, qui dignotionem morbi (sub quâ pathognomonica haud dubiè comprehendit, licet planè extra ordinem post principia, quod dicitur, imò post ipsa signa prognostica hanc signorum divisionem in pathognomonica & confidentia exposuerit) ex 4 fontibus *Galen*i optimè desumi credunt ; ἀπὸ τῆς τῶν ἐκκεννομένων ιδέας, καὶ τῆς τῆς τόπῃ φύσεως, καὶ τῆς κατὰ τὴν ὁδὴν ιδιότητος, καὶ τῆς τῶν οἰκείων συμπτωμάτων, ab excreiorum formâ, & loci naturâ & doloris proprietate, & propriis accidentibus ; alii etiam addunt quintum, ἀπὸ τῆς βεβλαμμένης ἐνεργείας, à lesâ actione quem fontem perperam rejicit *Plempius*. Etenim ut taceamus accuratissimam non minus

l. 5. F. M.
l. 1. c. 4.

c. 12.

l. 1. de L.
A. c. 5.

minùs, quàm verissimam ἐπιχειρῶ C.H.f. l.4. c. 24.
manni, Galenum in hoc loco nō esse accuratum, §. 9.
 sed tantùm fortuitam heic esse recensionem fon-
 tium, quis non intelligeret manifestam ab-
 surditatem ex seqq. 1. quòd ἡ τῶ τόπος φύ-
 σις loci scilicet affecti natura secernatur à
 morbo, cùm tamen pars affecta determinet
 morbosam dispositionem, ità ut nemo mor-
 bi ideam specialem possit scire, nisi simul sciat
 partem affectam. 2. quòd doloris proprie-
 tas ab actionibus læsis separetur. Quasi verò
 Dolor non esset actio læsa, quem tamen
 Galenus ipse definivit per τὴν αἰσθησιν ἀνία- 2.L.A.1.
 ραν, *tristem sensum, vel sensationem?* 3. quòd
 τὰ οἰκεία συμπλώματα etiam secundùm
 Galeni explicationem nihil aliud sint, quàm
 vel actiones læsæ, vel excreta vitiosa, vel
 qualitates mutatae. Quæso, tumet ipse con-
 sidera exempla in textu adducta, & si verita-
 ti minùs consona nos dixisse tibi videbitur,
 liberè redargue. Quòd verò 4. Plempius
 actionem læsam removeat è signis morbo-
 rum diagnosticis, his verbis: *Aliqui quin-
 tum addi volunt fontem scilicet actionem læ-
 sam: Non rectè: nam ex læsà actione non
 tam morbi species, quàm pars morbo laborans
 cognoscitur; meta est ἀκυρολογία.* Quæ
 enim morbus esset dispositio p. n. primò læ-
 dens actionem, si actio læsa ceu effectus
 non

non esset viceversa signum morbi? Et quæ
pars morbo laborans dici potest cognosci,
nec tamen de specie morbi constare? Ve-
rùm ne videamur ultrà modum ἐλεγκτικοί,
mittimus hanc controversiam, ad reliqua
properantes.

IV. Communia quæ vel Assiden-
tia, vel supervenientia sunt, partim
etiam ex triplici accidentium gene-
re, partim etiam à causis morbifi-
cis aliisque circumstantiis rerum sec.
& p. n. desumuntur,

§. Non ἀλόγως hæc quærere quis pos-
set: Ad quid opus est signis communibus
diagnosticiis, si de pathognomonicis consti-
terit Medico? Ità quidem primâ facie vide-
tur; & sine dubio visum sic fuit *B. Hofman-*
no, qui propterea nullum alium admittere
voluit signorum fontem, quàm triplicem
symptomatum classem. Verumenimverò,
cùm non tantùm διάγνωσις morbi certa es-
se, sed etiam πρόγνωσις accurata illâ sequi
debet, ad quam ritè instituendâ teste *Galenò*,
ἀναγκαῖον ἐκαστὸν σημεῖον τὴν φύσιν ἀκρι-
βῶς ἐπισκέπτεσθαι, ἵνα ἐκ τῆς δυναμείας
ἐκαστὴν τὴν πρόγνωσιν ἢ ποιῶμεν; neces-
sarium est unicuique signi naturam accu-
rate considerare, ut ex singulorum potentia
pra-

1. de
Cris. 13.

prænotionem ritè facere queat. Quid? quod
 ἔτε σημεῖον ἔδεν ἔτω πῖτον, ὡς ἀκρῶς
 ἐνδείξασθαι τὸν μέλλοντα χρόνον ἑκάστῃ
 καιρῶν, nullum signum ita fidum est, ut ac-
 curatè ostendat futurum tempus ex singulis
 temporibus. Quod si verò ad rectam præ-
 notationem conferunt etiam communia signa,
 quidni facerent etiam ad dignotionem, cum
 diagnostica signa à prognosticis χέσει tan-
 tum & modo considerandi differre inferiùs
 demonstraturi simus. Et quæ Medicus sci-
 re posset varietatem signorum, præsertim in
 morbis incipientibus, quam Galenus etiam 1. ad 1.
 tradidit, quòd nonnulla sint indicia certa, alia ^{proph.}
 a. quidem magnà ex parte sint, sed certis pro- ^{t. 26.}
 pè accedentia, alia v. etsi non propè accedant,
 non tamen iam longè recedant; alia prætereà
 ambigua & alia iam his inferiora; τινὰ μὲν
 βέβαια γνωρίσματα ἀρχομένων γίνεσθαι
 νοσημάτων, τινὰ δ' ἐστὶ μὲν ὡς τὸ πολὺ, ἀλλ'
 ἐγγὺς τῶν βεβαίων, ἑνία δ' ἔκ ἐγγὺς μὲν,
 & μὴν ἤδη γε πόρρω· τινὰ δ' ἀμφίδοξα, καί
 πινὰ τῶν ἤδη κατωτέρω, nisi omnia con-
 sideraverit signa. Et quid multis? Reverà
 nunquam non præstat plura, quàm paucio-
 ra, in promptu habere signa, quibus morbus
 innotescat. Porro ipsam divisionem in as-
 sidentia συνεδρεύοντα & supervenientia ἐπι-
 φαινόμενα, vel ἐπιγνόμενα quod attinet,
 aliquo-

- l. 4. c. 2. aliquoties *B. Hofmannus* eam reapse rejicit,
 §. 4. 7. 8. dum pro iisdem signis habenda esse docet.
 Verùm (ignoscant manes tanti viri!) magis
 concessæ authoritatis oestro, quàm firmæ
 rationis stimulo, ità docuit. Quis enim ex
 præpositionum *συν* & *ἐπὶ* diversitate aper-
 tissimâ non agnosceret, duo hæc vocabula
συνεδρεύοντα & *ἐπιγινόμενα* ἢ *ἐπιφαινόμενα*
 non posse habere eandem significationē, sed
δις διὰ πασῶν differre. Neque etiam ve-
 ritati consonum videtur, quando de dictis
 signis omnibus tradidit, non esse diagnosti-
 ca, sed prognostica signa; cùm tamen utraq;
 non sint alia *πράγματι* re, sed tantùm *λόγῳ*
ratione. Tandem & hoc falsâ nititur hy-
 pothesi, quando statuit assidentia & super-
 venientia esse à naturâ vel operibus naturæ,
 non præter naturam, & ità comprehendere
 criticas evacuationes. Credidit enim, sed
 falsò, omnia signa diagnostica p. n. esse pa-
 thognomonica, nos autem exemplo signo-
 rum asthmatis in præced. dogm. demonstra-
 vimus, quòd quædam etiam sint communia.
 Verùm transeant hæc. Superfunt alia
 dubia, quæ movet idem ad posterius
 d. l. §. 8. Dogmatis nostri membrum: *Quomodo*
causæ possint esse signa? quomodo causæ &
causatum possit esse idem; cum signum sit
ἐπόμενον τι & effectus? Respondemus jam
 suprâ

suprà nos ostendisse, alio respectu aliquid
 esse naturâ prius & notius, alio nobis prius &
 notius. Id quod & huc applicandum.
 Quando causæ sunt signa, præsupponuntur
 etiam esse nobis notiora & priora, licet aliàs
 naturâ sint priora. Deinde quando causæ
 considerantur ut signa, non considerantur
 simul ut causæ, & per consequens non potest
 inferri identitas causæ & causati, sed solum
 in diagnosi locum habet respectus signi ad
 signatum. Denique negamus signum omne
 semper esse ἐπόμενον, effectum & causatum,
 cum jam suprà latiore potius signi descri-
 ptionem ex definitionibus Galeni medicis ap-
 probaverimus. II. Negaturus à rebus s. n.
 signa morborum diagnostica peti debere
 quærit: *An non agnoscis naturam loci & si-* d.l. c. 24.
us (& quæ ex his desumuntur) ex physiologicis §. 9.
esse & ita inter præscita, fortasse melius inter
naturalia? Verum nos vicissim ex eo quæ-
rere possemus: An non agnoscis, Te do- c. l. §. 12.
cuisse, τὰ ἀναμνηστικὰ rememorativa signa
 non esse separanda à diagnosticis? Quod verò
 ad rememorativa pro statu p. n. cognoscendo
 etiam rerum s. n. consideratio pertineat, quis
 ausit negare? En exemplum. Ut Medicus cer-
 tius cognoscere possit, ægrum laborare
 morbo calido, v. g. febre tertianâ, signa
 rememorativa in auxilium vocat rerum s. n.
 dum ex relatione percipit, eundem in

p. 16.

statu sanitatis victu usum esse calidiorē, temperamento præditum fuisse cholericō, esse juvenem, & forsan alia. Et hoc iterum confirmat dogma nostrum jam suprà demonstratum & inculcatum, res naturales & in physiologiâ & pathologiâ esse necessarias, veluti commune fundamentum. Cæterum si quis à nobis expectet enumerationem omnium signorum communium, aut ordinem eorum, ejus desiderium erit vanum, cum labor hic omninò sit inutilis, ne dicamus impossibilis: Modò enim hæc, modò illa, sese offerunt in hoc, illo, isto morbo, hujus, illius, istius hominis cognoscenda, quæ omnia pertinent ad specialem medicinam & particularem morborum tractationem.

V. Signa, quibus morbum à morbo dignoscimus, ut & differentiarum morbi accidentalium non opus est seorsim heic proponere.

§. Flerique Institutionistæ operosi sunt in enumerandis signis *Discretivis*, verum præter necessitatem; ne dicamus non sine manifesto ταυτολογίας crimine. Quod enim priora attinet, quibus morbi speciem ab alterâ discernimus, nulla alia esse poterunt, quàm illa ipsa pathognomonica strictè dicta; hæc enim unamquamque morbi speciem patefaciunt. Quòd si ergò Medicus
cogno-

cognoverit, & quidem certò, hunc morbum
adesse, simul sciet, non alio laborare ægrum.
Quoad posteriora, quæ differentias acciden-
tales morborum dicuntur ostendere, nullam
videmus necessitatem. Quòd si enim is,
qui signorum ope utitur, in ipso artis exer-
citio nunc versetur, quis dubitaret eundem
jam antè circà differentias accidentales &
partium affectarum caussarumque morbifi-
carum circumstantias proposita dogmata
jam satis habere perspecta, eademque dex-
trè & prudenter posse in particularibus ap-
plicare? Unde meritò abstinemus à tædio-
sa prolixitate, hoc tantum in gratiam Φι-
λιάτρων animadvertentes, quod illa ἐπίκρι-
σις, quam in specie de Copi Semiologiâ tulit
B. Hofmannus, nimirum opus illud esse chaos
eruditum, de plerisque etiam aliis eodem ve-
ritatis fundamento ferri queat; ut sicco præ-
tereamus pede, multa in Semiologiâ propo-
ni, quæ jam in Pathologiâ circà differentia-
rum & caussarum doctrinam sufficienter sunt
tradita, & ità non sine nausæα κερύμενην δίο-
φθον apponi.

VI. Caussarum morbificarum si-
gna primaria sunt ipsi Morbi & Sym-
ptomata triplicia, cum quibus res
non naturales & alia varii generis ac-
cidentia solent & debent conspirare.

§. Licet vero verius sit & certo certius inventâ morbi causâ , inventum esse remedium , non videmus tamen tantam signorum necessitatem pro inveniendis causis morbi-
ficis , cum denuo heic præsupponatur, Me-
dicum jam perfectè callere doctrinam de
causis & modo generationis morborum.
Quòd si igitur per triplicia symptomatum in-
dicia morbi speciem & ideam cognitam ha-
buerit , is haud dubiè de causis quoque, præ-
fertim propinquis , non amplius dubitabit.
V. G. Si medicus peritus sciverit ægrum la-
borare inflammatione pleuræ , sive pleuriti-
de , an is ignorare poterit, causam hujus
morbi proximam esse sanguinem ichoro-
sum & fervidum p.n. sub pleurâ stagnantem ?
an nescius erit antecedentem esse ejusdem
indolis sanguinem in toto corpore præsen-
tem febremq; gignentē ? an non eidem con-
stabit , dictas causas provenisse , vel per se à
causis remotis , vel externis calidis , vel per
accidens etiam à frigidis modo diverso jam
suprà tradito : quas causas remotas , vel
ex relatione spontaneâ , vel per prudentem
interrogationem elicitâ , vel conjecturâ ar-
tificiosâ sibi reddere poterit perspectas. No-
lumus igitur in his signis esse prolixiores , nisi
quod seq. capite in specie de *Pulsu & Urinâ*
quædam dicturi simus. Per res non naturales
earumque incongruum usum & varii gene-
ris

ris accidentia quid velimus intellectum, diximus *Dogm. VI. c. 2.* quæ huc, verum modo & sensu opposito, sunt referenda.

VII. Symptomata mutuam sibi invicem præbent diagnosin.

§. Confer καταντικρὺ ad *Dogma VII. c. 2.* Quod verò aliquando minùs sit evidens symptoma unum altero, patet exemplo icteri. Ille est symptoma tertiæ classis h. e. qualitatis visibilis in habitu corporis mutatæ: Actio verò læsa & excernendum vitiatum non ità sunt manifesta, sed σοχασμῶ prudenti medico pateſcunt, quia partes sunt internæ. Aliquando verò statim primæ classis symptoma in sensus incurrit v. g. in epilepsiâ, apoplexiâ; aliquando secundæ classis; ut in dysenteriâ; aliquando duo simul, ut in ileo vehemētiore: aliquando omnia tria simul & æqualiter innotescunt, v. g. in tympanite, & ascite, ut & morbis quibusdam externis. Atque hæc de Diagnosticiſ signis p. n. in genere dicta sufficiant. Promissi nunc memores pauca de *Pulsu & Urinâ* adjiciemus.

CAPUT IV.

De Pulsu & Urinâ.

I. I Nter Signa Diagnostica rerum
f. & p. n. præsertim caussarum sa-
nitatis & morbi, eminent Pulsus, &
Urina,

§. Promissi dati haud immemores hâc vi-
ce, medio veluti inter Diagnostica & Pro-
gnostica loco pauca, quæque videbuntur
maximè necessaria, de *Pulsu & Urinâ* dice-
mus. Equidem non fugit nos, quosdam
ex recentioribus tractationem hanc Progno-
sticis adjecisse, additâ ratione, *quia primariò*

C. Hofm. *ad πρόγνωσιν, secundariò verò ad διάγνωσιν*
l. 4. c. 2. *faciunt*; quod & nos alibi privatim appro-
bavimus: Verùm & heic fatemur, quod
§. 5. Not. ad. haud rarò *δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι*;
S. M. D. Cur enim primariò ad *πρόγνωσιν* specta-
M. H. D. rent, cum nulla dari prognostica signa ali-
XIV. quoties dixerimus, quæ non prius fuerunt
diagnostica. Quæ de eventu vel sanitatis vel
morbi prædicere aut prænoscere possu-
mus, nisi priùs de sanitatis aut morbi disposi-
tione & caussis constiterit? Et quid multis?
Si triplicia accidentia f. n. & triplicia sympto-
mata præcipua Medicis præbent rerum f. &
p. n. signa, quis ausit excludere Pulsum, ceu
actio-

actionem præcipuam vitalem? quis remove-
 re conabitur urinam, quæ est excernendum
 sanguinis præcipuum præ omnibus aliis sen-
 sui obvium? Ut taceamus ipsos hos autho-
 res, qui inter prognostica retulerunt, in ex-
 positione affectuum particulari Pulsum quo-
 que & Urinam referre inter signa Diagnosti-
 ca & rectè Subscribimus ergò potiùs aliis,
 præsertim Sennerto & Kypero, qui κατὰ ρη-
 τὸν docuerunt, ex pulsu morbos (itâ & vi op-
 positorum sanitatem) & causas eorum cogno-
 sci, & itâ magnam significandi tam præsentia,
 quàm futura vim habere. Et ne credas,
 novam hanc esse sententiam, audias quæso
 ipsum Galenum: τὴν περὶ τῆς σφυγμῆς
 τέχνην αὐτοὶ μεταχειρισάμεθα, ἢ ἑτέρας δι-
 δάσκειν ἐπιχειροῦμεν, ὅπως ἡμῖν γνωρί-
 ζοιτό τε τὰ παρόντα, καὶ προγινώσκοιτο τὰ
 μέλλοντα συμβῆσεσθαι τοῖς ἀρρώστῃσι. *Artem*
de pulsibus ipsimet tractamus, & alios docere
conamur, ut cognita nobis fiant præsentia, &
præcognita futura, quæ contingunt agris. Idem
 passim dixit de urinâ, quòd sit venosi generis,
 i. e. sanguinis, ut & vesicæ aut renum labo-
 rantium signum. Quodnam verò signum
 in ordine doctrinæ debet præcedere? quæ-
 ris: & parum refert, utrum præmiseris:
 Nos imitati Valleriolam & alios primas da-
 re volumus Pulsui, quia ad primam acciden-

l. 3. p. 1.
 f. 3. c. 1.
 l. 3. c. 5.

l. 1. de
 diff. puls,
 c. 1.

in L L.
 C C.

tium classem pertinet; Urina verò ad secundam. Porro quærat aliquis: Cur non & aliorum signorum tractationem proponitis particularem, v. g. Respirationis, sudoris, alvi excrementorum? R. I. nos quidem non rejicimus è catalogo signorum sanitatis & morborum, quin potius omnia illa superius sub generali Diagnosticatorum expositione comprehendisse; minùs tamen hoc loco necessariam esse arbitramur eorum particularem expositionem, partim quia carent tantâ difficultate dignoscendi, partim quia non sunt universalia; neque enim sudor aut sputum in omni sanitatis aut morbi specie signum præbet diagnosticum; & ita potius pertinent ad specialem Semiologiam, quæ non est hujus loci. Regeris: Neque ex Urinâ de omnibus morbis haberi potest indicium. Hinc rectè B. Hofmannus scripsit: *Credere cum vulgo in omnibus morbis esse ex urinâ petenda signa, parùm abest à delirio.* R. concedimus hoc, nihilominus frequentiori esse in usu urinæ signum & magis universale, quàm sudoris & sputi considerationem & ita omninò mereri peculiarem aliquam expositionem, nec tu nobis abnuës. Tandem & hoc inculcandum, Pulsus & urinam esse quidem posse signa trium rerum s. & p. n. immediatè tamen & primò significare causas sanitatis & morbi, præsertim sanguis-

l. 4. c. 30.
§. 4.

sanguinis conditionem; mediatè verò ipsam sanitatem aut morbum patefacere, ut & secundariò aliorum accidentium præsentiam indicare.

II. Pulsus est signum, quod indicat præcipuè sanguinis vitalitatem, spirituositatem & motum; Urina de puritate aut impuritate ejusdem potissimum testatur.

§. Posset hoc Dogma etiam hoc modo proponi; *Pulsus* testimonium præbet de conditione portionum sanguinis activarum, quæ sunt spirituosæ & inflammabiles. *Urina* portionum passivarum, quæ sunt terrestres unà cum salinis fixis & aqueæ, dispositionem variam patefacit. *Pulsus* est signum flammæ aut spiritûs vitalis, qui constituit rō formale sanguinis. *Urina* signum humorum sive massæ sanguineæ, materialiter consideratæ: Enimverò, quamvis utrumque signum non minimum habeat momenti in cognoscendo & prænoscendo, ea tamen non esse infallibilia & certa, si solitariè considerentur, sed aliquando certius, aliquando minus certum ex iis iudicium formari posse, prout cum iis plura vel pauciora signa conspirant, rectè scripsit *Kyperus*. Utrum autem horum certius & ità præstantius sit signum, quæri solet inter Medicos, quam contro-

d. l.

ver-

l. 3. con- versam prolixius ventilavit *Vallesius*. Nos
 trov. c. 1. brevitati consulentes retinemus illam re-
 sponfionem, quam olim dedimus privatim
 ad S. M. quibusdam *Φιλιάταις*, eamque hîc publi-
 D. M. H. care non veremur, distinguentes 1. inter
 D. XV. morbos à sanguinis motu & dyscrasiâ pro-
 0. 3. venientes, & inter morbos, qui à materiali
 sanguinis vitio oriuntur. Illorum certius
 signum præbet pulsus; horum autem urina.
 2. inter morbos diversarum corporis regio-
 num. Ità morborum abdominis inque eo
 contentorum viscerum constitutionem &
 causfam certiùs demonstrabit urina; quàm
 capitis aut thoracis affectuum; sed acceda-
 mus ad singula cominus.

III. Pulsus est distensio arteriæ
 potissimùm in carpo manûs digitis
 percepta, proveniens ab impetu san-
 guinis mediante cordis systole im-
 pulsi diverso.

§. Varii hîc possent notari lapsus Insti-
 tutionistarum, si temporis & instituti ad-
 mitteret ratio. Alii enim prorsus non defi-
 niunt; alii & quidem complures per actio-
 nem cordis & arteriarum, ex systole & dia-
 stole compositam; alii per impetum san-
 guinis ex corde impulsì describunt. Nullos
 ex his rem, quod dicitur, acu tetigisse, no-
 stro quidem iudicio brevissimis ostende-
 mus.

mus. Non primi, quia ex odio solum definiendi res omiserunt, cum tamen *ᾧ τὸ τί ἐστὶ* i. e. *definire sit terminum cognitionis habere*, verbis τὸ τί ἐστὶ Piccarti. Uno enim Philos. veluti intuitu rei uniuscujusque essentia & Altorf. formalis ratio per definitionem innotescit. D XLIX. Non secundi, quia illorum descriptio non est 6.27. hujus loci, sed vel ad Physiologiam vel ad Pathologiam pertinet. Heic verò, prout est signum Medicum, debet definiri. Accedit, quòd pulsus cordis rarissimè veniat in considerationem, nisi in statu p. n. dum cor palpitatione laborat. Ut jam taceamus nimiam obscuritatem, & nisi dextrè explices, manifestam absurditatem, quòd pulsus cordis & arteriarum ex systole & diastole constet, cum tamen nec cor veram patiatur διαστολήν, nec arteriis vera tribui possit συστολή. Hinc alius non quidem tempore, sed modo est pulsus cordis, qui fit in ipsa systole, h. e. quando constringitur, & alius est arteriarum, quæ pulsant, quando à sanguine distenduntur. Cui bono verò tertiorum ἀκυρολογία? Pulsus prout in Semiologia consideratur, non est impetus sanguinis impulsus à corde, sed potius significat impetum illum, ceu effectus ejusdē. Quid? quòd neq; hæc descriptio causalis & tropica in Physiologia aut Pathologia locum convenientem inveniat? Placuit igitur

tur aliam dare, quam ità confirmamus. De-
 finitum, Græci σφυγμὸν appellant, & Hip-
 pocrates διάσφυξιν, qui l. de aliment. ferè
 sub finem vix semel ejus mentionem fecit
 non sine interpretum admiratione, qui lo-
 cus dignus est ut & heic proponatur: Φλε-
 βῶν διασφύξεις καὶ ἀναπνοὴ πνεύματ' ὅ-
 καθ' ἡλικίην καὶ ξύμφωνα καὶ διαφωνα,
 καὶ νόσος καὶ ὑγείης σημεῖα, καὶ ὑγείης
 μᾶλλον ἢ νόσος, καὶ νόσος μᾶλλον ἢ ὑγείης·
 τροφή γὰρ καὶ πνεῦμα. *Venarum pulsa-*
tiones, & respiratio secundum ætatem & con-
sentientia sunt & dissentientia, & morbi & sa-
nitatis sunt signa, & sanitatis magis quàm
morbi, & morbi magis, quàm sanitatis. Ali-
mentum enim est & spiritus. Et si verò ver-
 ba hæc satis sint obscura, hoc tamen confir-
 mant pulsus venarum i. e. arteriarum esse si-
 gnum sanitatis & morborum. *Genus*, quod
 diximus distensionem arteriæ, caret jam diffi-
 cultate ex præsuppositis & antea satis confir-
 matis. *Circà differentiam specificam* note-
 tur, quando restrinximus pullum ad arterias
 in carpo manûs distentas, *radiéas* Anato-
 micis dictas, quarum percipiendi & contra-
 ctandi modum superiùs innuimus, id non
 ità est accipiendum, quasi velimus aliarum
 arteriarum pulsus penitus excludere; mini-
 mè; sed id quod potissimùm & ὡς ἐπὶ τὸ
 πολὺ,

πολὺ, attendi solet determinavimus. Obi-
ter heic quoque reprehendenda vulgi per-
suasio, pulsus aliter se habere quandoque
in dextrâ, aliter in sinistrâ manu. Licet e-
nim hoc interdum ita videatur, illa tamen ap-
parens varietas vel est ex diverso arteriarum
in utraque manu situ. Quis enim ignorat
ex inspectione externarum partium, natu-
ram variare sæpissimè in conformatione &
situ partium, ita ut vasa manûs dextræ nun-
quam respondeant sinistris exactè, & vice-
versâ? Vel ex contingente & obiter inciden-
te animi mutatione pulsus ad tempus vari-
ante, ut ita pulsus v. g. qui prius in dextrâ
manu perceptus est, non respondeat poste-
riori in sinistrâ manu percepto. Aliàs per
rerum naturam fieri nequit, ut arteriæ o-
mnes in toto corpore non pulsant uno eo-
demque temporis momento, eo scil. quo cor
se constringendo pulsat, & sanguinem in a-
ortam imprimit; nisi forsan impedimen-
tum aliquod sanguinis motum impediens ac-
cesserit, quò pertinere videtur *pulsatio lienis*,
cujus meminit *D. Lindenius in Selectis*, dum *Ex. IX.*
incalescens cursu sanguis turget & urget cele- §. 32
riorem per viscus transitum, at herens in an-
gustis, quæ ibi sunt maxime, humor magis
acrior dolorem primum, mox tumorem facit,
deniq. pulsus. Reliqua verba differentię
specificę exprimunt causam pulsus efficien-
tem

tem & modum fiendi. Nimirum dum cor sanguinem in principium arteriæ magnæ seu aortæ, quæ nunquam vacua est, impellit, commovet & agitat uno eodemque temporis puncto, omnem jam antè præsentem sanguinem, quia fit in corpore continuo & pleno. Verùm hæc prolixius demonstrare non est hujus loci, & fecerunt id solidè alii viri celeberrimi, qui de motu cordis & arteriarum, vel potius sanguinis circulatione prolixius scripserunt, qualia scripta *Φιλίατροι* ut sibi reddant familiaria, sedulò hortamur, quamvis ex ipsis physicis potiùs hæc jam præcognita esse debeant. Eadem etiam verba causam exprimentia unà demonstrant falsitatem dogmatis Galenici de *arteriarum vi pulsificâ*, quòd ideò repleantur, quia distenduntur, non autem distendantur, quia replentur.

an. sang. & διὰ τὸ πληρῶσθαι τῆς καρδίας διασέλ-
in arter. λεσθαι, ἀλλ' ὅτι διασέλλονται, διὰ τὸ
nat. con- πληρῶσθαι. Reverà enim est merum figmen-
tin. c. 6. tum, quod nullâ ratione quadrat cum prin-
l. 6. ll. P. cipiis veris Anatomicis oculari demonstra-
c. 21. tione confirmatis, estque jam dudum ex-
num. 425 plosum à B. Hofmanno in lectu dignissimo
l. 1. l. M. Commentario ad Galeni libros de *Us. p.* Unde
c. 43. §. miramur, *Kyperum* exoleta denuò revoca-
10. re voluisse, his verbis: *Libentes admittimus
dari omnino vim pulsificam in corde & arteriis
etiam,*

etiam, secus, quàm illi sentiunt, qui à solâ ebullitione sanguinis motum eum derivant. Verùm non sufficit dicere sed & probare. Utinam ergò addidisset rationem *Kyperus*! & posito, cordi posse tribui aliquã vim pulsificã, ab animâ ipsi inditã & concessã; ergòne etiam arteriis, quarum substantia non est musculosa, sicut cordis, ea erit attribuenda? Contrarium ipse fatetur alibi author, arterias distendi ventriculis scilicet cordis contractis, d. l. c. 40.
§. 35.
quia arterie recipiunt, cum cor immittit, & hoc rationi magis congruere, statuens. Quid opus est ergò vi pulsifica? sed sufficiat hæc saltem attigisse. Pergimus ad differentias pulsum.

IV. Pulsum differentia generalissima est in simplices & compositos.

§. Quamvis *simplices* parum aut nihil utilitatis in ipso artis exercitio præbere possint, nisi quis studiò velit falli & fallere. v. g. Minimè sufficit ex solâ vehementiã pulsus de sanitatis inculpatæ præsentia judicare, nisi conjunxerit æqualitatem & debitam celeritatem sive frequentiam, cum vehemens etiam pulsus competat febricitantibus quibusdam; Nihilominus ut notetur proposita divisio, exigit *ῥόπ* & *τῆς ταυδείας*, quo constat. *Distinctè cognosci compositum, quã compositum, non posse, nisi cognitis simplicibus, sicut de oratione tradi nihil potest, nisi de nomine &*

verbo traditum fuerit antè, de nomine autem
 & verbo nihil tradi, nisi de literis tractatio
 præcesserit & syllabis, quemadmodum eleganter

Phil. Alt. quondam scripsit ο Θεῖ Piccartus in Diss.
 D. xviii. de Doctrinâ Elementari veterum.

θ. 35.

V. Simplicium tres sufficere pos-
 sunt differentia. Prima desumitur
 à rhythmo: Hinc Pulsus alius est æ-
 qualis, alius inæqualis. Secunda à
 sanguinis motu, & Pulsus quidam est
 vehemens, quidam moderatus, qui-
 dam debilis. Tertia à tempore:
 Hinc Pulsus celer, moderatus, tar-
 dus.

§. Profectò, si ullibi in Medicinâ, certè
 in Sphygmologiâ occurrit Augiæ stabulum,
 ad quod repurgandum prolixiori operâ &
 longiori morâ opus esset. Tantæ enim
 Φλυαρίαι & ληρήματα in subdividendis
 pulsibus apud Galenum & eos, qui illum se-
 quuntur, occurrunt, ut de mirâ memoriæ &
 ingenii felicitate possit gloriari is, qui omni-
 um pulsum ab iis propositorum terminos
 & descriptiones exactè calluerit. Verum
 enimverò cui bono illæ vanæ subtilitates, nisi
 possint applicari in ipsâ praxi, quam doctri-
 na de Pulsibus maximè respicit? Hinc non
 immeritò Hofmannus Galeni εἰσαγωγὴν sive
 Synopsis

*Synopsis ad tyrones de pulsib⁹ reliquis prolixioribus, de differentiis & causis pulsuum, de iis- l. 4. l. M. dem dignoscendis, de prasagio ex pulsibus libris c. 38. §. 9. prætulit. Profectò verissimè etiam scripsit in Institutionibus suis Medicis Kyperus: In- l. 3. c. 5. ter omnes pulsuum differentias multa sunt im §. 17. possibiles, multa, quæ notari nequeunt. Scilicet multa confingit mens ingeniosa, quæ sensus non assequitur. At in pulsuum differentiis determinandis sensu opus esse, quis est, qui ambigat? Missis ergò illis subtilitatibus Herophyleis, cum modò laudato Hofmanno contenti esse volumus seqq. simplicium pulsuum speciebus, *Æquali, inæquali, valido & debili, celeri & tardo, addentes posteriori gemino pari moderatum, cum aliquem vel excessum vel defectum præ se ferant & extremitatem; Inter æquale verò & inæquale non datur medium. Hoc voluit etiam Galenus l. 2. de ita præcipiens: Ένα τὸν σύμμετρον scilicet dig. puls: c. 2. σφυγμὸν ἧν θηράσαι τε καὶ τῇ μνήμῃ παραδεμένους ἐπάγειν τοῖς ἄλλοις ἀπασιν, εἶον μέτρον τι δίκαιον, ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως ὡρισμένον. Unum moderatum pulsuum oportet indagare & memoria mandatum omnibus aliis applicare, veluti mensuram quandam aquam ab ipsâ naturâ definitam. Ut ita octo nobis sint pulsus simplices, è tribus differentiis fluentes. Quarum prima**

A a a desumpti-

3. de dig. desumitur à *rhythmo*, qui sec. *Galenum* confis-
puls. c. 3. stitit in *comparatione temporis distensionis*, cum
contractionis tempore. ὁ ῥυθμὸς ἐν τῷ πρῶτῳ
βάλλειν τὸν χρόνον τῆς διαστολῆς τῷ χρόνῳ
τῆς συστολῆς γίνεται. Verum cum vera *systo-*
le arteriis non competat, sunt enim semper
plenæ, sed tantum aliqua remissio *distensio-*
nis, illa *comparatio parum aut nihil conferet*
ad διάγνωσιν vel πρόγνωσιν; quin potius
nostro *judicio rhythmus in comparatione*
pulsus prioris cum posteriore secundum va-
rias circumstantias celeritatis, tarditatis, vehe-
mentiae & debilitatis simul consideratas con-
sistat. Hinc *rhythmus rectè à quibusdam*
inter relationes pulsuum refertur. Quoad
rhythmum igitur varietatem Pulsus est vel æqua-
lis, ὁμοιοῦς, ἴσος, ἑυρυθμῆς, quando
pulsus subsequentes prioribus ad amissum re-
spondent: *Inæqualis*, contrὰ, ἀνώμαλος,
ἀρυθμῆς, παράρρυθμῆς, ἐκρυθμῆς
quando *pulsus invicem non respondent*.
Quæritur heic: An hæc *divisio conveniat*
cum illâ in *Pulsu ordinatum & inordinatum*?

2. de caus. *Galenus* negat, τεταγμένους καὶ ἀτάκτους
puls. c. 14. *ordinatos & inordinatos de inæqualibus pulsi-*
bus intelligendos esse docens, ut ita ipsi *ordi-*
natus pulsus τεταγμένῳ σφυγμῷ sit,
quando etiã in *inæqualitate servatur æqualitas*,
διασωζόμενῳ ἰσότητι ἐν περιόδοις τισί.

Alii

Alii appellant *equaliter inaequalem*. Forsan
inaequaliter aequalem. *Inordinatus* est, qui
prorsus est confusus ὁ πᾶντη συγχέει. Verum
 quā auctoritate cogimur, semper itā accipe-
 re terminos? Reverā non injuria fieret Ga-
 leno, si idem ipsi objiceretur, quod in junio-
 ribus reprehendere non est veritus: quod
 καθ' ἑκάστην συλλαβὴν σοφίζεται καὶ φιλο-
 νεικεῖ, καὶ ἔδὲ πᾶνεται πρὸ τῶν ὀνομάτων
 ἐρίζων, circa singulas syllabas arguitur, &
 lites amet, neq, cesset de nominibus contendere.
 Nos certē non videmus manifestam inter
 rhythmum & ordinem diversitatis rationem.
 Alteram differentiam facit *motus* sanguinis
 varius. Dum enim massa sanguinea aliquan-
 do abundat portionibus spirituosus & activis,
 aliquando deficit, illius etiam distributio ē
 corde in arterias modò est vehementior,
 modò languidior. Hinc *pulsus* alius *vehe-*
mens, *validus*, σφοδρὸς, ἰχυρὸς, vocatur &
 εὐτονⓈ, qui flammæ vitalis copiam prælen-
 tem arguit; contrā *debilis*, *infirmus*, *remis-*
sus, *languidus* alius, ἀμυδρὸς, ἄτονⓈ,
 qui indicat flammæ vitalis aliquem defectum.
 Utrique intercedit σύμμετροςⓈ, *moderatus*,
 qui sufficientiam flammæ vitalis significat.
 Ab hisce speciebus separat Galenus *pulsum*
magnum & *parvum*; illum describens, qui ad
longum, *latum*, & *profundum* auctē multum

l. I. de
diff. puls.
c. 1.

Synopf.
depulsib.
e. 8. & c. 2.

distenditur : aut qui undiqua^q, *auctus est*,
ὁ μέγας σφυγμός ὁ κατὰ μήκ^ῃ, καὶ πλά-
τ^ῃ καὶ βάθ^ῃ τῆς ἀρτηρίας ἐπὶ πολὺ
διεσπείμενης γινόμεν^ῃ. vel. ὁ πάντῃ αὐξη-
θεὶς μέγας ὀνομάζεται. *Parvi*, qui *micres*
dicitur, *descriptio* huic contraria est : Verūm
mi Pergamene, ostende nobis veram diffe-
rentiam hujus descriptionis ab alterā, quam
dedisti vehementi : ὁ σφοδρὸς ὁ πλήττων
εὐρώως τὴν αἶφην. *Vehemens*, qui *ferit*
validè tactum. Quēi *vehemens* poterit ta-
ctum fortiter ferire, nī arteria undiquaque
distendatur, nisi pulsus fuerit auctus. O ina-
nem ergò subtilitatem ! Notetur obiter ad
differentiam moderati in motu vehemen-
tem à Galeno quandoque terminis compara-
tivis & superlativis exprimi, σφοδρότερον καὶ
σφοδρότατον, μέγιστον appellando. Quem-
admodum verò vehementia & magnitudo à
flammæ vitalis & sanguinis potentiā & copiā
proficiscitur : Ità parvum producit flammæ
vitalis defectus, τὸν ἀμυδρὸν ἐργάζεται ἀρ-
ρώστια τῆς δυνάμεως, ἢ τῆς κατὰ φύσιν
θερμασίας μείωσις καὶ κατάψυξις, uti
rectè judicavit Galenus. Tertia differentia
à tempore dicta exhibet pulsum celerem, sive
velocem, moderatum & tardum, quatenus
nimirum à sanguinis spiritalcentiā fortiori
remissiorive ejusque ad fluxum & refluxum
proni-

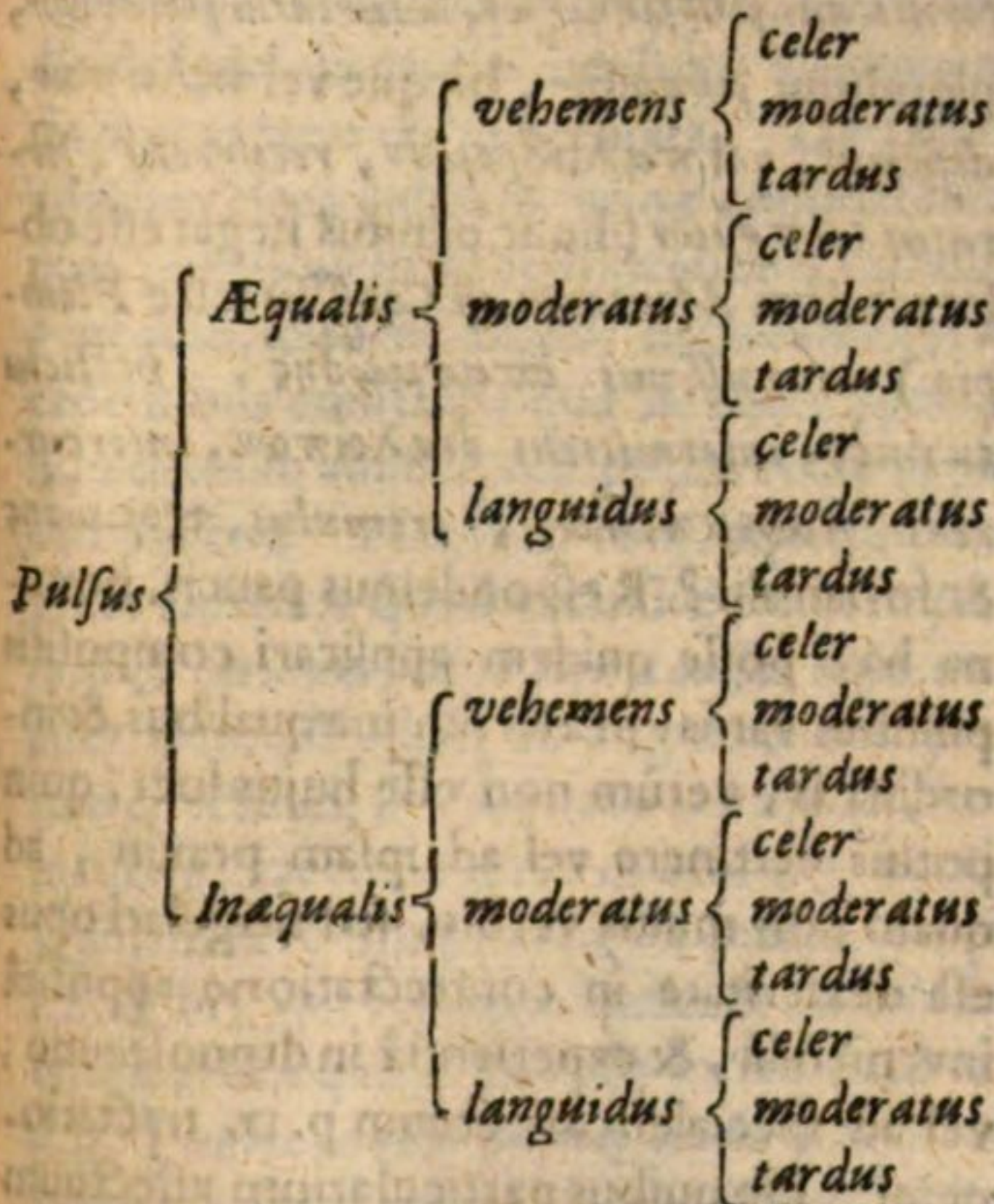
d. l.

pronitate vel ineptitudine frequentius aut
rarius ad systolem invitatur & instigatur. Est
autem *celer* καὶ ἐξοχὴν ταχύς, ὥκὺς, ταχύ-
τατ^ς, qui brevi tempore motum absolvit,
ὁ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πείραξάφων ἡμῖν τὴν
κίνησιν. *Moderatus* in celeritate, qui debi-
to tempore absolvitur, novo semper suble-
quente. *Tardus* βραδὺς, βραδύτατος, qui lon-
gius, quàm par est, consumit temporis spa-
cium & serius absolvitur. An & quomodo
differant hi pulsus à crebro sive *frequenti*,
πυκνῷ & raro ἀραιῷ, minimè nobis subo-
let, præsertim cùm unius pulsûs considera-
tio sit nullius momenti & insufficiens. Atque
hæc de differentiis simplicium pulsum. Di-
cis: Cur reticetis *pulsus plenum*, & *vacuum*
πλήρη σφυγμὸν καὶ κενόν, ut & *durum ac*
mollem, σκληρὸν & μαλακόν, *gravem & le-*
vem? Respondemus breviter: vel quia co-
gnosci nequeunt cum *Jaccho*: vel quia cum l. 4. I. M.
dictis speciebus coincidunt; vel quia nulla c. 4.
utilis ex illis resultat significatio, cùm non
sanguinis, sed tantùm loci, ubi pulsus tangi-
tur, conditionem aperiant & ità ad modum
tangendi pulsum pertinent. Hujus farinæ
sunt etiam *pulsus altus, latus, angustus, bre-*
vis, humilis, asper & levis, lentus & friabilis.
Nos tempori parcentes & operæ rectà pro-
gredimur ad compositos pulsus.

VI. Ex simplicibus junctis octo-
decim resultant compositorum pul-
suum species.

l. 2. de dif. §. Rectè contra *Archigenem* docuit *Ga-*
puls. c. 7. *lenus*, licet secundum simplices differentias
non dentur pulsus; *Ità non magnus est ullus*
pulsus, nisi simul celer vel tardus, vel vehe-
mens & languidus sit, vel particeps aliarum
differentiarum; ἔτιως ἔδὲ μέγας ἐστὶ σφυ-
γμός τις, χωρὶς τὰ ταχὺς ἢ βραδὺς, ἢ
σφοδρὸς ἢ ἀμυδρὸς ὑπάρχειν, ἢ τινὰ τῶν
ἄλλων ἔχειν διαφορῶν. Nihilominus sim-
plicium cognitionem præmittendam esse, ut
melius in compositorum notitiam queamus
pervenire. Siquidem *indigestam composi-*
tum nec distinctam obtinet disciplinam, omni-
noq, plebejam & rudē, ut in prima dissectum sit,
ἀδιάρθρωτόν τε καὶ ἀδιώριστον ἔχει τὴν δι-
δασκαλίαν, καὶ πάντα πασιν ἰδιωτικὴν τε
καὶ ἄτεχνον μὴ διαιρεθὲν εἰς τὰ πρῶτα.
Perspectis igitur & consideratis simplicibus
pulsibus, facilè erit tradere *compositos*. Ad ho-
rum verò constitutionem *requiritur*, ut o-
mnes differentie uniuscujusq, dimensionis o-
mnibus aliarum copulanda sint, ἀπάσας δὲ
τὰς διαφορὰς ἐκάστης τῶν διαστάσεων, ἀπά-
σαις ταῖς διαφοραῖς τῶν ἄλλων ζευχθῆναι
d. l. c. 8. ut inquit *Galenus*; Hinc numerus patescit,
οἷο-

octodecim posse esse compositos, qui meliùs
seq. schemate vel synopsi possunt innote-
scere:

An & hi omnes sint observabiles, nolumus
hâc vice prolixè ventilare. Docebit hoc ali-
quando frequens exercitium in tangendis &
dignoscendis pulsibus. Quæris, mi Φιλία-
τρε, quò pertineant nomina illa varia pul-
sum apud Galenum, quibus compositos in-
digitare voluit, v. g. Pulsus dicrotus δικρότος
qui & clonicus sive vibratus, κλονώδης,
Aa 5 capri-

l. 5. c. 8.
F.M.

4. de
causs.
puls.

caprizans, δορκαδίζων, vermiculans σκολυ-
κίζων, undosus sive fluctuans κυματώδης,
formicans μυρμηκίζων, decuriatus μείζων,
plerunque μύζων, hicque vel ἐκλείπων,
deficiens, vel παλινδρομῶν, recurrens, ser-
vatus ἐμπερίων (hunc penitus negat esse ob-
servabilem Montanus in Consiliis teste Plem-
pio) convulsivus ασμαώδης, heclicus
ἐκτικός, intermittens διαλείπων, intercurrens
παρεμπίπων, tremulus τρομαώδης
& forsan alii? Respondemus paucis, nomi-
na hæc posse quidem applicari compositis
pulsibus variis, præsertim inæqualibus, & in-
ordinatis, verum non esse hujus loci, quin
potiùs pertinere vel ad ipsam praxin, ad
quam non multis verbis, sed singulari opus
est dexteritate in contrectatione appositâ
inveniendâ, & experienciâ in dignoscendo;
vel ad specialem affectuum p. n. tractatio-
nem. De quibus particularium affectuum
pulsibus videri potest, si placet, Galenus.

VII. Pulsus alii res sec. nat. & im-
mediatè causam sanitatis significant,
alii res præter nat. & primò causam
morbificam indicant.

§. De Dogmatis hujus veritate nullum
ampliùs erit dubium, In specie, quòd im-
mediatè causas respiciant, fatetur etiam

Blasius:

Blasius : Verum, quod inde concludat, *super vacaneam esse pulsus, ut & urine, doctrinam* in parte medicinae generali, quod medicina specialis causas exhibeat, consequentia non videtur nobis accurata. Dari enim quaedam circa pulsus & urinae considerationem, divisionem & significationis modum generalia, scitu necessaria, haecenus ex praecedentibus constitit; quae in parte speciali non demum addisci, sed potius recte applicari debent. Nec vero consentaneum scripsisse videtur, quod exclusivè posuerit *pulsus & urinam nil prater causas respicere*, cum omnino etiam ad cognitionem ipsorum effectuum sive sanitatis suo modo, h. e. mediatè, facere doceat quotidiana praxis. Quinam verò sint propriè illi pulsus, qui res s. n. & hi, qui res p. n. indicent, certò determinari nequit, exceptis forsan duobus; v. g. *Pulsus aequalis juxtaq; moderatus in vehementia & celeritate* s. frequentia indubitatum sanguinis benè dispositi & laudabilis erit signum: E contrariò *Inaequalis, languidus & tardus*, summæ sanguinis corruptionis & defectionis erit indicium. De reliquis nihil certi licebit affirmare vel negare, nisi conferantur cum aliis signis, cum indifferenter sese habeant, & aliquando pulsus sanis similes in ægris, aliquando ægris similes in sanis observentur. Videatur *Rolsinckius in Ordine*

Med. Gæ.
l. 6. f. 3.
c. 1.

l. 3. f. 2.
ac c. 11.

l. i. de
præfag.
en puls.
c. 7.

de curad.
rat. per
V. S. c.
13.

d. l.

ac Methodo. Nihilominus inter omnes pulsus vehementem magis de sanguinis bonitate & aëtivitate testari & ex illo benè sperandum esse, rectè docuit *Galenus*, quia est effectus spiritualescentiæ sanguinis fortioris, quam per *ῥώμην δυνάμεως*, robur facultatis, aut *δυνάμιν ἐνρῶσθσαν καὶ κατὰ φύσιν διακειμένην*, facult: validam & sec. nat. dispositam voluit exprimere; Eò certius autem vehemens pulsus de sanguinis bonitate & statu sec. nat. testatur, si pariter equalis & magnus fuerit. *Τῷ σφοδρῷ σφυγμῷ μετὰ ὁμοιότητι*, ὡς ἀψευδεὶ σημείῳ πιστεύειν περὶ δυνάμεως ἰχυρᾶς, ἐξ ἐπιμέτρως δὲ καὶ τῷ μεγάλῳ. Ratio est, quia equalis hujusmodi vehementia & magnitudo cum impuritate sanguinis consistere nequit, cum vitiosi humores in sanguine cujuscunque fortis in eo conspirent, quòd denegent pabulum flammæ vitali continuandæ, à cujus tamē vehementiâ pulsus quoq; vehemens dependet. Licet autem hæc ità se habeant, manet tamen nihilominus pulsus fallax signum etiam modò descriptus, cum talis præsertim si vehementia excessiva fuerit, observetur in quibusdam febricitantibus, v. g. synocho non putri, ardente exquisitâ, tertianâ continuâ legitimâ correptis. An interdum & in malignis? *Κατὰ ῥητὸν* affirmat *D. Rolsinkius*. Verum

Verum lusus videtur in voce *Malignæ*, quam
 conjunxit cum alio epitheto, *acutissima*.
 Aliàs nobis non est verosimile, in mali-
 gnâ strictè dictâ febre, h. e. quæ à sanguinis
 manifestâ putredine & corruptione materia-
 li & cacochymicâ dependet, pulsus esse
 posse exactè sanis similem, imprimis quoad
 vehementiam, ob antea dictam de humo-
 ribus vitiosis continuationem flammæ vita-
 lis impredientibus rationem. Ad summam:
 Neque sanitatis, neque morbi certum indi-
 cium præbere valet Pulsus, si solitariè velis
 eum observare, neglectis aliis accidentibus,
 seu signis, ut ità verè scripsisse *Hofmannum*,
 cui propterea & nostrum addimus calculum,
 credamus: *E pulsu suâ naturâ fallaci*, in l. 4. c. 38.
fallaciori morbo, non nisi fallax judicium es- §. 10.
se. Jam tumetipse, mi philiater, tecum
 perpende & judica, uter rectiùs fecerit, *Hip-*
pocrates, an *Galenus*, quorum ille vix semel,
 sicut *Dogm. III.* indicavimus, hujus signi fecit
 mentionem, licet haud dubiè in praxi ipsâ
 non neglexerit, non tamen eidem nimium
 tribuens aut soli fidens: *Hic* verò in traden-
 dis divisionibus & præceptis ad signi hujus
 declarationem facientibus nulli pepercit labo-
 ri, nulli tempori, imò *totam vitam huma-*
nam ad perfectissimam pulsum scientiam re-
quiri & impendendam esse docuit: 'Εἰ γὰρ
 μὴ ψευδόμενον εἶπεν, ἅπαντες τὸ αἴ-
 σρω-
 I. I. de di-
 gnosc.
 puls. c. 1.

Θρωπίνε βίε δειδωκεν δοκεῖ πρὸς γε τὴν τε-
λειωτάτην ἐπιστήμην scilicet τῶν σφυγμῶν.
Nos non dubitamus ferè à partibus stare
Coisenis, cùm plura in arte Medica occur-
rant observatu & scitu magis necessaria,
quàm ut plures annos, imò omne vitæ tem-
pus teramus in unico hoc signo, quod in se
fallax est, licet ejus notitiam ἐφ' ὅσον οἰόντε
accuratam, tantum abest, ut improbemus,
ut potiùs ad illam omnes, qui animum pra-
xi Medicæ admoveere conantur, sedulò co-
hortemur. Καὶ περὶ σφυγμῶν μὲν ἄλλης.

IIIX. Alterum signum palmarium
habetur Urina, quando debito tem-
pore excreta, vitro puro excepta, pro-
bè inspecta & accuratè observata de
sanguinis materiali puritate & im-
puritate potissimum præbet testi-
monium.

§. Nostro quidem judicio hallucinantur
ii, qui in partē Medicinæ Semiologicā urinæ
naturam, generationis & excretionis mo-
dum, principia constitutiva prolixè propo-
nunt & exponunt; Hoc enim vel ad Physi-
cā, vel ad Physiologiam quadantenus per-
tinet. Scopus heic est & esse debet urinam
considerare, ut signum. Nihilominus mi-
nimè reprobamus eorum Doctorum dili-
gen-

gentem operam, qui hanc materiam extra
 Institutionum cancellos & seorsim omni stu-
 dio & consummatè pertractare sibi propo-
 fuerunt, Physica, Physiologica, Pathologica
 & Semiologica conjungentes. Inter eorum
 omnium quâ veterum, quâ recentiorum scri-
 pta lectu non indigna, nec inutilia, laude me-
 ritâ non est privanda *Exercitatio* illa *D. Tho-*
ma Willis de Urinis Epistolica, quæ succinctè
 non minùs, quàm principiis artis veris con-
 sonè conscripta nostrum laborem ità allevia-
 vit, ut licitum sit nobis esse brevioribus. Ne
 tamen Dogmata nostra penitus hâc in parte
 essent manca, tantùm generaliora libet bre-
 viter subjicere. Signi hujus præstantiam
 præter alios nervosè commendat *Kyperus*. l. 3. c. II.
 Quod tamen encomium non ità accipien-
 dum, quasi patrocinium præbeat illis ad ma-
 tulam divinatoribus; quin potiùs iterum ite-
 rumque (verba sunt notatu dignissima *Joh. de Urinis*
Jessenis) explodenda *Medicorum illorum super-* in præm.
stitio, qui ex urinâ protinus qualicunq, tanquã
 è tripode aut è foliis sibyllinis impudentissimo
 ore ac vultu plusquàm meretricio & mercena-
 rio, sexum, ætatem, patriam, mentem totam
 corporis, ejusque viscerum, unde offertur, nor-
 mam & constitutionem præfari sese posse fumè
 vende audacissimi mentiuntur; profectò per-
 petuò solam urinam, tanquam *Tantalus* aquas,
 bibere dignissimi, qui ex ipsâ jam vita sum-

num aucupium fraude instituunt ; Sed hâc lege & limitatione interpretandum est , si reliquorum signorum concursus in consortium adhibeamus. Ut autem signum sit commodum *Urina*, Græc. ὄρον, ὄρεον, ὄρημα, teste eodem *Jessenio*, dicta, opus est recto excipiendi, asservandi, inspiciendi & observandi modo, quem cùm satis perspicuè & accuratè omnes penè, qui de Urinis scripserunt, proposuerint authores, *Galenus*, *Isaacus Israëlista*, *Valleriola*, *Sennertus*, & quis omnes numeret? nolumus actum agere. Succinctè & ordinatè tradidit eundem *Med. gen. Blasius*, brevius adhuc *Kyperus*, quo philial. 6. l. 3. tros remittimus ; hæc tantùm addentes *primum* sub accuratâ observatione nos hoc etiam, ceu maximè necessarium notatu, comprehensum velle, ut Medicus rationem habeat sexûs, ætatis, vitæ conditionis, &c. Hæc enim attributa variare urinæ accidentia quotidiana edocet experientia. Deinde sub probè inspectâ & accuratè observatâ non comprehendere alios probationum modos, *precipitationem*, *evaporationem*, *destillationem* & *putrefactionem*, quos etiam non dubitavit commendare & approbare *Willis*, multò minùs illam *Geomanticam urinæ inspectionem* è *Fluddii cerebro destillatam*, cujus num. 636 è *D. Daniele Horstio* meminit *Dieterichius* in *fatreo Hippocratico*, eamque etiam rejecit. Cui

Med. gen.
l. 6. l. 3.
c. 3.
d. 1.

c. 7. de u-
rin.

num. 636

Cui enim bono illa prolixa operositas ? *Vel* enim non concedit eam ὁ καὶ πρὸς ὅζους, *occasio* *præceptum*, quæ non est temerè negligenda ; *vel* non necessaria est , cùm plura dentur signa de statu morbi ejusque causis certitudinem conferentia ; *vel* merè supervacanea est : cùm enim uni signo non facilè credendum sit, cur uni tam prolixam impendere-
mus curam ? Aliter se res habet, si hos probationis modos ad præparationes quasdam chymicorum medicamentorum ex urinis velis adhibere, aut urinæ naturam & essentiam accuratiùs & ex fundamento declarandam proponere ; ubi tantùm abest, ut improbemus, ut potiùs industriam hanc apprimè commendemus. Quando porrò de sanguinis puritate & impuritate materiali testimonium præbere dicitur Urina, duo notanda sunt 1. ut probè attendatur particula *potissimùm* : Nam consequenter etiam significat urina flammæ vitalis activitatem majorem minoremve, quatenus hæc conditionem sanguinis puriorem aut impuriorem sequi solet. 2. Licet sanguinis puritatem aut impuritatem primò patefaciat ; non tamen certò indicare, an sit impuritas universalis totius corporis, an in parte aliquâ tantùm hæreat ; Id, quod jam pridem observavit Divus Hippocrates, ubi de urinarum varietate & differentiis verba faciens tandem

progn.
f. 2. c. 37.

hanc subjecit cautelam : Μὴ ἐξαπάτω δὲ σε, ἢν γέτι ἡ κύστις νόσημα ἔχῃ σατῶν ἔρῶν τὰ τοιαῦτα ἀποδιδῶ· ἔ γὰρ τῷ ὅλῳ σώματι σημεῖόν ἐστιν, ἀλλ' αὐτῆς καθ' ἑαυτῆς. *Ne tibi imponat, si vesica morbo quodam affecta urinas tales (pravas qualescunque) reddat: Neque enim signum est totius corporis, sed illius tantum partis.* Rationem reddidit Galenus : Κοινὸν γὰρ ταῖς ἐκκρίσεσι, τό τε τῷ παντὸς σώματι ὑποδέχεται τὰ περιττώματα παῦλα, καὶ τὰ τῶν μορίων ἐκείνων, δι' ὧν ἐκκρίνεται. *Commune est hoc excretionibus, ut recipiant excrementa & totius corporis, & partium illarum, per quas excernuntur.* Hinc alibi de urinæ signo dixit, quòd indicet partium hepatis & renum, & vesicae, & vasorum sanguinem continentium dispositionem, & robur infirmitatemque facultatis succos generantis. *Ενδείκνυται μορίων, ἥπατος καὶ νεφρῶν καὶ κύστεως, καὶ τῶν τὸ αἷμα περιεχόντων αἰσείων, ῥώμην τε καὶ ἀρρώστιαν τῆς τῆς χυμὸς γεννώσης δυνάμεως.* Verum ansa heic datur dubitandi, an verum sit illud, quod in 6. Ep. idem Galenus alibi de urinarum signo in febribus acutis scripsit ; Τηλικαύτη μὲν ἡ δύναμις ἐστὶ τῶν ἐν τοῖς ἔργοις σημείων ἐν τοῖς ὀξέσι πυρετοῖς, ὥστε καὶ μόνη πιστεύειν αὐτῇ προσερχομένων δὲ καὶ τῶν ἄλλων, πρόγνωσις

comm.
ad h. l.

comm. 2.
in 1. pro-
phet. t. 2.

in 6. Ep.
comm. 1.
t. 10.

ἔσαι σοι βεβαιωτάτη καὶ ἀμετάπλωττος,
ὥς τὸ διηνεγκὲς ἔχειν. *Tanta vis signorum*
in urinis, in febris acutis, ut ii soli credere
liceat, accedentibus verò & aliis, prae notio e-
rit tibi firmissima & immota veritatis. Hinc
& de Crisibus ait, se existimare, semper in fe- 1. 3. c. 3.
bribus sive primariis, quæ ab humorum putre-
dine accenduntur, sive secundariis, quæ mem-
bro alicui inflammato conjunctæ sunt urinas
maximè inspicendas esse, & ex iis cognoscendos
perasmos sive coctiones. αἰ, ὁπόταν ἢ ὁ πυ-
ρετός, εἴτ' ἐπὶ χυμοῖς μόνοις σήπομένοις
ἀναπύμενος, εἴτ' ἐπὶ μορίῳ φλεγμαί-
νοντι σωεπόμενος, εἰς ἕνα μάλιστα σε
βλέπειν ἀξιώ, κἀντεῦθεν γνωρίζειν τὰς
πεπασμύς. *Confirmat hoc inter recen-*
tiores etiam sæpè laudatus Willis dicens: Uri- de febr.
narum inspectio in febris, præ cæteris quibus- c. 19.
cunq; morbis plus habet certitudinis & maxi-
mi est usus: Hinc enim ægri & morbi status
optimè cognoscuntur, & medicæ intentiones
circa agenda meliùs diriguntur. & An hoc
concedendum quoad πρόγνωσιν, quando
jam de morbi specie constiterit, id quod &
Galenus & Willis voluisse videntur, quorum
ille in terminis πρόγνώσεως mentionem fa-
cit; hic jam febres præsupponat & de inten-
tionibus circa agenda, quæ certè morbum
jam cognitum requirunt, loquatur. Secus
enim

enim nisi morbi species perspecta fuerit, ad *διάγνωσιν* solam urinam non sufficere existimamus. An etiam *Galenus* exponendus de urinis, quæ vel in liquore vel contentis certam aliquam coctionis aut cruditatis continent significationem, non verò de iis, quæ puræ & sanorum similes sunt? Hoc velle videtur verbis τῶν ἐν τοῖς ἔργοις σημεῖων signis in urinâ. Quicquid horum sit, firmiter persistimus in superius aliquoties datâ cautione: *Non temerè esse fidendum uni signo.*

IX. In Urinâ quâ sanorum, quâ ægrotorum duo probè consideranda sunt, Liquor & Contenta.

§. Ratio hujus Dogmatis in hoc consistit, quòd urina sit corpus mixtum & heterogeneum, quod patet ex ejus analysi vel anatome, quam egregiè instituit *Willis*. Patet etiam ex ejus origine sive materiâ ex quâ, quæ sunt *potulenta*; quæ non tantùm *potum* comprehendunt, sed & alia liquidiora, quæ loco cibi assumuntur, ut *sorbtiones*, *brodia*, *liquores*, *succi*, ex *Jessenio*. Hæc omnia esse heterogenea & mixta, sole meridiano clarius est. Igitur non tantùm *liquor* simplex considerandus, sed & ea, quæ illi insunt *παρεφιστάμενα* dicta, *contenta*. Qui plura membra vel aliis verbis proposuerunt *observan-*

s. I.

de urin.

servanda circa urinam, illos jam non moramur, cum nobiscum facili negotio possint conciliari.

X. Circa Liquorem notanda veniunt, Consistentia, Quantitas, Color, & Odor.

§. A consistentia (quam alii substantiam appellant) dicitur *urina* alia *tenuis*, alia *crassa*, & alia *medio inter crassam & tenuem se habens modo*. Hanc optimam esse & s. n. διαρρήδην dixit Galenus: τὰ ἔργα τὰ κατὰ φύσιν ἔχ' ἀπλῶς ἐστὶ λεπία, καθάπερ ἔδὲ παχέα, μέσα δ' ἐκατέρας τῆς ὑπερβολῆς καὶ σύμμετρα ὄντα, παχύτερα μὲν ἐστὶ καὶ λέγεται τῶν ὑδατωδῶν, λεπιότερα δὲ τῶν θρομβωδῶν. *Urinae quae sunt secundum naturam, nec simpliciter tenues, neque crassae sunt, sed mediae inter utrumque extremum & moderate, crassiores quidem sunt & dicuntur aquosae, tenuiores v. grumosae.* Quæris rationem illius medietatis: En dabimus verbis Willisii: *Quia aquosus urinae liquor poris & meatibus suis includere debet quam plurimas salis & sulphuris particulas minutissime confractas ac dissolutas, præterea terræ aliquantum secundum minima divise & per totum corpus lotii dispersæ.* *Tenuis, qualis est ὑδατώδης, aquosa, est signum cruditatis & indigestionis, dum coctionem imperfectam necessario sequitur*

2. pror-
het.

c. 2.

quitur insufficiens sequestratio inutilium ab utili in organis colatoriis. *Crassa*, qualis grumosa, *Ἰσχυρὰ καὶ δέσ*, signum præbet turbatae fermentationis in sanguine, & in contentorum copiâ consistit. Quoad *quantitatem urinae* alia est *copiosa*, alia *pauca*, quibus iterum intercedit *moderata*; quæ præ reliquis sec. nat. & exactè sanorum est, quando ferè potulentorum quotidie assumptorum respondet quantitati. Dicimus: *Ferè*: Ità enim exponi debet illud κατὰ apud Hippocratem: Οὐρον γὰρ κατὰ τὸ πινόμενον πλὴν ἰσχυρὰ διαφέρει. Oportet urinam juxta portionis copiam excerni. Neque enim exactè respondet quantitas excretæ urinae assumptis potulentis, sed in sanis paulò minor esse debet, humore seu substantiâ liquidâ quotidie assumptâ, quia nec tota, nec illibata, corpus pertransit, quin variis in partibus mutationes subit, & quantitatis suæ portionem aliqualem amittit, antequam in lotium facessit, verba sunt D. Willis. Copiosa urina ἰσχυρὰ πλὴν ἰσχυρὰ aliquando est *Critica* aut *natura sponte succedit* cum εὐφορία, solutione aut declinatione morbi; & ità sec. naturam se habet: aliquando *præter naturam* & *symptomatica*, quando nimiam fusionem, colliquationem & attenuationem sanguinis, unde plerunque atrophia & tabes oritur, sequitur &

tur & significat. *Pauca* contra *urina* signum est laticis aquosi aut serositatis stagnantis vel in ambitu corporis, vel in certis ejusdem partibus ; Hujus significationem prolixiorē pete ex *Willis c. 4. de urinis*. A *Coloris varietate* multæ resultant *urinarum differentia*. v. g. *Perspicua, turbida*, illa melior, hæc pejor : *Flava citrini coloris*, optima : *Pallida, alba, crocea, flammea, rubicunda, subruffa, viridis, veneta, nigra*, partim ad statū s. n. partim ad p. n. pertinent ; quatenus aliis signis fec. & p. n. corresponderint. Nos commodè ulterioris expositionis labore supersedere possumus, remittentes iterum philiatros ad lectionem *D. Thomæ Willis exercitationes*. Antequam ad *Odoris differentias* pergamus, dubium expediundum erit de *urinâ oleosâ* vel *oleagineâ*, ἔρον ἐλαιώδες dictâ, cujus aliquoties meminit *Hippocrates* in *Epidemiis*, & *Galenus* pro & contra ventilans prolixè exposuit. Possemus equidem paucis dicere planè non esse hujus loci agere de *urinâ oleosâ*, cùm ad particularem potius pertineat morborum, præsertim febrium acutarum & colliquativarum expositionem. Verùm nec videamur tibi sub umbrâ latere velle, en mentem nostram : Sit *mixta species* partim ad colorem, partim ad consistentiam spectans. Ità sanè voluit *Galenus* ; Ἐμοὶ ἐυλογώτερον δοκεῖ εἶναι τὰ πᾶσι πλῆσια κα-

com. 3. in
3. Epid.
t. 72.

d. l.

τὰ χροῖαν τε καὶ σύστασιν ἐλαίῳ λελέχθαι
ἐλαιώδη. *Mihi rationabilius esse videtur, eas,*
quæ & quoad colorem & quoad consistentiam
oleo similes sunt, oleosæ dici. Quod si verò
alicui magis placuerit *Distinctio inter ἐλαιό-*
χρουν, ἐλαιοφανές, & ἐλαιώδες ἔρον apud
Galen. vel quisquis author fuerit, de urin. c. 25.
ei non erimus adversi. Qui plura deside-
rant de urinâ oleolâ, adeant commentato-
res *Hippocratis, Galenum, Vallesium, Mar-*
tianum, Foësum, alios. Porro quoad odo-
rem *urina alia fœtida est, alia non fœtida.* Equi-
dem *urina sanorum quoque, si cocta fuerit,*
aliquam emittit gravitatem odoris & portio-
nibus sulphureis combustis & in sero dissolu-
tis dependentem; verum illa est sec. naturam
& sub non fœtidâ heic comprehenditur. In-
terdum etiam planè odore carens mingitur
urina, cruditatem aquosam largiorem præ-
se ferens, v. g. post potum abundantio-
rem. Odores alieni verò in urinâ indicant per-
mitionem alicujus extranei, sive medica-
mentum fuerit; Ità odorata ex usu Tere-
binthinæ: magis fœrens ex aniso, asparago,
foenugræco esse solet, quæ omnia nihil utile
in arte indicant. Rationem odoris alieni
accuratam legas apud *Willis.* Porro notan-
dum, per odorē quoq; detegi potissimū frau-
des quorundam malefactorū & malevolo-
rum,

c. 7. p.

373.

rum, dum Medico imponere tentantes alios
 liquores tinctos, vel urinas brutorum pro
 hominum urinis offerre non verentur. Pro-
 pterea rectè præcipit *Hofmannus*, ut *Medi-* l. 4. c. 31.
cus odorem ipse investiget, non per alium. An §. 3.
 verò per alium *saporem* urinæ debeat rescisce-
 re, quod idem vult, & consentit *Plempius*, de l. 5. f. 3.
 eo dubitamus, cum fides aliena sæpè fallat. c. 4.
 Quin potius planè supervacaneum esse exi-
 stimamus, modò alia signa cum urinâ pro-
 bè conferre studeat Medicus. Interim si
 hic propriam velit degustare urinam, per
 nos ei licitum est, neque lauticias has ipsi
 invidemus. Pariter & *Sonum* urinæ frustra
 observari nobis persuasum habemus, nedum
 dicamus ad impudentiam ansam porrigere.
 Quis enim fines verecundiæ non transiisse
 dicendus esset, si præsentem Medico, qui so-
 num observare vellet, emitteret urinam?
 Tandem aliquam differentiam *ex modo ex-*
cernendi quidam tradunt, inter *urinam ple-*
no radio fluentem & *non pleno radio fluentem.*
 Verùm hæc differentia non ad urinam quâ
 excretum est, pertinet, sed ad symptomata
 & accidentia actionis læsæ vel integræ, &
 particularem in quibusdam renum vel vesicæ
 affectibus exhibet significationem, quæ non
 est hujus loci.

XI. Contenta in urinis vel sunt
 Universalialia, quæ triplicia sunt, Nu-

becula, Suspendium & Sedimentum
 & hypostasis. Particularia v. certo
 non comprehenduntur numero.

§. Differentiæ ratio inter *Contenta* (quæ
 Græcè παρυσίαμενα ἢ παρυσυφαινόμενα
 dicuntur) *Universalia* & *particularia* hæc est,
 quòd *illa*, ceu particulæ à totâ malsâ ejusque
 portionibus nutritiis provenientes, de uni-
 versali ejus constitutione testentur, sive sec.
 sive præter naturam fuerit. *Hæc* verò, ut-
 pote à certis corporis partibus liquori uri-
 nario immista v. g. à renibus, vesicâ, genita-
 libus, utero, &c. particularem quoque eo-
 rum membrorum dispositionem aperiant.
 Circà utraque *dubia quedam* occurrunt sol-
 venda; *Primum est: An hæc divisio Contento-
 rum communis sit urinis sanorum & egro-
 rum?* Pro *negativâ* videntur militare pleri-
 que Doctores, & quidem quoad *universalia*
 etiam *Thomas Willis*, qui in urinâ sanâ nihil
 præter ὑπόστασιν sive sedimentum inesse de-
 bere dixit, quod à filamentis sive fibrosis por-
 tionibus pro nutrimento solidarum partium
 elaboratis in serosâ humiditate, dum sanguis
 universas corporis regiones perluit, absor-
 ptis dependet. Ratione *particularium* ve-
 rò plurimi etiam Medici veteres & recentio-
 res, qui si non semper explicitè, nihilominus
 implicitè & per bonam consequentiam do-
 cuerunt,

c. 3. de
 urin.

cuerunt, particularia contenta semper esse
præternaturalia. Hinc & ipse *Willis* divi-
sionem in naturalia & præternaturalia con-
tenta solis universalibus applicuit, hauddu-
biè persuasum habens de particularibus non
posse aut debere dici, quòd sint naturalia si-
ve sec. naturam. Verùm nobis magis pla-
cet affirmativam tueri, quam non modò au-
thoritatibus, sed & experientiâ cum ratione
munitâ confirmamus. Quoad prius mem-
brum Authoritas adest *Galen*, (si *Francisco* l. 3. LL.
Valleriola credimus, qui librum hunc de Uri- CC.c.10
nis germanum *Galen* esse dixit) qui διαρρή- fin.
δην de urinâ sanâ hæc scripsit. Ζητῶμεν ἐπὶ
τῷ κατὰ φύσιν ἔργῳ χρώμα καὶ σύστασιν
τῷ σώματι, καὶ τὰ παρεμφαινόμενα
τῷ χύματι, οἷον νεφέλην, ἐναγώρημα καὶ
τὴν ἐν τῷ πυθμένι ὑπόστασιν. Inquirimus
nos in urinae sec. nat. calorem & consistentiam
corpoream, & contenta in liquore, ut nubecu-
lam, suspensum & in fundo existens sedimen-
tum. Dicis: Atqui contrarium dicit idem
alibi: ὅτι ἐστὶν ἔργον ἀμεμπλον μὴ ἔχον ἐναγώ-
ρημα, quòd urina sit inculcata, quæ non ha-
bet enagorema sive suspensum: Si carere debet
suspensio, multò magis nubeculâ. R. Verissi-
ma hæc sunt, sed limitatio in eodem sequitur
loco. Μόνον δὲ ἐν ἐστὶν ἀμεμπλον, &c. Una
sola est urina inculcata. Et hoc concedi-
mus

c. 5.

comm. 2.
in 1. pro-
phet. t. 1.

mus de urinâ exactè sanorum, sive perfectis-
 simo sanitatis gaudentium gradu; Quod &
 observandum ad authoritatem *Willisii*, quem
d. l. sententiam suam voluisse de perfectè sa-
 nâ urinâ intellectam patet ex seqq. ejusdem
 capitis verbis, in quibus ostendit dari quoq;
urinam sanorum, in quâ hypostasis non omni-
nò subsidet, verum tota, aut in summâ, (&
repræsentabit nubeculam) aut mediâ regione
(sic erit ἐναπόνημα) pender, quod idè con-
tingit, vel quoniam ista filamentis constat non
perfectè elaboratis, solidis & compactis, sed
varioribus & spongiosis, aut quia liquor est
crassior sale & sulphure imprægnatior ideoq;
lixivii instar, quadam pondera sustentat, quæ
aliàs in imo subsiderent. Hactenus D. Willis.
 Quòd verò experientia hæc omnia confir-
 met, non debet aut potest in dubium voca-
 ri. Testantur hoc urinæ puerorum, fe-
 minarum quarundam, ut & virorum in lati-
 tudine sanitatis majori viventium. Nec deficit
 ratio, cùm enim varia dari Temperamenta
 in Physiologicis dixerimus, Cholericæ,
 Phlegmaticæ, Melancholicæ, sub latitud. sa-
 nitatis comprehensa: An non urinæ con-
 cedenda quoad contenta etiam varietas se-
 cundùm varia illa temperamenta, vel potius
 diversitatem sanguinis varia illa temperamen-
 ta gignentis? Satis est, si contenta, qualia qualia
 sint, nō penitus recedant à naturâ ὑποστάσεως,
 licet

licet non semper loco convenient. Quoad
posterius membrum videtur omninò lusus esse
in voce *præter naturam*: Quod si accipiatur
pro illo, quicquid corpus nostrum vel partem
aliquam lædit, aut læsionem sequitur, (quæ
acceptio est genuina & ad artem faciens) o-
mninò falsum est, omnia contenta particu-
laria in urinis esse præternaturalia: Quoties u.
κατὰ συµβεβηκός contingit, ut urinis sa-
nis quoque materiæ quædam à naturâ urinæ
alienæ necessitate quadam inevitabili permi-
sceantur. v. g. tempore menses aut lo-
chiorum fluentium & quidem largiùs, quæ
fœmina posset præpedire, ne particulæ san-
guinis unâ cum urinâ prodeant? quo tem-
pore etiam ob verecundiam non aut ægerri-
mè concedunt, etiamsi in morbum aliquem
inciderint, ut urina medico offeratur, quem-
admodum etiam non est possibile præcavere,
ne cum fecibus alvi sanguis tempore hæ-
morrhoidum exeat. Ità aliquando, præ-
sertim post τὰ ἀνόητα, seminales portiones
permisceri urinæ nullum est dubium. Quæ
tamen omnia nec pravam sanguinis aut præ-
ternaturalem dispositionem denotant, nec
p. n. dici rectè possunt. Secus se res habet
cum illis contentis, quæ toto genere aliena
à naturâ humanâ dicuntur, v. g. arenæ, ca-
runculæ, pili, calculi, &c. quæ semper præ-
ternaturalis sanguinis constitutionis & cor-
poris

poris διαθέσεως signa esse nolumus inficiari.
 Quod si v. τὸ *præternaturale* in eâ velis acce-
 ptum significatione, pro omnino, quod non
 respondet naturæ urinæ, siue afficiat corpus,
 siue non, concedimus omnia debere esse
 præternaturalia, sed hoc modo caret usu in
 Medicinâ. *Alterum* dubium est: *Quò* perti-
 neant pinguedo, spuma & bulla, crusta su-
 pernatans instar tela aranearum? Dicimus
 ad universalia pertinere; Proveniunt enim
 à totius sanguinis massâ, & totius corporis
 habitudinem respiciunt. Instas: Atqui
 tantum tria sunt Universalia: ἡ νεφέλη, τὸ
 ἐναϊώρημα καὶ ἡ ὑπόστασις, nubecula, sus-
 pensum & sedimentum? Ità est; igitur sub
 nubeculâ comprehendi debent & possunt.
 Quicquid n. in urinâ summum petit, & in
 ejus superficie innatat, nubecula dicitur. Vi-
 deatur Gorrhæus & Fœsius. Atqui spuma,
 crusta, bullæ pinguedo, &c. Ergò. Quod
 si tamen libet appellare ἐναϊώρημα ἐπινέφε-
 λον, neque nos refragabimur: Re enim
 conveniunt. *Tertium* dubium & hoc esse
 poterit: *Quid* sit Corona, & quò pertineat?
 l. 3. p. 1. Ansam ad hoc dedit Sennertus, qui quidem
 f. 2. c. 3. generaliter descripsit: quòd sit *circulus uri-*
nam ambiens, aliorumque opiniones addu-
 xit, non tamen expedit accuratè, quid pro-
 priè sit. *Plempius* arans vitulo *Herculis*
 l. 5. F. M. sub fin. *Saxo-*

Saxonia cum eodem erravit, dum bullulas in circulo illo adesse statuit. Nos existimamus, optimè posse per coronam intelligi illum circulum lacteum sive candicantem, quæ febricitantium urinam imponit vitro, provenientē à portionibus sulphureis dissolutis & copiosioribus, quàm pori-urinæ in se continere possunt. Jungatur hæc *Willis*, quando hanc observationem inculcat, *utrum urina agrotantium matrarium inficiant, nec ne?* c. 5. p. m. 361.
Potest etiam quodammodo hæc stabiliri sententia ex similitudine cum circulo illo, quem facit uveæ tunicæ extremitas in pupilla oculi & corona *σφαῖρη*, aliis *iris* etiam dicitur. Videatur *Gorrheus* ad vocem *σφαῖρη* & *Anatomicorum* scripta. Quod si plura desideraveris ad contentorum, quâ universalium, quâ particularium, expositionem specialem pertinentia, ea petere ne graveris ex laudati *Willis* exercitatione, ex quâ omnia transcribere nefas nobis visum fuit. Quod si placet & alios conjungere authores, præsertim *Galeni*, vel si alius fuerit, librum de urinis, qui Indicis vice esse potest, ansam habebis acuendi judicium in applicandis dextrè recentiorum principiis cum veterum opinionibus. in Desnit.

XII. Significationis Urinarum generalis certitudo in hoc consistit, ut

ut semper respectus habeatur ad urinam optimam & maximè sanam cum quâ reliquæ dextrè conferantur.

§. Quæ *urina* sit *optima* & *maximè inculcata*, docuit quidem *Galenus* satis perspicuè describens, quòd sit κατὰ μέτρον τὴν ζωὴν ὑπὸ μέτρον μετρίως, κατὰ δὲ τὴν σύστασιν σύμμετρον ἐν τῷ μεταξύ, δηλονότι τῷ τε παχέος ἔργου καὶ λεπτοῦ, quoad colorem mediocriter subflava, quoad consistentiam moderata in medio nempe inter crassam & tenuem: Verùm debet suppleri reliquis conditionibus quantitatis, odoris & contentorum: Hinc talem descriptionem ponimus. *Urina maximè sana, inculcata & optima est excretum per loca seri excretioni dicata colore mediocriter flavo sive citrio, consistentiâ medium inter crassum ac tenue, quantitate fermè respondens potulentis, hypostasim habens paucam, equalem, perspicuam, non foetens.* Ad hanc, veluti ad *Polycleti* statuam debet institui reliquarum differentiarum conferentia hoc modò, ut, quæ urinæ magis & in pluribus conveniunt cum jam descriptâ sanâ urinâ, eò sint habendæ meliores in latit. san. vel salubriores etiam in agris: Contrà quò magis recesserint, eò deteriores. Imprimis autem conferentia rectè instituenda est circa con-

com. 2. in
l. prorrh.
t. 1. &
com. 2. in
progn. t.
30.

cà consistentiam & contenta, quæ invicem
 cohærent. Licet enim aliquando in colore
 aut quantitate fuerit insignis varietas, modò
 consistentia & contenta ritè se habuerint, re-
 cessus non erit periculosus; præsertim si re-
 liqua signa conspiraverint. Hoc enim se-
 mel pro semper observandum in omnibus,
 quod seriò præcepit ὁ θεῖος Κοῖν in prognos-
 ticis: *ζητῶν τὸν μέλλοντα ὀρθῶς προγινώσκειν* t. 30.
 (imò & διαγινώσκειν) τὰς πείρασόμενας καὶ
 τὰς ἀποθνήσκουσας &c. τὰ σημεῖα ἐκμαν-
 θάνοντα πάντα διακρίνειν λογίζομενον
 τὰς δυνάμεις αὐτέων πρὸς ἀλλήλας, ὡς περ
 διαγέγραπται περὶ τε τῶν ἄλλων καὶ τῶν ἔρων
 καὶ τῶν πνεύλων, &c. Oportet eum, qui vo-
 lit rectè prænoscere (sic & dignoscere) superstites
 & moribundos, &c. ut signa omnia ediscat
 discernere ratiocinando & conferendo eorum
 ad invicem vires, quemadmodum scriptum
 est & de aliis, & de urinis & sputis, &c. Jun-
 gatur Galeni commentarius ad h. l. lectu &
 notatu dignissimus. Verùm nunc sese of-
 fert occasio κάθαρμα, quod dicitur, λύειν,
 nodum solvendi vel ipso Gordio intricatio-
 nem, cùm non vi gladii Alexandrini dirimi
 possit ac debeat, sed virtute Veritatis: Est
 autem hîc: *An urina etiam sanorum simili-*
ma locum habeant in morbis malignis, imò pe-
stilentialibus & summè perniciosis? Profectò
 Cc si au-

c. 6. p.
366.

si auctoritatibus heic standum est, affirmati-
va jam dudum altas egit radices, ut nefas vi-
deri posset alicui, si quis tentaret eam infrin-
gere. Imò, si D. Willis credimus, *signum*
urina in peste & febribus malignis est fides
mendax & meretriciam exercet, ideò quia se-
se non rarò observasse testatur, quòd cum vi-
ribus dejectis, pulsu debili & inæquali, macu-
larum eruptione, aliisq, mali moris sympto-
matis egrotantes periculose admodum decu-
buerint, urinas tamen, quoad colorem, consi-
stentiam & hypostasim veluti in sanis laudabi-
les excreverint. Προσὸ μέγα λίαν ἔλεγε.

Verum enimverò licet auctoritates Medico-
rum χαρίεντων non sit nobis animus in-
fringere, quando tamen de re magnâ disce-
ptatur, operæ pretium erit certis rationibus
momentis eâ, quæ dicuntur, confirmare; cum
religio nobis esse debeat, ullius hominis tantam
putare auctoritatem, cui quidvis citrà ratio-
nem ullamve probationem affirmanti aut cre-
dere velimus, aut credi jubere, verbis ἀξιό-

Scl. Med.
Ex. XI.
§. 15.

μνημονεύτοις D. Lindeni. Licebit ergò pau-
lulum examinare Willisii observationem &
cum modo generationis urinæ secundum
colorem, contenta & hypostasim ab eodem
Authore traditò conferre. Pulsus debilis
& inæqualis quid significat? Flammæ
vitalis sanguinæ ἀδυναμίαν, defe-
ctum

Cum & inefficaciam, eò quidem majorem, quò morbus hîc præsupponitur malignior. Macularum eruptiones quid significant? Sanguineæ massæ coagulationem, & putredinem. Sunt enim cruoris coagulati portiones in cute defixæ eò deteriores, si sanguis corruptus etiam *véκρωσις* patiatur & siccationem. Quid significant alia mali moris symptomata concurrentia? Sine dubio causæ morbificæ modò expressæ majorem vehementiam h. e. flammæ vitalis summam paupertatem, sanguinique maximè perniciosam corruptionem. Porro nunc urinæ attributa secundum causas considerabimus: Urinæ laudabilis color à quo dependet? Dicamus verbis *D. Willis*: *Co-* c. 2. de
lor citrinus in urinis sanorum procul dubio urin.
procedit a sale & sulphure succi nutritii &
sanguinis inter coquendum dissolutis & sero in-
coctis: & p. p. Hujusmodi dissolutio, cujus
gratiâ urina citrinescent, in visceribus primò
inchoatur ac postea in vasis perficitur. An-
 non ergò hæc coctio & debita dissolutio requirit sufficientem flammæ vitalis activitatem præsentem? Consistentia non tenuior, nec crassior, sed media, unde provenit? A contentis ritè sese habentibus suprâ descriptis. Unde hæc oriuntur? A perfectâ sanguinis, dum in vasis continuò circulatur, fermentatione, digestionem & coctionem. An
 Cc 2 verò

verò hæc consistere possunt cum flammæ vitalis paupertate nimia, cum sanguinæ massæ coagulatione, & putredine? Quòd si hæc nobis quis accuratè conciliaverit & expediverit, eidem lubentes volentes herbam porrigemus. Sed videamus etiam rationes ab ipso *Willisio* adductas, quarum prima est.

Quòd in istis morbis pestilentibus, nonnunquam sine magnâ effervescentiâ sanguis sensim & veluti tacitè corrumpitur, adeoque licet coagulatione aut vix coacti liquor ejus afficiatur, tamen quia non eodem tempore immaniter deflagrans, materia adusta velut cinerum congeriem facit, serum à solitâ crassi aut tenore parum aut minimè alteratur.

Ad hanc rationem quærimus: quomodo hæc quadrat cum præsuppositis symptomatis mali moris, non uno alterove, sed pluribus? Profectò hæc non tacitam aut obscuram sanguinis arguere corruptionem, sed indicia esse inveteratæ & evidentioris corruptionis ex ipso authore constat.

c. 13. de febr.

Altera ratio est: Quòd aliquando, cum in tali agitudine cruor multum effervesceat, quicquid excrementitium in massâ ejus coegeritur, statim cerebro & nervoso generi transferitur, quare latex serosus à contentis præternaturalibus immunis usque solito more se habet. Ad hanc respondemus, quòd sit insufficiens & vacillet. Insufficiens, quia etiamsi probaret urinam quoad

quoad contenta similem sanæ esse, non tamen demonstraret urinam omninò sanorum similem, quod tamen Author intendebat. Vacillat autem 1. quia, si præsupponitur sanguinis multa effervescentia, per eam non potest non serum à portionibus sulphureis & salinis magis fervefactis vehementiùs tingi rubore, ut ità non similis sit sanorum urinæ. Deinde unde constabit, sanguinem omne excrementitium aliquando transferre cerebro & nervoso generi? Posito autem hoc fieri, unde postmodò dependebit pulsus inæqualitas & debilitas: Purgato enim jam sanguine & semotis excrementitiis portionibus, si vitalis flamma sufficiens est ad secretionem excernendorum, quam Author per immunitatem laticis serosi indicavit, erit etiam sufficiens ad promovendam æqualem cordis systolen, quam æqualis nec debilis arteriarum pulsus necessariò sequetur. Enimverò ne videamur altercandi studio nos obstinatiùs opponere, hæc de hac quæstione nostra est sententia; Quod si observationes Medicorum fuerint veræ, in febribus pestilentialibus malignis, quin & peste ipsâ urinam omninò sanæ fuisse similimam, vel aliam indagandam esse rationem illius diversitatis à reliquis symptomatibus, quam hæctenus nos latere libenter fatemur, nisi fortasse in differentiâ quadam causæ morbiticæ pestilen-

stentialis, quatenus aliquando spiritum animalium magis inficit, aliquando massam sanguineam vehementius & evidentius corrumpit, quærenda esse videatur, quamvis nec hac ratione omnes evanescant difficultates; vel potius in principio morbi pestilentis vehementiori & subito urinam hanc observatam fuisse, ubi ex præcedente adhuc integrâ coctionis & segregationis functione urina bona ad vesicam collecta excreta fuit. Interea nos rectius & vero magis similis facturos credimus, si similitudinem illam inter urinam ægrotorum & sanorum, si quæ aliquando contingit, potius particularem esse dicamus, cum vel ex vulgatissimo illo dictorio, *Omne simile est etiam dissimile*; vel *Omne simile claudicat*; hujus assertionis veritas possit demonstrari. Quod & locus ille *Aristo-*

2. To- *telis à simili in Topicis confirmat: σκοπεῖν, πικ. c. 4. καὶ εἰ ἐφ' ἑνὸς, καὶ εἰ ἐπὶ πολλῶν ὁμοίως ἔχει ἑνὶ αὐτῷ ὃ διαφέρει. Considerandum est, an similia in uno, aut an in pluribus conveniant? In aliquibus enim discrepant. Imò nisi similia etiam discreparent, non essent similia, sed planè eadem, si non numero, certè specie; quod tamen de urinâ sanorum & ægrotorum dici non poterit. Sed ne videamur plus iusto esse operosiores, doctrinam de Urinis quoque hac viçe terminamus.*

C A P U T V.

*De Signis Prognosticis in statu
secundum naturam obser-
vandis.*

I. **P**rognostica secundum naturam dicuntur signa, quæ in homine sano, futuras res & earum attributa patefaciunt.

§. Sequitur nunc altera Semilogia pars τὰ προγνωστικά signa prognostica exhibens, in quâ præsupponimus generalem prognosticorum descriptionem ex suprâ dictis notam, quòd sint ea, quæ res sec. aut p. n. futuras & earum attributa significant. Cum quâ planè coincidit generalius quidem concepta

Plempii definitio : *Signum prognosticum est* l. 5. F. M.

signum Medicum rem quampiam futuram l. 1. c. 8.

prænuncians, quæ est eadem cum Galenicâ, Definit. medic.

προγνωστικὸν σημεῖόν ἐστιν, ἐξ ὃς γινώσκεται

τὸ μέλλον, prognosticum signum est, ex quo

futurum præoscitur. In specie quod pro-

gnostica statum sanitatis futuræ concernen-

tia attinet, ne Tibi forsan videantur super-

vacanea, ostendemus brevibus eorum pari-

ter utilitatem & necessitatem; non solùm in

ἐνέξιας athletarum, quæ aliàs ferè dispositio

est ad statum p. n. ut maturè sec. præceptum

1. aph. 3. *Hippocratis* ei possimus prospicere ; verum etiam in temperatissimæ & æqualissimæ sanitatis dispositione, quia quò æqualior est, & temperatior eadem , eo facilius mutationi ad alterutrum extremum, vel levi commisso errore, est obnoxia. Ad hanc certè non modò prænoscendam signis opus erit; sed & ad mutationem qualemcunque tempestivè corrigendam. Heic obiter lapsus

Med. gē.
part. 1. l.
6. f. 3. c. 4.

notandus *Blasius*, quando remedia determinat in hac sanitatis perfectæ specie præservantia à mutatione in deterius & continuantia sanitatem, nimirum evacuantia; Verba ejus sunt hæc : *Quorum constitutio omnimodò sana videtur sic, ut in partibus corporis actionibusq, nulla sese exhibeat prava conditio, ii suspecta bona sua habere debent, & subinde evacuantibus uti, ut morbum ante vertant, ne ipse præoccupet.* Ut enim taceamus determinationem remedii esse alterius loci, non Semilogiæ, non videmus necessitatem ullam indicativam, quæ exigat evacuantia.

2. aph. 36. Quid ? quod repugnet hæc doctrina *Hippocrati* docenti : Sanis corporibus non modò non conferre evacuantia pharmaca, sed & ægrè ferre & nocumentum evidens inferre. An per evacuantia V. Sectio aut alia quavis sanguinis detractio potius erit intelligenda ? Verum neque hæc in temperatissimâ sanitate indicatur, sed tantum per alterantia, si quæ muta-

mutatio oborta fuerit, correctio, aut æqualis temperiei per exactè similia conservatio. An ergò *Blasius* de summâ ἐνεξία athletarum exponendus erit? Ita quidem videtur. Verùm an hæc rectè dicatur constitutio omnimodò sana dubitamus, ob rationem alibi expositam. In latitudine deniq; sanitatis quâcunque prænoscere posse ac prædicere ex signis variis, an, quando, & quomodo immineat aliqua mutatio in verum morbum, nec ne? necessarium non minùs, quàm utile esse, quis est, qui in dubium vocare velit? Quæris: Cur ergò plerique Institutionistæ neglexerunt hæc signa? Resp: Ipsi videant, vel alii illorum defensionem in se suscipientes, quomodo possint excusare commodè hunc defectum. Nobis cum paucis quibusdam recentioribus consultiùs certè visum fuit, distinctam eorum à prognosticis ad statum p. n. pertinentibus facere mentionem.

II. Signa hæc coincidunt re ipsâ cum Diagnosticis, solo respectu & modo considerandi differentia.

§. Hoc aliquoties in præcedd: attigimus, divortium facientes, à doctrinâ τῆ θεωρίας C. Hofmanni, qui tantùm τὰ παρέρχοντα, ἐπιφαινόμενα καὶ ἐπιγενόμενα pro signis habuit prognosticis, id est, assi-

dentia & supervenientia. Quemadmodum
verò superius ea quoque ad Diagnostica per-
tinere diximus, quatenus scil. hæc signa quæ-
dam præsentis dispositionis attributa mani-
festant: v. g. (ut maneamus in statu s. n. li-
cet obscuriora heic esse secundaria hæc signa
lubentes volentes largiamur,) si aliquis in-
tegrâ gaudens valetudine onus aliquod gra-
vius necessitate urgente tulerit citrà mole-
stiam, aut cursum peregerit velociorem, acci-
dentia hæc sunt signa *παρεδρεύοντα* vel *συνε-
δρεύοντα* sanitatis; quia etiam absque illis
sanitas integra sicut existere, ita & dignosci
poterit: nihilominus sunt signa, cum diagno-
stica præsentis sanitatis in eminentiori gra-
du; tum etiam prognostica futurae sanita-
tis sive durantis: Quòd si enim vacillaret
valetudinis prosperæ vigor perfectus, non
esset homo par ferundo oneri, nec cursum
longiorem quiret *ἀλύπως* peragere. Ità
& signa primaria Diagnostica, non debent
excludi, nec possunt è classe prognostico-
rum, quin potius illa ipsa qualitatem eventûs
futuri determinant, quemadmodum secun-
daria modum potissimum & tempus even-
tûs aperire solent. V. G. Appetitus ritè se
habens, alimentorum debita assumptio, pul-
sus æqualis validus & moderatè celer, urina
citrina cum hypostasi & consistentiâ lauda-
bili, &c. sunt signa Diagnostica primaria sa-
nitatis

nitatis præsens ; Eadem testantur etiam de futuro simili eventu , & ita sunt prognostica ; ut dicere vulgo receptum sit : *Der Mensch wird wol ein alter Mensch werden / er hat eine gesunde Natur / er lebt ordentlich / es geht ihm alles wol von statten / &c.* Præstitis scil. præstans, si tali in regimine vitæ perseveraverit. Rectissime igitur fecit nostro quidem iudicio *Kyperius*, qui non veritus est clavis exprimere 1. 3. c. 20. verbis convenientiam signorum diagnosti- 9. 3. corum & prognosticorum dicens : *Petuntur signa prognostica ex iisdem fontibus , ex quibus petuntur Diagnostica , imò reverà sunt ipsa signa Diagnostica , quatenus ex præsentium consideratione Medicus in futurorum notitiam deducitur.*

III. Respectus & Modus ille considerandi consistit potissimum in prudenti signorum inter se, quâ præteritorum, quâ præsentium, collatione.

§. Hæc est differentia inter signa Diagnostica & Prognostica, quod in *διάγνωσις* consideretur accidentia illa s. n. (quemadmodum & symptomata in statu p. n.) prout in sensus incurrunt : Etenim ἐστὶ τῶν ἐνεσώτων ἡ διάγνωσις, per quam assequimur τῶν διαθέσεων εὐρεσιν, dispositionum inventionem : 4. de præ- In *πρόγνωσις* v. eadem accidentia abstra- sag. ex huntur puls. c. 11.

hantur, quatenus à sensuali notitiâ menti sive intellectui offeruntur ulterius perpendenda, ut ità fiant signa mentis sive intellectus propria, quæ antea fuerant sensus. Hinc rectè dicitur etiam *prognosis*, ceu effectus, quem ex consideratione illorum signorum producit intellectus, *fieri in animis nostris*:
 Ἡ πρόγνωσις ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, apud

com. I.
 in i. pro-
 rhet. pro-
 oem.

Galenum. Intellectus ergò per λογισμὸν sive accuratam rationem dijudicat, an inter se conspirent accidentia ceu signa; & ità eventum perennaturæ sanitatis prænoscit, & quando opus fuerit, prænotationem suam mediante voce aliis etiam communicat:

d. l.

Ἡ γὰρ τῶν προγνωσθέντων τοῖς πολλοῖς πρόρρησις διὰ τῆς φωνῆς γίνεται. *Præcognitorum prædictio apud multos voce fit: Neq; n. sunt alia, quæ mente cognoscimus, & quæ prædicimus. Καὶ δῆλον, ὡς ἐκ ἄλλα μὲν ἐν τῇ ψυχῇ δοξάζομεν, ἄλλα δὲ προλέγομεν.* Sin vero discrepent inter se signa menti oblata, exinde præsagium imminentis mutationis in deterius resultat, pro majori mino-
 rive discrepantiâ. Atque hæc ad generalem modum præsagiendi & prædicendi dicta sufficiant, quæ debent prudenti λογισμῷ singulis sanitatis differentiis quoad ætatem, sexum, vitæ statum, locum aliasque circumstantias applicari; & hoc pertinet ad Medicinæ

dicinæ specialis partem Prognosticam. Eò feliciùs autem & faciliùs hoc præstare poterit Medicus , quò perfectiorem artis habitum sibi memoriæ vigore , iudicii acumine , lectionum assiduitate , visitationis & observationis frequentiam comparaverit.

CAPUT VI.

De Signis Prognosticis in statu pr. naturam observandis.

I. **P**ROgnostica in statu p. n. quæ in futurorum ægro accidentium notitiam ducunt, sunt triplicia, nimirum Qualitatem, Tempus, & Modum eventus patefacientia.

§. Diu animus noster fuit dubius , quo nomine deberent hæc prognostica à præcedentibus rectè distingui. Equidem nonnulli Institutionistarum appellavêre *Insalubria* ; verùm non videtur quadrare omnibus prognosticis : Quæ enim eventus salutaris signa dici possent insalubria ? Alii *præternaturalia* vocarunt : sed nec hoc epitheton poterit tribui signis salutaris eventus : Quod enim naturæ præpollentis est indicium , non erit *ὑπὲρ φύσιν*, sed *κατὰ φύσιν*.

e. l. de rat.
v. in ac.
l. 3.

Φύσιν. Quidam evitare hoc ἀκυρὸν cō-
nantes conjunxerunt signa prognostica no-
minantes *affectionem* & p. n. *consequentia* :
Ait & hi σκοτεινῶς διαλέγοντες ἐν σκοτῷ
ὁρθεῖσθαι videntur, ut habet proverbium,
cum non rectè distinguant prognostica ad
ὑγιεινὸν pertinentia à prognosticis τῷ Θε-
ραπείῃ necessariis ; cum tamen in gratiam
optimæ curationis instituendæ tradatur do-
ctrina signorum, quâ diagnosticorum, quâ
prognosticorum, nec ipso Galeno diffidente :
ὅτι εἰς τὴν τῆς ἀρίστης Θεραπείας εὕρεσιν ἡ
διάγνωσις καὶ ἡ πρόγνωσις συντελεῖσι, διὰ
τῆτο εἰς χεῖσιμα ; quod ad optimæ cura-
tionis inventionem dignotio & prenotio confe-
rant, propterea sunt utiles. Tandem pla-
cuit distinguere inter Signa ad statum s. n. &
ad statum p. n. pertinentia, cujus distinctio-
nis ratio in hoc consistit, quod in illis im-
præsentiarum homo sanus : in his verò actu
secundo æger præsupponatur. Descriptio
statim addita carens omni difficultate non
indiget ulteriori ἐξηγήσει. Divisio verò
signorum annexa indicat, prognostica ad
statum p. n. præsentem pertinentia prolixio-
rem & accuratiorem postulare indagatio-
nem, quàm præcedentia ? Non quod in
statu s. n. planè non dentur distincta hæc pro-
gnostica, sed quod non expetantur aut, ut
strictè

strictè attendantur, non urgeat necessitas. Et licet attendi deberent, omnia tamen signa convenirent in hoc, quòd essent sec. naturam, nullum reverà p. naturale: Hoc enim præsensem jam argueret morbum, quòd esset contrà hypothefin. In statu verò præternaturali hæc est prolixitatis majoris causa, quòd mens distrahi debeat ad ea, quæ præter naturam adsunt, & ea, quæ sec. naturam supersunt. Etenim etiamsi ægrotet aliquis, semper tamen *subsistit oportet aliquid sanitatis, cum vivens nullum detur, quod nihil sanitatis includat*, quemadmodum jam suprà ex ore p. 39.
3. meth. med. 38
 τῶν θεῶν Doctorum Phil. Scherbii & C. Hofmanni hoc inculcavimus; Et hoc est, quod Galenus voluit dicens: quòd *natura nunquam cesset*: καὶ ὁδὲνα χρόνον ἢ φύσις ἀργεῖ, ergò neque in statu p. n. Et in hac naturæ, i. e. temperamenti vitalis dependentis ab actuali præsentia & appropriatione sanguinis ejusque flammæ vitalis (ut propterea Synecdochicè unum pro altero poni soleat ac liceat) cum rebus p. naturalibus, quæ contingerunt, dextrâ collatione, curato λογισμῷ & prudenti judicio cardo prænotationis & prædictionis in statu p. n. unicè versatur. Hinc toties quoties veteres & recentiores Hygeæ Sacerdotes urgent illam comparisonem virium vitalium cum morbo ejusque accidentibus: Satis est unicum palmarium adduxisse lo-

com. 2.
in progn.
t. 6.

Defin.
med.

in præ-
cept.

se locum Galeni : Κεφάλαιον ἀπάσης προ-
γνώσεως ἐστὶ τῶν τεθνηζομένων καὶ σωθησο-
μένων , ἡ παραβολὴ τῆς τῷ νοσήματι
ἰσχύος πρὸς τὴν τῷ κάμνοντος δυνάμιν·
ἰσχυροτέρῃ μὲν γὰρ ὄντι τῷ νοσήματι ,
τεθνήσκει πάντως ὁ ἄνθρωπος ; εἰ δ'
ἀσθενέστερον εἴη τῆς τῷ κάμνοντι δυνά-
μεως , ἔκ αὐτὸν ἀποθάνοι , μηδενὸς ἀμαρτη-
θέντι . *Summa & argumentum omnis
prænotionis est & moribundorum & reconva-
lescentium comparatio morbi roboris cum æ-
grotantis facultate , scil. vitali , i. e. naturæ :
Potentior si fuerit morbus , morietur omnino
homo : Si v. infirmior fuerit , quam ægro-
tantis vires vitales , non morietur , si nihil
peccatum fuerit . Jungatur integrum caput
de constit. artis. 18. Hæc comparatio dex-
trè instituta Medicam facit suo modo ἐπισή-
μονα scientem : Rectè n. Galeno ἡ προγνωσις
dicitur ἐπισήμη τῶν ἀποβήσεως μελλον-
των , scientia futurorum contingentium : Aut est
τὸ προεπίσασθαι τὰ μέλλοντα συμβήσεως
τῷ σώματι . Quemadmodum enim aliæ
scientiæ ex principiis veris eruunt certas con-
clusiones : Ità & Medicus ex suis principiis
sensuum fide perspectis facit veras de eventu
futuro conclusiones . Ἐκ γὰρ τῶν ἐναργῶς
ἐπιηλεσμένων , ἣν τὴν ἀρχὴν ποιήσεται ὁ
λογι-*

λογισμὸς, ἐν διανοίῃς δυνάμει ὑπάρχων
ἐνέρισκεται, παραδεχομένης αὐτῆς ἕκαστος
παρ' ἄλλων· ἡ δὲ διάνοια λαβῶσα ὕστερον ἐς
ἀληθείην ἤγαγεν. *Ex his enim, quæ manifestè
sunt, perficiuntur, si ratio cinatio initium duxerit,
in mentis facultate existens reperitur, quæ
mens ab aliis singula recipit: Hac recipiens
postea in veritatem deducit, inquit Hippo-* in præ-
crates, ad quem locum vide sis doctissimam cept. p.
annotationem Prosperi Martiani, cujus m. 12.
summa hæc est, tunc demum mentem cogni-
tionem certam habere, si ratio cinatio ini-
tium fecerit, ab iis, quæ sensu sunt percepta.
Et hoc est ab aliis i. e. à sensibus recipere. Et
hæc etiam breviter de modo prænoscenti
& præfagiendi in statu p. n. generali dicta
sunt.

II. Prognostica omnia peti debent ἐ Diagnosticiis.

§. Eadem est hîc ratio, quæ fuit in *cap.
preced. Dogm. II.* Quæ ergò de Diagnosticiis
dicta sunt superius, ea hoc loco velatî
præcognita præsupponuntur. Neque igitur
opus est, ut cum aliis Authoribus peculiare
fontes signorum producamus, quæ sanè pro-
lixitas non potest evitare otiosam pariter &
tædiosam ταυτολογίαν.

III. Quæ qualitatem eventûs præ- nunciant, an ad sanitatem, an verò

ad perniciem vergat morbus, dicuntur signa Salutis & Mortis.

§. Nolumus hâc vice ventilare, quod alii ad eventum ipsum referant. Desineret enim contentio in quæstionem Logicam. Quid? quod utrâmq; loquendi rationem admittit *τέχνη* ἐπισήμησ, vel potius *τέχνης*. Nobiscum locutus est *Blasius* in *Medic. generali*. Omnium verò morborum eventus in genere duplex esse potest, *Salutaris* vel *Lethalis*. Obiter notetur hîc nos latius accipere cum plerisque doctoribus has voces, quàm suprâ eas exposuimus in differentiis morborum accidentalibus, ità ut æquipolleant τῷ *Curabilis* & *Incurabilis*. *Salus* enim σωτηρία Græc. hîc idem est, quod *reconvalescentia*, *Themistio* ὑγίανσις, quæ describitur, quòd sit ὁδὸς πρὸς ὑγίαν, via ad sanitatem. Hinc & *Galenus* τὸ σωτήριον 7.aph.37. *Hippocratis* exponit per τὸ θεραπευθῆναι δυνατόμενον, quod curari potest? Pariter & mors θάνατος & τὸ θανάσιμον nō hîc strictè accipiēda sunt, quasi necessariò mors sequi debeat omnes morbos, qui non admittunt τὴν σωτηρίαν: sed æquivalet hoc loco τῷ ἀνιάτῳ, ἀνῆκέστῳ incurabili, ὀλεθρίῳ pernicioso, & si substantivum in usu esset τῷ ἀνῆκεσις: nullitas curationis. Dantur enim omni-

part. 2. l.
6. f. 2. sub.
1. c. 1.

p. 166.
167.

Omniñò morbi, qui quidem sunt incurabiles, sed non lethalitatis nomine digni, v. g. gibbositas inveterata, claudicatio ex luxato femoris osse & neglectâ ejus repositione. *Aretæus* teste *Rosinkio*, vocat ἀνώλεθεα μὲν, ἀνάλθεα δὲ καὶ ἀποθνήσκοντα, non quidem lethales, sed incurabiles, & qui cum agro commoriantur, ut ità per accidens de his eventus lethalis quoque prænunciari possit.

l. 3. O. &
M. f. 20
c. 4.

IV. Signa Salutis vel potiùs Reconvalescentiæ sunt ea; quæ minorem à statu s. n. recessum, & humorum, potissimum sanguinis & spiritus animalis vitalitatem & integritatem minùs destructam præ se gerunt. Signa Mortis vel Incurabilitatis contrario se habent modo.

§. Ex descriptionibus his ut & seqq. liquet, signa Prognostica respectu Diagnosticatorum esse complexa, semper enim cum respectu ad naturam vel temperamenti actualis adhuc præsentis conditionem considerari debent. Et hoc exigit modus p. a. traditus. Declarabimus exemplo: Febricitet aliquis, nec tamen adeò conqueratur de virium prostratione, neque de sensuum aut motûs, neque de actionum naturalium nimia læsione; neque excernenda ultra modum retineantur, nec retinenda excernan-

rur, habitus insuper corporis & præsertim
 faciei externus non fuerit nimium immuta-
 tus; Hæc signa indicant sufficientem adhuc
 naturæ h. e. flammæ vitalis & temperamenti
 in corpore actualis vigorem, & minorem
 sanguinis corruptionem; Igitur sunt pro-
 gnostica certæ futuræ reconvalescentiæ. E
 contrario si febricitantem comitetur deli-
 rium, vel sensuum etiam turbatio, vel dif-
 ficilis respiratio, nimia virium prostratio,
 lassitudo, nausea, singultus, &c. alvi fluxus
 symptomaticus, urinæ retentio, sudoris nul-
 litas, aut sanguinis excretio p. n. sive nimium
 pauca *σπίξ* *stillicidium*, sive hæmorrhagia
 largior symptomatica (ad differentiā criticæ
 de quâ paulò inferius) corporis etiam qua-
 litates externæ nimium quantum fuerint im-
 mutatæ, præsertim adfuerit *facies Hippocra-
 tica* dicta i. e. quam *Hippocrates* loco signi
 lethalis & periculosissimi descripsit in *præno-
 tionibus*, & hæc est: *Nasus acutus, oculi con-
 cavi, collapsa tempora, aures frigida & contra-
 ctæ, imisq. suis fibræ inversæ, cutis circa frontem
 dura, intenta & resiccata, & totius faciei co-
 lor ex viridi pallescens, aut niger, aut livi-
 dus, aut plumbeus.* Εἴη δ' αὖ τοιοῦνδε· ῥίς
 ὀξεῖα, ὀφθαλμοὶ κοῖλοι, κρόταφοὶ συμ-
 πλωκότες, ὠτὰ ψυχρὰ καὶ ξυμεισ-
 μένα, καὶ οἱ λοβοὶ τῶν ὠτῶν ἀπεντραμ-
 μένοι,

μένοι, καὶ τὸ δέρμα πρὸς τὸ μέτωπον σκληρόν τε
καὶ περιελαμμένον καὶ καρφαλέον ἐόν, καὶ τὸ χρώ-
μα τὸ ξύμπαντος προσώπου χλωρόν τε ἢ ἐ-
μέλαιον ἐόν, καὶ πελιδνόν, ἢ μολιβδαῖδες ; quæ
omnia cum sanguinis & spiritûs nimiam de-
structionem & recessum à s. n. valde exce-
dentem significant, non possunt non præ-
notationem dare eventûs funesti, sive mortis.
Coronidis loco notetur, sub recessum à sta-
tu s. n. minore & majore nos etiam partium
corporis organicam vitiositatem magnam
vel parvam omninò comprehendere ; licet
enim illa non semper, uti p. a. percepimus,
mortem præfagiat, neque hæc necessariò sa-
lutem ; Signa tamen esse possunt progno-
stica curabilitatis aut incurabilitatis. De
signis intermediis paulò inferiùs quædam di-
cemus.

V. Tempus eventûs in morbo
brevius aut longius prænunciant Si-
gna Coctionis, & Cruditatis.

§. Hoc non ità explicandum est, quasi
signa coctionis eventum tantùm breviorẽ ;
& *signa cruditatis* eventum duntaxat longio-
rẽ præsignificarent, quod non nemo è recen-
tioribus Medicis in suâ Epitome vel συνοψίς
velle videtur. Minimè : Etenim & morbo-
rum eventus brevis aliquando est lethalis,
v. g. acutorum perniciosorum, qualis est

apoplexia fortior, pestis, &c. qui non per
signa Coctionis, sed potius Cruditatis inno-
tescit : Sed hic est sensus Dogmatis : Quæ
tempus eventus brevius significant, sunt vel
signa coctionis sufficientis cum defectu si-
gnorum cruditatis ; Et hoc accidit in salutari-
bus, vel etiam signa cruditatis nimis cum ab-
sentiâ signorum coctionis, quæ observantur
in morbis perniciosus & lethaliibus. Quod
si verò signa Coctionis & Cruditatis concur-
rerint in morbo, prout æqualibus vel inæ-
qualibus conspiraverint viribus, eò longio-
rem magis, minùs, prælagiunt morbi even-
tum, eumque bonum vel malum. Ut au-
tem hæc rectè applicari possint in tractatione
speciali, operæ pretium est exponere gene-
raliter, quid *Signa Coctionis* sint, quid *Cru-
ditatis* ?

VI. *Signa Coctionis* ea dicuntur,
quæ significant robur naturæ h. e.
temperamenti vitalis humores &
spiritus ad perfectionem cogentis &
causam morbificam superantis. Cru-
ditatis contrà *Signa* sunt, quæ na-
turæ imbecillitatem, humorum &
spirituum imperfectionem & causa-
rum morbificarum potentiam præ-
se ferunt.

§. Non hoc loco *Coctionis* τῆς πέψεως
 strictiorem acceptionem sufficere, qualis le-
 gitur apud *Galenum*, vel εἴ τις ἄλλος fue-
 rit Author in *Defin. medic.* quod sit μίξις,
 ἀλλοίωσις, χύλωσις ὡς περ ἔψησις ἐν κοι-
 λία καὶ ἐν ἐντέροις τετελεσμένη, &c. *Mix-*
tio, alteratio, chylicatio veluti elixatio in
ventriculo & intestinis perfecta; ostendit ge-
 neralior præceptorum sive Dogmatum Me-
 dicorum scopus: Sed generaliore opus est
 significatione, quam etiam tradidit *Galenus*: 2. de r.
 Γενικώτερον σημαίνονμενον τῆς πέψεως ἐστίν, *viēt. in*
 ὅταν ἡ φύσις τῶν αἰτίων ἰχυροτέρῃ ἢ, καὶ *ac. t. 44.*
 μεταβάλλῃ αὐτὰ κατὰ τὴν ἑαυτῆς ἰσχύϊ.
Generalior significatio coctionis est, quando
natura est robustior causis, easq. mutat pro
suo robore. Quod autem per τὰ αἴτια sive
causas mor bificas, non tantum sanguinem
 aut humores aliās utiles intelligat, sed etiam
 excrementitios, prolixè ibidem ad mentem
Hippocratis & nostram in *Ætiologiā* propo-
 sitam demonstravit. Interim primariò &
 eminenter *Coctionem* posse ac debere acci-
 pi & explicari, de perfectiore sanguinis vita-
 lis elaboratione, quam *Willis statum Matur-* c. i. de
rationis haud ineptè appellat, lubentes vo- febr.
 lentes largimur. Quemadmodum ergò
coctio h. l. est τελείωσις humorū, spirituum,
 & excernendorum generalis: Ità è con-
 trario

erario *cruditas* hîc denotat ἀτέλειαν sive im-
 perfectionem qualemunque humorum, spi-
 rituum & excernendorum, sive fuerit in fieri
 h. e. *statu crudittatis* strictè dictæ, sive in *statu*
defectionis; Utraque enim si præter natu-
 ram sese habuerit, ità aliquando comparata
 est, ut afficiat in tantum, ὥς μὴ κρατεῖν
 τὴν Φύσιν, ne possit vincere natura, verbis
 Galeni. d. l. Quòd si nunc quæras, quæ sunt
 illa signa coctionis, quæ crudittatis? Respon-
 demus illa coincidere cum signis Salutis; τὰ
 γὰρ τῆς πέψεως σημεῖα διὰ πάντος ἐστὶν
 αἰχμαθία. Signa coctionis semper & ubiq; sunt
 bona, verbis Galeni, & secundum Hippocra-
 tem in Epidemiis πεπασμοὶ καὶ ταχύτητα καὶ
 ἀσφάλεια ὑγεινὴν σημαίνουσι. Coctiones
 & celeritatem & securitatem sanitatis signifi-
 cant. Hæc verò eadem sunt cum signis incu-
 rabilitatis vel mortis: Quæ enim naturam
 indicant succumbentem, ut non possit vel e-
 laborare vel remove, ea sunt signa mortis
 pariter ejusque mox secutura. Interea non
 refragabimur Galeno docenti, reliquis signis
 palmam præripere, cœu magis evidentia &
 in sensus incurrentia τὰς διακρίσεις τῶν
 περιττωμάτων, h. e. excretiones excernen-
 dorum, h. e. quæ ab excrementis v. g. urinâ,
 sputo, fecibus alvi &c. petuntur, prout il-
 la fuerint ἢ πεπεμμένα ἢ ἀπεπτα aut cocta,
 aut

com. in 1.
 aph. 12.

ad. 11. &
 alibi,

aut *cruda*, quorum differentias ex doctrinâ
accidentium sanitatis & symptomatum per-
spectas habeas oportet. Cæterum quòd
plerique Doctorum doctrinam *de temporibus*
morborum heic inferere non verentur, eamq;
huic loco propriam esse contendunt cum
B. Hofmanno, illi nobis videntur potius or- l.4. c.27.
dinem doctrinæ turbare; Neque enim heic §. 1.
locus est dicendi aut scopus de temporibus
morborum eorumque signis; sed de tem-
pore eventûs, ejusque signis. Hoc exigit
formalis ratio prænotationis generalis, quæ u-
nicè respicit exitum morbi futurum. Præ-
supponuntur ergò jam cognita tempora
morborum è doctrinâ differentiarum mor-
borum accidentalium, eorumque signa
ad Diagnostica potius pertinent; Qua-
tenus autem illa tempora ad eventum
morborum possunt applicari, eatenus huc
quoque referre licet; Hinc occurrunt *due*
potissimum *questiones* expediundæ: I. *An*
eventûs morbi aliquando tam breve tempus
sit, ut in principium morbi cadat? R. Distin-
guendo inter eventum *salutarem* & *fun-
stum*. *Illius* tempus nunquam cadit in mor-
bi principium, nec augmentum, nec statum;
sed tantum in declinationem: Ità ephemera
etiamsi per unicum solùm diem durare so-
leat, nihilominus sua habet quatuor tempo-
ra. Et hoc est, quod *Hofmannus* urget ob- d.1. & §.2.

servandum esse. Morborum salutarium esse
solum quatuor tempora, lethales non habere.
Hujus verò tempus & in principium
& augmentum & statum cadere potest,
nunquam in declinationem. Cùm enim

l. 3. LL. Franc. Valleriola, quæ possibile erit, ut mor-
CC. c. 5. tis periculum amplius subsit? Κίνδυνος ἐπὶ

3. de
Cris. 5.

θανάτου μετὰ τὸν τῆς ἀκμῆς καιρὸν ὁδεῖς
εἶναι, periculum amplius mortis post statum tem-
pus non est, verè dixit Galenus. Et planè inu-
tilis atque supervacanea est cautio & limita-
tio eorum, qui addunt: Ceteris paribus, ni-
quid peccet, nō declinationis merito, sed erroris

d. l.

si aut superadditi morbi culpā. Etenim εἴτε
τῇ πείρᾳ καὶ κρίνεται, εἴτε τῷ λόγῳ, καὶ
ἄλλοι τὰς ἀποθανόντας οἶδα (scil. ὅς δο-
κῶσιν τινες ἐωρεῖσθαι τεθνεῶτας ἐν ταῖς πα-
ρακμαῖς) καὶ ὁ καὶ αὐτὸ τὸ νόσημα πάν-
τες γὰρ ἐφ' ἀμαρτήμασιν ἀπώλονται, μά-
λιστα μὲν τοῖς ἑαυτῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ τοῖς τῶν
ἰατρῶν. Οὕτω μὲν ἡ πείρα μαρτυρεῖ, τῷ
μηδὲνα κατὰ τὰς παρακμας ἀποθανεῖν δι'
αὐτὸ τὸ νόσημα. Ταύτης δ' ἐπὶ πολὺ μάλ-
λον ὁ λόγος. ὁ γὰρ ἐγχαρεῖ πεφθέντων
τῶν νοσερῶν αἰτίων, ὅτε τῆς φύσεως ἐπι-

κα-

καταστάσεως ἐπὶ ἀπολέωσιν τὸν ἀνθρώπον, ἀν-
 θεραπύηται καλῶς ὑπὸ τῶν ἰατρῶν, &c.
 Si experientiā oportet judicare & ratione
 (quæ duæ sunt certissima in arte medicâ cri-
 teria) propter alium affectum mori non novum
 illos, qui visi sunt alius in declinatione obisse, non
 propter priorem morbum. Omnes igitur ex
 erroribus perierunt, maximè quidem ab ipsis
 agris commissis, aliquando v. etiam a Medicis.
 Iam quidem experientia testatur, neminem in
 declinationibus mori vi unius ejusdemq; mor-
 bi. Magis adhuc confirmat hoc ratio: Neq;
 enim fieri potest, ut concoctis h. e. subactis caus-
 sis morbificis, & naturâ superante, ut ager
 moriatur; libuit ita mentem nostram verbis
 Galeni clarissimis exponere, ut simul Φιλιά-
 τας à contemptu scriptorum Hippocratis &
 Galeni aliorumque veterum, quæ quibusdam
 etiam Doctoribus modernis sordent, revo-
 caremus. Quòd si igitur ex erroribus no-
 vus obortus est affectus, cessat omnis respe-
 ctus temporum prioris morbi, & eventus le-
 thalis adscribendus est temporibus morbi
 posterioris, cujus vi subsecuta mors. II. Qua-
 stio est hæc. An determinatum eventus tem-
 pus quoad diem & horam in morbis possit præ-
 nosci & prædici? De certâ eventus horâ pla-
 nè dubitamus, an sit in Medici potestate, ut
 eam scire possit; Quòd si autem aliquan-
 do sciverit, illud erit sanè rarissimum &

l. 3. c. 21.
& Med.
Gē. part.
2. l. 6.
sect. 2. c. 6
subsect. 3.

σπουδαιότερον ἢ ὀρνίθων γάλα, ut habet pro-
verbium. In morbis chronicis neque de
die eventus certo constare poterit: At in
morbis acutis ex prudente signorum inter
se collatione non est impossibile, ut Medi-
cus prænoscere possit eventus diem deter-
minatum & magis quidem lethalis, quàm sa-
lutaris. Quæ *Kyperus* & *Blasius* de quadra-
tura Lunæ, præsertim novilunio & plenilu-
nio, nec non de horâ diei duodecimâ diurnâ
& nocturnâ ac vespertinâ sextâ tradunt, quòd
in iis soliti sint ægri plerunque mori, sunt
incertæ conjecturæ & particulariter veræ,
cùm etiam diversum ab hoc haud rarò do-
ceat experientia: Ità hisce demum diebus
nos observavimus alium febre malignâ ar-
dente ex inflammatione internâ visceris ali-
cujus in abdomine undecimò die morbi fatis
concessisse horâ nonâ vespertinâ quatrìduò
ferè ante novilunium: Rursus alium senem
nobilem biduo ab invasione apoplexiæ le-
thalis animam expirâsse horâ tertiâ pomeri-
dianâ biduo ante ultimam lunæ quadratu-
ram. Incidit etiam nobis in memoriam,
quòd Mathematicus antehâc in Lycéo hoc
celeberrimus *D. M. Abdias Trem* ὁ νῦν ἐν ἀγίοις
multum quoq; tribuerit *horis criticis*, quas
ex erectione Thematis natalitii elicere &
colligere solitus est; verùm nec has cer-
tum dedisse præsagium non semel bis terve,
sed

sed pluries privatim observare potuimus. Ut taceamus, horarum illarum electionem esse extra forum medicum, neque τὴν τῆς καὶ ὁξὺτητος occasionis celeritatem Medico concedere, etiamsi calluerit Astrologiam, ut agrorum Thema natalitium posset erigere. Aliàs non inficias imus, mutationes Lunæ, & constellationes aliorum etiam Planetarum, fortassis & fixarum stellarum insigniorum, (quamvis de his nihil certi constet) magnas parere in morbis mutationes, cum ad salutem, tum ad mortem tendentes, ut omninò etiam in curandi ratione earum habenda sit ratio.

VII. Modus eventus quadruplex est, Repentinus bonus vel salutaris; & Repentinus malus vel funestus: & Lentus bonus, & Lentus Prævus seu perniciosus.

§. Operæ heic pretium est rem ἀνωθεν ἀρχαῶς aliàs & secundum Horat. ab ovo live ἐξ ῥιζῶν ex radicibus ordiri, antequam ad signa modum eventus præsignificantia trans-eamus. Nisi enim prius constiterit, quid per modum eventus veniat intelligendum, frustra de signis modi eventus essemus solliciti. Est autem *modus eventus* nihil aliud, quàm ut rectè descripsit Gerb. Blasius, ratio, quâ d. l. morbus vel ad salutem vel ad mortem perven-turus sit. Vel nostro si conto rem licet me-tiri,

tiri, est complicata & conjuncta consideratio
qualitatis & temporis eventus in morbo. Ge-
neralis ergo divisio caret omni difficultate,
si præcedentem simplicium differentiarum
expositionem probe observaveris, nimirum
quid per salutem & mortem & per repenti-
num, quod cum brevi tempore; & len-
tum, quod cum longiori tempore coinci-
dit, rectè intelligatur.

IIIX. Repentinus bonus sive salu-
taris dicitur Crisis: Malus celer Acri-
sia, h.e. Criseos nullitas.

§. Proh Deum hominumque fides!
quantæ in authoribus circa hanc de Crisi-
bus & diebus Criticis doctrinam occurrunt
tricæ, quantæ vanæ prolixitates, ne dicamus
quanti errores! Verùm cum nec licitum sit
nobis, nec libitum omnia scripta ventilare,
brevitatis studio nostrum solùm Dogma cla-
riùs confirmabimus. Videtur autem hoc
μέγα λίαν αίτημα, quòd Crisin restrin-
gamus ad modum eventus bonum sive salu-
tarem, & quidem hoc contra Hippocratis,
Galenì, immò contra Doctorum ad unum
penè omnium sententiam, qui unanimiter
admittentes Criseos descriptionem hanc à
2.aph. 13. Galeno traditam, quòd sit celeris mutatio
morbi ad sanitatem vel ad mortem: κρείσις
ἡ ξύρροπ ἐν νόσῳ μετεβολὴ πρὸς ὑγείαν
καὶ

καὶ θάνατον, hanc posuerunt fundamenti
 loco distinctionem : Crisis alia est bona,
 alia mala. Cur ergò nos recedimus à rece-
 ptissimâ hâc sententiâ ? An non videmus
 incurrere notam temeritatis ? Etenim pro-
 φησὶ ἀρξάλεον ἀνδράσι καὶ πλεόνεσι μαχή-
 σαθαι, ardua res est cum pluribus depugnare
 viris ; cum πρὸς δύο μὴδ' ἡρακλῆς λέ-
 γηται οἷός τ' εἶναι ; ne quidem Hercules ad-
 versus duos suffecerit. Sciendum igitur no-
 strum nō esse institutum, cum aliis in arenam
 super hâc divisione descendere. Verùm
 cur nobis non liceret, quod aliis fuit inte-
 grum ? An non *Harveus* invento circula-
 tionis sanguinis principio, in arte certè, εἴτε
 ἄλλο, utilissimo, à communione omnium Docto-
 rum opinione recessit ? An non *Gaspar Asel-
 lius* repertis venis lacteis ? & hodieque com-
 plures alii ? Quid ? quod nos hâc vice non
 re ipsâ faciamus divortium à doctrinâ *Hip-
 pocratis & Galeni*, sed tantum abusum nomi-
 num velimus abrogatum. Cui enim bono,
 quæsumus, latior hæc Criseos acceptio est
 inventa ? Quis veram & in re ipsâ fundatam
 dabit differentiam inter statum ἀκμὴν &
 κρίσιν morbi ? Cur προαιρέτως retinere
 placet ambiguitates & homonymias, si com-
 modè, etiam ad mentem *Hippocratis & Ga-
 leni*, eas queamus evitare & abrogare ? Neu-

ter enim sibi constitisse hâc in parte videtur, dum aliquando strictius, aliquando latius acceperunt voces *κρίσεως*, *κρίσεως*, *κρίσιμα*, &c. & tamen etiam interdum usi sunt vocabulo *ἀκρίσιας*. Ut igitur paucis dicamus, quoniam *crisis mala* seu lethalis, iudicio accurato B. Hofmanni, non nisi *ὁμωύμεως* est *crisis*, ut *oculus eburneus* est *oculus*, nolumus hâc voce modum eventus repentinum malum dignari, quin potius, quemadmodum vox *κρίσις* latinitate donata est, ita & *ἀκρίσιαν* *acrisiam* recipere, præsertim cum hoc modo oppositionis & divisionum seqq. ratio sit evidentior. Est ergo nobis *crisis celeris in morbi statu facta mutatio ad salutem*, dependens à *flamma vitalis adaucto vigore & conatu ejus in causam morbificam validiori*. Contra *Acrisia* est *celeris in morbi statu mutatio ad perniciem vel mortem*, dependens à *caloris vitalis prostratione & impedita in causam morbificam efficacia*.

IX. Ad Crisin spectant sequentes conditiones sive proprietates :
 1. Ut fiat materiâ morbificâ concoctâ. 2. Certo tempore & die, qui propterea vocatur Criticus. 3. Ut symptomata cum morbo reverâ remittant. 4. Ut ægri naturæ & morbi vel

bi vel potius causæ morbificæ indoli
sit conveniens.

§. Numerent alii plures; alii pauciores
conditiones, ad crisin veram necessarias;
Facilè nobiscum possunt conciliari. Ità C. Hof-
mannus sex recensuit, verùm secunda & quar-
ta sunt particulares perfectæ criseos, de quâ
postea, proprietates. Andreas Laurentius, qui de Cris.
aliàs doctrinam de Crisibus præ aliis solidis-
simè non minùs, quàm veritati apprimè con-
venienter elaboravit, etiam sex numeravit.
Verùm secundam nos præsupponimus ceu
indubitatam, quando diximus in Dogmate:
Ad Crisin. Nulla enim datur Crisis, nisi sit
evidens aut manifesta. Quarta ut fida sit &
quinta, ut secunda, respondent nostræ tertiæ.
Ità Kyperus quinque tradidit, verùm prima
illius delitescit sub secundâ, quæ est nostra
prima. Ad causæ enim morbificæ coctio-
nem requiritur & præsupponitur robusta na-
tura. Imò sub omnibus proprietatibus de-
litescit. In specie ad primam à nobis pro-
positam proprietatem Criseos notandum, per
concoctam materiam morbificam nihil aliud
debere intelligi, quàm humoris morbofi ca-
stigationem, subactionem & præparationem
vel ad expulsionem, vel ad loca ignobiliora
translationem. Ex hac conditione liquet,
Crisin non nisi locum habere in statu morbi
ἐν ἀκμῇ, ut & in intermittentibus in ipso

paroxysmo, quemadmodum hoc solidè ex-
 a. 9. p. m. posuit circa materiam *de febris Th. Willis.*
 167. seqq. Circa *secundam* magnus sese offert dicendi
 campus *de diebus Criticis*, qui & quot sint, &
 unde habeant præ aliis diebus prærogati-
 vam? Verùm cum hæc prolixitas Instituen-
 do sit nec proficua, nec necessaria, nos,
 ὡς ἐνδέχεται μάλιστα minori comprehen-
 demus potæro, ἐν ἐπιτομῇ dicentes, *Cri-*
ticos dies esse, in quibus fit ipsa crisis. Di-
 cuntur κρίσιμοι ἡμέραι ἢ κρίνιστοι. Hæc
 descriptione distinguuntur ab aliis, quorum
 aliqui dicuntur *indices*, & haud rarò confun-
 duntur cum Criticis, cum & in iis sæpè sæ-
 2. aph. 24 pius crisis fiat: Hippocrates hos vocat
 ἐπιδήλως, θεωρητὰς, contemplabiles, inter-
 nuncios, ἐν αἷς τὶ σημεῖον φαίνεται δηλω-
 τικὸν τῆς ἐσομένης κρίσεως, ἐν ἐτέρᾳ τινὶ τῶν
 κρίνιστων ἡμερῶν, in quibus signum aliquod
 apparet manifestans futuram crisis in aliō
 quodam ex diebus criticis, verbis Galeni in
 som. Aliqui verò sunt παρεμπίπτοντες,
 intercalares, intercidentes, vacui, quia nec
 judicant, nec indicant crisis. Dicuntur &
 medicinales, quia in his commodè licet ad-
 hibere medicinas, præsertim evacuantes.
 Hic obiter ansa datur detegendi quorundam
 Practicorum & quidem, uti volunt videri &
 haberi, etiam celebriorum errorem haud in-
 fre-

frequentem, quando susque deque habentes hanc dierum differentiam, quovis die, five Criticus, five index fuerit & V. S. & purgationem instituere non verentur. Quàm malo v. cum successu, id hætenus aliquot nos docuerunt Observationes, quas si vellemus producere in apricum, haud dubiè odium in nos derivaremus plus quàm Vatinianum. Quoad *numerum* statuimus, illos undecim, quos *Hippocrates* recenset, 4. aph. (neque enim ad solam sudoris critici ex- 36. cretionem spectant, sed & reliquis evacuationibus criticis applicari possunt ac debent) posse quidem retineri, seu ordinarios & in acutis frequentiores; non verò penitus reliquis diebus vel intermediis vel etiam ultrà trigésimum quartum sese extendentibus denegari debere crileos beneficium. Hinc rectè notavit & demonstravit *Plempius* ex ipso l. 5. f. 1. etiam *Hippocrate*, per experientiam innotuisse, quod aliis etiam, præter illos ab *Hippocrate* consignatos, diebus crisis facta fuerit. Nec deficit ratio: Quòd si enim aliquando natura in se quidem robusta, intensivo tamen vel alimentorum vel medicamentorum usu, vel etiam alià de causà impedita & quodammodo turbata fuerit, non ilicò victas dat manus, sed illam evacuationem, quam die ordinario persequi nequivit, perficit alio extraordinario. Ex his nunc

l. 9. de
Cris. c. 3.

per se liquet, vanos esse eos, qui peculiar-
rem aliquam efficaciam & prærogativæ caus-
sam quærunt & tribuunt diebus Criti-
cis: v. g, à numeri septenarii perfectione
& sanctitate. Mirum idcirco est, quod &
Andr. Laurentius decipi se passus est, dum &
hic naturæ miram aliquam oblectationem &
gaudium attribuit in electione numeri septe-
narii ad insigniores mutationes, ob hanc
potissimum rationem, quia Deus septimo die
benedixit, quievit ab omni opere creatio-
nis, commendavit eundem numerum popu-
lo Israelitico. Ridicula profectò consequen-
tia, quæ potius inverti & contrà naturæ ob-
lectationem & conatus posset usurpari, ar-
guendo illam impudentiæ & resistentiæ ad-
versus Divinam institutionem, dum hæc se-
ptimo numero, & die, quem Deus destina-
vit ad quietem corporis & animi, ut hic ar-
dentiùs meditationibus posset vacare sacris,
potiùs ad turbam sanguinis & excretiones
sive remotiones materiæ morbificæ institu-
endas abutatur, & ità minimè quiescat. Sed
missis his *κενολογίαις*, aliorum etiam, &
quidem penè comunissimam examinabimus
opinionem, quando prærogativam aliquam
efficaciæ accedere diebus Criticis docent à
Lunæ, Solis, vel aliorum astrorum constel-
lationibus & variis, ut vulgò dicuntur, aspe-
ctibus. Quam sententiam præsertim quoad
Lunæ

Lunæ vim & directionem non modò intro-
duxit *Galenus*, sed etiam ex ipso *Hippocrate*
quidam demonstrare conantur. Verum-
enimverò, neque hæc simpliciter admitten-
da est, cùm astrorum potentia & virtus in
hæc inferiora remotior sit, & universalior,
quàm ut tantam inferre possit naturæ con-
minis necessitatem. Notissimum est illud,
& verissimum pariter dictum: *Astra in-*
clinant, non necessitant. Sunt & alii, inter
quos est *C. Hofmannus* & *Th. Willis*, qui pe-
nitus negant influxum astrorum ad dies Cri-
ticos aliquid facere: Verùm & horum opi-
nio manifestæ repugnat experientiæ, quâ do-
cemur, naturæ conatus manifestè vel fortio-
res vel remissiores sive impeditiores esse pro
diversitate phaseon sive constellationum Lu-
næ cum aliis sideribus, præsertim planetis.
Nostram igitur adjiciemus de diebus Criticis
eorumque virtute sententiam dicentes, hanc
proximè dependere à robore & virtute na-
turæ, i. e. caloris vitalis in sanguine per ma-
teriæ morbificæ diversæ concoctæ celerio-
rem vel tardiorém turgescéntiam irritatâ &
adauctâ, remotè verò, eandem juvare &
promovere (sive hoc lumine, sive motu, sive
peculiari fiat influentiâ, quod Astronomis
& Physicis dirimendum relinquemus) side-
rum præsertim Lunæ & Solis cum benignio-
ribus planetis constellationes insigniores,

l. 4. c. 28.
§. 16. de
febr. c.
9. p. 170.

quales sunt oppositio & conjunctio, ceu
causas universales & non ἀπλῶς necessa-
rias; non secus etiam aliquando naturæ vir-
tutem impedire syzygias planetarum mali-
gniorum dictorum h. e. Saturninas & Mar-
tiales. Nec obstat, quòd sidera & cœlum
ipsum sint corpora simplicissima, purissima,
& præstantissima, à quibus nihil mali in nos
poterit derivari aut redundare. Fit enim hoc
per accidens, quatenus materia morbifica in
corpore nostro vi errorum propriorum ge-
nita non respondet cœlesti siderum harmo-
niæ, sed motibus inordinatis tumultuans re-
luctatur. Sed satis de his. *Tertiâ* condi-
tione distinguuntur Crises ab aliis muta-
tionibus subitaneis periculosis, quæ sympto-
maticæ dicuntur, ideò quia nec συμφοραῖς
ἔχουσιν i. e. conferunt, neque cum εὐφορίαις
sunt conjunctæ. Fiunt autem tales non
motu naturæ, sed motu morbi, rectius ma-
teriæ morbificæ coctionem non expectan-
tis vel admittentis: de quibus etiam p.p. di-
cendum. *Quarta* denique conditio fuit
ex ipsâ naturâ Criseos strictè dictæ. Quic-
quid enim à naturæ dependet robore, & ce-
dit in salutem ejus, illud non potest eidem
adversari. Ut crisis indoli causæ morbifi-
cæ respondeat, quidam exponunt hoc mo-
do: Acutos morbos evacuatione criticâ,
chronicos per abscessum ceu imperfectam
crisin

crisin judicari. Verum neutrum universa-
liter verum esse testatur experientia, quando
& morbos chronicos manifestâ evacuatio-
ne, & acutos solùm per μεταστασιν materiæ
judicatos nos etiam vidimus. Quòd verò
nonnulli chronicis morbis planè denegare
non verentur crisin, ii graviter allucinantur,
dum apertè contradicunt Observationibus
fide dignis Doctorum, è quibus constat,
morbos etiam καὶ ἐξοχὴν chronicos repen-
tinâ aliquâ & largâ excretionē obortâ fuisse
solutos & judicatos. Legito saltem, si pla-
cet, Historias Hydropicorum per sudorem
spontaneum, vomitum, per rupturam ab-
dominis, scroti, &c. perfectè sanatorum a-
pud *Schenkiū*, quamvis posteriores binos T. 1. l. 3.
solutionis modos secundariò & ab eventu p. m. 814.
criseos nomine tantùm venire haud eamus scqq.
inficias, utpote, quia non à naturæ robore,
quàm à copiâ causæ morbificæ violentum &
p. n. exitum sibi parantis dependerunt. Con-
venientia ergò criseos cum indole causæ
morbificæ ità per exempla potest ac debet
declarari: V. G. Si causâ morbifica fuerit
magis sanguinea, nec ad sequestrationem
per loca excrementis destinata instituendam
idonea, & turgeat, excretio critica fieri de-
bet per hæmorrhagiam aliquam. Si hæreat
in primis viis vel ventriculo, crisis fiat per vo-
mitum: Si in intestinis, per alvum. Si fue-

rit materia fuliginosa, & serosa, in ambitu corporis hærens, per sudorem, &c. Hæc ut meliùs intelligantur, progredimur rectà ad Criseos divisionem.

X. Crisis duplex est, Perfecta, quando fit plenaria causse morbigicæ e corpore per loca convenientia excretio: & Imperfecta, quando fit ejusdem ad loca tantum ignobiliora cum tolerantia & conferentia transmissio.

§. Nulla circa hanc divisionem obscuritas, nullus subest scrupulus, nisi quod *Andr. Cris. c. 4.* *Laurentius perfectam crisin* paulò aliter exposuerit, sub eâ quoque comprehendens, quæ fit per abscessum. Verùm cum ipse imperfectam non clarè exponat, tantum ad melius eam dicens, quæ non omninò tollit morbum, sed facit, ut ager alacriùs morbum ferat; quæ descriptio etiam cuivis lentæ solutioni competit, cum & in hæc evacuationes quædam aliquando contingant; placuit nobis communem Doctorum opinionem de hæc divisionem retinere. Per loca convenientia, τὰ χωρία συμφέροντα Hippocr: dicta, non solum intelligenda sunt ordinaria & quotidianæ excretioni dicata, v.g. intestinum rectum, via urinaria, pori cutis; sed & extraordinaria & rariora v.g. nares, os, uterus,

uterus, venæ hæmorrhoidales, &c. Ex hæc
 locorum varietate Criseon quoque perfe-
 ctarum diversitas elucescit, inter quas omnes
sudor meritò optima criseos via, Thomas Willis c. 9. de
 dicitur, *quæ si rectè succedat, non rarò semel* febr. p.
 & *unâ vice sine recidiva metu morbum per-* 171.
fectè solvit. Cui proximè succedit, quæ per
hæmorrhagiam crisis tentatur, hæcque com-
 prehendit eam, quæ per *nares, uterum, hæ-*
morrhoidalìa vasa fieri solet. Præter has
 sunt & aliæ Criticæ evacuationes, v.g. *Vomi-*
tus, & Alvi fluxus, Urina excretio. An &
 illæ evacuationes violentæ & rarissimæ cum
 salute tamen ægri contingentes huc perti-
 nent, qualium p. a. mentionem fecimus ex
Schenkio, V. G. evacuationis aquosæ mate-
 riæ per rupturam abdominis, umbilici aut
 scroti factæ? Ità videtur, sed à posteriori
 five ab eventu circà perfectam crisin quæri
 solet: An de hujus proprietate sit, ut simul
 & semel fiat materiæ morbificæ evacuatio?
 Nos negamus, cum *D. Willis*, quamvis vi-
 deatur ad imperfectam crisin referre, dum
 conjungit criseos modos per exanthemata
 & abscessus iis, qui fiunt per urinam, alvum,
 aut vomitum. Nos posito nostræ divisio-
 nis fundamento nulli veremur hos postero-
 res modos ad perfectam Crisin referre, quia
 manifesta fit evacuatio, licet non unâ, sed
 partitis vicibus. Confirmant hoc exempla
 E e s apud

1. aph. 51. apud Hippocr. in Epidemiis. Accedit, quod
 πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον, *omnis*
minime natura inimicum dixerit omni laude
 1. aph. 23. major lenex Coma; Minimè igitur ad perfe-
 ctionem criseos necessariò pertinebit. Hinc
 & alibi διαρρήδην τὰ χωρέοντα μὴ τῷ πλή-
 θει τεκμαίρεσθαι, ἀλλ' ὡς ἂν χωρήῃ, εἰαδὲι
 καὶ φέρει εὐφόρως, *excretâ non copiâ esti-*
manda esse, sed, qualia oportet, & facile fe-
rant agri, si exiverint, docuit. Imperfecta
 Crisis dicitur, non respectu prioris morbi,
 cujus est crisis; ille enim reverâ solvitur. Sed
 respectu novi morbi sequentis, levioris licet,
 qui priorem solvit. Appellant hoc Græci per
 μετάστασιν ἢ ἀπόστασιν *transmissionem mate-*
riæ: Verùm hanc strictiùs quàm par est, &
 usus admittit, plerique exponere solent, dum
 solùm ad *abscessum* referuat; Cùm tamen
 crises morborum etiam dentur imperfectæ,
 quæ non per abscessum fiunt, sed aliâ trans-
 missionis ratione v. g. per exanthemata, aut
 per icterum. De illis videatur Willis. De
 hoc Hippocr. in aphorismis. Ità & surdita-
 tem judicâsse lethargum legimus apud Za-
 cutum Lusitanum. Ità & κίρσοι ἐπιγενόμενοι
 O. 15. 6. *varices insanis supervenientes* judicant, teste
 a. 21. Hippocr.

XI. Acrisia quoq; duplex erit:
 Perfecta & Imperfecta.

§. Pa-

§. *Perfectum* hîc & *imperfectum* debere
exponi secundum conditionem subiecti, de
quo prædicatur, non est, ut prolixius repe-
tamus, cùm *suprà* id de morbo perfecto hoc P. 154.
fecerimus. Est autem *perfecta* vel totalis ^{seq.}
ἀκρυσία, quando nulla spes affulget in mor-
bo evacuationis alicujus aut transmissionis
materiæ morbificæ. V. G. Si in morbo acu-
to nullum signum sudoris, hæmorrhagiæ, aut
alterius Criseos apparet. *Imperfecta*, quan-
do fit aliqua quidem excretio, aut transmis-
sio; sed aut nimia, aut insufficiens, aut cor-
rupta, absque conferentiâ & tolerantia:
Huc pertinent plus quàm centena loca Hip-
pocratis in *Aphorismorum Prædictionum, Pro- Coac. t.*
gnosticorum, Coacarum prænotionum libris, 129.
quæ, tu, mi Φιλίατρε, facilè poteris huc ap-
plicare. Nos singula membra unico con-
firmabimus exemplo: Ità *acrisias* perfectæ
per nimiam evacuationem exemplum esto
alvi fluxus nimius in febre ardente, quæ Hip-
pocrati habetur lethalis. Insufficientem e-
vacuationem declarat frequentissimè in scri-
ptis Hippocratis occurrens ἐφιδρωσις. i. e.
sudatiuncula, ut & στάξις, *stillicidium san-*
guinis è naribus. Corruptæ evacuationis
exemplum sunt excretiones alvi in febribus
lividæ, cruentæ foetidæ, malæ proptereâ di-
ctæ eidem. *Transmissio vitiosa* est duplex: 4.aph.4.
alia quæ dicitur μετάπρωσις, & *alia*, quæ 7. & 7. a.
ἐπιγέ- 69.

ἐπιγένεσις. Illa est, quando morbo priori cessante novus oritur & quidem peior. V. g. quando μεταπίπτει τὰδε ἐκ πλευρίτιδος εἰς κἄυσον, καὶ ἐκ φρενίτιδος εἰς περιπνευμονίην, mutatur causa pleuritidis in febrem ardentem, & phrenitidis in peripneumoniā, aut febres benignæ transeunt in malignas. Hæc est, quando relicto priore morbo, alter accedit. V. g. ab ileo, vomitus, singultus, convulsio, delirium, malum. 7. aph. 10. Videantur & seqq.

XII. Lentus modus eventus salutaris dicitur Solutio. Lentus ad mortem modus dici potest vel Nullitas Solutionis, vel Lenta Mors.

§. De utroque non opus est multa verba facere. Etenim uterque exigit operam medici & auxilium ab arte petendum. Igitur quemadmodum prior ad methodum medendi spectat; Ità posterior secundariò καὶ ἀντικρὺ ex priori facile cognoscetur. Quod si tamen desideraveris declarationem per exempla, ecce dabimus. V. g. in Ictero sine febre tantum sperari potest lentus ad salutem eventus modus, adjuvante naturæ conatum medici operâ. In Phthisi inveteratâ metuendus lentus interitus, pedetentim succumbente per & propter absorptionē pabuli flammæ vitalis naturâ & medici opem eludente.

dente. *Solutio* aliàs Græc. dicitur λύσις, quæ vox difficultatem aliquam parere posset, si *Foësius* & *Dieterichius* consuleremus. Verùm nobiscum facit *Dn. Rolfinkius* in *Or-* l. 3. t. 2.
dine ac Methodo commentatoriâ generali. Et c. 46.
fatis est, ut quilibet intelligat, quomodo hoc loco λύσις accipienda veniat, ut ità non opus sit πρὸς τὸ ὀνομάτῳ ἀμιλλᾶσθαι. Nullitas solutionis commodè posset, modò liceret, dici ἀλυσις vel ἀλυκτοσυώνη, præsertim si quoad hanc *Henrici Stephani* expositioni velimus subscribere, dicentis, ità vocari ἀλυκτοσυώνην, q̄s. ἀλυτοσυώνην, quia λύσις non εὐρίσκει; i. e. solutionem non invenit. Quòd si tamen & illum & hunc modum aliis exprimere quis velit & possit nominibus iisdemque commodioribus, ei felicitatem illam minimè invidemus. Nos tandem ad *Signa Critica* properamus.

XIII. *Signa Critica* sunt triplicia: Antecedètia, Concomitantia & Consequentia Crisin: Omnia verò ex ipsis *Diagnosticis p. n.* collatis cum iis quæ sec. naturam adsunt. Acrifias signa contrario se habent modo.

§. Libenter fatemur, hanc divisionem nobis suppeditasse *Andr. Laurentium*, quem l. 1. de
ἐἰ τις ἄλλος, doctrinam de Crisibus omni- Cris. c. 5.
bus seqq.

bus numeris perfectè & solidè exposuisse, modò dixim'. Hunc igitur, si nostris Dogmatibus conjunxeris, non carebit usu. Unicum hoc animadvertere licet, quòd inter signa antecedentia, quæ tempus & diem Criseos prænunciant, etiam nominaverit signa cruditatis, profectò ἀπεσθονύσας, unde eorum in ipsâ ἐξηγήσει nullam fecit mentionem. Nos quantum fieri poterit brevissimis expediemus. *Quæ antecedunt Crisin perfectam* in genere sunt, quæ causæ morbificæ ὀρρασμὸν *turgescientiam*. h. e. conatum ad excretionem præ se ferunt à virtute naturæ dependentem. Hinc in genere *nox crisin præcedens turbulenta & gravior est, aliâ crisin sequente*, teste Hippocr. In specie *Sudoris Critici* signa antecedentia sunt, præcipua & quasi propria *Urinæ suppressio & Rigor* : Illa necessario præcedit, quia sudoris & urinæ eadem est materia, serum. Quòd si ad ambitum corporis per modum turgescentiæ delatum est, derogatur urinæ excretioni. Hic à nitrosis portionibus & salinis in sero evectis & dissolutis & cutem exquisito sensu præditam vellicantibus dependet. Quòd si his duobus alia quoque signa communiora adjungere libet, v. g. pulsum undosum fluctuantem, faciem rubentem, vaporem calidum in ambitu corporis, insomnia aquea, &c. per nos licet. *Hæmorrhagiam criticam* præ-

præcedunt & 1. *narium*, rubor faciei, ca-
 pitis dolor, & colli arteriarum vehemen-
 tior ad sensum & velocior pulsus, hypochon-
 drii distensio, vertigo, quæ omnia sanguinis
 orgasmum versus superiora prænunciant; licet
 de *hypochondriorum distensione* fugaci ratio
 quodammodò videatur obscurior, quæ non
 cum *Laurentio* ad Hepatis ceu sanguinis of- d.l.c.13.
 ficinæ & *ἰνὸν* intumescentiâ refe-
 renda; Hoc enim principium per industri-
 am Anatomicam obsolevit; sed in diaphrag-
 matis, ceu primarii respirationis organi, de-
 pressionem & distensione fortiori ob respira-
 tionem ex pulmonibus à sanguine fervidiore
 ventilationemque frequentiore exigente
 magis repletis, urgentem & frequentatam.
 2. *Per uterum* æstus & gravitas lumborum, c.17.
 hypogastrii tensio & dolor, & absentia alia-
 rum excretionum. 3. *Per vasa hæmorrhoi-*
dalia (quæ signa sunt à plerisque neglecta,
 quia & hæc excretio rarior) illa ipsa signa
 diagnostica hæmorrhoidum fluxum instan-
 tem significantia, qualia sunt præcipuè dolor
 & tumor hæmorrhoidalium venarum in ex-
 tremis intestini recti desinentium, eò
 quidem exquisitior, quò turgescencia in Cri-
 si major. Præprimis verò constare debet
 prius Medico, num aliàs quoque æger con-
 sueverit pati hæmorrhoidas? *Vomitum* an- e.15
 tecedere solent *Crisis* nausea, jactatio
 corpo-

corporis, crebra saliva, tremor labii inferioris, cordis palpitatio, linguæ amaror, difficultas respirandi, crebra horroris vicissitudo, acutus capitis dolor, tenebricola visio, dolor stomachi sive καρδιαγμός, & forsan alia, quæ omnia sanguinis adauctum fervorem & fermenti in ventriculo nimiam activitatem, materiæque peccantis contentiæ vel acrescentis vel nidorosa exinde dependentem turgescientiam præ se gerunt. *Alvi fluxum* sive *Diarrhæam Criticam* antecedunt sec. *Hippocr. in Coacis* ructus, flatus, crepitus ventris, inflatio abdominis, quibus merito addidit *Laurentius* suppressionem urinæ, quia alvi fluxus non potest sine feri copiosioris haud dubiè per ductum pancreaticum & biliarium ad duodenum affusione fieri, quale quid observare etiam licet in purgationis modo, & nos jam ante hos XVII annos publicâ quadam *Disputatione de Purgationis modo ac viis ad alvum* confirmavimus. Si igitur serum ad intestina secernitur, omnino deficiet in organis urinæ secretioni destinatis, quemadmodum vi contrariorum ερη-
 4. aph. 83. σις νύκτωρ πολλή γινόμενη σμικρὴν τὴν ὑποχώρησιν σημαίνει; *urinae copiosa excretio nocte facta parvam alvi defectionem significat. Excretiones extraordinarias & præter naturæ intentionem aut Medici opinionem*

nem contingentes, quas tamē sequitur morbi
τέλεια ἀπαλλαγὴ perfecta mutatio, hāc vice
 non attendimus, cū non nisi à posteriori
 per signa concomitantia & consequentia in-
 notescant. Signa verò ἀπόστασιν h. e. materia
 transmissionem ad partem ignobiliorem praece-
 dentia sunt vel generalia, vel specialia. Ultra-
 que colligi possunt ac debent ex scriptis Hip-
 pocraticis. Illa sunt seqq. V. G. Si nulla
 apparuerint tempestivè signa evacuationis
 alicujus Criticæ, & morbus excesserit vige-
 simum diem (quod tamen in acutis solū lo-
 cum habere existimamus) Medico verò unā
 constiterit, causam morbificam esse crudio-
 rem & lentam, & itā ad evacuationem minū
 idoneam, vel corporis διαθεσιν v. g. superficiē
 externam esse sicciorē aut aliō modō ineptam
 ad excretionem si; anni tempus conspirave-
 rit, v. gr. hyemale impediens excretionem
 præsertim per ambitum corporis; si excretio
 quidem Critica inchoata fuit, sed non con-
 summata forsan ob errorem aliquem com-
 missum ab ægro, &c. tunc licet Medico pru-
 dentem facere conjecturam de materiae
 transmissione ad partem ignobiliorem, sive
 per abscessum, sive per aliam efflorescentiam
 aut vitium cutaneum. Particularia ex
 humoris motu, naturæ impulsu, par-
 tium singularum receptivitate & collatione
 cum causæ morbificæ sede, sive parte man-
 dante

dante erui debent, neque nobis licet aut libet
 prolixius hâc vice ea figillatim proponere,
 cùm ad medicinam specialem potius talia
 spectent. Unicum hoc addendum est circa
signorum antecedentium Crisin quâ perfectam,
 quâ imperfectam considerationē, ut illa pru-
 denter conferantur cum signis statûs s. n. præ-
 sentis, h. e. an illa signa evacuationem futuram
 præsignificantia conjuncta adhuc sint cum suf-
 ficientibus signis flammæ vitalis vigorem &
 temperamenti actualis corporis & partium
 robur indicantibus, qualia sunt potissimum
 actiones naturales, vitales & animales inte-
 græ, aut certè minùs ab integritate receden-
 tes. Unde etiam patet signa illa Critica non
 debere perpetuò esse cum morbo conjuncta,
 sed tantùm in statu qs. præter opinionem
 contingere; *Concomitantia signa* non opus
 est ut prolixè huc afferamus, cùm ratione
perfectæ Criseos eadem jam superiùs *Dogm. IX.*
 proposuerimus. A quibus *imperfectæ Criseos*
 signa parùm discrepant, excepto hoc unico,
 quòd non fiat evidens excretio vel materiæ
 evacuatio. Utraque eleganter & succinctè,
 more suo, expressit *Cous* nostræ artis prin-
 ceps, in *Epidemiis*: *Illà* his verbis: *Τὰς*
ἐφόδους ἀνατομῶν, οἷον ρίνας καὶ τὰς ἄλ-
λας ὧν δεῖ καὶ ὡς δεῖ, καὶ οἷα καὶ ὅπῃ, καὶ ὅτε
καὶ ὅσον δεῖ, οἷον ἰδρωτάς καὶ ἄλλα δὴ πάντα.
Meatus reclusi sint (scil. in Crisibus,) v. g. na-
 res

l. 6. f. 2. t.
 25. edit.
 Foëf.

res & alii, quibus opus est, & quomodo oportet
 & qualiter & quò, & unde & quantum oper-
 tet, v. g. sudores & alia omnia scil. evacuatio-
 num genera. Qui locus jam ex suprà dictis
 intellectu facilis. Hæc verò ità : Σκεπτεῖται d. l. t. 10.
 ταῦτα (scil. varia τῆς ἀπόσεως) & genera)
 ὅπη καὶ ὅθεν καὶ διότι, Spectanda sunt scil.
 transmissionis genera, quorsum, & unde &
 quâ de causâ. Ubi ex collatione quorsum
 & unde urget omninò necessarium esse, ut
 transmissio vel abscessio materiæ morbificæ
 fiat καὶ ἴξιν, quæ & εὐθυωρία dicitur, secun-
 dam rectitudinem sive è directo. Harum
 vocum explicationem accuratam pete sis ex
 solertissimi Lindeni Physiologicâ Medicinâ. l. 2. c. 15.
 Quomodo hæc verò experientiâ quidem sa. §. 12.
 tis confirmata, & auctoritate Hippocraticâ ir-
 refragabili munita possit ac debeat exponi
 ad principia circulationis sanguinis, fateor
 cum eodem magis admirabile esse, quàm ex-
 plicabile. Alii igitur majori ingenii & judi-
 cii acumine pollentes impofterum in gratiam
 Φιλιάτρων animi vires in accuratâ exposi-
 tione illius ἴξεως & εὐθυωρίας exerceant, & cur
 illæ evacuationes aut transmissiones, quæ fiunt
 καὶ ἀνάπαλιν sive ἐκ ἐναντίας è contrario,
 sint malæ? Interea ut paucis signa comitantia
 ἀπόσεωσιν comprehendamus, sunt ea : Ut
 fiat transmissio procul à parte affectâ, ad igno-
 bilio-

biliorem locum, qui sufficiens sit ad omnem materiam morbificam recipiendam nec prius, quam causam morbificam a natura concoctam h. e. ad secretionem præparatam. Jungatur laudatus

L. I. c. 20. **Laurentius.** Consequentia Crisin perfectam & imperfectam signa sunt etiam superius proposita, nimirum Morbi & Symptomatum remissio, & Accidentium s. n. v. g. actionum, excernendorum & retinendorum & qualitatum corporis sensibilibus redintegratio, sive integritatis redeuntis emolumentum. Ultraque comprehendit iterum miram brevitate & elegantiam in his duobus Hippocrates in aphorism. Συμφέρειν καὶ εὐφώρασ φέρειν, conferre & leviter perferre. Illud morbi & symptomatum remissionem exprimit: Hoc accidentium integritatem. Hæc de Signis Criticis dicta sufficiant. Quorum absentia vel totalis vel partialis conjuncta cum insigni defectu signorum s. n. h. e. naturæ robur indicantium facile quoque prodent Acrisiam vel perfectam vel partialem, ut minimè libeat nobis propterea esse operosioribus.

XIV. Signa Eventus lenti, quæ salutaris, quæ funesti, partim ex absentia Criticorum, partim ex communioribus signis Diagnosticis & Prognosticis desumi possunt ac debent.

§. Cogermur omninò extrà oleas vagari, si vellemus specialius signa lenti eventus cum
ad

L. A. 2.

& 25.

6. Epid.

L. 4. t. 10.

ad salutem , tùm ad interitum hoc loco adducere. Spectat enim hoc ad particularem morborum singulorum præsertim Chronicorum, qui Crisi non vel rariùs solvuntur, tractationem. Præcepta verò universalia jam superiùs in generaliori signorum Diagnosticatorum & Prognosticatorum ἐργασίᾳ comprehenduntur. Cardo hujus προγνωσεως in hoc maximè vertitur, ut Medicus, dum cognoscit certò abesse signa Critica, perpendat, num cum aliis signis conjuncta sint indicia naturæ roboris, nec ne? vel an reliqua signa licet non Critica sint magis vel minùs naturalia, h. e. magis vel minùs à statu naturali recedant, & ità plures vel pauciores arguant superstites utiles sanguinis vitalis portiones : Sin' illud : tunc promittere poterit eventum, tardum licet, salutarem : Natura enim in & cum sanguine conservata successivè subiget materiam morbificam, & per loca convenientia excludet, præsertim operâ Medici si fuerit adjuta. Sin hoc, metuendus erit eventus lethalis, quia natura pededentim significatur in & cum sanguine vitali deficere, & Medici opem facere irritam. Hisce contenti absque omni ulteriore verborum ambage hanc quoque Medicinæ partem, *Semilogiam*, & unà cum hac *tres præcursorias Medicinae ministras* obsignamus.

DOGMATUM MEDICINÆ GE- NERALIIUM

Pars IV

eaque Principalis,

quæ est

METHODUS MEDI- CINALIS.

CAPUT I.

*De Methodi significatione me-
dicæ generali & Divisione,
ut & de Indicationibus
in genere.*

Vocabulum Methodi diversi-
modè à Medicis accipi solet.

§. Expositis iis artis Medicæ partibus,
quæ cognitioni cognoscendorum inserviunt,
eiu ministris præcurrentibus; nunc ordine
pulchro & solenni sequitur pars princeps,
quæ dicitur *Methodus Medicinalis*. Quem-
admodum enim Sol inter Planetas medium

com.

commodè occupat locum, cùm reliqui so-
lis tantùm videantur esse ministri ; & in
vulgus notum sit ; quòd medius locus reli-
quis sit honoratior, & tutior ; Ità meritò
& *methodo medicinali* in ordine artis syste-
matico medius debetur locus, quamvis aliis
Institutionistis, inter quos est *B. Hofmannus*,
placuerit ultimum locum ei tribuere, haud-
dubiè ob hanc potissimùm rationem, quòd
etiam cognitio materiæ medicæ triplicis præ-
requiratur, antequam executio agendorum
suscipi dextrè queat. Concedimus hoc, ve-
rùm distingendum esse judicamus inter co-
gnitionem genericam sive confusam mate-
riæ medicæ, & cognitionem accuratam spe-
cificam. Illa omninò præcedere debet & præ-
supponitur, verùm non tam ad artē Medicam
pertinens, quàm potissimùm ad Physicam spe-
cialem spectans. At hæc confusa & generalis
cognitio nō sufficit, sed requiritur accuratior
quoad diversas facultates sive virtutes, quæ
pollent in corpus nostrum, vel potius hu-
mores & spiritus operandi, secundum qua-
rum varietatem selectio institui potest ac de-
bet indicationibus diversis accomoda. Et
hæc est propria Medico, quæ tamen congruè
non poterit comparari, nisi priùs de metho-
do & modo agendi constiterit. Hæc de or-
dine. Ipsam quod concernit appellationem
hujus partis, si vellemus extrà pomoeria va-

l. 2. ad
Glauc.
c. 2.

3. meth.
med. 2.

vagari, possemus varias *Methodi μεθόδου*,
significationes adducere; Verum instituti
nostri haud immemores, tantum hanc am-
biguitatem expediemus, quæ ex variâ termi-
ni hujus in arte Medicâ significatione oriri
posset. Etenim aliquando sumitur *Methodus*
καταχρηστικῶς abusive, quatenus denotat
generalem illam nimis erroneamque viam
& rationem faciendi medicinam, quam
Thessalus introduxisse fertur; & olim *Me-
thodici* tales Medici dicti fuerunt, de quibus
etiam suprâ in *præliminariis* aliquid dictum
est. Hanc sectam non satis perstringere po-
tuit *Pergamenus* medicinæ princeps, appel-
lans τὴν ἀπασιν τοῖς τῆς τέχνης καλοῖς λυ-
μνηαμένην αἵρεσιν μεθοδικήν, ἢ τινὰς λό-
γους μεταδιώκει δογματικὰς μὲν, ἀλλὰ
καὶ πολλῶν ἀμαρτημάτων ἀνάπλεως,
omnia artis bona desitientē sectā methodicam,
quæ aliquos sectatur sermones Dogmaticos qui-
dem, sed multis erroribus refertos. Ut ita nihil
minus observet, quàm veram methodū. Hinc
alibi idem dixit: *Thessalii* (ita à principe se-
ctæ dicti) nomine solum *methodici*, in rei ve-
ritate a *methodo* valde alieni, quemadmodum
asini ad lyram, nedum ad audiendum tales spe-
culaciones (ex verâ methodo fluentes) idonei,
nedum, quod rectum est, ratione, inveniant.
οἱ Θεσσαλοί μεθοδικοί μὲν τῶνομα, ταῦτα
δὲ

δὲ ἀληθείαις ἀμέθοδοι καθάπερ τινὲς ὄνοι
 λύρασ, ὃδ' ἐπαίειν ἱκανοὶ τῆς τοιαύτης
 θεωρίας (scilicet τῆς μεθόδου λογικῆς ἀκρι-
 βῆς) εἰσὶ, μὴ τοίγχε δὴ λογισμῷ τὸ δεόν
 ἐξευρίσκειν. Erroris verò hujus & ἀμεθο-
 δίας ratio potissima hæc fuit, quòd *commu-*
nem quandam esse omnium hominum curatio-
nem, (quod extreme stolidum est) stupidissimi
methodici putaverint, τὸ οἰεῖσθαι κοινὴν τινὰ
 ἀπάντων ἀνθρώπων εἶναι θεραπείαν ἐχά-
 τωσ ἡλίθιον εἶναι, ὅπερ οἱ ἀνααισθητότατοι
 νομίζουσι μεθοδικοί, verbis ejusdem Galeni,
 & propterea causas, quæ tamen in curatio-
 nis methodo verâ utramque faciunt pagi-
 nam, neglexerunt inutiles eas dicentes, ἀχρή-
 στος αἰτία πρὸς τὰς θεραπείας λέγον-
 τες διὰ τὴν ἀκολυθίαν τῶν δόγματι ἐξ-
 τάζειν & βέλοντα. En abusum stupendum
 vocis *methodus*, quem ideò paulò prolixius
 ostendere placuit, cùm & hodieque quos-
 dam esse constet, qui si non in omnibus, in
 plerisque tamen hunc revocare videntur er-
 rorem, dum conantur nonnulli totam Patho-
 logiam specialem & curationem morborum
 ad duos vel tres morbos universaliores redu-
 cere, ad quorum normā omnes reliqui par-
 ticulares debeant ac possint curari : A
 quò errore sedulò sibi caveant ii, qui noviter

c. 7.
 de The-
 riac. ad
 Pison.
 c. 16.

animum ad hanc artem appulerunt. Aliquando verò sumitur nimis *strictè*, pro *methodo tantùm medendi*, in quâ significatione ipse etiam *Galenus* aliquoties usus est in suis *μεθόδῳ θεραπευτικῇ* libris prolixioribus; Et hunc postmodò plures secuti sunt alii.

- l. 3. c. 14. Hinc *Valerius* in *Locis suis Communibus* tractans τὴν θεραπευτικὴν appellat methodum, & simul quid in genere *methodus* significet, ibidem exponit: Dum verò præmisit doctrinam de tuendâ valetudine, sive ὑγιεινὴν, planè abstinuit à voce methodi; *salubrium* solùm *scientiâ* appellans. Quasi verò conservare sanitatem non requireret certam & curatam methodum! Nos hoc loco accipimus vocem *methodi* in significatione *medicâ propriâ*; latiore licet, quatenus sub se *geminum* comprehendit *Medici officium*, *conservare* & *curare*, quemadmodum p. p. ex divisione clarius constabit.
- c. 13.

II. Methodus Medicinalis est pars Medicinæ princeps, quæ docet modum agendorum pro sanitate obtinendâ.

- l. 14. ad §. Libet hîc cum *Cicerone* dicere: *Sinus quemq, sibi scribere: Suam cuiq, sponsam, mihi meam: Suum cuiq, amorem, mihi meum.* Variæ enim passim prostant methodi definitiones. *Galenus* generalius, quam
- Attic. ex 23.

quàm necessitas postulavit, definivisse nobis videtur, quando per *viam quandam universalem*, quæ omnibus particularibus sit communis, descripsit. Χρὴ τὴν μέθοδον ὁδόντινα 4.m.m.4 εἶναι καθόλου μίαν ἀπάντων τῶν κατὰ μέ-
 ρον. Poterit verò facilè restringi intrà cancellos artis medicæ: Hoc enim certò certius est, in hoc convenire debere medicinam cum aliis etiam artibus, ut, *quemadmodum singula artes* (verba sunt *Valleriola*) *habent* d.l.c.14. *rationem communem quandam, quâ munia quæq; sua exercere valeant, & à quâ agendorum, ceu à fonte quodam, singula artes rationes capiant atq; scopos; & hac communis ratio methodus in singulis artibus nuncupatur; ita & in medicinâ similiter comparatum esse debeat*, ut nimirum communem habeat rationem agendorum, quæ methodus dicitur, hæcque dextrè applicanda veniat, h. e. ad hanc officium suum geminum exequi debeat artifex. Per *modum agendorum* intelligimus rationem & ordinem promptè & prudenter inveniendi remedia necessaria, ceu indicata ex indicantibus, eademque dextrè applicandi. *Illud* fit per certas indicationes. *Hoc* per distinctam & accuratam cognitionem materiæ medicæ h. e. rerum non naturalium, mitiorum, vehementiorum ac validissimarum; quod posterius ad tres spectat medicinæ pedisequas.

III. Indicatio est monstratio juvantis five indicati ex indicante h. e. curata determinatio agendorum ex causis modoque generationis cum sanitatis, tum morbi.

1. aph. 52. §. Græcè dicitur ἐνδείξις & σκοπὸς, Galeno, quam cum λόγῳ Hippocratis convenire rectè dixit judiciosissimus Lindannus. Qui & jure merito adstipulatur Galeno, qui Hippocrati hanc laudem tribuit, quòd omnium, quos novit, primus invenerit indicationem, ὡς Ἱπποκράτης ἀπάντων πρῶτος, ὧν ἴσμεν, ἐξεύρε τῶτον τὸν σκοπόν. Ex quo loco obiter addisce, philater, vanam & contrà Galeni mentem illam nonnullorum μικρολαγίαν, qui inter ἐνδείξιν καὶ σκοπὸν aliquam quærunt differentiam, unde & nos eam cum
- l. 6. 1. M. C. Hofmanno repudiamus. Est autem indicationis tanta utilitas in praxi Medicâ, ut ab eâ omnis unice dependeat methodus, teste
2. m. m. 7. iterum Galeno, δι' ἐνδείξεως ἀπασα γίνεται ἡ μέθοδος, non solum θεραπευτικὴ, sed etiam ὑγιαίνουσα. O inventum ergo Hippocrate dignissimum omnemque laudem superans ! Absque hoc si esset, de verâ artis medicæ gloriâ penitus actum esset. Jactitent Empirici, glorientur Chymiatrī de suis secretis, & remediis arcanissimis, quorum si nullum

nullum respondeat, exhausta ars est. *Indica-
tio est verum artis Medice arcanum*, sicut re-
ctissime judicavit *Capivaccius*. Hoc si scru-
tatus fuerit & invenerit, nunquam spe reddet
suâ frustratum Medicum. Audiamus de hoc
invento verissime non minùs, quàm elegan-
tissime scribentem Archiatrum *Cratonem* ad ep. 10. 1.
apud
Schol-
ium.
Patricium quendam *Augustanum Joh. Her-
wart*: *Hac mentis comprehensio, quæ ἐνδεξις*
dicitur, totam actionem medici gubernat. Hanc
solam tenent artifices, qui res cognoscunt, ut
sunt, non qui compendia medicorum aut ex-
perientiam imperitorum sequuntur. Hanc
qui non tenet, neque hanc, tanquam duce, uti-
tur, vel se non esse medicum, vel magno suo &
agrotantium malo, artem, quam ignorat, ex-
ercere fatetur. Cæterum quod descriptio-
nem attinet nostram, parum discrepat ab
aliis. Quas Galenus habet, vide sis apud
ιατρικῶτατον Dn. Rolsinkium in Ordine ac l. 4. s. 1.
c. 11.
Methodo. An Plempius acu rem tetigerit,
dum Galeni definitionem palmariam repre-
hendit, non concedit instituti ratio, ut ven-
tilemus. Hoc tantum obscurum videtur,
cur definitioni inseruerit hæc verba: Cistæ
expressam ratiocinationem vel analogismum.
An id quod unicè & primariò nititur ratione
rectâ & scientificâ, excludet expressam ra-
tiocinationem? Non capio. An expressa
ratiocinatio & analogismus ipsi sunt unum
&

l. 5. l. M.
c. 1.

3. m. m. 2.

4. de rat.
v. in aē.
t. 13.
p. 46.
& 123.

& idem? Itā quidem videtur. Verūm sit itā. Quid autem *analogismus*? Dicat *Gor- rhæus* in defin. *Est ratiocinatio Dogmatico- rum propria, quando in causis occultis ex af- fectu quā simillimo indicationem elicimus.* Et hæc erit excludenda ab indicatione? Quid auditu absurdus? Nos igitur potius *Jacchæo* adstipulari non dubitamus; qui in definitio- ne indicationis & ratiocinationem manife- stam & experientiam posuit, dicens. *Indicatio est comprehensio juvantis juncta comprehensioni ejus; cui conferre dicitur, sive experientia, sive manifesta ratiocinatione.* Et quidni? Etenim *δυὸν ὄντων εἰπάσης εὐρέσεως ὀργάνων, ἐμ- πειρίαι καὶ λόγος*, cum duo sint omnis inven- tionis organa, experientia & ratio, teste ipso- met *Galeno*; Ergo etiam ad inveniendam indicationem facient. Perinde autem esse censemus, sive ratiocinatio illa sit manifesta, vel expressa, sive implicita & delitescens, modò sit recta & vero maximè consentanea; & quoad hoc ὁ λόγος ὑπὸ τῆς ἐννοίας κρί- νεται, ratio ab intellectu sive mente judicatur. Confer ad *Orationes Isagogicas C. Hofmanni* novē ab hinc penē annis a nobis editas. *Gor- rhæi* aliàs definitio indicationis latior esse vi- detur, quā usus exigit Medicus. Priora verba nostræ definitionis suppeditavit lauda- tus *D. Lindenius*, in *Select.* quibus clarioris doctrinæ gratiā nos adjecimus reliqua. Non enim

enim poterit fieri indicatio, nisi fiat collatio indicantis cum indicato. Propterea p. a. ex Galeni & Cratonis loco percepimus eleganter appellari *mentis comprehensionem*, κατὰληψιν *adunientem cum re indicante juvans*. Cave autem, ne cum Galeno per rem indicantem hic tantum intelligas τὴν τῆς βλάβης κατὰληψιν *rei nocentis comprehensionem*. Hoc enim solum ad methodum medendi spectat. At nos hic indicationem pro utraque methodo descripsimus: Igitur & *indicans* & *indicatum* latius extendi debet, nimirum ad methodum utramque.

IV. Indicans est res sec. vel pr. naturam, monstrans aliquid agendum Medico. Indicatum est res juvans five auxilium, quod ab indicante monstratur. Illud consideratur, ut res præsens. Hoc, ut futura.

§. Non necessarium esse judicavimus cum Sennerto & aliis, qui *Capivaccium* secuti sunt, tantâ uti prolixitate, cum res optimè & maximè cum fructu possit paucis comprehendi. Satis est novisse, *indicans* ad utramque pertinere methodum, quod rectè notavit Kyperus adversus eos, qui tantum speciatim l. 3. I. M. methodo medendi applicuerunt. Omnino c. 2. §. 2. n. locum etiam habet ἐν ὑγεινῇ. In quâ *indican-
cantia* & *indicata* conveniunt in hoc tertio,
ut

dl. §. 10.
seq.

ut sint res sec. nat. licet aliquando incli-
nent indicantia ad praternaturalitatem. In
θεραπευτικῇ verò indicantia sunt τὰ βλά-
προντα nocentia, & ita res p. n. intellige hoc
primariò : Nam omninò etiam ea, quæ sec.
nat. adhuc adsunt, cum nocentibus nunquam
non prudenter debent conferri. Ad *indican-*
tis naturam declarandam authores quidem
varia proposuerunt attributa, v. g. ut sit
1. *agens*, 2. *existens in corpore*. 3. *perma-*
nens, 4. *notum*. 5. *unum*. Verùm hæc
meritò, ceu manifestè partim falsa, partim
dubia, cum *Kypero* negligimus, unicam hanc
retinentes *proprietaem indicantis*, ut debeat
considerari, ceu *res præsens*. Dicimus, *Con-*
siderari, *tanquam præsens*; Licet enim non
semper *realiter præsens* sit, quod accidit ali-
quando in causâ *procatarcticâ*, sufficit ut
virtualiter sit *præsens*, per modum generatio-
nis sive affectionis, imò si *menti tantum Medici*
præsens habeatur. Ità & *indicati proprietas*, ut
debeat esse *res futura*, exponi debet, dum
quidem *præsens* esse potest ex accidenti, ha-
betur tamen in ordine considerandi à Medi-
co pro futurâ. *Indicatum* an sit *auxilium*
materialiter consideratum? quæritur, id est,
an materia Medica quoque ad indicatum
pertineat? Sunt quidam ex recentioribus,
qui negant κατὰ ῥητὸν docentes, *Venese-*
ctionem, *purgationem*, *sudationem*, & alia
præ-

præsidia non indicari, prout sunt materia me-
 dica. Nec inficiamur nos quoque in illâ
 fuisse aliquando opinione, quemadmodum
 è notis privatim propositis ad S. M. D. M. H.
 constat. Verùm & heic δευτερά φροντί-
 δες σοφώτερά habendæ sunt. Hinc dici-
 mus indicatum primariò esse auxilium forma-
 liter consideratum, secundariò etiam prout est
 materia Medica; velut Kyperus exprimit, & d. 1. c. 1.
 opus Medici, & instrumentum, per quod opus §. 3.
 perficimus indicati naturam exhaurit. Vin' ra-
 tionem hujus sententiæ? Dabimus: Quia
 si materiæ medicæ consideratio excludere-
 tur ab indicato, hujus cognitio esset inuti-
 lis, & faceret indicationem merè inutilem,
 ceu ens solùm rationis. Ut taceamus illos,
 qui negant indicari materias medicas, sibi im-
 plicitè contradicere, dum statuunt eas eligē
 debere prudentiā Medici. In quo, quæso,
 consistit illa Medici prudentia ratione agen-
 dorum? Certè unicè in indicantis & indi-
 cati rectâ comprehensione & specificâ ap-
 plicatione. Videntur ergò non rectè at-
 tendisse indicantiâ specialiora, quæ mate-
 riale & formale comprehendunt. Divisio-
 nes indicantis & indicati incidenter innote-
 scent in speciali uniuscujusque methodi
 ἐξηγήσει. Intereà & heic cum laudato
 Kypero, ne Studiosa juvenus tam multo & c. 2. §. 2.
 non necessariis terminis fuisset obruta, opta-
 mus.

V. Methodus medicinalis gemina est : Una Conservatrix , altera Curatrix.

p. 7. & 8. §. Illa dicitur ὑγιαίνουσα, hæc θεραπευτική. Utramque jam suprâ confirmavimus in preliminaribus ex gemino Medici officio. Has etiam in seqq. capitibus sigillatim tractabimus, itâ tamen ut sub unâ systematis medici parte comprehendantur ad demonstrandam unitatem artis, quam inculcat etiam Galenus , quod & nos heic per generale vocabulum medicinalis innuere voluimus. Unus enim est Medicus , qui conservat sanitatem , ac ille , qui medetur , utroq, , ut sic dicam , habitu instructus , attestante C. Hofmanno. In quem non possumus non in gratiam Studio- sæ juventutis animadvertere , quamvis Vir hic in aliis Medicinæ partibus insignem εἰς ἄλλαν demonstravit industriam , ut propterea meritâ laude exornari possit ac debeat, hanc tamen partem , æquè ac alios Institutionistas confusè ac insufficienter pertractasse, dum non accuratè sejunxit methodi conservantis indicationes à methodo medendi scopis , sed omnes in unum qs. χάραξ reduxit. Idem , uti diximus , fecerunt & alii , excepto Blasio , qui distinctis utramque methodum pertractavit locis, licet ob nimiam brevitetem obscurius, in hoc quoque hallu-

l. I. de
san. tn.
c. I.
l. 6. c. I.
§. 5.

hallucinatus, quòd indicationes conservandi
 tis methodi in fine Semiotogias sive doctri-
 nae de signis exposuerit, nostro quidem ju-
 dicio planè ἐξω τῆ σκοπῆς. Verùm quid
 nobis negotii cum aliis? Nos potius expo-
 nemus singulas, ὡς ἐνδέχεται μάλιστα, suc-
 cinctè, accuratè, & perspicuè.

CAPUT II.

De Methodo Conservandi Sanitatem.

I.

Methodus conservandi sanita-
 tem est pars methodi medi-
 cinalis prima, quæ monstrat
 modum sanitatem præsentem per
 certas indicationes tuendi.

§. Error profectò minimè est excusan-
 dus eorum, qui medicinæ generalis præce-
 pta tradiderunt, hanc tamen methodum pe-
 nitùs neglexerunt. Eò verò gravius lapsos
 esse notandum, quod plerique in enumera-
 tione partium artis Medicæ præliminari
 mentionem fecerint utriusque *Hygiènes* &
Therapeutices partis, in ipsâ tamen ἐξηγήσθαι
 illam vel penitus intactam reliquerint quasi
 παραρτῆς, vel sub methodo medendi

ἡ δὲ δι-
σιναι-
μον.

κατὰ δὴν, ὅς ἐκ προνοίας, ἀλλὰ συ-
κεχυμένως καὶ ἀκρίτως (ut liceat *Pla-*
tarchi verbis exprimere) h. e. con-
gruē, improvidē, confuse & promiscuē tra-
ctaverint. Ansam v. ad hunc errorem po-
tissimūm dedisse existimamus, quod vide-
rint, ad methodum quoque medendi aliquid
pertinere, quod sui postulare conservationem;
hinc indicationes distinxerunt in *cu-*
ratoriam, *præservatoriam* & *conservatoriam*,
quamvis alii aliter nominaverint. Neque
ratione plausibili videntur destitui, cū & nos
suprà docuerimus semel iterumve, in omni
morbo subesse aliquid sanitatis, quod certē
sui postulabit conservationem. Enim verò
licet ità se res habeat, ut aliquod conservan-
dum etiam ad methodum medendi spectet,
minùs tamen hoc patrocinari videtur errori
dicto, cū omninò aliud sit, aliam etiam
exigat rationem *conservare sanitatem*, quæ
absque omni morbo est, sive sit exquisitè &
strictè sive latè talis, & aliud sit *conservare*
aliquid sanitatis, quod cum morbo actu tali
est conjunctum. Unde etiam omninò di-
stinctam requirunt pertractationem. Quid
per *Modum* velimus intellectum, patere
P. r. c. 7. potest ex iis, quæ suprà diximus de modo ge-
D. l. p. 76. *nerationis sanitatis*, à quo non nisi diversò
quodam respectu differt, qui est inter præ-
sens & futurum. Ordo nimirum & ratio
certa

certa indicationum ex caussarum potissimum ordine fluentium intelligenda veniunt.

II. Fundamentum hujus Modi, vel generalis Indicatio est, Similia similibus esse conservanda.

§. Vocatur aliàs *indicatio à simili*. Meminit ejusdem *Galenus*: *Τῶν ὄντων ἕκασαν ὑπὸ 3.aph.18.*
μὲν τῶν ὁμοίων φυλάττεται, μεταβάλλεται
δὲ ὑπὸ τῶν ἐναντίων. Singula conservantur à similibus, mutantur à contrariis. Ve-

rùm heic objici posset locus *Hippocratis* di- de loc. in
centis: *Διὰ τὰ ὅμοια νόσος γίνεται, καὶ* hon,

διὰ τὰ ὅμοια προσφερόμενα ἐκ νοσεύντων
ὑγιαίνουνται. Propter similia oritur morbus,
ἔ propter similia oblata ex agrotantibus qui-
dam convalescunt. Verùm expeditissima
est responsio, quando dicitur, ambiguitatem
latere in vocabulo ὁμοίας, similia. Hoc de-
bet cum grano, quod dicitur, salis accipi.
Quòd si corpus fuerit temperatum, ad illius
conservationem tantùm exactè similibus o-
pus est, h. e. mediis æquè temperatis, nullâq;
qualitate evidenter excedentibus. Sin verò
intemperatum, quale plerunque esse solet,
licet in latitudine sanitatis, non simpliciter
similia conducent, quin potiùs aniam da-
bunt morbis. v. g. Senex ob naturam feni-
lem & deficientem gaudet temperamento

frigidiorē, & sanguine minū inflammabilē
& spirituoſo, (intellige ὡς τὸ πολὺ) ſi hic
vellet ſe ſimilibus conſervare, h. e. alimentis
minū calidis, minū ſpirituoſis, & pabulum
flāmæ vitali inſufficiens ſubminiſtrantibus, is
potiūſ penitus proſterneret ſuam naturam &
in præſentiffimum morborum & mortis ſeſe
conjiceret periculum. Itā ſi Cholerico in
ſanitatē latitudine conſtituto vellemus con-
ſervandi gratiā concedere aut præcipere u-
ſum calidiorum rerum non naturalium ob
rationem ſimilitudinis, eum potiūſ ad mor-
bum impelleremus, quam ut ſanum ſervare-
mus. Et hęc ratione Hippocrates eſt intel-
ligendus, quando dicit διὰ τὰ ὅμοια ὁ νόσος
ζίνεται ſcil. imprudenter adhibita. Junge ſis
Galenum comm. 3. aph. 18. & 5. de ſanit.
tuend. 2. Quomodo v. verba poſteriora ex-
poni debeant de curatione per ſimilia, illud
dicemus cap. ſeq. Nunc operæ pretium eſt
oſtendere limitationes & exceptiones gene-
ralioris regulæ de Similibus.

III. Debent ergo Similia cum pru-
dentiā ſeligi, & haud raro cum con-
trariis permifceri.

§. Prudentia illa, ad ſelectionem agendo-
rum ſive indicatorum ſimilium neceſſaria
potiſſimum conſiſtit in hoc, ut Medicus
exactè perſpectum habeat, in quo ſanitatē
gradu

gradu & statu versetur homo, cujus conser-
vationi sanitatis operam navare cupit. Debet
enim *conservare unumquemque in eâ cōstitutio-
ne, in quâ natura illum posuit. Si fuerit tempe-
ratus, tunc utamur similibus temperatis: in
intemperato, intemperatis, verbis C. Hofmanni.*

Hoc est: In intemperato debent similia non
ex asse respondere, sed ad alterum extremum
vel contrarium inclinare. V. G. Si fuerit
naturâ Cholericus, ut conservetur in sa-
nitatis latitudine, (nam ad meliorem sta-
tum reducere, quàm ille, qui est ab ipsâ natu-
râ, non est in Medici potestate, cùm hic
tantùm sit naturæ minister,) oportet simi-
lia miscere frigidioribus & sulphureas salinas-
que portiones in sanguine attemperare.
Sic & in aliis. Intereâ licet contraria ad-
dantur, manet tamen medicatio palmaria
*Similia similibus conservanda esse, in suo vi-
gore, cum sint similia natá τi, sec. quid,*
i. e. limitata, correctâ, appropriata, huic,
illi, isti subjecto, sub hac, istâ, illâ sa-
nitatis latitudine constituto. Jungatur

B. Hofmannus. Quòd si a. quis velit ex hac d. l. 6. c. 1.
mixturâ contrariorum cum similibus elice- §. 5. seqq.

re & fingere *contraindicationes αὐτενδείξις*,
ei nullam quidem scribemus dicam, quam-
vis non velimus inficias ire, eas potiùs specta-
re ad methodum medendi, ubi majorem
usum præstant. Quò verò quis limitationes

Sanitium per contraria rationem specialem sibi queat cognitam reddere, cujus expositio sibi hunc non vendicat locum, sed ad methodos tuendæ sanitatis spectat particulares, operæ pretium est, ut sedulò ruminetur ea, quæ in *parte Physiologicâ de differentiis sanitatis essentialibus & accidentalibus* dicta sunt, quod etiam in Medico erudito & prudente indubitatè perspectum & notum heic præsupponitur.

IV. Indicationes hujus methodi magis particulares desumuntur potissimum à triplici causarû sanitatis genere, & eodem cum modo generationis ordine invicem sequuntur.

§. Nolumus hîc controversari cum aliis, an etiam sanitatis subiectum, nec non accidentia ad indicantia rectè referantur, cum jam antè constet, litem omnem exituram in *questionem Logicam*, ut *Galenus* appellavit; Nihilominus nos existimamus, facile sufficere posse indicantia illa, quæ à causis petuntur, ceu palmaris considerationis in utraq; methodo. Quòd si ergò vel subiectum, vel accidentia ad indicationem aliquid conferant, possunt *coindicantium* nomine venire, & ità *coindicaciones σωυεγδείξεις Galeno* dictas constituere. Hâc vice tres autem sunt palmaris indicationes ad methodum conservandi

vandi pertinentes pro numero *trium indicantium* i. e. causarum sanitatis modum generationis includentium, procatactica, antecedentis, proxima, & respiciunt *tria indicata*, formaliter & materialiter talia, quorum *primum* est Futura sanitas, *secundum* Instans sanitas, & *tertium* Præsens sanitas. Ex comprehensione indicantis & indicati fit *indicatio* & *prima* quidem, Futuræ sanitatis per causas procatacticas prioribus similes promotio: *Secunda*, Instantis sanitatis per causam antecedentem priori similem continuatio, & *Tertia* Præsentis sanitatis per causam proximam priori respondentem conservatio. Dictæ hæ indicationes ratione doctrinæ in hac methodo habentur distinctæ, licet fortassis in ipsâ executione distinctio non adeò sit evidens. Declarabimus autem exemplo. Archiater consulens sanitati Regis aut Principis impræsentiarum licet sani nihil aliud intendere potest ac debet, quam ut primum præsentis sanitati suppetias ferat per causarum pro futurâ sanitate continuam productionem. Deinde ut eadem huic, illi, isti parti & ita toti corpori rectè communicentur, & denique actu secundo iisdem approprientur. Dicis: Videntur hæc *κενολογία* esse fuitiles, cum non videam necessitatem indicationum duarum posteriorum, cum secunda & tertia indica-

zio ad primam se habeat, ut effectus ad causam efficientem; quâ positâ in actu & ille ponitur necessariò. &c. Fatemur in methodo conservandi sanitatem indicationum harum differentiam non ubique, nec cuivis esse obviam, nihilominus non inanes esse λεπτολογίας & subtilitates vanas, non solum monstrat oppositorum ratio, quòd nimirum in medendi methodo omninò distinctæ sint hæ indicationes à causis desumptæ, quemadmodum inferiùs ostendemus; Verum etiam ad sensum demonstrari possit distinctio illa & diversitas indicationum in *methodo quoq, conservatrice*, licet non quoad universalem totius corporis dispositionem, attamen sub respectu ad hanc, vel illam corporis partem. V. G. Si Medicus providere cupit cuidam literato, qui Phœbo & Musis se consecravit, de sanitate capitis perenni, tunc non modò prospiciat de causarum pro-catarcticarum ritè se habentium continuatione, ut sanguis & spiritus laudabilis indefinenter gignatur; quod *prima* jubet indicatio, sed etiam hoc intendat, ut sanguis & spiritus laudabilis noviter genitus in aliis corporis partibus motu suo & bonitate naturali gaudeat, quæ est *secundæ* indicationis; quò idem sanguis & spiritus, (& hoc ex *tertiâ* indicatione) motu circulari illud exigente, etiam ad caput ritè feratur; ibidem-
que

que approprietur & activitatem suam exerat.
 An non hæc satis sunt inter se distincta, ita
 quidem, ut licet uni intentioni satisfactum
 sit, non tamen statim altera actu secundo
 sequatur, cum nonnunquam impedimentum
 aliquod intervenire possit, quod remore-
 tur secundum scopum, aut tertium. V. G.
 Licet aliquis bonâ fruatur victûs ratione, &
 per eam sanguis gignatur laudabilis & spiri-
 tuosus, contingere tamen potest per errorem
 externum in aliâ re commissum, ut sanguis
 ille vel profundatur, vel impediatur, ne ad
 caput in sufficienti quantitate feratur, aut
 licet eò feratur, per nimios tamen animi la-
 bores citius, quàm par est, dissipentur ejus
 portiones spirituosæ & liquor nervosus in-
 firmetur, ut ita nec tertiæ nec secundæ in-
 tentioni satisfiat. Horum impedimento-
 rum præcautio spectat ad secundam & ter-
 tiam indicationem. Aliàs non negamus
 primam indicationem esse fundamentum
 reliquarum, ut & totius methodi *ὕψιστης*,
 ad quam potissimum respexit *Hippocrates*
 in libris suis de diatâ & salubri diatâ, & *Ga-
 lenus* libris suis lectu haud indignis, quos
 inscripsit *ὕψιστην*, de sanitate tuendâ, quos
 secuti sunt plures alii, præsertim suprâ lau-
 datus *Valerola*, qui quasi nucleum & medul-
 lam elicuit ex scriptis *Hippocratis* & *Galen*,
 præcipuè ex illius quidem urgens dictum il-
 lud

6. epid. lud aureum : Ἀσκησις ὑγιῆς, ἀνορεΐη τρο-
 f.4. t.20. Φῆς, ἀνορεΐη πόνων : *Exercitium* i. e. con-
 tinuatio sanitatis consistit in hoc, non satiari
 cibus, & impigrum esse ad labores. Licet enim
 hæc duo non exhauriant totum sanitatis tu-
 endæ negotium, sunt tamen ejusdem duo
 præcipua capita, quemadmodum rectè ità
 appellat *Foësius*, quem vide. Obiter neque
 hic contigendum est, cùm faciat ad verifican-
 das similitum limitationes p. a. traditas, quod
 p. 928. animadvertit *Franc. Vallesius* doctissimus
 commentator in *Hipp. Epidemior. libros ad h. l.*
 (Textus ipsi est 19.) non adeò omni ex
 parte universaliter esse accipiendum hunc
 textum, cùm sint quadam natura, quæ ob in-
 gentem dissipationem plurimo cibo & nullo mo-
 tu indigent. Hinc rectè concludit, modum
 hunc accipiendi cibum & laborandi per bonam
 valetudinem optimè definiri, ut cibus capiatur
 infra satietatem & labores suscipiantur sine
 pigritiâ. Quòd si qui specialiores vel indi-
 catorum vel indicationum terminos ad hanc
 methodum pertinentes desideraverit, ille
 p. 76. seq. eosdem petat ex *Physiologicis cap. de modo ge-
 nerationis sanitatis*, cùm antea dixerimus in-
 dicantia & indicata in eo convenire, quòd
 sint sec. naturam.

V. Methodus conservandi sani-
 tatem plurimas sub se comprehendit
 spe-

species pro varietate subjeetorum:
V.G. Methodum tuendæ valetudinis
infantum, puerorum, adultorum,
virorum, senum, virginum, mu-
lierum, viduarum, literatorum, mi-
litum, opificum, corydonum, &c.

§. Duo heic nobis posse objici videmus,
ad quæ erit respondendum. *Primum* est,
cur omittamus divisionem methodi Hygie-
nes secundum tres differentias sanitatis essen-
tiales v. g. in methodum conservandæ tem-
periei, sanitatis organicæ, unitatis vel con-
tinuitatis? &c. Nos minimè quidem repre-
hendere illam divisionem, verùm existimasse,
quòd non sit necessarium, ut ejus peculiaris
fieret mentio, cùm vel nunquam vel rarissi-
mè (in certis scil. casibus, in quibus tamen
defectus organicæ structuræ non ampliùs at-
tenditur) separatam postulent considerationem,
quin semper sunt conjunctissimæ. Quid?
quòd implicite eandem, ut alias quasdam
differentias methodorum, quas heic non at-
tingimus, innuere voluerimus superius ad
finem expositionis Dogmatis tertii. *Alterum*
verò majoris videtur adhuc esse momenti,
dum nō nemo hac in nos posset uti invecti-
va. Vah! quas fingitis methodorū conserva-
di sanitatem species? Profectò videmini

λήρον

λήρον ληρεῖν & futes deblaterare nugās.
 Quis enim unquam audivit, quòd rustici,
 opifices, milites, studiosi bonā gaudentes
 valetudine ad eandem conservandam deside-
 raverint Medici operam? Hoc sanè quilibet
 rationis compos facere poterit, quod bruta
 naturæ stimulo faciunt, ut studeat suæ sanita-
 tis conservationi, cum & hoc appetitûs na-
 turaliter se habentis proprium sit, fieri ad bo-
 num, h.e. ad sui perennitatem, & perfectio-
 nem. Hinc *Simplicius*: φύσει μὲν ἔκ ἀν-
 θρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλογα ζῶα καὶ τὰ
 φυτὰ καὶ λίθοι καὶ πάντα ἀπλῶς τὰ ὄντα τῷ
 ἀγαθῷ ἐφίεται. *Quid* verò meliùs homo
 posset appetere, quàm sanitatem? Quæ sa-
 nè teste *Plutarcho*, divina res & πλείους
 ἄξιον τοῖσι ἀνθρώποισι plurimum estiman-
 da sit hominibus, verbis *Hippocratis*. Acce-
 dit, quòd ipse homo per rationis usum nullo
 negotio perspectū habere possit, quæ sibi sint
 proficua, quæve nociva? &c. Bona verba,
 fodes. Licet enim non refragemur, infe-
 rioris conditionis homines, nec non eos, qui
 licentiùs vitam transigunt, rarò Medici im-
 plorare auxilium, quandiu commodā fru-
 untur valetudine, minimè tamen propterea
 sequitur, quòd Medicus ignorare possit aut
 debeat methodos conservandi sanitatem eo-
 rum. Ecquid enim frequentius contingit,
 quàm

comm.in
 Epictet.

de dicetā
 in fin.

quàm ut talis sortis homines ex nimia licentiâ
erroribus gravioribus commissis in morbo-
rum sese præcipitent pericula, quibus obruti
cogantur operam Medici expetere. Hic v.
quei poterit curationem ritè instituire, nisi
prius calluerit ex methodo conservativâ uni-
cuique subiecto accomodatâ tantillum illud
sanitatis, quod in morbo iplo superest, tueri.
Et hoc indicare voluit *ἐναμφοισθητῶσ*

Divus *Cors* per *Consuetudinem*, quo- f. 2. aph
rum meminit in *aphorismis*. Unde, quæso, 49. 50.

petet Medicus notitiam consuetorum, nisi è
methodo *ὕγιεινῇ* particulari? Hæc n. mon-
strat, quidnam huic, illi, isti subiecto soleat
convenire & arridere, quid non? Quantum
verò valeat cognitio illa assuetorum, egre-
giè te docebit historia illa, quam notavit *Rei-
nerus Solenander*, quamque propterea inte-

gram, ceu apprimè huc facientem, Authoris
verbis lubet inferere: *Accidit, ut rusticus
quidam febriens acutissimè per ductus ad hospi-
tale, nullis remediis à D. Gioberto curari potue-
rit. Tandem ex morituro quasivit, ecquid
peteret, quæ fuisset victus ratio antea? Dite-
bat, se planè ab isto cibo & potu & syrupis, &
id genus similibus & lecto, qui nimis esset mol-
lis, abhorrere, quòd non dormisset intra 19.
annos in lecto, atque usus fuisset cepis, caseo
bubulo, & similibus dure coctionis, sub dioq;
in stramine, vestitus dormivisset. Tandem*

D. Gi-

Conf.
Med.
Sect. V.
O. 16.
C. XV.
p.m. 489

D. Gisbertus una nocte permisit, ut in stramine dormiret, deinde ut afferretur cepa, sal, cum aqua frigida; consensit & hic D. Gisbertus, arbitrans illum tandem citius moriturum, cum ille postridie adstaret igni præter omnium opinionem. Videndum igitur Medico diligenter, ut consuetudinis habeat rationem in omni morbo. Ostendit D. Gisbertus hoc exemplum multis bonis viris advocatis, dignum quod observetur. Hæc Solenander. Profecto, si Gisbertus medicus citius in memoriam revocasset è methodo rusticorum, rusticos aliam conservandi rationem postulare; quàm aliis vitæ conditionis homines, & ita indicationem à simili maturè & dextrè applicuisset methodo medendi, haud dubiè rusticus ille non debuisset tandiu conficari cum morbo hoc febrili acutissimo, quin potius ocyus pristinam quivisset gaudere sanitate. Huc quoque pertinet illa observatio de stabulario quodam, quam annotavit

l. 5. l. M. e. 46. §. 2. ex eodem Solenandro C. Hofmannus, quod febricitans translatus in conclave mundum; pejus habuerit, relatus in stabulum suum convalesceret; quamvis, ut verum fatear, in dicto authore hanc non potuerim invenire historiam; unde existimo, Hofmannum respexisse ad priorem, & aliis verbis stabularium pro rustico, stabulum pro stramine proposuisse. Quicquid tandem horum sit, tantum abest,

ut de rei ipsius veritate dubitare debeat,
quod potius quotidiana confirmet experien-
ta, per indulgentiam moderatam con-
suetorum haud paucos à gravissimis cu-
rari morbis, præsertim febrilibus, ut
ità omninò medicus perspectas habere
debeat methodos speciales cuique subjecto
conservando accommodas. Verùm cum eas-
dem proponere nec sit hujus loci, nec no-
stri Instituti, cum tantùm generalia Medi-
cinæ fundamenta proponere noster fuerit
scopus, igitur hac vice *methodum vniuersalem*
generalem concludimus.

CAPUT III.

De Methodo Medendi in genere.

I. **M**ethodus medendi est altera
methodi medicinalis pars,
quæ monstrat modum sanitatem a-
missam per certas indicationes re-
cuperandi.

§. Linquimus aliis suas descriptiones,
quamvis sint pleræque metaphoricæ, dum
viam locò generis ponunt cum Galeno: Ta- Ex. VIII,
lis etiam est illa D. Lindeni in *Selectis: Metho-* §. 62,
du est certa, tuta, brevis via reducendi agros
ad sanitatem pristinam. Facilis enim tropi
hujus est expositio & ità tolerari potest.

Hh

Cum

l. 4. f. 1. c. 11. Cum nostrâ omninò convenit, quam tra-
didit D. Rolfinkius in Ordine ac Methodo. Me-
thodus medendi est ars, quâ per indicationes
auxilia inveniuntur, ut deperdita hominis sa-
nitas reparetur. Differt hæc methodus à
priori, quòd illa spectet ad sanitatem præ-
sentem: Hæc ad sanitatem deperditam. Illa
petat indicationes à rebus s. n. hæc à rebus p.
n. cum sec. naturalibus collatis. Modus etiam
consistit in ordine certo & ratione inventio-
nis agendorum & executionis secundum in-
dicationes, quas propterea rectè appellâ-
l. 6. c. 5. runt *carceres* & ὀρμητήριοι C. Hoffmannus
§. 1. d. 1. & Lindenius.

II. Fundamentum generale hujus
methodi, ceu Scopus universalissi-
mus est, quòd Contraria contrariis
debeant curari.

§. Prorsus supervacaneum esset corrade-
re loca ex Hippocrate & Galeno, in quibus
hujus universalissimi canonis meminerunt.
Etenim τίς ἔκ οἶδεν, ὅτι τὰναντία τῶν ἐναν-
τίων ἰάματα; μὴ γὰρ Ἰπποκράτης ἡ γράμμη
μόνος, κοινὴ πάντων ἀνθρώπων ἐστίν. Quis
ignorat, quòd contraria contrariorum sint re-
media? Non solum n. Hippocratis est senten-
tia, quin omnium hominum communis, teste
de V. S. Galeno. Adeò quidem recepta ab omni-
adv. Eras. c. 6. bus, ut hodieque ferè in proverbium abie-
rit.

rit. Neque verò Hippocrates κατὰ ῥητὸν I. de flat.
 illud aliquoties repetiit, sed & κατὰ διάνοιαν P. 296.
 inculcare voluit aliquoties, præsertim in cd. Foëf.
 definitione artis medicæ, quod ἰητρικὴ sit
 πρόθεσις καὶ ἀφαίρεσις, ἀφαίρεσις μὲν
 τῶν ὑπερβαλλόντων, πρόθεσις δὲ τῶν ἐλ-
 λειπόντων. *Medicina sit additio & ablatio:*
ablatio quidem eorum, quæ excedunt; additio
v. eorum, quæ deficiunt, quemadmodum ali-
bi demonstravimus. Superest tantum, ut
difficultatem illam expediamus, quam suprâ
tetigimus ex loco Hippocratis obortam: Διὰ not. ad
τὰ ὅμοια προσφερόμενα ἐκ νοσεόντων Jessen.
ὑγιαίνοντα. Per similia oblata ex egrotan- jud. de
tibus convalescunt. Hoc n. videtur impli- S. V. S. D.
care contradictionem: Si aliquoties per si- p. 31.
milia oblata sit curatio, non erit universalis-
simus scopus: Contraria contrariorum re-
media: Verum hanc difficultatem jam du-
dum expediit ipse Galenus ad alium Hippocra- 6. Epid.
tis locum in Epidemiis: ἐργάσασθαι τὸ ὅμοιον, l. 2. t. 9.
οἷον ὀδυῶν ὀδυῶν πάλαι: operari simile,
veluti dolor dolorem sanat; quæ integra Galeni
expositio, in quantum huc facit meretur ap-
poni; præsertim cùm opera Galeni rarò in com.
sint in Studiosorum medicinæ manibus: 2. t. 9.
 Φευκτέον ἡμῖν ἐστὶ τὰς τοιαύτας ψαφὰς
 ἀπάντων τῶν ἐξηγητῶν, προσιεμένων θερα-
 πείας πινὰς ἐνίοτε διὰ τῶν ὁμοίων γίνεσθαι, &
 Hh 2 μὴ

μη δια παντός ὑπὸ τῶν ἐναντίων, ὅπερ αὐ-
 τὸς ὁ Ἱπποκράτης ὑπονοήσας τινὰς οἰήσεσθαι
 5. aph. 21. δι' ἐνὸς παραδείγματι ἐνεδείξατο τὴν
 ἀπάτην αὐτῶν ἐν ἀφορισμοῖς γράψας.
 Ἔστιν ὅκτι ἐπὶ τεταίνῃ ἀνευ ἑλκεῖ νέω εὐ-
 σάρκῳ θέρεσθαι μέσθαι, ψυχρὸ πολλὰ κατὰ-
 χυσις ἐπανάκλησιν θερμῆς ποιέεται. θερ-
 μη δὲ ταῦτα ῥύεται. ψυχρὸν γὰρ πάθει
 ὄντα τὸν τέτανον, ὁμοίῳ βοηθήματι δόξει
 τὸ λύεσθαι, ψυχρὸν ὕδωρ καταχέων αὐτῷ.
 τὸ δ' ἔχ' ἔτως ἔχει. θερμασίας γὰρ ἐπανά-
 κλησιν ποιησάμενον ὠφελεῖ, ὥς εἴγε μὴ
 ποιήσασθαι ταύτην, ἐχάτως βλάψει. ὥσπερ
 δεῖται, δοκῶν εἶναι βοήθημα ψυχρὸν, τῷ
 θερμαίνειν ὠφελεῖ ποτε πάθει ψυχρὸν
 τὸν τέτανον. ἔτως ἕτερα θερμαίνοντα καλὰ
 συμβεβηκὸς ψύχει, διαφορῶντα τὴν πυ-
 ρώδη θερμασίαν. Καί μοι πρὸς τούτων ἐν ὅλῃ
 τῇ τῆς θεραπευτικῆς μεθόδῃ πραγματεία
 γέγραπται, διὰ τῶν ἐναντίων βοηθημάτων
 τῷ πάθει τὴν θεραπείαν ἐπιδεικνύναι γίνε-
 σθαι διὰ παντός. οἱ δὲ δι' ὀδύνης μείζοντες
 ἡγούμενοι θεραπεύεσθαι τὴν ἐλάσσονα, μέ-
 γιστον ἔτι παρορῶσιν. ἔτι γὰρ ἡ ὀδυνὴ τὴν θε-
 ραπείαν ἐργάζεταί τῆς ὀδύνης, ἀλλὰ τὸ σὺν
 τῇ ὀδύνῃ βοήθημα τὸ ποιῶν αὐτὴν πά-
 θει. ἔμαθες γὰρ, ὥς ἔδενός συμπλήματι ἡ
 θερά-

Θεραπεία γίνεται πρώτως, ἀλλ' αἰεὶ τῆς
 ἐργαζομένης αὐτὸ διαθέσεως· εἰ δέ τις εἰδὲ
 ποτε μὴ πρώτως, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀ συμβεβη-
 κὸς Φαίητ' ὁμοιατῶν ὁμοίων εἶναι θεραπευ-
 τικά, διὰ μέσων τῶν πρώτως ἐναντίων, ἀλη-
 θῇ τέ φησι, καὶ μεμάθηκας ἐπισημονικῶς
 αὐτὸ, διὰ τε τῆς θεραπευτικῆς πραγμα-
 τείας ἔ προσέτι διὰ τῶν εἰς τὰς ἀφορισμῶν
 ὑπομνημάτων, &c. *Fugienda sunt nobis
 huiusmodi scriptura omnium interpretum,
 qui admittunt curationes quasdam fieri per si-
 milia, & non semper per contraria; quod ipse
 Hippocrates suspicatus quosdam aliquando opi-
 naturos, unico exemplo indicavit eorum de-
 ceptionem in aphorismis scribens: Quod si in
 tetano sine ulcere juveni carnosio astate mediā
 frigida multa fiat perfusio, facit hac revoca-
 tionem coloris. Calor autem haec sanat. Fri-
 gidum namq; nervorum affectum tetanum si-
 mili auxilio se curare quispiam putaverit, si
 frigida ipsum aqua perfuderit: Verum non ita
 se habet: Nam revocationem caloris efficiens
 prodest, quam nisi efficeret, summe noceret.
 Atqui sicuti hoc auxilium frigidum cum vi-
 deatur, calefaciendo nonnunquam frigidum
 morbum tetanum tollit: ita alia contra cale-
 facientia ex accidenti refrigerant, dissipantia
 sive discutientia igneum calorem. De his ve-
 rò mihi in omnibus de arte curativa libris latè*

disputatum est, per auxilia affectui contraria
semper fieri curationem demonstranti. Sed qui
majori dolore existimant curari minorem, ma-
ximè falluntur: Neque enim dolor curationem
efficit doloris, sed remedium cum dolore con-
iunctum doloris auctorem delet. Didicisti
enim, quod nullius symptomatis fiat curatio
primò, sed semper illud efficientis morbi. Quod
si verò quis neutiquam primò, sed aliquando
per accidens dixerit similia similibus esse reme-
dia, per media illa, quae primò sunt contraria,
ille vera dicit, & accurate didicisti hoc ex me-
thodo medendi & commentarius in aphorismos,
&c. Cardo responsionis Galenicæ in hoc
versatur, nunquā reverā & primò similia esse
vel esse posse remedia similibus in curatione
morborum, sed semper contraria. Et licet ali-
quando ita videatur, non tamen effectum cu-
rationis dependere à simili quā tali, sed quia
vel contrarius sub illo simili latet scopus, vel
etiam manifestè contraria sit operandi
ratio. v. g. aquæ frigida affusio in tetano
correpto iuvene (quod tamen remedium
plenum periculi esse, quale Græcis forsā ali-
quando prodesse potuit, aliis non æquè, re-
ctè ex Riolano observavit C. Hofmannus in
M. S. quodam) dum facit ἐναντία κλησιν,
operatur contrario respectu morbi modo,
dum frigus aquæ affluviū calidi scil. sangui-
nis cohibens calidum copiosius esse interius facit,
quasi.

quatenus eum intrò cogit suâ vi, eumq, quâ-
 si compellit fugitivum per ἀντιπερίσσειαν
 ad interna, ubi auctior redditus calor causam
 eò confidentiùs aggreditur morificam, quem-
 admodum optimè ἐμφασιν hujus vocis
 ἐπανάκλησις declaravit J. C. Dieterichius n. 307.
 in *fatréo Hippocratico*, ità dum quædam ca-
 lesfacientia per διαφόρησιν igneis & fuligi-
 nosis portionibus in sanguine exitum pa-
 rant per poros cutaneos, non prout sunt si-
 milia, sed per & propter contrarietatem o-
 perantur; Nam præsentia ignearum por-
 tionum & remotio sive exclusio illarum sunt
 contraria sive opposita. Ità evulsio dentis
 dolorosa non per dolorem juvat, sed per re-
 motionem causæ morificæ in dolente den-
 te antea præsentis; ità cum unctione in dolo-
 re ischiadico, cum aliis quæ videntur similia,
 comparatum est, ut nihilominus juvent per
 modum morbo contrarium. Verum enim-
 verò quamvis hæc responsio non sit asper-
 nanda, utpote satis accurata, attamen neque
 hoc prætermittendum esse censemus, quod,
 quemadmodum in cap. præced. similia in
 methodo conservandi suas admittere limita-
 tiones & restrictiones ostendimus; ità &
 contraria suis opus habeant correctionibus
 & temperamentis, ut aliquando tùm remit-
 tant à nimio gradu oppositionis, cùm con-
 traria quæ in toto pugnant, non solum agro-

II. meth.
m, 12.

tantem superant, sed & medicum, sicut alicubi loquitur Galenus. Interea manet firmo stans talo fundamentum illud Indicationum universale: Contraria curanda contrariis. Neq, n. hoc aliquando verum esse potest, aliquando falsum, sed semper & ubiq, manet verum. Et quisquis scopum hunc neglexerit, ab eo confunditur tota medendi methodus, rectissime judicavit, modò etiam ubique observâisset, laudatus sæpè Galenus: Οὐ ποτε μὲν ἀληθὲς γίνεταί τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ὑπάρχειν ἰάματα, ποτὲ δὲ ψεῦδος, ἀλλὰ διὰ πάντων μένει ἀληθὲς. Et p. p. Συγχεῖται ἡ θεραπευτικὴ μέθοδος ἀπασί τῶν παρδόνῃ τῷ σκοπῷ. Ergò quemadmodum medetur aliquando & habet indicationes scil. à contrario ὁ ὑγιεινὸς, quatenus curat intemperies naturales, sed non dicitur curare propter latitudinem sanitatis, quæ comprehendit sub τῷ conservare. Pariter conservat habetque indicationes (scil. à simili) θεραπευτικῆς, sed non dicitur, quia τὸ mederi est evidentius, h. e. primarius illius scopus complectens sub se illas à simili indicationes.

III. Contrariæ indicationes per similia magis vel minus debent esse limitatæ & correctæ.

5. Si

§. Si vis hujus dogmatis *rationem*, dabi-
mus evidentissimam *geminam*, quarum *pri-*
ma est, quia omnis morbus præsupponit ad-
huc aliquod subiectum vivens, & ità aliquid
residuum de sanitate. Et hoc similibus
debet conservari, de quâ ratione superius
modò dictum est. *Alteram* rationem suppe-
ditat iterum *Galenus* aliquoties in *commen-*
tariis in Hip. de rat. vidus victûs in acutis, de-
monstrans omnem nimiam mutationem in
contrarium esse maximè noxiam corpori, quod
non solum de victûs ratione accipiendum,
sed ad omnem actionem curativam extendi
potest, immò debet, ut ità *summa omnis cu-* comm. 2.
rationis hæc esse debeat, præcauere nimias in t. 320
contrarium mutationes κεφάλαιόν ἐστι, πε-
φυλάχθαι τὰς ἀθρόας μεταβολὰς ἐπὶ ἰα-
ραντία. Cur: quia valde nocet corporibus:
ἡ ἀθρόα μεταβολὴ & σμικρὰ βλάβη τὰ
σώματα. Nimirum eodem modò com-
paratum est cum morbis, quemadmodum
cum vitiis moralibus. De his sanè doce-
mur ab *Aristotele*, ea quidem esse extrema re-
spectu medi, quod est virtus, ità tamen
distare, ut aliud magis, alterum minus ab hoc
recedat; imò nonnullis extremis similitudo
quædam videatur cum medio πρὸς μὲν τὸ μέ- 2. Eth. 8.
σον ἐνίοις ἄκροις ὁμοιότης τις φαίνεται; inter
se invicem autem vitia quàm maximè distent.

πρῶτῳ τὰυτὰ ἀφῆκεν ἀλλήλων ἢ τῶ
μέσῃ. Ità se res habet cum morbis : Alii
magis alii minùs recedunt à statu s. n. Nihilo-
min⁹ omnes quodammodo participant aliquid
de naturâ ; non secus ac vitia moralia aliquid
commune habent cum virtutibus, nimirum,
quòd etiam in actionibus humanis funden-
tur. Quemadmodum ergò non penitus
destruendæ sunt actiones vitiosorum, sed
tantùm corrigendæ, aliæ magis, aliæ minùs,
ut ad mediocritatem redigantur : Ità & mor-
borum causæ non sunt extirpandæ, quate-
nus fundantur in partibus hominis naturali-
bus, humoribus, spiritibus &c. sed tantùm
sunt immutandæ, magis vel minus, prout
recessus major vel minor à sanitate exegerit.
Ad summam : Quemadmodum *omne ma-*
lum bono opponitur tanquam ἀσυμμετρία τῇ
συμμετρίᾳ, teste Ammonio apud Piccartum
in Diss. de Oppositis θ. 39. Ità & morbus ejus-
que curatio inter se opponi debent. Note-
tur heic vox ἀσυμμετρία (non ἀμετρία.)
quia etiam malum adhuc aliquam videtur
habere regressionem ad τὸ σύμμετρον.
Verùm oportet nos redire in viam.

Phil. Alt.
p. 225.

I V. Indicationes ergò omnes
hâc methodo dicendæ sunt curati-
væ, nullavitalis, nulla præservato-
ria, nulla mixta.

§. Proh!

§. Proh ! Deum immortalem ! inquieti
multi, quàm hoc μέγα λίαν αἴτημα ? Anne
παρρησία hæc contradicendi omnibus penè
Medicis præservatoriam, curatoriam & vi-
talem in hac methodo unicè urgentibus im-
punè vobis abibit ? Quis vobis hancce de-
dit potestatem divortium faciendi à receptis-
simâ tot χαρμέντων Doctorum sententiâ ?
Respondemus παρρησιαστικῶς : *Veritas il-
la invincibilis, ἀνίκητος ἢ ἀλήθεια*, uti ap-
pellavit *Clemens Alexandrinus* : Illa omnibus
docentibus qs. & scribingentibus hoc seriò in-
jungit, quod mater Achillis ad filium apud
Homerum dixit :

*Iliad a. v.
363.*

Ἐξαύδα, μὴ κεύθε νόω, ἵνα εἶδομεν ἀμφω.

Eloquere, nec cela animo, ut sciamus ambo :
Illa verius de se gloriari potest, quàm *Mene-
laus* apud eundem :

*Odyss. d.
v. 347.
seq.*

— — — — Οὐκ αὖ ἔγωγε

Ἀλλὰ παρέξ εἵποιμι παρκαλιδόν, ὅδ'
ἀπατήσω.

*Non ego alia præter verum dico declinando,
neq. decipiam, Illa licet aliquandiu tecta sit &
ignorata, tandem tamen ἐξελέγχει μόνος
ἀλάθειαν ἐτήτυμον χρόνος*, teste *Pindaro*,
in lucem prodit veritatē certam solūm tempus. in *Olym.*
Et quidni nobis licitum esset veritatis unicè
eliciendæ aut producendæ gratiâ animi sensa
expo-

Od. 10.

exponere, quod jam aliis liberum fuit? Ne autem sub umbrâ videamur velle latere, demonstrabimus evidentibus rationibus Dogmatis nostri veritatem. Prius membrum quod omnes indicationes debeant esse *ἡγεγρευμένα* curatoria, ita facilimè potest probari: 1. Quæcunque indicationes debent esse contradistinctæ ab indicationibus alterius methodi, illæ non possunt aut debent nominetenus cum iis confundi. Sed indicationes methodi *ἡγεγρευμένας* debent esse contradistinctæ ab indicationibus methodi *ὕγεινῃς*. Ergò 2. Quem scopum præfixum habet methodus ipsa, eundem etiam præfixum habere debent indicationes ejusdē propriæ. Sed methodus medendi curationē tantum sibi habet præfixam. E. & indicationes ejusdem. Dubitasne de veritate minoris? Eandem confirmavimus Dogmate II, demonstrantes ex *Galeno* nunquam negligendum esse fundamentum methodi medendi generale: contraria contrariis curanda. Verum probè novimus, quid excipiant? Nimirum concedi quidē posse in laxiori significatione & generaliori, quod omnes in methodo medendi sint curativæ, quatenus methodus ipsa etiam dicitur curativa in genere: Verum, si strictè, specialiter & accuratè velimus, uti quidem debemus, rem exponere omninò illa tantum indicatio curativa dicenda est, quæ respicit morbum factum & præsentem: Quippe *πρæsentium sunt*

curationes, futurorum v. preservationes: Quæ
 verò nec nunc laedunt, nec laesura timentur,
 ea ab utroq; artis munere, tum eo, quod cu-
 rat, tum eo, quod providet, excesserunt, sicut
 accuratè distinguit Galenus. Τῶν μὲν γὰρ ὄντων 4. meth.
 αἱ Θεραπείαι τῶν δὲ ἔσεσθαι μελλόντων αἱ m. 3.
 προφυλακαὶ τὰ δὲ μήτ' ὄντα μήτε βλά-
 ψαι προσδοκόμενα, καὶ τῶν Θεραπευτικῶν,
 καὶ τῶν προφυλακτικῶν μέρους τῆς τέχνης ἐκ
 πέπλωκεν. R. Res hercle mira! si non pla-
 nè est ἐκ τῶν γελοίων. Quis enim aliam τῶν
 curationis aut τῶν curativi aut τῶν medendi
 expetiit significationem, quàm hanc ipsam
 strictam & determinatam ad morbum præ-
 sentem. Absentis enim morbi nulla est cura-
 tio, nulla medendi methodus, nulla indica-
 tio curativa. Verùm anne vos adhuc in eâ
 versamini opinione, morbum posse esse
 præsentem absque præsentia causarum?
 Certè opinionis hujus absurditatem jam du-
 dum in Pathologicis aperuimus. Ergò nunc p. 173.
 potius invertimus argumentum proprio ad- scq.
 versarios nostros jugulantes gladio: Si cu-
 ratio est præsentium, sequitur, quòd & re-
 motio causarum morbificarum ad curatio-
 nem pertineat & non ad præservationem,
 cùm & hæ unà cum morbo sint præsentem.
 Sed verum prius. E. &c. Nunc non ampliùs
 erit aliqua difficultas confirmandi etiam al-
 terum

alterum, sive posterius Dogmatis nostri membrum, quod nulla sit vitalis, nulla præservatoria, nulla mixta, dicenda. Ratio generalis est in promptu, si enim ita appellantur, minus accuratè dicuntur: Quod si n. curativæ accuratè loquendo sunt indicationes, non erunt simul acuratè loquendo præservativæ, aut vitales, aut mixtæ. Ut verò in specie de-
 tegamus ἀκυρολογίαν eorum, qui hætenus ita appellarunt, & primò quoad indicationis
 9. m. in vitalis appellationem, quam *Galenus* σκοπὸν
 13. & c. 7. τῆς διωάμεως vocavit, i. e. indicationem à
 viribus, eique primas inter reliquas tribuit; acriter simul insurgens adversus eos, qui eandem negare ausi sunt. Hunc secuti sunt penè omnes Institutionistæ, ut faciliè possemus aliquot folia complere testimoniis pro indicationis hujus confirmatione facientibus, si liberet aut liceret. Verum enim verò ut taceamus, *Galenum* esse incertum & obscurum, quid velit propriè per διώαμιν, licet nos vel temperamentum corporis organici aut partis ejusdem vitale & actuale, vel dispositionis sec. nat. generalis ex temperie, organicâ structurâ & continuitate resultantis rudimenta in statu p. n. residua, optimè intelligere possimus; non videmus, quâ ratione hæc indicatio à viribus sumpta differat à curatoria & præservatoria vulgò ita

ità dictâ. Audiamus ipsius *Galenum* differentem de hac indicatione vitali, & quomodo ei satisfieri possit ac debeat, & examine-
 mus : Ἐν τινῶν φυλαχθήσεται ἡ τῆς διωά- 9. m. m.
 μεως φυλακή; κατὰ μὲν πρῶτον λόγον ἐκ 13.
 τῆς ἐσίας αὐτῆς τὸ κενέμενον ἢ ἀλλοιζο-
 μενον ἐπανορθῶθαι, κατὰ δεύτερον δ' ἐκ τῆς
 κωλύειν ἡμᾶς τὰ κενῶν ἢ ἀλλοιῶν τὴν ἐσίαν
 αὐτῆς διωάμενα, &c. *Ex quibus conser-*
uatur virtus vitalis? Primâ ratione corri-
gendo, quod ex substantiâ corporis vel partium
evacuatum aut alteratum est: alterâ ratione,
prohibendo ea, ne substantiam illorum eva-
cuare queant aut alterare (aut continuitatem
etiam solvere, quod addendum voluit ibid.
Galenus). Nunc tumet ipse perpende, qui
 imbibisti principia methodi *Capivaccianæ*,
 modo animus non penitus illâ hypothesi
 præoccupatus fuerit, an non prima ra-
 tio satisfaciendi indicationi vitali sit curato-
 ria; secunda verò præservatoria ex illorum
 sententiâ? Nos profectò nihil quicquam
 differentia perspicere possumus. Quid n.
 in præsentī morbo alteratum in contrarium
 corrigere, & evacuatum reparare, aliud est
 quàm curare? Quid impedire vel prohibe-
 re, ne impoſterum è corpore nostro aut
 parte ejus aliquid evacuetur aut alteretur
 præternaturaliter, nisi præſervare ex ipsorum
 hypo-

hypothesi, vel ex nostrâ, etiam curare? Quæ
ergò & ubi est necessitas illa distinguendi in-
dicationem vitalem ab indicationibus reli-
quis? Equidem nec nos negamus dari indica-
tionem τῆς δυνάμεως scil. à viribus de-
sumtam, sed hoc concedere non possumus,
eam esse methodi medendi propriam, quin
potius universalem, & utrique methodo
communem, quatenus utraque finem pro-
positum habet *Sanitatem* cumque *sanitate*
vitam, & utriusq; continuationem, quæ quid
aliud quàm virium continuatio, vel indica-
tio vitalis? Verùm satis de hujus ἀκυρολο-
γία. Properandum ad *secundam*, quam
dicunt esse *preservatoriam*, προφυλακτι-
κὴν & causas respicere morbificas. Circà
hanc non minor est confusio, non paucio-
res sunt absurditates, quàm in priori; ità
ut nec ipse *Galenus* eas occultare quiverit,
multò minùs excusare. Quod si n. quæra-
mus: Quas causas intelligant: an morbi
præsentis, an v. futuri? Si dicant, futuri;
quia hac est vera nota veræ indicationis futu-
ræ, ut respiciat τὸ μέλλειν ἔσεσθαι τὴν νόσον,
I. m. m. *futurum morbum*, teste ipso *Galeno*; Tunc
2. nos absque hæsitantiâ reponimus, hanc in-
dicationem planè non esse hujus loci; quia
in methodo medendi præsupponitur morbus
præsens & factus; quod vel ex ipsâ defini-
tione

tione methodi illius, quam ὁμοθυμαδὸν pro-
 ponere solent, & nos quoque approbavi-
 mus, elucescit. Ubi enim præsupponitur
 deperdita vel amissa hominis sanitas, ibi ne-
 cessariò morbi præsentia concedenda est. Si
 morbus præsens fuerit, ejus etiam causæ
 præsentibus sint, necesse est. Quòd si verò
 pura præservatio versatur & versari debet in
 ablatione causæ nondum facientis morbum
 præsentem, potiùs accedit ad ὑγιαίνην me-
 dicinæ partem sive ad methodum conservan-
 di, quemadmodum rectissimè & verissimè
 judicavit *D.D. Rolfinkius*. Si verò dicant,
 præsentibus etiam morbi respicere causas hanc
 indicationem præservatoriam, quemadmo-
 dum ex d. *Galen* loco patet, ubi in termi-
 nis docet προφυλακή ἐστὶ τὸ τὴν νόσον ἐργα-
 ζόμενον αἴτιον ἐκκόπτειν; causam morbum
 producentem exscindere vel adimere; tunc
 non veremur dicere, hanc opinionem esse
 unam ἐκ τῶν ἀκυροτάτων καὶ γελοιοτάτων.
 Qualis enim hæc est προφυλακή mali, si
 jam jam præsens vires suas exeruit. Idem
 profectò esset, ac si quis vellet dicere de ci-
 vibus in aliquâ urbe ab hostium turmâ ob-
 sessis, ità quidem ut hostes jam muris adstent
 & in portas arietare tentent, quòd hi sese
 præservent, dum omnem pro abigendo
 hoste impendunt operam, quò quid dictu
 absurdum

O. & M.
 l. 4. f. 1.
 c. 13.

I. Sam.
XVII.34.
seqq.

absurdus ? Aut dum de Davide legimus in
Sacro codice, quòd leonem & ursum ra-
pientes oviculam de grege ceperit, trucidâ-
rit, & oviculam ereptam recuperârit, si quis
itâ vellet exprimere : David præservavit ovi-
culam à leone & urso, an non esset λόγος
καταγελώμεν ? Profectò longè diversa
sunt *præservatio* & *liberatio*. Itâ & minimè
quadrat loquendi modus hicce, indicatio-
nem esse præservatoriâ, si in morbo præsen-
te caussarum fit remotio : quin potius est *cu-
ratoria* & quidem primaria, uti mox audie-
mus. Hanc absurditatem equidem vidit
2.aph.22. *Galenus*, unde culpam devolvere conatus est
in recentiores quosdam sui temporis medi-
cos, ipse verò mediam eligere viam consti-
tuit, & remotionis caussarum morbifi-
carum in morbo præsentè indicationem
μικτὸν γένος ἔκ τε προφυλακῆς καὶ θερα-
πείας *mixtum genus ex præservatione & cu-
ratione* appellare non dubitavit. Et hæc est
tertia indicationis denominatio, quæ super-
est nobis ventilanda. Videmus autem in-
ter recentiores nonnullos hanc amplexos
esse. Verùm cui bono id fiat, planè non
intelligimus. Cur enim non liceret & τὰ σῦκα
σῦκα, ἢ τὴν σκάφην σκάφην, ἢ τὴν κάρ-
δοπον κάρδοπον λέγειν ? Quòd si non nisi
remotione caussarum morbificarum affe-
ctus

Quis tolli poterit, cur non indicatio τὴν ἀναί-
 ρεσιν ἰῶν ἰοιῶτων αἰτίων monstrans esset cura-
 tiva dicenda? Instans: Licet ratione præsentis
 affectus ita queat dici, Medicus tamen pro-
 spicere etiam debet de futuro, ne imposte-
 riterum in eundem incidat affectum, & ita in
 respectu ad τὸ μέλλον est præservatoria di-
 cenda: R. Si illa præscautio cohæret im- 1. indica-
 mediatè cum morbo, qui adfuit actu secun- tio.
 do, pertinet ad curationem, estque secun- 14. m. m.
 dum Galenum tertia proprietas ad tutam cu- 13.
 rationem pertinens, ὥς μὴ ῥαδίως ὑποτρο-
 πιάσαι τὸ νόσημα; ne facile revertatur
 morbus. Quòd si v. per illam præservatio-
 nem intelligas prudens Medici consilium,
 quod homini antea, ægroto sed jam jam in-
 tegrè restituto, impertit ad præcavendum,
 ne facile in eandem vel similem incidat ægri-
 tudinem, illa præservatio & ejusdem scopus
 non pertinent ad methodum θεραπευτικὴν,
 sed ὑγιαίνην. Et posito, quòd pertinerent
 etiam ad methodum medendi, non tamen
 potissimum, aut primariò, sed tantum secun-
 dariò eò pertinere quis non videt? A po-
 tiori autem fieri denominationem, τὸ καὶ
 παιδὶ γνώριμον. Et ita quidem ἄλλῃσιν ἀποδείξας
 pro confirmandâ Dogmatis nostri veritate
 & patefaciendâ hætenus receptæ indicatio-
 num in methodo medendi divisionis vanita-

te. Videamus nunc, quales ergò veræ sint & esse debeant hujus loci indicationes?

V. Indicationes curativæ potissimum desumi debent à causis morbificis, suntque tres: Prima, Secunda, Tertia.

§. Ergone morbus ipse, cujus tollendi gratiâ tamen methodus medendi inventa est, non præbebit indicationem palmariam? Non: quia est effectus & ita se habet passivè, immò animo magis perspicendus, quàm sensibus notus. Indicans autem debet esse agens vel ex aliorum quoque sententiâ. Nihilominus si quis velit indicationes etiam à morbo sumtas admittere, ei quidem nullam gravem constituemus adversariam, intereà hoc fateatur necesse est, illis indicationibus non posse satisfieri, nisi per indicationes à causis morbificis depromtas. V. G. Morbus intemperiei indicat restitutionem temperiei: Organica structura vitiata in genere & in specie indicat reductionem partis ad naturalem organisationem ejusque species: Soluta unitas indicat unionem vel continuitatis restitutionem. Verùm hæ indicationes non nisi per indicationes causales obtinentur. Hinc oborta haud dubiè nonnullorum distinctio inter *utiles* & *inutiles* indicationes. Quod verò ex recentioribus judiciosissimus

Ex. VIII. *Lindanius* præcipuam indicationem à morbo ipso
§. 66. 67.

ipso, & essentiâ ejus desumi docuerit, ex alio principio id fecisse scias. Rejicit enim laudatus author vulgò receptam sententiam, morbi naturam vel essentiam consistere in dispositione p. n. corporis & partium, appellans *Ens rationis*, & morbum tantùm statuit Ex. XII. esse rem vel materiam illam, quæ corpori §. 95. nocumentum affert, uno verbo, quæ nobis est causa conjuncta vel antecedens interna. Verùm cùm hæc nova opinio multis adhuc scateat difficultatibus, quas hoc loco ventilare non est nostri instituti, nolimus eandem recipere, ne confunderemus artis nostræ tyrones, præsertim cùm ipse fassus sit *Lindanus se scripsisse hæc doctis*; Nos verò Ex. VIII. fundamenta docere conamur potissimùm §. 70. iis, qui noviter animum arti huic appulerunt. Ut ergò nostrum confirmemus dogma, paucis seqq. ponimus fundamenti loco rationes: I. Illud primariam suggerit indicationem, quod primariò agit. Sed causa morbifica primariò agit in generatione morbi. Ergò &c. II. Per quarum rerum præsentiam producit morbus, per earum remotionem etiam tollitur. Atqui per causarum trium morbificarum præsentiam producit morbus. Ergò &c. Ad hujus argumenti minorem excipi posset, non omnem morbum præsupponere omnia tria causarum genera: v. g. vulnera, fracturæ non requirunt causam antecedentem h. e. præviam

aliquam internam humorum aut spirituum
aut etiam partium solidarum latentem
vitiosam diathesin ; Verum concedimus
libentissimè , neque in his ità consi-
deratis necessarias esse tres indicationes, sed
aliquando sufficere duas ; quamvis si vulnus
factum diutiùs duraverit & fractura, ut vitio-
sitas humoribus & spiritibus possit successivè
communicari, quæ extrà partem affectam
causæ antecedentis naturam induat, omni-
nò etiam tres requiruntur indicationes.
III. Per quascunque indicationes satisfit ex
asse methodo medendi , cùm quoad ordi-
nem , tùm quoad modum curationis , illæ
indicationes sunt veræ & genuinæ. Sed per
indicationes à causis morbificis desumtas sa-
tisfit, &c. Ergò &c. Argumenta hæc tam
evidentis sunt veritatis , ut propterea nullâ
indigeant ulteriori probatione. Quòd si ta-
men aliquis fuerit, qui velit ac possit eas ra-
tionum contrariarum momentis infrin-
gere , illum amicè invitatum volumus & ro-
gatum, ne communicare illas nobiscum gra-
vetur, quò ex mutuo, amico tamen, confli-
ctu veritas, quæ unicus noster scopus esse
debet, certius eliciatur. Cæterum quod

4.m.m,3. authoritatem Galeni attinet διαρρήδην ne-
gantis à causis procatarteticis desumi indica-
tionem, μηδὲν τῶν προκαταρξάντων τῆς
διαθέσεως αἰτίων ἐνδείκνυσθαι τὴν θεραπείαν,

αν, & prorsus absurdum esse dicentis, si quis
 hoc statuere velit ὥστε παντοίως ἀτοπον ἐκ τῆς
 προκατάρξης αἷλις ἐνδειξιν λέγειν γίνεσθαι
 θεραπείας, quamvis magnificat à nobis,
 non tamen tanti, ut absque ratione fidem ipsi
 faciamus. Profectò injuriam tanto viro non
 facimus, si quædam ignorasse fateamur, ver- Ex. IV.
 bis Lindeni, addimus nos ex ipso Galeno, in §. 2.
 quibusdam etiam errasse vel male judicando, 2. de cōp.
 vel negligentius scriptis notando. Nam & med. f.
 ipse fuit homo, & ità humani, quod labi est, loc. c. 1.
 non ab eo quoque fuit alienum. Dicis: Ad-
 didit verò rationem: Ἀπ' ὁδὸς τῶν μη-
 κέτι ὄντων ἐνδειξιν τῆς συμφέροντος ἐνεσι-
 λαβεῖν. A nullâ re, quæ non amplius existit,
 desumere licet indicationem juvantis. Pro-
 catartica verò causæ cessant esse, morbo
 jam facto: Verumenimverò non possumus
 non cum Isocrate heic dicere: θαυμάζομεν
 τῶν ταύτην τὴν γνώμην ἔχόντων, miramur
 esse, qui hanc foveant sententiam: Eò magis Ex. VIII.
 verò miramur, quòd toties laudatus D. Lin- §. 68.
 denus quoque eidem subscribere non dubi-
 taverit. Quasi verò in morbo facto causâ
 procatarctica omnis penitus abierit? Cui,
 quæso, bono Hippocrates conscripsisset tra-
 ctatum de victûs ratione in accutis; & Gale-
 nus tantis commentariis illustrasset, si causæ
 externæ ab indicantium numero essent ex-
 cludendæ. An non ipse Galenus verissimè

non minùs, quàm apertissimè scripsit: Οὐδὲν
 ἄλλως ἐστὶν ἰσχυρὸν ἐν ἰατρικῇ βοήθημα, ὃ τὴν
 ἐξ αὐτῆς γινομένην ὄνησιν διώαται ἐπαγα-
 γεῖν ἢ ἀντιπερασόμενον ὑπὸ τῶν κατὰ διαί-
 ταν, ἢ μὴ συνεργούμενον. *Nullum est iam*
validum in medicina auxilium, quod ex seipso
obortam prestare posset utilitatem, si resistatur
ab iis quæ circa victum sunt, aut nisi ab his
adjuvetur. Quasi diceret: Non potest
 satisfieri ritè secundæ aut tertiæ indicationi,
 nisi etiam primæ accurata ratio habeatur per
 congruam victûs rationem. Et profectò si
 vellemus prolixius hoc demonstrare, quanta
 sit necessitas rerum non naturalium sex vul-
 gò dictarum (de quibus seq. parte dicendum
 erit) inter indicata, videremur velle τῇ δελ-
 φῶνι κολυμβᾶν συμβεβῆαι. Si dexter
 earum usus ad indicata pertinet, eædem sini-
 strè adhibitæ quidni inter indicantia referen-
 dæ essent? Nec obstat, quòd quædam illa-
 rum causarum statim post morbum factum
 cessent: v. g. Si quis ex irâ in febrem inci-
 derit; aut à purgante validiore (quod ho-
 dieque non infrequens est) cachexiæ malum
 haud rarò lethale sibi contraxerit. Licet n.
 causæ hæ externæ realiter cessasse videan-
 tur, omninò tamen virtualiter in & cum
 morbo manent conjunctæ, & in Medici
 mente haberi debent & possunt veluti præ-
 sentes,

sentes, quod sufficit ad eruendam indicationem, cum ἐνδειξις sit potissimum συγκατάληψις λόγῳ vel λογισμῷ facta. Hinc ferriò injungere debet, ut æger sibi caveat tempore curationis ab irâ, ut abstineat ab usu fortiorum purgantium pharmacorum, & sic in reliquis. De ternario numero indicationum & hoc porrò notandum, non de necessitate esse, ut in omni morbo semper occurrant, sed quòd aliquando tantùm duæ sufficiant v. g. in iis morbis, ubi causâ antecedens deficit; ut in vulneribus levioribus præsertim; vel ubi causâ antecedens & proxima adeò sunt unitæ, ut nulla differentia utilis ad praxin elici nequeat, veluti in morbis universalibus, imprimis febribus, quamvis & in his ostendi possit. Per particulam *Potissimum* in Dogmate positam tacitè innuere voluimus, esse adhuc alia quædam incidenter ad indicationem concurrentia, non negligenda, licet secundaria aut minùs principalia, qualia sunt accidentia illa & attributa, quæ partim subiectum, partim causas respiciunt, & superiùs in *Pathologicâ parte* sunt l. 2. c. 6. proposita. Hæc sanè accidentia, dum hoc P. 147. loco attenduntur, sicut attendi omninò debent, nihil aliud sunt, quàm *Indicantia secundaria*, quæ quatenus conspirant cum indicantium primariorum naturâ & indole, dici possunt *Coindicantia*, quæ dum monstrant

Coindicata, faciunt *Coindicaciones*, *συνειδείξεις*; Quatenus v. aliquando repugnant & adversantur, dicenda sunt *Contraindicantia*, quæ monstrant *Contraindicata*, & ex utro-
rumq; cōprehensione fiunt *cōtraindicaciones* *ἀντειδείξεις*. Quæ in genere docuisse suffi-
ciat: Etenim specialior explicatio & appli-
catio ad usum pertinet ad particulares me-
thodos medendi, & ita sunt extrā pomeria
nostra, licet non eamus inficias, quòd gene-
ralis hæc cognitio nihil profit Medico, nisi
ἐν τῷ τεχνῷ θῆναι h. e. ipso exercitio appli-
care queat, cū præcepta generalia ab hoc
acquirant perfectionem & complemen-
tum.

VI. *Indicationes* quædam sunt
genericæ, quædam specificæ, & in
utrisque aliæ aliis subordinatæ; utræ-
que etiam utiles.

§. Quænam sit *generalissima indicatio*,
Dogm. II. dictum est. Præter illam verò
nihilominus distinctio in *genericas* & *speci-
ficas* observanda venit. Constat n. vel ex
præcedd; de ejus veritate. Declarabimus
exemplo: In curatione *pathiseos*, quod est
symptoma præsupponens morbum pulmo-
nis, nimirum ulcus conjunctum cum intem-
perie materiali proveniens à sanguinis a-
crioris & ichorescentis vel hæreditariò talis,
vel

vel per incongruum victum & affectum vehementiorum indulgentiam contracti inæquali & inoppinatâ per pulmones circulatione, indicationes generales sunt, prima victûs in contrarium mutatio ! secunda sanguinis correctio ; tertia ulceris consolidatio. Specialiores sunt. Victûs temperatio & fibrosum nutritiumque chylum & sanguinem generantis præscriptio. Sanguinis acrimoniæ & ichorositatis attemperatio & incrassatio ; ejusdemque motûs circularis æqualis ordinati restitutio. Exulcerationis absterfio, carnis vel parenchymatis per portiones fibrofas nutritias restitutio. Imò si indicatorum etiam specificorum velis mentionem facere, adhuc specialiores dari possunt indicationes. v. g. Materiæ acrioris ad aliam partem vel diversio vel repulsio, revulsio, &c. Qui inter genericam & specificam indicationem ponunt *subalternam*, nihil videntur afferre lucis ; cùm & illa subalterna in respectu ad præcedentem sit specialis, in respectu verò ad sequentem generalis dici queat, & jam olim veteres hanc incongruè omnia, quæ inter individua & summa genera media fuerant, species pariter ac genera appellasse testatus sit Galenus : ὡς εὐλόγως οἱ παλαιοὶ ταῦτα ζύμπαντα τὰ μεταξύ τῶν ἀτόμων τε καὶ τῶν πρώτων γενῶν εἶδη τε ἅμα καὶ γένη προσαγορεύουσιν. Generales quòd plerique dicant

I. de
Temp.
6.

1. 3. c. 2.
§. 7.

2. de rat.
vict. in
ac. t. 2.

dicant *inutiles*, meritò reprehendit *Kyper*.
Non enim utilitas restringenda est ad deter-
minati tantum indicati monstrationem ve
insinuationem, verum etiam ad indetermi-
nati, cum per hanc ad illam debeat fieri pro-
gressus. Et cui quælo bono dixisset *Galenus*:
Αὐτὸ καὶ μνησθῆναι τῶν ἐναντίων τῶν
ἐναντίων ἰάματα εἶναι. Semper oportet me-
minisse huius: Contraria contrariorum esse re-
media; nisi hæc generalissima indicatio utilita-
tem aliquam præstaret. Quòd si verò hæc,
quidni & reliquæ, quæ illi sunt subordinatæ,
utiles esset dicendæ? Ità nec veritati consona
videtur applicatio distinctionis in inartifi-
ciosam & artificiosam; dum illam genericis,
hanc soli specificæ tribuere solent: cum ter-
mini artificiosa & non artificiosa planè ἀλλο-
τρίως & contrà intrinsecam significationis
propriæ vim accipiantur. Posset autem aliâ
forfan ratione applicari; quatenus in illis
morbis, quos natura ipsa per Crisin solvit,
indicationes dicere liceret inartificiosas; in
aliis verò, ubi opus est artis concurrente o-
perâ, artificiosa appellandæ essent; Quam
tamen distinctionem propterea nemini ob-
trudimus.

VII. Termini Indicationum ge-
neralium & specialium debent esse
oppositi terminis modos generatio-
nis morborum exprimentibus.

§. Quem.

§. Quemadmodum superius in Patholo-
gicis plerosque terminos modum generatio-
nis morborum varium exprimentes propo-
uimus ; ita operæ pretium erit heic etiam
plerosque , si non omnes , subicere termi-
nos modorum solutionis varietatem decla-
rantes. Generalissimum solutionis mo-
dum sine dubio exprimunt illi duo , quorum
meminit *Hippocrates* , & nos ex illo addu-
ximus Dogmate II. *πρόσθεσις* , & *ἀφαι-
ρεσις* , *additio* & *ablatio*. De utroque
vocabulo notetur , latiore heic habe-
re significationem. Neque enim tantum-
modo materialem aliquam additionem aut
subtractionem denotat , quemadmodum ali-
bi accipere solitus est *Cous* : v. g. pro ali-
menti additione aut subtractione ; ita in
specie *πρόσθεσις* supposita *medicamenta*
significare ostendit *Foësius in Oeconomia*. Sed
πρόσθεσις significat *adjectionem eorum omni-
um* , quæ corpori ad sanitatem desunt , sive
quantitatem , sive qualitatem , sive motum con-
cernant ; Ita & *ἀφαιρεσις* *detractionem*
omnium quo vis modo noxiorum denotat. Jun-
gatur *Dieterichius* in voce *πρόσθεσις*. Nos num.
missis generalioribus , quorum notitiam qui- 729.
libet facile sibi poterit comparare , specialio-
rum catalogum exhibebimus. Qui muta-
tionem humorum & spirituum primario , se-
cunda-

cundariò etiam excrementorum exprimere debent, sunt seqq. *Edulcoratio*, quæ opponi debet & acidis & amaris, & austeris & acerbis, & nitrosis & salis (non enim dantur distincta tot vocabula diversitatem dulcedinis oppositam singulis speciebus exprimentia) *Attemperatio* intemperatiorum, *Refrigeratio* calidiorum, *Calefactio* frigidiorum, *Humectatio* vel *Liquefactio* sicciorum, *Exsiccatio* liquidiorum. *Purificatio* impurorum; *Attenuatio* crassiorum, *Incrassatio* tenuiorum. *Imminutio* ex cedentium; *Adauctio* deficientium, *Fermentatio* sive, *Coctio*, aut *Maturatio* crudiorum, ut & in statu defectionis existentium. *Dissolutio*, vel *Fusio* coagulatorum. *Digestio* collectorum, aut congestorum. *Evacuatio* superfluatorum. *Spiritusascentia* minus spirituosorum. *Præcipitatio* vel *Fixatio* effervescentium. *Agitatio* stagnantium aut quiescentium. *Tranquillatio* vel *quietatio* tumultuosorum. *Repulsio*, *Revulsio*, *Derivatio* aliena loca occupantium. *Discussio* vaporum. *Diaphoresis* fuliginum. *Resolutio* flatulentia & similes alii qui opponuntur indicantibus. Termini partium mutationem, quæ intenditur, exprimentes sunt V.G. *Imminutio* majoris: *Auctio* minoris: *Directio* incurvati. *Extensio* sive *Laxatio* constricti: *Constrictio* laxati. *Ampliatio* angustioris. *Angustatio* amplioris. *Emollitio* durioris.

Indu-

Induratio mollioris. *Attenuatio* crassioris.
Incassatio tenuioris. *Exasperatio* lævioris :
Invigatio asperioris. *Repositio* dislocati; *Uni-*
o deuniti vel continui soluti. *Deunitio* vel
dissolutio cohærentis scilicet præternaturalis.
Reparatio deperditi. *Absumptio* excrescen-
 tis, &c. Et quis omnes terminos recenscat?
 Tumet iple, *Φιλία* τε, nunc facilè ex his
 potes intelligere, quinam alii huc perti-
 neant? Imò si adhuc specialiores potissi-
 mum ad compositos morbos pertinentes de-
 sideras, ipsa quoque remediorum nomina
 huc referri possunt ac debent. V. G. *Vena-*
sectio, *Scarificatio*, *Hirudinum applicatio*.
Purgatio, *Vomitio*, *Sudatio*, *Diuresis*, *Saliva-*
tio, *Cutis ruboratio* vel *rubratio*, per sinapi-
 smos scil. *Vesicarum excitatio*, *Friectio*, *Liga-*
tio, &c. quæ quia in partibus seqq. exponen-
 da recurrunt, hâc vice missa facimus.

II. IX. Indicationes specificæ divi-
 duntur in Universales, quæ totum
 corpus primò concernunt; & Parti-
 culares, quæ partem affectam corpo-
 ris primariò respiciunt. II. Aliæ sunt
 mitiores, aliæ validæ, validissimæ
 aliæ.

§. Ex diversâ indole & naturâ indicato-
 rum specificorum quæ tribus seqq. partibus
 prolixiùs exponentur, fluunt hæ divisiones.
 Quoad

Quoad primam *Universales* communiter habentur *Venasectio* & *Purgatio*. Quidam addunt *Sudationem*, alii etiam *Diuresin* sive *Evacuationem* per *urinam*, per *vomitum*, *salivam*, per *cucurbitulas*, *hirudines*, per *menstrua*, *hemorrhoides*, &c. Nec revera videmus, quid obstat, quò minus & hæ possint dici universales, cum etiam è toto corpore vel imminuendi massam sanguineam vel depurandi gratia institui soleant; nisi quòd forsan evacuationes per menses & hæmorrhoides non tam artis, quam naturæ sint opera. Nostro ergò si velis *κοντῶ πλεῖν*, ut habet proverbium, *Sudatio* tantum erit evacuatio universalis *strictissime* loquendo. Hæc enim & effectivè & subjectivè è toto corpore evacuat. Reliquæ v. omnes sunt tantum effectivè universales, quatenus efficacia evacuationis redundat in commodum totius corporis; non v. subjectivè, quia è certâ tantum corporis parte fit evacuatio. Verum non solum Evacuationes universalium merentur nomen indicationum, sed etiam aliæ, quæ per qualitatis aut motûs humorum & spirituum toti corpori auxilium præstant, ut *Alterationes*, *Corroborationes* universales, præsertim si morbus fuerit universalis, v. g. in febre tertianâ ceu universali mutatio sanguinis biliosi per alterationem in temperatiorem quidni esset universalis indicatio

dicatio dicenda ? *Particulares* v. sunt, & subjectivè & effectivè, quæ à partis affectæ conditione sumuntur. V.g. in ophthalmiâ verâ refrigeratio & sanguinis affluxuri prohibitio per epithemata & collyria refrigerantia est indicatio particularis, quia solum respicit partem affectam. Ità lubricatio & ampliatio viarum, urinariorum in calculo est indicatio particularis. Ità dantur & evacuationes particulares v. g. si in duritie alvi iniectione clysteris intenditur lubricatio & excretio, est solum particularis, non obstante, quòd per bonam consequentiam etiam commodum redundet in totius corporis sanitatem, quod de omnibus dici potest. Quoad alteram divisionem in *mitiores*, *vehementes* & *validissimas*, ex materiâ indicatorum potissimum fluentem, illa diversimodè poterit applicari; *vel* secundum diversas indicatorum classes. Ità *mitiores* sunt indicationes, quæ fundantur in victûs ratione; *vehementes*, quæ in medicamentorum usu; *potentissima*, quæ in Chirurgicis operationibus. *Vel* secundum diversas ex eadem classe materias remediorum. V. G. Mitior est indicatio specifica, quæ ad alimenta spectat, vehementior, quæ ad motum; vehementissima, quæ affectus animi vehementiores concernit. Ità alterationes per medicamenta sunt mitiores; & evacuationes potētiores, imò sæ-

pè vehementissimæ. Ità frictiones sunt mitiores, vehementes rubificationes: vehementissimæ, vesicationes. Et Sanguinis missio per venam sectam potentior eâ, quæ fit per cucurbitulas scarificatas, &c. Imò non negari potest, in diversis etiam affectibus & subiectis eandem indicationis speciem idemque specie indicatum aliquando mitiorum, aliquando vehementiorum nomine venire posse. Quæ omnia probè sunt observanda à Medico in ipso artis exercitio.

IX. Regulæ pro executione ad satisfaciendum indicationibus, tres potissimum occurrunt observandæ: I. Ut curatio fiat Tutò, Citò & Jucundè. II. Ut à mitioribus ad fortiora præsidia fiat progressus. III. Ut universalis particularibus præmittantur.

§. Noluimus planè præterire has regulas ad curationem utiles, propterea hunc locum ipsis assignavimus. Sunt verò adeò frequentes in omnium Medicorum ore, ut è tripode Apollinis dictæ credantur. Primam habet ipse *Galenus*, licet alio ordine, inquiens:

14. m. 13. Σκοποὶ εἰσὶ τῆς κρίσεως τῶν ἀρρίων scil.
 ἰασεων τρεῖς, ἥτε τῷ χρόνῳ τῆς θεραπείας
 βραχύτης, τό τ' ἀνοδυνῶς αὐτὴν ἐργάσασθαι,

αυτῆς, καὶ τρίτῃ ἐπὶ τέτοις ἡ ἀσφαλεία,
καὶ αὐτῆς τῆς ἀσφαλείας σκοποὶ τρεῖς· εἰς
μὲν καὶ πρῶτῃ, ὥς τυχεῖν τῶ τέλους πάν-
τως, ἐπερὶ δὲ, τὸ καὶ ἀποτύχω μὲν ποτε
τῶ τέλους, ἀλλὰ μηδέν γε βλάψαι τὸν κάμ-
νοντα; καὶ τρίτῃ, ὥς μὴ ῥαδίως ὑποτρο-
πιάσαι τὸ νόσημα.

Scopi pro iudicio de
optimis curationibus ferendo tres sunt: primum
temporis in curatione brevitās, deinde ut ci-
trā dolorem eam perficias: deniq; securitas.
Securitatis v. alii tres sunt scopi: Unus ē pra-
cipuus, ut omnino ad finem curatio ducatur;
alter, etiamsi aliquando frustremur fine, ne no-
ceamus agro; & tertius, ne facili redeat morbus.
Expositionem prolixiorē si desideres, adeas

Orationem Isagogicam secundam C. Hofmanni à p. 112
cum supplemento à nobis editam An. 1661. ad 127.

Reliquae duae sunt à recentioribus inventae,
non tamen contrā mentem Hippocratis &
Galenī.

Altera enim nititur fundamento 6. Epid.
praecepti Hippocratici in Epid. quod omnes f. 3, t. 20.

repentinae mutationes sint fugiendae: αἱ με-
ταβολαὶ φυλακτέαι· Videantur commen-
tarii Galeni, cui text. est 27. & Vallesii,
apud quem est text. 23. Hinc & alibi sva-
det Cuius & ex eo Galenus, quod remedia de-

beant esse πλεοναχία πώς, quodammodo
similia, ex hāc summā, magnas & repenti-
nas mutationes magnam agro inferre noxam;

2. de rat.
viēt. in
20. t. 50.

σωτείνει γὰρ εἰς ταῦτο τὸ κεφάλαιον, ἐν ᾧ
 κάλασκάζει τὰς ἀθρόας μεταβολὰς με-
 γάλην φέρειν τοῖς κάμνονσι βλάβην. *Ter-
 tia regula etiam non caret fundamento præ-
 cipuè in hoc consistente, quòd universales
 evacuationes non nisi in principio & aug-
 mento locum inveniant, minimè v. in statu,*
 2. aph. 27. *uti expressè docuit Galenus :* κατὰ τὰς
 ἀρχὰς ἐκείνων τῶν νοσημάτων, ἐν οἷς ἐλπί-
 ζει σωθήσεσθαι τὸν κάμνοντα, πειράσθαι δεῖ
 τὰ μείζω βοηθήματα προσφέρειν, ὑπὲρ
 ὧν εἶπεν ὁ Ἱπποκράτης. Ἦν τι δοκέη κινέειν,
 κίνει· ἐστὶ δὲ ταῦτα μὲν μάλιστα φλεβοτο-
 μία, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ κάθαρσις, ὧν ἕδτερον
 ἐν τῇ ἀκμῇ χρὴ παραλαμβάνειν. *In initium
 illorum morborum, ubi spes est curatum iri
 aegrum, tentare oportet majora remedia af-
 ferre, de quibus dixit Hippocrates. Si quid
 videtur movendum, move. Sunt v. illa præ-
 cipuè quidem Venæsectio, aliquando & Purga-
 tio, quorum neutrum in statu oportet adhibe-
 re : Verùm quæ nostra sit de regulis hisce
 sententia, jam jam videbimus.*

X. Nulla harum universali gau-
 det veritate, sed quælibet patitur suas
 exceptiones.

§. Quoad primam, (cujus quoque eru-
 ditam expositionem legere potes apud D.
 Linde-

Lindenum in Selectis) quamvis illa majorem Ex. XVI.
adhuc obtineat in ipsa praxi valorem, quàm §. 1. 2.
duæ reliquæ, non tamen semper & ubique
locum invenire potest. Equidem ἡ ἀσφάλεια τῆς θεραπείας, *securitas curationis* (quæ
meritò primas obtinet inter reliquos scopos)
nunquam non videtur attendi debere, &
quidem eo modo triplici, quem *Galenus*
monstravit, *ut curatio ad finem perducatur,*
ne major noxa inferatur, ne facile redeat ma-
lum. Contingit tamen aliquando, ut Me-
dici cogantur δράσαντες τι κινδυνεύσαι *expe-*
riri cum periculo aliquid in morbis valdè dubii
eventus, non tamen evidentissimè despera-
tis, cùm interdum experientia per eventum
docuerit, quòd præstiterit anceps experiri re-
medium, quàm nullum, sicuti suprà in præli-
minaribus docuimus. An huc pertinet p. 12.

παράκέντησις *hydropicorum, ὑπεροτοκο-*
μία, s: partus Cæsareus, calculi vesicæ per-
fectionē curatio, Treganatio, & plures aliæ, de
quibus legi possunt Observationes. Obiter
tamen heic notandum, nos minimè propter-
ea approbare, quin potius summè detesta-
ri morem quorundam Medicaltrorum &
præsertim Chirurgicaltrorum receptum, dum
vel in quolibet morbo graviori & curatu
difficiliori hoc velamine, tentandum esse
aliquod dubium remedium, suam conantur
celare & obtegere imperitiam & crudelita-

de arte.

Vid. Gal.
12. m.
m. 1.

dec. 3. l. 2.

tem five temeritatem, ut τόλμη μάλλον ἢ γνώμη audaciā magis, quā consilio curatio-
nem aggrediantur contrā expressum Hippo-
cratis præceptum. Hinc frequentissimum
in ipsorum ore est : ὅχι νῦν ἴθι vor ein
todten Mann oder Menschen an ; cū tamen
in hujusmodi casibus prius etiam peritiores
vel Medicos vel Chirurgos vocare in consi-
lium præstaret, quò certiores fierent, anta-
le subsit periculum, nec ne ? Quod alterum
in primā regula requisitum attinet, βραχύ-
τητα τῆς θεραπείας, temporis bre-
vitatē h. e. ut citò perficiatur curatio, hoc
non ubique locum habere quem fugit ? Sæpè
in morbis inveteratis & hæreditariis præstat
κατὰ ποδὸς βάσιν pededentim aut ἡσυχῶ
ποδὶ (ut habent proverbia) tacito pede pro-
gredi, quā præproperè naturam aliàs de-
biliorē penitus prosterne. Quis aude-
ret Medicorum hecticam febrem aut para-
lysin ex hemiplegiā vel apoplexiā obortam
intrā paucos curare dies ? Quin potius
hūc quadrat illud πολυτρέϊλλον : Sat citò,
si sat benè ; vel illud Imperatoris Gratiani
παράλληλον symbolum : Non quā diu,
sed quā benè. Quid ? quòd aliàs omnia
non properanti clara sint certaq. : festinatio
v. improvida sit & cæca, teste Livio. Nec
tertium requisitum, quod est ἀνοδυῶς ἐρ-
γάζεσθαι.

γάσαιδεν τὴν θεραπείαν, *jucundè curationem*
instituerè, possibile est ubique observare.
 Quin potius in memoriam revocandum il-
 lud *Solonis* apud *Diogenem Laërtium*: μὴ τὰ
 ἡδιστα, ἀλλὰ τὰ βέλτιστα, scil. consulenda esse,
non jucundissima sed optima. V. G. Si quis
 vellet in fracturâ ossis alicujus, aut in luxatio-
 ne articuli vel femoris, vel humeri, nec non
 in vulneribus majoribus, ubi opus est futu-
 râ, absque dolore curationem promittere
 aut tentare, is profectò operam perderet &
 retiam, ut *Plauti* habet proverbium. Licet
 nec heïc commendemus crudelitatem impe-
 ritiorum Chirurgorum, qui nullis moven-
 tur precibus aut vociferationibus, imò neq;
 animi deliquiis, sed impetu continuo inter-
 dum minùs necessariò operationem suam
 profèqui non dubitant. Oportet n. etiam
 Medicum & Chirurgum in illis casibus, ubi
 dolor evitari nequit, nihilominus eò allabo-
 rare, ut secundum præceptum *Coi* ῥαζώνη
 μάλλον ἢ βίη θεραπεία i. e. lenitate magis
 quàm vi curet. Quid v. sit ῥαζώνη egregiè
 exposuit *Foësius* cùm in *Oeconomia* tum in
 not. ad h. l. Scilicet si non ἀνωδυνία totalis do-
 loris carentia, ad minimū μέσον ἡδυπαθείας
 καὶ κακοπαθείας media quadam inter vo-
 luptuariam & dolorosam affectio. Posset à
 Latinis per aliquam indulgentiam exprimi.

in vit.
Sol.

d. l.

Hæc de primâ regulâ. Quod alteram attinet : *A mitioribus ad fortiora esse pergendum*, eam quidem (quemadmodum & reliquas præcedentem & subsequentem) Medicus animo poterit intendere, h. e. probè perpendere & secum deliberare, num à mitioribus possit ac debeat curationem inchoare; verùm in ipsò exercitio tantum abest, ut semper queat observari, ut potius planè cogatur haud rarò eam invertere, & à fortissimis curationem incipere. V. G. in fracturis ossium & vulneribus sanguinem largissimè fundentibus, an non statim ad validissima Chirurgica præsidia, conjunctionem nimirum ossium, mediante vehementissimâ tensione membri perficiendam, ut & ulsionem deveniendum est, antequam de diætâ, de medicamentis ceu blandioribus & mitioribus remediis prospiciat? Ità si quis Medicus vellet apoplexiâ correpto primum prospicere de diætâ commodiore, cùm tamen nihil possit æger deglutire, & ità progredi ad medicamenta primùm alterantia, dein evacuantia, tandem ad Chirurgica præsidia, quid aliud ageret, quàm ut suam proderet mendendi imperitiam τὸν καὶ πὸν ὀξέα *occasionem celerem*, quæ tamen ceu fronte capillata, ambabus manibus apprehendenda est, negligendo, & ità ægrū internecioni daret: ut optimo jure de illo posset dici, quod *servus Sossius* apud *Plautum*: Sero

Trinum
a. i. f. 6.

Serò atq, stultè prius, quod cautum oportuit,
 Postquam comedit rem, post rationem putat.
 Extremis quin potiùs morbis extrema reme-
 dia opponenda esse non frustrà præcepit Di-
 vus Celsus, ceu optima, & quidem ἐς ἀκέρ- 1.aph. 6.
 βεινν accuratè sive exquisitè, quamvis nec hic
 aphorismus, nisi dextrè exponatur, semper
 verus sit. Nimirum per τὰ ἔχματα νοσήματα
 non quilibet morbi vehementissimi, sed qui a-
 liquam adhuc spem curationis faciunt, intel-
 ligendi sunt, quia, summè naturam quidem
 oppugnant, non expugnant, quemadmodum
 Heurnius rectè exposuit. Nam in verè de- in com.
 speratis neque cura, quæ palliativa alias dici-
 tur, Græcè θελκτική locum invenire vide-
 tur. Appellat hos Hippocrates τὰς κε- de arte.
 κρατημένους ὑπὸ τῶν νοσημάτων, i. e. à morbo
 viētos, de quibus constat, ὅτι ταῦτα ἔδυνά-
 ται ἰητρική quòd hos non possit scil. mutare
 medicina. Quia, hos reprehendunt, qui vi-
 etis à morbo manum non admovent, non minùs
 adhortantur ad ea suscipienda, quæ attingere
 fas non est, quàm quæ fas est. Εἰ μὲν ἔν μεμ-
 φόμενοι τοῖσι τοῖς κεκρατημένοις μὴ ἐγ-
 χειρέσσι, παρακλεύονται καὶ ὧ μὴ προσή-
 κει ἀπτεῶς ἔδεν ἥσσαν, ἢ ὧν προσήκει. Tan-
 dem circa tertiam regulam non potuimus
 hætenus satis mirari quorundam Medico-
 rum

rum Practicorum, uti haberi volunt, Dogmaticorum perversam consuetudinem, dum tantam tribuere huic regulæ fidem non debitarunt, nec adhuc dubitant, ut indiscriminatim eandem in quavis morbi cujusvis curatione observare soleant. Intelligunt autem communiter per *Universalia* tantum *Venæsectionem & Purgationem*. Hinc prima formula remedii, quam vocati ad ægrum præscribunt, vix ac ne vix quidem erit alia, quam purgans, cum sibi persuasum habeant, seu indubitata, si Dīs placet, veritatis, purgationem etiam præcedere debere Venæsectioni. Quàm absurda verò & Medicis Hippocraticis & Galenicis indigna hæc opinio, jam alibi clarissimè deteximus ad *Jessenium*. Utinam & iterum utinam & hoc à Divo Coo discerent, non omnes morbos exigere, non omnes admittere purgationem, quemadmodum ex textu illo maximè ἀξιωματικῶς de rat. viēt. in acutis evidentissimè patet, quem in gratiam illorum, quicumque tandem sint, libet adjicere, ut forsan ansam habeant, imposterum cautiùs mercandi & abstinendi à frequentibus & violentioribus purgationibus: Verba sunt hæc: Εἰδέναι τὰς κεφαλαιαρχικὰς ἐκ γυμνασίων, ἢ δρόμων, ἢ πορείων, ἢ κυνηγεσίων, ἢ ἄλλης τινὸς πόνου ἀκαίρου, ἢ ἐξ ἀφροδισίων, τὰς ἀχρόους, τὰς βραγ-

de l. S. p.
70. seqq.
& 260.

Sec. 4.
t. 115.

βραγχαλέας, τὰς σπληνώδεας, τὰς λει-
 φαίμας, τὰς πνευματώδεας, τὰς ξηρὰ
 βήσοντας, καὶ διψώδεας, τὰς φυσώδεας,
 φλεβῶν ἀπολήψιας, ἐκτεταμέναις ὑπο-
 χόνδρια καὶ πλευρὰ καὶ μετάφρενον, τὰς
 ἀπονεναρκωμέναις, καὶ ἀμαυρὰ βλέποντας,
 καὶ οἷσιν ἤχοι τῶν ὀστέων ἐμπίπῃσι, καὶ τῆς
 ἐρήθρης ἀκρατέως διακειμέναις, τὰς ἰκτε-
 ρώδεας, καὶ ὧν αἱ κοιλίαι ὡμὰ ἐκβάλλουσιν,
 καὶ αἱμορραγέοντας ἐκ ῥινὸς ἢ καθ' ἑδρην
 σφοδρῶς, ἢ ἐν ἐμφυσήμασιν ἑόντας, ἢν
 πόνος αὐτοῖς ἐπιτρέχη σφοδρὸς, καὶ μὴ
 ἐπικρατέωσι, τῶν πτωχῶνδε μηδὲνα φαρμα-
 κεύειν· κίνδυνόν τε γὰρ ἔξει, καὶ ὅθεν ὀνήσεις,
 τὰς τε ἀπὸ ταυτομάτης ἀπαλλάξιας καὶ
 κρείσσιας ἀφαιρήσεις. Scire oportet capite
 dolentes ob exercitia, aut cursus, aut itinera,
 aut venationes, aut propter alium laborem in-
 tempestivum, aut propter rem venerem, decolor-
 res, rancidine affectos, lienosos, sanguine de-
 stitutos, anhelosos, siccâ tussi laborantes, siti-
 culosos, inflatos, venarum interceptiones, hy-
 pochondria, latera & praecordia habentes dis-
 tenta, & stupore detentos, & hebetiori visu
 praeditos, & quibus aures tinniunt, & qui ure-
 nariam fistulam incontinentem habent, icteri-
 cos, & quorum alvi cruda ejiciunt, & fluxu
 sanguinis copioso laborantes e naribus aut e ve-
 nis

his hemorrhoidalibus, aut qui inflationibus detinentur, si gravis dolor vexet neq, superent ipsum: Horum quidem nullos purgare oportet. Etenim & periculum subest, & nihil proficies, quin spontaneas mutationes & judicationes auferes. Bone Deus! si in omnibus enumeratis affectibus abstinendum est à purgatione, quàm rara erit indicatio καθαρτική? Sed reservabimus hanc quæstionem in commodius tempus. Hoc nunc non est omitendum, perperam regulam tertiam exponi tantùm de Venæsectione & Purgatione, cùm & Sudationem aliasque evacuationum species inter Universales referendas esse paulò superius demonstraverimus: Quid? quod nec evacuationes semper intelligendæ sint, sed regula commodius & veriùs quoque de aliis universalibus præsidis alterantibus & confortantibus vulgo dictis totum corpus concernentibus exponi queat, quæ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ præmittenda sunt particularibus sive Topicis dictis. Interea discimus ex dictis; Nullas dari posse regulas in methodo medicinali, quæ non admittant aliquas exceptiones, & ita Medicum eò magis opus habere, ut pro comparandâ prudentiâ se quoque fideliter exerceat in particularibus, & hæc cum præceptis universalibus probè conjungere discat; Verissimè enim scripsit Galenus: Ἡ καθόλου μέθοδος χωρὶς τῆς γυμναστικῆς

l. 9. de cr.
Hipp. &
Plat. c. 2.

αι κατὰ πολλὰ τ' ἐν μέρει τεχνίτην ἀγαθὸν
 εἶναι οἷον ἔστιν ἐργάσαθαι. *Universalis methodus
 absq; exercitatione circa particularia artifi-
 cem bonum non potis est facere.* Hinc utri-
 usque conjunctionis necessitatē non in-
 termisit cum gravitate oratoriā urgere dicens:
 Οὐχ' οἷον ἔστι τέχνης ἕτε μίας ἐπισημν 9. m.
 κτήσασθαι χωρὶς τῆς μεθόδου μὲν ἵνα διὰ m. 6.
 τῶν καθόλου λεγομένων θεωρημάτων, ἀσκη-
 σιν δὲ διὰ τ' ἐν μέρει λαμβάνειν παρα-
 δειγμάτων· ἕτε γ' οἷον τε χωρὶς τῆς γυμνά-
 σασθαι πολυειδῶς ἐν τοῖς κατὰ μέρος ἐπὶ
 τῶν καμνόντων, ἃ χρὴ περὶ αὐτὴν, ἔλ' αὐτὴν
 πρὸς γυμνασίαν ἐγκωρεῖ γίνεσθαι προση-
 κόντως ἀνευλήσας τῶν καθόλου γνώσεως. Ἐν ἐκεί-
 νοις μὲν γ' ἡ μέθοδος· ἡ δ' ἀσκησις ἐν τοῖς κατὰ
 μέρος· ὥστε ὅσοι βαδίσαι ἵνα ὁδὸν εἰσέλθω-
 ν, τοῖς σκέλεσιν ἀμφοτέροις ἐν μέρει χρῶν-
 ται, θατέρῳ δ' εἴτις σκάζων μόνῳ χρῶτο, παμ-
 πόλλῳ τε χρόνῳ, ἔτι μετὰ τῆς σφάλλε-
 σθαι πολλακίς ἀνύσει πρὸς πορείαν· οὕτως,
 ὅστις ἐπὶ τέλει ἤσκησεν ἀφίκεσθαι τέχνης
 ἐθέλει, χρῆσθόν αὐτῷ τοῖς δύο τέτοις, οἷον-
 περ σκέλεσιν, ἢ ὀργάνοις, ἢ ὅπως ἄν τις
 ὀνομάζειν βέληται, μεθόδῳ μὲν ἐν τοῖς κα-
 θόλου θεωρήμασιν, ἀσκήσει δ' ἐν τοῖς κατὰ
 μέρος. i. e. *Non possibile est ullius artis sci-
 entiam*

entiam acquirere, nisi habueris methodum quandam per universalia dicta theoremata, & exercitium in particularibus ceperis exemplis. Neque etiam possibile est sine exercitatione multifaria in particularibus circa agros facere quae oportet, neque ipsam exercitationem concessum est fieri convenienter sine universalium cognitione: In his consistit methodus: Exercitium v. in particularibus. Quemadmodum igitur, qui iter aliquod ingredi student, ambobus cruribus invicem utuntur; quod si v. claudus quis uno solum utatur crure, longo tempore, & errando saepe viam absolvet: Ita, qui finem artis consequi cupit, eidem utendum est duobus his veluti cruribus, vel instrumentis, vel quomodocumque appellasse libet, methodo quidem in universalibus theorematibus; in particularibus vero, exercitatione. Tandem de Methodo medendi in genere.

CAPUT IV.

De Methodi medendi divisionibus, vel de Modis Solutionis morborum particularibus.

- I. **M**ethodus medendi est totuplex, quot sunt morborum species.
5. Cum nulla detur communis omnium morborum curatio, quam velle statuere cum metho-

methodicis Theſſaliis, extremæ dementiæ
 He ſuprà ex Galeño demonſtravimus, non o-
 portet in communi & generaliffimâ metho-
 di expoſitione acquieſcere, ſed deinceps ad
 peculiariora pergendum, καὶ εἴτα ἐπὶ τὰς
 αἰ' εἶδη προελθεῖν. Etenim curatur non 2. m. m. 7.
 genericus aut univerſalis homo, ſed ſingularis,
 ſuiam atq; aliam habens temperiem & natu-
 ram: Θεραπεύεται μὲν γὰρ ὁ κοινὸς καὶ 3. m. m. 7.
 γενικὸς ἄνθρωπος, ἀλλ' ἡμῶν ἑκάστος, ἄλ-
 λος ἄλλην ἔχων δηλονότι κερᾶσιν καὶ τε φύσιν.
 Non igitur ſufficiet methodi medendi generali-
 tatem didiciſſe, ſed etiam in ſingulis ejus par-
 tibus exercitatum eſſe oportet, verbis aliis Ga- 4. m. m. 1.
 leni: καὶ δ' εἰ καθόλου μόνον αὐτῆς ſcil.
 μεθόδῳ ἐκμαθεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ μέ-
 ρη γεγυμνάσθαι. Ex his autem omninò ſe-
 quitur, quòd tot methodi eſſent ſtatuendæ,
 quot ſunt morbi, imò quot ſubjecta homi-
 num ægrotantium. Hoc κατὰ ῥῆτὸν quo-
 que dixit Galenus: ἐφ' ἑκάſτῃ εἰδῶς νοσήμα-
 τος ἰδίον εἶδος ἐſτι μεθόδῳ. Unicuiusq; mor-
 bi ſpeciei eſt etiam propria ſpecies methodi. Ni-
 hilo tamen minùs ſingulariffimæ & indivi-
 duales methodi commodè poſſunt ac de-
 bent reduci ad certas quasdam ſpecies, cùm
 jam antè è Logicorum præceptis conſtet,
 ſpecies eſſe medias inter genera & individua
 conſentiente etiam Galeño, qui τὰ μεταξὺ 1. de Tē-
 τῶν per. c. 6.

d. l.

τῶν ἀτόμων τε καὶ τῶν πρώτων γενῶν cum veteribus appellare species non dubitavit. Antequam verò ad eas species methodorum pergamus, communior quædam divisio, accidentalis licet, expedienda erit.

II. Methodus medendi quædam est ordinaria, quædam extraordinaria.

§. Præmittenda nobis omninò visa fuit hæc divisio, ceu generalior, quamvis alii planè neglexerint, aut obscuriùs negligentiùsve tradiderint. Per *ordinariam* eam intelligimus, quæ hæctenus in genere *cap. præced.* fuit exposita, quæ retinet dictum indicationum ordinem etiam in executione, quem servant causæ morbigicæ in generatione morborum, nimirum initium faciendo à causis procataceticis & progrediendo ad propinquas, si scil. utraque antecedens & proxima adfuerit, ut ità ex asse modo generationis morborum respondeat eorundem modus solutionis. De hac *methodo ordinariâ* intelligendæ potissimùm sunt regulæ etiam p. a. expositæ. Hæc est methodus, quæ *viçtum medicamentis præfert, medicamenta ferro, ferrum igni, ignem desperationi*, ut liceat verba doctissimi Lindani nostra,

Ex. XVI. §. 2. quamvis alio paululum sensu, facere. Neq; etiam suspicio incidat de hac, quasi pugna-
ret

ret adversus illam ab omnibus Practicis receptissimam regulam, quam Galenus proposuit: "Οπερ ἔχατον εὐρέθη καὶ πλεονάζουσα ἀναλυτικὴ μέθοδος, ἐν τῇ θεραπεύεια πρώτον ἀπάντων καὶ πρᾶχθῆναι. *Quod ultimum inventum est secundum resolutivam methodum, in curatione primum omnium oportet peragi* ; Secundum hanc n. indicatio à morbo omnium prima esse deberet in executione, quod & Galenus in suis methodi medicandi libris aliquoties urfit. Verum n. verò tantum abest, ut methodus impugnet, ut potius reapse confirmet dictam regulam ; siquidem falsum est, quod in particulari, imò individuali rerum p. n. cognitione & inventione primum sit morbus ; sed hic ordo observari solet, qualis etiam in Consultationibus ritè instituendis proponitur à celeberrimis Medicis. Primum omnium innotescunt symptomata, seu in sensus incurrentia : Ex his elicitur morbi denominatio, quam statim sequitur causæ proximæ, & si adest, antecedentis inventio, & in harum originem cognoscimus ex relatione causarum remotarum sive externarum. Jam vi regulæ propositæ in methodi executione initium facere oportet à removendis aut corrigendis causis procatacticis, ut deinde firmitus tollantur causæ propinquæ, quibus remotis

I. II. m.
m. c. 10.
p. 222.

non potest non morbus ipse removeri, quo perfectè sublato spontè quoque cessant ipsa symptomata. *Extraordinaria methodus* quid sit, paulò inferiùs dicetur.

III. Ordinaria methodus medendi generalis dividitur commodè in tres species simpliciores, in methodum medendi Intemperiebus, methodum sanandi Morbos Organicos, & methodum medendi Solutis Unitatibus.

p. 114. §. Hæc divisio nititur fundamento differentiarum morbi essentialium *suprà in Pathologiâ* propositarum, & fluit ex distinctis etiam propositis modis generationis morborum. Sunt enim *methodi hæc speciales* nihil aliud, quàm *Modi solutionis morborum distincti* & particulares. Meritò igitur has plerique retinuerunt Institutionistæ & nos cum illis. Quando verò probè perspectum habemus, aliam quoq; Methodorum pertrationem philiatris esse ad manus trimembrem, ne scrupulus in eorum animis oriatur, aut obortus fixus hæreat, non possumus non *ἐπιχειρῶν* nostram subjicere, dicentes 1. methodum symptomatum urgentium non esse ordinariam, sed illam ipsam extraordinariam p. p. à nobis exponendam. 2. reliquas verò duas partim esse insufficientes, partim obscuras,

scuras, & indicationes specialiores minùs perspicuè exhibere instituendis, licet utrâque largiamur manu, satis esse posse perspicuas iis, qui jam majores in arte addiscendâ fecerunt progressus, aut mentem Authoris aliâ ratione sibi perspectam reddiderunt. Insufficiencia propterea negari nequit, in respectu ad totam medicinam, quæ omninò etiam complectitur methodos curandorum vulnerum, fracturarum, luxationum, &c. quæ tamen sub illis tribus non comprehenduntur. Et licet sub methodo intemperierum cum materiâ curandarum etiam morbos organicos quosdam velit intellectos, quemadmodum ex additis patet exemplis, per nimiam tamen brevitatem non potuit evitari obscuritas, præsertim in proponendis indicationibus. Quis enim ex naturâ intemperiei, quâ talis, sive sine, sive cum materiâ fuerit, elicere poterit evidenter indicationem hanc, quòd materia fluxura & tamen præsens sit evacuanda, cum id, quòd intemperiem gignit in corpore, indicet tantùm attemperationem? V. G. In asthmate (quod exemplum etiam inter alia occurrit) causa præsens sed fluxura est massa sanguinea crudior, & congelascens, hæc v. non indicat sui evacuationem, sed tantùm depurationem, attenuationem, maturationem. Nihilominùs evacuatio quoque indicatur, nimirum quia

in asthma non tantum intemperies cum materia præsupponitur, sed & morbus concurrat organicus, meatuum scilicet angustatio, quatenus talis vitiosa massa stagnans in vasis pulmonalibus eadem obstruit; Hinc fuit indicatio evacuationis tempestivæ materiæ fluxuræ, ne ad partem affectam magis magisque deferatur. Eadem obscuritas & confusio in aliorum morborum curatione notanda venit. V. g. in inflammationibus internis erysipelaceis sanguis fervidior & ichorosus acris sive fluxurus sive fluens sit, quatenus facit intemperiem materiale, nunquam indicat evacuationem, sive per V.S. sive sudationem sit illa instituenda. Sed illa indicatio ab alio petenda est indicante, nimirum à sanguine collecto in certâ aliquâ parte & stagnante. Libet hæc paulò clariùs in apertum proferre, non eò fine, ut Authoris laudè aliquid vellemus derogatum, quam labore suo haud inutili apud alios sibi comparavit; sed, ut ostenderemus, quâ ratione cum Dogmatibus nostris commodè possent conjungi.

IV. Methodus curandi intemperies, quâ nudas & simplices, quâ compositas tribus absolvitur primariis indicationibus I. ut causæ instantis & præsentis intemperatæ per denega-

negatum futurae proventum continuatio prohibeatur. 2. ut instans causa intemperata ab afficiendo inhibeatur. 3. ut praesens & actu secundo afficiens causa intemperata cohibeatur.

§. Quod alii alios curandi intemperies scopos proposuerint, nos hac vice non attendimus. Nobis jam incumbit modos solutionis morborum opponere ad amissim modis generationis. Conferas igitur oportet ad ea, quae *supra* dicta sunt in *Pathologicis cap. IX.* Tres primariae heic requirentur *indications*, quia morbi intemperiei omnes sunt interni, causam intrinsecam in humoribus praecipue sanguine & spiritibus consistentem praesupponentes; quae causa diversimode considerari potest, vel ut *futura*, h. e. quae per externas causas est continuabilis, vel ut *instans* h. e. praesens quidem in corpore, sed adhuc extra illam partem, quam antea praesens affecit; vel ut *praesens & actu secundo afficiens*. Et licet in intemperiebus universalibus duae etiam sufficere facile queant indicationes, cum nullibi non causa intrinseca requiratur praesens: Potest tamen sub diversa consideratione hujus vel illius partis peculiariter affectae in tres etiam indicationes fieri partitio facilis. Caeterum

p. 251.
seqq.

cuilibet indicationi subordinatae sunt aliae magis particulares & speciales, eò quidem plures, quò affectus magis fuerit complicatus & compositus, de quo postea. Ità, ut *primæ* satisfiat *indicationi*, cùm quædam causæ remotæ sint res ità necessariae, ut earum usu carere non possimus, ex requirunt tantum mutationem vel correctionem in contrarium; quædam v. quibus carere commodè possumus, remotionem vel ad tempus aliquod, vel omnimodam; quædam v. vel planè fortitæ, quibus prospiciendum, ne denuò contingant, &c. Ad hos primæ intentionis vel indicationis subordinatos scopos postmodo applicandi sunt specialissimi v. g. aëris electio contrarii causæ morbificæ; victus vel largior, vel tenuior, siccior vel humidior, magis vel minùs nutriendus, &c. somnus brevior vel longior, motus vehementior vel quies; excernendorum frequentior proritatio, vel parrior; affectuum animi vel moderatio vel indulgentia &c. medicamentorum & quorundam Chirurgicorum præsidiorum concessio vel prohibitio; Et in universum præcautio ab omnibus contingenter & fortuitò nocentibus, præsertim ab iis, à quibus antea noxa fuit illata. En farraginem indicationum invicem subordinatarum, quæ omnes (imò adhuc plures, si circumstantias individuales hujus, illius, istius, sub-

subjecti attendere oportet, sicut oportet) ad primam tantum primariam & generaliorum pertinent indicationem, quæ nobis dicta fuit *Prohibitio continuationis causæ instantis & præsentis*. *Secundæ* subordinantur Evacuatio, Revulsio, Derivatio, Repulsio, Interceptio, Alteratio, imò adhuc specialiores, Venæsectio, Purgatio, Sudatio, Vomitus, & reliqui omnes termini, quos suprà ad modum solutionis humorum & spirituum vitiosorum pertinere diximus. Non, quòd omnes simul in quolibet subjecto concurrant scopi; sed quòd aliqui ex illis ad hoc, alii ad aliud subjectum sint accommodandi. Ad *tertiam indicationem* spectant partim eadem modò dictæ, cum non semper tempore distincti debeant esse actus executionis pro secundâ & pro tertiâ indicatione; sed possit uno eodemque tempore utrique satisfieri indicationi; partim sunt diversæ scil. magis particulares v. g. Topicorum talium vel talium applicatio, Extractio, Dissipatio, Dissolutio, Vesicarum aut Pustularum excitatio, &c. Atque hic est ordo, nî fallimur, satis perspicuus non solum, sed & veritati & ipsi praxi Medicæ maximè consentaneus indicationum variarum, quem si vellemus per exempla in hâc, illâ, istâ, intemperie curandâ confirmare, non modò transilire cogeremur instituti nostri limites,

sed & opusculum nostrum in nimiam excresceret molem. Relinquitur ergò hoc privato cujuscunque, qui jam firma fundamenta artis jecit, exercitio, & præceptoris Medici fideli manuductioni.

V. Morbis quatuor (imò si primæ tres species distinctè annumeres, sex) organicis totidem respondent methodi medendi speciales, in quibus aliquando tres, aliquando duæ observandæ sunt indicationes.

§. Cur aliquando duæ sufficere possint indicationes, jam ex suprà dictis de causis morbificis constat. Nimirum quando morbi quidam à causâ aliquâ externâ violentâ contingente citrà internam præviam vitiosam humorum ac spirituum vitiositatem inductam in partibus fiunt, in iis non opus est indicatione, quæ à causâ antecedente sumitur, cum hæc non adsit. In omnibus verò ubi causâ antecedens numero distincta à proximâ occurrit, in illis etiam tres requiruntur indicationes. Ità in *Morbis male figuræ* sunt seqq. I. ut causæ externæ vel necessariæ vel contingentes malæ figurationi anam dantes quâ de præsentis, quâ in futurum, mutentur aut removeantur. II. ut interna instans causæ malæ figurationis (si adfuerit) tempestivè removeatur. III. ut causâ malam figuræ

gurationem inferens tollatur, aut corrigatur. Ita in *Morbis meatuum & cavitarum dilatatarum* indicationes palmarie sunt: I. Dilatationis continuationē futuram prohibere; II. Instantem dilatationis causam inhibere; III. Dilatantem in præsentiā causam cohibere vel remove. In *morbis v. angustatorum meatuum & cavitarum* contrario modo se habent: v. g. I. Angustationis (sub hâc comprehendimus Obstructionem, Coalitionem, Subsidentiam, Compressionem, quemadmodum & sub Dilatatione ejus species suprà adductas) futuræ causas prohibere; II. Instantem angustationis causam remorari, III. Angustantem causam præsentem corrigere aut remove. Et hoc facile fieri poterit in reliquis morborum organicorum speciebus, ut tres vel duæ indicationes eliciantur & denominentur, additâ nimirum generalioribus indicationum terminis speciali à morbo fiente desumptâ restrictione. Quænam verò cuilibet indicationi subordinatæ sint specialiores & specialissimæ indicationes, non licitum est determinare, absque casuum medicorum individuorum vel singularium consideratione, quæ non est hujus loci. Terminos tamen ex præced. capite huc applicandos esse non est opus, ut denuò inculcemus. Cæterum circà *morbos organicorum curationis methodum* quædam adhuc

notanda veniunt, quorum *primum est*: Nos præsupponere morbos organicos *ἰατρίμους* curabiles: qui enim prorsus sunt ἀνίατοι incurabiles, eorum indicationes sunt & meliori, quàm genericæ, jure dici possunt inutiles, cùm non queant in actum deduci. *Alterum*: Licet secunda & tertia indicatio ipsam etiam concernat partē corporis solidam, quæ mutanda, dirigenda, loco movenda, reponenda &c. venit, non tamen propterà sequi, subjectum indicare propriè, cùm subjectum est *παθητικόν τι* non agens; scil. quâ subjectum; sed partes illas considerari, ut causas efficientes instrumentales, vel afficientes, vel affectum factum continentes & foventes. V. G. In herniâ intestinali quando intestina prolapsa vel ad inguina, vel in scrotum, indicant sui repositionem, non hoc faciunt, quatenus sunt subjectum facti morbi in situ; sed quatenus sunt simul causa continens proxima, quæ fovet & sustentat morbosam illam dispositionem. Sic & in aliis comparatum est. *Tertium* deniq; est, quòd, licet interdū causa externa contingenter ad morbi generationem non semper sit in nostrâ potestate, & ità frustranea ab eâ sumatur indicatio; nihilominus aliæ vicem ejus supplent causæ externæ, quæ magis sunt inevitabiles, & indicant illam prohibitionem, ne materia instans aut præsens continetur aut sustentetur.

VI. Ità

VI. Ità & pro curandis morbis solutæ unitatis Methodus est medendi peculiaris, cujus indicatio curativa palmaria est generalior unitio; quæ in duas vel tres dispesci potest indicationes speciales.

§. Par est ratio cum morbis organicis, præsertim cum suprà dixerimus, eos minùs p. 135. aberrare à vero, qui hanc morborum differentiam inter organicos referre non verentur. Generalis quidem est indicatio ἡ ἐνωσις ἢ συνέχεια unitio vel continuitas; verùm quia solutionis modi p. n. sunt diversi, igitur & diversæ indicationes unitivæ, quarum aliæ magis sunt simplices, quæ sunt sine reparatione substantiæ, ad vulnera simplicia potissimum pertinentes; aliæ magis compositiæ, in quibus simul requiritur restitutio deperditæ substantiæ, v. g. in ulceribus, carie, fracturis, vulneribus magnis, &c. Unde hæc magis pertinent ad morbos compositos. *Tres indicationes primariae* his exprimi possunt verbis: 1. Ne futura unitio impediatur, prohibere: 2. Ut instet unitio, promovere: 3. Ut unitio fiat præsens, procurare. His subjacent aliæ, v. g. Succi nutritii laudabilis procuratio, mundificatio, deterfio, extractio, vel remotio rerum extranearum, distantium partium conjunctio, glutu

glutinatio carnis, vel calli regeneratio, cicatricis inductio, vel cicatrificatio, &c.

VII. Morborum compositorum curandorum methodi & indicationes quoque composita sint, necesse est.

§. Quid per morbos compositos intelligamus, alibi dictum est. Galeno vocantur
 pag. 144. γαμος, alibi dictum est. Galeno vocantur
 seq. pag. νοσήματα σιώθητα, μινυμένα, επιπλε-
 149. 257. κόμενα. Qui terminos v. volunt distinctas
 2. de cris. compositorum significare morborum spe-
 7. cies, illi nobis videntur λογικὸν σκέμμα
 de tot. proponere, uti appellat Galenus, i. e. vanam
 morb. usuque carentem speculationem. Interea ta-
 temp. c. 4 men, cave, confundas compositos & impli-
 catos cum multis morbis unum hominem
 eodem tempore invadentibus, sed diversis
 d. l. c. 7. in partibus; de quibus Galenus ita scripsit:
 Ἐνδέχεται ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ δυσὶ
 καὶ τρισὶ νοσήμασιν ἔχεισθαι τὸν ἄνθρωπον,
 ὧν τὸ μὲν ἤδη παρὰ κμάζει, τὸ δὲ τὸν ἀρχῆς
 ἐπιμένει καμρὸν, ἢ τὰ πρῶτα τῆς ἀναβά-
 σεως, τὸ δ' ἐπὶ πλείστον ἡύξεται. Contingit
 uno eodemque tempore affici hominem duobus
 & tribus morbis, quorum unus quidem est in
 declinatione, alter verò in principio invasionis,
 & tertius in summo est vigore vel statu. Nam
 sicuti hi diversas exigunt indicationes & me-
 dendi

dendi methodos speciales & distinctas; ita illi (compositos intelligo) ad unam tantum quidem methodum referuntur, sed compositam, quæ etiam habeat compositas i.e. mixtas & implicatas indicationes. Galenus eleganter alibi appellat νοσήματα ἀπ' ἀρχῆς συνθετα morbos ab initio compositos. De his superius diximus è Piccarto, tam esse frequentes, ut omnes, quicunq; penè ægrotant, tales præ se ferant. Sunt enim simplices morbi, sineq; ullâ compositione veluti quadam elementa, teste Galeno. Δῆλον, ὡς οἷα σοι-
 χεῖα τινὰ τῆς θεραπευτικῆς ἐστὶ μέθδους τὰ πρῶτά τε καὶ ἀπλά καὶ ἀσυνθετα νοσήματα.
 Quemadmodum verò de elementis constat è physicis, ea, ut sunt simplicia, non facile percipi, interim tamen mixta cognoscenda debent in illa resolvi elementa: Ita & morborum compositorum cognitio & curatio, in quantum fieri potest, ad simplicium cognitionem & curationem debet reduci. Et hoc optimè fit, si dirigatur intentio ad id quod maximè urget, sive quod exuperat, neq; tamen alterum negligatur vel non prætermittat eâ, quæ ab admisto præstatu faciendorum indicatione, iterum secundum præceptum Galeni: πρὸς τὸ σφοδρότερον ἐν αὐτοῖς καὶ χαλεπώτερον ἴστας, μὴ δὲ θατέρως πάντα παρ-
 σιν ἀμελῶντας: Et clariùs: ἡ θεραπεία
 ἐν

7. de simp-
 lic. fac.
 voc. κο-
 εἰαννον.
 p. 257.

3. m. m. 10

i. ad
 Glauco. 14
 14. m.
 m. 3.

ἐν ᾧ ἀπασιν τοῖς συνθετοῖς σοὶ γινέσθω, μάλιστα μὲν ἀνθισταμένῳ πρὸς τὸ κρατεῖν, ἐκ ἐπιλελησμένῳ δ' ἔδε ἀπὸ τῆς μιχθέντος ἐνδείξεως. Quando v. hoc præceptis generalioribus comprehendinequit, sed requirat exercitium frequens in particularibus, tumet ipse, Φιλίατρε, facile judicabis, quantâ opus sit indultriâ, ut quis in hoc studio haberi possit ac dici *exercitatus γεγυμνασμένῳ*. Ut autem adumbrationem aliquam solùm habeas hujusmodi exercitii in particularibus, unico exemplo singulari applicationem hæctenus dictorum circa medendi methodum monstrabimus.

l. 7. f. 2.
t. 8. sec.
Fœs. p.
1211.

VIII. Casus esto sequens ab Hippocr. propositus in Epidemiis. Harpalidæ sorori quatuor aut quinque mensium uterum gestantipedum tumores aquosi exorti sunt, & oculorum orbitæ intumuerunt, totiusque corporis habitus & calor veluti in pituitâ suffusis tumorem qs. transparentem præ se ferebat. Tussis sicca, erectæ cervicis spiratio cum difficultate tantâ & suffocatione spiritûs aliquando tali, ut perpetuò in lecto sedere cogeretur, neque decumbere posset,

posset, sed si qua somni fieret opinio,
eum desidendo caperet. Penè omnis
flammâ vitali destituta ad sensum :
Foetusque ex longo intervallo non
movebatur, veluti corruptum & hinc
inde lapsum est. Continuavit au-
tem ferè per duos menses asthma.
Fabis autem mellitis & mellis linctu
usa, Æthiopicoque cumino ex vino
epoto meliùs habuit : Post quæ
multa cocta pituitosa & alba tussi re-
jecit, & spirandi difficultas desuit,
prolemque enixa est fœmellam.

§. Placet addere textum Græcum, cùm
ex ipso fonte suaviores soleant esse aquæ,
præsertim quia versiones interpretum Lati-
næ variant, neque respondere ex asse textui
Græco nobis videntur. Verba sunt hæc:
Τῇ Ἀρπαλίδεω ἀδελφῇ πρὸς τέταρτον μῆνα
ἢ πέμπτον κύσθη οἰδήματα πρὸς πόδας
ὕδατῶδες ἐγένετο, καὶ τὰ κύκλα τῶν ὀφ-
θαλμῶν ἐπώδει, καὶ ἅπαν τὸ χρῶμα με-
τέωρον, οἷον τῇσι φλεγματίησι. Βῆξ ξη-
ρὴ, ὀρθοπνοίη δὲ καὶ αἶσμα τοῖσιν· καὶ
πνιγμοὶ ἔσιν ὅτε ὑπὸ τῷ πνεύματι, ὥστε
καθημένη διατέλει κατὰ κλίνην, κατακεί-
σθαι δὲ ἔχ' οἷή τε ἦν, ἀλλ' εἴ τις καὶ ὕπνῳ
δόξα

δόξα γένοιτο, καθημένη ἦν. Ἄπυρ δὲ
ἐπιεικῶς· καὶ τὸ κύημα ἐπὶ πλείστον χρό-
νον ἀκίνητον ἦν, ὡς διεφθαρόμενον, καὶ μετέ-
πιπτε· παρηκολέθησε δὲ τὸ αἶμα, χε-
δὸν δύο μηνάς. Κυαμοισι δὲ χρωμένη με-
λιχροῖσι, καὶ μετὰ μέλιτι ἐλίζει καὶ τὸ
αἷμα πικρὸν κυρὸν πῖσσα ἐν οἴνῳ ἐραίσει·
μετὰ ταῦτα δὲ ἀνῆγε βήσασα πολλά πέ-
πονα, φλεγματοδεα, λευκά, ἐ τὸ πνεῦ-
μα ἔληξεν· ἔτεκε δὲ γόνυ θῆλυ.

In resolutione casus huius primò respici-
endum est ad symptoma, inter quæ I. est ab
Hippocrate consignatum, Pedum tumores a-
quosi, οἰδήματα πρὸς τὰς πόδας ὑδατώδεα.
Ex quo patet, licet aliàs vox οἰδήματι
late pro omni tumore accipiatur à Coo sene,
heic tamen locum habere strictiorem signi-
ficationem, quatenus denotat ἀνώδυον καὶ
χαῦνον ὄγκον, doloris expertum & laxum
mollem, sive fungosum tumorem, ex Galeno.
II. Orbitæ oculorum intumescences τὰ κύκλα
(vel κύκλω in duali,) τῶν ὀφθαλμῶν, quæ
aliàs Spigelio dicuntur oculi externi denotan-
tes cilia, tarlos & palpebras, quas partes ali-
quando in tumorem attolli & nos bis terve
observavimus. III. ἅπαν τὸ χρῶμα μετέω-
ρον οἷον τῇσι φλεγματίσι. Emphatica
ianè vocabula, quæ totidem Latinis expri-
mi per-

l. 2. ad
Glauc.
c. 3.

mi perfectè nequeunt. Etenim χρώμα quod aliàs *colorem* significat, ipsam quoque corporis cutem in quâ color apparet. Hippocrati denotare rectè monstravit Foësius. Ità μετέωρον non simpliciter *elevationem* aut aliqualem *intumescientiam* heic exprimere, sed aliquam completi *transparentiam*, ex antecedente voce χρώμα & ex consequente comparatione cum τῇσι φλεγματίησι liquet. Sunt autem φλεγματίαι, qui, vel quæ, hydropis specie, quæ leucophlegmatia dicitur, laborant. Omnes hos tumores significare massæ sanguineæ aquositatem, lentorem & p. n. congelationem & motum segniores, quis est, qui vellet in dubium vocare? I V. Tussis sicca Βῆξι ξηρῇ, tussis ob materiam collectam & hærentem circà vasa pulmonalia & reliqua respirationis organa, sicca ob ineptitudinem ad excretionem materiæ peccantis, ceu crudioris & tenacis. V. Orthopnoea, Difficultas spirandi & suffocationis periculum in respiratione meritò conjunguntur, quia eandem causam agnoscunt impeditam aëris transmissionem & admissionem propter eandem materiæ congelationem, & oppilationem. VI. Ἄπυρε δὲ ἐπιεικῶς. Foësius & Mercurialis vertunt: Sine febre erat verosimiliter. Vallesius verò existimat adfuisse quidem febrem, sed

leves,

levem, exiguam, quia non ex humorum in
venis putrescentiâ, sed ex crudorum oppilatio-
ne in viis spiritûs nascebatur: erat ergo, qualis
esse solethydropicis & asthmaticis; utriusq; enim,
nisi quis alius accedat morbus, exigua tantum est
febricula: Verum neutra versio & sententia
nobis videtur mentem Cui expressisse. Non
Vallesii, quæ planè videtur adversari menti
Hippocratis, & consuetudini: Cui n. bono
per negationem limitatam febrem voluisset
tâm obscurè heic exprimere, cum paulò in-
feriùs positivè febriculam expresserit in aliâ
historiâ per τὸ πυρετικόν? Neque prior Foësi
& aliorum: cum non possit ex locis aliis evin-
ci, Hippocratem usum esse vocē ἀπυρετικόν
ad denotandam febris absentiam, sed potius

4.aph.17. aliâ ἀπύρετον. Aliam ergo emphasin sub
hâc voce ἀπυρετικόν delitescere omninò arbi-
tramur, nimirum summam cruditatem con-
iunctam cum ignis vitalis defectu. Ἀπυρετικόν
enim denotare μὴ ἐφθόν, vel idem esse
quod ἀπεφθόν incoctum, crudum, v.g. ἀπυ-
ρετικόν τρεφὴν, οἶνον, ἀπυρετικόν μέλι, osten-
derunt Henr. Stephanus in Thesauro, & D. Lin-
den in Selectis, ut ità hâc voce morbi prima-
rii idea videatur ab Hippocr. fuisse indicata,
intemperies scil. frigida & humida materialis
totius corporis. Nihilominus v. si velis inter
symptomata retinere, exprimit hæc vox

com-

commodè frigiditatem habitûs corporis ad tactum occurrentem q. d. Es war kein Wärm äußerlich an ihr zu spüren. De voce ἐπιεικώς prolixior est *Foësius* in *Oeconomia*, & planè contrarias ipsi tribuit significaciones, docens *interdum* denotare *mediocriter*, penè, leniter, *interdum* etiam *vehementer* abundanter, sufficienter. Nos de posteriore dubitantes inhæremus priori, statuentes cum *Galeno* τὸ ἐπιεικώς idem esse, quod μήτε τελέως, καὶ πάνυ σφοδρῶς, μήτε παντελῶς, sed μετρίως neq, perfectè, neq, prorsus *vehementer*, neq, totaliter, sed *mediocriter*, *verosimiliter*. VI. *Fœtus immobilis* & *veluti mortuus* s: corruptus. διεφθαρμένον vulgò dicitur abgestandeu. Verbum μετέπιπτε Latinè commodè reddi non potest, nisi forsan per periphrasin: *Translapsus est*, vel *hinc inde cecidit*, prout corpus matris sese verteret; adeò ut non posset sese proprio impetu loco movere, neque verò continere, cum matris corpus versaretur, sed pondere excideret, verbis *Vallesii*. Arguit hoc symptoma defectum in cōm. flammæ vitalis etiam fœtus propriæ ob mutuam adhuc cum vitâ matris conspirationem & consensum. VII. Denique *Asthmaticus* per duos ferè menses duratio, quæ indicat vel negligentiam ægræ in quærendo auxilio & implorandâ Medici ope, vel materiæ peccantis

tis copiam & antea dictam tenacitatem : Ex omnibus hisce *symptomatibus* ceu *signis morbi diagnosticis* ritè pensitatis facilè elucescit , Ægram hanc gravidam morbo valdè implicato fuisse conflictatam, nimirum *intemperie universali frigida & humidâ* cum morbo organico *viarum respirationis obstructione* vel *opilatione*. Ut taceamus *solutionem* etiam *continui* adfuisse ex illâ intumescentiâ patentem ; *Causa* igitur omninò etiam *complicata interna*, quâ *proxima*, quâ *antecedens*, quâ *præsens*, quâ *instans* quod statuenda sit, necesse est : Neque alia fuit, quàm *cacochymia phlegmatica* i.e. *sanguinis cruditas*, *tenacitas* s: *lentor*, *flatulentia*, *impedita fermentatio*, & *circulatio*, *collectio* & *stagnatio*. An etiam in latitudine sanitatis dispositionem ad hanc cacochymiam hanc habuerit ægra, non quidem meminit *Hippocrates*, sed non videtur dubitandum esse. Ità & quoad *causas externas*, licet neque earum mentionem fecerit author, vero tamen similimum videtur in hoc subiecto morbo ansam dedisse *viētūs errorem*, & quidem *ἀπυρον τροφήν* *alimenta crudiora* & *intempestivè assumpta*. Num etiam picâ sive malaciâ laboraverit, aut an primis mensibus vomitu aut nausêâ affecta fuerit, & ità fermentum in ventriculo destruxerit, disputant *Vallesius* & *Prosper Martianus* in *commentariis*, sed frustra, cum me-

ris nitantur conjecturis ; unde non licet certi quid determinare. Haftenus enumeratae *causae sunt verae indicantia*, quae postulant sui mutationem, aut remotionem, per convenientia *indicata*. Quae comprehensiones indicantium & indicatorum prudenter institutae sunt ipsae *indicationes* ad veram curationem necessariae : Licet v. etiam sint valde complicatae, quantum tamen fieri potest, reduci debent ad simpliciores, quarum *prima est materiae futurae & continuationis cruditatum per victum meliorem prohibitio*. Huic quâ ratione satisfecerit nostrae artis princeps, licet non consignaverit, nullum tamen est dubium, quin probè illam observaverit, cum nunquam non eundem fuisse sollicitum in curatione morborum *de ratione victus*, testentur ejus de hac re scripta suprâ laudata & lectu dignissima. *Secunda v. & tertia indicatio sunt materiae instantis & praesentis mor- bificae mutatio & correctio*, v. g. *crudioris maturatio, lenta attenuatio, flatulenta dissipatio, collectae dissolutio, stagnantis ad motum & ex- cretionem promotio*, &c. Et his concurren- tibus indicationibus ex asse satisfecit tantâ felicitate, tantâ facilitate, tam paucis, tam familiaribus tam parabilibus auxiliis, ut certè unum in virum contulisse omnes Gratiae vi- deantur, quicquid abs se sperare concessum est homini. Imò cogimur omninò obstupescere,

Epist. l. II.
12.
Ex. XVI.
5.

l. I. alim.
fac. c. 19.
&
de puer.
epil. c. 5.

l. 7. simp.
med. fac.

dum illum artis nostra Dæmanem videmus
tantos morbos tam parvo negotio percurrare, re-
centiorum contra præceptis atq; præscriptis in-
sistentes, valde quidem operose multa moliri,
summi non parcere, & nihil interim efficere,
nisi quod officiosissime occidunt sæpè tales, ut
alicubi C. Sidonius & verè conqueritur, libet
iterum verba doctissimi Lindeni nostra face-
re. Quænam illa fuerint indicata sive re-
media eorumq; materiæ, licet non sit hujus
propriè loci exponere, ne tamen textus pro-
positi declaratio sit manca, libet brevibus ea
quoque animo lustrare. Sunt vero *Faba*,
Mel, *Cuminum* *Egyptiacum*, *Vinum*. De
Fabâ mirari quis non sine ratione posset,
quomodo conferat in hoc affectu, cum sit ni-
mis flatulenta, difficilis transitus, crassum
succum & excrementosum præbens corpori ali-
mentum, teste Galeno: Κύαμοι Φυσώδεις,
Βραδυπόροι, παχυν χυμὸν καὶ τροφήν
πεπρωματικωτέραν δίδοντες τῷ σώματι.
Verùm distinguendum est inter fabarum u-
sum, & tanquam alimentum, & tanquam medi-
camentum. Hanc distinctionem quidem
ipse etiam Galenus monstravit, dicens: Ἔστι
δὲ (sc. ὁ κύαμος) ὡς ἔδεσμα μὲν, ἔπειτα
καὶ ἄλλο, Φυσώδεις τε καὶ δύσπεπτον, ἀνα-
πτύσσει μὲν τοι τοῖς ἐκ θάλακός τε καὶ
πνεύμονος ἐπιτήδειον, ὡς Φάρμακον δ'
ἐξωθεν

ἔξωθεν ἐπιτιθέμενον ἀλύπως ξηραίνει.
 Est faba tanquam edulium, si quid aliud, fla-
 tulentum quid & concoctum difficile, excretio-
 nibus quidem è thorace & pulmone idoneum;
 tanquam v. medicamentum exterius imposi-
 tum, absq. molestiâ siccatur; sed perperam
 applicuisse videtur, dum fabæ usum medica-
 mentosum solùm externum statuit, & nihilo-
 minus utilitatem ad expectorationem pro-
 movendam attribuens eidem conjunxit cum
 edulio nocivo. Cùm tamen ad sensum pa-
 teat, facultatem illam exspuitionis è pectore
 & pulmone promovendæ non esse alimen-
 tosam, sed ipsi etiam competere tanquam
 medicamento, ut ità ὡς Φάρμακον δὲ præ-
 poni debeat ἀναπλήσει. Verùm quæ est
 ratio illa diversitatis, ità ut noceant & prosint?
 Hanc non memini me legisse alicubi expres-
 sam, nihilominus aliquam conabor reddere
 rationem, veritati ut spero minùs dissenta-
 neam. Dum fabæ assumuntur, ut edulia,
 haud dubiè in majori copiâ devorantur, ut ità
 suâ terrestreitate abundante facilè queant ob-
 ruere fermenti in ventriculo hujusque calo-
 ris vim, ne possint perfectè chylicari, sed
 flatulentia ansam dare manifestam, eò ma-
 gis, quòd nec intrinsecâ & propriâ suâ vir-
 tute se possint juvare, cùm mediante coctio-
 ne portionibus activis temperamenti actua-
 lis principio sint privatae. Hinc imperfectius

dissolutæ crudiores præbentes chylum non possunt non vitium communicare etiam sanguini, & ita cacochymiam crudam inducere. Dum v. assumuntur, ut medicamenta expectoratione juvantia, in minori haud dubiè id fit quantitate, ventriculo jejuno, ubi calor vitalis & fermentum commodius & citius possunt actuando dissolvere, & elicere portiones activas nitrosas i. e. sulphureo salinas, quibus scatent, easque sanguini associare, in quo incidendo portiones tenaces & resistentes vires suas exerunt; relictis excrementosis & crassioribus partibus, quæ cum sint pauciores, quàm ab alimentis relinquuntur, facilius ad intestina secedunt, in quibus ne hæreant, facilè ab aliis recrementis excernendis in consortium rapiuntur, quamvis nec omni nitrositate etiam ibidem destitutæ sint, ut ad excretionem sint proniores. Par planè est ratio cum aliis *leguminibus*, præsertim *pisis* & *lentibus*, quæ ut alimenta sanguinem gignunt crassum feculentum, ut medicamenta v. præsertim eorum decocta maximè profint ad diaphoresin & excretionem promovendam. Juvit v. haud dubiè vim *fabarum* medicamentosam, quòd fuerint *μελιχροί*, i. e. *mellita*; Quod quâ ratione debeat exponi & accipi, non con-

d. l. pag. veniunt authores. *Vallesius* existimat *usam*
 1091. *esse farinâ fabarum melle subactâ*, haud dubiè
 respi-

respicens ad locum *Galen*i de *composit. me.* l. 7. c. 10
dic. sec. loca, ubi *κυάμινον ἔτνος* inter ἐδέσ-
ματα ἀρτηριακά τὰ διὰ μέλητος ἐψημένα,
i. e. inter edulia contra asperitatem faucium
ex melle cocta refert pultem fabaceam. Ve-
 rùm nobis non videtur verosimile, cur enim
 conticuiisset *Hippocrates*, cùm tamen alibi
Φακίνιον ἔτνος i. e. *pultis è farina lentium* me-
 minerit. Neque etiam epitheton *μελιχρὸν*
 hoc admittere videtur ; quòd nunquam
 pultis præparationem denotasse legitur, sed
 tantùm mellis vel præsentiam qualemcunque
 vel melleum saporem. Magis ergò *Foësi*
 versio arridet, qui *fabas melle conditas* adhi-
 bitas fuisse credidit. Quid ? quòd integræ
 melle conditæ magis retinuerint suam virtu-
 tem nitrosam, quàm in farinam redactæ &
 postea melle coctæ. Ipsum v. *mellis* usum
 quod attinet, partim cum *fabis*, uti modò di-
 ctum, partim seorsim in *linctu*, qui Græcis
ἐλίζις (an rectiùs forsan *ἐλίζις*, de quâ vo-
 ce legatur *Foësius in Oeconomia*) dicitur, non p. 199.
 opus est ut prolixè eum illustremus, cùm &
 rusticis & mulierculis notum sit, mel juvare
 expectorationem ; Ità & inter omnes medi-
 cos constat, mel esse thoraci congruentissimum
 ad extergendum & ad coquendum, verbis mo-
 dò dicti *Vallesii*. Nihilominus sufficiat unius
 adduxisse *Galen*i testimonium dicentis, quòd

d. l.

l. 5. de

Mm 5

τὸ μέ-

- comp. med. sec. gen. τὸ μέλι sit ξηραῖνον καὶ διαφορῶν, οἰκειότα-
τόν τε τοῖς σηπομένοις ὑπάρχον, siccans, dis-
cutiens, & appropriatum putrescentibus exi-
stat, & quod in se tenuem habeat succum, &
quibuscumque miscetur, illa etiam tenuet; λεπὸν
ἔχον χυμὸν, ὅσοις ἴαν ὀμιλήσει, καὶ ταῦ-
τα λεπθυών. De Cuminio Aethiopico du-
bitant quidam, an *Ammi*, an *cuminum* Ro-
manum sit vel *Aegyptiacum*, de quâ re con-
sulatur C. Hofmannus in *Officinalibus*: Ve-
& 77. rum quicquid sit, in eo conveniunt omnia cu-
minorum genera, quod usus eorum esse possit in
d. l. §. 8. omnibus à crassâ pituitâ affectibus verbis ejus-
dem, haud dubie ob vim θερμαντικὴν καὶ
l. 3. c. 68. ξηραντικὴν, teste Dioscoride. Verum hoc
posset in dubium vocari, an non remedium
istud cum periculo abortûs fuerit adhibitum,
cū διαρρήδην inter primaria καθαρτικὰ
τῶν ὑπερέων iterum purgantia praesidia retu-
l. de nat. muliebr. ed. Foëf. p. 572, lerit *Cons*? Re. minimè, quia heic tan-
tus adfuit sanguinis crudioris lentor &
segnities, ut ex usu hujus praesidii non sta-
stim tanta fieri potuerit extenuatio & fluor
sanguinis, à quo metui potuisset abortus.
De *Vini* usu, aegræ huic maximè proficuo,
nolumus verbulum addere, ceu re manife-
stissimâ, ne etiam nobis objici queat il-
lud Galeni: Τὸ πάντα ἐν πάσιν ἐξεργάσα-
σθαι Φλύαρον, Omnia in omnibus pervesti-
gare,

gare, nugatorium. Tantum de *methodo mē-*
dendi ordinariā.

IX. Extraordinaria methodus di-
citur, quando indicationum curati-
varum ordine non servato postre-
mæ primūm cogitur satisfieri ob
causæ proximæ urgentem vehe-
mentiam.

§. Vocatur haud inconvenienter *θελακτική*
ἢ hæc methodus *mitigatoria*, *demulcens*,
palliativa. Attribui solet *symptomatibus*
urgentibus communi Doctorum consensu,
quorum *Galenus* tria potissimūm recenset, 12. πλ.
& sunt *ἀγρυπνία*, καὶ *ὀδυνη* καὶ *κένωσις* m. 1.
ἄμετρε ⊙, *vigilia* & *dolor* & *nimia evacua-*
tio. De his dicit, quod *λόγον αἰτίας ἔχον-*
τα τὴν θεραπείαν ἐξαλλάττει, *rationem*
causæ habentes curationem mutant, & ad se
qs. trahant, ut opus sit *πρῶτον ἐκκόψαι τὰ*
σύμπτωμα, & *τάχιστα ἀφ' ὧν ἀναρρεῖν*
αὐτό, *primum omnium evellere symptoma*, &
celeriter festinando idem tollere. Legatur de
hâc re prolixius *D. Rolsink. in Ord. ac metho.* l. 4. c. 1.
do. Propterea etiam hæc *symptomata* de- c. 16, seq.
scribi solent, quod *flamma vitali interitum*
minentur, adeoq; *mitigationem* s. *præsens au-*
xilium, vel *relevationem* *agri* ab *accessione*
postulent, cuiusmodi *aucta morborum magni-*
tudi-

11. m.
m. 12.

12. m.
m. 1.

tudini succedere & caussarum vehementiam
emulari solent. Verumenimverò ad hanc
sententiam duo potissimum sunt animadver-
tenda, quorum primum est : Symptomata
curationis non mutare ordinem, sed ipsam
causam symptomatis, quæ eadem est cum
ipsâ causâ morbi. Neque enim sympto-
mata aliam agnoscunt causam efficientem
internam realem, præter eam, quæ morbo-
sam gignit dispositionem, quia *symptomata*
διαφέσσειν ἐπόμενα δίκην σκιῶν, sequun-
tur dispositiones veluti umbrae. Non igitur
symptoma minatur flammæ vitali interitum,
sed tantum est signum diagnosticum causæ
vehementioris morbificæ, quæ ita minatur.
Neque symptoma, ut symptoma, urget cu-
rationem, sed causæ vehementia. Ut ita
nihilominus accuratè loquendo verum sit
universaliter, quod *Galenus* dixit : καθολῶς
μὴ εἰπεῖν, ὅθεν τῶν συμπτωμάτων, ἢ
σύμπτωμά ἐστιν, ἢ ἐνδείκνυται θεραπεία, ἢ
ὅθ' ὑπαλλάττει πρῶτως. Ut universaliter
dicam, nullum ex symptomatibus, quæ sym-
ptoma est, neq; indicat curationem, neq; illam
primò mutat; Etenim non ipsum symptoma
vehementius causæ naturam induit, sed tan-
tùm significat aliquid in corpore affecto ad-
esse p. naturale, quod curationem festina-
tam urgeat, quodque mutatum exigit cu-
randi

randi ordinem ; nimirum causam proximam vehementiorem, V. G. In dolore capitis exquisitissimo quòd aliquando citrà omnem moram ad narcotica anodyna sit confugiendum, hoc non indicat propriè ipse dolor, quatenus est symptoma, sed doloris causaurgens, nimirum humor aut vapor v. g. ex continuâ ebullitione nimia acrior reditus & fortiori impetu partes membranas vellicando & ità continuitatē solvere majori nisu tentando afficiens : Quâ cohibitâ spontè cessat color, quemadmodum & aliorum *symptomatum cessatio sequitur* spontè remotionem causæ morbificæ & morbi, ἀπολυσ-
 θῆναι αὐτῇ ἢ τῶν συμπτωμάτων ἀναίρε- 11. m.
 σις. Nihilominus si aliis placuerit retine- m. 12.
 re receptam opinionem, eis quidem per nos quoque licebit, sciant verò loquendi modum minùs esse accuratum & μετῶνυμικῶς effectum pro causâ intelligendo esse exponendum & accipiendum. Alterum est, posito hoc symptomata dari urgentia, quòd falsum sit in tertiâ classe symptomatū, quam constituunt qualitates mutatae, non esse etiam quædam urgentia ; in quâ tamen sententiâ Galenum fuisse ex suprâ d. l. patet, consentit & Dn. Rolfinkius. Quidni verò etiam darentur ? An non aliquando in febribus ardentibus tantus est externarum partium

tium fervor, qualitas sanè tactilis mutata; in
 anginâ vehementiore tanta asperitas, tanta-
 que crustositas linguæ, ut frustra medicus
 internis succurrat præsiidiis, imò non possit
 exhibere eadem, nisi prius symptomati illi tol-
 lendo per remotionem causæ proximæ ur-
 gentis prospexerit: Ità si alicui ab aëris ge-
 lidissimi injuriâ pedum aut manuum digiti ni-
 miùm refrigerentur, est qualitas sanè mutata
 illarum partium; quæ, stante scil. hypothesi,
 urget & ad se trahit curationis celeritatem,
 quam per similia optimè fieri credunt, ve-
 rum decepti, quemadmodum superius de-
 monstravimus. Ad quid v. sumus de sym-
 ptomatibus urgentibus solliciti, cum iis, quæ
 talibus efficaciam nullam concesserimus. Ut
 autem paucis scias, mi *Φιλίατες*, nostram
 de hac methodo sententiam in quo differat
 à præcedente, notes sequentia. Non dif-
 fert in hoc, quasi methodus prior respiciat
 morbum; hæc v. ceu posterior symptomá-
 tum propria sit; neque in hoc, quòd in prioris
 indicationes à causis petantur; in postero-
 ri à symptomatibus sumi debeant; sed diver-
 sitas hæc subest, quòd in illâ omnium trium
 aut duarum ad minimum indicationum ha-
 benda sit ratio, & quidem ἐφ' ὅσον οἰόντες
 eo ordine, quo propositæ sunt, si curatio
 perfecta & cum successu instituenda; In hac
 verò methodo vel sufficiat unica indicatio,
 & qui-

& quidem à causâ proximâ desumpta, vel eâ primo loco attendenda, quæ aliàs in priori ultimò spectata fuit. Hinc *extraordinariam methodum* appellare maluimus, non symptomaticam, quòd ordo quodammodo indicationum curativarum turbetur.

X. Hæc Methodus aliquando ad morbi remotionem sufficit, aliquando non.

§. Utrumque confirmat experientia, quâ aliena i. e. fide dignæ Medicorum observationes, quâ propria. Nos missis aliis, quodlibet Dogmatis membrum unicâ propriâ confirmabimus observatione bonâ fide communicandâ. Suffecisse hanc methodum aliquando & ante plures jam annos, recorder in Juvene quodam vegeto boni temperamenti & integræ aliàs sanitatis, qui per duos tresve dies non vacans consuetæ alvi exonerationi, cum non adeò stimularer, ob vitam continuò sedentariam (fuit enim alienæ dextra vicaria pennæ i. e. Secretarii cujusdam amanuensis) incidit in Colicam vehementissimam cum aliquo caloris excessu sui intensiore; Dolor tamen quasi perforans omnia alia superavit symptomata. Hic statim ad vesperam, injecto *Enemate* malvaceo lubricante, anodyno & τὰ σπύλαλα evacuantem perfectè curatus fuit, ut seq. die ad operas con-

consuetas promptè redire & posthàc bonè
gaudere quiverit valetudine; Heic sanè uni-
cæ indicationi à causâ proximâ doloris Co-
lici desumptæ satisfactum est, nec pluribus o-
pus fuit. Par est ratio haud rarò in cura-
tione *lipothymia* à terrore subito obortæ, ci-
trà præcedentem sanguinis vitiositatem in-
ternam, in quo casu sola restauratio spirituo-
sitatis & circulationis sanguinis à corde ad
partes ad tempus brevissimum impeditæ
(quæ causâ proxima fuit animi deliquii) facta
facilè potest ac solet sufficere. Quòd verò
non sufficiat, illud observatu frequentius est.
Inter alios casus, qui nobis sub manus vene-
runt, incidit hic de quodam coriario, qua-
dragenario circiter, temperamento chole-
rico & atrabiliari prædito: Hunc tempore
brumali medios inter labores in aquâ gelidâ
perficiendos in vasis *dolor ischiadicus* tam ve-
hemens, ut & *animi deliquium* sæpè & *pa-
roxysmus Epilepticus*, quem aliàs quotannis
semel sustinere coactus fuit, imminerent.
Aderat & *febris intensior alviq; siccitas cum
siti & vigiliis nimis*. Causæ morbificæ in-
ternæ & proximæ complicatæ, quæ nulla alia
fuit, quàm sanguinis & succi nervosi atrabi-
liaris vitiositas, acrimonia & nitrola evapo-
ratio nervosas partes acuto sensu præditas
vellicans & mordicans, vehementia exegit,
ut à curationis methodo extraordinariâ in-
choare.

choaremus. Hinc ordinato statim *Clystere* anodyno & lubricante mox felici cum successu hausit duo circiter grana *laudani opii*, in vehiculo cordiali temperatè refrigerante diluta; & doloris vehementia adeò remisit, ut ultrà dimidiam noctem commodè dormiverit, & manè evigilans dolores quidè residuos quosdam animadverterit, sed multò tolerabiliore, qui postmodo etiam adhibitâ curatione ordinariâ, adversus causâ instantis futuram continuationem & præsentis residuæ remotionem directâ per debita præsidia fervorem biliosum & melancholicum attemperantia, sanguinis & spiritûs animalis nitrositatem corrigentia, & motum æquabilem restituentia penitùs cessarunt, ut ità æger pristinæ redditus fuerit sanitati: Et hoc usu venit etiam in aliis morbis vehementioribus, vel qui sua habent intervalla, & paroxysmos, quales sunt v. g. Epilepsia, Convulsio, Paralysis, Apoplexia, Iliaca passio, Cholera, &c. Verùm nos hisce contenti acquiescimus, & principem medicinæ partem, quæ est *Methodus medicinalis* concludimus;

Etenim ἡδὴ καιρὸς εἶναι δοκεῖ κατα-
παύειν ἐνταυθοῖ τὸ τέταρτον
μέρος τῶν δὲ τῶν δογ-
μάτων.

Gal. 3. m.
m. ult.

DOGMATUM

MEDICINÆ GENERALIUM

Pars V

quæ est

DIÆTETICA.

CAPUT I.

De Diætâ in genere.

I.

INter ministras pedisequas artis Medicæ prima est Diætetica, quæ monstrat rerum non naturalium sex vulgò notarum usum ad utramque methodum necessarium.

§. Ordine suprâ satis confirmato nunc sequuntur illæ *Medicinæ partes*, quæ indicatorum specialiorum materiam & usum monstrant, *Pedisequa dicendæ*, & sunt *Diætæta*, *Pharmacia* & *Chirurgia*. Commune illarum objectum sunt *Res non naturales*, h.e. media illa ad sanitatis conservationem & restitutionem necessaria & proficua. Non igitur

igitur hoc loco considerantur ἀδιαφόρως;
i.e. *indifferenter*, quatenus medio modo se ha-
bent pro dextro sinistrove usu ad sanitatis vel
morbi generationem; sed restringuntur ad
res s. n. ut ita aliquis omni jure hoc in loco
appellare posset *res sec. naturam*, quatenus
scil. ad causas procatacticas sanitatis (quæ
in secundâ rerum s. nat. classe comprehen-
duntur) omninò pertinent, verùm προαι-
ρέτως ab hâc abstinuimus appellatione, ut
νεωτερισμὸν evitaremus. Quòd *res hæ* di-
vidantur in *mitiores, validiores & validissimas*,
superiùs confirmavimus. Num verò sem-
per Diætæ res sint mitiores, & medica-
menta res validiores, operationes v. Chirur-
gicæ validissimæ, nolumus determinare, cùm
adhuc dubitemus, quamvis ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ita
se habere minimè inficiemur. Satis est tria hæc
indicata, *Victum, Medicamen, Operationes*
Chirurgicas esse triplex particulare ministra-
rum partium objectum. Inter has præcede-
re optimo jure *Diatam* vel *Diateticam* nullum
est dubium ei, qui τρόπον τῆς παιδείας νο-
uit, quò docemur, faciliora & notiora esse
præmittenda difficilioribus. Num verò in
consultationibus & morborum pertracta-
tionibus specialibus rectè ultimum occupet
locum, quòd authoritates tot tantumq; viro-
rum & quotidiana in Universitatibus con-
suetu-

de ingr. ad inf. l. l. c. 7. *fuetudo evincere videntur, illud, ceu valdè adhuc dubium, in medio relinquimus; Hoc solùm dicentes, rationes J. C. Claudini non esse tanti ponderis, ut locum illum pro Diætâ demonstrent. Prima est: Medicus si quidem ad infirmos accersitus rarè admodum sola alimenta, quæ in vivendi ratione non infimas habent partes, proponit, sed ferè aliquid ex Chirurgiâ vel Pharmaciâ præmittit. Infirma sanè consequentia, quæ à discursu Medici cum ægro vel adstantib⁹ desumitur, in quo nō est novum, si aliquando καὶ ὕστερον πρῶτερον mentem suam exposuerit; Quoties contingit, ut Medicus jam jam unum vel alterum ordinaverit, & nihilominus postea ulterius in causas morbificas magis inquiret; ergōne propterea causæ cognitio postponenda esset præscriptioni materiæ Medicæ? Quamvis non possimus celare, aliquos etiam esse Medicos, qui in colloquio cum ægro & adstantibus præmittant ordinationem diætæ; ubi scil. viderint, maximè in hâc fuisse erratum, dicentes: Vor allen Dingen muß man in der Diæt, sich in acht nehmen / und diese (oder jene) Anstalt machen / &c. pro ut morbi conditio exegerit. Altera ratio hæc est Claudini: Quod morbi pro majori parte ex repletionem ortum habent, hæc autem immediate per Chirurgiam & Pharmaciam; per viētus v. rationem mediatè tantum tolli potest.*

Sed

Sed neq; hæc magni est roboris. Ut enim ta-
ceam⁹, adhuc esse in quæstione, an morbi pro
majori parte à repletionem ortū habeant? con-
sequentia iterum nullius est momenti, cū
ipse Author statim in præcedentibus ex Ga-
leno dixerit, *omnia alia remedia, quamvis*
generosa, esse irrita, nisi vivendi ratio, qua sex
rebus non naturalibus continetur, accommoda-

tur. Libet addere Galeni locum: Οὐδὲν de The-
riac. ad
Pamphil.

ἔτις ἐστὶν ἰσχυρὸν ἐν ἰατρικῇ βοήθημα, ὅλην ἐξ
αὐτῆς γινομένην ὄνησιν διώματα ἐπαγαγεῖν,
ἢ ἀντιπρασσόμενον ὑπὸ τῶν κατὰ διαίταν, ἢ
μὴ συνεργούμενον. *Nullum tam validum*

in medicinā est remedium, quod ex se ortum
auxilium inducere possit, si resistatur ab iis,
qua circa victum sunt, aut ab his non adju-
vetur. Jam invertimus planè & ità contrà

Claudinum argumentamur: Sine quo nul-
lum aliud remedium auxilium ferre potest,
illud primò omnium debet ordinari atque
attendi. Sed sine victūs ratione nullum

aliud remedium auxilium ferre potest. Er-
gò, &c. Major & hoc fundamento nititur,
quia impedimenta priùs sunt removenda,
antequam propositum opus exequaris: Se-
cus enim inanis est opera, & videretur quis

ἀπρὴκτον πόλεμον πολεμίζειν ἢ δὲ μά- Iliad. ε.
χεσθαι, v. 121.

pugnare suscipere inutilem & inanem, ex Ho-
mero. Verùm transeant hæc. Nos potius

ad Thra-
sybul. c.
33.

ex dictis hoc discimus, quàm imperfecti fuerint artis magistri, & quàm graviter errârint *veteres Asclepiadae*, de quibus è Platone testatur Galenus, eos neglexisse hanc *Medicinae partem*, neque eam in usum frequentem vocâsse. Οδ' ἐμὲ πρεσβύτερος τε αἶμα, καὶ τὰ τῶν ἐλλήνων πρᾶγματα πρηνώτερος ἐπίσταται Πλάτων ὁ Φιλόσοφος. ἔπειτα πὶ χρῆσθαι φησὶ τὰς παλαιὰς Ἀσκληπιάδας τῷ τῷ μέρει τῆς τέχνης. Patet porro ex dictis, non minùs graviter & eos allucinatos esse, qui restringentes Dieteticam ad methodum ὑγιεινὴν negant ejus necessitatem in utrâque methodo. Præsertim verò Galeni loco notatu dignissimus clarissimè confirmat necessitatem Dietæ etiam in methodo medendi, utpote sine quâ irritus Medicamentorum & Chirurgorum præsidiorum usus. Verùm hoc alibi, nî fallor, satis quoque demonstratum est. Appelatur autem pars hæc à Galeno διαιτητικὸν μέρος, Dietetica, quavis haud ineptè etiam dici διατολογία, aut Dieta διαίτης nomine venire possit. De cujus vocis variâ acceptione adi, sis, Lexicographos. Hoc loco non accipitur pro ipso usu rerum non naturalium, sed pro doctrinâ quæ tradit rectum illarum usum. Apud Latinos *viētum* aut *viētūs rationem* æquè latè patere, quàm apud

apud Græcos διαίταν, βίον aut βιοτόν, notavit ex *Juris Pandectis Lindanus*; De vocis Ex. XIII. διαίτης significatione huc faciente locus est §. 206. manifestus apud *Galenum*: λέγω διαίταν, 3. in 3. Epid. t. 9. ἢ τὴν ἐν τοῖς ἐσθιομένοις τε καὶ πινομένοις μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις, οἷον ἀργίαις, γυμνασίοις, λυτρεῖς, ἀφροδισίοις, ὕπνοις, ἀγρυπνίαις, ἀπασί τε τοῖς ἐπὶ σῶσιν γινομένοις κατὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα. Appello *Diatam* (i. victum) non solum, quæ consistit in comedendis & bibendis, sed & omnibus aliis, v. g. otio, exercitiis, balneis, venereis, somno, vigiliis, & omnibus, quæ quovis modo fiunt circa corpora humana.

II. Objectum igitur Diæteticae sunt res non naturales sequentes: I. Aër. II. Alimenta & Abstinencia. III. Vigiliæ & Somnus. IV. Motus & Quies. V. Excernenda & Retinenda. VI. Affectus animi.

§. Recurras, oportet, ad ea, quæ in parte *Physiologica* generaliter de his rebus propo- p. 72. sita sunt. Quod ex Institutionistis quidam, seq. cætera satis prolixi, in hoc velint esse breviores, satis esse rati, si alimentorum solum usus in parte Diætetica exponatur, omisis cæteris rebus non naturalibus, illi perperam nobis facere videntur, cum non habeant, quæ

ratione illam brevitatem, quæ totius operis perfectioni præjudicat, queant defendere. Etenim licet dicant, *alimenta esse præcipua, & plus difficultatis habere*, penitus tamen infirmam hanc esse argumentationem & consequentiam, aliquot, imò penè infinitis, instantiis posset demonstrari. Sufficiat una vel altera. An non sanitas & causa sanitatis, morbus & causa morbi sunt præcipua magis, quàm accidentia sec. & p. n. Ergone propterea omittere potest, aut debet, Medicus horum expositionem? Ità signa pathognomonica sunt præcipua præ communibus & fallibilibus; nihilominus neq; hæc negligenda esse in Semiologiâ didicimus. Et sic in multis aliis. Sanè prærogativa dignitatis, necessitatis, utilitatis, non statim infert neglectiorem alterius, quòd illâ prærogativâ non gaudet, sed tantum limitat hujus tractationem. Ut taceamus, adhuc sub iudice litem esse, an aëri, an verò alimentis prærogativa necessitatis & utilitatis tribuenda sit? Nobis satis est ad pertractationis necessitatem, quòd omnes enumeratæ res sint necessariae ad vitam & sanitatem, licet non omnes æquali necessitatis gradu emineant. Eadem planè infirmitas est in *alterâ ratione à difficultate desumptâ*. Quis enim concederet, difficiliora omnem statim denegare facilioribus in disciplinæ alicujus tractatione locum? Hoc tantum colligitur, faci-

faciliora breviori indigere expositionis modo, non verò penitus excludi. Eundem quoque errorē errasse *Helmontium docendum* *Dietam totam tantum occupari in delectu ciborum atq; potuum*, constat ex tract. de vict. num. 6. ratione. Verum meritò novatorem hunc missum facimus. *Abstinentiam* quòd addiderimus *Alimentis*, ansam nobis dedit non modò scrupulus hâc de re motus, sed & confirmavit nostrum propositum *D. Rolfinckii* l. 14. s. 1. suffragium, qui de *abstinentiâ* inter res non naturales peculiare quoque caput conscripsit in suo *Ordine ac methodo*, quam & nos suo loco commendabimus.

III. Dividi optimè possunt ratione modi juvandi sanitatem in res *Materiam suppeditantes*, & *Alterantes*.

§. Facile possumus carere aliis divisionibus, inter quas decantatissima est illa, dum dictæ res quaternario numero complecti solent, τ̃ προσφερομένων, τ̃ κενυμένων τ̃ ποιχμένων, & τ̃ ἐξωθεν προσπιπόντων ex *Galeno*: 1. san. tu. 15. Quibusdam arridet alia *Dietæ*, quatenus pro omni rerum non naturalium regimine accipitur, divisio in *naturalem*, *vitalem*, *animalem*, ex *D. D. Rolfinckio*. Verum enim verò O. & M. nos meritò heic cum *Galeno* dicimus: τ̃ μὴ τῶν τοιούτων διαρέσεων, ὅπως ἂν τις l. 14. s. 1. c. 2. d. 1.

p. 241.
seq.

ἑτέλοι, πηρέω. De hujusmodi divisioni-
bus, prout quisq; voluerit, statuat. Nos no-
stram dixerimus ad τὰς δυνάμεις τῶν ὑλῶν
ἀπασῶν ὑγεινῶν, ad vires ipsas omnium
materierum salubrium: Ταύτας γὰρ ἐπίστασθαι
ἀναγκάιον, τὸν πρὸ ὑγεινῆς τέχνης μετίοντα.
Has enim scire necesse est eum, qui artem de
sanitate tuendâ (ut & recuperandâ) tradere
constituit. Quemadmodum verò suprâ in
Pathologicis ostendimus è Dunc. Liddelio,
in generatione morborum concurrere res
non naturales sinistrè usurpatas duplici mo-
do, materiam præbendo morbis gignendis,
& qualitate suâ alterando; Ità & ad genera-
tionem sanitatis, quâ præsentis, quâ futuræ,
dextrè adhibitæ vel materiam suppeditando,
vel alterando conferant. Ubi notetur sub
alteratione nos non tantum intelligere (1.)
μεταβολὴν κατὰ τὸ ποιοῦν *mutationem in*
qualitate, sed etiam *in motu* cū *fermenta-*
tionis tū *circulationis*. (2.) nec tantum il-
lam *alterationem*, quæ fit *in contrarium*, &
potissimum respicit methodum ἡγεραπευ-
τικὴν; sed etiam *alterationem*, quæ fit *in simi-*
le, ità ut à priori tantum tempore differat,
quæ imprimis pertinet ad ὑγεινὴν metho-
dum. Materialiter & ità κατὰ τὸ ποσὸν
quantitative conferunt potissimum *Alimen-*
ta & eorum oppositum *abstinentia*, secun-
dario

dario & per bonam consequentiam etiam
Excreta & Retenta ritè se habentia. Reliquæ
 omnes præprimis *alterando qualitate & motu*
 ad sanitatis negotium faciunt, quatenus per
 illas ἀλλοιῶται ἢ μετακοσμεῖται τὰ τὰτα
 τὸ σῶμα, verbis *Galen*i. Nota obiter, nos
 potissimum, præprimis, adjecisse. Non enim
 negari potest, quòd, quemadmodum ali-
 menta, abstinentia, excreta & retenta etiam
 alterando quadantenus concurrunt; ità &
 reliquæ modo secundario quantitati mate-
 riali favere possint.

d. l.

IV. Ad dextrum rerum non na-
 turalium usum generalem meritò
 pertinet Consuetudo.

§. Si ullus in artis Medicæ systemate lo-
 cus attribui debet *Consuetudini*, profectò
 nobis hic videtur esse genuinus, ut pro-
 ptereà nonnulli Medicorum perperam ege-
 rint, dum planè nullam ejus fecerunt men-
 tionem: Laudanda v. B. *Hofmanni* indu-
 stria, qui peculiari capite in parte Diæteticâ
 eam dignatus est, non quòd numerum au-
 ctum vellet rerum non naturalium; cùm
 non sit res ipsa, sed tantùm notio secunda
 modum rei circumscribens & exprimens.
 Cave tamen, (quod ὡς ἐν παρόδῳ mone-
 mus) tibi persuadeas, esse tantùm Ens ratio-
 nis, cùm notiones secundæ sint affectiones
 entis

l. 5. c. 40.

entis reales, nec differant ab iis, quorum
 l. 4. Me- sunt affectiones, teste Aristotele. Jungatur
 taph. t. 6. *Disputatio Beatissimi Sauberti sub præsidio*
 Phil. Al- τῆς Θεῆς Piccarti *Quaestione V.* Sed quòd vi-
 torf. pag. deret consuetudinem valere in omnibus sex re-
 280. bus non naturalibus, & ità quodammodo re-
 spondere iis, quæ dicuntur *Transcendentia*,
 suntq; in omnibus prædicamentis. De Con-
 suetudinis efficacità alibi plura diximus, nimi-
 rum ad Jessenii iudicium de sanguine emisso.
 p. 235. Est verò Consuetudo duplex: *Utilis & Da-*
 seqq. *mnosa, Bona & Prava.* Illam hoc loco in-
 telligimus, non hanc: Quæ enim prava fue-
 rit & damnosa, potius erit immutanda in
 contrarium, & quidem ἐν προαγωγῇ καὶ ἀ-
 ναντία καὶ διαναπαύειν, sensim, per intervalla,
 contraria induci debent & interdum quiescere,
 6. Epid. ex præcepto Coi senis; ad quē locum doctissi-
 f. 2. t. 26. mē notavit fidus illius interpretes Galenus: Τῶν
 ἐθῶν, ὡς μικρὰ παραδείγματα ὅτι ὑπερο-
 ρῶσιν ἐνίοι τῶν ἰατρῶν, μηδεμίαν ἀπ' αὐ-
 τῶν ἐνδείξιν εἰς διαφορὰν θεραπείας ἡγέ-
 μενοι γίνεσθαι. τινὲς δὲ ἔχ' ὑπερορῶσι μὲν,
 ἀπὸ δὲ μοχθηρῶν ἐθῶν ἐνίῃς ἐπὶ τὰ ἐναν-
 τία μετάγειν ἐπιχειροῦντες ἀθρόως, & σμι-
 κρὰ σφάλλοντα. καὶ δὲ ἔδδ' ὑπερορῶν
 τῶν, & ἂν ἀθρόως μετάγειν, ἀλλὰ καὶ κατὰ
 βραχὺ καὶ μετὰ τὴν διαναπαύειν αὐτοὺς.
 Con-

Consuetudines, ceu rem parvam vilemque, contem-
nunt nonnulli medicorum, nullam ex his
indicationem ad differentiam medela existi-
mantes oriri: Aliqui verò non contemnunt
quidem, à pravi verò consuetudinibus dum
alios in contrarias reducere conantur confer-
tim & repente, haud parùm falluntur. Oportet
enim non negligere quidem consuetudines, neque
etiam repente mutare, sed paulatim, successi-
vè, & per intervalla quietem concedendo illis.

Jungatur Foësius ad verbum προσαγειν. Qui in Oecō,
plura in laudem Consuetudinis collecta legere P. 532.
desiderat, ille etiam adeat Diterichium in 533.
fatreo ad vocem σωήθης. Nos hanc de n. 801.

Consuetudine doctrinam hoc obsignamus
Galenī epiphonemate: 'Εἰ μὲν γὰρ ἄλλοις
καταφρονεῖν ἐθὺς ἔξεστιν, ἡμῖν δὲ οὐκ ἔξεστιν.

Si aliis contemnere licet consuetudinem, nobis
non licet. Quod n. consuetum est, id ipsum

jam naturale evasit, teste Valleriola. Quis v.
citrà periculum auderet temerè immutare

naturam? Tantum ergò consuetudo valet, ut LL. CC.
l. i. c. 6.

ab illà, tùm in servandâ valetudine, tùm in
morbis curandis, magnam sit sumere indicatio-
nem, nec multò, quàm à naturâ, inferiorem,

ut Hippocrates & Galenus insinuarunt, ver-

bis ejusd. Valleriola, cujus totum

caput huc referatur.

CAPUT II.

De Aëre.

I. **A**ërem inter Res non naturales jure meritò primum obtinere locum summa communissima & perpetua necessitas demonstrat & efflagitat.

§. Omnino mirandum est, esse quosdam Medicos, qui innovandi pruritù allecti prærogativam hanc *aëri* voluerunt facere dubiam, alimenta præmittentes. Ut enim taceamus, quòd sibi metipsis contradicant; dum concedunt *Hippocrati & Galeno* docentibus, aërem μέγιστον esse δυνατήν, & αἰτίον τῆ βίης, maximum monarcham, & vite totius auctorem, imperium exercentem non solum in morborum generationibus, sed etiam in eorundem propulsione; & quòd ejus communio sit universalissima, non modò cum omni homine, sed & omnibus animalibus, μεγάλη κοινωνία ἅπασιν τοῖσι ζώοις τῆ ἡρᾶς ἐστίν; nihilominus tamen non verentur denegare ipsi primum inter res non naturales locum. Quis est qui nesciat, aut tam præfractæ mentis, qui velit negare, necessitatem aëris multò esse majorem, quàm alimentorum, & aliarum omnium rerum, utpote cùm
illius

illius usu ne per exiguum temporis interval-
 lum absque vitæ & sanitatis dispendio possit
 carere, ὥστε μὴ τῶν ἄλλων ἀποχόμενⓈ ὁ
 ἄνθρωπος καὶ σιτίων καὶ ποτῶν διῶαι ἢ αὐτὴν ἡμέ-
 ρας δύο καὶ τρεῖς καὶ πλείονας διάγειν· ἣν δὲ τις
 ἐπιλάβῃ τὰς τῶν πνεύματⓈ (pro ἡήρⓈ)
 εἰς τὸ σῶμα διεξόδους, ἐν βραχεῖ μέρει ἡ-
 μέρης ἀπόλοιτο αὐτῷ, ὡς μεγίστης χρείης ἐξ-
 ἴσης τῷ σῶματι τῶν πνεύματⓈ, verbis
 Hippocratis, i.e. quod aliis quidem abstinens ho- de flatu
 mo, & cibo & potu, possit dies duos, tres aut
 plures transigere; si verò quis interceperit
 spiritus (i.e. h.l. aëris) in corpus nostrum trans-
 ius & meatus, in brevi diei spatio pereat; Tan-
 ta est corpori necessitas aëris. Confirmat
 idem clarissimè alter Medicinæ princeps Gæ-
 lenus. Nulla res, inquit, est, quam vitare com. 3. in
 non possimus præter aërem nos ambientem. Et l. de hu-
 p.p. Cateris quidem causis neque perpetuò oc- morib.
 currimus, neque ipsæ totum diem circa nos sunt, at t. 3.
 in aëre morari semper ipsumque spiritum ducere o-
 portet, nec possunt corpora ad illius immuta-
 tionem non simul affici & immutari. Itaque
 Medicus, qui rectè curaturus sit optimum vi-
 tiosumque aërem debet cognoscere, ut qui ex illis
 morbi fiant, qui secus? & qui vitandus aër
 sit, & non? intelligat. Imò διαρρήδην aërem
 alimentis præfert alio in loco, ubi victus
 i. e. alimentorum quidem reliquis omnibus
 ratio-

c. 8. in 6. *rationem esse habendam docet, verum exce-*
Epid. t. 1. pto aëre, cujus maxima habenda est ratio,
siquidem ipsum continenter ducimus & emitti-
mus, h. e. inspiramus, & expiramus. Plura
LL. CC. legantur apud Fr. Valleriolam, qui prolixè
l. 2. c. 2. non minùs, quàm solidè summam & com-
muncem aëris necessitatem ad vitam & sanita-
tem demonstravit, utpote sine quo neque in
secundâ, neque in adversâ valetudine degere
vel momento possimus: Quidni igitur tri-
buendus aut concedendus esset quoque in
ipsâ pertractatione rerum non naturalium
aëri primus locus? Τὸν δεῖον Philippum
Scherbium, qui aëri inter dictas res uli-
imum adscripsit locum in Disputatione sua de
summis vitæ conservanda scopis, meritò &
facilè excusamus, dum alium sibi in exposi-
tione illarum rerum præfixerat scopum, ni-
mirum elaborationem sanguinis futuri. Re-
liqui videant, quomodo νεωτερισμὸν suum
velint ac possint defendere. Nobis non libet
diutiùs in hisce morari.

II. Consideratur heic aër, quate-
 nus vel inspiratur, vel corpus no-
 strum ambit.

§. Exulet hoc loco omnis aëris confide-
 ratio Physica, an sit corpus simplex, elemen-
 tare, humidissimum, calidum, leve, im-
 plens universum, ad mixti generationem
 con-

concurrentes, & si quæ alia ? non quòd Me-
 dicus talia possit ac debeat ignorare: sic e-
 nim αφιλόσοφος esset & illotis manibus
 tractaret artem nobilissimam; sed quòd ea
 consideratio alium sibi vendicet locum. *Uusus*
aëris tantum aut potissimum heic attenditur,
 quem geminum in dogmate diximus, εισ-
 πνοήν καὶ διαπνοήν *inspirationem & transpi-*
rationem, vel circumfusionem; modus u-
 triusque ad Physiologica, vel etiam ad ipsam p. 215.
 Physicam etiam pertinet. Nos quoque su-
 præ utrumque exposuimus. Obiter heic ven-
 tilari posset quæstio: *An aër materialiter*
etiam communicetur humoribus, potissimum
sanguini & spiritibus: Affirmativam defen-
 dunt Medici Hippocratico-Galenici; Nega-
 tivam tuentur Medici Aristotelici, inter quos
 facile principatum obtinet ὁ μακαρίτης l. 5. c. 3.
 C. Hofmannus. Quis ausurus est se sistere §. 5. 6.
 arbitrum hujus tantorum Doctorum con-
 certationis? Profectò licet Aristotelica sen-
 tentia & nobis hætenus arriserit, præsertim
 in hoc, aërem ad elaborationem spiritûs vi-
 talis aut animalis non concurrere materiali-
 ter; neq; etiam credimus, per vasa pulmonalia
 aspera aërem attractum sanguini communi-
 cari, nisi tantum qualitativè; Scrupulum
 tamen haud levem nobis adhuc movet illud
 Divi Cui αξιολογήσαντων dictum: ξύρ- de ali-
 ποτε mento;

ποία μία, ζύμπνοια μία, ζυμπάθεα πάντα.
Confluxus unus, conspiratio una, consentientia omnia. Ad quem locum non possumus obiter attingere negligentiam *Foësi*, qui terminorum horum expositionem, quæ haud dubiè non minùs utilis, quàm aliorum, fuisset, in *Oeconomia* suâ planè omiserit. Quòd si ζύμπνοια μία in corpore, quid obstabit, quòd non portiones quædam aëreæ etiam per poros cutaneos apertos possint intrare ipsum corpus & sese sanguini jungere, & ita rursus propelli. Etenim si vapores, si exhalationes ἐν ἀδήλῳ διαπνοῇ sub specie aëris possunt exire, concurrente interiore calore sanguinis propellente; quidni aliæ portiones aëris ambientis quirent etiam ingredi per easdem vias, cùm nemò sit, qui non aërem dicat esse tenuium partium, quæ, facile dividi possit in tenuissimas portiones, & promtè per densissima corpora transire, τὸν αἶρα τοίνυν ἔκ εἰν, ὅστις ἔκ εἶπε λεπτομερῆ, τῷ καταθραύεσθαι δηλονότι ῥαδίως εἰς λεπτομορία, διὰ πυκνοτάτων σωμάτων ἐτοίμως διέρχεσθαι, teste Galeno. Dicis: Nunquam cessat illa ἀδήλῳ διαπνοῇ, *insensibilis transpiratio.* R. Hoc omninò adhuc esse κενόμεινον & propterea nos permovisse, ut hactenus ἐπικελσιν nostram suspenderimus; ut taceamus nunc, qualitatem illam aëris, quam

I. simpl.
 med. f. 22

communicari corpori ipsi concedunt Peripatetici, ceu accidens nunquam esse sine subiecto suo: Quodnam verò esset subiectum, quo mediante fieret *καὶ νῶν* cum sanguine, si non ipsæ essent particulæ aëreæ? Sed sufficiat hæc attigisse.

III. Differentiæ aëris sunt quamplurimæ ratione quantitatis, qualitatis, motus, loci & temporis.

§. Non est nostri instituti omnes & singulas Aëris differentias adducere, cum etiam penè videatur impossibile, siquidem quilibet novas particulares sibi non posset non fingere diversitates; sed tantum potiores libitum est proponere. Vocantur aliàs Aëris hæ differentiæ Hippocrati & Galeno *καταστάσεις ἢ καταστάσεις αἰρός*, vel τὰ πλεονεχόντ.

de quâ voce legatur Foësius in p. 322. *Oeconom.* & Dieterichius in *Jatréo*. Est autem *secq.* *ratione quantitatis* Aër vel *multus* sive *copiosus*, vel *paucus*. *Ratione qualitatum* v. plurimæ sunt varietates: Generalior est in *Temperatum* & *Intemperatum* aërem. *Temperatus* est, qui nullum excessum qualitatis alicujus habet: *Intemperatus*, ubi una vel plures excedunt qualitates: Hinc pro *qualitatum simplicitate* aut *conjunctione plurimæ* resultant aëris *καταστάσεις*. V. g. Aër *calidus*, *frigidus*, *humidus*, *siccus*; *tennis*, *crassus*: *vapo-*

vaporosus, flatuosus, fumosus; Purus, impurus; Inodorus, Odoratus hicque vel *Suaueolens, vel Færens*. Et quis omnes recenseat? Ratione *motus* Aër est vel *agitatus, commotus*; quò pertinet *Ventosus* secundum ventorum divisionem varius; quàm ventorum varietatis dignotionem summopere com-

Com. 3.
de hum.
t. 17.

mendat *Galenus*, quòd *magnum ad res omnes usum prestare medico videatur*, imò tantam & talem utilitatem, ut neq; nobis grave videri debeat bis terve de eadem doctrinâ scribere, neque pigere studiosos medicina cupidos homines iterum legere; Vel motu aut perflatu carens, quietus, tranquillus: Dicitur Græcis ἀπηνεμία vel ἀνηνεμία, vel νηνεμία, item γαλήνη ἀνήνεμ. Per loci varietatem & remotiorē & proximiorē hic intelligere oportet. Hinc tot occurrunt differentiæ, quot loca dici possunt. V. G. *Austrinus, Aquilonaris, Orientalis, Occidentalis, Ruralis, Urbanus, Montanus, in vallibus, Subterraneus*.

d. l. t. 3.

(NB. illum huic præfert *Galenus*, quia liberior est, tenuis ac purus & perflatu temperatus) Huc pertinent differentiæ aëris secundum *Zonas*, quarum duæ temperatæ, duæ frigidaë, & una torrida habetur; ut & *climata mundi* varia in & sub dictis Zonis comprehensa. Ad temporis denique varietatem & universalis totius anni tempora & particularia diei: Hinc aër vernus, æstivus, autumnalis, hyemalis, diurnus.

diurnus, nocturnus, &c. In harum omnium
aëris dispositionum expositione non opus
est, ut multum operæ aut temporis impenda-
mus, cum ex ipsâ appellatione facilè intelli-
gantur, & antè nos laborem hunc suscepe-
rint præter duos Medicinæ Coryphæos eo-
rum strenui sectatores, quos licet adire, in-
ter hos quidem v.g. *Valeriolam in Locis Com-
munibus*: *Claud: Deodatum in Pantheo Hy-
giastico*, *Renatum Moreau ad Scholam Sa-
lernitanam*, & alios plures. Numverò illæ
mutationes aëris remotioris potissimum
quoad locorum & temporum varietatem de-
pendeat à Solis diverso positu & irradiatio-
ne, magis vel minus obliquâ aut rectâ, an
etiam ab aliorum astrorum influxu, non o-
pus est, ut hoc loco ventilemus, quin po-
tius lubentissimè permittimus rixas has Phy-
sicis & Mathematicis tandiu, donec de ve-
ritate certò constiterit. Unicum non est
prætermittendum, quamvis complures inter
enumeratas differentias aëris primâ facie vi-
tiosæ potius & noxiæ videantur. v. g. Impu-
rus, Crassus, Frigidus, Foetens, Subterra-
neus, &c. quòd tamen non sint simpliciter vi-
tiosæ, neque hoc modo considerentur, sed
potius, quatenus huic, illi, isti, individuo
etiam hæ *Φαινόμενως & κατὰ τι* vitiosæ ali-
quando possunt esse salubres. Confirmat
hoc clarissimè exemplum cujusdam infimæ
Oo 3 fortis

fortis hominis, qui sterquilinia purgavit,
in Jatro. apud Dieterichium ex Bernhardino. Hic
p. 1166. Venetiis Pharmacopolium transiens cecidit
in lipothymiam ob aëris fragrantiam & sua-
veolentiam; nec aliter refici potuit, quam
stercoribus naribus admotis, ut ita aërem
foetidus & stercorariis effluviis imprægnatum
copiosius attraheret, qui ipsi fuit salutaris.
Hinc tale nunc subjungere non dubitamus
Dogma:

IV. Aër optimus est, qui uniuscu-
jusque hominis naturæ & vitæ statui
maximè convenit.

2. san. tu. §. Equidem Doctores Galenum secuti
11. ὁμοθυμαδὸν optimum aërem & saluberrimum
statuunt, qui sit accuratè purus &
ἀεὶ ἰσὺν λέγω αἶρα τὸν ἀκρίβως καθαρόν,
eumq, dicunt omni ætati convenire: ὁ κατὰ
τὸς ἀκρίβως ἀπάσας ταῖς ἡλικίαις ἀγαθός.
Hinc Scholæ Salernitana Doctores ita olim ce-
c. 1. p. 19. cinerunt, teste Renato Moreo:

Aër sit purus, lucidus & benè clarus,
Infectus, per se, nec olens fælore cloacæ
Alteriusq, rei corpus nimis inficientis.

l. 2. c. 2. Jungatur heic Valleriola aërem saluberrimum
p. m. 281. ita proluxius describens, quod sit tota sua sub-
stantia & essentiâ purus, nitidus, tenuis, pa-
rens & liber, nullis inquinamentis obsitus, nullâ
putredine affectus, nullo vapore malo aut ali-
gine.

gine, aut crassitie, aut corruptelâ perfusus fu-
 erit, quiq; lenibus & suaviter spirantibus
 ventis diffusus modicè agitetur, & serenitate
 multâ redundans spiritus nostros recreet atq;
 reficiat. Verum enim verò licet in genere &
 ὡς ἐπὶ τὸ πλὴν ut plurimum ita res sese ha-
 beat, ut aër quò purior, eò sit salubrior,
 quod si tamē ad singularia fiat applicatio, sen-
 tentia hæc ubique veritati non est consen-
 tanea, quemadmodum evidentissimè exp.a.
 adducto exemplo (cui plura parallela addi
 possent) liquet. Scilicet dandum heic ali-
 quid consuetudini, quam propterea *adsciti-*
nam naturam dixerunt veteres. Quemad-
 modum enim illi, qui per longum temporis
 intervallum caruerunt lucis usu, in perpetuis
 tenebris versantes, difficillimè ferunt subi-
 tam lucis præsentiam, licet lucis usus in gene-
 re multò sit melior tenebris; Ità & qui aëre usi
 sunt impuriore, crassiore, subterraneo, fœ-
 tido, non semper *Συμφορῶς καὶ εὐφύρως*
 aëris repentiam, etiam si in melius, muta-
 tionem admittere queunt. Eleganter de
 hac re C. Hofmannus: *Ferunt incolæ facilius, l. 5. c. 4.*
difficilius has, illas intemperies aëris pro ratio- 5. 2.
ne consuecudinis: quamvis enim vitiose sint,
tamen melius ferunt, quia consuecunt. Ex-
 cludimus tamen meritò aëris *κατάσχεσιν*
αἰσθητῶς vitiosam, quæ cum manifestè mali-
 gnâ, venenatâ, putrescente, deleteriâ & pesti-
 ferâ

ferà corruptione conjuncta est. Verùm nobis non licet in his esse prolixioribus.

V. Ex quamplurimis hisce aëris constitutionibus quæ vel ad sanitatis conservationem, vel ejusdem redintegrationem commoda & salubris visa fuerit per certas indicationes, vel naturâ talis eligenda, vel mediante artis operâ taliter præparanda est.

9. m.
m. 14.

§. Præsupponimus hoc, ceu indubitatae veritatis, aëris usum ad utramq; methodum ὑγιαίνην & θεραπευτικὴν pertinere: Fassus hoc in terminis Galenus: Τὸ περιέχον (i. e. αἶρ) ἔχει ὡς ἔλ' ἀνελεῖν οἷόν τε τὴν νόσον, ἕτε κήσασθαι τὴν ὑγείαν. *Ambiens est, sine quo nec tollere possibile est morbum, neque possidere aut servare sanitatem.* Quòd si quis vellet generalibus præceptis comprehendere, quanam differentia vel κατὰστάσεις aëris ad methodum ὑγιαίνην, & quanam ad θεραπευτικὴν pertineant, ille nobis similis prorsus videtur illi,

*Quem si scire velit Libyci velut aquoris idē,
Discere quàm multa Zephyro turbentur
harena;*

*Aut ubi navigiis violentior incidit Eurus,
Nosse quot Ioni veniant ad littora fluctus,
quem-*

quemadmodum geminam parœmiam ἀμ-
 μον καὶ κύματα μετρεῖν eleganti paraphrasi
 expressit *Virgilius*. Etenim hæc vel illa aë- 11. Geor-
 ris constitutio, quæ in hoc subjecto profi-
 gic.
 cua fuit ad sanitatis conservationē, mex indi-
 cationibus methodi conservandi, illæ pos-
 sunt in alio subjecto indicari ex methodo
 medendi ad valetudinis secundæ recupera-
 tionem, sive, quod idem est, ad morbi cu-
 rationem. Modus acquirendi desideratam
 aëris constitutionem geminus est secundum
Galenum: αἰρεῖσθαι καὶ κατασκευάζειν; d. l.
 illud dicitur πρὸς τῶν ἐξ ἑαυτῶν τοιῶτων,
 de iis, quæ ex se talia sunt: Hoc πρὸς τῶν ἐπι-
 πυχνομένων de arte factis. Ad aëris natura-
 lis electionem pertinet sine dubio mutatio
 ejusdem per loci mutationem instituta, in
 quibusdam morbis, præsertim chronicis, & à
 melancholico humore dependentibus cū-
 randis commendata, teste *Hippocrate in Epi-*
demiis: Γῆν μεταμείβειν σύμφορον ἐπὶ τοῖσι 5. in 6. E-
 μικροῖσι νοσήμασιν. Solum mutare con- pid. f. 5.
 venit in longis morbis. Videantur adhuc t. 20.
 locum *Galeni* & *Vallesii* (cui textus est 19)
 commentariis, quorum uterque rectè monet,
 non consultum esse in quamcunque regionem
 aliam temerè commeare, sed cum delectu in
 eam, cujus temperies morbo maximè adver-
 setur. Confirmavit hunc *Hippocratis* tex-
 tum

eum quibusdam exemplis *ιατρικῶν τε*
 O. & M. Rolfinkius, quem vide. An verò ad *electio-*
 l. 14. l. 2. *nem aëris* etiam rectè referantur *domiciliorum*
 c. 4. *varietates*, quod Galenus in *dicto meth. med.*
loco fecit, omninò in dubium vocari potest,
 cùm domicilia, qualia qualia sint, artis operâ
 parari debeant, quæ postmodò in aëris cedit
 alterationem, attemperationem & mutatio-
 nem. Est autem artificiorum pro impetran-
 dâ variâ aëris constitutione tanta multitudo,
 tantaque diversitas, ut iterum inanem quis
 sumeret operam, si omnes enumerare & re-
 censere auderet. Quid? quòd nova quo-
 tidie possint ac soleant ab otiosis ingeniis
 excogitari, quædam apud exteros & longè
 diffitos populos occurrentia plerisque sint
 ignota. Inter potiora & frequentiora sunt
 varia *domicilia*, *conclavia*, *loca subterranea*,
fornicata, *cella*, varia item *vestimentorum ge-*
nera; nec non *flabella*, *ventilationes*, *asper-*
siones, *projectiones*, *effusiones*, *aquarum*, *flo-*
rum, *herbarum*, &c. Qui plura scire desi-
 derat, adeat *suprà* laudatos authores, & in-
 signem farraginem artificiorum sibi poterit
 reddere familiarem. Obiter posset heic
 moveri quæstio: *An in febribus præcipuè*
ardentibus acutis consultum sit, aërem eligere
frigidissimum, *vel arte talem reddere*? Vi-
 detur exigere indicatio curativa per contra-
 ria: Verùm respondemus, (quamvis hæc
 con-

Dogm.
 III.

controversia ad medicinam specialem potius spectet) minimè esse consultum, cum aëris frigiditati nimiae, qualis quidem ad correctionem fervoris nimii requireretur, aliquod vitium conjunctum sit, nimirum adstrictio & constipatio cutis, quæ in febrium curatione, ceu summè noxia, omnibus modis evitanda est, siquidem ex retentione fuliginum magis accenditur sanguis & febris fervor ad augeatur, teste quotidianâ experientiâ. Quod v. aëri frigido conjuncta sit adstrictio, ex abundanti confirmare libet autoritate Galeni 12. m. ψυχρὸν αἶρα καὶ σφοντα conjungentis, & m. 6, clarius in commentariis super Hippocratis Epidemia, ubi febres obortas esse ardentis ab aëre frigido, coacervatis scil. humoribus, quia constipatio intercedebat cutis: Ἡθροΐσθησαν οἱ χυμοὶ σπόμενοι, ὑπὸ τῷ περὶέχοντος τῆς καταστάσεως ψυχρᾶς γενομένης, & ita γίνεσθαι πεφύκασιν πυρετοὶ διακαεῖς διὰ μέσης τῆς πυκνώσεως τῷ δέρματος. Verùm de his satis.

VI. Effectus aëris generalis & specialis ex indicationibus utriusque methodi generalibus & specialibus cognosci potest ac debet.

§. Ut de necessitate aëris ad vitam & sanitatem eò clariùs constaret, operæ pretium esse judicavimus quædam de ejus effectu sub-
junge-

jungere. Est v. duplex : *Generalis & specialis* ;
 vel *primarius & secundarius*. De *speciali &*
secundario eoque vario & multiplici pro va-
 rietate indicationum conservatoriarum & cu-
 ratoriarum, nec libet, nec licet hâc vice nobis
 esse sollicitis, cùm ad medicinâ specialem hæc
 spectent : Tantùm inquiremus in certitu-
 dinem & veritatem generalis & primarii ef-
 fectûs non quidem altercandi pruritu, sed
 investigandæ veritatis studio allecti. Rece-
 pta hæctenus fuit penè ab omnibus Medicis
 & Physicis Aristotelica sententia, aërem per
 εἰσπνοήν communicatum (quidni & per δια-
 πνοήν ?) facere πρὸς κατάψυξιν, ad *refri-*
gerationem. Et licet nonnulli ex *Galeno &*
Hippocrate alium ostendere conati sint usum,
 nimirum facere ad *spirituum elaborationem*,
 ab aliis tamen, haud infeliciter iterum refu-
 tatus legitur, inter quos palmâ facilè meretur
 ὁ μακαρίτης *C. Hofmannus*. (a) Nihilo-
 minus hodie iterum usum & effectum aëris
 & respirationis dubium & sublestæ fidei red-
 dere non veritus est in arte Medicâ doctissi-
 mus & de ejusdem incremento optimè me-
 ritus Angliæ Archiater *D. Gualterus Charl-*
ton, qui non modò in *Exercitationibus suis*
Pathologicis hunc aëri usum attribuit, quòd
 faciat

Ex. V.
 §. 2.

(a) Instit. l. 2. c. 251. §. 6. l. 5. c. 3. de Thorace l. 2.
 Controvers. 2. præliminari. libelli de L. A. &
 χηρσομαθ. Φυσιολογ. l. 2. aliquot capp.

faciat ad sustentandum *Biolychnion* h. e. flammulam in cordis sacrario perenniter micantem, quod etiam sano sensu ad κατὰ ψυχὴν applicari posset; nisi clarius mentem suam exposuisset in seqq. dicens: quòd ab aëre dependeat agēte spiritu vitali prima vitalis aura in sanguine embryonis accensio, & continua ejusdē in lucem videntibus micatio & ἐκλαμψις; verum etiam ex professo impugnavit receptam opinionem in *Physiologicis*, quas sub *Oeconomia animalis* nomine vulgavit, διαρρήδην docens aërem requiri, ut calcar sive incitamentum, non autem, ut frenum sevient *Biolychni* flammula, & hoc tentavit pluribus rationibus non levioris, uti videntur, momenti confirmare, aliorumque scrupulos unā remove. Quamvis v. arduum sit, litem hanc plenariē dirimere, quod munus etiam hāc vice in me suscipere nolo; Nihilominus, ne videar velle sub umbrā latere, conabor in rationes *Charltoni* paululum inquirere, visurus num itā stringant, nec ne? & quæ excipi possunt proponere, cū & mihi haud prohibitum esse nullus dubitem, quod aliis vel ipsi etiam *D. Charltono* fuit liberum. Dico igitur in genere, duo esse probè ad receptam hactenus opinionem observanda, quæ *Charltonus* in refutatione neglexit: 1. quòd, etiamsi plerique veterum refrigerationem illam, quæ ab aëre mediantibus pulmonibus de-

Exerc. 8.
9. 13.

dependet, cordi attribuerint, rectè tamen à modernis primariò intelligi de sanguine ipso, secundariò de corde. Neque n. cor, prout est substantia solida, urgeret refrigerationem, sed quatenus ob copiosum sanguinis fervidi affluxum ignescit. 2. quod terminus refrigerationis dextrè debeat exponi, non per excedens aliquod & actuale frigus, quod ali-

8. de U^l, cubi Galenus ἀνραιφνὴ ψύξιν appellat, vel
p. 60 τὴν τῆς ψυχρῆς πνεύματος ἀνραιφνὴ βίαν,
sed tantum per *attemperationem* qualemcun-
que fervoris sanguinei, quemadmodum in
doctrinà de medicamentorum facultatibus
dicuntur Cichoracea & Intybacea hepar re-
frigerare i. e. sanguinem biliosum attempe-
rare, cum non sint vel actu, vel facultate
frigida. Nunc in specie ad singulas ratio-
nes, & quidem ad primam, ubi evincere
conatur doctissimus Charletonus, & aërem
præcalidum & egelidum cordi & sanguini
esse incommodum; solum v. temperatum
posse conferre, id nemo unquam in du-
bium vocat. Hinc modò dictum est
terminum κατὰ ψύξεως de temperatione so-
lùm esse exponendum. Quòd v. & calidus
aër, ubi congelascit sanguis, juvare possit;
neque hoc negatur. Verùm ille aëris usus
est peculiaris ad statum solùm p. n. perti-
nens; Notandū a. sermonē hōc locō esse de aë-
ris inspirati usu in statu præsentis sanitatis. Ad
secund.

secundam, in quâ negare audet tantum circa
 cor caloris excessum, ut refrigeratione perenni
 egeret, cûm facilius fuisset longè, sine excessu
 cor inaleere, &c. dicimus (1) manifestè hæc
 pugnare cum authoritate Hippocratis, quem
 ipse tamen Charliotus nunquam non maximi
 fecit, qui dudum κατὰ ῥητὸν docuit, τὰ
 σήθια πῦρ ἔχειν τῷ ἄλλῳ σώματος πολλόν
 (i. e. πλέον rectè exponente Foësius) οἷα αἵ- l. 1. de
 ματος θερμύναντος αὐτό. *Pectus plus caloris morb.*
 ignei obtinere, reliquo corpore, ceu sanguine p. 607.
 ipsum calefaciente. 2. manifestè adversari ed. Foëf.
 experientia, quâ edocti animadvertimus,
 in dissectis animalibus vivis quantus sit in
 pectore & circa cor fervor, respiratione ni-
 hilominus adhuc integrâ, ut vix tolerari
 possit à tactis organo, cute scil. nostrâ; Quis
 igitur esset calor, si planè respiratio non
 temperâisset. 3. impugnare αὐτὸ ψῖαν Ana-
 tomicam & evidentem partium thoracis
 structuram, quâ constat, sanguinem conti-
 nuò per venam cavam refluxum redire quasi
 ad principium suum scil. distributionis, &
 ad auriculam dextram cordis, mox etiam e-
 jusdem dextrum sinum, copiosè colligi, ut
 meritò Oceanus sanguinis ibidem esse à qui-
 busdam statuatur. Hinc non video, stante
 circulatione sanguinis, quâ ratione naturæ
 facilius fuisset cor sine tanto caloris excessu
 indere, quamvis nobis non placeat provi-
 den-

dentiam naturæ & summi Creatoris sapientiam in creatione hominis potissimum admirandam sugillare. Quod v. Cor aliquando possit etiam per respirationem incallescere, si deficeret in calore, eo modo concedi potest, quo in priori ratione dictum est, in statu scil. p. n. & si aer exterior actu secundo fuerit calidior cum excessu, quamvis verum caloris defectum circa cor in homine vivo vix ac ne vix quidem locum habere existimem; ut ita vanâ nitatur hæc ratio conjecturâ. *Ad tertiam, quod aqua feliciter posset refrigerare, quam aer*, iterum applicanda est responsio generalis, non refrigerationem excedentem desiderari, sed sufficere temperatam. Deinde, quis dixit solummodo ob qualitatem ejus frigidam excipi aerem: Certè unius rei plures possunt esse fines. An non & raritas & tenuitas aeris attendendæ sunt, præsertim ad vocis efformationem, qui aeris usus non ignobilior est altero pro attemperatione scil. sanguinis? Exemplum *de piscibus* *ἐν πρῶτῳ διόνυσον* est: Posito enim absque aëre eos vivere non posse, adhuc tamen sub iudice lis est, an non potius attenuationis & rarefactionis proprii ipsorum Biolychnii, quàm refrigerationis gratiâ interdum aërem hauriant, cum aer etiam tempore hyberno calidior sit ipsâ aquâ eodem tempore. Dicis: Hoc ipsum est pro *Charltono*, qui negat aërem

aërem refrigerationis gratiâ inspirari. Rectè,
verum hoc etiâ negat in homine. An ne firma
erit argumentatio à pisciû respiracione ad ho-
minis respiracionē? Mihi nō idetur. Magna sa-
nè diversitatis ratio observari potest. Quandiu
possunt in fundo aquarum hærere pisces abs-
que liberiore aëris attractione, quod certè
homini non concessum? Ut taceam, pisces
ἀφῶντες esse, & aëre propterea adeò non in-
digere. Notetur obiter, sententiam illâ, pisces
branchiis aërem haurire, à *Rondeletio* in du- 1.3. c. 12.
bium vocari, qui potius hoc offeisis illis o- p. m. 64.
perculis, quæ super branchiis occurrunt,
tribuit. Verùm quicquid tandem horum
sit, si dicerem aliquando etiam in hominibus
aquam supplere vices aëris in refrigerando
sanguine, an ne hoc tibi adeò videtur ἀδόξον?
Certè hoc comprobare existimo urinato-
res, qui sine respiracione per sat longum tem-
poris spacium mediis in aquis, imò ad fun-
dum submersi, tandiu vivere non possent, nisi
aqua ambiens sanguinis fervorem obtunde-
ret. Sed ne extrâ oleas vager, transeo ad
quartam, quâ absurditatis vult arguere sen-
tentiam receptam concludens, si aër refrige-
randi sanguinis gratiâ attraheret, quod len-
cophlegmatiâ laborantes planè non opus habe-
rent respiracione, cùm scateant frigido valdè
sanguine, præsertim in summo gelu. Verùm
miror ingeniosissimum aliàs virum hunc tam

l. de car-
nibus P.
249.

ἐναρμόσως & σολοίκως argumentari. An
ignorat etiam in leucophlegmatiâ ob in-
qualem sanguinis motum calorem ad interi-
ora interdum esse auctiorem? An dene-
gabit prorsus animam leucophlegmaticis,
quam tamen cum τῷ θερμῷ æquivalere do-
cuit Hippocrates: Δοκέει μοι ὁ καλέομεν
θερμόν, ἀθανάτόν τε εἶναι καὶ νοεῖν πάντα,
καὶ ὁρᾶν καὶ ἀκροῖν καὶ εἰδέναι πάντα καὶ
τὰ ὄντα καὶ τὰ μέλλοντα εὐεῶσαι. Videtur
mibi, id quod calidum vel calorem vocamus,
esse immortale & omnia intelligere, & videre
& audire & scire omnia, quæ præsentia, quæ
futura. Satis est, quod ipse fateatur Author,
respirationem in leucophlegmaticis præser-
tim in gelu esse rariorem, crebriorem au-
tem & citatiorem in æstate; non certè, ut
celerius spiritus vitales aëre attracto restau-
rentur; aliàs enim tempore hyemali de-
beret esse frequentior respiratio, ne planè
externo aëris & interno sanguinis frigore
concurrente æger deficiat & succumbat;
sed quia majore indiget ventilatione in æsta-
te, quàm hyemis tempore. Porro com-
parationem quod attinet pulmonis cum folle,
existimo σκαῶς esse adhibitam: neque è-
nim aër, qui exit subsidentibus pulmonibus
lobis, & respondere debet compressioni
follis efflantis aërem, cordi insufflatur, sed
per

per os aut nares efflatur evanescens, quem
admodum quilibet quotidie experiri facile
potest. Quod v. sibi persuasum habet Au-
thor, aërem per pulmones inspiratum sta-
tim una cum sanguine ad cordis sinistrum
ventriculum transire & propterea naturam
tot ramulos vasorum pulmonalium fabri-
casse; illud adhuc valde est *κεκινόμενον*,
cum per *αὐτοψίαν* constet, aërem per vasa
pulmonis aspera, non per lœvia, attrahi, neque
ἀνασπώσεως & mutuae connexiones paten-
tes vasorum asperorum & lœvium adhuc sint
demonstratae; quæ si darentur, an non con-
tinua *αἰμότης* esset metuenda? ut taceam,
licet concederetur hæc hypothesis de transi-
tu aëris in vasa pulmonalia & cor, quod hoc
non fiat ad instar folliis insufflantis. Existimo
igitur pulmones sese potius habere in nego-
tio attemperandi præsertim cordis per sangui-
nem *αἰθρῶς* affluentē fervidioris instar flabel-
li motu sic ventilationem quandā excitantis.
Neq; hoc etiam pro rato conceditur, etiamsi
aër materialiter sanguini permisceretur, quod
hoc fiat ad accendendos spiritus vitales, suā
subtilitate & motu expansivo. Quod si
enim jam adsunt spiritus vitales, per se erunt
subtiles & motu expansivo gaudentes. Ut
non dicam quàm absolum hoc sit, circa cor
statuere medium, per quod accendun-
tur spiritus vitales; Quod si enim ibidem

sanguis tantâ virtute propriâ destituitur, ubi vis ejus vitalis est coacervata, unita & ita fortior, quid fiet in partibus à corde remotioribus, ubi in minores portiones est divisus, nec aër materialiter potest penetrare? an non continuum congelationis in sanguine metuendum esset periculum? Verum enimverò antea laudatum ex Hippocrate τὸ θερμὸν αἷματον in se satis est activum & aptum sese conservandi, multiplicandi & accendendi mediante αἱματοζυμώσεις καὶ πειρώσει. Quæ ibidem pro rejiciendis sanguinis fuliginibus & cinere proposuit *Charltonus*, non sunt hujus loci ventilare, quin aliò reservare placet. Interea discas, ὦ Φιλίατρε, mecum, quemadmodum non semper antiquiorum Doctorum sententiis præfractè inhærendum est, cum non possit negari, per recentiorum observationes artem medicam insigne cepisse incrementum; ita nec temerè statim omnia recentiorum dicta, tanquàm ex oraculo Apollinis Pythii edita esse accipiēda, sed omnia circumspiciēda, diligēter observanda experiētiā, quando licet, comprobanda, quin tot tamq̃ miranda sunt naturæ opera, ut nondū omnia penitus etiam à diligentissimis perspicere potuerint, semperq̃ restent aliqua pervestiganda, verbis suprâ laudati *Rondeletii* αἰγιόμνητον ἄτοις. Quòd si verò impoſterum
certio-

certiora de aëris inspirati & ambientis usu
me docuerit aliquis, aut *Charltoni* senten-
tiam firmioribus rationibus confirmaverit
aut demonstraverit, me promptissimū ad ce-
dendum meliora monenti nunquam non in-

veniet. Verūm ἐπειδὴ μέγιστον ἱκανὸν Gal. I. de
ἔτος ἤδη μοι λόγος ἔχει, τῆτον μὲν ἐν- tuēd fan.
ταῦθα καταπαύσω. in fin.

C A P U T III.

De

Alimonia & Abstinētia.

I. **A** Limenta sunt res non natura-
les, quæ dextrè edendo & biben-
do in corpus assumptæ ibidemque co-
ctæ materiam humoribus & spiriti-
bus offerendo sanitatis conservatio-
ni & constitutioni conferunt.

§. Post aërem utilissima & maximè neces-
saria ad vitam & sanitatem esse *alimenta*, si
vellemus prolixius demonstrare, omninò
actum ageremus. Et quis est, qui de eo
dubitet? Hoc solūm admirandum, quòd
*veteres Romani hanc de alimentorum usu dex-
tro doctrinam non satis excoluerint, ita ut ne-
mo penè ex antiquis illis scriptoribus Romanis,
quorum monumenta ad nos pervenerunt, fue-*

de re cib.
l. 1, c. 1.

de ali-
ment.

d. 1.

rit, qui distinctè doctèq, de naturâ ciborum docuerit, testimonio Bruyerini. Circâ nomen *Alimenti*, quod Græcè τροφή dicitur, note- tur antè omnia Etymologia, quòd ab *alere*, & Græcè ἀπὸ τῆς τρέφειν descendat. Profe- Etò in hoc formalis ratio specifica alimento- rum unice consistit, quò observatò, facile quilibet sese poterit extricare, quæ nam res sit alimentum, quæque medicamentum? Scilicet quæ alit h. e. materiam præbet san- guini & spiritibus, illud meritò alimentum dicitur, siue unâ vim quoque habeat altera- tricem, siue non; quòd verò non ad sen- sum auget humorum & spirituum materiam, indignum est nomine *alimenti*. Hoc voluit *Cous senex* dicens: τροφή & τροφή· ἢν μὴ οἶόν τε ἢ τρέφεαζ, ὄνομα τροφή, ἔργον δὲ ἐχί· ἢν δὲ οἶοντε τρέφεαζ, ἔργον τροφή, ὄνομα δὲ ἐχί! *Alimentum, non alimentum*: Si quid non potest nutrire, nomine est alimentum, re- verâ non: Si potest nutrire, reverâ est ali- mentum, non tantum nomine. Deinde quamvis magna sit vocis *alimenti* æquivoca- tio, quemadmodum ex illo vexatissimo Hip- pocratis loco constat, τροφῆς τὸ τρέφον τῶ- το τροφή, καὶ οἶον τροφή καὶ τὸ μέλλον τροφή. *Alimenti & id quod nutrit, alimentum est & veluti alimentum & futurum alimentum*; nos tamen hac vice singulas significationes huc non

non pertinētes adducere nolumus. Satis esto
 scire, quomodo vox *alimentum*, *alimonia* heic
 somatur, nimirum pro *Cibo & Potu*, vel pro
Esculentis & Potulentis. Hinc tertio Syno-
 nyma non sunt negligenda v. gr. *assumta*
προσσίματα, *διατρήματα*, *βρώματα* &
πόματα, *σιτία*, *έδεσματα*, &c. Notetur
 heic, licet eæ voces, quæ strictè solidiora
 tantum alimenta exprimunt, & esculenta,
 generaliter tamen haud rarò ab *Hippocrate*
 & aliis accipi pro omni alimentorum, sive
 edantur sive bibantur, genere. Nunc verò
 constat, quàm amplius sese offerat dicendi
 campus, si vellemus singulas alimentorum
 species sigillatim & distinctè proponere &
 explicare. Verum cum nostri non conce-
 dat hoc instituti ratio, remittimus curiosum
 philiatrum ad lectionem aliorum Authorum,
 qui operas suas in hujus argumenti prolixâ
 elaboratione non sine laude impenderunt,
 inter quos sunt principes duo Medicinæ *Hip-
 pocrates & Galenus* in libris suis, quos inscri-
 pserunt: *de alimento*, *alimentorum faculta-
 tibus*, *de victûs ratione*, *de victûs ratione in
 acutis*, *de priscâ medicinâ*, &c. Hos secuti sunt
 plures alii potissimum eò respexit *Schola tota
 Salerni*, h. e. Doctores *Schola Salernita-
 ne*, qui in gratiam Regis Angliæ præcepta
 tuendæ valetudinis conscripserunt carminicè
 vel potius rhythmicè, sive communî Colle-

gii nomine *Johannes de Mediolano*, five alius composuerit; quamvis ad scopum nostrum magis faciant commentatores in dictam Scholam, *Curio & Renatus Moreau Doctor Medicus Parisiensis*. Possunt & legi *Fr. Valeriola L.L. CC. l. 2. c. 6. seqq. & l. 3. c. 15. Joh. Bruyerinus Campegius*, qui libris *XXII.* rem cibariam exposuit. *Joh. Dominicus Sala Professor quondam Theoricus Patavinus* integro de alimentis & eorum recta administratione tractatu. *Claudius Deodatus* in *Pantheo suo Hygiastico Hippocratico. Hermetico l. I. & II. C. Hofmannus, Sennertus & alii Institutionista* in suis *Institutionum* libris. Neque etiam de variis alimenta preparandi modis sollicitis nobis esse licet, quæ res potius ad rem coquinariam pertinet. Ut taceamus impossibile esse recensere omnes parandi modos, cum singulis penè diebus novæ fingantur epulæ & nullus sit, præsertim inter magnates, qui luxuriosas & profusas mensas non struat, sibiq; apponat, quiq; coquos ganeæque artifices permissimè cibos condientes & patrimonia mergentes non quærat, ut haudrarò etiam epula nocentissima petantur: O tempora! o mores! o luxum Christianis indignissimum! merito cum laud. Bruyerino libet conqueri. Descriptio proposita in Dogmate adeò perspicua nobis videtur, ut non indigeat prolixiori declaratione, quamvis ex dicendis etiam

etiam clarior reddatur. Alimentorum usum congruum ad recuperandam sanitatem minùs esse necessarium, aut minoris momenti asserere conatus est αὐταδης ille καὶ Φίλαυτ^o *Helmontius*, sed reverâ ratione merè stramineâ: *Ratus* enim, (verba sunt ipsius *Authoris*,) si *remedium* non valeat obvenire malo ex minùs conveniente cibo, longè quoque minùs valiturum, ad superandum vel expellendum morbos. Infida idcirco & languida duxit remedia, quæ è *Dietæ* præscripto sperantur. Quippe ut dici solet *faciliùs est non admittere, quam expellere hospitem*: Et ex correlativo: *Quicumq;* præsumit virtute *remedii* superare morbum, certus esto se supervenientia è ciborum incongruitatibus eodem remedio longè *faciliùs superaturum*, &c. Vah frivolum philosophandi rationem! Verùm ità solet accidere, ut ἐνὸς ἀτάπῃ δοθέντ^o τὰ ἄλλα συμβαίνει. Rejecerat ille novator, ceu vanam & inutilem prorsus doctrinam *Logicen*, & argumentationes: Hinc tam pueriliter impugnat aliorum sententias, cùm nesciverit verùm ratiocinium. Sed ut rem paucis expediamus, idem est, ac si quis ità vellet argumentari: Si homo non valuit obvenire telo, quo vulneratus est, longè quoque minùs valebit ad curandum vulnus, ut telum in vulnere hærens removeat. Vel: Si homo non potuit impedire & obvenire pedibus

de vict.
rat. n. 18.

et. Logic.
inutil,

quibus, ne super glacie labent, multò minùs
valebunt iidem pedes, ut prolapsus semet-
ipsum erigat. Vel : Quicumque præsūmit
prolapsus virtute pedum resurrecturum, ille
non indiget alterius manu & operâ, ut ipsum
extollat : Quibus quid absurdus auditu !
Τίς & γελάσειεν ; Sed indignus est, ut ope-
ram prolixiorē impendamus.

II. De alimentorum essentiâ non
est, ut sint simpliciter victum quid &
edomitum.

§. Dogma hoc opponere non dubitavi-
mus vulgari Doctorum opinioni, idemq; è
l. 5. c. 5. C. Hofmanno mutuavimus. Quod ut rectè
§. 8. intelligatur, secundum, plerosque Medicos
veteres & recentiores ὁμοθυμαδὸν docuisse,
rationem diversitatis inter alimenta & medi-
camenta in hoc consistere, quòd illa à calo-
re nostro totaliter vincantur, hæc calorem

Disp. de nostrum vincant : Hinc ó Jēi Scherbius :
sum. vit. Ad naturam alimenti pertinet vinci, non vin-
conserv. cere. Quæ mixto modo se habent, ità ut
Scop. 0.11 partim vincantur, partim vincant, iis mix-
tam etiam attribuerunt appellationem, &
prout magis ad illorum horumve naturam
accesserunt, vel *alimenta medicamentosa* vel
medicamenta alimentosa appellarunt. Verùm
enimverò, nisi dextra accesserit explicatio,
cum veritate minùs quadrat hæc doctrina.

Ult

Ut enim nunc taceamus, medicamenta nulli
scopum suum posse attingere h. e. non esse
revera medicamenta, nisi à calore nostro
actuentur; Actuari autem est vinci, mutari,
& pati aliquid ab altero. Cui, quæso, bono
adhiberentur alimenta, & à naturâ sive tem-
peramento nostro vitali sanguineo vinceren-
tur, & sanguini nostro assimilarentur, nisi
illis incissent etiam portiones activæ susten-
tantes & multiplicantes flammæ vitalis con-
tinuationem per sobolis sibi similis indivi-
duam successionem. Quid? quòd ἀναμ-

φισβήτητον sit, alimenta omnia esse corpo-
ra mixta & ià ex activis & passivis princi-
piis simul composita: Haud dubiè in respec-
tu ad activas portiones non veritus est di-

cere Hippocrates: ὑπολαμβάνειν γὰρ καὶ
τὰ σιτία τὰ τρέφοντα ἡμᾶς, Φάρμακα
εἶναι, ἥσπον δὲ ἐκείνων. Existimandum est

& alimenta quæ nos alunt, medicamenta esse,
quamvis minus, quàm illa. Neque etiam

sine ratione hoc asseveravit, hinc statim sub-

junxit: οἱ γὰρ ἄνθρωποι ταῦτα ὀρθῶς μὴ
σιτευόμενοι ὑγιαίνουν· μὴ ὀρθῶς δὲ, κα-

ταίρονται μὴ, ὥσπερ ἀπὸ τῶν εἰλικρι-
νέων Φαρμάκων, ἥσπον δὲ καὶ βραδύτε-

ρον τῶν εἰλικρινέων Φαρμάκων· δῆλον ἔν,
ὅτι ἐστὶ καὶ ταῦτα Φάρμακα. Homines

enim si cibos rectè adhibuerint, sani sunt: non
rectè

tr. depur-
gant. in
princip.
edit. Lin-
den T. I.
p. 607.

rectè verò, purgantur quidem, veluti à sinceris medicamentis, minùs verò & tardiùs, quàm à sinceris medicamentis. Manifestum igitur, quòd & sint medicamenta. Ex hoc loco simul evidentissimè liquet, sufficere ad formalem alimentorum rationem, ut secundum magis & minùs differant à naturâ medicamentorum, h. e. ut in præced. dogmate diximus, ut alant materiam præbendo spiritibus & humoribus, non exclusâ tamen omni vi activâ, quâ pollent ad conservationem caloris nostri vitalis, secundum quam etiam alimenta non totaliter vincuntur, sed rectè quoque vincere dicuntur.

III. Alimentorum communissima divisio est in Cibum & Potum.

l. 14. f. 1.
c. 4.

§. Equidem D. D. Rolfinkius trimembrem ex Hippocrate amplexus est divisionem in ἐδεσματα, ποφήματα καὶ πόματα, in solidiores cibos, sorbitiones & potus: Verùm si ipsum Cei senis textum & scopum de veteri Medicinâ tractatûs probè inspexerimus, clarissimè patebit, ipsum divisionem in βρώμα ἢ σιτία καὶ πόματα in cibum ac potum pro generali & communi agnovisse, & quod τὸ ποφήματα sint tantû inventum particulare artificiosum τὸ νῦν ἔρημένον concernens nonnullorum statum p. n. qui ne paucam solidiorum ciborum quantitatem perferre que-

γενεῖται, τῶν ἔτι ἔχοντων, ὡς μὴδ' ὀλίγων
σιτίων δυνάμει ἐπικρατέειν. Et perinde e-
rit, siue ad cibos, siue ad potus referre velis
τὰ ροφήματα, cum sint mixta quaedam spe-
cies alimentis μικτὰ ἐκ ὀλίγων τῶν ἰσχυρῶν
πολλῷ τῷ ὕδατι χάριν τῆς θρέψαι τοῦ σώ-
ματος καὶ τὴν δυνάμειν ῥῶσαι λαμβανόμενα.

videatur & Foësius in Oeconom. D. Lindano p. 556.
placuit ad potum referre potius sorbitiones, Exer. IIX,
quàm ad cibum. Cæterum differentie ratio §. 34.

inter cibum & potum magis in assumendi va-
rietate, quàm in finis diversitate consistere
videtur: Nimirum cibi præter deglutitionem
etiam sufficientem requirunt masticationem:
Hinc Arabes dixisse fertur: *Qui non bene
masticat, odit animam suam*, quod ad potu-
lenta non requiritur. Quòd verò cibi ma-
gis partium solidarum, quàm talium, augmen-
tationem promoveant, illud tantum intra
annos pubertatis & antequam partes solidæ
perfectam acquisiverunt magnitudinem &
consistentiam, verum esse existimamus:
Nam quis crederet, ossa jam duritiem & quā-
titatem integram sortita indigere appositio-
ne alimentis solidioris, vel portionum solidio-
rum? cum & de musculis Hippocrates dicat

quòd agrè colliquescant. Μύες σερειώτεροι
δυσέντηκτοι.

In genere aliàs omnium ali-
mentorum etiam ciborum munus est præci-
pium

de alim.
XI. 8.

Exerc. X. §. 34. *puum himeclare*, teste *Lindeno*. Quæ utriusque generis sint subdivisiones accidentales, non est hujus loci prolixè ostendere, cum potius ad artem obsonatricem & culinariam spectent, cujus quidem ne penitus ignarus sit Medicus, omninò consulimus.

IV. Alimentorum materiæ desumuntur ex vegetabilibus & animalibus.

§. Nobis satis est declarasse Dogma hoc loco quodam parallelo & verbis *B. Scherbi* è *Disputatione* quâdam lectu dignissimâ de alimentis Anno 1604. in hoc Lycéo habitâ; Sumuntur, inquit, quæ in usum veniunt, alimenta, vel ex terrâ, ut radices, surculi, folia, flores, liquores, semina, adde fructus, &c. vel ex animalibus quadrupedibus, quæq; in aëre aut aquâ vivunt, vel deniq; eorundem partibus, ut lacticia, & quæ ex ovis aut sanguine fercula conficimus. In specie per placet etiam distinctio Potûs in duo genera in omnibus ferè terris usitatissima, vinum & aquam; ad quam meritò refert etiam mulsam & cerevisiam, cum aquæ sint compositæ. Qui specialiore singulorum desiderat declarationem, is consulat suprâ laudatos Authores & plures alios. Nobis properandum est.

V. Horum omnium alimentorum facultates perspectas habeat Medicus.

§. Ni.

§. Nimirum ut possit diversis subjectis dextre accommodare, formamq; imprimere, verbis Scherbi: Quam putas intelligere hic formam? Nullam aliam, quam indicati sive conservantis sive curantis. Debet enim substantia i. e. materia alimenti cum nutriti tota naturâ communio aliqua similitudoq; esse, quâ id facile in nutriti substantiam transmutari simileq; fieri queat. Est verò vires & facultates alimentorum explorandi duplex ratio. Una per experientiam διωρισμένην, ut Galenus loquitur, i. e. quæ debitis distinctionibus circumscripta atq; definita est: Altera, quæ sit artificiosâ conjecturâ per notas, quæ sumuntur à colore, odore, consistentiâ, seu modo substantia alimentorum, verba sunt D. 70-^{θ.} 32⁸ hannis Visceri in Disputatione quadam de seqq. Alimentis jam ante C. annos Tubingæ habitâ. Ultramque rationem explorandi si Medicus rectè observaverit, reperiet, alimenta quædam esse εὐχυμα, κακόχυμα, boni mali succi, de quâ differentiâ integrum librum conscripsit Galenus περὶ εὐχυμίας & κακοχυμίας, quædam εὐπεπτα ἢ δύσπεπτα, facilis coctionis, vel difficilis: quædam, πολύτροφα, ἢ ὀλιγότροφα, ταχύτροφα ἢ βραδύτροφα, εὐσώμαχα, κακώμαχα. εὐφθάρτα ἢ δύσφθάρτα, πεινωμαλικά, ἢ ἀκοπεα vel ἀπέρπια, multum aut parum, celeriter

celeriter aut tardè nutrientia, stomacho grata vel ingrata, facilis aut difficilis corruptionis, excrementitia, aut non excrementitia, &c. pluresque alias differentias; quas eleganter ex-
de Disp. poluerunt laudati modo Viscerus & Scherbius.

VI. Nullum ex his omnibus simpliciter datur optimum alimentum.

§. Ità omninò placet nobis παρρησιαστικῶς cum C. Hofmanno ὡς μακαρίτην statuere, qui penè iisdem verbis hoc asserere non est
 l. 5. §. 5. veritus. Summa: inquit, Nullum sub cælo est
 §. 6. alimentum, quod omnibus sit salubre, quod non requirat hoc & hoc: v.g. ut suo tempore sumatur, vacuo ventriculo, ut ne exercitia statim ab illo sumpto ineantur, ut somnus differatur in horam unam alteramve, &c. Nimirum alimenta non sunt ἀπλῶς talia vel in se, sed τῶν πρὸς τι, relativè talia: Referuntur enim ad Socratem, Platonem, Coriscum, ad pueros, ad senes, ad mares, ad fœminas, ad otiosos, ad laboriosos, in hac illave quantitate; hos illove ordine, & tempore; ad consuetos ad insuetos, & si quæ sunt talia; verbis laudati
 d. l. §. 5. C. Hofmanni. Consentit D. Nicolaus Stupanius Professor quondam celeberrimus Basiliensis in Disp. quâdam de Cibo & Potu, quàm manuscriptam sibi comparavit modo
 d. Hofmannus: Cibus & Potus rectè relatione qua-

ne quâdam definiuntur, Hinc fit, ut unum aliquando huic optimum, alteri pessimum sit, & viceversâ. Itâ mel adversissimum juvenibus, convenientissimum v. senibus. Vinum adversatur pueris, quia & *ἡ γὰρ τοῦ πινέου οὐκ ἐστὶν ὀφειστέα* verbis *Platonis*. Hinc etiam 2. de LL. frustra expectant responsionem accuratam, qui in conviviiis, in quibus minimè omnium licitum est medicè vivere, i.e. secundum modum ordinemq; naturæ, nihilominus fatigant *Medicos*; Est ne hoc, illudvè salubre vel insalubre? cùm nihil tale sit simpliciter, sed relatè. Hinc tandem patet, eos quoque rem acu non tangere, qui vel alimenta è plantis præferunt alimentis ex animalibus, vel viceversâ. Distinguendum enim inter hominem ratione ætatis: Infanti recens nato lac, præcipuè maternum, ceu nutrimentum ex animali optimum esse quis ignorat? Adulto verò ad alendum inter omnes cibos panem facilè primas tenere, non modò S. Scripturæ & plerorumq; Doctorum testimoniis confirmatum est, sed & experientia quotidiana satis superq; evincit, qui tamen vegetabilibus originem suam debet. Quòd autem *Helmontius* panem non ad cibos primarios, sed tantùm ad opsonia referat, ob fermentandi & digerendi vim, quâ pollet, non est operæ pretium examinare, cùm nihil attineat, sive huc, sive illuc referas: satis est esse usitatissi-

C. Hofm.
d.l.

d.l.n.14.
15.

inim, antiquissimum, simplicissimum, gratissimum aliis omnibus alimentum panem, quo ἐσφιγμένην καὶ ἰσχυρὰν ἐργάζεται σάρκα; i. e. *compactam & validam gignit*

2. de alim. *carne*, ut alicubi loquitur Galenus. Confer ad C. Hofmannum, & Moravium ad Schod. l. c. 6. *lanc Salernitanam.*

§. 3. c. 17.

VII. In genere tamen alimenta quò simpliciora, eò etiam meliora.

§. Profectò cum nunquam nò τὸ σιῶνται τῶν ἀπλῶν δεύτερον, *compositum posterius sit simplicibus.* Certè in victu hoc verum esse docet nos sanitas multò perfectior eorum, qui simplici gaudent victu. Etenim hunc ἀπλὸν καὶ ἀπερίεργον velut ἀκνιστον καὶ ὡς ὑπήκοον μάλιστα τῇ πέψει *simplicem & absq. proluxa preparatione, esse omnis alieni saporis expertem & obsequentem coctioni;* contrὰ ποικίλην τροφήν, velut νοσώδη τὰ ἐσθλάδη, βλάβας καχεξίας σωμάτων καὶ ἀνατροπὰς σωμαχῶν i. e. *varium victum morbosum, turbantem, noxas catexiae corporum & subversiones ventriculorum inducere,* jam dudum docuerunt Hygææ sacerdotes summi. De quo posteriore, vitioso, non attinet hoc loco plura dicere, cum pertineat ad res p. n. quæ omnes simpliciter sunt vitandæ, & propterea nos quoque inter causas morbi-

bificas retulimus. Unicus forsan scrupulus
 oriri posset ex illo vulgato : τὸ ποικίλον pag. 219
 τερπνόν. *Varietas delectat.* Id v. quod na- 220,
 turam nostram delectat, h. e. gratum & sua-
 ve est, eligendum esse præ ingrato & natu-
 ræ nostræ tædioso cibo docuit ipse Dux
 Medicinæ Hippocrates in aphorismis ; & ra- 2. aph. 38.
 tio videtur manifesta : quia, *ventriculus, qua-
 cum voluptate delectationeq, assumuntur, ea
 amplexatur, eaq, facilius concoquit*, verbis
D. Sturani in *Disp.* suprâ dictâ. Junge ea, 0. 58.
 quæ dixit *C. Hofmannus*. & distinguendum Orat. 2.
 esse inter suavitatem & delectationem lici- Isagog.
 tam, naturæ convenientem & rationalem, & p. 115.
 inter suavitatem delectationemque illicitam,
 voluptuosam, irrationalem. Varietatem
 v. ciborum hanc parere delectationem, non
 illam, certius est, quàm ut proluxâ indigeat
 demonstratione. Ut taceamus τὸ ποικίλον
 in cibis non posse quadrare cum τῷ σμικρῷ
 χείρονι πόματι καὶ σιτήῳ ; neque attingimus,
 quod Hippocrates ibidem loci de indulgen-
 tiâ particulari Medici ergà ægrum in per-
 mittendo cibo & potu loquatur ; An v. un-
 quam audivisti, ægrum unâ vice expetiisse
 farraginem variorum alimentorum ? Mi-
 nimè. Sed contentus est, si vel unicum ex-
 cogitârit. Concludimus ergò confirmationē
 Dogmatis hujus verbis sapientissimi Roma-

de tran-
quill. an.
c. 1.

norum Seneca : Placet cibus, quem nec parent familia, nec spectent; non multos ante paratus dies, nec multorum manibus ministratus; sed parabilis, facilisq, nihil habens accersit pretio; sed, ubi libet, non defuturus, nec patrimonio gravis, nec corpori, nec rediturus, quâ intraverat.

IIIX. In specialiori verò alimenterum delectu, ab indicationibus certis utriusque methodi dependente, ratio habenda est quantitatis, qualitatis, temporis & ordinis.

§. Quòd si temperatae fuerint naturae, temperata i. e. moderatè quoque requiruntur in quatuor his attributis sese habentia alimenta. Imprimis v. notanda cautio Illustris

O. & M. Rolfinkii, circa ἀκορίην τροφῆς, non satiare cibis, quòd non sit extendenda pariter ad omnes homines, cum omninò temperati homines non plus appetant, quàm concoquere possunt. Intemperatis verò s. aut p. n. convenit, ratione quantitatis uti victu vel

a. aph. 8. largiore & copioso: v. g. ἢν ἐκ νόσου τροφὴν λαμβάνων τις μὴ ἰσχύη: Si à morbo quis cibum capiens vires non recipiat; ita & laboriosis corpusque fortius exercentibus convenit. Vel tenuiore & parco, ut vitâ sedentariâ gaudentibus, & in specie febricitantibus; Ratione qualitatis: intemperati

perati utantur vel victu, vel calido, vel frigido, vel humido, vel sicco; Crasso aut tenui, solidiore, aut liquidiore (Huc pertinent τὰ ροφήματα sorbitiones) dulci, salso, acido, amaro, acri, insipido, &c. prout intemperaturæ illius s. vel p. n. sese habentis indoles & conditio exegerit. Heic enim locum habet illa regula; quamvis dextrè sit applicanda Galeni: Ἐπιτήδεια ἐσθίεσθαι τοῖς μὴ ἀμέμπτου φυλάττειται πρὸ φυσικὴν κράσιν ζώοις (i. e. ἀνθρώποις) ὅσα ταῖς φύσεσιν αὐτῶν ἐστὶν ὅμοια· τοῖς δὲ μοχθηρὰν ἢ ἐξ ἀρχῆς ἔχουσιν, ἢ ὕστερον ἐπικτησάμενοις ἔχῃ ἢ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς, ἀλλ' ἢ τῶν ἐναντίων ἐδωδὴ χρησίμος· ὑπὸ μὲν γὰρ τῶν ὁμοίων φυλάττεται τὸ κατὰ φύσιν ἀμέμπτως ἔχον· ὑπὸ δὲ τῶν ἐναντίων εἰς τὴν οἰκείαν κράσιν ἀγέται τὰ μοχθηρῶς κεκρημένα. i. e. *Idonea sunt ad cibandum, illis quidem, qui inculpate servant naturalem temperiem, hominibus, ea, quæ illorum natura sunt similia. His verò qui pravam habent vel ab initio, vel post acquisiverunt, non similium ipsis, sed contrariorum vitius utilis est. Etenim à similibus conservatur id, quod secundum naturam se inculpate habet: A contrariis v. ad propriam & convenientem temperiē reducuntur, quæ perperam sunt temperata. Quoad tempus aliquando semel,*

3. de ali-
mēt. fac.
42.

aliquando bis, aliquando saepius in die cibum capere & potum convenit aut necesse est. Ad hanc temporis varietatem pertinet quaestio illa: *An prandium largius esse debeat, quam coena, an viceversa?* In utramque partem & auctoritates & rationes militent, quas ventilare omnes non est jam nostrarum partium, quin potius subscribimus C. Hofmanno ex professo hanc quaestionem tractanti & pro coenâ largiore pugnanti; quamvis non eamus inficias, contrarium hodieque frequentiori esse in usu. Consentit nobiscum D. Lindenius in *Selectis*: *Quia oportet τὴν νύκτα καθευδεῖν nocte dormire, cenae quae quieti data est hominibus Joh. IX 4 plenus autem venter dormiat libenter, ea propter cibum putamus sub noctem opportunius dari. Quo tempore scilicet spiritus noster se recepturus est in viscera & vacaturus negotiis privatis & domi curaturus, ad quae velut familia cura vocat. Quod vero Kyperus dixerit, ordinariè adverte, eos ordinariè se habere melius, qui pleniore & copiosiore victu in prandio utuntur, bene fecisset, si τὸ ordinariè prius probasset. Verum videtur consuetudinem intelligere per τὸ ordinariè. *σενάκιον ἀκράτεια* & Merenda *πρόδειπνον* pueris & laboriosis, qui validius exercentur licita sunt: ideo quod ἡμισυ νήσειν φέρουσιν, minime perferant jejunium. Ordo licet adeo neces-*

d. l. 5.
c. 28.

Ex. XVI.
§. 231.

l. 4, c. 6.
§. 16.

1. apk. 23.

necessarius esse videatur, quemadmodum su- p. 222.
prà diximus; nihilominus tamen commodè
huc referre poterimus illud dubium: An
potus cibus sit interponendus aut immiscendus,
an verò post cibum sumendus aut pramitten-
dus? Salernitanos primum suasisse patet ex
versiculo:

Inter ^[prandendum]
[cœnandum] sit sèpè parumq; bibendū.

ad quem locum vide Joh. Curionis annotatio- c. 32. p. m.
nem. Quod præceptum cùm quadret ad 122.

naturam chylificationis, quæ fit per fermen-
tationem elixationi confimilem, meritò &
nos eidem subscribimus, haud licet ignari,
consuetudinem aliquando aliud obtinere,
forsan non sine sanitatis detrimento. Quòd si
alia quædam huc pertinuerint, petantur illa è
cautelis in mēsa observandis ab *ιατρικωτάτω*
C. Hofmanno propositis. l. 5. c. 290

IX. Imprimis non negligenda est
in alimentorum usu Consuetudo.

§. Si in ullâ re medicinali consuetudinis
magna vis est, profectò in alimentis eorum-
que usu maximè observare eandem licet.
Hinc iterum Schola Salernitana præcipit: c. 15.

*Omni bus assuetam jubeo servare Dietam,
Approbo sic esse nî sit mutare necesse,
Hippocrates testis, quoniam sequitur mala
pestis.*

Q 9 4

ad

l. 1. de re ad quem locum vide prolixum *Curionis* & cibari. c. *Morei* commentarium. Junge *Brayerinum* & alios. Et quid opus est in re tam manifestâ multorum verborum ambagibus & testimoniis? Quod si vellemus esse in his adducendis prolixiores, idem esset, ac si vellemus sylvæ ligna, vago mari addere undas, aut τὸ Φῶς ἡλίῳ δανίζειν. Operæ præium magis videtur scrupulum hunc eximere, quem movit nobis *Hippocrates* de consuetis alimentis retinendis in curatione etiam mor-

l. de affe- tionib. xxxviii. 1.2. borum, his verbis: Ὅκοιοισι ἄνθρωποι σι- τίοισι ἢ ποτοῖσι ὑγιαίνοντες ἐς διαίταν χρῶν- ται, ὥκ τῶν χρῆ τῶν παρεόντων χρῆσθαι πρὸς τὰ νοσέοντα σκευάζοντα θερμὰ καὶ ψυχρὰ, καὶ ὑγρὰ καὶ ξηρὰ, &c. Quibus- cumq; cibis aut potibus homines sani in viâ vi- ventur, ex his oportet præsentibus uti ad agros, ita ut præpares calidos & frigidos, humidos & siccos, &c. Quem textum ceu probè ob- servandum singulari annotatione dignatus est *Prosper Martianus* hunc in modum:

p.220. E. Tanti est consuetudo, quæ altera natura dici- tur, ut quantum fieri potest, in morbis curan- dis conservanda veniat, ea per morbos exhi- bendo, quibus tempore sanitatis agrotantes uti consueverunt, eâ tamen adhibitâ præparatio- ne, ut alibi adnotavit *Hippocr.* quò edulium levius fiat. Et si nullus simplex cibus aut po-

tus,

tus ex consuetis reperitur , qui agrotanti & morbo satisfaciat , ad insueta & peregrina non est confugiendum , sed ex consuetis edulis calida frigidis , humida siccis componenda , aptum & morbo conveniens conficiendum jubet , rationemq; adducit , quia , inquit , præter consuetos cibos aut potus nullum aliud invenies , quod agrotanti utilitatem præstet ; Et hic Hippocr. sententia verus est sensus. Haftenus Prosser. Quæritur : An præceptum hoc quadret cum experientiâ & verâ methodo medendi ? Ratio dubitandi hæc est : Sani , præsertim laboriosi , plebei & rustici , lacte , caseo , butyro , ovis , carnibus uti consueverunt , quæ tamen alimenta nullo modo idonea haberi aut etiam fieri per præparationem possunt iisdem hominibus febricitantibus. Ità si quis per omnem vitam vini usu assueverit sanus , quod si tamen febricitet , aquæ usum potiùs præcipient Medici , vinum prohibentes , ne oleum igni affundatur. & An dicendum , Hippocratem non loqui de iisdem specie cibis & potu retinendis , sed permittere , ut permutentur in curatione aliis etiam consuetis , sed præparationem morbo convenientem faciliùs admittentibus ? Ità licet carnes , lac & similia ab animalibus desumpta consueta non queant retineri in curatione , substitui tamen possunt alia è plantis , quæ etiam solent esse familiaria , quorum

aliqua ipse recenset Hippocrates, πισάην, κέγχρον, ἄλητον, χόνδρον, πρῖσανα, μίλιον, farinam, alicam, quæ in formâ ροφήματι possunt commodè febricitantibus & ægrotis adhiberi. Ad summam: Consuetudo etiam in ægrotorum curatione observanda est, sed ita limitanda, & corrigenda, ne statim ad insueta transitus fiat, quæ propterea τὰ ἀπόντα absentia vocavit, dicens, quòd nullam utilitatem laboranti possint afferre, μηδὲν ὠφελέειν τὸν κείμενον οἶοντι εἶναι.

IX. Effectus cibi & potûs geminus est. Unus in materiali contentorum continentium & impetum facientium multiplicatione consistens: Alter flammæ vitalis & spiritûs animalis continuationem respiciens.

§. De priori nullum planè est dubium; cùm ad sensum ferè possit demonstrari. Posterior v. ulteriori indiget declaratione; non quòd sit παράδοξον, sed ut aniam habeamus magis confirmandi, vim activam & medicamentosam omnibus alimentis etiam necessario inesse. Eleganter verò de hac re ità disserit C. Hofmannus: Cur edimus aut bibimus? Propter τὸ εἶναι dixi, h. e. quia calor noster, qui est anima medici, vult ὑπέκταυμα,

L. 5. c. 28.
§. 2.

καυμα, alioqui non duraturus. Tandiu enim
vivimus, quandiu nutrimur. Quòd si hoc
verum est, uti est verissimum, non modò
præcinente ità Galeno: Τῆ τροφὴν προσφέ- c. 1. de
rat. vict.
in ac. 1,
44.
ραδα σκοπὸν ἓνα κοινὸν ἐπὶ πάντων ἐδείξα-
μεν ὑγιαίνοντων τε καὶ νοσούντων, ἔστι δὲ ἡ
ἡ φυλακὴ τῆς ζωτικῆς δυνάμεως. Ali-
menta offerendi scopum unicum communem
omnibus ostendimus & sanis & egrotis. Est
verò hic virtutis vitalis custodia. Hac enim
sola indicat alimentum. Ἡ τῆς δυνάμεως
φυλακὴ μόνην τὴν τροφὴν ἐνδείκνυται;
sed etiam accinente toto Medicorum choro,
ut planè supervacaneum sit testimonia plura
compilare. Quis igitur ausit negare cibis
omnibus inesse portiones activas & vim me-
dicamentosam? Certè si hæc deficerent,
frustrà penitus assumerentur alimenta. Quæ
enim vitalis virtus custodiri posset i.e. flam-
ma vitalis perennare, nisi sanguini per ali-
menta chylificata accederent portiones pa-
bulum flammæ vitali præbentes? Et hæ dicun-
tur activæ, medicamentosæ, suntq; partim spi-
rituosæ, partim sulphureæ. Neq; salinæ ex par-
te sunt excludendæ. Vidit hoc Galenus haud-
dubiè; Hinc nō veritus est hoc generale pro- l. 3. de
Tempe-
ram e, 4.
ponere de omnibus alimentis ὑπόμνημα:
Itaque de omnibus prorsus alimentis illud pro-
nunciare non dubitamus, quòd non solum à
nostris

nostris corporibus pati, sed etiam agere aliquid in ea possunt. De quibusdam verò, quæ planè scilicet luculenier videmus agere, & hoc dicimus, quòd non tantùm cibi sint, sed etiam medicamenta. Θαρρύντες ἔν ἐπὶ πάντων μὲν ἀπλῶς ἀποφαινομένα τῶν σιτίων, ὥς ἔ μόνον πάσχειν ὑπὸ τῆ σώματος ἡμῶν, ἀλλὰ ἔ δρᾶν εἰς αὐτὸ πέφυκεν: ἡδὴ δὲ ἔ περὶ πινῶν, οἷς ἐναργῶς ἔ σαφῶς ὑπάρχει τὸ δρᾶν, ὥς ἔ σιτία μόνον εἶναι, ἀλλὰ ἔ φάρμακα. Locus sanè notatu dignissimus, quo simul docemur, quâ ratione distinctio illa inter alimenta simpliciter talia & alimenta medicamentosa admitti debeat & intelligi. Nimirum, non quòd alimenta ἀπλῶς talia carerent vi activâ & merè se haberent passivè; Minimè. Καθόλου γὰρ τὸ σιτίον, ἐπειδὴν αἵματωθῇ, τιμὴ ἐμφύτον αὐξήσει θερμασίαν: In universum cibis, si in sanguinem mutatus fuerit, nativum adaugebit calorem.

2. Hoc enim omni alimento est commune, καὶ τῷ το μὲν ἀπάσης τροφῆς κοινόν. Et cui bono, quæso, observaretur à sanis alimentorum delectus quoad facultates diversas, nisi pollerent vi quadam activâ? Sed quòd quædam sint quæ ἐναργῶς καὶ σαφῶς i. e. magis evidenter & perspicuè agant in corpus: In quo putas cōsistere illud ἐναργῶς καὶ σαφῶς? Certè in

tè in nullo alio, quàm in manifestâ aliquâ temperamenti mutatione, quæ in corpore humano animadvertitur. V. G. si calida temperies in frigidiorē & viceversâ transit ex hujus vel illius cibi usu. Hujus generis esse potissimùm condimenta, acetaria & similia per se liquet. Verùm & *χρηὴν ἢ διὰ μακροῦν ἐπὶ τῶν ἐδεσμάτων διαλεγόμενος.*

X. Abstinētia est debita Cibi & Potūs intermissio, eaque vel ordinata vel extraordinaria.

§. Quamvis duo Abstinētia genera constituerit Latinus Hippocrates, Corn. Celsus, l. 2. c. 16. *Alterum, ubi nihil assumitur, alterum, ubi non nisi, quod oportet & utrumq; suam mereatur laudem non modò in methodo medendi; de quâ Celsus; sed etiam in ὑγιεινῇ: Nam & in hac aliquando jejunium & abstinētia, si- ve totalis, si- ve partialis, conducit. Nos tamen meritò posterius genus hoc loco excludimus, cùm potiùs victus etiam tenuissimus ἐσχάτως λεπιοτάτῃ διαίτῃ, quam Hippocrates in statu morbi potissimùm cōmendavit inq; mor- bis acutis, sit reverâ victus, & ita potiùs ad differentiam alimentorum ratione quantita- tis pertineat, de quâ Dogmate II. X. diximus. Ut ità per abstinētiam nihil aliud velimus intellectum, quàm totalem cessationem à cibo & potu. Gr. dicitur νηστεία, ἀσιτία: An & huc*

1. aph. 7.

8

de vict. huc pertinet *Sobrietas*, quam *cardinem totius*
 rat. n. 17. *diata rectè dixit Helmontius ? Duplicem au-*
 tem diximus *abstinentiam : ordinariam*, quæ
 cuilibet sano quoad ætatem, vitæ genus, se-
 xum & consuetudinem competit, dum v. g.
 abstineta cibo & potu inter prandium &
 cœnam, inter ientaculum & prandium, in-
 ter merendam & cœnam. Notandum v.
 olim quosdam etiam fuisse, qui semel in die
 cibum capientes per reliquum diei spaciū
 penitus abstinerunt; quæ consuetudo non
 temerè debuit, aut potuit, mutari teste Cœs;
 qui etiam rationem satis accuratam ad prin-
 cipia fermentationis & chyliificationis addi-
 dit, dicens: ὅτι ὁ μεμαθηκὼς μενοσιτέειν
 οὐκ ἀνέμεινε τὸν χρόνον τὸν ἰκανόν, μέχρι
 αὐτὸς ἡ κοιλίη τῶν τῇ προτεράῃ προσενη-
 νευμένων σιτίων ἀπολαύσῃ τελέως ἔπι-
 κρατήσῃ ἔλαπαχθῇ τε ἔῃ συχάσῃ, ἀλλ'
 ἐπὶ ζέσσειν τε ἔῃ ἐζυρωμένην κοιλίην καὶ
 ἐπεισηνέγκατο. quod is, qui semel cibum
 in die sumere consuevit, non expectavit tem-
 pus iustum, usque dum ipsius venter pridie
 ingestos cibos perfecte consumpsisset, & superas-
 set, evacuatusq; esset & quievisset, sed in fer-
 ventem adhuc & fermentatum ventriculum
 nova alimenta ingessit. Vid. Fœsius in Oecon.
Extraordinaria abstinentia illa dicitur, quæ
 ex necessitate methodi alterutius urgente
 ultra

de prisce.
 med. n.
 xx.

p. 259.

ultrâ consuetum tempus instituitur. Debet
autem institui itâ , *ne vires prosternantur.*
Contrâ quam cautionem olim frequenter
peccâsse Diatritarios Medicos , ideò quòd
penè omnes morbos triduanâ inediâ curare
voluerint , aliquoties docuit *Galenus* : Im-
primis authorem facit *Thessalum* , òς τὴν
πρώτην διάτритον ἐξ ὧρῶν ἐταρτίχθυσεν αὐ-
τοῖς τρισὶ λιμοκλονήσας ἡμέρας τὰς πυ-
ρέζοντας , qui primam diatriten inveniens fe-
bricitantes arefecit integris tribus diebus fame
occidens. Unde non malè τὴν ληρώδη διά- 2. de cris.
τритον appellavit *deliram* & *famosam* diatri- 3.
on. Quamvis non eamus inficias, aliquan-
do hujusmodi abstinentiam maximè esse
proficuum , si prudenter , neque ad extre-
mum , instituta fuerit. *Extremum* autem
esse *septem dierum* ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ , docet
judiciosissimus *Lindenus* in *Sel. Med.* & con- Ex. XIII.
firmant exempla , quale refert etiam de sepe 5. 238.
quodam ex *Cardano Dieterichius* in *fatrèo.* 239.
Antequam dimittimus hanc materiam, desi- P. 833.
derabis haud dubiè effectum quoque scire
abstinentiæ in sanitatis , quâ præsens , quâ
futuræ , negotio : Igitur proponemus , &
quidem verbis *Guiljelmi Plantini* comm. in de- p.m. 264.
cium *Celsi* locum. Per abstinentiam , corpo-
ri alimento subtrac-to , calor naturalis emicat ,
puriorq; incenditur , qui nunquam quiescens ,
nun-

nunquam, dum pabulum suppetit, vim suam intermittens, humores crassos quidem ac crudos concoquit & extenuat, coctos depascitur, tennesq; dispergit, corpus ab obstructionibus expedit, inanit, vacuat; non modò per balitum, verum etiam luculentius plerunq; per urinas & alvum. Hæc itaq; tanta tamq; varia commoda abstinentia præstat moderata, nullâ injuriâ corpori, nullâ agitatione humoribus, nullâ spiritibus gravi impulsione illatâ; Ut interim animi ab illâ summa commoda præteream. Hactenus Plantinus; in cuius verbis veluti gemmâ hanc de Alimentis & Abstinentiâ materiam obfignamus.

CAPUT IV.

De

Vigiliis & Somno.

I. **V**igiliæ sunt res non naturalis spirituum & humorum activitatem conservans aut promovens.

§. Sequuntur *Vigilia & Somnus*, non minùs necessariae res, quàm priores aut sequentes, cùm ad sanitatem præsentem, tum futuram: De ordinis ratione nolumus litem movere, cùm sit quæstio merè Logica & inutilis, imò non possit perfectè & infallibiliter

ter dirimi. Verum hoc alicui *παράδοξον* videbitur, quod *vigilias* anteponamus *somno*, contra receptam Doctorum sententiam, qui omnes tractationem de *somno* præmittunt *vigiliarum* expositioni. Et hanc etiam κατὰ ῥητὸν approbat ὁ Γαυμάσιος C. Hofmannus, à cuius ἐπιχειρήσει accuratâ aliàs ratio secessum facere solemus, dicens: *Rectè dicunt omnes, de Vigiliis agi post Somnum. Rationem desumit à fine: Quemadmodum somnus erat causa sine quâ non sunt concoctiones sanguinis, qui sanguis pertinet ad τὸ εἶναι animalis: Ita Vigiliæ sunt longè nobiliores, quippe in quibus sunt actus secundi animalis, per quos animal est animal tale, vel tale. Verum enimverò licet hæc ratio videatur plausibilis, non tamen est infallibilis. Quid si n. planè inverteremus, dicentes: Vigilias facere ad τὸ εἶναι animalis, non v. somnum, vel ipso Hofmanno hoc dicente ex Aristotele:* Ἡ αἰσθησις τὸ τῷ ζῶντι ἔργον, *sensus est opus proprium animalis: Hoc est, dum vigilamus & sentimus, facimus id, quod animatorum est; cùm dormimus, quod inanimatorum. An videtur penè sui oblitus tantus Vir? Et quis ex Vigiliis absolutè consideratis cognoscet animal tale vel tale? Verum transeant hæc: Quòd v. vigiliis prærogativam tractationis tribuere non fuerimus*

l. 5. l. M.

c. 34. §. 1.

§. 2.

§. 3.

R r

mus

Panth.
Hygiast.
1, 2. c. 19.

1. 14. c. 3.
c. 7.

2. aph. 3.

n. 5.

mus veriti, movit nos communi suffragio
approbata eminentia illarum præ somno:
Nullus enim est, qui vigiliam somno non an-
teferendam censeat, verbis Claudii Deodati.
Quid? quod id, quod positivè habet, dignius
sit eo, quòd privativè. De utrâque re am-
plius dicendi hîc aliàs sese offerret campus,
de utriusq; naturâ, origine & ratione forma-
li, & generationis modo, nisi promissi nostri
memores hâc tanquam ἀλλότρια & ad Phy-
sicam spectantia è nostris finibus excludere-
mus; quamvis nostra de iis sententia facile
p. p. ex effectûs declaratione possit patesce-
re. Necessitas utriusque rei non in mate-
riæ nutritiæ aut vitalis oblatione, sed in al-
teratione humorum & spirituum consistit:
D. Rolfinkius ad *animalem dietam* propterea
retulit. In specie *vigilia* aut *vigilia* Græcè
dicitur ἐγρηγορσις, ἀγρυπνία, quamvis qui-
dam fuerint, qui dixerint, ἀγρυπνίαν εἶναι
τὸ νομα μόνης ἀμετρείας δηλωτικόν, nomen
esse denotans semper & solam immoderationem,
teste Galeno, qui tamen rectè eos repre-
hendit. De hâc voce adeas *Dieterichium* in
Fatréo.

II. Somnus est res non naturalis
humorum & spirituum elaborationi
& perfectioni potissimum favens.

§. Nisi

§. Nisi sciremus contraria sub uno genere comprehendi, dubitare quis posset, an somnus rectè referatur ad animalem diætā? cum non tam ad sensum & motum faciat, quàm eorum inferat privationem temporaneam. Sunt enim dormientes ὡς περ τὰ ἀψυχα ἐπεθνεῶτα, veluti inanimata & mortua. Quid? quòd usus somni magis redundet in naturæ & vitæ continuationem. Hinc & Stoici, teste Scherbio, dixerunt. *Natura noctu agit, anima interdiu.* Græcè dicitur ὕπνῳ. De quo vocabulo iterum multa disseruit Dieterichius. Galeni definitio ἐν ὁραῖς, quòd ὕπνῳ sit ψυχῆς κατὰ φύσιν ἀπὸ τῶν περὶ τὴν ἀρχὴν. *Somnus anima delatio secundum naturam à finibus sive extremis ad principium, est Physica potius, quàm Medica.* Nihilominus, quia fundamento Hippocratico niti videtur, non possumus non hoc paucis examinare, ut eò meliùs de definitione vigiliarum & somni Galenicā ferre queamus iudicium.

D. de
summ.
vit. con-
serv.
Scop.
t. 30.
n. 363.

Sic v. scripsit Com in Epidemiis: Ἐμφανεῶς ἐξηγορῶς θερμότερ τὰ ἔξω, τὰ ἔσω δὲ ψυχρότερ καθεύδων τὰ νοσήα: *Manifeste vigilans calidior est in exterioribus: frigidior in internis: Contrario modo se habet dormiens.* Ex hoc loco communis est sententia de somno oborta, calidum naturale in

1.6. Epid.
l.4. t. 33.
sec. Lin-
den. t. 12.
sec. Foëf.

somno se colligere & revocari ad interiora; per vigilias v. contrario modo evocari: Quæritur, quid sit de hac opinione sentiendum? Certè si applicetur *principiis sanguinis circulationis & fermentationis*, veritati minùs erit consentanea, nisi dextrè explicetur & limitetur. Ut taceamus *Fr. Valleriolam in Enarrationibus l. 1. p. 81.* agnovisse, quòd nihil ineptius dici cogitariq. potuerit, ceu à veritate alienissimum quàm, ex somno sanguinem refrigerari, cùm tamen Author hic, principium circulationis nondum perspectum habuerit. Scilicet, quèi posset in somno calor ad interiora ab externis partibus revocari, cùm ex præcedentibus vigiliis & motu corporis plurimùs calor fuerit absortus, dissipatus & ità debilitatus; unde etiam somni necessitas dependet: Quomodo in somno calor potest interiùs esse vehementior, cùm chylosæ portiones novæ ejusdem efficaciam infringant? Et contrà quomodo in vigiliis calor interior esse potest remissior, cum exteriorum partium calor non aliunde possit continuari, quàm ab interioribus mediante sanguinis distributione? Igitur *Hippocratis* mentem ità explicandam esse putamus; Calorem in vigilantis exterioribus partibus non esse in se majorem, quàm in internis, sed tantùm magis evidentem, quod vult adverbium *ἐμφανεώς*, fieri autem progress.

gressu temporis vigiliarum paulatim minorem & deficere ex defectu sufficientis pabuli prius circa cor & partes internas, ubi principium distributionis, & tandem in externis defectum illum animadverti; Hinc somnoscitur ansa: In quo contrario se res habet modo: non quòd calor sit major in se circa interiora, sed quòd ejus efficacia animadvertatur circa coctionem assumptorum in intrinsecis, & quòd successivè ex primitiis chyli noviter accedentis prius in interioribus calor accrescat, & tandem ad exteriora quoque communicetur, donec *chymi supplementum circulationibus iteratis in totum spiritaliescat, ac velut accendatur; tunc enim magis vegeti ac vividi sunt homines, & ad studia aut negotia quævis expeditiores*, verbis elegantibus *Thomæ Willis*. Jam patet, quâ defebrib. ratione definitiones Galenicæ admitti debeant; scil. ratione actûs secundi, vel exerciti, non primi vel signati. c. 1. p. m. 106. Cæterum cum in somni declaratione Physicâ & Medicâ alii Authores fuerint prolixiores, nobis licebit esse brevioribus.

III. Vigiliæ & Somnus pro varietate indicatorum generalium & specialium aliquando moderatè se habere debent, aliquandò immoderatè.

§. Tu tò immoderatè ne extendas ad statum p. n. sed contineas intrà limites sanitatis. Alias veritatem hujus Dogmatis prolixè confirmare possemus, si opus esset. Infantibus somnum longiorem & vigilias parciore conferre, quis est qui nesciat? Contrà in senibus. Frustrà igitur laborant, qui determinare tempus simpliciter conantur, quandiu sit vigilandum, & quamdiu dormi-

d. l. c. 34.

§. 4.

endum? Rectius C. Hofmannus, ad prius respondit: *Quandiu per vires licet.* Ob hoc enim fit, quòd quemadmodum Comicus loquitur, voluptates, (intellige animi, non corporis) nobis non sint perpetuae. Nos eandem ad posterius etiam membrum retinemus dicentes: Tandiu dormiendum esse, quandiu virium restauratio exigit. Vigiliae extraordinarias & immoderatas ad methodum medendi etiam pertinere constat è curatione pestis, & sudoris Anglici. Imò & febrilibus omnibus paroxysmis nec non inflammationibus, siue noctu siue interdiu invadant, tanquam maximum auxilium vigiliae praecipi

§. aph. i.

debent teste Galeno: διὰ ταῦτα καὶ τὸ θελεῦόμεθα τοῖς κάμνοντιν ἐξηγορέναι τὴν καὶ ταῦτα, τὴν ἀπὸ τῆς ἐξηγώσεως ἐπὶ τὰ ἐκτὸς φερόν τὰ πνεύματα καὶ τὰ αἷματ, καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς θερμασίας ἀντιτάτταντες, ὡς μέγιστον ἴαμα τῇ κατὰ τὰς ἐπισημα-

σημασίαις ἐπιγνωμένη πρὸς τὸ βάθαι αὐ-
τῶν Φορᾶ. Propterea precipimus iis labo-
rantibus, ut tunc vigilent, illam ex vigiliis ad
extra motum spiritus & sanguinis, & qui in
eis est caloris opposcentes, veluti maximum re-
medium adversus illam in accessionum princi-
piis ad interiora lationem. Sic & somno im-
moderato opus est in aliorum morborum
curatione, ita ut pro utroque, & vigiliâ &
somno, obtinendo, haud rarò & remediis
artificialibus opus sit; quæ breviter expo-
suit Claudinus in suprâ laudato de ingressu ad
infirmos libello. Aliàs ordinariè & mode-
ratè vigilandum interdiu, dormiendum no-
ctu. Verùm duo heic oriuntur scrupuli
non levis momenti, quorum alter ad vigi-
lias, alter ad somnum pertinet. Quæritur
I. quid sentiendum sit de Lucubrationibus? De
his accuratè judicavit ὁ Θεὸς C. Hofman-
nus, cui planè subscribimus. Equidem non
ignoramus, quosdam esse, qui ad mediam
noctem usque se optimè studiis & curis pos-
se vacare gloriantur, quia solitudo amica cu-
ris & studiis esse solet. Verùm nostro ju-
dicio consuetudo illa pro irrationali & per-
versa habenda est: quidni enim meliùs id
præstare possent, si antelucanas horas, ubi
non minor est solitudo, impenderent, quo
tempore cerebrum magis defæcatum est.
Interea concedimus, dandum quoad vigilias

l. 2. f. 2.
c. 34. &
f. 3. c. 4.

l. 5. c. 33.

2.aph.50. & somnum aliquid consuetudini, teste Ga-
leno. Ad quaestionem ergo distinguimus
inter lucubrationes nocturnas & antelucanas,
Has commendamus: Illas detestamur. Qua-
ritur II. De Somno meridiano, an ille sit sim-
pliciter noxius? Pro affirmativa militat te-

a. 3. f. 2. stimonium Plauti in Mostellaria notissimum.
v. 8. serm. Non bonus somnus est de prandio. Voluit idē &
VI.

Democritus apud Stobaeum: Ἡμερησιοὶ ὑπνὸς
σώματι & ὀχλήσιν, ἢ ψυχῆς ἀδημοσλεύειν,
ἢ ἀργίην ἢ ἀπαιδευσίνην σημαίνεισιν. Diur-
ni somni corporis turbationem, aut animae
maerorem, aut ignaviam, aut ruditatem si-
gnificant. Voluerunt & hoc Salernitani
Medici noxas somni meridiani his versibus
exprimentes:

c. 3. de
confery.
valet jux-
ta Cuiō.

apud
Laur.
Scholz.
conf 18.
p. m. 528.
& confil.
220. p.
646.

Conf.
249. p.
752.

Febris, pigrities, capitis dolor atq; catarrhus
Hae tibi proveniunt ex somno meridiano.

Nec unquam defuerunt post antiqua tempo-
ra Medici, qui calculum suum addiderunt. Itā
Petrus Andr. Matthiolus in consiliis aliquoties
prohibuit somnum: Fugiendus est somnus
meridianus post cibum, quoniam concoctionem
cibi impedit in ventriculo & in jecinore, in-
tellectum hebetat, pigritiam quandam toti cor-
pori inducit, quin etiam nocturnum impedit
somnum, lienem auget, nervos debilitat & me-
moriā corrumpit. Miramur a. & ipsum
Joh. Cratonem huic opinioni favisse: Meri-
dianum fugiat (scripsit alicubi) quia replet ca-
put &

put, & quoniam non justum spacium temporis illi conceditur, quo vapores a coctione elevatos discutere possit, necessariò illic crudi existentes catarrhorum occasionem præbent. Inter recentiores reperimus suffragantem etiam Gerh. Leon. Blasium in *Medicinâ generali*: subfinem *Somnus noxius omninò est meridianus*, præter id quod non compleat tempus coctionis, unde *cibus fluctuat eorum in ventriculo, cum excitantur, & somnum nocturnum, quem natura exigit, impedit.* Profectò si hæc omnia verè dicerentur de *meridiationibus*, quis non cane pejus & angue, aut sanguine viperino cautius vitaret? Verum enimverò hanc de *somno meridiano* quæstionem, εἴτις ἄλλῃ, solidè ventilavit & accurratè dissolvit nunquam satis laudandus C. Hofmannus in *diversis scriptis*, non solùm in *Institutionibus*, & *Epitome*, verùm etiam in peculiari *Disputatione & Oratione*. Imò non intermisit ad confirmationem suæ sententiæ, quòd *Somnus meridianus non in se sit noxius, sed haud rarò etiã utilis ac salutaris, præsertim iis, qui ventriculo sunt caussarii, h.e. infirmitate laboranti*, cum viris etiam celeberrimis per epistolas conferre, quemadmodum Φιλολογωτάτῳ & πολιτικωτάτῳ quondam Freinsheimio de hac materiâ scripsisse testatur epistola hujus responsoria à Nobilissimo hujus Lycæi Antecessore primario, D. Nicolao

l. i. in vit.
Lucul.

in A.
pophth.
l. 2, c. 68.

Rittershusio Affine honoratissimo commu-
nicata, in quâ plura vir celeberrimus (*Freins-
hernium* intelligo) adduxit exempla, qui ci-
trâ noxam indulserunt meridiationibus, V. G.
Alexandri Magni, ex *Arriano*, *Luculli* ex
Plutarcho, qui, quod omninò valetudinis tu-
endæ gratiâ fecerit, egregiè demonstravit
ex illis verbis, quæ responderunt cuidam
barbaro, ut excitaretur *Lucullus* ob rem
necessariam, exigentis dicentes: ὁ δὲν εἶναι
ἀνθρώπου ζησιμώτερον τῆς σωτηρίας.
Philippi Macedonis, *Cæsaris* ex *Plutarcho*, &
præsertim *Ciceronis*, qui de *Divinatione* de
semetipso scripsit: Nunc quidem propter in-
termissionem forensis opera & lucubrationes de-
traxi, & meridiationes addidi. Quod testimo-
nium & hominis exemplum magni momenti
esse duxit & dixit infamiam meridiationibus
detrahendam: nec enim iis usurum fuisse par est,
virū valetudinis suæ studiosum, & quem facile
credas magnam naturalium rerum ipsiusq; aded
medicina peritiā habuisse, si aliquod inde ma-
leficium aut passus esset aut veritus. Ut tacea-
mus reliqua, quæ in elegantissimâ epistolâ
de *Longobardis* ex *P. Diacono*, eos meridia-
tionibus usos fuisse, è *Sacro Codice* de *Isbo-
seth*, de *Eliâ Baalitas* sarcasmo perstringen-
te & aliis adduxit, simulque *Hofmannum* ad
laborem de hac eadem materiâ exactiorem
& floridiorem edendum stimulavit. Quæ
omnia

omnia & nos permoverunt, ut non finis
 veriti nostrum quoque iisdem addere calcu-
 lum, statuentes, somnum meridianum non
 omnibus quidem, præsertim qui frugaliùs
 prandere solent, aut sunt evectici, nihilque
 molestiæ in ventriculo sentiant, esse necessa-
 rium, haud paucis tamen, præsertim si assue-
 verint, scilicet imbecilliore ventriculo præ-
 ditis, tempore æstivo, largiùs prandere
 assuetis, senibus siccioribus esse proficuum.
 E contra, quæ de tot tantisque noxis addu-
 cta sunt, ea esse vel manifestè falsa, cùm ex-
 empla in contrarium & authoritates pro-
 duxerimus, & in hunc usque diem plu-
 res viros sapientes, & sanitatis, propriæ
 studiosissimos noverimus, qui non sine
 maximo commodo vacare solent meridia-
 tionibus; vel esse $\mu\eta\ \omega\delta\epsilon\ \tau\epsilon\tau\alpha$, & com-
 mitti fallaciam $\omega\delta\epsilon\ \tau\omicron\ \mu\eta\ \alpha\gamma\tau\iota\omicron\nu$, $\omega\varsigma\ \alpha\gamma\tau\iota\omicron\nu$.
 Quòd si somnus in se noceret meridianus,
 cur non nocuit iis, quos adduxit *Freinshe-*
mius, Imperatoribus, Regibus, Ciceroni,
 aliis veteribus, cùm tamen iis mos fuerit, &
 etiamnum obtineat æstivo tempore somnum
 meridie leviusculum capere, teste *Taubman-*
no ad *d. Plauti* locum. Cur non nocuit
Varroni, qui de semetipso scripsit: *Æstivo*
tempore si non dissinderem meo insitio somno
(ita appellat elegantissimè meridianum) meri-
diem, vivere non possem. Quid? quòd ipsi
 Autho-

pag. 556.
 l. 1. de re
 rust. c. 2.

l. i. de
diatâ.

Epit. In-
tit. l. 5. c.
26. p. 452

Authores vacillent experiētiâ. Et quid mul-
tis? Habemus non modò pro nobis pugnan-
tem *Hippocratem* indubitatum artis medicæ
principem expressè diurnum concedentem
sompnum in æstate : *ἔνυμφερε δὲ καὶ ἐν τῷ*
ἔνυμφερε τῆς ἡμέρας ὑπνοισι χρεέσθαι βραχέσι,
μὴ πολλοῖσιν, ὅπως μὴ ἀποξηρανῇται τὸ
σῶμα ὑπὸ τῆς ὥρης. Confert & in æstate
interdies somnis uti brevibus, non multis, ut ne
exiccetur corpus ab anni tempore. Quod si
hoc æstatis tempore concessum ; quidni &
consuetudini, ætati, constitutioni corporis
aliquid dandum esset? Ergò hanc obsigna-
mus controversiam verbis ipsis C. Hofman-
ni : Si magno cum nostro bono, imò ex natura
instituto, dormimus post cœnam, postquam res
eò devenit, ut in prandio non minus nos im-
pleamus, quàm in cœnâ : quid causa est, cur
post prandiam quibusdam non liceat dormire?
Dico, Quibusdam. Non enim universale
est, sed queritur de iis tantùm, qui opus ha-
bent. Sed qui sunt illi? Modò diximus.

IV. Vigiliæ effectus est humores
& spiritus præsentēs & perfectè ela-
boratos ad nutum animæ in actum
deducere, corporisque & animi vi-
gorem ad functiones proprias ob-
eundas conservare, aut procurare.

S. Pauci

§. Pauci sunt inter Medicos, qui de commodis *vigiliae* necessariae ac utilis quaedam dixerunt. Plerique omnes de abusu & noxis *vigiliarum* vitiosarum loquuntur fugiendis, quas tamen è Pathologicis perspectas habere debet Medicus. Inter paucos illos est *Claudius Deodatus*, qui non planè oblitus utilitatum, quæ è vigiliis redundant in hominem hæc scripsit in *Pantheo suo Hygiastico*. l. 2. c. 19.

Vigilia moderata plurimum ad sanitatem facit, mentem acuit, vires recreat, corporis facultates & spiritus auget, sensibus torporem excutit. Et quidni? Præsupponendum enim heic, veluti è Physicis notum, (quod & alibi docuimus) naturam *vigiliarum* consistere in sanguinis maturatione, feliciore agitatione, flammaque vitalis vigore & activitate, proveniente non solum ex præsentia portionum nutritiarum, perfectius jam per iteratas circulationes elaboratarum & volatilizarum, sed etiam ex concursu & operâ mutuâ succi nervosi seu spiritûs animalis in continuo expansionis & πνέματώσεως actû jussu animæ existentis. Hinc rectè Aristoteles: Τὸ ἐξηγορέναι ἐν μηδενὶ ἄλλῳ ἐστὶν, ἢ ἐν τῷ αἰσθάνεσθαι. *Vigilare in nullo alio consistit, quàm in sentiendi actû.* Summa ex Deodato:

ad Syn.
Med. D.
M. H. D.
XVIII.
0. 8. 9.

— — — *Vigilate quot bona lucis?*

Corpora DI, sensus, ingenium, arsque vigent.

V. Effe.

V. Effectus Somni est humores & spiritus è vigiliis per labores absumptos torpidos, depauperatos reficere, eorumque regenerationem procurare, & corpori ejusque partibus per coctionis novæ promotionem benefacere.

§. Quamvis comparativè consideratus Somnus rectè ab Homero dicatur frater mortis, ità ut Gorgias senex morti jam proximus interrogatus, quo pacto haberet? responderit: Somnus me jam incipit fratri suo tradere, teste

l. 2. Var. *Aliano*, & *Ovidio* accinuerit:

l. 2. Eleg. *Stulte, quid est somnus, gelida nisi mortis imago?*

d. l. *Nemo enim dum dormit, alicujus est pretii, non magis, quam si non viveret, verbis Claudii Deodati; quod si tamen eundem in sanitatis negotio consideremus, profectò ejus effectus & utilitates sunt præstantissimæ, in tres corporis nostri partes, τὰ ἰσχυρὰ ἰσχυόμενα ἔενοπμῶντα; Ut taceamus commoda, quæ anima ipsa ex ejus usu sentit. Ut Themistius apud Stobæum τῶν πρὸς ἡμᾶς παθῶν ἡδίστον appellaverit τὸν ὕπνον, inter affectus animi*

serm. 19. *suavissimum: Quod & Seneca Tragicus in in Herc. tellexit scribens*
fut.

Tu ô domitor

*Somme malorum, requies animi
Pars humana melior vita.*

Ve.

Verum missis his, cum iterum è Physicis constet, somni naturam & rationem formalem consistere in quiete & cessatione functionum, dependente à sanguinis & spiritus animalis motu tardiore, & activitatis defectu, inductis vel per præcedentes labores & corporis exercitia dissipantia & absumentia præsentēs portiones spirituosas & activas, vel ex admistione recentis chyli sanguinis & spirituum activitatem ad tempus obtundentis; Quis est, qui vellet dubitare de commodis somni ritè se in quantitate, qualitate, & tempore habentis? De quibus etiam superius paulò quædam diximus. Hinc rectè Divus Com: πόνος τοῖσιν ἄρθροισι σαρκὸς σῖτ' ὑπὸ σπλάγχνοισι. Labor articularis, carni v. cibis: Somnus visceribus scil. confert. Ità enim rectiùs exposuit & distinxit locum hunc ex Vallesio ingeniosissimus Lindenius, quamvis Rolfinkio vulgaris & Galenica conjunctio per particulam καὶ, arrideat: Scilicet quatenus somnus concoctiones, quæ in visceribus vigent, promovet. Confirmat Scherbius in suprà laudatâ Disputatione, Somno optimam fieri concoctionem dicens; ut ità Plantini ad Celsum animadversio, in somno, qui Stygiæ paludis amator dicitur, inesse præter quietem dira omnia, pertineat inter τὰ μὴ παρὰ τὸτο. Verum

6. Epid.
l. 5. c. 10.

Ex. VII.
§. 44.

θ. 30.
l. 1. c. 2.
p. 37. a.

nom

I. 6. Stro-
mat.
in Oreste.

non solum in sanitate præsente somni maxi-
mæ sunt utilitates, sed etiam in morborum
curatione, ut propterea rectè *Sophocles Eri-
phile* appellaverit ὕπνον ἰατρὸν somnum me-
dicum apud *Clementem Alexandrinum*. Cum
quo consentit *Euripides* canens:

ὦ φίλον ὕπνε θέλῃ τρὸν ἐπὶ κῆρὸν νόσῃ,
ὧς ἡδύ μοι προσήλθης ἐν δρόνῳ τε.

Ἰδὲ φίλον τῷ νόσῳ δέμνιον.

O carum somni levamen, medela morbi,
Quam suaviter mihi advenisti in tempore! Ec-
ce gratus est agrotanti lectus. Medetur verò
spiritui simul & parti laboranti: Spiritui,
dolore furentem tranquillando, & labore
defectum reficiendo: Parti sanguinis ad
eam irruentis impetu sustinendo & flatum hu-
meclando densandoq; ; libet exprimere effe-
ctum somni medicum verbis elegantissimis

d. l. §. 43. *D. Lindeni*. Consentit *Cous princeps*: di-
cens; ὅσα δ' ὕπνον ποίει, ἀτρεμίνην δέ τῷ
αἵματι παρέχειν. Quæ somnum faciunt,
quietem oportet sanguini praebeant. E quo
loco iterum discite, ipsos etiam veteris Me-
dicinæ principes ad sanguinem curationes
direxisse. Verum cogimur heic filum ab-
rumpere, ad reliquas res non naturales pro-
perantes.

CAPUT V.

De

Motu & Quiete.

I. **M**otus est etiam inter res non naturales medium ad sanitatem, quâ præsentem, quâ futuram, efficax.

§. Si alios imitari voluissemus, cum prioribus, *vigiliis* nimirum & *somno*, conjungere motum & quietem debuissimus, potuissemus. Verum placuit distinctior hac vice tractandi ratio. *Charltonus* in *Exercitationibus Pathologicis* etiam conjunxit, sed præposuit Motum & Quietem *Vigiliis* & *somno*. At enimverò vel ipse naturæ ordo, *vigilias* motum esse priores, confirmat. Quis enim vel laboravit, vel corpus exercebit, nisi prius vigilaverit? Certè motus membrorum corporis in *somno*, qui per accidens aliquando fit, vix nomine motûs dignus est. Circà ὀνοματολογίαν *Motûs* notandum, non heic accipi pro illis motus naturalis speciebus, quas *Physici* appellant, *Generationem*, *Corruptionem*, *Augmentationem*, *Diminutionem*, *Alterationem*; sed *Motum* intellige *Localem*, *Φορὰν*, *Gracè*, qui & *motus animalis* dicitur. Quod

v. non pro accidente sanitatis, id est, actione integrâ sive sec. naturam sumatur, sed potius pro causâ ejusdem procatarctica, jam suprâ ex Physiologicis, ubi de duplici considerandi modo egimus, constat. Motui

2. san. tu. æquivalet *Exercitium*, *Exercitatio*, quamvis

2. si Galeno credimus, hac tantum motum vehementiorem, in quo celerius & crebrius respirare cogimur, significant. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, μὴ πᾶσαι κινήσεις εἶναι γυμνάσιον, ἀλλ' ἡ σφοδρότερα μόνη, ἐπεὶ δ' ἐν τῷ πρὸς τὸ σφοδρὸν εἴη αὐτὴ κίνησις ἑτέρῳ μὲν γυμνάσιον, ἑτέρῳ δ' ἔξ γυμνάσιον, ὅρος δὲ τῆς σφοδρότητος ἢ τῆς ἀναπνοῆς ἀλλοιοῦσις, εἴηται μείζον, ἢ ἑλάττω, ἢ πυκνότερον ἀναγκασθεῖς τις ἀναπνεῖς ἐπὶ κινήσει τινὶ, &c. Verum, an semper illa ἀκρίβεια observetur, aut observari debeat, dubitamus. Dubitavit & C. Hoffmannus, imò negavit differentiam il-

l. 5. I. M. iam dicens: *Heic statim ab initio admoneo; c. 37. §. 1. Motum quidem esse exercitium.*

II. Motuum totius corporis & ejusdem membrorum magna est varietas.

§. Lubet hanc varietatem demonstrare vobis *Francisci Valleriola*, ut termini solum innotescant, præsertim cum plerique alii talia neglexerint. Ità v. laudatus Author in p. m. 414. *Locus communibus: Exercitationum multiplices*

plices sunt differentiae, quas modo sigillatim
 attingere ex usu fuerit, ut quantum quaque cor-
 pori aut profit, aut noceat, perspicere planè pos-
 sumus. Sunt autem in universum ea: Lucta,
 pancration, (id est, certaminis genus id, quo
 intentis omnibus corporis viribus, magnâ con-
 tentione certatur) pugilatus, cursus, saltus,
 disci iactus, pile lusus, coryci, folliis, alterum,
 fossio, remigatio, aratio, putatio, oneris gesta-
 tio, messium tritura & collectio, equitatio, ve-
 latio, umbratilis armorum meditatio, atq;
 tractatio, quam Græci *συναμαζία* vocant,
 militaris pugna, venatio, piscatio, scansio in
 sublimē, jaculatio, ambulatio, chorea, modu-
 latio vocis seu cantus, frictio. Hæ præcipuæ ex-
 ercitationum ad salubritatem differentiae, qui-
 bus addi ad cunctum ea omnia possunt, quæ
 opifices manuum labore ad vitæ usum exercent,
 & operantur, seu domos ædificent, seu naves
 conficiant, seu ferrariam arariamq; facitient,
 seu aratra pangant, aut quidvis aliud ad vitæ
 usus necessarium concinnent. Exercitiorum
 enim nomine censenda hæc omnia veniunt.
 Hæc ille. Ex quibus discimus, sub exerci-
 tiis etiam 1. moderatiores motus comprehen-
 di. 2. alia esse seria, alia ludrica. Illa ple-
 runque Laborum nomine etiam veniunt:
 Gr. *πῶρος*. Dicitur autem Labor, teste Linæ Ex. XIII.
 deno, quod labare faciat vires, attritis inter §. 101.
 agendum & dissipatis spiritibus, valendi an-

thoribus. Hinc Cicero in *Tusculanis quest.* l. 2. laborem descripsit quod sit functio animi & corporis gravioris & muneris. Ludicra, Ludia communiter appellantur Gr. παιγνία & ταιγνία. Plura qui de hac exercitiorum

l. 2.

varietate legere desiderat, adeat Galenum de sanit. tuenda, & in specie de parva pilæ exercitio. Hier. Mercurialem de arte Gymnasti-

l. 2. c. 6.

câ. Petrum Fabri & Cui opus agonisticon, Claud. Deodatū in Pantheo Hygiasico, & forsan alios.

III. Pro indicatorum utriusque methodi varietate opus est motu corporis aliquando vehementiore, aliquando remissiore.

§. Profectò, qui omnem motum restringere conantur ad τὸ σὺμμετρον i. e. moderatum, ii vel strictioribus sanitatem includunt cancellis, vel postulant aliam moderati ἐξήγησιν, pro eo accipientes, quod uniuscujusque individui naturæ est conveniens, siue in se sit vehementius, siue remissius, majus vel minus. Aliàs falluntur & fallunt. Quis enim ignorat, plures inter opifices & rusticos non posse alio, nisi motu plerunque uti immoderato, muneris ratione id exigente? Nec ii etiam acu rem tangere nobis videntur, qui motûs terminū constituunt sudorē imminen-

d. l. §. 6.

tē, nō emanantem, vel, cum C. Hofmanno, sudorē exclusivē. Et hoc enim refragatur experi-

entia

entia rerum magistra, quâ constat, quoti-
diè multos citra sanitatis periculum ita exer-
cere corpus, ut sudore penè diffuant. Dan-
dum igitur aliquid consuetudini, sanitatis la-
titudini, aliisque attributis. Quod si tamen
urges scire terminum motûs, daremus Tibi
moderatam Fatigationem, sive Lassitudinem
incipientem, quem terminum ipsum nomen
πόνος & verbum πονέειν includit, & indi-
cavit eundem nostræ artis parens *Cons: 2. aph. 48*
Εν πάσῃ κινήσει τῆς σώματος ἀκόταν ἀρ-
χῆται πονέειν, το διαναπαύειν ἐν τῷ ἀκοπον.
In omni corporis motu ubi coeperit fatigari,
quies statim lassitudinem levat. Hinc alibi:
πόνον παύει ἀπονίη, ἀπονίην δὲ πόνος.
Laborem levat quies, & vice versa. Hinc idem *de Flat.*
ad ἀσκησιν ὑγιῆ exercitationem sanam ἀ- *ll. 4.*
ονίην πόνων i. e. absentiam molestia & pigri- *d. l.*
tie in laboribus retulit, non quòd continuò *6. Epid.*
aliquis laborare posset ac deberet sanus, nec *l. 4 t. 20.*
tamen defatigari aut segnem ex illo fieri,
quod impossibile est: sed quòd ita laborem
instituat, ne ὀκνον sentiat, i. e. τὴν μετὰ τὸν
κάματος ἀργίαν, ubi Eustathius ad Home-
rum exposuit ignaviam post laborem. Et hoc
optimè fit vicissitudine laborum & quietis
sive remissionis, nec non alimentorum as-
sumptionis. Laborem n. cibi optimum con-
dimentum viri doctissimi optimè dixerunt. Et

Stob.
serm. 29.

d. Disp.
de S. V. C.
Sc. 4. 21.
d. l.

d. l. n. 28.

ο Ιεῖς Scherbius seriò hanc cautionem
urfit: *Cum exercitatio sæpè iteranda sit atq;
repetenda, diligenter videndum, ne in assiduum
illa convertatur laborem. De tempore mo-
tûs & exercitiorum opportuno si quæris,
dicimus iterum cum C. Hofmanno. Unicum
esse ante prandium & cenam, additâ hâc so-
lùm explicatione, Præpositionem antè lon-
giùs esse extendendam, ità ut partim horas
matutinas, partim plerasque pomeridianas
excepto paucò post prandium intervallo, in
quo à fortiori motu abstinere convenit,
comprehendat. Ita exponi debet Cui præ-
ceptum. Πόνος σιτίων ἡγεῖσθαι. La-
bores cibos præcedant. Hoc etiam vult alter me-
dicinæ princeps Galenus: Ὡς περ ἀγαθὸν
μέγιστόν ἐστιν εἰς ὑγίαν τὸ πρὸ τῶν σιτίων
προγυμνάσιον, ἔτω βλαβερώτερον ἀπὸ
κίνησις ἐπὶ σιτίοις, ἀναδίδοται γὰρ ἐν τῇ
κειλίᾳ ἢ τρυφῇ, πρὶν πεφθῆναι. Quem-
admodum bonum maximum est ad sanitatem
ante cibos exerceri: ità perniciosissimum quid
est omnis motus post cibos: Distribuitur enim
tum cibus ex ventre, antequam concoquatur.
Dicis: Ergò præceptum Scholæ Salernitanæ
erroneum est & rejiciendum: Post cenam
(i.e. cibum) stabis, aut passus mille meabis?
R. Ambulatio illa post cibum sumptum vix
motûs nomine digna habenda est; in com-
para-*

paratione ad exercitia, quæ præcedere solent cibationem. Hinc etiam cum *τὸ στῆναι* conjungitur. Quâ ratione verò motus ille moderatissimus juvet coctionem p. p. dicendum erit. Καὶ ἐξ ὧν v. optimum ad exercitia tempus esse matutinum, nemo inficias ire potest, quia eo tempore sanguis & spiritus sunt in statu maturationis, in quæ verbis Th. Willis, supra adductis *chylī supplementum circulationibus iteratis in totum* de febr. c. 1. spiritali, ac velut accenditur; Tunc enim magis vegeti & vividi fiunt homines & ad studia aut negotia quævis expeditiores.

IV. Effectus motus, sive exercitationis, coincidit cum vigiliarum effectui, in hoc differens, quot motus operatio sit fortior & evidentior.

§. Recurras igitur ad capituli præced. Dogma V. cui adjungimus ea, quæ olim docuimus ad Syn. Med. D. M. H. Paria facere, dicentes, motum & quietem cum vigiliis & somno facile constabit, si perpendamus, vigilantem non facile esse absque motu corporis vel animi, neque dormientem absque quiete utriusque. Gradus tantum differre potest operatio in sanguinem & spiritum, ita ut non tantum major à motu sanguinis & spirituum agitatio, quam à vigiliis proveniat, sed etiam, ubi quies cum vigiliis conjungitur, minor quoque san-

guinis commotio manifestè observet. Cæterum
 heic eadem querela esset instituenda, quòd
 plerique Authorum non tam de effectu sani-
 tatis, quàm agnitionum, à nimis labori-
 bus dependentium hoc loco egerint; quæ
 potius ad Pathologica pertinerent. Verum
 de hac jam antè dictum est. Qui v. com-
 moda Laborum & motus corporis legere
 desiderat, adeat *Claudium Deodatum*, qui ex
Hippocrate & *Galeno* aliquot produxit testi-
 monia & eleganter amplificando exornavit.
 Potissimum usum esse juvare sanguificatio-
 nē, quatenus hæc non in certo aliquo vice-
 re, sed in vasis totum corp⁹ diffusis perficitur,
 sanguinis & spirituum ad corpus distributio-
 nem & distributorū actuationem, extrà omnē
 dubitationis aleam positum est. Verum an
 faciat etiam ad coctionem, præsertim pri-
 mam, quæ Chylificatio est, quæritur; & non
 sine ratione dubitatur. Ità videtur velle o. deus
Scherbius. *Necesse est*, dicens, *exercitatio-*
nem corporis adhibere, quæ calorem ad co-
quendum &c. excitet. Imprimis verò præ-
 ter alia demonstrare hoc videtur histo-
 ria, quæ legitur, apud *Ant. Musam Bras-*
savolum, & ex eo apud *C. Hofmannum*:
 Verum nos retinebimus verba prioris Au-
 thoris: *Nonnulli recentes referunt*, inquit,
Fridericum Imperatorem periculum facere
voluisse, an coctio fieret melius inter dormien-
dum

c. 2. in a-
 cut. l. 23.

l. 49.

l. 5. c. 32.

§. 13.

dum, vel in motu, & duobus acceptis fontibus capite plectendis ejusdem ferè temperatura & ætatis, eos opipare cibare jussu: postea uni imposuit, ut dormiret; alteri, ut egregie moveretur: deinde post aliquot horas jussit illos decapitari, & aperiri: in ventre illius, qui dormierat adhuc, erant cibi reliquie: in illius autem ventre, qui motum exercuerat, nihil inerat; unde judicavit motum magis conferre coctioni, quàm somnus conferat. Verùm enimverò rectè rejecit Author hoc judicium, ceu minùs accuratum & incertum. Etenim ut taceamus, quòd fuerit in utroque malefico peccatum; 1. quòd fontes fuerint captivi & capite plectendi, quibus ob continuum mortis metum instantis flamma vitalis non ritè & æqualiter continuari potuit. Quis enim ignorat, quantum metus nimius possit ad sanguinis motum intercipiendum? 2. quòd præter consuetudinem lautius cibati. Quantam verò mutationem transire à consuetis ad insueta inferre solet? 3. quòd dormiens fortasse plus cibi & potûs assumeret, quàm alter, ut ità fermenti aëctivitas à copiâ illâ fuerit obruta, quemadmodû multa ligna, præsertim viridia suffocant flammam. Quæ omnia incertitudinem demonstrant hujus judicii; Quamvis v. inquam, hæc nolimus attendere, sufficit ex ipsâ historiâ liquidò apparere, motum corporis

de cib.
bon. &
mal. succ.
c. 3.

non tam promovisse chylificationem, quam
chyli ex ventriculo distributionem. Certe
chylificationis perfectæ signum infallibile
non est exinanitio ventriculi; cum etiam
chylus crudior per motum corporis ad ex-
pulsionem ventriculo in intestina deferri
potuerit, quod & haud dubiè in hoc, qui
motum exercuit, factum est. Hinc supra
audivimus ex *Galeno*, maximam noxam eam
esse ex motu post cibum instituto, quod
chylus rapiatur in corpus, πρὶν πεφθῆναι,
antequam coquatur. Ut igitur ad rem &
quæstionem ipsam accedamus, statuimus,
quietem per se favere coctioni, præsertim
chylificationi, motum v. per accidens tan-
tùm concurrere, quatenus caloris vitalis actu
secundo præsentis in ventriculo ejusque fer-
menti vim ad actum deducendo initium
promovet fermentationis sive χυλῳσεως;
non aliter, ac in cerevisiæ noviter coctæ de-
puratione feliciter instituendâ dum fermentum,
feces aut flores alterius cerevisiæ jam-
jam depuratæ, permiscantur, necessarium est,
ut aliquoties agitetur massa novæ cerevisiæ
cum fermento, ne otiosum hoc mox subsidat
quin potius, ut particule activæ cò promptius
& citius se quaque versas explicent, crassiores
& terrestres partim velut in fugam actas, ad
fundum præcipitent, partim activis adhaeren-
tes velut captivas ad summitatem deducant,
ibidemq; in bullas continuo succrescentes exca-
vent,

vent, & quasi in servitutem asserant, quem-
admodum modum hunc defecationis ele-
ganter non minus, quàm verè, monstravit
doctissimus *Willis*. An verò in aliquibus de fer-
consuetudo aliquid possit, ut feliciùs in mo-
tu concoquant assumpta, quàm in quiete, c. 7. p. 38.
quod voluit *Brassavolus*, nō concedit tempo-
ris ratio, ut ventilemus. Nobis nō ità videtur.

V. Quies est res non naturalis fa-
vens etiam sanitati præsenti & futu-
ræ, quoad effectum Somno re-
spondens.

§. Dicitur etiam *Otium*, quatenus oppo-
nitur *Exercitio*, licet non eamus inficias, hoc
vocabulum magis in malam, quàm bonam
accipi partem. Gr. ἡσυχία, ἀργία, ἀτρε-
μία, ῥαθυμία. Non v. te heic moveat lo-
cus *Hippocratis*. quando scripsit. *ῥαθυμὴν*
ὕψαινει ἢ ἀσθενὲς τὸ σῶμα ποιεῖ· ἀτρε- 2. de di-
æt. t. 340.
μίσσα γὰρ ἡ ψυχὴ ἐκ ἀναλίσκει τὸ
ὕψον ἐκ τῆς σώματος. Quies humefiat
& infirmum reddit corpus: Immota enim a-
nima non absument humores in corpore. Lo-
quitur enim haud dubiè de excessu quietis &
otii: id quod facilè evincit ἀκρίβεια vel
ἡ μᾶλλον, ἐμφασίς utriusque vocabuli ῥα-
θυμὴν & ἀτρεμίσσειν. Illud denotat desidio-
sum otium plerumque & distinctum à ῥασιῶνῃ
vel ἡσυχίᾳ, quamvis etiam *Demosthenes* di-
xerit

xerit τὰς ἀληθινὰς τῶν παθουμένων consistere
 ἐν ἐν ἀργίαις, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐν πράξεσιν καὶ
 καρτερίαις, non in otio, sed in bene agendis
 & tolerantia? Hoc v. significat ἀκίνησις
 totalem: De utroque consulatur Thesau-
 rus *Henrici Stephani*. Cæterum quod quies
 ad sanitatem cōferat jam dudum illud *Poëta*
Quod caret alternâ requie &c. verificavit. Ad
 summam: *Quies moderata vel otium corpus*
multis bonis beat, labantes & labore fractas vires
 d. l. in fin. *reficit, corp' alit.* redē scripsit *Deodatus* *Ægris*
 quoque conferre si quis vellet negare, is pro-
 deret suam in arte ignorantiam. Unicum
 superest dubium: Quā de causâ somni o-
 peratio sit evidentior & major, quā quietis,
 cū tamen motū fuerit major, quā vigilia-
 rum? Ratio dubitandi nititur illo vulgato Phi-
 losophorum dictorio: Contrariorum eadem
 est ratio. Respondetur, in somno duplica-
 tam esse quietem & sensuum motū animalis;
 in quiete v. cum vigiliis cessante tantum mo-
 tum localem, agentibus nihilominus sensuum
 plerorumq; aut omnium organis. Verū
 & de hoc sanitatis medio
 satis.

CAPUT VI.

De

Excernendis & Retinendis.

I. **E**Xcernenda quoque ritè & tempestivè excreta sunt media ad sanitatis quâ conservationem, quâ restitutionem valdè proficua.

§. Quæ, quot & qualia *Excernendorum*, quæ Græcè τὰ ἐκκρινόμενα, διαχωρήματα dicuntur, nomine veniant, dictum est superius in *Physiologicis* c. IX. quæ heic repetantur, quamvis hoc loco non ita strictè accipiantur, ceu distincta ab ipsis actionibus excretoriis, sed συλλήβδην ipsis functionibus excernendi inclusis; neque ut accidentia consequentia, sed ut causæ & media præcedentia. Inter *Excernenda* verò quædam sunt *ordinaria*, quædam *extraordinaria*. Illa vocamus, quæ omnibus aut certè plurimis sunt familiaria & communia v. g. Alvi excrementa, Urina, Insensibilis transpiratio: an & Sputum, Mucus? Hæc sunt, quæ aliquibus in utroque, vel alterutro sexu competunt, ut Hæmorrhoidum, Mensium fluxus, Seminis excretio in congressu Venerico conjugali, Lac. Huc & Sudorem

p. 94.
seqq.
com.

commodè referre licebit ; non enim omnibus indiscriminatim conferre experientia docet quotidiana. Possunt etiam dividi in *naturalia & artificialia*. Illa, quæ à solo naturæ motu sive ordinario, sive extraordinario, & Critico dependent ; Hæc, quæ concurrente artis operâ perficiuntur v. g. Sudor in balneis, lecto : Fonticuli, Setacea. An & Venæsectio, Scarificatio, Hirudines huc pertinent ? sano sensu. Quamvis autem inter omnia excernenda alvi fluxus quidem inter communia, & res Venerea inter particularia palmam mereantur forsitan indubitatum, quoad effectus in negotio sanitatis evidentiam, propterea tamen minimè probanda est quorundam Doctorum licentia, quod in parte Diætetica horum duorum, (imò aliqui tantum de Venere egerunt) tantum fecerint mentionem, reliquis omnibus neglectis. Etenim cum & reliqua perperam sese habentia ansam evidentem & causam præbere procatarticam sive impulsivam ad morborum generationem è Pathologicis constiterit, p.22.seq. quidni cura eorum quoque habenda esset inter media Diætetica, ut ritè sese habeant. Neque adeò nobis placet, quòd docti quidam Medici prolixius sint rhetoricati in amplificandâ laude τῶν αἰσθητῶν sive τῶν ἀφροδισίων. Ut enim taceamus specialio-rem ad morbos peculiares commodi declara-
ratio-

rationem non esse hujus loci, profectò ju-
 ventuū, aliàs proniori ad libidinem, etiam li-
 teratæ, æstrum & stimulum ad voluptates
 corporis illicitas præbere (per accidens licet)
 non faciliè poterit negari. Minimè omni-
 um v. approbanda est eorum licentia, qui
 inter media quoque sanitatis referre non ve-
 rentur *pollutionem nocturnam* τὸ ἐξονειρώσ-
 σειν, aut etiam quamvis ῥύσιν γόνυ ἐκ τῆ
 σώματος, quatenus noxas tollere creditur
 iis, qui absque coitu sani degere non pos-
 sunt, verbis *Prosp. Martiani*; & quòd *magna* com. in l.
in quibusdam sit necessitas seminis suo tempore gen v. 22.
excernendi, v. g. in sanguineis, calidis & hu-
 midis ex *Galeno*. Quis enim credat tantam d.L.A. 5.
 esse necessitatem, ut alià ratione non possit
 sanitati consuli, quàm emissionem seminis?
 An non victus tenuior, labores majores, ra-
 tionis usus faciliè proventum seminis præpe-
 dient? Subscribimus ergò meritò *D. Lin-* Ex. XV.
dæno demonstranti & asserenti è Sacris, non §. 49.
 sine peccato se quenquam posse polluere
 etiam invitum vel inscium, non ob-
 stante, quòd castis aut piis hoc quoque
 accidere possit. Manifestè enim indicat
 τὴν σάρκα καὶ θυλομανεῖν, ἢ τραγῶν, luxu-
 riari carnem. Hinc oportet tempestivè pres-
 sius amputare ferro rationis, pietatis & laborū,
 δεῖ μακρομεῖν τὰς ὑλομανέσας ἀμπέλους,
 liceat

1. 5. liceat allegoricè huc referre verba *Constantini in Geoponicis*, vel cum *Chrysostomo*, καὶ ὡς περὶ ἀνὴ τῷ λόγῳ τὰ ὑλομανῶντα πάθη τῆς διανοίας (vel potius τῆς σαρκὸς) διακόπτειν. Verùm satis extravagatum est; ergò in viam.

II. Excernenda varient pro varietate indicationum & Consuetudine.

§. Suprà diximus, uni aliquod esse posse excernendum *σύμμετρον*, alteri *ἄμετρον*. Imò uni eidemque subiecto diverso tempore contingere potest, ut una eademque excretio sit *σύμμετρος* & *ἄμετρος*: Hinc patet necessitas attendendi indicationes ex utrâque methodo etiâ circa excernendorum rationem. Declarabimus rem exemplo. Si sanus quotidie tantam urinæ quantitatem reddiderit, quæ paulò minor sit assumptis liquidis sive potulentis in debito colore & consistentiâ, excretio illa verget in sanitatis continuationem. At nisi ab hydropico major copia urinæ, quàm potulentorum, excreta fuerit, sanitati futuræ recuperandæ symbolam suam minùs conferet. Quid? quod in ipso sano pro diversâ victûs ratione largiori aut tenuiori excretiones quotidianæ variare debeant, quoniam excrementa fiunt ex necessitate alimentorum, quibus quodque genus animan-

Willis
de Urin.
c. 2.

animantium indiget, siquidem alimenta non
 desint, non deerunt excrementa, teste D. Lin-
 no, quod o theios Scherbius brevius ita ex- Ex. V. §.
 prefficit in sæpè laudatâ D. de summis vite 72.
 conservanda scopis. Necesse est alimenta de- 0. 18.
 trimenta subnasci; Et fidus ipsius discipulus
 C. Hofmannus ο μακαρίτης: Concoctionem 1. §. c. 35.
 alimenti non minùs necessariò sequuntur ex- §. 10.
 crementa, quàm fabrum lignarium aut scré-
 niarium scobes. Varietatem hanc excer-
 nendorum à variâ diætâ & corporis motu
 eleganter inculcavit Divus Coms dicens: Proth. 2.
 Διαχωρέει δὲ ἀπὸ ἰσῶν σιτίων τοῖσι μὲν
 ἐλάχισα ταλαιπωρέεσι πλεῖστα, τοῖσι δὲ
 πλεῖστα ταλαιπωρέεσιν ἐλάχισα σμικρὸν
 δὲ, ἣν ὑγιαίνωσι τε καὶ δικαίως διαιτῶνται.
 Prodeunt ab æquali ciborum copiâ minimum
 quidem laborantibus plurima: plurimum
 contra laborantibus pauca, si sani fuerint &
 justâ viclîs ratione utantur. Quis ergò non
 perspiceret, quòd & sanus & æger, & quoad
 utrumq; Medicus diligentissimâ curam habe-
 re debeat, ut singula excernenda excernantur,
 οἷα δὲ, qualia oportet, secundum præceptum 1. aph. 25.
 Hippocratis generale. Comprehendit v.
 particula illa οἷα non solùm qualitatem, sed &
 alias conditiones, quarum quinque nume-
 rarunt Hollerius & Heurnius, ut fiat in morbis, in com,
 in quibus convenit; ut humor morbificus edu- ad h. l.
 catur:

Te

catur:

catur eâ copiâ, quâ decet; coctâ materiâ;
 per loca commoda; quibus Philotheus, addi-
 dit sextam: ut fiat parvo tempore, seu simul:
 Verum enim verò licet nolimus inficias ire,
 Hippocratis mentem fuisse & scopum de eva-
 cuatione in morbis; nihil tamen impedit,
 quò minùs ad excretionem etiam spontaneas
 & in statu s. n. præceptum hoc transferatur.
 Unde nobis particulam οἷα, qualia, ad qua-
 tuor circumstantias qualitatem, quantitatem,
 tempus & modum reducere placet. Consue-
 tudinem seorsim posuimus, non quòd sub
 indicatis reliquis non comprehendatur, sed,
 quòd præ aliis potior ejus habenda sit ratio,
 quemadmodum prolixius ex dicto Prorrhe-
 nicorum loco manifestè constat.

III. Non minùs & Retinendo-
 rum ratio est habenda in Sanitatis
 negotio, ut & hæc ritè se habeant.

§. Juvat meminisse tantùm, ne cum non-
 nullis penitus videamur neglexisse, qui no-
 men quidem *Retentorum* afferunt, in ipsâ v.
 ἐργασίᾳ planè omittunt, haud dubiè *excreta*
 & *retenta* pro uno eodemque habentes. Ve-
 rùm licet retinenda secundùm quid ità se
 habeant, & simpliciter talia potiùs ad causas
 sanitatis propinquas spectent, ad quæ media
 illa externa dirigi solent ac debent, nihilo-
 minùs diversus respectus exigit, ut distincta
 quo.

quoque eorum fiat mentio. Interea conferas huc ea, quæ suprâ in Physiologicis de iis sunt tradita. Quomodo sint varianda, monstrabunt indicationes diversæ, partim etiam implicite innotescere potest ex Excernendorum debito tempore. Quod si enim hæc alio tempore non excerni debent, tum temporis sunt *Retinenda oïa dei, qualia esse convenit*; sic se res habet in reliquis attributis.

IV. Effectus Excretorum & Retentorum ritè se habentium est is, ut humores & spiritus in vigore suo conserventur, aut ad eundem reducuntur.

§. Quod si hoc vellemus prolixioribus demonstrare verbis, vereor, ne quis ex Ovidio objiciat:

l. 2. Eleg.
10. amor.

*Quid folia arboribus, pleno quid sidera cælo,
In freta collectas alta quid addis aquas?*

Tanta enim jam est perspicuitas hujus commodi, ut supervacuis is laboraret impendii, quasi solem certaturus adjuvare facibus, qui operam impenderet in explicandâ hâc utilitate.

Qui Excretorum & Retentorum utilitatem tantum repletioni aut inanitioni præcavendæ accommodant, inter quos est Deodatus, strictius, quàm par est, rem exponere nobis videntur, quatenus tantum respiciunt

Panth.
Hyg. l. 2.
c. 29.

methodum medendi. Et licet etiam de futuro periculo evitando loquatur Author, mentio tamen terminorum illorum sapit aliquid præternaturalis, neque commodè methodo ὕμεινῃ applicari queunt; præsertim iis, qui corpore gaudent temperationi; ubi nulla repletio, nulla inanitio metuenda; Et tamen excernenda excernuntur, retinenda retinentur. Nobis placet obsignare hanc de *Excernendis & Retinendis* materiam verbis alibi privatim propositis: *Necessitas rerū excernendarū excretarū & retinendarū retentiarū consistit in sanguinis & spirituum laudabilium conservatione & vitiosis correctione: Quod si enim illud sit (h.e. excernenda ritè excernantur,) massa sanguinea, & liquoris nervosi à vitiosis portionibus & impuritatibus libera vel permanebit, vel liberabitur: quod si v. hoc fiat, (i. e. retinenda debitè retineantur) flamma vitalis multiplicatio & spiritusascensio vel sars recta conservabitur, vel denuò feliciter continuabitur.*

ad S. M.
D. XIIIX.
6. 10. II.

CAPUT VII.

De

Affectibus animi.

I. Tandem inter media Sanitatis conservandæ aut recuperandæ effica-

efficacia referenda veniunt Animi Pathemata vel Affectus.

§. Variis nominibus exprimuntur ab Authoribus, dum vel *Accidentia Animi*, vel *Perturbationes*, vel *Animi motus irrationales*, Græcè plerunque πάθη in generali quidem significatione dicuntur. Nostrum non est singula epitheta examinare. Sufficiat indicasse per *affectus* intelligi debere omnes *animi κινήσεις* motiones, quâ molestas, quas dolor aut molestia sequitur, quâ jucundas, quæ voluptatem habent comitē; ita ut & *artium & scientiarum studia*, rectè cum B. Scherbio, comprehendantur. Catalogum affectuum vide sis vel apud Ciceronem in *Tusculanis* (a), vel apud Franc. Valleriolam (b), vel Charltonum (c.) Hinc patet, quàm prolixius sese differendi offerret campus, si vellemus πρότερον; verùm oportet vela non expandere, sed contrahere. Dogmatis veritas partim ex eorum necessitate inevitabili, partim ex noxâ manifestâ, si importunè aut inordinatè sese habuerint animi motus, constat. Necessitatem indicare voluit haud dubiè Æsopius, fingens, quòd Prometheus lutum, ex quo hominem finxit, non aquâ, sed lachrymis maceraverit. Hinc & Themistius l. de moderand. affectib. ut est apud

d. disp.
θ. 27.

T t 3

Sta-

(a) l. 4. Tuscul. quæst. (b) l. 2. LL. CC. c. 14.
(c) Exerc. Pathol. VIII, §. 21. & seqq.

serm. I.

p. 227.

Philos.

Altorf.

p. 630.

Stobaeum dixit: ἔκταν αὐτὰ ἰσὶν, πᾶσιν ἐκκρί-
πτεον περιεῖναι χρόνῳ, ἀμύχανον γὰρ. Non
est opus tentare excindere penitus affectus: Est
enim impossibile. Et quis est hominum, qui
nullo non tempore non animadvertet animi
motum aliquem, vel cum voluptate, vel cum
molestiâ conjunctum? Quâ de causâ &
nos supra Stoicorum ἀπάθειαν rejecimus,
ubi simul & nocendi vim demonstravimus,
quatenus causæ sunt morborum procatar-
ctica. Neque enim solùm *animum obsident*
& *exagitant affectus varii*, (inordinatè sc. &
perperam sese habentes) *qui ita eum rotant,*
ita versant, ita distendunt & intendunt, ut
Ixion beatus præ illo videatur, quemadmo-
dum in oratione quadam dixit ὁ πᾶν Piccar-
tus; sed etiam noxa non potest non redundare
etiam in corpus ipsum ob arctissimū foedus,
quod animæ cū corpore intercedit. Quod si
igitur τὰ πᾶσιν τῆς ψυχῆς perperam sese ha-
bentia graviter nocent & lædunt, quis ausit
negare, quòd eorum moderatio recta sit in-
ter media sanitatis externa referenda?

II. Affectuum animi quidam sunt
mitiores, quidam vehementiores.

§. Distinctio hæc non semper est accipi-
enda de diversis affectuum speciebus. Ità spes
mitior est, quàm ira; verecundia mitior,
quàm timor. Verùm etiam de unâ eadem-
que

que specie secundū diversos gradus, vel etiam diversa subjecta dici poterit. Itā gaudium aliquando potest esse mitius; aliquando vehementius; sic & in aliis.

III. Ad Sanitatis conservationem aut restitutionem nec moderati semper sufficiunt, nec immoderati semper obsunt.

S. Qui τὸ μέτριον & quidem ad pondus in affectibus semper urgent, & animi tranquillitatem, quæ Græcis γαλήνη καὶ εὐδία dicitur, ejusmodi desiderant, ut solūm τὰ ἥθη, (quo nomine mitiores & moderatiores tantūm veniunt affectus) admittant, nunquam verò τὰ πάθη, i. e. vehementiores, illos omninò hallucinari testantur authoritates omni exceptione majores Hippocratis & Galeni, & observationes fide dignæ etiam Doctorum recentiorum. Audias, si placet primū Com præcipientem in Epidemiis: l. 2. f. 4. Επιτηδεύειν ὀξύθυμὴν ἐμποιέειν καὶ χρώματ' ἀναλήψιος ἐνεκα καὶ ἐγχυμώσιος, καὶ εὐθυμίας καὶ φόβος καὶ τὰ τοιαῦτα. Adhibenda diligentia est, ut vehemens & præceps ira aliquando excitetur, coloris reficiendi & ambitus corporis insuccandi gratiā; sic & letitia & timores & alii affectus scil. induci possunt. Ad quem locum videas quoq; Tt 4 elegan-

elegantissimos Commentarios Vallesii & Foësi.

Com. 5. Adjungas præterea alterum Pergameni prin-
cipis in specie de ira testimonium, qui po-
in 6. Ep. tantar ita scripsit. Χρήσιμον ποτὲ μὲν Φυ-
1. 9. λάτρεαι τὴν ὀξύθυμίαν, ποτὲ δ' αὐτὴν ἐπι-
τηδεύει. Φυλάτρεαι μὲν, ὅτι ἡ καρδία καὶ ἡ
κεφαλὴ θερμότεραι τῷ παροσέκοντος ὑπάρ-
χουσι κατὰ φυσικὴν δυσκρασίαν, ἢ πᾶ-
θος θερμὸν ἐπικτητὸν· ἐπιτηδεύειν δ' ἐν τοῖς
πάθεσι ψυχροῖς καὶ τῇ φύσει ψυχρότερα
κεφαλῇ· ὡσαύτως δὲ ἡ καθ' ὅλον τὸ σῶμα
κράσις, ἢ μὲν εἴη θερμότερα τῷ δεόντος, ἢ τοι
κατὰ πάθος ἢ φύσει, βλαβήσεται μεγά-
λως ὑπὸ τῆς ὀξύθυμίας· ἢ δ' ἐναντία τῇ δε
μεγάλως ὀνήσεται. *Utile est aliquando*
cavere excandescentiam ira, aliquando ean-
dem diligenter adhibere. Cavere quidem,
quando cor & caput calidiora justo fuerint se-
cundum naturalem intemperiem, vel per af-
fectum calidum adventitium: Adhibere v.
in affectibus frigidis, & si naturā frigidius fu-
erit caput. Ita etiam si totum corpus intem-
peratē fuerit calidius, siue naturā siue per af-
fectum aliquem, valde laedetur ab ira præcipiti:
Contraria verò corporis dispositio ab eadem
valde juvabitur. Dicis: Ergo Galenus si-
bimetipsi non constat: Etenim alibi omnes
immoderatos affectus prohibuit dicens:
Ἀπέ-

ut. med.
85.

ut. med.
85.

Ἀπέ-

Ἀπέχεσθαι γὰρ τῆς ἀμετρείας ἀπάντων τῶν
 ψυχικῶν παθῶν, ὀργῆς, λύπης, θυμοῦ,
 φόβου καὶ φθόνου. Ἐξίσησι γὰρ καὶ ταῦτα,
 καὶ ἄλλοις τὸ σῶμα τῆς κατὰ φύσιν συ-
 στασεως. *Abstinerere oportet ab immoderatio-
 ne omnium animi affectuum, ira, tristitia, ex-
 candescencia, metus, invidia. Destruunt enim
 hæc & alterant corpus ejusq; naturalem con-
 stitutionem.* Resp. An non superius audi-
 visti duplicem esse ἀμετρίαν, aliam, quæ ad
 statum sec. nat. aliam v. quæ ad p. n. perti-
 net? Hanc prohibuit *Galenus*, non illam:
 Cum expressè eodem loco inter τὰ αἴτια
 φυλακτικὰ καὶ ὑγιαίναντα affectus referat, scil.
 μετὰ τῆς δεύσης χρήσεως, si rectè & de-
 center adhibeantur. Nimirum contrariis
 contrarii opponendi sunt affectus. Ità
 tristitiā, curi, sollicitudinibus affectos oportet
 aliquando ad iram provocare, quā in re con-
 sistit utilitas iræ. Oportet etiam perterrefa-
 cere, præsertim, si quis aut quæ ob hæmorrha-
 giam aliquam mortem timeat. Hoc *Carda-
 num* fecisse Romæ ex ore *Scherbii* dixi alicu-
 bi. Is agebat se audivisse ex *Consiliario Au-
 striaco*, cum domesticus *Cratonis* esset. Ità cum
 menses stagnant ex mœnore posset fieri tale
 quid. Ità in singulis; verba sunt *C. Hofmanni*. l. 5. c. 39.
 Prolixius hanc ἐναντίωσιν demonstravit & §. 6.
 illustravit *Rolfinkius* in suo *Ordine ac Metho.* l. 14. c. 3.
 do c. 8. seqq.

de commentatoriâ. Nos hoc insuper addimus illam ἐναντίωσιν rem esse factu periculosam. Unde meritò urgemus, ut probè animo Medici infixa hæreat ἀκρίβεια verbi illius Hippocratici ἐπιτηδεύειν.

IV. Effectus & utilitas in corpus ex animi pathematibus redundans duplex est: Vel enim humores, sanguis præsertim & spiritus, congelascetes, fixiores, funduntur & expanduntur; vel nimis expansi & tuffiguntur, contrahuntur, & ad tranquillitatem reducuntur.

al. 9. 24.

Ex. IIX.
Pathol.
§. 22.

§. Rectè dixit B. Scherbius, quamvis de nocumento locutus sit, tantundem præstare labores i.e. affectus animi, imò plus, quam labores corporis, scil. cum quiete ceu opposito. Cæterùm quoad geminum hunc effectum planè nobiscum facit D. Charltonus: Adnotandum, dicens, quòd omnes spiritus ac sanguinis motus varii, qui in variis passionibus excitantur, ad duo pariter genera possint reduci; ad contractiones nimirum & effusiones, quas Galenus dicit συσπλάς & διαχύσεις, quatenus illa referuntur ad Dolorem & Voluptatem, quia in voluptate, anima sese, quantum potest, dilatat, i.e. spiritus, ceu emissarios suos diffundit, ut bonum in se admittat, seu ut bono

bono se adjungat voluntate; in Doloꝛe autem
se quasi comprimit, retrahitq; i. e. spiritus in-
tus versusq; se ipsam revocat, ne admittat
malum, seu ut se à malo, voluntate saltem,
tueatur. Ne verò tibi doctrina hæc no-
vitat̃is forsan nomine exosa fieri possit, scias
eam omninò quadrare cum Hippocratis &
Galeñi sententiã: Quorum ille ita scripsit
de duobus tantum veluti frequentioribus &
potioribus affectibus, irã & gaudio in Epi-
dem̃is, Ὁ θυμὸς ἀνασπᾶ καὶ καρδίην καὶ
πνεύμονα εἰς ἐαυτὰ, καὶ ἐς κεφαλὴν, καὶ
τὰ θερμὰ καὶ τὸ ὑγρὸν· ἡ δὲ εὐθυμία ἀφίησι
καρδίην. Excandescencia cor & pulmones
in sese, & ad caput calorem & humorem re-
trahit. Latitia v. cor relaxat. Quamvis v.
locus hic ἀνιγματοδέτερόν τι σύγκειται,
i. e. intricatissimus & obscurissimus sit, teste
Galeno in comm. nec etiam accuratus, quòd
ipsis partibus solidis, retractionem illam
tribuat. Nihilominus cùm oporteat vete-
rum dicta amicè interpretari, non hostiliter
perstringere ex præcepto Galeni, καὶ διορί-
ζεσθαι φιλικῶς μᾶλλον ἐξηγούμενους τὰ τῶν
παλαιῶν, ἢ δυσμενῶς ἐξελέγχοντας,
arbitramur optimè τὸ ἀντιπαῖον posse ex-
poni per συσέλλειν Galeni, & coincidere
cum recentiorum fixatione, congelascentiã,
contractione humorum & spirituum; quem-
admo-

l. 6. f. 5.
c. 2.

2. de
sympc.
caus. 5.

d. l.

admodum & τὸ ἀφίεναι cum χεῖν convenire
 testis est *Foësius* in comment. ad Hipp. locum.
Galenus v. clariùs effectum affectuum ità ex-
 pressit : Ἔστι δὴ τις ἐκ τῶν πρώτων κ, ὡς
 αὐ εἴποι τις, ἡγεμονικωτάτων κινήσεων, ἡ
 ἔσω τε καὶ ἔξω Φορὰ τῆς ἐμφύτης θερμα-
 σίας ἐπὶ πολλοῖς πάθεσι γιγνομένη ψυχικοῖς,
 ἅμα δ' αὐτῇ δηλονότι κ τὸ πνεῦμα ἐ τὸ αἷ-
 μα ποτὲ μὲν ἔσω τε καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν φέ-
 ρεται καὶ συστέλλεται· ποτὲ δ' ἐκτὸς ἀποτεί-
 νεται καὶ χεῖται. *Er p. r.* Ἐνεστὶ δ' ἐναργῶς
 θεάσασθαι τὰς κινήσεις αὐτῆς ἐν ἄλλοις τε
 πολλοῖς, καὶ μάλιστα τοῖς ψυχικοῖς πάθε-
 σιν. Αὐτίκα φόβος τε καὶ θυμός· ὁ μὲν
 εἰσω τε καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν ὑπάγει καὶ συ-
 στέλλει τότε πνεῦμα ἐ τὸ αἷμα συλῶ κατὰ
 ψύχειν τὰ ἐπιπολῆς· ὁ δὲ ἀποτείνει δὲ ἐ χεῖ
 καὶ θερμαίνει. *Est quaedam ex primis, & ut*
aliquis diceret principalissimis motionibus, ipsa
naturalis caloris intra forasq, delatio, multarum
animi passiones sequens : simul auiem cum
ipso & spiritus & sanguis modò intrò & ad
principium feruntur, ac contrahuntur, mo-
dò foras distenduntur & funduntur. Et: Licet
motus hos evidenter perspicere cum in aliis
multis, tum in ipsis animi perturbationibus.
E. G. Timor & ira : Ille intrò & ad prin-
cipium spiritum & sanguinem una cum re-
frige.

frigeratione corporis superficiaria subducit & contrahit : Hac verò foras agit, fundit & calefacit. Posset ne aliquid modernis de Sanguinis fermentatione & circulatione principiis accommodatiùs dici? Certè non videtur. Et licet Galenus ibidem loci de statu p. n. primariò loquatur, nihil tamen obstat, quò minus & ad statum sec. nat. possint applicari, si ἀμετερία concessa & suo modo σύμμετρε⦿ intelligatur. Verùm μήκας Φει- 3. sympte.
δόμεν⦿ ἐνταυθοῖ τῷτον τῶν κατὰ caus. fin.
τῷ δῖαιταν λόγον κατα-
παύσω.

DOG-

DOGMATUM MEDICINÆ GE- NERALIIUM

Pars VI,

quæ est

PHARMACIA.

CAPUT I.

*De Medicamenti Naturâ &
Divisione generali.*

I.

Pharmacia est pars Medicinæ
ministra proponens verum
medicamentorum pro sanitate
conservandâ & recuperandâ usum.

§. Si ulla est pars in totâ Medicinâ, quæ
indiget solidâ & curiosâ depuratione, pro-
fectò hæc erit, quam *Pharmaciam* modò
diximus, aliàs & *Pharmacentica* *Φαρμα-
κευτικὸν μέγ* aut *Φαρμακευτικὴ* appel-
latur, quæ circâ Medicamenta eorumque
usum & effectum versatur. Tot enim &
tantis

tantis scatet sentibus spinis & quisquiliis, ut
 penè sit impossibile discernere purum ab im-
 puro, verùm à falso. Equidem viderat for-
 des etiam *Joh. Baptista Helmontius*, hinc
 magno nisu tentavit depurare hanc medicinæ
 partem, præsertim in duobus opusculis,
 quorum unum inscribitur: *Pharmacopoli-
 um & Dispensatorium modernum*; alterum
 verò: *Potestas Medicaminum*; Verùm sa-
 tis infelicitè, cum *Φιλαυτίας* & innovan-
 di æstro percitus insomnia sua rebus & ver-
 bis planè ἀλλοτερίοις referta in medium
 produxerit, & ità partem hanc more suo
 magis obscuraverit, quamvis non inficias
 eamus, in quibusdam illum à verò non aber-
 rasse. Jungatur heic accuratum de *Helmon-
 tio* judicium Philologi & Medici quondam
 πολυμαθῆς *Thoma Reinesii* b.m. ad D.D. ep. 48.
Nesterum. Viderunt haud dubiè & alii Medici ^{seqq.}
 præsertim ex recentioribus (antiquiores n.
Galenum secuti non facilè inter se discrepa-
 bunt) difficultates illas & impuritates; ve-
 rùm noluerunt κινεῖν ἢ ἱγχεῖν ἑλκῶ.
 Hinc nonnulli tantùm generalissimè & bre-
 vissimè partis hujus fecerunt mentionem;
 alii solius purgationis rationem habuerunt,
 relictis cæteris ad medicamentorum doctri-
 nam pertinentibus. Neutri notam repre-
 hensionis possunt effugere; Non illi, licet
 enim ἀμφοῖν, quod dicitur χερεῖν largiamur,
 spe-

de præ-
cogn. ad
Posthu-
mū c. 8.

specialiorem Medicamentorum expositio-
nem in respectu ad hanc, vel illam corporis
dispositionem, secundum hanc, vel illam
methodum, non esse hujus loci, sed ad Me-
dicinam specialem spectare; Non tamen
omnis particularis medicamentorum tracta-
tio absque *αἴσθη* ad certam methodum è
cancellis Medicinæ generalis propterea erit
excludenda. V. G. Quæ & quotuplicia
sint Medicamentorum genera? De eorum-
dem Dosibus, Compositionibus, &c. Nec
hi: Quis enim sibi persuadere pa-
tietur medicamentorum alterantium usum
congruum non adeò necessarium, aut levio-
ris esse momenti, & propterea non mereri
expositionem in arte Medicâ? An non
optimo jure in illis dici quadraret animad-
versio Galeni dicentis: Κοινότερον ἀμάρτη-
μα κατὰ τὰ πλεῖστα τῶν παθῶν ἐκαστὴ
γινόμενον ὑπὸ τῶν ἰατρῶν κενύντων μὴ τὸ
περιττον, ὅπως δὲ μὴ γεννᾶτο ὡς αὐτῷ
σιόν τῷ κενωθέντι, ὡς αὐτῷ λειπόντων. Com-
mune erratum circa plurimos affectus com-
mittitur à Medicis, dum quidem evacuant
id quod excedit, verum ne regeneretur simile
evacuato, negligunt. Quod & Helmontium
Galenistis objecisse legimus in suo de febr-
um inauditâ doctrinâ tractatu de quartanæ
curatione erroneâ agentem: Sat esto, inquit,
quod

quòd hactenus infasta fuerint Medentum c. 6. n. 2.
 subsidia. Purgant nimirum atq; venam in-
 cidunt, reliquum deinde natura bajulandū, &c.
 Et p. p. Contrà quartanam habemus nihil, san- num, 8.
 guinem mittimus & purgamus, atq; deinceps
 nil scimus. Oportet expectare terminum cum
 patientiâ. Vide sis Notas nostras ad Jesse- p. 41.
 nii iudicium de sanguine misso. Quamvis
 verò nec nostri concedat instituti ratio, ut
 minutissima quæque ad partem Φαρμα-
 κευτικὴν spectantia huc afferamus, neque
 etiam necessitas urgeat, cum ad exornandam
 & amplificandam hanc partem jam ante nos
 alii Medici celeberrimi magnopere desuda-
 verint, inter quos præter Joh. Wekerum in
 Antidotario, Joh. Schröderus & D. G. Rol-
 finkius palmam facilè reliquis præripient, Ille
 quidem in suâ Pharmacopœâ Medico-Chy-
 micâ; Hic v. in variis suis scriptis huc per-
 tinentibus, v. g. in Ordine ac Methodo com-
 mentatoriâ speciali, tractatu de purgantibus;
 Chymia in artis formam redactâ, &c. ut tacea-
 mus Institutionistas, qui & huic parti ope-
 ram suam non denegarunt; Ne tamen man-
 ca hac in parte forent Dogmata nostra, ea
 quæ potiora & ἀξιωματικότερα videbun-
 tur, quâ generalia, quâ specialia, subjuncturi
 sumus. Antequam autem id fiat, libet obi-
 ter perstringere eos, qui Pharmaceuticen
 tantum ministram methodi medendi faciunt

- l. 3. c. 16. quos est *Fr. Valleriola in LL. CC.* Quæ sententia cum manifestè pugnet cum quotidiana praxi, quâ constat etiam eos, qui in sanitatis latitudine vivunt, aliquando opus habere medicamentis, subscribimus nos potius iudicio *C. Hofmanni* dicentis in *Epitome Institutionum*: *Tribus verbis: Non minùs est ministra, scil. Pharmaceutica, tam òφθαλμική, quam Ιεγοπρευτική.*
- l. 5. c. 34. §. 1.

II. Medicamentum est res non naturalis, vel indicatum Medicum, vim habens manifestam agendi in corpus humanum ejusque partes, invitandi eas aut irritandi ad officium, quoties id vel segnius vel perperam obeunt, vel penitus negligunt.

§. Ergò subjectum Pharmaceuticæ est Medicamentum Græcis *Φάρμακον*. Ab utroque vocabulo removeri omninò debet & nimis lata significatio, quâ τὰ Φέροντα ἀκὼ καὶ τὰ Φέροντα ἀχὼ, quæ prosunt & nocent, comprehenduntur; & nimis stricta significatio, quando sec. *Hipp.* solum purgantia hoc nomine appellantur, quemadmodum & in vernaculâ linguâ vocab: *Aréney* plebeji accipiunt pro purgante. Quæ observatio non erit de nihilo iis, qui incipiunt praxin exercere, ut discant loqui cum vulgo

vulgo & sentire cum sapientibus. Qui circa
 etymologiam & homonymiam plura legere
 desiderant, adeant (a) C. Hofmannum in *Instit.*
 (b) Lindenum in *Selectis* (c) Dieterichium in
Fatréo (d) Henr. Stephanum in *Thesauro*. Nos
 hoc loco accipimus in *mediâ*, nec latâ ni-
 mis, nec strictâ significatione vocabulum.
 Quò spectat & illa Nonni Marcelli Gramma-
 tici descriptio: *Medicamentum est, quo*
homines curantur: id est, explicante Lin-
 deno, omnis illa apparatus, qua naturam hu-
 manam quaquâ ratione dispositionem ejus mis-
 tando conservare apta nata est. Hic inge-
 niosissimus Author aniam nobis quoque de-
 dit ad propositam definitionem, in cujus
 ulteriori explicatione non opus est, ut circa
 genus longius desudemus, cum jam suprà de
Alimento satis sit confirmatum. Circa dif-
 ferentiam dum dicimus, *vim habere agendi*,
 intelligitur Facultas medicamentorum, quæ
 peculiarem meretur expositionem *cap. seq.*
 proponendam. Jam notasse sufficiat tò *Agere*
 non penitus idem esse, quod tò *vincere*, ità
 ut omnis excludatur passio, cum pleraque
 omnia (exceptis paucissimis actu secundo
 statim operantibus) priùs mutationem à no-
 stro calore sustinere cogantur, teste Galeno;
 Quod tamen non ità accipiendum est, quasi
 Calor noster principiū agendi tribueret me-
 dicamentis: Minimè; sed quòd tantum evo-

cet illud mediante dissolutione ; Sunt enim
medicamenta in se res mortua, & si quis dixe-
rit nihil esse per se sola, rectè dixerit, verbis

6. de cō-
pos.med.
l. loc.

Galenī : εἰάν τις εἴπῃ ὅδ' ἐν εἶναι τὰ Φάρμα-
κα μόνα καθ' αὐτὰ, προσηκόντως ἐρεῖ.
Et in hoc conveniunt medicamenta cum a-
limentis, ut prius à nostro calore immutentur,
μεταβολῆς ἀρχὴν ὡς καὶ τὰ σώματα & λά-

Gal. 3. de
Temper.
6. 1. & 2.

βωσιν. Hinc est, quod Galenus etiam in-
ter requisita ad medicamentorum usum ne-
cessaria retulit, ut tempore aliquo, in quo cor-
pori nostro juncta sint, indigeant, ut vires suis
ritè possint exerere. Χρόνω τινὶ καὶ ἐλαχί-
στω τοῖς σώμασιν ἡμῶν ὁμιλῆσαι. Quod

d. 1.

in prin-
cip.

Hippocrates in præceptis brevius & pressius
innuit dicens : Ἀκρῆς χρόνος. Medicatio
tempore fit. Per τὸ Manifestum non exclu-
duntur Occultæ qualitates, vulgò dictæ, quas
quâ ratione admittamus, cap. seq. ostende-
mus. Sed in oppositione ad alimenta. De
his parte præced. diximus, ea quoque alte-
rare, agere ; sed non semper attendi ; præ-
sertim ubi corpus retinet eandem disposi-
tionem & temperiem. Hinc & medica-
menta, de quibus non liquidò constat,
an agant manifestè, an patiantur, dicuntur
medicamenta alimentosa. Unde Galenus d. 1.

6. 2.

Ὅσα καὶ ποιῶντά τ' ἔτι καὶ πάσχοντα νικᾶται
τῷ χρόνῳ καὶ τελείως ἐξομοιᾶται, συμ-
πέπλω-

πέπρωκε τέτοις ἅμα τε Φαρμάκοις εἶναι
καὶ τροφαῖς. Quae & agunt & patiuntur,
vincuntur tempore & perfectè assimilantur, iis
accidit medicamenta simul esse & alimenta :
v.g. fructus. In Corpus Humanum ejusq. par-
tes, dicitur in definitione. Per Humanum
separatio fit hujus partis à Veterinariâ, non
quòd sit diversitas agendi medicamentorum
in bruta ab eâ, quæ in homines ; sed, ut con-
stet Arti nostræ suus honos. Per partes in-
telligimus non tantùm solidas, sed & humo-
res & spiritus ; Etenim τρία μορῆα τῷ σώ-
ματι & τὰ ἔχοντα ἰχόμενα καὶ ὀρμῶντα
jam dudum demonstravimus. Quòd
verò *Lindenus* in suâ descriptione dixerit: in
Corpus & Naturam, nobis nihil adversi di-
xit. Invitare ad methodum ὑγιεινὴν po-
tissimam spectat ; quemadmodum & offi-
cium segnius peractum : Irritare & officium
perperam actum, ut & neglectum, magis per-
tinent ad θεραπευτικὴν.

(a) Instit. Med. l. 5. c. 43. (b) Exerc. XII. §. 39.
seqq. XIII. §. 321. seqq. (c) num. 886. (d)
Tom. IV. p. 41. seqq.

III. Medicamentis materiam sup-
peditant Mineralia, Vegetabilia, &
Animalia.

§. Ab omnibus pro confesso hoc habe-

Uu 3

tur.

l. i. de
comp.
med. f.
gen. c. 2.

tur. Galenus etiam triplicem fassus esse hanc
materiam : Αἱ ὕλαι τῶν Φαρμάκων αἱ μὲν
ἀπὸ τῶν Φυτῶν ἐσιν, αἱ δὲ ἀπὸ μετὰλλων,
αἱ δὲ ἀπὸ τῶν ζώων. *Materia medicamen-
torum alia quidem à plantis sunt ; alia à me-
tallis ; alia ab animalibus.* Et alibi aliter

l. 6. simp.
med. fac.
in princ.

paulò expressit : τὰ Φάρμακα πάντα τὰ
μὲν ἐστὶ μορῆα ζώων, ἢ Φυτῶν, ἢ καρπῶν,
ἢ τινὲς ὁποῖ τῶν τῶν, ἢ χυλοὶ, τὰ δὲ ἐκ με-
τὰλλων λαμβάνεται. *Omnia medicamenta
sunt aut partes animalium, aut plantarum,
aut fructuum, aut quidam succi illorum, aut
liquores, quaedam etiam ex metallis sanantur.*
In utroque loco deficit expositio vocabuli
Metalla. Hæc verò petenda ex communi
Doctorum consensu, nimirū per hæc intelli-
gi *omnia Mineralia.* Quænam v. nomine
Mineralium veniant, optimè exposuit Sen-

l. 5. l. M.
p. 1. f. 1.
c. 2.

nertius : *Sub mineralibus, inquiens, compre-
henduntur non solum propriè dicta mineralia,
vitriolum, antimonium, sulphur & metalla
ac eorum recrementa ; verum etiam varia ter-
rarum genera, ut terra Lemnia, sigillata, bo-
lus armena ; sed & lapides & gemmae omnes :
item salium varia genera & succi in terrâ
concreti.* Jungatur hîc expositio vocis *mi-
nera & mineralium* apud *Mineralium* in *Lexi-
co Philosophico.* Quamvis verò modò
dicta *materia medicamentorum* divisio
com-

p. 779.

communi suffragio videatur approbata, nō
hilominus duo adhuc scrupuli obstant, quos
prius removeere operæ erit pretium; quo-
rum primus est; Cur Mineralia nos præmi-
serimus in Dogmate, cū tamen Galenus
non sine rationibus statuerit, melius esse de
plantis primum dicere, quia earum major est
copia, & fortiores sunt quoad facultates, deinde
pergere ad metallica, & denique ad anima-
lium partes transire; καλλίον ἔδοξε πρὸς τὰ
φυτῶν πρῶτον διελθεῖν, ὅτι τε πλείστον αὐ-
τῶν ἐστὶ τὸ γένος, ἰσχυρότατόν τε τὴν δύναμιν,
εἴθ' ἐξῆς πρὸς τῶν μεταλλούντων εἰπεῖν,
ἐπειθ' ὕτως ἐπὶ τὰ τῶν ζώων ἀφίκεσθαι
μορῆα? Resp. Rationes Galeni, quæ adhuc
in dubium vocari possent, si tempus conce-
deret, nobis non fuisse visas tanti momenti,
quanti hæc, quòd, præsuppositâ metalli ac
mineralium acceptione generaliori ex Sen-
nerto, Mineralia sint fundamentum Vegeta-
bilibus & Animalibus. Omnia enim è terrâ
(sub quâ & aquam ceu liquorem interfu-
sum comprehendere quid vetat?) vel exi-
stentiam vel nutrimentum accipiunt. Hinc
non inepta, Medico quidem sensu & usu,
modernorum quorundam Doctorum sen-
tentia credenda, quando omnia medicamen-
ta vegetabilia & ab animalibus desumpta ex-
ponunt ex principiis mineralibus, imò ipsam

etiam naturam sanguinis aliorumq; humorū
& spirituum; dum talia omnia Sulphureæ, Mer-
curialis, Aquæ Terreæ, Salinæ, Nitrosæ,
Aluminosæ, Vitriolacæ, Antimonialis, Ar-
senicalis, Solaris, Lunaris, Martialis, Ve-
neræ, Jovialis, Saturninæ, &c. esse dicunt.
Alter scrupulus hic erit : An enumeratio
materiæ medicamentorum proposita sit suf-
ficiens ? Dubitandi ansam dedit primum
Galenus, qui meminit aliquoties *medicamen-
ti è chartâ combustâ*, idque in variis affecti-
bus commendat, *χάρτον κεκαυμένον καὶ
τίφρα χάρτε κεκαυμένη*, cum tamen
charta neque sit minerale, neque vegetabi-
le, neque ab animalibus desumptum ? &c. Si
Galenum ipsum hâc in re consulimus, omni-
nò charta ad vegetabilia refertur, dum sub
papyro comprehendit, quam arundinis *Ægy-
ptiacæ* speciem fuisse testantur *Lobelius* &
Matthiolus; nec ratio planè deficit, quòd
charta nostra ex linteis veteribus conficia-
tur, quæ ex lino vel cannabe, ceu vegetabi-
libus, parantur. Verùm cum objici posset,
ne rudera quidem superesse vegetabilitatis
in chartâ, multò minùs in combustâ & cine-
re, quamvis *Galenus* in voce *τίφρα* neget,
mallemus nos chartam combustam & ejus
cinerem referre inter mineralia ob salinam
ejus & terream naturam, cum cinis in ge-
nere

8. simpl.
fac.

d. l.

nere nihil aliud sit , quàm terra fuliginosa:
 Nec destituimur etiam auctoritate, cum &
Dioscorides τέφραν κληματίνην cinerem *sar-* 1. 5. c. 135.
mentorum referre non dubitaverit inter me-
 tallica. Quicquid autem horum sit, liquidò
 constat, propterea non opus esse, ut finga-
 mus novam materiæ classem. Deinde ansam
 quoque dedit frequens olim & adhuc usus
Verborum, Characterum & aliarum Gesticu-
lationum in Medicinâ, præsertim in curan-
 dis gravioribus morbis, Epilepsiâ, Febribus,
 Odontalgia, Colicâ, &c. Et quidem non si-
 ne exoptato haud rarò successu, si testimo-
 niis & auctoritate quâ Medicorum, quâ alio-
 rum etiam, quorum fidem non semper in-
 dubium vocare licet, standum est. Ut tacea-
 mus veteres Medicos, inter quos celebris est
Alexander Trallianus, in cuius scriptis l. 10. c. 1.
 passim talia commendantur, præsertim p. m. 593.
 de annulo ferreo octangulo, in quem cer-
 ta verba & characteres inscripti sunt in do-
 lore colico summè commendato; Inter re-
 centiores *Helmontium* Verbis quoq; ingen-
 tem & peculiarem attribuisse efficaciam, col-
 ligi posse videtur ex ejusdem tract. inscripto:
In Verbis, Herbis & Lapidibus magna latet vir-
tus. Ità & *Joh. Tilemannum* Professore
 Medicum antehac Marpurgensem Divinis
 nominibus insculptis amuleto suo è septem
 Planetis sive metallis parato singularem vir-
 tutem

p.m.324.
seqq.

tem adscripsisse patet ex *Appendice ejus ad*
Aphor. Hipp. de materiâ Medicâ; ubi etiam
 graviori utitur invektivâ in eos, qui rejiciunt
 & floccifaciunt talia remedii genera. Et quis
 ignorat frequentissimam inter plebejos &
 mulierculas hodieque commendationem
 hujus farinæ præsidiorum? Itâ ut eò deve-
 nerit vanitas, & superstitionis clandestinæ ve-
 nenum adeò irreperit, ut *Silentium* ipsam
 quoque inter materiam medicam retulerint.
 Tonsoribus enim atque lippis notum est,
 quòd ad curandam Epilepsiam infantilem
 etiam commendent, ut Propater vel proma-
 ter infantis agrotantis penitus conticescens
 absque præmissâ salutatione accedat, in ter-
 ram aliquid projiciat, infantem hinc inde
 transferat & nescio quas alias nugas agat.
 Quibus interdum cedere cogitur ipse etiam
 Medicus, nî velit per ora hominum calu-
 mniôsè traduci. Legatur de hâc verborum
 l.1.ep.34. & characterum materiâ elegantissima *Johan-*
nis Langii epistola. Verum enim verò licet
 effectum aliquem salutarem aliquando post
 recitationem verborum aut adhibitos chara-
 cteres & similia machinamenta secutum esse
 nolimus ire inficias, nos tamen cum lauda-
 to *Langio* ne assis facimus hujusmodi vanita-
 zes, cum non propriâ & naturali virtute in-
 trinsecâ quicquam præstare valeant, quin
 potius cum *Divo Augustino* despiciamus, imò
 cum

cum Rabbi Mose Egyptio mēdaces & stultos eas, l. i. per-
 qui soli figura, soli scriptura, soli lineamentis, plex. c. 72.
 solis deniq, vocibus aëre fracto natis tantam
 vim & potestatem tribuant, pronunciare non
 dubitamus. Jungatur Sennertus in tractatu
 suo lectu dignissimo de consens. & dissensu
 Chymicorum cum Aristotel. & Galen. Instas: c. 18. p.
 Nec tamen omnis utilitas Verbis etiam ci- m. 334.
 trā magicarum præstigiarum suspicionem de-
 negari potest ac debet: V. G. in Incubo
 commendatur ex Levino Lemnio, ceu poten- de occ.
 tissima materia præsidii excitantis, Compella- nat. mira
 tio acri per nomen, cum sacro Baptismatis fon- l. 2, c. 5.
 te ipsi inditum: Eo enim acclamato Natura
 evigilare solet, acriq, animati pondus à se ex-
 cedere conantur; verba sunt celeberrimi D.
 Rolpinkii in Methodo cognoscendi & curandi Disp. viii.
 morbos capitis particulares. Resp. Neque P. 14.
 nos hoc negamus. Propterea tamen Verbis
 nondum locum assignare necesse est inter
 materiam medicamentorum; cum potius
 hoc præsidium pertineat ad Animi Pathe-
 mata in curatione proficua: Non enim
 primò corpus ejusque partes, quàm Anima
 ipsa ex illâ acclamatione alteratur; ut ita com-
 modè ad partem Dogmatum nostrorum
 præcedentem ejusque Caput de Animi Af-
 fectibus referre liceat.

IV. Ad rectum medicamentorum
 usum opus est præprimis certâ quan-
 titate,

titate, concinnâ qualitate, modo
conveniente, & tempore opportuno

§. Cum *medicamenta* jure meritoque
βοηθήματα i. e. *auxilia* esse debeant, καὶ
ὅν αὖ ὠφελεῖ χρόνον, quo tempore actus in-
verint; quâ de causâ & χεῖρες θεῶν manus

II. m. m. I. *Deorum* appellantur à *Galeno*, probè atten-
dendum est, ut eorum usus sit dexter se-
cundum utramque methodum & ὑγιαίνην &
θεραπευτικὴν. Neque enim cum iis face-
re possumus, qui medicamentorum usum
tantum methodo θεραπευτικῇ alligant,
cum hoc manifestè adversetur experientiz,
quâ constat, quosdam esse quidem insuetos,
alios verò consuetos, ut sine medicamentis ne
vivere quidem sustineant, τινὲς μὲν ἀήθεις &
φοβεροὶ πρὸς τὰς τῶν φαρμάκων πόσεις,
ἐνιοὶ δὲ σωήθεις τε καὶ χωρὶς φαρμά-

li. I. de *κων ζῆν ἔχ' ὑπομένοντες*, ut loquitur *Galenus*.
præf. ex Et hoc non solum verum est de iis, qui in lati-
puls. c. 1. tudine sanitatis constituti sunt, verum etiam
de The- de iis, qui exquisitâ & optimâ gaudent vale-
riac. ad tudine, id quod alibi de *D. Marco Imperatore*
Pis. c. 2. idem testatus est *Author*. Qui propterea
3. Simpl. de medicamentorum facultatibus judicandum
fac. 10. esse docuit per experientiam, cum utendo in
iis, qui inculpate sani sunt, tum in agrotanti-
bus; ὡς τῇ πείρᾳ κριτίον ἐστὶ τὰς τῶν φαρ-
μάκων

αἰκῶν δυνάμεις ἐπὶ τε τῶν ὑγιαίνοντων
 ἰμέμπως χρώμενον, ἐπὶ τε τῶν νοσούντων. *Ue*
rgo medicamentum reverâ sit medicamen-
 um, i.e. juvamentum, in utrâque methodo,
 non cuivis quodlibet, quovis tempore, quo-
 libet modo, dandum, sed omninò variorum
 tributorum habenda est ratio. Per *quan-*
titatem autem intelligimus & *continuatam* &
discretam. Quod si è Galeno regeras, *quan-* s.m.m.4.
titatem in re medicâ neq, dici, neq, scribi, neq,
ominò doceri posse; ὁ μὴδὲ ρηθῆναι, μήτε
γραφήναι, μηθ' ὅλως διδασθῆναι δυνάτα,
τὸ ποσὸν ἐστὶν ἐν ἐκάσῳ; dicimus hoc de
 accuratissimâ quanti determinatione esse ac-
 cipiendum, quemadmodum ex verbis ibidem
 subseqq. patescit. Verùm de hâc quantita-
 te & dosibus medicamentorum inferiùs plu-
 ra dicenda sunt. Per *qualitatem* licet pri-
 mò ipsa facultas medicamentorum multifa-
 lia intelligi possit ac debeat; in cujus cogni-
 tione quantum situm sit Medico futuro ali-
 quoties inculcavit *Pergamenus*, præprimis I. de cō-
 seqq. verbis: τῶν ἀπλῶν φαρμάκων τὰς pos.med.
 δυνάμεις ἀπάντων ὑμᾶς ἀκριβοῶς ἐπίστα- f.gen.2.
 ῖναι προσῆκεν, ἵνα ἐν παντὶ χωρίῳ δυνή-
 σθαι ῥαδίως ἐκ τῶν παρόντων συυτιθέναι
 λυσιτελῶντα τοῖς θεραπείας δεομένοις σώ-
 μασιν. *Omniū simplicium medicamentorum*
facultates accuratè scire vobis convenit.
 ne

Ex. XII.
§. 46.

4. de rat.
v. in ac
t. 12.

in in omni loco possitis facile ex presentibus
componere proficua curatione indigentibus
corporibus; Verum cum de facultatibus cap.
segg. ex professo etiam dicendum sit, per
qualitatem hic tantum volumus intellectum
externum aliquod attributum, v.g. soli-
ditatem, fluiditatem, crassitiem, tenuitatem &c.
Omnino enim multum refert, qua forma,
& qualitate assumenda sint medicamenta;
solida ut diutius morentur & agant cum mor-
bus, tum efficacius: liquida, ut promptius
subeant in corpus & se exerant, verbis πε-
μαρτυρεῖ Lindeni. Ita, an actu calida vel
frigida adhiberi debeant, probe nosse oportet.
Aliquando enim hæc, aliquando illa,
convenientiora esse vel ex hoc constat, quod
nauseabundis & ad vomitum pronis actu fri-
gida haud raro concedenda sint, non ob-
stante, quod frigidum aliàs coctioni adverse-
tur pectori & partibus nervosis inimicum, teste
Hippocrate & Galeno. Imò in febre ardente
frigida aquæ potû referat hic inter certissima
præsidia: τὸ κυριώτατον ἵαμα τῶν καύσεων
ἢ τῆ ψυχρῆ πόσις, ἢ διὰ πάντος ἡμεῖς ἐθε-
ραπείαμεν τὰς καύσεις, ὕδενος ἀποβα-
νόντων, ὡ ψυχρὸν ὕδωρ ἐδώκαμεν ἐν τῷ
περσῆκοντι καιρῷ. Præstantissimum re-
medium febrium ardentium est frigida potus,
quo nunquam non nos sanavimus cautos, nullo

mortuo, cui frigidam aquam dedimus opportuno tempore. Modus hinc denotat variam rationem adhibendi medicamenta vel intra corpus vel foris, quales sunt: Masticatio, Deglutitio, Sorbitio, Impositio, Infusio, &c. In quâ debitâ modè convenientis observatione magnum esse momentum vel ex hac Observatione patet, quod mihi olim accidit, dum Nobili Matronæ purgantes pilulas præscripsi deglutiendas; (neque enim masticandæ sunt, quemadmodum nec injuriæ, ut habet proverbium) quas ut commodiùs deglutire posset, proprio motu unamquamque pilulam inclusit baccæ uvæ passæ majoris enucleatæ; verùm hæc ratione impediit operationem medicamenti, dum calor & fermentum ventriculi in pilulas agere non ritè potuerunt ob corticis exterioris vel pelliculæ siccio rem soliditatem. *Temporis opportunitatem* si quis vellet inficiari necessariam esse in medicamentorum usu, is omninò hospes dicendus esset in Medicinâ: cum & Methodicos illius necessitatem agnovisse testatus sit Galenus: Οἱ μεθοδικοὶ ἐώρων τὰς καὶ de opta
 ρὰς μὴ πάντας ἐπιτηδεύς ὄντας πρὸς πα- sect.c.39,
 ράληψιν τροφῆς ἢ βοηθημάτων, ἀλλὰ κα-
 τὰ μὲν καιρὸς ἵνας ὠφελίμως ταῦτα πα-
 ραλαμβάνόμενα, καὶ ἄλλας δὲ τινὰς ἐπι-
 βλαβῶς. *Methodici videntur non omnia*
tempe-

tempora apta esse ad capiendos cibos vel medicamenta; sed quibusdam temporibus utiliter talia accipi, aliis verò temporibus noxiè. Verùm in hoc allucinati sunt, quòd tempori, quàm tempori, aliquam efficaciam tribuerint, cum tamen tempus, non ut causa quædam principalis, operationibus obeundis interveniat, sed solum ut conditio necessaria, seu causæ, sine quâ

Ex. XIII. *natura nihil efficere potest*, verbis D. Lindeni.

§. 178. Tempori enim per se nullam esse vim aliquid producendi aut corrumpendi dudum docuerunt Philosophiæ Naturalis Scriptores. Interim temporis rationem esse habendam in medicamentorum quoque usu partim ex suprâ adducto loco de curatione cævi per aquam frigidam liquet, partim ex aliis, præ-

I. I. c. I. fertim de arte curativâ ad Glauconem: ubi μέγα σωτελεῖν εἰς τὸ καλῶς ἰαοῦναι τὸν καὶρὸν, maximè conferre ad bonam curationem temporis opportunitatem docuit, & rem difficilissimam esse cogniti, in quâ etiam optimi sæpe errans Medici; χαλεπότερον διαγινώσκειν καὶρὸν, πρὶν ὅν ὁξυὶ ἰκανῶς ὄντα καὶ ἴαπερ πρὸς καὶ τῷτο φησὶν ὁ πάντων ἡμῶν τῶν καλῶν ἡγεμὼν Ἰπποκράτης, σφαλλομένους πολλὰκις ὁρᾷς ἔτι τὰς τυχόντας μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς ἀρίστους ἰατρούς. Verùm hæc in genere prælibasse sufficient.

CAPUT

CAPUT II.

De Medicamentorum facultatibus.

I. **D**octrina de Medicamentorum Facultatibus, sicut summè necessaria, ità hodieque adhuc intricatissima est.

§. Quod si vellemus ex asse hanc Doctrinam *πεὶ τῶν φαρμάκων διωάμεως* & quidem *εἰς ἑκάτερον* examinare, ventilare & explicare, nimium quantum opusculum nostrum excreceret, cum aliàs præter spem & expectationem in majorem sese extenderit molem. Cogimur igitur brevitati studere, & nostram solum sententiam circa potiores facultates proponere, & *ὡς ἐνδέχεται μάλιστα*, confirmare, quam etiam hisce demum diebus è privatis cùm ipso habitis *ἐντεύξει* collegit in Disputationem quandam, publicèque eandem pro eo, quâ pollet, judicii & ingenii vigore, defendit ex Auditoribus & Discipulis nostris maximè industrius & amicissimus Vir Juvenis *Dn. Georgius Reitmeierus*, 1670. *συνόμνη* & suavissimus, nec indignus, ut pro- 4. Jun. pediem Laureâ Apollinari, si desideraverit, exornetur. Quæ Disquisitio si cui fuerit ad manus, non sine insigni commodo huc referri poterit. *Necessitatem* hujus doctrinæ,

In præfat.
l. 9. con-
trov.

De dec.
hab.

Strinxit passim inculcavit Galenus aliquot lo-
cis, quæ compilare omnia nostri non con-
cedit instituti ratio. Libet unicum addere
Vallesii testimonium, ceu viri in iudicando, si
quisquam alius, eruditissimi: *Nihil refert con-*
troverſias medicinales dirimere, ut in totâ ar-
te nihil reſtet ſcrupuli, ſi quæ ad medicamen-
torum facultates ſpectant, ignorentur: quid-
nim præſtat ars, ubi instrumenta deſunt, aut
ignorantur? Intricatam v. & difficilem fi-
ciunt partim immenſa ſimplicium varietas,
è quibus innumera hætenus prodierunt &
quotidiè nova ſubinde finguntur & com-
pinguntur compoſita, ut uni quidem homi-
ni omninò ſit impoſſibile, eorū omnium fa-
cultates exquisitè noſſe, probè perpendere &
in memoriam revocare, quod tamē à Medico
exigit princeps artis *Com Hippocrates: "Εσθ*
σοι Ἀμνημόνεια Φάρμακά τε καὶ δυνά-
μεις ἀπλᾷ ἢ ἀναγεγραμμένα. Sine
tibi probè in memoriâ & medicamenta & eo-
rū ſimplices facultates, & ſi quæ deſcriptæ ſunt,
partim tot circâ illas facultates diſcrepantes
ſententiæ, quot ferè Doctōrum capita:
Quas omnes ventilare & ad veritatis truti-
nam examinare res eſt immenſi laboris &
Delio iterum opus eſſet natatore, ſi quis
velit emergere è vadis. Attamen noſtras
experiemur vires πάντα κάλων ἐφέντες.

II. Facultas medicamentorum est proprietas secundum totam substantiam activa, consistens in medicamento uniuscujusque temperamento, potissimum vitali specifico, per calorem nostrum vitalem elicitam & corpori ejusque partibus, præsertim sanguini & spiritibus, juncta.

§. Quòd si hujus Descriptionis veritatem ob oculos posuerimus, omnis haud dubiè evanescet difficultas. Circà *definitum* non adeò erimus solliciti. Synonyma sunt *Vires*, *Virtus*, *Natura*, *Temperatura*, vel *Temperamentum*, *Potestas*: Græcè, *δυνάμεις*, *φύσις*, *ισχύς*, *κράσις*, & si quæ forsitan alia reperiuntur nomina. In *definitione* considerandum occurrit i. *genus*, quod desumimus ex *Galeno*, expressè dicente: quòd *δυνάμεις* sint *ιδιότητες καθ' ὅλην τὴν ἔστίαν*. Consentit *Lindenus* in *Selectis*. Aliàs & *ἔστίαν* vel *αἰτίαν δραστικὴν* appellavit. Quòd si aliquis velit per *Temperamentum medicamenti proprium* describere, ei nullam propterea scribemus dicam. Cur particulam *Potissimum* addiderimus, rationem hanc damus; quòd quædam medicamenta etiam temperamento secundario materiali vel accidentali operari, paulò pòst in *Divisionibus*

c. 6. in. 6.

Epid. t. 8

Ex. XIII.

§. 176.

3. de Tē-
per. I.

c. 4.

facultatum clariùs simus ostensuri. *Calor noster*
sive Flamma vitalis causa efficiens habetur
 facultatum medicamentosarum, non quòd
 eas gignat & medicamentis communicet,
 sed quòd eas in massæ medicamentorum
 compage jam antè præsentes, licet implica-
 tas, eliciat, excitet, corpori & partibus ap-
 plicet, & ità in actum secundum deducat.
 Et hâc ratione exponendum esse *Galenum*
 dicentem, quòd *medicamenta actum à nobis*
metipsis accipiant: Τὸ δ' ἐνεργείᾳ παρ' ἡμῶν
αὐτῶν λαμβάνει; omninò nobis persua-
 sum habemus, si mentem ipsius ex antece-
 dentibus & consequentibus accuratè veli-
 mus investigare. Etenim expresse *ibidem*
 in mox seqq. verbis modum exponit, quòd
 actum hunc accipiant à nobis: Nimirum
 εἰ τὰ φάρμακα πρῶτον καὶ εἰς μικρὰ ἐ-
 λεπιά καταθραυσθῆναι δεῖται, δεύτερον δὲ
 χρόνῳ τινὶ, καὶ ἐλαχίστῳ, τοῖς σώμασιν
 ἡμῶν ὁμιλῆσαι. i. e. quando medicamenta
 priùs in minutas & tenues particulas confringi
 postulant, deinde verò tempore aliquo, licet mi-
 nimo, corporibus nostris conjungi vel associari.
 Hinc etiam alibi per ἀφορμὴν ἵνα μεταβο-
 λῆς ἐκ τῆς ἐν ἡμῖν θερμασίας λαμβάνειν ex-
 ponit, quòd occasionem aliquam mutationis
 à calore nostro accipiant. Mirum ergò,
 quòd *Laur. Joubertus* affingere non sit veri-

tus Galeno, hunc docuisse, medicamento- dec. 1.
rum facultates provenire à calore nostro, parad. L
Quod tamen ei nunquam in mentem vene-
rat, cùm semper locutus sit tantùm de actu,
i. e. effectu in corpus nostrum, & hunc op-
posuit potentiaë, scil. effectûs illius in cor-
pus nostrum, quæ tamen simul cum actuali
præsentia facultatis in medicamento in se
considerato omninò consistere potest. Patet
etiam ex hætenus dictis, doctrinam hanc
de Facultatibus medicamentorum ità per Tem-
peramentum intrinsecum & specificum à ca-
lore nostro elicited, & excitativè in actum
deductum non esse novam, aut ab *Helmontio*
novatore excogitatam, quamvis hoc sibi
tribuat, in tract. *Quòd calor efficienter non*
digerat, sed excitativè; sed esse antiquam
Hippocraticam & Galenicam. Vin', ut ulte-
riùs ostendamus? Ausculta: Quà de causâ
Hippocrates medicamenta dixisset quædam de Loc.
esse τῇ φύσει ισχυρὰ, naturâ valida, quædā in Hom.
ἀσθενὴ τῇ φύσει, naturâ infirma, si per
φύσιν voluisset intellectam aliquam saltem
ποιότητα, qualitatem? Minimè: Quid er-
gò sibi vult φύσις? Dicat Galenus: φύσιν d. d.
ὅταν εἶπω, τὴν ὅλην ὁρίαντε ἔκρεσσιν λέγω,
Naturam quando dixero, totam substantiam
& temperamentum intelligo. In hoc saltem
est hallucinatus Gal. quòd illam totam sub-
stan-

de prisc.
med.

P. 37.

d. 1.

stantiam & illud temperamentum ex primis elementis deducere voluerit, neque de formâ uniuscujusque rei specificâ, quæ tamen dat esse & operari, cogitaverit. Porro cum

Hippoerates calido & frigido vim penè omnem in corpus nostrum agendi denegasset, eamque acerbis, insipidis & consimilibus attribuisse cum in cibis & potibus, tum in medicamentis internis & externis (quem locum *supra* valdè commendavimus) nisi voluisset innuere, facultates esse *ἰδιότητες καθ' ὅλην τὴν ὕσιν*, non nudas qualitates & à calore nostro tantum excitari? Quid? quòd medicamenta non possent morbosæ dispositioni, præsertim Intemperiei, quam non in qualitate nudâ, sed in ipsâ sanguinis vitiatâ naturâ & dyscrasiâ consistere satis superque demonstravimus, & ipse *Hippocrates* quoque in specie de febribus hoc clarissimè docuit, (quem locum ceu *ἀξιωματικόν* libet hîc in gratiam eorum, qui nobiscum antiqua novis aptare satagunt principiis, inserere; & ita se habet: 'Εγὼ δὲ τὸτό μοι μέγιστον τεκμήριον ἡγεῖμαι εἶναι, ὅτι ἔτι διὰ τὸ θερμὸν αἰσπλῶς πυρεταίνωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἔτι τὸ εἶναι τὸ αἷτιον τῆς κακώσεως μένον· ἀλλ' ἔτι ἔτι πικρὸν, ἔτι θερμὸν τὸ αὐτὸ· ἔτι θερμὸν ἔτι ὄξύ· ἔτι αἰλμυρὸν ἔτι θερμὸν· ἔτι ἄλλα μυρία· καὶ πάλιν γὰρ ψυχρὸν μετὰ δυναμίων ἐπέρων.

Ego

3. de T^o.
per. 4.

ratem aliquam habeat temperamentum, fami-
 liarem quidem huic alicui naturae; differen-
 tem ab alia alterius naturae; & quod si mu-
 taverit familiare in suam propriam naturam,
 augebit ejus substantiam, & unam in ipsa calorem,
 quod si v. mutatum ab altero fuerit, duorum
 alterum illi continget: vel, calefaciente illo,
 quod mutat, calorem quendam acquirat; vel,
 si non calefecerit, proprium calorem amittet.
 Quid clarius dici posset, quam hoc, ut con-
 stet, medicamentorum facultates esse pro-
 priam ipsorum naturam & temperamen-
 tum, & ita actu inesse, nihilominus opus
 habere alio principio mutante, ut actus ille
 medicamenti in se fiat actus in aliud. Liqueet
 enim ex his, quod hoc modo sese habeant omnia
 ea, quae ad aliquid sunt. δὴλον ὅτι τῶν τετρα-
 ῶν, ὡς
 ἐν τῷ πρὸς ἡ σύμπαν] ἐπὶ τὰ τοιαῦτα,
 verbis ejusdem ibidem. Tacemus nunc
 ipsum quoque Sennertum, cujus autoritas
 apud plerosque, nec immerito, maximi ha-
 betur, hoc fovisse Dogma: Omnem actio-
 nis vim in medicamentis primario à forma
 substantiali profluere; Ut ita novitati odio-
 sa nullus relinquatur locus. Vim medica-
 mentosam humoribus, praecipuis sanguini
 jungi, tantum abest, ut aliquis recentiorum
 jactitare possit, à se esse inventam doctri-
 nam, licet magis excoluerit, ut potius ipsam
 Galenum in terminis eam proposuisse nulli
 dubi-

l. 5. p. 1.
 s. 1. c. 2.

dubitemus affirmare. Certè hoc volunt verba illa, quæ æquè medicamentis tribuit, atq; alimētis sc. αἷμα τωθῆναι, sanguifieri, αἷμα χθῆναι in sanguinem mutari, ἄγαθ' εἰς αἷμα τὸ ἰδεαυ, duci in formā sanguinis. Licet verò hoc verissimum sit, non tamen & liquor nervosus, chylus & reliqui humores excludendi sunt, quibus etiam vel mediatè, vel immediata, virtus medicamentosa communicatur. Imò etiam partibus solidis hoc fieri manifestè demonstrant medicamenta siccantia externa, Escharotica, Cicatricem inducentia, Vesicatoria & plura alia. Verùm ἄλλις ἀποδῆς circa Definitionem.

III. Facultates Medicamentorum quædam sunt primariæ, & essentielles, quædam secundariæ & accidentales.

§. Pergimus ad *Divisionem Facultatum*, quæ cum multifaria sit, multifariam etiam ab Authoribus solet proponi. Nobis placuit hanc ex hætenus dictis fluentem præmisisse. Etenim cum haud levis momenti scrupulus animos hominum possit occupare; Quæ fiat, quòd ab uno eodemque medicamento diversi, aliquando penitus contrarii, proveniunt effectus, diversas quoque & aliquando contrarias præsupponentes facultates, cum tamen unius rei una sit forma specifica?

Ut ille rectè solvatur, sciendum est, omnes quidem activas facultates provenire à formâ uniuscujusque rei specificâ, sed non omnes formas statim esse medicamentorum formas essentielles, sed quasdam ad conditionem principiorum materialium elementarium pertinere, quasdam accidentaliter beneficio artis inductam formam sequi. Declaremus rem exemplis: Aloën vim habere evacuandi & adstringendi, patet ex *Dioscori- de* & *Galeno*. Utraque facultas provenit à formâ essentiali, sed non utraque à formâ essentiali aloës, quâ aloë est, sed tantum vis *evacuativa*, quatenus hæc ὑπαρξιν i. e. existentiam & subsistentiam suam in amaris & tenuioribus à formâ vitali aloës, quâ aloës, ad vim fermentativam exaltatis obtinet; Vis verò στυπτική, ξηραντική, πυκνωτική τῶν σωμάτων, *adstringens, siccans, condensativa corporum* à formâ essentiali portionum terrestrium ad constitutionem aloës, copiosius concurrentium dependet. Illa facultas est primaria, quia est essentialis aloë, quâ aloë est; Hac secundaria & accidentalis, quia forma illa elementaris terrestris tantum ad conditionem materiæ determinandam spectat. Quòd si per lotionem aquâ simplici factam infringatur vis evacuans, relictâ adstringente, quâ ventriculum roborare creditur est, etiam accidentalis; si nutritiva infusio.

fusione vel violarum vel rosarum, & ità sul-
 phurea nimia vis attemperetur, erit ex essen-
 tiali & accidentali mixta. Et sic comparatum
 est cum aliis, v.g. Agarico, Rhabarbaro, &c.
 Patet ex dictis, non sufficere responsionem
C. Hofmanni, quando dixit ad hoc dubium: l. i. Offic.
Verbo uno; Partium heterogeneitas inducit c. 3. §. 13.
opera ista contraria. Quòd si enim à solâ
 partium heterogeneitate dependeat, quèi
 fit, quòd non alia etiam amara tenuiumque
 partium unâ cum terrestreitate insigni juncta
 vi polleant purgandi manifestâ v. g. Absin-
 thium, Centaurium minus, &c. Profectò
 nisi confugas ad formam specificam uni-
 cujusque medicamenti, quæ ità vel ità non
 modò materiales disponit, sed & hâc vel illâ
 virtute imbuit essentialiter, & in Vegetabi-
 libus Anima ipsa est, in Mineralibus Animæ
 quid Analogum, nunquam ex asse Labyrin-
 tho hoc Te extricabis. Obiter notetur,
 Galeno quoque hanc divisionem medica- 3. de
 mentorum fuisse perspectam, dum alia cali- Tem. 4.
 da, alia frigida, humida, siccaque, vel per se,
 vel per accidens, esse docuit, & hortatus, ut
 hæc distinctio notaretur: Προσέχειν μάλιστα
 καὶ διορίζεσθαι τὰ καθ' ἑαυτὰ τῶν κατὰ συμ-
 βεβηκός, καὶ ἐπὶ θερμῶν μόνον, καὶ ψυχρῶν, ἀλ-
 λά καὶ ἐν ἡττοῦν αὐτῶν ἐφ' ὑγρῶν τε καὶ ξηρῶν.
 Attendere maximè oportet ac discernere, quæ
 per se sunt, ab iis, quæ per accidens, non in ca-
 lidis

lidis & frigidis modò, sed nihilò secius etiam
in humidis & siccis. Verùm strictiùs, quàm
nos, sumit facultatem per accidens, dum
ἐπίκτητον solùm διάθεσιν i. e. *acquisitivam*
dispositionē vel artificialē eò retulit. Nos v. ob
certas causas ad differētiā formæ specificæ
à formis secundariis materialibus declaran-
dam latius extendere non dubitavimus.

IV. Facultates Medicamentorum
aliquando cum actu secundo sunt
conjunctæ; aliquando non.

19. Si illud, non indigent præcedente
ἀλλοιώσει à calore nostro inductâ, sed
quamprimùm corpori nostro conjungun-
tur, eo momento etiam operantur. Sin hoc;
(quod in plerisque medicamentis fieri vide-
mus,) tunc indigent χρόνω τινὶ καὶ ἐλαχίστῳ
ad minimum exiguo temporis intervallo, in
quo calor noster prius agit medicamentum,
antquam hoc reagat in sanguinem & ejus
flammam. Hanc distinctionem licet ple-
rique Doctorum neglexerint, non tamen
est penitus floccifacienda, cùm & Galenus
eam διαρρήδην proposuerit dicens: Ἡ δυνά-
μις αἰτία τίς ἐστὶ δραστική. Ταύτης δὲ δὴ ἡ
μὲν καὶ ἐνέργειαν· ἡ δ' ἐν τῷ μέλλειν ἔστιν
καὶ ἐνέργειαν μὲν ἡ τὸ θερμαίνειν ἐν τῷ πυ-
ρὶ, καὶ τὸ ψύχειν ἐν κρυστάλλῳ· ἐν τῷ μέλ-
λειν

l. simpl.
fac. 1.

λειν δὲ ἢ τὸ μὲν θερμαίνειν ἐν πυρὶ θέρων καὶ
 καυορίῳ καὶ τοῖς ὁμοίοις· τὸ δὲ ψύχειν ἐν ὑο-
 σκυάμῳ καὶ μανδραγόρῳ καὶ τοῖς παραπλη-
 σίοις. *Facultas scil. medicamenti est causa*
quedam activa: Estq, vel actu, scil. secundo;
vel in futuro, i. e. actu primo. Actu est ca-
lesfaciendi vis in igne & refrigerandi in gla-
cie. In futuro est calesfaciendi vis in pyrethro
& castoreo & similibus: Refrigerandi v. in hy-
oscyamo & mandragorâ & similibus. Quem
locum si rectè inspexisset Foubertus, haud-
dubiè ab immeritâ abstinuisset Galeni repre-
hensione. Neque enim demonstrari po-
test ullibi, quòd actum potentiae opposue-
rit, sed tantum actum secundum actui primo,
licet suo tempore posterior terminus fuerit
ignotus. Si forsan quæris: Quò referen-
da sit facultas Piperis, Urticæ? Cùm & ista
vix attingant, illud quidem linguam; hæc
verò cutim, nihilominus statim afficiant suâ
mordacitate. Hinc quoddam τὸ πικρὸν
ᾧ ἀχρῆμα δάκνει dixit Galenus: & Dio. 8. simpl.
scorides, ἐπιτεταμένον τῇ δόξει statuit, licet ^{fac.}
non convenerint, cùm ille candidum acri-
us nigro; hic v. contrarium statuerit. Nos
hanc quidem nostram non facimus litem, ni-
hilominus de pipere existimamus rem esse
expeditam, facultatem ejus non esse actu se-
cundo talem; aliàs enim quâvis in parte,
ubi

ubi tactus organum est, mordicatio statim animadverti deberet; sed esse in actu primo, verum maximè ad secundum accedente. De *urticâ* v. res est magis intricata, an spinæ ipsæ dolorem illum urentem cum solutione continui inferant; an verò *succus quidam acerrimus* & ita facultate medicamentosa præditus, quem spina illa emittunt, id præstet? Posterius voluit C. Hofmannus in *Officin. Galenus* etiam ἡ ἐκ τῶν λεπτομερῶν tenuitati partium adscribit. Verum neque prius planè videtur absolum. Utram ergò elegeris, non multum referet. Obiter hic ansa datur mentionem faciendi facultatis mixtæ, quæ iterum duplex est, dum alia propius accedit ad actum secundum; alia, difficilior à calore nostro actuata, remotius distat. Illuc pertinent *medicamenta* modò dicta λεπτομερῶν tenuium partium præsertim sale volatili abundantia, v.g. cochlearia, Nasturtium aquat. & Trifolium palustre sive Fibribnum dictum, quod summopere commendat D. Simon Pauli in *Quadrupart. Botanico*. Huc alia παχυμερῶν crassarum partium, qualia præsertim sunt insipida aut valde exucca. V. g. Pulveres è vegetabilibus sicciores & inter composita Pilulæ. Nos cogimur properare.

V. Est porrò *Facultas Medicam:*

alia

l. 2. c. 24.
§. 3.
l. 6. simp.
fac.

cl. 2.

alia simplex, alia composita; & quidem vel ratione subjecti, vel ratione effectus.

S. Simplex facultas ratione subjecti est illa, quæ uni tribuitur Medicamento: v.g. Facultas Absinthii, Cochleariæ, &c. Composita ratione subjecti est, quæ in Medicamentis compositis occurrit, ut: Facultas Sympliciorum, Electuvariorum, &c. de quibus compositis inferius quædam sunt dicenda. Simplex facultas ratione effectus est, quæ uno tantum nomine exprimitur: v. g. Facultas calefaciendi, Facultas refrigerandi, Fac: Humectandi, &c. quarum omnium descriptiones mox subjiciendæ erunt. Composita quoad effectum facultas dicitur, quando plures una concurrunt facultates simplices ad effectum præstandum. V.g. Fac: Calefaciendi, Attenuandi Evacuandi, simul sumptæ. Quæritur hinc: An detur extrâ mentis nostræ conceptum simplex quoad effectum facultas in quodam medicamento? Resp. negandô, quia omnia Medicamenta sunt corpora mixta ex diversis activis & passivis principiis per formam substantialem unitis constantia. Hinc rectè Galenus dixit: Ἀχώριστοι εἰσὶν αἱ τῶν ὁσίων οἰκείαι ποιότητες, ὡς περὶ καὶ δυνάμεις. Inseparabiles sunt substantiarum propria qualitates, quemadmodum & facultates.

adv. I. y.
cum c. 7.

tates. Quamvis verò ità res se habeat, propterea tamen simplicium facultatum consideratio non statim pro vanà & inutili est habenda, ob aliquoties adductam rationem, quòd in *παιδεία* simplicium consideratio instar fundamenti esse debeat. Accedit, quòd una facultas præ alterà in ipso medicamento usu magis attendatur & indicetur. V.g. In Dolore Arthritico desideratur mitigatoria sive anodyna facultas, velati simplex, licet absque temperatà calefactione, aut refrigeratione aut blandà humectatione nec haberi nec comparari queat.

V I. Porro dici potest Facultas Med. quædam Manifesta, quædam Occulta.

§. Oportet jam hucus tangere, ne videamur velle ἐν σκότῳ ὀρχεῖσθαι. Quæstionem hanc, *An dentur Medicamentorum occulta qualitates, sive facultates, nec ne?* majori jure, quàm Jacob. Balde illam, *An vini usus Arthriticis conveniat?* dicere quis posset, maximè perplexam, magnam controversiam, longam disputationem, nunquam exagitatam. Etenim ἀτάρκτητε dicere non dubito, neque eos, qui occultas hætenus defensitarunt qualitates, neque eos, qui rejicere ausi sunt, rem, quod dicitur, acu tetigisse. Igitur

Sol. Pod.
p. I. n. 21.

Νῦν αὖτε σκοπὸν ἄλλον, ὃν ἔπωτις βά-
λεν ἀνὴρ,

Εἴσομαι, αἶπε τύχοιμι. πύρην δέ μοι ἔ-
χῃ Ἀπόλλων.

liceat mihi, absque tamen ullâ jactantiæ spe-
cie, verba Ulyssis mea facere apud *Home.* *Odyss. X.*
747. Nimirum injuriæ mihi videntur esse *v. 7. 8.*

hi, qui Defensores occultarum qualitatum
ad ignorantiae asylum confugere statuunt.
Et enim quàm impossibile hæc fuit deter-
minare & exponere mirabilem virtutem Ma-
gnetis trahendi ad se ferrum, cuius sanè ratio-
nem nemo tot seculorum decursu invenire
potuit, verbis C. Hofmanni in *Paralip. c. 77. A.*
Offic. Hinc & Scaliger liberè fateri non est *Exer. 131.*

veritus, se exactam rationem nescire: Nos
enim in luce rerum tenui caligare, in mediocri
cæcutire, in majore cæcos esse, in maximâ in-
sanire. Jungatur *Andr. Chioccus in Museo Sect. 3.*

Calceolarii. Tàm impossibile etiam adhuc *p. 166,*
est demonstrare à priori, unde sit facultas *seq.*

purgandi, venenis resistendi? Ità quidem,
ut pauxilla grana tot libras sanguinis calore
vitali præditi simul & semel possint vel agita-
re, vel ad tranquillitatem disponere, uno
verbo, mutare; Licet enim plerique dicant
esse à totâ substantiâ, à modo substantiæ, à vir-
tute quadam cælesti, vel astrali; Sunt tamen
hæc omnia numeris Platonice obscuriora &

Βολώνια αινίγματα. Statim enim quæ-
tur : Quid est illa tota substantia , aut mo-
dus substantiæ ? Quid est illa virtus cœ-
lestis aut astralis ? Et heic iterum ipsis
hæret aqua. Licet enim quidam dicant, to-
tam illam substantiam vel modum substantiæ
consistere in peculiari & diversâ mixtione
elementorum ad quodlibet medicamentum
concurrentium ; minimè tamen difficulta-
tem hanc satis expedire mihi videntur. Cum
mixture illa abstractivè considerata, ceume-
rum accidens, non habeat tantam vim in
substantiam agendi. Quod v. ab Elemen-
tis solis effectus hi non proveniant, manife-
stius est, quàm ut prolixâ indigeat probatio-
ne? cum multæ res dari possint, quæ unam
eandemque præ se ferunt compagem ex Ele-
mentis, diversissimæ tamen sunt efficacie.
Ità Napellus & Anthora ratione figuræ &
consistentiæ vel nihil vel parùm differunt,
contrariam tamen obtinent facultatem, ille
deleteriam ; hæc alexipharmacam. Ità quis
mihi persuadebit, Sedi vermicularis urentis
& insipidi diversam facultatem esse à diversâ
mixturâ elementorum, qualis tamen sensibus
non percipi potest ? Omnino igitur ulte-
riùs quæritur de principio illo activo, quod
in hoc, illo, isto, medicamento elementa
ità vel ità miscet & disponit. Sunt etiam alii,
qui

qui ex hoc fundamento rejicere conantur
occultas qualitates, quòd ratio sufficiens dari
possit effectuum diversorum, dum vel *nimi-
um fermentando, colligando & fundendo ope-
rantur*; vel *nimum figendo, precipitando,
congelando* usum præstant. Verùm hæc non
quadrant ad rhombum. Neque enim quæ-
stio est: An modus operandi sit manifestus
vel occultus? sed: An illud principium, un-
de hic vel ille operationis modus in corpus
nostrum transit, sit notum vel ignotum? Ut
ergò meam tandem de hac re proponam sen-
tentiam, quam lubens meritoque doctio-
rum judicio submitto; distinctè rem esse ex-
plicandam, censeo. I. Si quæstio est de
principio illo intrinseco ceu facultatum me-
dicamentosarum authore, statuo, *omnem
facultatem medicamentosam essentialem* non
esse satis perspectam & posse dici *occultam*.
Dico: *Essentialem*. Nam de *accidentali-
bus*, aliter se res habet; quæ vel à materiali
in sensus incurrente variâ dispositione mani-
festè deduci potest: Ità quando aquæ medi-
camentosæ humectandi vi pollent, illa fa-
cultas manifesta est ex actuali humiditate a-
quei elementi? Econtrariò quòd pulveres
exiccent & absument superfluam humidita-
tem, à siccitate terrestri hoc provenire cui-
libet evidens est; vel quando mediante arti-
ficio extraneam acquirit facultatem. V.G. Si

aqua fervefacta pollet vi calefaciendi, manifesta est ex naturâ ignis extrinsecè concurrentis, &c. Verùm *essentialium facultatum* non ità possum perspicuam reddere originem & principium, sed cogor acquiescere, si dixerò: Provenire hanc vel illam facultatem à specificâ hujus vel illius formâ substantiali, sive anima fuerit, sive animæ quoddam analogum, cujus tamen quidditatem, existentiam & modum producendi in massâ medicamenti corporeâ facultatem exactè exprimere & determinare nemo poterit.

l. 5. l. M.
c. 44.
§. II.

Equidè C. Hofmannus existimavit non esse necessarium, ut statim confugiamus ad formam substantialem, animam aut calorem formalem, per quem medicamentum est, quod est, & quo mediante vivit: sed sufficere materialem calorem, qui remanet tandiu, donec tota substantia per putredinem perierit. Verum enimverò quæ materiale, quâ tale, tantâ pollebit agendi vi & quidem in humores sanguinem præsertim valdè activum? Annè oblitus tantus Vir sui Aristotelis materiam semper *πρᾶγματικόν τι* esse docentis? Magis igitur arridet Kergeri sententiâ, qui docuit, corpora viventia post mortem apparenter vel ad sensum talem non privari suo principio penitus vitali, sed tantùm certos tolli gradus vitæ, remanente ipso principio formali, à quo facultates dependeant. Obiter hæc

de ferment,
c. 4.

nota.

notari potest in modò dictum *A. Chiocum*, p. 260. ^{seqq.}
 ipsius rationem non sat firmam esse, quando
 negare conatur animam mineralibus & lapi-
 dibus, ideò quòd non nutriantur perfectè
 per alimenti suscepti alterationem aut im-
 mutationem; sed tantùm per appositionem
 crescant. Nam, ut taceam hoc adhuc esse
κινούμενον, an non vera fiat progressu tem-
 poris alimenti suscepti transmutatio; posito
 saltem illo, nihil tamen aliud sequitur ex
 illâ ratione, quàm hoc: Ergò mineræ, lapi-
 des non habent animam vegetabilem can-
 dem, quam habent plantæ, & alia verè vi-
 ventia; quod libenter conceditur. An ve-
 rò proptereà mineralium forma essentialis
 non possit dici Anima Mineralis, meritò du-
 bitatur. II. Quod si verò quæstio est de Fa-
 cultatibus, quoad modum operandi in san-
 guinem & spiritus, tunc existimo, nullam
 esse facultatem occultam adeò quidem, ut
 non possit à Medico dari sufficiens ratio,
 quemadmodum ex specialiori facultatum de-
 scriptione p. p. constabit.

VII. Sunt prætereà Facultates vel
 Temperatæ, vel Intemperatæ; hæq;
 vel positivè, vel comparativè, vel
 superlativè.

§. Novum ἔλκεσθαι occurrit movendum,
 nimirum circà *Gradus* dictos *Medicamento-*

714777. In iis fingendis certè operosi fuerunt veteres & recentiores Medici, verùm tantus in his occurrit dissensus, ut ex uno eodemque Authore circà unum solum Medicamentum diversæ graduum denominationes possent adduci, nisi brevitatis quàm maxima habenda esset ratio. Paucis nos expediemus negotium dicentes, si rem penitiùs velimus inspicere, *Gradus*, *Limites*, *Ordines* (quos an *Galenus* primus invenit, nec ne, nolumus definire.) τὰ ξεία, ἀπὸ σιασ, esse mera commenta, incerta, fallacia, inventa quidem in adminiculum memoriæ, verùm non adeò necessaria. Licet enim

1. Simpl. *Galenus* verè culpaverit eos, qui sufficere crediderunt. si dixerint, hoc, illud, calefacere, aliarum frigerare. Ταυτὶ θερμαίνειν μὲν Φάνααι, ταυτὶ δὲ ψύχειν καὶ ταυτὶ μὲν ξηραίνειν, ταυτὶ δὲ ὑγραίνειν. Neque enim hoc utile est simpliciter scire, sed in quantum hoc vel illud præstat: καὶ γὰρ τὸ τοιοῦτον χρήσιμον ἀπλῶς ἔκτισι γνωσθῆναι, ἀλλὰ μέχρι πόσῃ. Non tamen propterea sequitur, certos gradus esse constituendos sive quatuor sive quinque; cum suprà ex

p. 679. eodem monstraverimus, hanc determinationem non esse possibilem. Cum facilè sufficere queat distinctio in *evidenter*, *evidentius*, *evidentissimè* *intemperata*, qualem etiam ipse *Galenus* alibi tradidit;

dit ; dicens : Ἐνια μὲν γὰρ Φάρμακα παν- l. i. de
 τὰ πᾶσιν ἀμυδρῶς ἐργάζεται, ἔνια δὲ σα- comp.
 φῶς, ἔνια δὲ ἰχυρῶς, ὥσπερ ἄλλα τελέως. med. f.
 Nonnulla medicamenta prorsus obscure ope- gen. c. 2.
 rantur ; quædam verò evidenter ; quædam
 validè ; quædam perfectè, sive consum-
 matè. Quod si hoc verum est de Gradibus
 medicamentorum, illos esse incertos & com-
 mentitios, quid statuendum sit de subdivi-
 sione Graduum in certas mansiones, à recen-
 tioribus excogitata, veluti minuta graduum,
 facilè constabit. Nimirum hoc dicimus, quòd
 sint figmenta merè inutilia & propterea di-
 gna, ut cum pulvisculo, quod dicitur, tollātur
 & eliminentur. Cæterùm τὸ Temperatum & i. simpl.
 Intemperatum in medicamēto ad hominis na- fac. 3.
 turam temperatissimᾶ πρὸς μέσσην καὶ ἀκρι-
 τοτάτην Φύσιν respicere debere jam dudum
 Galenus docuit ; Hæc enim debet esse nor-
 ma quasi & statua Polycleti. Sed & hoc ob-
 servandum in examinandis facultatibus Me-
 dicamentorum, ut hæc omni careant extra-
 neâ qualitate accidentali, ex præcepto ejus-
 dem, dicentis : Τῶν κεινομένων ἕκαστον i. simpl.
 Φαρμάκων μηδεμίᾳς ἐπικτήτῃ ψύξεως fac. 3.
 ἢ θερμότητι ἢ ἑσῶ μετέχον, ἵνα μὴ νοθεύσῃ
 τὴν Φυσικὴν αὐτῆς δυνάμιν ἢ ἐπικτήτῃ
 ποιότητι. Unumquodq, quod judicatur me-
 dica-

dicamentum, nullius adventitia frigiditatis aut caloris sit particeps, ne adulteret naturalem ejus facultatem adscititia qualitas.

II X. Facultates omnes medicamentosæ commodè dividi possunt in Alterativas & Evacuativas.

§. An termini hi sint Ciceroniani, aut limam ferant Grammaticam, non sumus adeò solliciti, probè gnari, quod ferè proprium sit artis medicæ, non modò nominibus licentiùs uti, verùm etiam aliquando *πειρῆν ἰδία*

de diff.
sympt.
c. 1.

figere apta nomina, teste Galeno, modò eò allaboremus, ut clarissimis verbis sensum interpretemur, πειρώμεθα διὰ τῶν σαφεστά-

de diff.
publ. l. 2.
α. 2.

τῶν ὀνομάτων ἐρμηνεύειν αἰεὶ τὸ νοούμενον, verbis ejusdem. Neque etiam moramur

alios, qui plures differentias Facultatum constituerunt, nulli dubitantes, quòd ad has duas, ceu fundamentales, reliquæ facillè queant reduci. Nos hâc in parte secuti sumus indu-

Disp. 1.
§. 34.

striam D. Gregor. Horstii in *Exercitationibus Pharmaceuticis*, quæ ante plures annos nobis arrilerunt, ut propterea easdem notis quibusdam privatis τοῖς Φιλιάττοις illustraverimus. Ad vocab. *Alterativa* notandum, hallucinatos esse reliquos, qui tantùm ad primas restrinxerunt qualitates: Rectiùs an-

d. l. & §§.
seqq.

teà laudatus Horstius alterationem etiam extendit tam ad manifestas, quàm ad occultas qua-

litates. Quæ sententia tantum abest, ut repugnet definitioni *Aristotelica*, quando *alterationem per motum secundum qualitatem* descripsit: Ἡ κατὰ τὸ ποῖον κίνησις (nota non κατὰ τὴν ποιότητα dici: qualitas ergo concreta sive corpus quale intelligendum est) ἀλλοίωσις ἔστω; ut potius optimè cum illà quadret, quod facili negotio quiremus demonstrare, nî Typographus festinationem cum brevitæ urgeret. Certè terminum qualitatis in hac descriptione nemo ex *Aristotelicis* recentioribus Philosophis, qui nobis quidem ad manus venerunt, rectius nostro quidem iudicio explicuit, quàm *D. Christoph. Preibisius* in suo *Collegio Physico Lipsiæ* habito & edito: *Qualitates*, dicens, *hic intelliguntur non tantum prima, sed etiam secunda & tertia*. Quidnî v. addere liceret *ocultas* cum *D. Horstio*? Verùm revocare oportet pedem à cursu Philosophico. Quod si quærat aliquis, quomodo facultas aliquid v. g. lac, semen, producendi sive generandi, ad alterativas possit referri virtutes, cum potius in quantitate adauctâ humorum & spirituum ejus consistat natura & efficacia? Ei respondemus, quòd diversus respectus omnem tollat scrupulum. Scilicet, quatenus quædam medicamenta *materialiter* quantitatem augendo operantur, v. g. amygdalæ, pineæ, &c. eatenus ad *alimenta* potius, quàm

Disp. VI.
Theor. 4

ad medicamenta pertinent. Quando verò quædam *qualitative* hunc producant effectum, vel attenuando, vel digerendo, vel incrassando & fibrositatem conciliando, prout nimirum indicationes exegerint, & ita lactis seminisve proventum adjuvant, tum omnino sub *alterativa* facultate comprehendi possunt ac debent.

IX. Facultates Alterativæ Simpliciores quidem Calefaciens, Frigefaciens, Humectans, Siccans: Compositæ v. Facultas Fermentans, Digestiva, Coctiva, Colliquativa: Fermentationem cohibens, Stagnativa, Precipitativa, Coagulativa. Emolliens, Laxativa: Indurans, Adstringens. Attenuans, Rarefaciens: Incrassans, Condensans. Attrahens, Repellens. Pus faciens. Carnem generans, Glutinativa, Cicatrizans, Lactifica, Seminifica: Utriusque proventum prohibens, Rubifaciens, Vesicans, Corrosiva, Adurens, Putrefaciens, Incrustans. Venenis resistens sive Alexipharmaca. Stupefaciens sive Narcotica.

§. Ne te, *Φιλίατε*, terreat copia terminorum; cum potioribus intellectis, & reliquis

liqui facile intelligantur ; Non enim quilibet terminus peculiarem & specie distinctam significat facultatem, sed tantum gradum ab alterâ differentem. Potuissent & plures proponi, quales si apud alios rei Medicæ scriptores inveneris, tu levi negotio convenientem assignare iis poteris locum. Cur secessionem fecerimus à receptâ distinctione in primas, secundas, tertias & quartas, nec non occultas qualitates, rationem hanc subesse scias, quòd nunquam hunc ordinem in ipsâ operatione vel actu secundo observent, sed simul operentur ; quod ipse *Galenus* adv. *Eyc.* quoque fassus est ἀδιαχωρίστως διωρίμεναι c. 7. *inseparabiles facultates* expressè appellans ; Si ergò non sunt separabiles, neque seorsim operantur, cui bono alia prima, alia secunda, alia tertia dici deberet ? Nostrium nunc erit descriptiones singularum, præsertim potentiorum, subjicere. Per *Simplices* intelliguntur, quæ simpliciori etiam intellectu virtute percipiuntur. Inter eas *Facultas Calefaciens* θερμαντική dicitur, quæ consistit in facili multiplicatione pabuli flammæ vitalis, h. e. portionum spirituosarum & sulphurearum effervescentiam debitam humorum ac spirituum promoventium. *Frigefaciens* ψυχτική ἢ ψυχτήριος dicitur, quæ in difficiliore continuatione flammæ vitalis consistit ob repugnantiam specialem temperamenti

menti formalis conjuncti cum portionibus passivis, vel aqueis, terrestribus copiosis. *Humectans* ὑγραντική, quæ consistit in communicatione portionum aquearum sive liquidarum, humoribus, spiritibus & solidis partibus factâ. Objicis: Hoc est de natura alimenti, non medicamenti: Respicit enim quantitatem, non qualitatem. Resp. quid tum postea? An non jam antea audivisti, diversum respectum facere, ut una eademque res & alimentum dici possit & medicamentum? Itâ & humectatio considerari potest vel qualitative, & huc pertinet: vel quantitative, quatenus augetur materia illa, quæ humectatur, quâ ratione ad alimenta referri poterit. *Siccans*, ξηραντική consistit

Capt. a. 4. 1. 3. vel in absumentine (liceat *Plantinâ* voce uti) vel in impeditâ multiplicatione portionum humidarum, per communicationem portionum terrestrium. *Composita* dicuntur, quod semper participant de modò dictis quatuor simplicioribus facultatibus, persertim duabus activis, calefaciente & frigefaciente.

D. II. §. 5. & III. §. 2. & 3. Jungatur *Horstius in Pharmaceuticis*. *Fermentativa* facultas, ζυμωτική δύναμις est, quæ consistit in promotâ facilitate motûs intrinseci portionum activarum & passivarum medicamenti beneficio formæ ejus substantialis resolutionem in minimas particulas procurantis. Huc pertinet *Digestiva*, *Co-*
ctiva

iva fac. ἀναδολική, πεπλική. Species v.
 gradu vehementiori sunt *Colliquativa, Fu-*
ria (Chymicis dicta) *τηκτική, χυτική,*
 quod propter portionum activarum mayo-
 rem copiam sive vehementiam cum violen-
 tia & tumultu fit motus humorum intestinus.
fermentationem cohibens ἄζομος καὶ κραισμός,
 (nb. activè hic sumi debet) quæ in tranquil-
 latione & impedito motu humorum ac spi-
 rituum intrinseco consistit, passivarum, præ-
 cipuè terrestrium & salinarum fixarum ex-
 cessum præ se ferens, cum imbecilliori tem-
 peramento formali conjunctum. Huc per-
 tinet *vis stagnans, λιμνοφυής, Congelativa,*
precipitans, coagulans, πήκτική, gradu ma-
 jori vel minori fermentativæ virtutis invi-
 cem differentes. *Emolliens μαλακτική*
 consistit in portionibus actu secundo humi-
 dioribus unaquæ temperatè calidis cum facili
 fermentabilitate conjunctis. Pertinet huc
 vel planè non videtur differre *vis Laxativa*
 sive *Dilatans, χαλωτική ἢ ἐυριωτική.* *In-*
durans, σκληρωτική sicciorum est por-
 tionum eum defectu caloris & fermentabi-
 litatis. Quo pertinet *Adstringens συπτική;*
 etiam in frigidis & terrestribus consistens, te-
 ste *Galeno*, quæ si fortior fuerit conjunctas i. de sim.
 præsupponit acerbis vel austeras salinas fixas. fac. c. 37.
Attenuans λεπιδωτική in salinis tenuioribus
 multoque sero dilutis delitescit. Huc re-
 ferat

5. simpl. 14. feras & ἀραιωτικήν rarefacientem, quam &
 ipse Gal. λεπτομερῆ esse docuit. Vchemen-
 tior adhuc est ἀνασπαστική aperiens, verum
 nos eam lubentiùs inter evacuativas referre
 voluimus. Incrassans παχυντική penè cum
 5. simpl. 20. indurante aut adstringente coincidens opti-
 mè à Galeno ἐν ψυχραῖς καὶ παχυμερῶσι
 ὁσίων ἐγγίγνεσθαι frigidis & crassatum pat-
 rium substantiis inesse dicitur. Synonyma
 videtur vis condensans. πυκνωτική. Αἰσθα-
 σίαν, ἐλκτικήν, ἐλκυστικήν, ἐπισπαστικήν,
 placet nobis duplicem constituere, propriam
 & impropiam. Illam negasse olim Ascle-
 piadem testis est Galenus. Et sunt hodieq.,
 I. de nat. fac. ali- quot capp. qui propter liberum sanguinis fluxum & re-
 fluxum omnem attractionem negare non
 dubitant. Verum, cum vis magnetis in a-
 pricum prosteret, quâ mediante in medica-
 mento Topico adhibitâ cultrum quoque è
 servo corydone Porusso deglutitum ad exci-
 sionem fuisse dispositum, confirmat histori-
 à D. Loto fideliter descripta & vulgata; ut
 taceamus nunc succinum τὰ κηρύκια festucas
 attrahens, cum illa virtus non propriè sit me-
 dicamentosa ad hominem spectans, nolumus
 omnem vim attractivam etiam propriè talem
 penitus inficiari, licet, in quibus illa virtus
 propriè constet, libentiùs velimus fateri,
 quòd ignoremus, quàm ut cum Epicuro ad
 αἰτόμας ἀπορρέεσθαι τοῖς σχήμασιν οἰκείας

προσκραύσας ἕως ἀλλήλαις, περιπλε-
κωμέναις καὶ συνεπιπλωμέναις ad atomos de-
fluentes è singulis corporibus inter se figuris si-
miles obviam venientes, sese complectentes, &
mutuò attrahentes velimus confugere: Rectis-
simè enim Galenus τὸ τῶν ὑποθέσεων εἰς τὴν d1. c. 10.
αἰτιολογίαν ἀπὸθενον hoc quicquid est hypo-
thesium & ad causarum denominationem in-
credibile vel minùs verosimile statuit. Interea
indubitata erit veritatis, eam à specificâ ma-
gnetis aut succini formâ nobis à priori igno-
tâ dependere. *Impropiè dicta* coincidit
cum attenuante, rarefaciente & aperiente,
unde & sæpius citatus Galenus essentiam eo-
rum medicamentorum calidam & tenuius
partium esse rectè dixit: ἡ ὁσία τῶν ἐλκτι-
κῶν θερμή ἐστὶ καὶ λεπτομερής. *Repellens*
ἀποκρυστική ergò etiam gemina erit, & con-
trario sese habebit modo. *Pur faciens sup-
purativa*, ἐκπυητική, διαπυητική coincidit
partim cum emolliente & laxante, partim
cum attenuante & attrahente impropriè dictâ:
Carnem generans σαρκωτική haud dubiè in
siccior quodam & crassior substantiâ con-
sistit absorbente, vel impediante potiùs ef-
fluxum humidiorum portionum nutritiarum,
ut ità subsistentes fibrositatem & crassitiem
acquirant, & beneficio caloris vitalis parti
appropriati in materiam carneam conver-
tantur.

tantur. Hæc virtus potissimum in externis
sarcoticis ita sese habet. Internorum v. sar-
coticorum medicamentorum virtus ad Ali-
mentorum potius pertinet facultates. Con-
venit cum illis vis *Glutinativa*, κολλητική.
At *Cicatricem* inducens ἐπὶ λωτική adhuc
majori pollet siccitatis gradu. *Lactifica*
γαλακτοποιητική, *Seminifica*, σπερματο-
ποιητική, vel ad alimentorum facultates re-
ferendæ erunt, materialiter consideratæ; vel
cum virtute calefaciente *Fermentativâ*, Co-
ctivâ, Emolliente & similibus, coincidunt;
quatenus humoribus & spiritibus vel πνευ-
μάτωνσιν sive spiritualcentiam largiuntur,
vel quatenus iidem fluidantur. Utriusque
Lactis aut *Seminis* proventum prohibens fa-
cultas; δύναμις ἀγαλακτος ἢ ἀσπερμῆ
(metonymicè) contrariò sese habeant modò
necesse est in frigidis, repellendi, adstringen-
di nimiam vim habentibus consistentes. *Re-
bisfaciens*, Φοινίσσου, *Vesicans*, *Exulcerans*,
ἐλκωτική, *Corrodens* σηπτική, *Adurens* καυ-
τική, *Carnem depascens* vel *putrefaciens* κα-
θαιρετική, *Crustam inducens*, ἐσχαρωτική,
si non eadem, certè admodum vicinæ inter
se sunt qualitates, consistentes in partibus sa-
linis nimium à calore vel intrinseco vitali, vel
externo vehementiori ad ventitio evecitis &
qs. fu-

qs. fusis. *Alexipharmaca* sive *venenis resistens*,
 ἀλεξιφάρμακⓄ ἀλεξιτήριⓄ, ἀλεξη-
 τικὴ quamvis aliis præ facultatibus maximè
 occulta habita fuerit hætenus, nobis tamen
 non magis occulta videtur, quàm reliquæ,
 scilicet à priori, quoad principium formale
 specificum uniuscujusque, seu causam effi-
 cientem & authorem omnium facultatum.
 Est autem *alexipharmaca duplex*, pro di-
 versitate venenorum geminâ, suprâ inter p. 231.
 causas procatarcticas expositâ : *quædam*
 consistit in portionibus spirituosiss, volatili-
 bus, tenuibus, sanguinem & spiritus nostros
 excitantibus & exaltantibus : *quædam* in
 portionibus siccioribus, terrestribus, præ-
 cipitativis, delitescit. *Mixtam* quoque da-
 ri vim alexipharmacam lubenter largimur.
 Superest *Stupefaciens*, ναρκεωτικὴ, cujus na-
 tura etiam olim intricatè fuit proposita, dum
 in frigidis portionibus consistere dicebatur.
 Verum enim verò licet effectivè refrigerent
 sanguinis & spiritus animalis activitatem &
 vitalitatem opprimendo, nimiumque fervo-
 rem infringendo, non tamen statim sequi-
 tur, quòd hoc fiat per portiones frigidas,
 cum & fumus copiosior, qui tamen unanimi
 omnium consensu exhalatio calida & sicca
 habetur, flammam obtundere & extinguere
 penitus queat. Quid ? quòd ad sensum pa-
 teat, pleraque narcotica, v.g. semen hyoscy-
 mi.

D. III. 16.
25. 16. &
Dec. 5.
Probl. q.
2.

mi, papaveris, opium esse valde oleosa, sulphurea; Hinc suprâ laudatus *Horstius* videtur non subjectivè frigida esse pleraq; narcotica præsertim opiata, ipsis attribuit sulphur quoddam, i. e. substantiam quandam oleosam, cuius ratione non manifestâ, sed occultâ totius substantia, spirituum & caloris motus inhibeatur & sistatur. Cui sententiæ licet & nostrum addiderimus jam olim in privato Collegio propositis Notis calculum & adhuc addamus, illud tamen adhuc clarius exponendum esse operæ pretium judicamus, in quibus portionibus materialibus illa vis narcotica propriè consistat, quæ non debent esse occultæ, cùm ad sensum pateant. Existimamus igitur vim illam narcoticam primariò quidem à formâ specificâ v. g. Hyoscyami, papaveris dependentem sedem suam obtinere in portionibus sulphureis, verùm crudioribus, non depuratis, aut exaltatis, sed multis humidis & salinis fixis portionibus permixtis, omnique volatilitate & spiritalcentiâ destitutis, quod vel ex hoc *Φαρμακόν* apparet, dum neque Chymicâ arte vel Pharmaceuticâ, spiritus quidam aut oleum volatile elicitur, sed tantùm succus expressus, aut oleum expressum, vel aqua, phlegma potiùs dicenda, ex iis simplicibus parari solet. Quod si alii meliora his poterunt proponere, illis libenter

tes volentes manus dabimus victoriam ultro
concessuri. Tantum de Akerativis.

X. Facultatum Evacuativarum
quædam sunt Universales, quædam
Particulares. Illæ sunt præcipuè.
Sudorifera, five Sudatoria & Purgato-
ria. Hæ sunt Vomitoria, Salivato-
ria, Emunctoria, Sternutatoria, seu
Ptarmica, Diuretica, s, Mictoria, San-
guinis per Uterum, & Hæmorrhoi-
des excretoria, &c.

§. Prolixius equidem heic iterum sese of-
ferret dicendi campus de variis *Evacuativis*
facultatibus, quæ sanè doctrina multis scatet
difficultatibus, verùm cogimur esse bre-
viores. Divisio proposita in *Universales* &
Particulares subjectivè est accipienda, non
effectivè; Nimirum omnis evacuatio par-
ticularis cedit etiam in commodum totius
corporis & ità effectus esset universalis; ve-
rùm sermo est de subjecto, per quod fit e-
vacuatio, quod in plerisque particulare est,
vix in duobus universale. *Facultas sudori-
fera* διύαμις ιδρωτική, διαφορητική, καὶ
ἐξοχὴν universalis evacuationis nomen & ti-
tulum sibi jure merito vendicat. Et miran-
dum plerosque Medicorum hoc non atten-
disse, dum duo tantùm Evacuationum Uni-

versalium genera statuerunt, Venæsectionem & Purgationem, cum tamen Sudatio evidentissimè per totum corpus evacuet, si ritè facta fuerit. Consistit v. vis *Sudatoria* vel in portionibus medicamenti tenuioribus salinis, volatilibus, & spirituosis cum fac. attenuante coincidens, quatenus humores præcipuè sanguinem crudiores & penè stagnantem fluidiorem reddit & ad ambitum corporis promovet; vel in præcipitativis, quatenus sanguinem tumultuariè motum & nimium effervescentem tranquillat relictis particulis fuliginosis & serosis ad externum corporis habitum. Notandum v. excretionem illarum serosarum & fuliginosarum portionum è poris cutis non tam à virtute medicamentorum diaphoreticà dependere, quàm à collectione aëris calidioris vaporosi & impedità ventilatione ad ambitum corporis per tecti & stragulorum impositionem, aut balnearum vel assorum fervorem factà, poros cutis relaxante & aperiente. Per facultatem purgantem sive purgatoriam καθαρευτικήν propriè dictam hîc intelligitur vis illa excretoria fortior per alvum, quæ operatur mediante fermentatione vehementiore colliquativâ & tumultuariâ conjunctâ cum sequestratione colatoriâ in Hepate præsertim, Liene & Pancreate factâ, desinente ad intestinum duodenum beneficio canalis biliarii & pancreatici, quem-

quemadmodum hoc jam antè XX annos peculiari quâdam *Disputatione de Purgationis modo ac viis ad alvum* conscriptâ defendere non dubitavimus, & ulterius hætenus *notis privatis ad Synops. Med. D.D. M. Hofm.* declaravimus. Sedem ergò vis purgatrix suam haud dubiè obtinet in portionibus valde fermentabilibus, nitrosis, à formâ specificâ vitali medicamento ità exaltatis & tantâ efficacîâ imbutis, ut etiam in tantillâ quantitate adhibitum aliquod purgans magnam valeat excitare colliquationem, & turbam in massâ sanguineâ cum secretionem ad organa colatoria. *Vomitiva* ἐμετική ejusdem est conditionis & naturæ penè cum purgante, nisi quod magis in vitriolaceis vel sulphureis antimonialibus vel salinis acris & arsenicalibus portionibus ejus efficacia consistere soleat, fermento ventriculi nimis adversantibus, unde illud statim agitando & stimulando ventriculum ad contractionem & expulsionem incitat. *Salivatoria* ἀποφλεγματιστική, *Sternutatoria*, παρμική, ἔρριν ☉ in salinis nitrosis acrioribus & superficialiter corpori suo inhaerentibus consistit, unde facillimè à calore nostro elicitæ in actû secundum erumpunt. *Diuretica* sive *Mictoria* διυρητική in salinis fixioribus longiorē ad actuationem moram exigentibus

consistit. Sanguinis excretoria facultas αἱμαγωγία, αἱμορροία, alias etiam Απερισσὴ ἀνασφραγιστική à plerisque inter alterantes referri solita, cum tamen ideò aperiantur vasa, ut fiat evacuatio sanguinis per loca convenientia, haud dubiè in salinis acrioribus portionibus suam habebit ὑπόστασιν, ut sanguis attenuatus & fervidior acriorque, uno verbo ichorosus, cum turgescentiâ redditus transitum sibi pariat per extrema vasorum oscula. Obiter hic ansa datur hanc questionem attingendi: An detur medicamentum καὶ ἐξοχὴν αἱμαγωγὸν sanguinem de purg. evacuans? Affirmavit Galenus observatio. fac. c. 4. ne quâdam impulsus, quæ in Thraciâ Bithyniâ contigit. Neque nos negabimus, cum nec sit impossibile, quanquam nulli mortalium hodie cognitum esse tale quoddam medicamentum, neque etiam debere arbitramur cum Vallesio. Verum ἀμείνων δ' ἴσως ἵστρον. c. 1. μηδὲ χρονίζειν ἐτι κατὰ τὸν τόπον.

XI. Secundum Facultates expostas ipsa quoque medicamenta ita dividi & appellari solent.

§. Veritas hujus Dogmatis in ore est omnium, non solum Medicorum, verum etiam vulgi. Quid enim frequentius audiri solet: quàm hoc illudve medicamentum esse calidum, aliud frigidum; Quoddam purgans,

gans, quoddam v. sudoriferum; quoddam
menses movens, &c. Verum omnium ho-
rum Catalogum heic velle inserere & labor
esset à nostro instituto alienus, & si dicen-
dum, quod res est, merè supervacaneus, cum
in nullâ parte Medicinæ majorem impende-
re soliti sint & adhuc soleant scriptores rei
Medicæ operam, quàm in recensendis & ad
certas classes redigendis medicamentorum
speciebus; ut quivis facilè sibi manuucto-
rem ex his possit eligere commodum, sive
prolixitatem amaverit, sive brevitatem. Nos
jam antè ex celebrioribus modernis & usita-
tioribus quorundam meminimus.

XII. Præter dictas Facultates
dantur & aliæ quædam certis corpo-
ris membris destinatæ, propter quas
Appropriata dicuntur medicamen-
ta, ut: Cephalica, Ophthalmica,
Thoracica, Pulmonaria, Cardiaca,
Stomachica, Hepatica, Splenica,
Nephritica, SpermatICA, Hystericæ,
Arthritica, &c.

§. Non diffiteor, mihi iterum fuisse hæc
in parte *δοσχωλον γνώμην*, circa Dogma
hoc, præsertim cum olim inelcatus, dicam,
an seductus à aliorum plausibili opinione
crediderim, Dogma hoc pugnare cum ipsâ
circulatione sanguinis, quam tamen hodie-

que velle in dubium vocare, nedum penitus negare, hominis esset præfracti, & antiquitatis mancipii. Verumenimverò postquam sensu tantum non compertum habui, non omnia in eodem gradu caloris aut frigiditatis posita, ejusdem etiam ad sensum tenuitatis partium uni eidemque speciei intemperiei, sed diversis in membris occurrenti, convenire, sed hoc huic membro v.g. Calamum Aromaticum ventriculo, Castoreum utero præcipuè, majus præstare commodum, cum tamen utrumque medicamentum credatur calidum & siccum, sive in secundo, sive in tertio gradu, (nam non conveniunt inter se Authores) utrumque sit λεπτομερές, *tenuium partium*; ut taceam plura alia temperie quidem paria, quæ tamen non indiscriminatum possint adhiberi in ejusdem generis diversarum verò partium morbis. Ut taceam Cantharides partes urinarias præcipuè petere, sive nocendo, sive dextrè adhibitas juvando. Et cui bono, quæso, opus esset tantâ medicamentorum farragine, si appropriatorum nulla esset habenda ratio, nulla esset necessitas? Nolui igitur προσωπότηας oppugnare ea, quæ hætenus manifestè vera confirmavit experientia rerum magistra. Tantum verò abest, ut hoc dogma pugnet cum circulari motu sanguinis per totum corpus, ut potiùs optimè cum eâ possit conciliari.

liari. Etenim, quemadmodum non est absurdum, ut licet sanguis impurus per totum corpus feratur, non tamen omnes statim afficiat partes, sed modò hanc, modò illam ubi scil. vel in motu fuerit impeditus, aut ad quam copiosior affluxit; Ità quoque licet virtus medicamentosa communicetur massæ sanguineæ & mediantè hâc per totum corpus feratur, non tamen ubique vim suam in actum deducit secundum, sed tantùm in illâ parte, quâ cum vel convenit quoad *ἰδιουγενείαν*, & particulare temperamentum specificum. Et utinam hanc *ἰδιουγενείαν* particularem magis magisque excoleremus, & à veteribus inventam novis experimentis certis illustraremus! Hæc enim discernit Medicum verum Dogmaticum ab Empirico & Methodico, teste *Galeno*. Quamvis 3 m. m. 3. nolim inficias ire, in vulgari enumeratione appropriatorum multas occurrere nugas & vanitates, ità ut haud rarò unum idemque medicamentum ad penè omnia principalia membra referatur. Vin' demonstrem? En unicum exemplum ex *Sennerto*: (salvis tamen l. 5. p. 1. manibus Viri de re Medicâ optimè quondam f. 1. c. 4. meriti) *Betonica* refertur inter Appropriata Capitis, Oculorum, Thoracis, Renum, Vesicæ, Uteri, Articulorum; E contrariò *Rosæ* & *Violæ* referuntur inter Appropriata frigida omnibus membris pro necessitate

urgente convenientia. An non hoc est ridiculum? Verum de *Facultatibus Medicamentorum* hæc dicta sufficiant.

CAPUT III.

De Medicamentorum Inventione & Collectione.

I.

AD Medicamenti alicujus dextram inventionem ambo conjungenda sunt media, Experientia & Ratio.

§. Equidem videri alicui posset labor hic planè supervacaneus, cum tanta hodie ubique prosteret farrago medicamentorum, ut omnino non sit opus nobis esse sollicitis de invenendis novis pharmacis; Imò vix, ac ne vix quidem, possibile erit, ut unus Medicus per omnem vitam, etiam ad senium usque protractam, omnia & singula medicamenta præscribendo in usum vocare queat. Verum enimverò ne hodieque destituamur hac scientiâ, quâ veteres fuerunt imbuti, invenendi nimirum medicamenta, aut judicandi dextrè de inventis, cum aliquando casu contingat, ut vel novus quidam & rarior affectus sese curandus offerat peculiare exigens remedi-

medium, vel antè pedes occurrat simplex aliquod, sive vegetabile, s. minerale, s. animal, de cujus facultatibus ex veterum monumentis nondum constet, vel etiam de veterum inventis dubium aliquod mentem nostram occupare possit, an in omnibus fides sit habenda ipsis? omninò non erit abs re, modum ritè investigandi medicamenta sibi probè perspectum reddere. Ad quem non minùs, quàm in omni alià re Medicà inveniendâ requiri duo media, *Experientiam & Rationem*, extrà omnem dubitationis aleam positum est. Hoc saltem quæritur: An non aliquando alterutrum horum ad inventionem alicujus remedii possit sufficere? Affirmativam quidem CL. Sennertus b. m. defendere non dubitavit, idque Aristotelis auctoritate nixus; Quin & hæc adjecit, *si ratio experientie repugnaret, potius experientie adherendum esse.* Verùm pace tanti viri sententia hæc veritati non videtur consentanea, iudice non tam memetipso, quàm B. C. Hofmanno, qui κατὰ πῆλόν dixit, quòd Ratio præstet Experientiam, ideò quia Medicus rationem colit duplici nomine, & quia invenit, & quia inventa confirmat, at experientiam uno tantùm, quia inventa confirmat. Imò ratio facit, ut medicamenta sint medicamenta, &c. Tantum verò abest, ut Aristotelis locus aliquid pro hypothese Sennerti faciat, ut potius

l. 5. p. 1.
s. 1. c. 22.
l. 8. phys.
t. 22.

Orat. I.
Isag. p.
46. seq.

Philos.
Altorf.
Disput.
XLVII.
θ. 20. seq.
de art.
sect. ad
Thrasylb.
c. XI.

tius manifestè appareat, virum aliàs doctis-
simum confundere *sensum* cum *experientia*.
Equidem prorsus verum est, quod *Arist.* di-
xit, *rationi tūc demum fidem esse habendam, si,*
qua demonstrantur, conveniunt cum illis, quae
sensu percipiuntur, rebus. Et si ratio quid
monstret, *sensus v. aliud, tūc sensui magis,*
quā rationi fidem esse tribuendam. (intellige
hoc in foro Philosophico, non Theologico)
Vide elegantissimam τὴ πένυ Dn. Piccarti
Disputationem de Criteriis scientiarum. Ve-
rū omninō differunt *sensus & Experientia.*
Ad *sensum* vel unica perceptio, unus actus
sufficit: *Experientia* verò est teste *Galeno,*
κατάληψις, τήρησις τῶν πλείστων κατὰ
τὸ αὐτὸ ἐωραμένων, comprehensio & observa-
tio eorum, quae pluries circa idem visa & nota-
ta sunt. Ne igitur limites instituti nostri
excedere velle videamur, hæc est nostra sen-
tentia, quòd, quemadmodum Ratio, quæ
sensu non fundata est, erronea & inutilis ha-
benda, indigna nomine rationis, potius
ἄλογία, aut *παράλογία* dicenda. Itā & Ex-
perientia absque ratione, qualis est casualis,
sit veluti beluina & irrationalis, & sic in Me-
dicinā insufficiens, fallax & rejicienda. Nun-
quam igitur in investigandis rebus medicis Ra-
tio ab *Experientia* separanda, sed hæc potius
semper cum illā erit ferruminanda, quemad-
modum elegantissimè de sensu ex *Mazonio*
locu-

ocutus est ibidem modò laudatus *Dn. Pic-* 0. 33.
artius b. m. Imò nec hoc dubitamus addere,
 rationem sine experienciâ, modò illa sensuum
 ide nitatur verâ, præferendam quandoque
 se experienciæ, præsertim alienæ, vel quæ
 aret verâ ratione.

II. Adminicula inventionis sunt
 Qualitates sensibiles externæ in me-
 dicamentis occurrentes, non sepa-
 andæ, sed conjungendæ.

§. Eadem plane est ratio, quæ fuit supe-
 rius in Semioticâ. Quemadmodum ad sta- p. 308.
 tum sec. & p. n. cognoscendum non fidendum seqq.
 esse monuimus uni signo, sed vel omnia, vel
 plura conjungenda diximus, ad quæ sensuum
 adminiculo pervenire licet: Ità & ad medio-
 rum pro utroque statu necessariorum inven-
 tionem non sufficit unicum *Φαινόμενον* &
 indicium, quod sensu innotuit, sed requirun-
 tur plura conspirantia vel omnia. Halluci-
 natos igitur hâc in parte arbitramur viros
 aliàs *πολυμαθεύς* *Andr. Casalpinum* & l. i. Med.
Greg. Horstium, quorum ille *κατὰ ῥητὸν* dixit: Fac. c. 4.
A saporibus certissima haberi facultatum in-
dicia, non solum primarum, sed & reliqua-
rum facultatum, licet & in seqq. colorem &
odorem quoque exponat: Hic verò solum D l. Phar-
saporem inter media illa inventionis propo- mac. §. 13.
suit, reliqua signa ab aliis sensibus desumpta seqq.
 omit. §. 14.

omittens ; nihilominus p. p. hanc cautelan
addidit, non nimium esse saporu tribuendum.
Cui bono, quæso, hæ obtruduntur tergiver-
sationes ? Nos potius denuò & hîc inculca-
mus illud aureum Galeni dictum : *Χρὴ πάντῃ
θεάσασθαι τὰ σημεῖα, καὶ μὴ πιστεύειν ἐν ἑνὶ.*

III. Qualitates visibiles, quæ inco-
gnitionem deducunt medicamenti,
sunt potissimum Color, Forma &
Figura.

§. Etsi hæc *Φαινόμενα* valde incerta esse
utrâque quod dicitur, facile largimur manu,
non tamen propterea penitus sunt floccifa-
cienda, præsertim si cum reliquis consora-
verint. Certè dictum *Hippocratis* de hu-
moribus : *Colorem respondere & testari de hu-
moribus in corpore contentis, nisi ad interiora
repserint ;* ad alia quoque præter hominem,
extendi posse, nullum est dubium. Demon-
strabimus signi hujus usum unico exemplo,
& quidem hodieq; notissimo. Rosas albas
esse debilioris facultatis quoad spirituosita-
tem & adstrictionem scripsit *Schröderus* in
Pharmacopœâ. Unde etiam ad oculorum
inflammationes corrigendas feliciori cum
successu Aqua è rosis albis destillata adhiberi
vulgo solet, quàm è rosis rubris aut incarna-
tis, ceu calidioris temperamenti. Neque
enim absurdum statim Tibi videatur, Rosam
dicere

c.1.

l. 4. cl. 1.
n. 284.

dicere calidam, quemadmodum hoc expresse
demonstrat *Casalpini d. l.* Scilicet homini l. i. c. 12,
temperato : Suavis enim odor, naturæ no-
stræ familiaris & ita temperatè quoque cali-
dus sit oportet. Idem de violis Martiis affir-
mare non veremur, albas esse haud dubiè im-
becillioris facultatis, cœruleis. Obiter mi-
randum, ingeniosissimum *C. Hofmannum* l. i. c. 30.
non attendisse hanc Colorum differentiam, & 41.
in Officinalib. cap. de Rosis & Violis, circà ex-
positionem facultatum. Quod forsitan ob-
ijci posset de Rosâ Mulcatâ sive Damascenâ,
eam, albam licet, fortioris tamen esse fragran-
tiæ ; ad id respondemus, quod sit exotica &
ita à soli coelique naturâ variari temperamen-
tum, licet colore conveniat cum nostrate.
Nihil aliud igitur ex hoc sequitur, quàm, so-
lum colorem non præbere certum indicium.
Formam & Figuram suum quoque conferre
ad inventionem medicamenti symbolū non
est negandum. Confirmavit hoc *Weckerus* in l. 4. c. 6.
Antidotario generali. Verùm quod tanta fides
ipsis sit tribuenda, quantā nonnulli Chymico-
rū, præsertim *Crollius*, iis affingere nō erubue-
runt, dum *Signaturas*, h. e. convenientias
quasdam quoad figuram & formam exter-
nam cum partibus corporis humani, nimis
extulerunt laudibus, & adhuc hodieque ex-
tollunt, illud nobis & vanum videtur &
ἀπίστευον. Licet enim illæ externæ signa-
turæ

turæ plantarum non sint fortuitæ, hoc tamen fortuitum esse credimus, quòd respondent quodammodo figuræ corporis humani & ejus partium. Ut taceamus, quot coincidunt nugæ in illis signaturis, cùm ratione figuræ, tùm coloris! Quæ enim convenientia inter herbam Trichomanes & Capillos? quæ inter florem Euphrasie & oculos? Vel
d. l. n. 5. ut cum *Helmontio* loquar: *Quid cum plenitide cognationis Chiromantica habet dens Apri, Sanguis Hirci, Virga Tauri, Fimus equi vel Herba Bellis? aut quam habent invicem signaturam ista simplicia?* Ita quoad colorem quæ est signaturæ ratio inter colorem flavum vel aureum & Cor? Dicis: quia Cor respondet Soli, quod denotat aurum. Sit ità: An non Thora Waldensium, Napellus, Doronicum fol. plantaginis, Ranunculus, Aconitum hyemale & plura alia aureo & flavo nitent colore? Egregia me hercle cordialia medicamenta,

scilicet ut retrò rusticus arma gerit.

IV. Sonus quoque ad dignotionem quorundam medicamentorum, metallicorum præsertim, & mineralium quodammodo facit.

§. Licet planè omiserint & neglexerint Medici hunc signorum fontem, non tamen penitus esse contemnendum existimamus.

Quis

Quis enim in metallorum notitiâ adeo erit hospes, ut ignoret, argentum v. g. alium edere sonum, quàm plumbum aut cuprum, aut stannum, & quòd adulterata sono abs legitimis facillè discernantur. Ità lapis *Aëtides* dignoscitur ab aliis lapidibus sono: Est enim in ejus meditullio cavitas, in quâ velut in utero alium lapillum conceptum sortitu manifestè quassatus prodit, verbis *Andreae Chiacci* in *Museo Calceolariano*. Jungantur *C. Hofmannus* in *Paralipomenis Officinalibus*, & *Schröderus* in *Pharmacopœiâ*. scilicet. 3. p. 320. c. 79. l. 3. c. 8.

V. Odorum quoque varietas haud parùm confert ad inventionem medicamentorum.

§. Nemo hoc in dubium vocabit, nisi qui planè ἀναίσθητος fuerit. Interim rectè etiam *Galenus* scripsit: ἅπασαν τὴν φαρμάκων δυνάμειν ἀπ' αὐτῆς ἐξ ὁσμῆς τεκμαίρεσθαι: Non tutum est de omni medicamentorum facultate ex odore firmiter velle testificari; Cùm non omnia graveolentia naturæ nostræ sint proficua: multi namq; moschi offenduntur odore, qui tamen inter ceteros merito cēsetur esse gratissimus; verbis *Wekerii*; nec omnia graveolentia naturæ adversa v. g. Castoreum etsi foetidissimum, naturæ non est inimicum: Quicquid sit, propterea tamen odores in medicamentis inveniendis non sunt negligendi; Imò quod

ad medicamentorum vires attinet, & melius olfactu, quàm visu dignoscuntur, quamvis neutrum signum sit sufficiens & infallibile. Hoc certum est, ea quæ odorem emittunt, tenuium esse partium, & spirituosæ, alia tamen aliis puriora impuriorave. Inodora contra *πραχυνεργη*. Plura de dignotione medica-

l. i. à c. 12.
ad 16.

mentorum per odorem legis apud *Aur.*
Casalpinum de medic. facult.

VI. Sapor reliquis signis qualitatum sensibilium palmam in inventionem medicamentorum facile præripit.

§. Licet hoc lubentes volentes concedamus, propterea tamen minimè sequitur, ergò est sufficiens signum, aut infallibile. Non illud, quia dantur res inter medicamenta, quas ne quidem gustare tutum est; v. g. venena; alia, quas meritò abhorremus, v. g. stercorea & fimus. Non hoc; quia dantur dulcia, quæ tamen sunt diversissimarum facultatum: Ità & amara. Vidit hanc incertitudinem significandi è sapore *Helmontius*, unde gravius invecus est in Galenicos more suo, dicens: *Schola per sapes sive gustus introitum ad simplicium scientiam promiserunt. Per acre, amarum, salsum, dulce, adstringens, acidum & insipidum calores & frigora se demeriri tanquam proprietatum cunctarum opifices. At superba ostentationes effectus*
ridet

ridicula facta sunt, &c. At suo quandoq, loco
ostensurus, Scholas facultates rerum nondum
cortice tenui adspexisse, ideoq, seminalium pro-
prietatum fontes prateruisse. Hinc haud per-
peram excogitavit specificum saporem, quia
formâ uniuscujusque simplicis specifica &
propriâ dependet, qui licet non possit ver-
bis exprimi, reverâ tamen occurrit. De quo
itâ scripsit: Tandem est rebus singulis specifi-
cus sapor, qui proprietatem docere deberet, si
quid aliud externorum signatorum. Est nem-
pè prater acuitatem Cinamomo peculiari gra-
tia in sapore, quam in ullo vix prætereâ simpli-
ci reperias. Sic Gentiana, Enula campana &c.
prater communes amarores specificum saporem
habent, qui subter regulas, ob singularitatem
propriam quorumcunq, simplicium redigi
nequit, solusq, proprietatum singularium
est accusator, ut & distinctor. Hæc sanè
non sunt à vero aliena dicta: Cæterùm quod
Casalpinus & Horstius naturam variorum sa-
porum ex principiis Physicis deduxerunt,
extrâ oleas nobis vagati esse videntur. Hoc
enim veluti præcognitum in Medicinâ præ-
supponitur. Placet verò, quòd hic in specie
saporum differentias ex salium diversis spe-
ciebus exposuerit, quatenus sal habetur prin-
cipium corporum mixtorum sensibile con-
stitutivum. Displicet, quòd saporum spe-
ciebus, quales sunt, dulcis, austerus, acerbus,

n. 161

d.l. à c. 40
ad 12. d.
Disp. à 6.
14, ad 250

acidus, amarus, acris, salsus, insipidus, etiam
addiderit pinguem, unde jam olim *Notis pri-*
vatis animadvertimus in illam sententiam
l. i. simpl. cum *Galeno* potius statuentes: *λίπαρον ὁ-*
fac. c. 36. *δὲν προσήκοντα τῇ γεύσει* pingue ad gustum
fin. nihil attinere. Est enim potius modus ipsius
substantiæ, quàm saporis qualitas, cum nec
definitio saporis recepta ei competat: Neque
enim pingue generatur ex sicco terreo in hu-
mido aqueo, sed potius in oleoso & sulphu-
reo suam existentiam & consistentiam habet.
Per *insipidum ἄπαιον* non privatio omnis
saporis intelligenda est, qualis est in re-
bus insolubilibus & durioribus v.g. au-
ro, argento, gemmis integris; sed potius
τὸ μέσον ἐν τῇ ποιότητι πρὸς τὴν γεῦσιν μη-
δεμίαν ἐμφαίνον ποιότητα, μήτε γλυκύ-
τητα, μήτε ὀξύτητα, μήτ' ὀξύτητα, μήτε
πικρότητα, &c. media quaedam species sapo-
ris, nullam præ se ferens qualitatem excessi-
vam, neq. dulcedinem, neq. acerbicatem, neq.
aciditatem, neq. amaritatem, &c. sicut rectè
l. 4. S. fac. descripsit *Galenus*: Qualis sapor est in aqua.
c. 4. Unde & *Aqueus* dicitur, teste *Casalpino*. Fun-
d. l. c. 8. damenti generalis loco notasse sufficiat, tem-
peratum significare saporem dulcem; in cali-
ditate excedere magis minusve, quæ sapo-
rem salsum, amarum, acrem offerunt; in fri-
giditate, acida, austera, acerba, insipida.

VII. Tactiles etiam qualitates ad inventionem & dignotionem medicamentorum multum facere queunt.

§. Profectò mirandam & omninò Medicis vitio vertendum, quòd plerique hunc fontem significativum omiserint, non minùs ferè proficuum, quàm saporem, cùm ex hoc de variâ medicamentorum conditione constare possit, præsertim, si collectivè sumantur *Tactiles qualitates*; quales sunt: Caliditas, Frigiditas, Humiditas, Siccitas, (intellige actu secundo tales) Durities, Molities, Craffities, Tenuitas, Densitas, Raritas, Gravitas, Levitas, Lentitudo, Friabilitas, Lævitas, Asperitas, quas omnes sigillatim exposuit *Weckerus*. Sanè, quòd *Urtica* sit multum tenuium partium, testatur, quòd pruriat cutis, quam attingit illa, verbis ipsius *Galenii*. *Ἀκαλήφην λεπτομερὲς εἶναι μαρτυρεῖ τὸ κνέϊσθαι τὰ μορῖα τῆς σώματος, ὧν προσψαύσει.* Ità haud perperam de *Tussilaginis* temperamento minùs calido & vi expectorante ex ejus molitie vulgus etiam judicat. Ut taceam mineralia, quæ optimè etiam tactu dignoscuntur.

IX. Tandem in omnibus, quæ ad inventionem medicamentorum spectant, prudentia adhibenda est Medico.

§. Quamvis hactenus exposita signa omnia sint aliquando fallacia, fortassis etiam collectivè sumta, nisi de temperamenti specifici proprietate jam jam constiterit, nunquam tamen imponent Medico prudenti. Consistit autem illa prudentia in verâ conjunctione utriusque medii superius commendati, *Experientiae & Rationis*. Neque enim prudentiam solum universalem esse, sed & singularia scire oportere, quorum prius spectat ad rationem, posterius ad experientiam; jam dudum docuit *Aristoteles in Ethicis*. Debet autem *Experientia* non esse casualis aut fortuita, multò minùs ficta, sed in quâ manifestus medicamenti effectus colligitur optimè consideratis tribus, efficiente, subiecto patiente, & agendi modo ac tempore, verbis

D.L. §. 23. *D. Horstii.* De ratione jam suprâ dictum, eam niti debere sensuum, sed ritè se habentium, non vitiatorum, fide. Addimus nunc, nec debere esse præconceptis opinionibus turbatam. Falluntur igitur & fallunt alios nostro iudicio nonnulli Medicorum nobis haud ignoti, qui noviter à se inventis vel simplicibus vel compositis nimium tribuentes, ubicunque, quibuscunque adhibere non verentur. Non minùs hallucinantur ii, qui omnem novis medicamentis denegantes fidem nimium antiquis inhaerent remediis, ingratoribus quandoque & incommodioribus.

bus. In specie circa inventionem evacuan-
tium, imprimis fortiorum, observetur, ut
cautissima sint eorum tentamina, potius in
brutis, quam in hominibus, prius instituen-
da, ne per aliorum mortes experimentum fa-
ciendo ignominiam magis, quam gloriam
Medicus aucupetur.

IX. Collectionem medicamen-
torum ritè instituendam usu magis,
quàm præceptis, addiscere oportet.

§. Quamvis colligere & asservare, præpa-
rare & componere medicinas propriè
loquendo non sit munus Medici ἀρχι-
τεκτονικόν; neque mihi unquam arriserit,
salvo tamen aliorum iudicio, mos à non-
nullis Medicis receptus, dum artis Pharma-
ceuticæ exercitium cum arte principe con-
junxerunt: Etenim, si, cogente Adraſteâ,
dicendum quod res est, extrà casum necessi-
tatis, nil nisi Φιλαργυρίαν sapit. Ratio-
nes & authoritates quas afferre solent, nobis
non videntur tanti roboris, ut evincant,
interesse reipublicæ, ut medici non solum tole-
rentur, sed & magnis honoribus afficiantur, qui
unâ eâdemque operâ & Medici partes tueri &
ministri vices subire nōrunt. Non rationes,
inter quas prima est antiquitas & ius præscri-
ptionis, dum & antiqui medici simul & con-
suluerunt & fecerunt medicinam. Ad hanc

D. D.
Rolfink.
Art. Chy-
mic. l. 1.
c. 13.

respondetur, planè esse disparè rationem inter veteres Medicos & modernos: Illis n. Medicina fuit adhuc in principio, & ad tantam eminentiam nondum evecta; Quamprimùm verò acquisivit debitam dignitatem, ministris, exceptà necessitate, operas medicamenta parandi & Chirurgiam adhibendi reliquerunt. Ut taceam, veteres ad utrumque præstandum facilius potuisse pervenire, vel sibi metipsis attribuisse, quod per ministros, Pharmacopolas & Chirurgos, peregerunt. Quis enim sibi persuadere patietur Hippocratem, Galenum aliosque principes artis destitutos fuisse ministris? Altera ratio ab utilitate in agros redundante desumpta est, quòd ex hac conjunctione salutis ægrorum optimè consulatur & commodis. Quid si ad hanc rationem dicerem, eam esse *per se* *magis* *utro*? Quod si enim artis Pharmaceuticæ peritus, seu minister Medici, ritè paraverit pharmaca, an non eadem salus speranda & expectanda? An non eventus salutaris à methodo potius medendi dextrè applicatà primariò dependet? Tertia utilitatem medicorum respectu extollit, dum & eminentiam & existimationem ejus elevat, se ipsemet præparaverit medicamenta. Optimè fecit Vir celebratissimæ famæ, quod verbo ulus sit *elevare*, quod frequentius imminuere, derogare, quàm augere & extollere significat. Quòd verò

erò exiguum aut nullum in famæ Medici In-
 rementum redundet commodum, si ipse
 extrà necessitatis casum manum medicamen-
 s conficiendis admoveat, quin potius in-
 ens damnum & detrimentum haud rarò se-
 uatur, reservabo in alium locum & tempus.
 publico quodam exercitio ξυὼ θεῶν illud ob-
 culos positurus. *Authoritates duas, Liba-*
rii Medici Chymici celeberrimi & Gale-
ni, quod attinet, neutram probare id,
quod intenditur, judico. Non hæc,
quia ipse Galenus comparatione Medici
um Imperatore militari & gubernato-
re navis nihil aliud haud dubiè innuere
voluit, quàm casum necessitatis, ex-
trà quem nec Dux belli, nec navis, serviles
perficiet operas. Nec illa; cùm dentur
etiam pharmacopœi, qui virorū solertium &
ab omni industriæ peritiæq; laude instructo-
rum titulo gaudere debent ac possunt, etiam-
si non sint ἀρχιτεκτονικοὶ Medici: Quòd
verò sibi locum quoque inter peritos Φαρ-
μακοποιὸς optaverit, exinde non sequitur
reipublicæ interesse, ceu summè necessari-
um, ut Medici simul sint Pharmacopœi.
Multò minùs sequitur ex eo, quando dixit
non satis esse, in Chymicâ contemplatione
versari, sed etiam praxin ipsam requiri.
Verùm hæc dicta sunt οὐλῆς ἀπάνευθεν.

Redeundum mihi est in viam. Tamen igitur Medicus ipse non necesse habeat exercere artem *Φαρμακοποιικήν*, nihilominus ut sciat, num Pharmacopœus munere suo dextrè fungatur, ne præter omnem expectationem fine suo frustretur, opero omninò pretium est, ut & ille notitiam opportunè & ritè colligendi, asservandi, præparandi & componendi medicamenta reddat familiarem. Et hanc non tam præceptis generalioribus, quàm frequentiori visitatione Officinarum medicinarum facile poterit comparare. Attamen non erit abs re generale notasse præceptum, quod ex J. B. Helmontio libet proponere, ut obiter discas verissimè de hoc Authore judicasse

epist. ad
Nester.
48.

κεμπύκτατον Th. Reinesium: Certè non debent Schola ejusmodi ἡγεῖσθαι ἢ ἀλειψύναι
silenzio transmittere, neq, tamen fastidiosè aspernari, si quid salutare monuit. Ità verò Helmontius dicto Pharmacopolii loco: *Quæ simplicia deligenda sint in statione, quæ in sui vigore sunt, hoc Scholis, rusticis & mihi est commune. Semina nimirum, dum prope modum sunt arida: Caules verò & folia, dum succulenta pleno cruore madent: Radices quoque, dum viribus tument, nondum generando & coquendo exantlata sunt, sed multà jam quiete saturæ, expergefæcto Archeo germinascere meditantur. Alii suadent autumnum:*

go plerunque amo ver: quod in Polypodio,
 Brionia &c. expertus didici. Jungatur Anti-
 lotarium generale Wekeri, quamvis hic in ra-
 licibus colligendis autumnum commendet, l. 1. spar-
 Verum nobis Helmontii hac in parte placet sim. & 41
 ententia ob rationem ibidem additam: Ete- c. 14.
 rim, inquit, succus herbarum est cruor, qui
 magis magisque maturatus vel cogitur in se, vel
 in fibrarum naturam desinit, vel saltem de-
 fungitur, dum vis vitalis de propagando semi-
 ne (quod fit plerunque autumnno) meditatur.
 Antequam dimittamus hoc caput, notan-
 dum & hoc est, ut Medicus probè discat dis-
 cernere nugas & superstitiones à veris colli-
 gendi medicamenta attributis & circum-
 stantiis. Nugas dicimus, quæ siye obser-
 vantur, siye omittuntur, nec prosunt, nec
 nocent; v. g. quando vulgò præcipiunt
 effodere radicem poeniæ maris contrà epi-
 lepsiam è terrâ mediante auro. Experien-
 tia enim docuit, ferro etiam effossam pro-
 fuisse, modò tempus opportunum fuerit ob-
 servatum, in quo radix fuit in suo vigore,
 quamvis neque hoc semper queat observa-
 ri; nec tamen omni caret effectu. Inter
 nugas & ridicula meritò quoque refert Hel- d. l. n. 7.
 montius signorum Zodiaci observationem à
 vulgaribus Astrologis commendatam; & re-
 ctè eam rejicit, dicens: Apage cum nugis
 istis. Seminibus herbarum insunt proprieta-

res, non autem Cælo vel Stellis. Exoleta sunt
Astrorum vires, quæ caloribus, frigoribus, &
complexionibus, veteri fabulâ, adfictæ stete-
runt. Multò enim magis differunt stella, quo-
cunq, sumantur modo, à plantis, quàm herbe
à nebulis & pruinis, vel pisces à gemmis pre-
ziosis. Elenchus itaq, esto, effectus causis tri-
buisse, quæ nihil prorsus causæ simile in se possi-
dent. Id vel vigilem somniare est, si tale cre-
diderit, vel prorsus propriâ putatione, eva-
gari in dementiam. Hactenus Helmont.
Quamvis verò nos nolimus penitus rejicere
omnem Luminum cæli, præsertim majo-
rum, efficaciam in inferiora, manifestè ta-
men nugatorium esse non veremur affirma-
re, quando signis Zodiaci, quæ à nudâ ho-
minum impositione dependent, & quotidie
quoad nomina illa possunt, si libet, im-
mutari, vis quædam peculiaris in vegetabi-
lia, mineralia & animalia attribuitur v.g. Arie-
ti vis cephalica, Leoni cordialis &c. unde
radicem pœoniæ, Sole vel Lunâ in signo
Leonis existente, colligere solent. Supersti-
tiones sunt, quæ magicam præ se ferunt im-
pressionem aliquam virtutis. v.g. Quæ vul-
gus observare solet in colligendo Fraxini
ligno ad consolidanda vulnera, vernac.
14. cl. 1. Wundholz / & notavit Schröderus in Phar-
m. 148. macopœiâ. Ità quòd carbones in festo S. Jo-
hannis quarantur ad radices Artemisiæ, uno
verbo

erbo superstitio est, teste C. Hofmanno & Tra- L. 2. offic.
in *Historia Stirpium*. Et quis omnes su- c. 22. §. 4.
erstitutiones numeraret, quæ circa Verbena, l. 1. c. 113.
Hyperici, Sideritidis aliorumque simplicium
collectionem occurrunt, & quibus Seducor
e Spiritus optimas Dei creaturas conspurca-
it, verbis dicti Hier. Tragi? Nobis ad alia
t properandum.

CAPUT IV.

De Medicamentorum Pra- paratione & Compositione.

I.

PRæparationes variæ cum ad sim-
plicia, tum ad composita medi-
camenta sunt necessaria.

§. In vestibulo hujus capitis statim **Te**;
Φιλία, ablegamus ad alios Authores,
qui prolixius varios medicamenta præparan-
di modos antiquiores & recentiores tradi-
derunt & exposuerunt, inter quos nominâs-
se satis sit *Wekerum*, (a) *Sennertum*, (b)
Horstium, (c) *Schröderum*, (d) *Rolfinkium*, (e)
Neque enim nostrarum est partium, omnia
ex illis compilare, præsertim cum dictis Au-
thoribus non commodè in cursu Tuo Medi-
co carere queas. Sub præparatione com-
preh

prehendimus quoque compositiones leviores, quæ solius conservationis gratiâ fiunt, v. g. simplicium cum saccharo aut melle Conditura & Confectio, Incrustatio, Destillatio, Maceratio, &c. *Necessitas* respicit vel modò dictam conservationem; cùm enim non omni tempore simplicia recentia haberi possint in promptu, necesse est, ut artis operâ ità præparentur, quò nullo non tempore iis uti commodè liceat. Huc pertinet, Exiccatio herbarum, florum, radicum, Succorum Inspissatio &c. vel meliorem actuationem & feliciorem operationem, quando vel heterogenea remonentur, vel nimis densa & solida in minores particulas dissolvuntur. v. g. Extractio, Destillatio, Pulverisatio, Purificatio & plures aliæ.

(a) Antidotar. Gener. l. 3. ferè per totum. (b) Institut. Med. l. 5. part. 3. sect. 1. & 2. per plura capita, (c) Exerc. Pharmac. Disp. VII. (d) Pharmacop. c. 14. (e) Chymicæ in artis formam redactæ l. 2. integro, qui potissimum operationes Chymicas continet.

II. Dividi possunt modi præparationis in Leviores vel Crassiores, & Difficiliores sive Subtiliores.

§. Sufficiat nobis hâc vice distinctio unica, licet nec aliorum Authorum alias aspernemur divisiones: Qualis est illa *Horstii* in 10. seqq. *præparationes*, quæ concernunt medicamenti dis-

ti dissolutionem, & apparentem destructionem, & quæ ejusdem novam regenerationem aut exaltationem spectant. Ad quam etiam inclinatur *D. Rolfschius* ad *διάκρισιν* & *σύνθεσιν* omnes præparationes referens. *Defumimus* v. nostram distinctionem ex *Wehero*. Leviores, quæ & Galenicæ ad differentiam Chymicarum operationum dici possunt, susque deque habens solam Spagyricam præparandi rationem summis extulit laudibus *Helmontius*. Verum, ut taceamus ipsam Spagyricam sive Chymiam non posse carere levioribus etiam præparandi modis; profectò tantæ non est auctoritatis ille novator, ut possit vel minimum famæ *Hippocrati* derogare aut *Galeno*, (quorum illum quidem passim in scriptis suis summis est prosecutus ipsemet laudibus) aut aliis Medicinæ principibus antiquioribus, qui sine dubio non pauciores, quin multò plures felicissimè curarunt ægros, quamvis nec Tincturæ, nec Magisteria, vel alia Chymica subtiliora ipsis perspecta aut usitata fuerint medicamenta. Profectò non à vero ablu- dit & hac in parte circa Pharmacopœiam vulgarem & Chymicam suprà laudati *Reinesii* τὰ νῦν ἐν ἀγίοις iudicium: Sunt etiam multa ejusmodi, quæ cum principiis usitatis & præceptis facile censitari possunt, tanquam

sub.

l. 2. Chy-
miæ c. 2.
seqq.

A.G. l. 3.
à c. 6, ad
48.

Pharma-
copol. n.
18.

d. ep. 48.

subordinata, & propterea omnia vetera non
 quasi ictu convellere posse, presumere temerarii
 hominis potius est, quam prudentis & com-
 munit boni serio studiosi. Satis etiam quan-
 doque nota sunt ardelionum Paracelsicorum,
 τερθρόων, somniatorum, & mirabiliorum ar-
 tes: promissorum nimirum vani sunt plerique,
 & cum inaudita prestare posse videri velint,
 cum in rem ipsam ventum est, vel infra Ga-
 lenicorum profectus subinde consistunt, vel per
 mortis experimenta agentes cum morbis ipsos
 agros jugulant, &c. Cæterò, quòd *Wekerus*
 subtiliores præparandi modos solum ad De-
 stillationum varias species restrinxerit, con-
 donandum ipsi erit, cum nec ipsi Chymia sa-
 tis perfectè cognita fuerit. Pertinent verò
 eò plures alii adhuc modi: v. g. Sublima-
 tio, Præcipitatio, Circulatio, Amalgamatio,
 Cohobatio, Cæmentatio, &c. De quibus
 vide sis laudatos authores. Tandem neq;
 hinc reticenda penitus erit industria *D. Joh.
 Zuvelferi*, qui in *Animadversionibus ad Phar-
 macopœiam Augustanam* plures etiam circà
 præparandi modum detexit errores & cor-
 rexit, ità ut Fama ipsius etiam post mortem
 perennet & impofterum perennatura sit.
 Verùm an non in quibusdam etiam nimis
 diligens nodum, quod dicitur, in scirpo
 quæsiuerit, scrupulumque moverit, ubi nul-
 la dubitandi fuit necessitas, nolumus jam
 disqui-

disquirere, quamvis non esset adeò difficile demonstrare: At ne videar mortuo insultare, missis his ad alia transibimus.

III. Compositiones medicamentorum omninò sunt necessariae & utiles.

§. Per *Compositionem* non tam illam crassam confusionem & coacervationem multorum simplicium intellectam volumus, quam veram artificiosamq; mistionem & unionem diversorum medicamentorum mediante fermentatione à se invicem temporis morâ alteratorum; licet & priorem, nec non eam, quæ fit ex similibus, minùs quidem artificiosam, quia usu convaluerunt, sinendam esse cum C. Hofmanno existimemus. *Necessitatem* l. 5. l. M. & *utilitatem componendi medicamenta* jam dudum ità demonstrarunt veteres & recentiores Medici, ut iterum præfractæ temeritatis notam incurrat Helmontius, dum d. l. n. 5. *pro omnium morborum sanatione simplicia in sui simplicitate sufficientia esse credens, inq; in solis perfectam curam collocans omnia composita & propter hæc ipsa quoque Dispensatoria rejicere & nihilipendere non est veritus.* Equidem lubentes volentes largimur, multadari composita, præsertim magistralia, adeò inconcinnè & confusè efficta, qualia præter alia à *Præct. Curiens. Brebisio* ordina-

ta ad *Jessenii Judicium de Sang. emissio* in notis adduximus, ut potius explodenda, quam prolixâ animadversione & refutatione digna sint; Nec inficias imus, plura composita præter necessitatem esse excogitata & adhuc quotidie excogitari. Verum an propterea omnis compositorum usus erit in dubium vocandus? Iterum dicimus, *μη ὁρῶν τὰν*. Profecto sex necessitatis & utilitatis componendi medicamenta scopi firmo stant adhuc talo, quos proposuit ὁ *Ἰωάννης C. Hof-*

1. 5. I. M. *mannus*: 1. Excedentis facultatis refrenatio. 2. Imbecillioris medicamenti exaltatio. 3. Malignæ qualitatis correctio. 4. Insuavitatis emendatio. 5. Actuationis celerioris & felicioris promotio. 6. A putredine & corruptione conservatio. Verum si quis vellet, facile etiam ad quaternarium reducere posset numerum, tertium cum primo scopo & quintum cum secundo conjungendo. Præter hos scopos respectu medicamenti non floccifaciendos est adhuc potior ratio urgens compositionem pharmacorum respectu nostri, sive subjecti, scilicet massæ sanguinæ mixta heterogeneitas, quæ ab uno simplici non semper potest corrigi, licet quibusdam ita videatur, quemadmodum in Cacochymia maligna Scorbutica, Gallica, Pestilente observare licet. En clarissimis

ver-

verbis suffragantem *D. Willis*, dum in pestis
 curatione ita de alexiteriis pharmacis scribit: *Ex his remedia quedam simplicia commendantur*, ut sunt *Ruta*, *Scordium* &c. tamen longe potissima habentur, qua sunt compositiora, &c. Ratio forte est, quod plurima simul posita massam exhibent, cujus diversimoda particula longa digestionem exaltata majorem in sanguine & humoribus nostris fermentationem cient. Nec te movent, quod dubitative hæc protulerit: Ratio enim in se sat firma existit, ad indicationes veræ methodi medendi quadrans. Quod si enim dantur morbi compositi ex causis complicatis, ceu indicante mixto oriundi, quidni & liceret, imò necesse esset, indicata quoque conjungere, quæ sunt medicamenta? Verum
ἄλλοις ἀποδίδωμι.

Ex de febrib. c. 13.
 p. m. 236.
 237.

VI. Ad veram Compositionem medicamenti requiruntur sequentia. Basis, Juvantia, Corrigentia, Conservantia, & Modus conjungendi.

§. Alii aliter numerant: Nobis ita visum fuit recensere. Per *Basin* intelligitur illud simplex, quod in composito prærogativam obtinet in virtute vel facultate. V.g. In speciebus *Diacinamomi* dictis *Cinamomum* est basis, quia & copiâ & virtute reliqua antecellit ingredientia. Circà hanc quaeritur I.

Bbb 2

An

d. l. §. 6. An Basis semper sit unica, an verò aliquan-
do multiplex? Posterius affirmat *Horstius*
ex *Fallopio* & *Capivaccio*, Basin aliquando ex
pluribus constare simplicibus. Quamvis
autem parum referat, utram quis velit de-
fendere sententiam, nos tamen ferè incli-
namus ad affirmativam prioris membri, ideò,
quia licet plura simplicia in eâdem quantita-
te reliqua ingredientia excedant, inter se
tamen quoad virtutem discrepabunt, ut ità
unum altero sit fortius, quod baseos nomi-
ne venire potest, reliqua v. sub Juvantium
titulo comprehendi debeant. v. g. In spe-
ciebus *Diahyssopû*, Hyssopus, Iris, Thymus,
Piper in unâ eademque quantitate concu-
runt, non tamen invicem conveniunt in fa-
cultate, sed vel Piper nostro iudicio, vel
Hyssopus baseos prærogativam sibi vendi-
cabit; reliqua verò Juvantia dicenda erunt.
II. An à Basi semper denominatio Com-
positi petatur? Negatur: Sæpè enim ab
alio simplici ingrediente vel propter rarita-
tem, vel propter pretiositatem, vel aliâ de
causâ nomen suum acceperunt medicamen-
l. 4. fan. ta. Ità *Galenus* suas species *Diacalamintbes*
tu. c. 7. vocavit pro lubitu, in quibus tamen Cala-
mintha montana minimè Basis dicenda, cum
in minimâ dosi ingrediatur. Juvantia sunt,
quæ Baseos efficaciam potissimùm promo-
vent. Huc quoque pertinent *Dirigentia*,
non

non ad nutum Medici talia , ità ut possem
dicere : *Tu eas ad portas hepatis , tu ad lie-* Gal. in
nem , tu ad binos renes , tu aliò &c. Quæ nulla princ.
sunt : *Medicamenta enim non utuntur ratione,* LL. de
neq; audiunt imperium Medici ; sed quæ sunt C.M.S.G
vel Appropriata , eo scil. modo , quem suprà Hofm. l.
exposuimus ; vel Vehicula , qualia sunt , Vi- §. c. 55.
num , Aqua , Mulsu , Acetum , &c. Ultraque §. 7.
enim juvare basin in operandi felicitate nullū
est dubium. *Corrigentia* sunt , quæ excessivam
Baseos vel etiam Juvantium , aut malignam
qualitatem attemperant & infringunt , ut ,
dum frigefacientia nimiū calidis ; aut pur-
gantibus fortioribus v. g. Scammonio Tra-
gacantha aut Gummi gotte Macis adduntur.
Perperam hæc corrigentia cum Juvantibus
permiscuit *Horstius*. *Conservantia* potiùs ad d. l. §. 7.
præparationē , quàm ad ipsam compositionē
spectant. Eorum materiæ sunt Saccharum ,
Mel , Aloë , Mucilagines , Oleum , Cera &
forsan alia , quorum quædam etiam Dirigen-
tium & Juvantium vices simul sustinere pos-
sunt. De quatuor hætenus expositis com-
positionis requisitis notandum , non necesse
esse , ut in omni composito semper concur-
rant , præsertim in Magistrilibus , sed suffi-
cere aliquando duo , aliquando tria , v. g. in
Decoctis statim sumendis non opus est Con-
servantibus. Ità pulvis Gialappæ aliquando
cum solo Tartaro Vitriolato aut sale prunel-

P. 17.

mellæ junctus exhibetur, & ita Basis cum ju-
vante miscetur, aut Manna in cerevisiâ, seu
vehiculo juvante, dissoluta propinatur. Sed
an non aliud adhuc requisitum addi deberet
seu necessarium, nimirum *Suavitatem consi-*
liantia, Græcè ἡδύσματα? Resp. ea vel sub
corrigentibus vel sub juvantibus compre-
hendi posse. *Quæ n. cum voluptate assu-*
muntur, ea à calore nostro facilius & felicius
in actum deducuntur. Vid. *Supplementum*
nostrum ad Orat. Il. Isagog τῶ μαχαρίτη
Cass. Hofmanni. Tandem quod *Modum*
componendi concernit, ille præceptis gene-
ralibus comprehendere aut doceri nequit, sed
vel crebrâ exercitatione addisci, vel peritiz
Pharmacopœi committi debet. Hinc plerun-
que formulis subscribi solet. *Misce vel*
Compone s. a. vel l. a. id est, secundum ar-
tem, vel lege artis. Quando verò nibilo-
minus vel ex ignorantia vel ob incuriam sive
Doctorum sive Pharmacopœorum multi
adhuc remanserint errores, circa modos
componendi officinalia in Dispensatoriis,
eos quoque optimè & feliciter emendavit
suprà laudatus D. Zuvelfferus in *Pharmac.*
August. Reformata, ut & *Appendice*, quæ
scripta, sæpius cum judicio tamen, legen-
da & relegenda, novis præsertim Medi-
cis commendamus.

V. Cùm ad præparationem, tum
ad

ad Compositionem multis opus est
mediis externis, five Instrumentis.

§. Libet tantum pleraque, si non omnia,
nominasse, ut termini innotescant, &
quidem ex *Wekero*. Suntque vel *Naturalia* : ut Radii Solares, Ignis, Aer, Aqua,
Terra, Arena. Vel *Artificialia* : Fimus,
Lutum, Cineres, Cultri, Limæ, Mallei, Pi-
læ, Mortaria, Pistilla, Spathulæ, Cochlea-
ria, Cribra, Colatoria, Ahena, Ollæ, aliaq;
Vasa fictilia, vitrea, metallica, in specie ad de-
stillatione pertinentia, Cucurbita, Capitellum,
Alembicus, Recipiens, Retorta, Refrigerato-
ira; Item Torcularia, Fornaces, Craticulæ,
Tabulæ, Mensæ, Formæ, &c. quorum omnium
descriptiones in dicto Autore, ut & aliis legi
poterunt, cum propriè huc non pertineant.

VI. Compositiones Medicamen-
torum quædam sunt Usuales, quæ-
dam Magistrales.

§. Dudum recepta fuit à Medicis hæc di-
stinctio medicamentorum in *Officinalia* five
Usualia & *Magistralia*, ut propterea mirum
sit, & reprehensionis notam incurrat, quod
Gerhardus Blasius eam proprio motu turbare
& invertere ausus sit, in *Medicinâ suâ Gene-*
rali, *Magistralia* appellans, quæ in *Officinis*
parata asservantur; & *Extemporanea*, quæ
nos *Magistralia* diximus & in rem præsen-

Part. II.
L. 7. part.
2. sect. 2.
subf. 2. p.
mih.; 46.
in 12mo.

rem à Medicis præscribuntur. Quis, quæso, ipsi hanc dedit potestatem pro lubitu invertendi & mutandi significationes nominum

3. Simpl. hætenus receptas? An non legit illud Galeni:

Fac. 12. ἡ τῶν ὀνομάτων χρησις παρεχθεῖσα καὶ τῇ

l. 1. de dif. τῶν πραγμάτων ἐπιταράττει γνώσιν. Nomi-

resp. c. 2. num usus turbatus & rerū perturbat notitiam.

Et alibi. εἰ τις τῶν ὀνομάτων συνηθέων ἢ κυρίων καταφρονεῖ, μήτε κυρίως μήτε σαφῶς ἐρμηνεύων. Si quis nomina recepta

ἑρῶτα despexerit, is neq, propriè, neq, perspicuè doceat. Retineamus igitur receptam

distinctionem, per officinalia intelligentes, quæ jam in publicum Officinæ usum intro-

ducta sunt. Per Magistralia verò, quæ quotidie, necessitate curationis exigente, à Ma-

gistris artis Medicæ præscribuntur, quemad-

Disp. IX. modum recte descripsit Horstius. De his no-

9. 1. tetur, quædam eorū aliquando progressu tem-

poris fieri Usualia sive Officinalia. Unde vix Pharmacopolium vel pergula medicamenta-

ria erit, in quâ non occurrant formulæ medicamentorum ab hoc illóve Medico ordi-

nario ejusdem loci noviter introductæ: quædam verò semper manere Magistralia, ut

sunt Clysteres, Pessi, Emulsiones, Juscula alterantia, &c. Verum νυνὶ, ἑτέρων κατε-

πειγόντων, μεταβησόμεθα.

C A P U T V.

*De Medicamentorum Dosi
& Præscriptione.*

PRO rectâ & salutari applicatio-
ne Medicamentorum quantitas
sive Dosis singulorum investiganda
& probè addiscenda est.

§. Cùm non latis sit invenisse aut deno-
minasse remedia, sed & dextra applicatio &
modus utendi in singulis individuís à Medico
requiratur, certè inter arduos ejusdem labo-
res non postremus erit, *quantitatem*, quâ con-
tinuam, quâ discretam, sive *Dosim* uniuscujus-
que medicamenti, sive simplicis sive com-
positi, ità determinare, ut indicanti ex asse
satisfaciat, aut etiam si non penitus queat sa-
tisfacere, ne ad minimum magis lædat, quàm
conferat. Cùm enim *impossibile sit quanti-
tatem medicamenti accuratissimam expri-
mere verbis*, teste Galenò: ὁ μήτε ῥηθῆναι,
μήτε γραφῆναι, μήθ' ὅλως διδασθῆναι δύ-
ναται, τὸ ποσὸν ἐστίν, ἐν ἐκάσῳ τῶν φαρ-
μάκων, sufficit ità talem determinasse, qua-
lis proximè accedit ad scopum methodi vel
ὕγεινῆς aut θεραπευτικῆς; Et hoc aliter fie-
ri nequit commodiùs, quàm σχασμῶ τεχ-
νικῶ

3. m.
m. 3.

vixit artificiosa conjectura. Illa verò non est
cujusvis, sed ejus, qui vires omnium, quam
arte sunt, didicit, memoria mandaverit, atq;
diligentiâ omni adhibitâ sese in operibus artis
exercuerit: At pauci tales existunt, uti ele-
ganter scriptum nobis reliquit princeps Per-

2. de rat.
V. in ac.
2 37.

gamenus: σοχάζεσθ τεχνικῶς ἀνδρὸς ἐστὶ κα-
μεμαθηκότ. τὰς τε δυνάμεις ἀπάντων
κατὰ τὴν τέχνην ἢ μεμνημένον, καὶ φιλο-
πόνως, ἐπὶ τῶν ἔργων τετραμμένον τοιοῦτον
δὲ ὀλίγοι παντάπασιν εἰσίν.

II, Præsertim verò in internis for-
tioribus, quæ parvâ quantitate mul-
tum valent efficere, Doseos debita
habenda est ratio.

§. Qui sibi persuadent, periculum ex er-
rore Doseos tantum in purgantibus subesse,
illi omninò falluntur. Equidem concedi-
mus, evidentio-rem & fortassis frequentio-
rem noxâ contingere ex errorib⁹ per balnea-
tores, chirurgastros & similis farina vi-
liorisque pretii medicastros temerè & nimis
inconsideratè purgantia fortiora (qualia
sunt, Diagrydium, Gommi Gotte, pulvis
Syrius, Comitis de Warwicht, Mercurius
vitæ &c.) in justo etiam majori Dosi exhi-
bentes commissis ; Nihilo tamen min⁹
quandoque per alia quoque summæ activita-
tis medicamenta alterantia in nimia quanti-
tate

e exhibita mortis induci periculum, haud
 ò docuit rerum magistra Experientia. Ut
 nulli dubitemus, seriò adhortari, quò in
 habitatione medicamentorum etiam levissi-
 orum & securissimorum, multò magis
 fortiorum, omnium maximè in va-
 lissimorum, qualia sunt pleraque Chymica
 neam & acrem obtinentia naturam, uti
 nt Spiritus ardentes & Olea destillata
 nea, &c. quantitas ità determinetur, ut
 mper in animo versetur illud Hippocraticum 1. Epid.
 æceptum: ὠφελέειν ἢ μὴ βλάπτειν Pro- 1. 2. t. 50.
 , aut ne noceas. Quem textum Galenus
 timâ facie parvi momenti & Hippocrate in- in com-
 gnus censuit, μικρὸν καὶ ἔκ ἀξίον ἱπποκρε- ment,
 ες ὥετο, veluti omnibus hominibus manife-
 um, ἀπασιν ἀνθρώποις πρόδηλον: Verùm
 ostquam notavit frequentius contrà illum
 eccaritemerario usu medicamentorum for-
 orum, ab illis medicis, qui cum medica-
 mentis, veluti cum aleâ, ludunt, maximi eun-
 lem postmodo fecit; πρὸ πάντων ἐπειήσατο,
 & commentarium his verbis obsignavit,
 εἰ δὲ καὶ διὰ προπετῆ χρήσιν ἐνίοτε βοή-
 θηματ' ἰσχυρὲ συμβῇ τὸν κάμνοντα δια-
 φθαρῆναι, μάλιστα νοήσουσιν, ἔνι νῦν ὁ ἱππο-
 κρετῆς παρήννησε, τὴν δυνάμιν. Si per
 temerarium usum aliquando remedii fortioris
 acciderit, ut eger moriatur, tum demum
 maxi-

maximè animadvertent, præcepti hujus Hippocratici potentiam.

III. Dosis determinatur vel Pondere, vel Mensurâ, vel Numero; Estque triplex: Maxima, Media, Minima.

§, Cui prolixitas grata est, & veterum pondera mensurasque cognoscere aut conferre cum hodiernis desiderat, is legat libellum de ponderibus & mensuris Galeno falsè adscriptum inter ejus scripta tamen extantem (a) nec non P. Aeginetam (b) Sennertum (c) & Prolegomena Dispensatorii Augustani. (d) Nostrarum jam non est partium eam imitari prolixitatem; probè siquidem gratus sumus, operam hanc vel esse ἀλλότριον vel παρρηγιον ἢ περὶ τὸν. Hinc contenti brevitate, quâ & Horstius (e) & Blasius (f) usus est, usitatoria tantum pondera & mensuras exponemus. Ponderum nomina sunt & Characteres: Libra, (lb) Uncia, (ʒ) Drachma, (ʒ) Scrupulus.

(a) Tom. IV. Græco & Tomo V. Latino Basiliensi (b) l. 7. c. 26. (c) l. 5. Instit. part. 3. f. 1. c. 3. (d) cap. 3. (e) El. Pharmac. D. X. §. 21. seqq. (f) Med. Gen. Part. II. ferè in fin. subsect. §. c. 1.

es, (Θ) Granum, (gr.) Dimidium vel medietatem v. g. libræ aut uncia notare solemus litera S. v. g. lbs. ʒβ. &c. Si duo aut plura simplicia eodem pondere aut mensurâ ingrediantur compositum aliquod, per particulam ana (α) indigitatur. Valorem & proportionem singulorum ponderum sequens Schema demonstrabit.

Con- tinet	lb	ʒ	ʒ	Θ
gr.	5760	480	60	20
Θ	488	24	3	
ʒ	96	8		
ʒ	12			

Obiter hinc non est reticendum, ponderum esse varietatem, & potissimum hanc differentiam esse attendendam, quod pondus aliud sit Civile sive Usuale, vulgò Stadt. Gewicht/Kram. Gewicht/Nürnberg. Gewicht/ (ad differentiam aliorum ponderum in aliis locis, ubi quandoque carnes & pisces adhuc graviore pondere expenduntur, unde Fleisch. Gewicht dicitur; Maxima alia pondera v. g. in navibus recepta, aut etiam pro librandis lino, lanâ & similibus vulgò Schiff. Gewicht/Iron. Gewicht huc non pertinent) cujus li-
bra

bra continet uncias XVI & paulò majors
 etiam quàm in Officinis: aliud *Officinale*, de
 quo nobis potissimum sermo modò fuit.
 Quod si tamen extraordinariè & pondus ci-
 vile ad usum pharmaceuticum vocetur, in-
 nuitur hoc tali signaturâ P. C. significante
Pondus Civile. *Mensura* alia est *sicciorum*
 estque vel *Manipulus*, qui notatur literâ M.
 vel *Pugillus* literâ P. ad herbas & flores po-
 tissimum pertinentes. Quòd verò Phar-
 macopœi persuadere aliis conentur, mani-
 pulum respondere unciaë dimidiæ, aut pu-
 gillum drachmæ, id falsum esse te docebit
 oculorum fides, si bilance examinaveris. Alia
liquidiorum, præsertim aquarum destillata-
 rum vilioris pretii, & reducitur ad pondus
 medicinale: Hinc *Libra* mensuralis dicitur,
 in eo tamen à librâ antecà descriptâ differens,
 quòd hæc liquidorum libra recipiat uncias
 16 drachmas verò 128. scrupulos, (quanti
 hos in aquis vilioribus si qui vellet attendere
 is λεπτοτάτης λήρας tenuissimas argutis
 suas proderet) 384. Ad *liquidam* mensuram
 pertinet & *Gutta* (gut.) quæ usurpari solet
 in spiritibus & oleis destillatis subtilioribus,
 minimè v. in aquis simplicibus destillatis,
 propinandis, quemadmodum aliquando su-
 præ dictum Practicum veluti κυμνοπέριον
 ἢ ὀβολοστέτην, id fecisse alibi attigimus, dum
 aq. malvæ & cichorii ana gutt. ij. potione pur-
 gan-

ad Jessen.
 p. 131.

ganti additi. Possent inter liquidorū mensuras
 & *Cyathi*, & *Cochlearia* recenseri, verūm cūm
 emper respectus habeatur hisce ad pondus
 el mensuram, itā ut *παχυλῶς* cochlear re-
 pondeat uncia dimidia, cyathus verò con-
 ineat 3 iij aut iiij, relinquimus. Nu-
 merus observatur partim in simplicibus, v.g.
 fructibus & baccis grandioribus, ut
 sunt ficus s. caricae, baccæ lauri, alkeken-
 gi, &c. partim in compositis medicamentis,
 præcipuè Pilularum, Rotularum, Morfulo-
 rum dosi determinandā, & signatur plerun-
 que numero Romano cum lit. N. I. II. V.
 XVII. aut in baccis sive fructibus aliquando
 per *paria* determinatur v.g. R. bacc. laur.
 par. 4. &c. *Divisionem* porrò quod attinet
Doses in *Maximam*, *Mediam* & *Minimam*,
 quamvis in quālibet ætate locum habere pos-
 sit, ea tamen, quam Authores passim determi-
 narunt, directā est ad hominem adultum, me-
 liæ & consistentis ætatis, itā ut excludan-
 tur pueri, multò magis infantes, nec non
 decrepiti senes. Quod *Gerh. Blasius* ferè subsect.
 sub finem *Medicinae Generalis maximam* vel 5. c. 1.
summam descripserit, quæ vel robustissimo ho-
 mini, vel gravissimo morbo competit, id sim-
 pliciter acceptum vero non est consentaneū.
 Si quis enim fuerit robustissimus homo, is
 non facilè indigebit medicamentis, multò
 minùs purgantibus, ad quæ tamen tacitè vi-
 detur respexisse Author, cum vulgo dicente:

Er

Er ist ein starker Mensch / er muß ein starke
Purgation haben / contra expressum & iteru-
f.2. a.36. tum præceptum Hippocratis in aphorismis.
37. Sic & gravissimus morbus tantum abest, ut
per se requirat summam medicamenti dosim,
ut potius eam excludere videatur. Etenim
cum in morbis gravissimis flamma vitalis vel
nimium oppressa aut ultrà modum consum-
ta deficiat, quæ actuare poterit maximam
medicamenti dosim, cum vix sufficiat mediæ
aut minimæ actuandæ. Rectius ergò fecis-
set Author nostro iudicio, si omisisset illas
descriptiones, & acquievisset in verbis, quæ
ibidem p. p. subjunxit, dicens: Dosis in com-
muni determinari, i. e. describi nequit, sed re-
medii efficacia & agrotantis tolerantia hic sedi-
lò pervestiganda. Ex speciali cujusq; medi-
camenti cognitione res magis constabit, quam
D.X. §.3. experientia suggerit. Jungatur & Horstius in
Exercitationibus Pharmaceuticis.

IV. Simplicium Doses & propter
se & propter composita medicamen-
ta diligenter addiscendæ sunt.

§. Ut doses simplicium & compositorum,
usualium s. officinalium varias Tibi comme-
dè queas reddere perspectas, idem consili-
um, quo nos haud infeliciter olim usi sumus,
Tibi, mi Φιλίατρε, candidè impertire non
dubitamus; Nimirum cum propriâ non
solum

solum experiētiā in medicamentorum cogni-
tione adhuc destituaris : sed etiam ratio Tua
non dum sufficiente sensuum fide confirmata
sit, consultum, imò necesse, est, *παρανοήσας*
καλεῖν, ut est in proverbio, id est, *alieno ni-*
ti auxilio, & ex probatis authoribus præfer-
tim recentioribus, sedulā lectione Doses
medicamentorum simplicium & composito-
rum varios colligere, & vel in peculiarem
consignare libellum, vel, quod in quotidiana
praxi accomodatius erit usui, Catalogo
alicui medicamentorum venalium illius loci
usitato (qualis nobis est Noribergensis) in
marginem adscribere. Verū enim verò
quandoquidem neque Authorum determina-
tioni fidem simpliciter adhibere semper tutū
fuerit, dum doses medicamentorum latitu-
dinis suæ respectu triplices pro ratione re-
gionum, naturarum, morborumque variare
solent ; Ut taceamus quosdam Authores
inconsideratò, uti videtur, nonnullorum
doses ultrà modum extendisse : Ità *Blasius* d. l. c. 2.
cammonii, *Colocynthidis* Dosem in sub-
stantiā ad $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$. *Euphorbii*, *Elaterii* ad $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$. con-
stituit, à quā quantitate Tibi summopere
caveas, hinc & alii cautiore in dosibus, v. g.
Horstius, *Schröderus*, *Rolfinkius*, multò mi-
norem terminum sumendi in paucis granis
posuere ; operæ omninò pretium erit, non
C c c modò

modò plures inter se conferre Authores, verum etiam cum aliis præsentibus ejusdem vel vicinorum locorum Medicis exercitatis & ob singularem prudentiam famigeratis de consuetis fortiorum præsertim remedium dosibus fideliter colloqui, & ab illis certitudinem quandam expiscari; in genere verò ἐφ' ὅσον οἰόντε, nisi summa exegerit necessitas, summas evitare doses, præcipuè in usu purgantium fortiorum, quæ ex se natura nostræ inimica & propterea fugienda esse aliquoties alibi docuimus.

V. Compositorum Doses commodè ex simplicium Dosibus per calculum investigari & determinari possunt.

§. Monstravit hunc modum, si quis alius, optimè in purgantibus compositis *κατασκευαστάς* Greg. Horstius; Cum verò maximè sit proficuum & necessarium, ut fideliter memoriæ mandetur, nobis haud vitio vertetur, quòd eundem laudati Authoris verbis satis perspicuis hæc inferere non simus veriti. Ità verò se habet: (§. 15.) *Uti Compositorum purgantium inquisitio fiat, hoc modo procedendum. 1. Simplicium purgantium doses annotanda & ad suas classes reducenda. 2. Doses collectæ in unum numerum referantur. 3. Totum compositi quantitas annotetur. His obser-*

d. Ex. X. à
§. 15. ad
19.

vatis fiat operatio per regulam proportionum, ita ut numerus dosium purgantium primo loco, totius compositi quantitas secundo loco, & unitas tertio loco ponatur, ubi pro numero quarto resultabit quæsitum, nimirum dosis compositi conveniens. (§. 16.) Inquiras igitur v.g. quanam sit Dosis Electuarii Diaphœnici. Hic Turpethi quantitas est 3v. ʒ. iß. Diagrydii verò 3iij. ʒ. ij. oriuntur hinc Doses 27. Porro totius compositi quantitas est Drachma 212. fiat operatio juxta regulam proportionum hoc modo: Dof. Drachm. Dof. 27. dant 212. — 1.

Divide medium per primum, & resultabis septenarius, qui monstrat dosin communem nimirum 7. drachmas, cui postea ʒ. ij. ferè accedunt. Conjunge Marc. Oddum de comp. med. c. 29. (§. 17.) Ita Benedicta Laxativa purgantia habet simplicia, quæ circiter doses 48. constituunt; tota quantitas compositionis est drachm. 198. fiat operatio & resultabit, pro dosi 3ß. cum ʒ. ferè dimidio (§. 18.) Sic pilularum dosis eodem modo inquiritur: V. G. Queritur dosis maxima Masse pilularum Aquarearum: Purgantia simplicia constituunt maximas doses 26. quantitas totius est drachma 30. resultat pro dosi maximâ 3j. cum ʒß. ferè. Hactenus Horstii verba. Profectò si veteres prius talem computationem instituis- sent, antequam compositionem medica-

menti conscripissent, profectò non tam in-
 concinnas nobis reliquissent quasdam for-
 mulas, cùm facile potuissent ad perfe-
 ctos reducere numeros, & suprâ laudatus
Zuvelerus labore tanto potuisset superfe-
 dere. An verò modus ille per regulam
 proportionum inveniendi doses etiam pos-
 sit applicari alterantibus compositis? haud
 ineptè quæritur: Ego quidem tentavi,
 sed cùm invenerim, Authores ipsos in com-
 positionibus minimè hunc attendisse, neq;
 etiam ex veteribus aut recentioribus de o-
 mnium, præsertim minoris activitatis, me-
 dicamentorum simplicium dosibus constet,
 laborem illum reverâ immensum rursus de-
 serui, interim inconcinnitas plerorumque
 compositorum mihi satis evidenter eluxit.
 Utinam v. impofterum unus vel plures sibi
 sumerent hanc operam & aggrederentur la-
 borein hunc tantum non Herculeum, atque
 ex utroque Dispensatorio, Norimbergensi
 & Augustano usitata & in Officinas recepta
 medicamenta denuò sub incudem revoca-
 rent, quoad Doses etiam simplicium ingredien-
 tium examinarent, &, servatâ tamen unâ
 debitâ proportionem, quam requirunt Cor-
 rigentia, Juvantia, & Conservantia in re-
 spectu ad Basim, corrigerent, præsertim si
 prius bis terve offerendo ægris de eventu fe-
 lici experientiam suffragantem habuerint,

pro-

profectò immensus hic labor cederet in ingens Artis Medicæ commodum, & in æternam illorum gloriam, famæque incrementum! Ego imbecillitatis meæ probè confcius, mihi non sum ità suffenus, ut oneri huic ferundo me parem velim æstimare.

VI. Præscriptiones formularum Compositarum (quas vulgò Receptas vel Recepta vocant) justo ordine fiant & ad normam compositionis dosiumq; varietatem.

§. Non est nostri instituti, nec hujus etiam loci Magistrales præscribendi formulas docere & ostendere modum, cum hoc potius ad specialem pertineat Medicinæ partem, nihilominus non erit abs re commendasse & inculcasse illas regulas, quas ex *We- l. 4. A. G.*
kero adduxit *Horstius d. l.* quæ ordinem scri- c. 16. D.
bendi potissimum concernunt. Enimverò X. 9. 24.
cum non satis sit ordinis rationem habuisse, seqq.
sed & non negligenda sit quantitas & proportio simplicium partim ad invicem, partim ad vehiculum, partim ad totam compositi massam, cauto opus est, ne Medicus junior ineptâ formularum præscriptione, sese ludibrio exponat non tam Medicorum aliorum, quàm Pharmacopœorum eorumque amanuensium discipulorumque. Ut verò philiatri eò meliùs sibi cavere possint ab hu-

jusmodi ineptis formulis, en unicam à supra
d. *Brebisio* conceptam exempli loco libet ad-
ducere, quam ex autographo nosmetipsi
olim fideliter descripsimus:

Rx. *Herb. scabios. betonic. menth. meliss. ca-*
pill. ♀. ana p. iß. Flor. Hepat. nob. viol. rosar.
borrag. bugloss. ana p. j. sem. portulac. ℥j. anis.
fœnic. ana gr. xij. hord. mund. Mß. fol. sen.
elect. ℥ij. liquirit. ℥iß. C. C. Crud. ℥j. caric.
daetyl. ana N. V. fujub. sebesten ana par. iij.
passul. minor ℥iß. spec. diarrhod alb. ℥j. In-
cid. omnia grosso modo & Decoq. in aq. fontan.
& vin. s. q. ad ℥iijß. Express. & Coletur. Co-
lature adde syr. granat. pomor. ana ℥ß.
violar. ℥vj. portulac. ℥ij. M. F. Potio.

Obiecto, risum teneatis amici! En, e-
gregiè si Dîs placet, concinnatum medica-
mentum! Verùm, ut nunc non attendamus
χρῶμα ingredientium planè heterogeneo-
rum absque judicio, absque methodo & in-
dicationibus, confusum & confarcinatum,
ità ut nec Oedipus quidem posset indica-
re, ad quem scopum directæ sit hæc formu-
la, nisi quòd fortassis δελφικὸν ξίφος
Delphicum gladium debuerit æmulari; ad-
spicite duntaxat elegantem proportionem
inter uncias tres cum dimidiâ liquoris, qui
post decoctionem remanere debet, & un-
cias (ponam solummodo) XII. specierum
siccarum & solidarum decoctionis, cum
aliàs

alias drachmæ uni specierum respondere
debeat liquoris uncia una. Fugite igitur
huiusmodi λήρæ Vos, qui noviter animum
ad praxin applicare conamini Medicam, &
nî proprio Marte vestro concinnam præ-
scribere adhuc noveritis formulam, consu-
lite quæso, vel vivos, vel mutos, præceptores
i.e. Medicos Dogmaticos veros famæ celebri-
tate insignes, non Empiricos, aut quoscunq;
Præcticos; & illorum formulas probè in suc-
cum & sanguinem vertite, mutatisque mu-
tandis pro varietate indicationum ægris ve-
stris dextrè applicare discite. Tantùm.

CAPUT VI.

De Medicamentorum Titulis & Nominibus.

I. **M**edicamenta certis nominibus
& Titulis insigniri solent.

§. Non est nobis nunc sermo de illis
subscriptionibus, quas *Signaturas* etiam appel-
lant, quales nonnulli Medicorum satis quan-
doque pomposas attribuere non verentur
suis formulis: v.g. Oleum Dei. Pilulæ Astra-
les, Panacæa. Catholicum &c. (ita *Burrhus*
quondam suam Ceram Catholicam & Pilu-

las Astrales in arthritide commendavit) Per
nos liceat, ut τὰ οἰκεῖα καὶ ἀ διδῶσιν, ἐκά-
στοις φαίνηται πολλὰ ἄξια, propria & quæ
ipsi dant, singulis videantur multi pretii, ver-
bis *Eth.* bis *Stagirita*. Sed hæc saltim nostra est in-
tentio, quòd velimus certos Titulos quæ
usualium, quæ magistralium medicamento-
rum, Φιλίατοις proponere, ut tempesti-
vè sibi nomina reddant familiaria ad felicio-
rem in ipsâ πρᾶξι progressum.

II. Sunt verò Medicamenta quæ
Interna, quæ Externa triplicis Consi-
stentiæ : Liquida, Solida & Inter-
media.

§. Majorem quidem adhibuit diligentiam
l. I. Ant. *Joh. Wekerus* in distinguendis medicamento-
Gen. rum classibus, dum primò in fluida & non
fluida, deinde illa rursus in non pingua & pin-
guia; hæc verò in dissipata & coacta; tandem
coacta iterum in humida & sicca distinxit. Ve-
rùm cum hæc ἀνεξελεγχία Logica ad rem
parùm aut nihil faciat, placuit nobis acquie-
scere in geminâ divisione primùm in *Interna*
& *Externa*; deinde ratione consistentiæ in
Liquida, *Solida* & *Medio modo sese habentia*
medicamenta. Ad priorem notandum *Ano-*
nymam s. *Innominatum Authorem*, qui *Syl-*
vam medicamentorum conscripsit, quam è
Bibliothecâ Scherbi communicatam edidit

A. C.

C. 1617, *Cass. Hofmannus*, ejusque libel. l. 5. l. M.
 ectionem non superficialem jure merito c. 56. §. 2.
 commendavit, *Internorum* classem latius ex- l. 1. p. 8.
 adisse, per illa intelligentem non solum ea
 e per os assumuntur, & in ventriculum pul-
 monemve (NB. falsum hoc, cum ad pulmo-
 s per asperam arteriam absque suffocatio-
 nis periculo nihil possit communicari) de-
 mittuntur; sed etiam ea, quæ per anum alias-
 que partes immittuntur, aut quoquomodo in-
 corpus admittuntur. Verum cum hæc
 civitas magis initiandorum animos possit
 tribare, maluimus retinere receptam hæc-
 us *Interni* significationem, quæ ea tantum
 digitantur, quæ per os assumuntur. Ad
 steriorem hoc notari poterit, *Petrum Mo-* in pro-
 llum in suis *Formulis Remediorum* à D. 7. 7. leg.
 cum editis appellasse *Medicæ consistentiæ*
medicamenta Mollia; quod ταυτόν ἐστίν.

III. Liquida vel Fluida Interna
 ant: Infusum, Decoctum, Vinum
 Medicatum, Claretum, Jusculum,
 aqua Destillata, Acetum, Spiritus,
 Tinctura, Oleum præsertim Destil-
 atum. Elixir, Julepus, Syrupus,
 Mel, Hydromel, Oxymel, Hydro-
 saccharum, Oxysaccharum, Emul-
 sio, &c. Externa: Clysteres s. Ene-

1. 1. 1. 1. mata varia, Balneæ, Epithema, Fe-
1. 2. 1. 1. mentum, Embrocha, Gargarisma,
1. 3. 1. 1. Oleum, &c.

§. Descriptiones horum omnium, ut &
eorum, quæ sequuntur petere licet è *Weke-
ro, Anonymo, Morello, Schrödero, Bisio,*
& aliis Authoribus. Ex enumeratis qua-
dam sunt antiquiores formulæ, quedam re-
centiores & Chymicæ. Quæ contrà Deco-
Pharma. & *Helmontius* temerè effutivit, manifestè
n. 35. pugnant contrà experientiam, unde indigni
sect. 5. sunt, ut prolixè refutentur. Solenandri ve-
conf. pe- rò specialem animadversionem circa usum
nult. Decoctorum in imbecillitate ventriculi mi-
nùs convenientem ideò, quòd à nimia hu-
miditate ventriculi magis efficiantur, & fiant
infirmiores, minimè floccitandam esse
omninò censemus. Species Decocti est
l. 1. f. 1. etiam *Dieta*, de quâ vide *Morellum*, ut &
c. 13. *Bochetum* sive Decoctio secunda. Sub Cly-
steris aut *Enematis* vocabulo omnis generis
injectiones & transfusiones, v. g. in uterum,
vesicam, penem, aures, oculos, nares, quid-
ni liceret comprehendere? Quin & illam
novam Chirurgiam vel potiùs *artem Infuso-
riam & Transfusoriam*, quâ vel sanguis bru-
ti aut hominis vel liquor medicamentosus in
venam transit, & sanguini humano permi-
scetur, Clyisma vel Enema appellare nulli du-
bita

amus ; Junge sis *Morellum* & *D. Etmül.* l. 1. F. 7
um in *Disput. de Chirurgiâ infusoriâ*, non c. 15. c. 1.
 rantes aliorum λεπτολογίας inutiles, nu- §. I.
 ces, & contrâ ἐμφασιν Græcarum vo-
 m pugnantes. An verò rectè dicatur
 hirurgia, meliori specie posset disputari ?
 sanè nostro judicio minùs accurata hæc
 appellatio : Neque enim omne medi-
 um præsidium, quod manuum operâ per-
 titur, Chirurgiæ nomine statim venire po-
 st aut debet ; Aliàs enim & Supposito-
 um, Pessus, Inunctio, Emplastrum ad
 hirurgias pertinerent. Imò omnia &
 iætetica & Pharmaceutica remedia eò re-
 rri deberent, cùm absque manuum operâ
 ec confici, nec adhiberi possint. Verùm
 ectandum potius est, an à manuum ope-
 , quâ tali, redundet salus & mutatio in
 melius primò ad corpus ejusque partes ?
 Quod de arte infusoriâ negatur. Manualis
 nim operatio habet sese, ut causa per acci-
 ens & sine quâ non : Ipsi verò liquori vel
 sanguini qui immittitur commodum, si quod
 mergit, acceptum referendum erit. De
 veterum Romanorum & Græcorum luxu in
 apparatu *Balnearum* legantur varii autho-
 res, præsertim *Galenus* (a) *Sennertus* (b)
Claud. Deodatus (c) *Langius* (d) *Laur.*
Foubertus (e) & alii. Ad *Balneas* referri
 possunt

possunt *Infusus*, *Semicupia*, *Lotiones*, *Epithemata Frontale*, *Oxyrrhodinum*, *Collyrium*, *Odoramentum fluidum*. Ad *Gargarismata Apophlegmatismi* species liquidas, &c. De his omnibus vide Dogm. praeced. dictos Authores.

(a) l. 10. Meth. med. c. 10. (b) l. 4. Inf. p. 1. c. 7. (c) Panthei Hygiast. l. 2. c. 7. (d) l. 1. epist. 50. (e) de Balneis veter. Rom. & Graec. c. 1. & 2.

IV. Solida interna sunt, *Pulveres*, *Sales*, *Magisteria*, *Faeculae*, *Croci*, *Calces*, *Trochisci*, *Pilulae*, *Tabulae s. Morsuli*, *Rotulae*, *Confecta Externa*: *Collyria sicca s. Sief*, *Lipides corrosivus & medicamentosus*, *Pessi*, *Glandes s. Suppositoria*, *Sacculi*, *Globuli*, *Emplastra solidiora*, *Sparadrapum*.

§. Quod si formulas specialiores aliasque nomina in Authoribus inveneris, facile haec inferere poteris. Ita sub *Tabula & Morsulis* volumus inclusa quoque alia v. g. *Panes Martios*, *Pineolatum*, &c. An & *Pandaleon* huc pertinet? Ita *Nasale* ad *Sacculos* vel *Globulos*, *Nasale* ad *peffaria*, *Teda Females s. Aves Cypriae* ad *Trochiscos*, &c.

V. Mollia sive Mediae Consistentiae sunt Interna: *Electuaria*, *Elegmata*

ta f. Looch, Rob, Gelatinæ,
tracta, Essentiæ, Conservæ, Con-
a, Opiatæ, Boli, &c. Externa
ut Linimentum, Unguentum,
tapiasma, Ceratum, Balsamus,
quæ forsan sub his possunt com-
ehendi.

§. Possemus ad hoc & præcedens Dogma
rùm ventilare *Helmontii* animadversio- d.l.n. 36.
m in Electuaria, Pilulas, & alias confe- 37.
ones, si temporis concederet ratio. Suf-
iat hæc nostra ἐμπειρία, quòd quidem
on sit planè de nihilo, hujusmodi confu-
ones simplicium non tantam laudem me-
ri, quanta ipsis vulgò tribuitur, nisi
concurrerit vera mistio & fermentatio præ-
a, quâ mediante unum quasi fiat simplex
medicamentum; nihilominus rationem
lam, quam ob existimat plurimis scatere
niseriis illas Compositiones, falsam esse
adicamus; Ideò, quia manifestè patet ex
Dosi pilularum & Electuariorum purgan-
ium, quòd omninò diversa purgantia sim-
plicia certo numero & proportionem juncta
determinatam quoque secundum certum
numerum doses edant operationem, quem-
admodum cap. præcedente D. V. ex *Horstio*
demonstravimus, & experientia satis su-
perque confirmat. Verùm nos partem
Φαρμακευτικὴν nunc concludimus.

DOGMA:

DOGMATUM MEDICINÆ GE- NERALIIUM

Pars VII & ultima,

quæ est

CHIRURGIA.

CAPUT UNICUM.

I.

Chirurgia est pars medicinae ministra, quæ versatur circa rectum operationum beneficio manûs & instrumentorum sanitatis præsentis vel futuræ gratiâ perficiendarum administrationem.

§. Ad finem nunc tandem properat labor noster millies hætenus per alia negotia interruptus, nec aliud quicquam superest, quàm expositio Chirurgia Gr. χειρουργία dictæ, cujus vocis derivationem ridiculam tradidit princeps aliàs hujus partis inter veteres celeberrimus *Johannes Vigo* Julii II. P. R. quondam Chirurgus insignis & præclarus,

larus, cujus Emplastra & Unguenta ho-
 iequae in Dispensatoriis prostant, dum dixit
 Chyrurgiam descendere à Chyros, Gracè, quod
 est manus & agia, quod est actio; inde Chirur-
 gia i.e. quasi operatio manus: quare ejus per-
 fectionem hujusmodi Chirurgia in manuali o-
 peratione consistere manifestum est. Licet quo-
 id rem ipsam à vero non aberraverit, etymo-
 logia tamen ratio prodit ignorantiam Græ-
 cæ linguæ. Non debet verò hîc omne mini-
 sterium manuarium intelligi, quod desiderat
 Medicus rationalis, ut voluit C. Hoffmannus: l. 5. c. 58.
 aliàs enim & applicatio suppositorii, imò ali- §. 1.
 mentorum assumptio huc pertineret; sed
 illud tantum, quod directò fecit ad ipsum fi-
 nem consequendum, nimirum Sanitatem.
 Optimè, si quis alius, expedit hanc differen-
 tiam Hier. Fabr. ab Aquapendente, his verbis:
 Omnium operationum Chirurgicarum inten-
 tio ac finis est affectuum parium curatio ac
 sanitas, quæ quidem non aliunde, quàm à Chi-
 rurgiâ proximè ac maximè provenit, ac pen-
 det. Quocircà si quis Chirurgus medicamen-
 tum ulceri aut tumori, seu vulnere manu ad-
 hibeat, id non erit Chirurgiâ curare, quia sa-
 nitas à medicamento proximè dimanat. At si
 quis abscessum ferro incidat, aut laxatum os
 reponat, nulli dubium est, sanitatem aut à ma-
 nu Medici, aut ab incisione, quæ manu fit, &
 Chirurgia dicitur, quasi χειρὸς τοῦ ἐργῶν, manus
 opera-

operatio, provenire, &c. Nec tamen adeo
 l. 5. p. 1. restringenda est cum *Sennerto*, ad eam
 l. 2. c. 1. partem solum, *qua manuum operâ artificiosa*
affectibus p. n. humani corporis medetur; sed
 d. l. 5. 2. quatenus etiâ ad methodum spectat *ὕμνην*.
 liquidem rectissimè dixit *C. Hofmann*. hoc de-
 monstrare praxin quotidianâ, *quæ venam secat,*
scarificat, fonticulum parat, paratumq, quo-
tidiè deligat, licet nihil dum morbi adsit;
 Quòd postrema sit inter ministras, haud
 nubie voluit indicare ipse princeps artis
Hippocrates in aphorismis dicens: *ἐνταυτά φάρμακα ἢ ἐν ἰνταῖ, σίδηρος ἰνταῖ, &c.* Qua-
 cunq, *medicamentum non sanat, ferrum sanat*
& ignis &c. Quem aphorismum non ità in-
 terpreteris, quòd semper usus medicamen-
 torum sit præmittendus ipsis Chirurgicis
 operationibus; cùm alibi docuerimus V. Se-
 ctionem non modò præmittendam esse pur-
 gationi, sed & alios dari quamplures casus,
 ubi omnibus aliis sepositis statim ad opera-
 tionem Chirurgicam properandum est.
 Nunquam ergò ex animo dimittenda est di-
 stinctio inter intentionem & executionem, ut
 hic sensus sit Hippocratici aphorismi: Quòd
 si Medicus judicaverit vel præviderit, quòd
 medicamenti non possit fine suo potiri, de-
 beat transire ad præsidia Chirurgica. *Ministra*
 quòd sit pars, extrâ dubium est, quamvis
 veteres

veteres Medici eam ipsimet olim exercue-
 rint, idemque à nonnullis Doctoribus ho-
 dieque fiat. Nos idem, quod de præpara-
 tione medicamentorum suprâ diximus judi-
 camus, quòd nimirum extrâ casum necessi-
 tatis deroget authoritati & dignitati Medici,
 si in tantum se demittat, ut χειρονατικὸν quid
 moliat, adstipulante C. Hofmanno. Nihilominus d. l. §. 4.
 debet ille familiaris esse Chirurgus, ut
 possit judicare de operibus illorum. Egregiè
 hanc item, si qua est, diremisse nobis vide-
 tur Ambros. Paræus in operum Chirurgicor. in fin.
 præfatione. Olim trium partium, Diætæ,
 scil. Pharmaciæ & Chirurgiæ, unus erat opi-
 fex: At hominum quotidie crescente multitu-
 dine, vitâ humanâ contra descrescente, adeò ut
 tribus illis addiscendis & exercendis sufficere
 non posse videretur, diviserunt sese opifices.
 Itaq; quod cuiq; seu sorte, seu consilio obtigerit,
 id unum sequatur, id unum tueatur, in unico
 se se exerceat, memor quàm vita sit brevis, ars
 v. longa. Necessitatem & utilitatem hujus
 partis si quis vellet in dubium vocare, ne ille
 videretur studiò εὐδία ἐπαγγεῖν νέφθαι,
 serenitati nubem inducere, ut habet Plutarchi
 proverbium. Quis enim fracta luxataq;
 quis agrè patientes, quis uteri prolapsus, quis
 calculum in vesicâ, quis gangranâ & sphacelo
 obsessum membrum sine Chirurgiâ curare spe-
 ret? libet quærere verbis laudati Paræi, Chi-
 rurgi quondam exercitatissimi.

II. Objectum hujus sunt Instru- menta & Operationes.

L. I. c. 7. §. Claudinius de ingressu ad infirmos gene-
P. 4. rali nomine comprehendit appellans *natu-*
not. ad S. *rias Chirurgicas.* Aliis placuit appellare
M. D. H. *Res non naturales Chirurgia live validissimas,*
D. XX. *aut vehementissimas.* Quod epitheton po-
§. 5. sterius cum grano salis accipiendum esse a-
 bi monuimus ; Etenim cum experientia te-
 stetur , medicamenta quædam multò esse
 vehementiora , quibusdam Chirurgicis præ-
 sidiis , v. g. purgantia multò sunt periculo-
 siora & vehementiora , ipsâ Venæsectione,
 quam in nostrâ potestate esse docuit Galenus.
 Ut taceam alias minorum gentium operi-
 tiones , ligaturas , frictiones &c. quarum ve-
 hementia exigua sanè est. Nihilominus
 cum à potiori fieri denominatio solet , re-
 spectu illarum generali nomine *validissimæ*
 aut *vehementissimæ* dici possunt. An &
 hoc sensu , quòd in reliquis rebus , medica-
 mentis & alimentis , opus sit calore nostro
 flammâ vitali , ut actuentur ; Chirurgicæ
 præsidia magis à vi externâ dependeant , ve-
 hementissimæ dici possunt ? Utraque , &
Instrumenta & Operationes , semper debere
 esse conjuncta confirmat praxis quotidiana.
 Vani ergò sunt & deidendi omninò illi Chi-
 rurgastri , qui artis sibi peritiam arrogant ex
 copiâ & nitore instrumentorum variorum
 Chi-

Chirurgicorum, etiamsi reapse nesciant
dextrum illorum usum, rarissimèque sese ex-
ercuerint. Neque illi notam reprehen-
sionis evitare possunt, qui sæpè τόλμη μᾶλ-
λον, ἢ γνώμη, καὶ βίη μᾶλλον, ἢ ρασιώνη
curantes unico vel altero tantum Chirurgi-
co instrumento contenti plures perficere
audent operationes, cum tamen in aptitu-
dine instrumentorum plurimum momenti
situm esse p. p. dicendum sit. An & *Libri*
Chirurgici ad objectum Chirurgiæ pertine-
ant? haud ineptè quæri potest. Resp. Non
quatenus exercetur, sed quatenus docetur
Chirurgia, quemadmodum & cum præcedē-
tibus partibus comparatum est. Omnino
igitur laudi ducitur Chirurgus futuro, ut *lite-
ris munitus, sine quibus neminem ad plenum
hanc artem comprehendere posse rectè putat
Vigo*, talium Authorum, qui in hac medici-
næ parte claruerunt, scripta sibi comparave-
rit, omniaq; curâ & assiduo studio illorum do-
ctrinam persequatur: Quandoquidem verò
librorum possessio aut lectio ipsum non fa-
cere poterit τεχνικὸν ἢ γεγομνασμένον,
igitur necesse est, ut frequens loca peritorum
Chirurgorum, quò eorum operationes inspice-
re possit easq; memoria mandare, verbis ejus-
dem, tandem ipsemet manum admove-
re, ne aliquando de ipso dici queat illud *Gal-
leni* proverbium: Ἐκ βιβλίας κυβερνήτης.
Nauta ex libro. Ddd a III. In-

d. l.

III. Instrumenta Chirurgica quædam sunt Naturalia, quædam sunt Artificialia.

§. Quamvis plerique Authores vocabantur *instrumenti* pro artificialibus tantum acceperint, malimus tamen extendere ad *instrumentales* etiam, cum & hæc, quæ *inanimata*, quæ *animata*, instrumentorum vices sustineant; quales sunt Aër, Lumen, Ignis, ipsi Famuli, Ministri, &c. *Artificialium* instrumentorum ingens est numerus, quæ tamen vel hisce nominibus comprehenduntur, vel ad hæc facile reduci queunt. Sunt verò vel *magna*, vel *parva*; vel *aspera*, vel *levia*; *dura*, *mollia*; *usitata*, *variora*, &c. E. G. Acus, Filum, Forfex, Forceps, Stylus, Scapellum, Culter, Novacula, Serra, Hamus, Funis, Spongia, Cochlear, Capsula, Gonalioli perforati, Fasciæ, Splenia, Plumæ, Terebra, Trepanum, Malleus, Phlebotomum, Cultellus Icarificatorius, Cucurbitulæ, Volsella, Spathula, Specilla varia, Pyxides, Hapsi, Filamenta, Turundæ, Feramenta ad fonticulos inurendos, Syngotomus, Annulus & Cucurbita ocularis, Scapra, Trochleæ, Asseres, Ferulæ, Catheter, aliique Syphones, & quis omnia numeret, præsertim specialiora, cum nullo non tempore nova subinde excogitentur prioribus

acco-

accommodatiora ; ad quam inventionem se-
 iò adhortatus est Chirurgorum hujus secu-
 i facilè princeps *Hildanus* : *Suadeo omni-* in præ-
bus Medicinam & Chirurgiam facientibus , ut fat. Oper.
in inveniendis instrumentis , præsertim in gra- Chirurg.
visimis affectibus , omnem adhibeant diligen-
tiam. Rationem etiam jam dudum dedit
Job. Vigo. Nam sicut ars (inquiens) suum d. l.
 primum finem habere nequit sine artifice suo
 donec & proportionata instrumenta habente :
 ita & Chirurgus in corpore humano suas opera-
 tiones exercendo illas non potest ad bonum &
 quodammodo indolorosum deducere finem , nisi
 talis Chirurgus instrumenta prius benè apta ha-
 buerit. Hujusmodi verò instrumentorum
 descriptionem picturam , delectum & utendi
 modum invenire licet in variis Chirurgiæ
 scriptoribus præsertim, *Paræo*, *Aquapendente*,
Hildano , *Sculeto* & aliis recentioribus. Mo-
 dò dictis instrumentis addere , si placet , li-
 quum erit , & ea , quæ è parte Pharmaceuticâ
 nutuò accipiuntur , v. g. Mortaria cum pi-
 llulis, Cribra, Sartagines, &c. Hæc sufficiant
 de *Instrumentis*.

IV. Operationes Chirurgicæ ad
 quinque classes commodè reduci
 possunt, & sunt Conjunctio Separato-
 rum, Disjunctio Conjunctorum, Re-
 motio Excedentium, Restitutio De-
 ficien-

ficientium : Correctio Curvato-
rum.

§. Memoriam juvandi gratiâ haud malè
hæ classes excogitatae sunt, de quibus videat
introd. ad tur *Paræus & Sennertus*. In his actionibus
Chirurg. verum consistit Chirurgi officium. *Duv.*
c. 2. potissimum *scrupuli* circa has occurrunt haud
l. 5. p. 1. levis momenti, quos prius removere oportet
§. 2. c. 1. erit pretium; quorum *prior* est hic: Quo-
modo hæ Operationes etiam ad sanitatis con-
servandæ methodum pertineant, cum tamen
præsentē sanitatē, nullū sit urgens præternatu-
rale, vel Disjunctum, vel Conjunctum, vel Exce-
dens, vel Deficiens, vel Fortuosum? Dubium
hoc jam olim privatim solvimus dupliciter
respondentes: 1. Hæc de latitudine quoque
sanitatis esse accipienda, quatenus etiam re-
cessus minores comprehendit, v. g. super-
fluitatem, defectum, disjunctionem, con-
junctionem, curvationem aliqualem. 2. Non
de omnibus operationibus Chirurgicis hoc
requiri, ut ad methodum *ὕγιεινὴν* pertine-
ant, verum satis esse, si una vel altera ad tu-
endam sanitatem facere possit; v. g. in ple-
thorâ, ubi sanguinis copia urget sui imminu-
tionem, & quia propter continuitatem par-
tis nequit fieri, continuum etiam naturale
quodammodo sui urget dissolutionem per V.
sectionem, scarificationem &c. *Posterius*
scrup

not. ad
S. M. D.
H. D. XX.
0. 10.

scrupulus hic est: cum hodierna Medicina potissimum respiciat sanguinis (inclusis reliquis etiam humoribus naturalibus) & spirituum integritatem vel tuendam, vel reparandam, An & quo modo hoc de operationibus Chirurgicis dici possit, cum potius partibus solidis juven- dis destinatae videantur? Et hunc olim sol- vimus nodum, *seqq. verbis*, quae hic placet d. l. 0. 9. annectere: *Lubet demonstrare hoc unico exemplo in singulis Officiis (sive actionum clas- sibus) quomodo commodum sanguinis inde re- sultet? (1.) In Unione separatorum, quan- do vulnus conglutinatur per fasciam vel sutu- ram, sanguinis motus ex solutione continui im- peditus quodammodo redditur liberior ad ca- toris vitalis in parte vulneratae conservationem promptioremq; coalitionem. (2.) In solu- tione junctorum, quando in Venasectione vel scarificatione sanguini vel motus naturalis vel etiam temperata qualitas restituitur: aut; si fortassis exemplum illud potius ad remo- tionem superfluum Tibi videretur refe- rendum esse, quando in atretis h. e. im- perforatis vel in ano vel in genitalibus a- pertione rite facta & disjunctione sanguinis & chyli a sordibus depuratio, seminisque col- lecti licita & debita excretio promovetur. (3.) In Extirpatione superfluum, quando pars excrescens vel gangrenosa rescinditur.*

Ddd 4 sanguis

sanguis ab inquinamento & motu impedito liberatur: (4.) In restitutione deficientium, quando caro restituitur, sanguinis quoque integritas juvatur, ut felicius moveri & multiplicari possit. (5.) In contortorum correctione, quando v. g. in cranii compressi relevamine sanguinis & spiritus animalis motus annua impeditus & propterea inflammationem aliamve corruptionem minatus redditur liberior, & per eum spirituum quoque animalium elaboratio felicior. De omnibus autem speciebus notandum 1. alia remotius, alia propius sanguini & spiritibus conferre, 2. Medicamentorum & Alimentorum in sanguinem operationem esse magis evidentem, quam Chirurgicorum praesidiorum. His ita nunc expeditis non erit abs re, ad singulas classes potiores reducere operationes Chirurgicas & frequentiores. Ad primam Conjunctionis, quae Gr. συνθεσις dicitur, classem pertinent Deligatio, ἐπίδεσις ἐπιτεγξις, ad quam spectant, Fasciatio, ἐπιβολὴ ἐπιδέσμευς, Spleniorum aut plagularum impositio, περιβολὴ τῶν σπληνῶν, Fetularum applicatio, ἢ τῶν ναρθήκων ἐπίδεσις, Laquei circumplexus περιέθεσις βρόχων, Deligatae partis recta collocatio, κατάστασις ἢ καθίδρυσις. Extensio, καλάρσις, repositio membri ἀρθρεμβολή, & in specie ossium repositio μοχλεια. Sutura, ραφή, Glutinatio, κόλλη-

σις &c. Sub secundâ *Disjunctionis* Gr. διαίρε-
 σις διὰ cōprehendūtur *Sectio* τομή, & *Ustio*
 καυσις. Sub illâ plures alię cōtinētur speciali-
 ores v.g. *Venasectio* Φλεβοτομία, *Arteriotomia*
 ἀρτηροτομία, *Vasorum in fronte & tempo-*
ribus dissectio, ἀγγειολογία, *Abscessum aper-*
tio, ἀποσηματοτομία, *Scarificatio* ἐγχα-
 ραξίς, &c. Item quę pungendo fiunt sectio-
 nes v. g. *Paracentesis* παρακέντησις, *Suffu-*
sonis interpunctio, quę etiam παρακέντη-
 σεως nomine venit ex *Galenī* commentario.
 Ad sectionem partium duriorum referuntur
Rasio ζύσις, *Limatio*, ῥίνησις, *Perforatio*,
 σιώτρησις, κατάρτησις, *Terebratio*, *Trepa-*
natio τρύπησις, τρήσις, *Serratio*, πρίσις.
 Ad tertiam *Remotionis* ἀφαιρέσεως ἢ ἐξαί-
 ρεσεως classem spectant præter sanguinis mis-
 siones varias *Hirudinum applicatio*, βδελλῶν
 ἄψις, *Extractio*, ἐξολκὴ, *Amputatio*, ab-
 scissio, ἀποκοπή, *Exscissio* ἐκκοπή, *Evulsio*,
 ἐκπασις, τίλσις. Ad quartam *Restitutionis*,
 quę πρόσθεσις dicitur, classem pertinet
Chirurgia potissimum *curtorum*, quando vel
 portiones nasi aut auris ex alteri^o vel hominis
 vel bruti carne per insitionem restituntur &
 agglutinantur, de quâ *Taliacotius* integrum
 scripsit librum; verum magis nobis videtur
 ex variis *Chirurgiis* composita esse, quàm

in 1. de
 art. t. 43.

simplex. An forsan hic commodiorem inveniret locum *Chirurgia sanguinis transfusoria nova*? An non huc quoque pertinet *Frictio, τριψις, ἀνάτριψις, Rubrificatio, Φυγμός*, quatenus deficientes sanguinis & succi nutritii portiones illis operationibus ad partes alliciuntur. Tandem ad quintam *Correctionis διορθώσεως* classem referendæ sunt *Antractio, ὀλκὴ, ἐπίσπασις, Diductio, διαίρεσις, ἡ διάσπασις, Elevatio, ἔπαρσις, Compressio πίεσις*, & forsan aliz, prout indicantis ratio exegerit. Specialiores operationes, cum non sint hujus loci, consultò omit-
 timus, licet *Sennertius* plerasque etiam ex-
 posuerit, quem, si placet, vide. Rectius no-
 stro quidem iudicio de omnibus Chirur-
 gicis operationibus dixit *Pareus*: *Harum no-
 titiam longè faciliùs & feliciùs longo usu &
 multo exercitio consequeris, quàm jugi libro-
 rum lectione & assiduâ doctorum auditione*;
*Non enim oratio, quantumvis illa perspicua sit
 & elegans, iam potest quicquam ad vivum ex-
 primere, quàm quod est oculis digitisq. fide-
 libus subiectum.*

d. l. 5. p. 2.
 f. 2. per
 totum.

d. l.

V. Circà rectam operationum
 administrationem duo potissimum
 generales observandi sunt Canones.
 1. Ut citò, tutò & jucundè fiant.
 2. Ut

2. Ut varia attributa Subjecti, Causarum, Operantis, Loci, Temporis probe attendantur.

§. Quamvis hæ regulæ ad ipsam methodum geminam ejusq; indicationes spectent, deque iis suprâ satis dictum sit, non erit tamen inutile easdem heic denuò inculcare. part. IV.

Ἰς ὃ καὶ τοῖς τὰ καλὰ. Ad priorem monendum, illam debere observari in tantum, in quantum licuerit. Ità *celeritas* quidem in Chirurgiis maximè à Galeno exigitur: *Quicquid agis, celeriter esse agendū intelligas. Hoc a. f. 7. in 6. Epid. c. 11.* ad Chirurgos maximè pertinet. Verùm dantur tamen casus, ubi celeritas magis nocet, quàm conducit. Ità nec *jucunditas* semper locū habet. Sæpè sæpius oportet Chirurgum esse crudelē & paulò tristiùs urere, secare & reliqua opera strenuè facere. Memini me Patavii jam ante XIX annos illustrem *Petrum de Marchezis* Anatomicum & Chirurgū tunc temporis celeberrimum operationes Chirurgicas facientem, ità ut ægros satis immisericorditer tractaverit, vidisse, qui tamen in more habuit albis studiosorum inscribere; *Tunc memor eris mei, quando Chirurgicas operationes citò, tuiò & jucundè administrabis.* Profectò nobis non minùs placet, quàm *Paræo*, illud *Celsi* monitum de personâ Chirurgi, *Chirurgus esse debet animo intrepidus, immisericors.* in præf. l. 7.

sic

sic ut sanari velit eum, quem accipit, non so-
clamore ejus motus, vel magis, quam res de-
derat, properet, vel minus, quam necesse est,
secei: Sed perinde faciet omnia, ac si nullus ex
vagitibus alterius affectus oriatur. Postero-
rem Canonem brevibus comprehendit ipse

1. de iis
quæ in
medi-
catis.

Hippocrates verbis notatu dignissimis: Ταῖς
χειρουργίῃν καὶ ἰατρείῃν ὁ ἀσθενέων, ὁ ὄρων,
οἱ ὑπηρεταί, τὰ ὄργανα, τὸ Φῶς, ὅκω,
ὅκως, ὅσα, ὅκως, ὅκοτε, τὸ σῶμα, τὰ ἀρ-
μενα, ὁ χρόνος, ὁ τρόπος, ὁ τόπος. Illa in
Chirurgi officio sunt spectanda: Eger, agens,
ministri, organa, lumen, ubi, quomodo, qua-
nam, quemadmodum, quando, corpus, media
idonea, tempus, modus, locus. Jungatur Ga-
leni commentarius ad h. l. Omnino enim ad
Chirurgicas operationes, quemadmodum
ad omnes Medici actiones pertinet illud

6. Epid.
1. 2. c. 17.

Symbolum nostrum Hippocraticum: Μη-
δὲν εἰκῇ, μηδὲν ὑπεροργῶν. Ad quod Forestus
ita notanter commentatus est. Potest et de
eâ, quæ in curandi arte adhibenda est, diligen-
tiâ intelligi, ut nihil temerè fiat, aut commit-
tatur, nihilq, nisi benè subductâ ratione, aut
usu comprobatum, attentetur. Præprimis v.
quòd εὐκαρπία minimè sit floccifacienda
etiam Chirurgo, passim ex Hippocratis scri-
ptis Chirurgicis clarissimè elucescit. Pertin-
et n. non minùs ad Chirurgos, quàm ad
Medi-

Medicos illud *Galen* dictum auro Colopho-
nio præstantius , quo , veluti unione , Do-
gmata nostra obsignabimus : *χρὴ μὴ περι-
βιάζεσθαι τὴν φύσιν ἀκαίρως , ἀλλ' ὡς ὑπη-
ρετᾶν ἀκαίρως . Oportet non vim inferre
naturæ intempestivè , sed eidem inservire op-
portunè . Tantum !*

4. in 6.
Epid, t,
17.

ΠΑΝΤΑ ΠΡΟΣ ΟΙΚΟ-
ΔΟΜΗΝ ΤΗΣ ΔΟΞΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ, ΤΗΣ
ΑΥΤΩ ΣΥΜΦΥΤΟΥ ΑΛΗΘΕΙΑΣ, ΚΑΙ
ΘΕΟΠΕΜΠΤΟΥ ΤΗΣ
ΥΓΙΕΙΑΣ.

APPEN-

APPENDIX.

Eorum, quæ ex relectione cursoria vel addenda vel mutanda inciderunt.

P. I. D. I. **A**D pag. 3. & 4.] contra Dogma II. *ναὶ αὐτοῦ* pugnat *Cassiar. Bravo in Resolut.*
R. IV. & *Medis*, defendens, tanquam pro aris & focis, Medicinam Dogmaticam esse veram scientiam, nullo modo verò artem dicendam; cuius rationes etiam si primo intuitu videantur plausibiles, reverà tamen si penitiùs inspiciantur, tanti non sunt ponderis. Confundit n. 1. *Medicinam*, prout docetur, sive *Systematicam*, cum *Mediciâ*; prout exercetur; vel ut Scholastici loquuntur *Medicinam docentem cum utente*. De illâ potest concedi, quòd suo modo sit scientia, cum non tractet subjectum singulare, sed corpus humanum sanabile universaliter; nitatur etiam certis demonstrationibus; & acquiescat in suâ speculatione, quatenus est docens. Verùm illa non est vera Medicina, sed sunt solùm præcepta ad Medicinam veram spectantia. 2. Manifestè fallitur & fallit, quando conatur persuadere Medicum ἀρχιμετρον distinctum à ministris, Pharmacopœo, Chirurgo &c. non dirigere ad individuum v.g. Calliam, Socratem aut alios, suas speculationes.

lationes. Sanè hoc repugnat quotidiana
omnium Doctorum Medicorum praxi. 3.
Falsus est in hoc quoq; , quòd neget opus ,
quod relinquit , nimirum Sanum Calliam ,
Socratem , esse opus Medici , sed ministro-
rum. Quis n. ignorat , quod quis per alium
facit , illud ipse fecisse æstimari ? Quid absur-
dus dictu , si architectus per suos ministros
ædificium splendidum Regium extruxisset ,
& vellet aliquis dicere , hoc ædificium est
opus ministrorum vel servorum archite-
cti ; qui tantum fuerunt instrumenta
Ergone effectus adscribendus erit causæ
tantum ministeriali vel instrumentali , non
verò potissimum principali ? Mirum !

Pag. 24. lin. 24.] verba hæc : *In fœtu for-
mando & recens formato &c.* ita sunt corri-
genda. *In formando & recens formato homine
embryone uterum cum tubis &c.* ut hic sit sen-
sus : Uterus & tubæ licet necessariò ad ho-
minis formationem requirantur , non tamen
sunt partes illius embryonis dicendæ , cum
hic sit integer homo citrà etiam consideratio-
nem illarum partium. Semen v. utriusq; sexûs
hîc delendum est , ceu ἀπρὸς διόνυσον ; neq;
n. ad partes solidas , de quibus tamen heîc ser-
mo , pertinet.

Pag. 42. lin. 3.] inferenda sunt post pa-
renthesin hæc verba : *Temperatiores esse* , sen-
sus enim aliàs esset mutilus.

P. 1. D 4. R. 1. *Pag. 52. Dogm. IV.]* cū *et* *as* nihil aliud sit, quā determinatio aut *mensura* temporis, sive *durationis vite humane*, quemadmodum hoc prolixè demonstravit C. *Bravo*, non in-
conueniens erit inferere huic loco differen-
tiam sanitatis ratione ætatum, dum alia sani-
tas infantilis, alia puerilis, alia adulti homi-
nis, alia in consistente ætate constituti, alia
senilis habetur; quæ cū sint per se manife-
sta, non indigent prolixiori expositione.

Pag. 63. lin. 25.] deleatur particula *aut*,
majoris perspicuitatis gratiā.

Pag. 81. lin. 23.] addi debet post *retinendi*
rite retentis, quod facile ex ipso contextu li-
quet.

Pag. 84. lin. 8.] De *Sanitatis accidentibus*,
& in specie de *Actionibus integris*. Nam in
seqq. capp. de reliquis duobus accidentibus
sigillatim agitur.

Pag. 97. lin. 25. seqq.] cur *Lachryme* &
Sudor non sint *Excreta* secundum nat. sim-
pliciter talia? ratio & hæc dari potest, quòd,
si talia essent, occurrere deberent in omni
sano. Hoc v. repugnat experientiæ. Dan-
tur n. sani, qui nullā ratione ad sudorem pos-
sunt commoveri; plures, qui nequeunt la-
chrymis indulgere.

Pag. 114. (a) lin. 12.] pro ζώε lege ζώε.
Quod aliàs numerum paginæ attinet, mo-
nendus es, Lector, ex incuriā accidisse, ut
sequens

sequens folium iterum eo numero 114. 115. consignatum fuerit, cumq; non amplius corrigi potuerit, in Indice nos hanc distinctionem fecisse, ut priores duos numeros 114. 115. addito (a) posteriores eosdem (b) indicaverimus.

Pag. 114. (b) lin. 10.] inseri debet præpositio *In intemperie*.

Pag. 116. lin. 26.] pro *impuritate*, legendum *vitio*: Excluditur n. non modo qualitas p. n. sanguinis, sed & quantitas peccans.

Pag. 118. ad Dogma IV. vel potius V. error n. in numero est] non possum non hic fateri, quod posteriores cogitationes soleant esse sapientiores. Et, si rectè memini, Dogma hoc perturbato vel aliis obruto negotiis animo in chartam conieci. Etenim statim, cum privatim unâ cum Φιλιάντοις Auditoribus meis relegissem, displicuit, quod negaverim *Intemperiem Calidam & Humidam*, quam tamen omninò dari nunc constantissimè asseverare non dubito; Potest v. uno nomine appellari vel *Sanguinea*, vel *Plethorica*. Siquidem dum massa sanguinea in quantitate ità excedit, ut actionibus naturalibus obsit, quamvis non insignis peccet qualitas, nisi aliqualis cruditas, omninò corpori inferet intemperiem calidam quidem, propter sanguinis puritatem præsuppositam; hinc non possunt ferre calorem Solis externum;

Ecc

Humi-

Humidam v. propter copiam materialem.
Hinc tales ægri corpore sunt pleno, videntur
validi & quadrati; nihilominus suffocationis
periculum imminet, difficulter respirant,
ægerrimè moventur, & quæ sunt aliæ actio-
nes læsæ concurrentes. Ratio igitur à me
adducta non est ad rhombum; Licet n. calor
præternaturalis cum humore præternaturali
secundum qualitatem non possit consistere;
potest tamen ille cum humore quantitativè
naturalis concurrere; quod manifestum est in
plethorâ p. n. cujus infallibile signum est *Lassitudo æstiosa* κόπος φλεγμονώδης; *Æstio-
sum* arguit intemperiem calidam. *Lassitudo
cum dolore* intemperiem humidam, quatenus
& musculorum carnes cum vasis immodicè
replentur, ut nequeant officio fungi. *Dolor*
à distentione & divulsione, qui etiam à parvo
motu oritur. Egregiè hanc plethoram ejusq;
Ex. X. IV. effectum exposuit ingeniosissimus D. Linde-
§. 82. seq. nus in *Selectis*. Posset fortassis etiam Do-
gma nostrum insufficientis enumerationi
argui propter *Intemperiem Flatulentam* Φω-
σώγη, quæ peculiarem videtur speciem con-
stituere; Verùm cum flatus in se considera-
ti, dum retinentur & colliguntur, morbum
potius organicum, auctæ nimirum magnitu-
dinis, constituent, aut continuitatis solutio-
nem, dum dolorem inferunt, secundariò ve-
rò concurret intemperies vel calida vel frigi-
da;

da; placuit eam omittere speciem, quamvis alibi de flatuum generatione & efficaciam satis dictum sit.

Pag. 123. (non 223. error n. est) lin. 5.] omissa est species morbi organici, quæ tamen in ἐκθέσει ipsa recurrit: Unde post voc. conformatione, inseri debet: vel in peccante magnitudine.

Pag. 155. lin. 28.] post τάσεως legatur tensionis, διαβρώσεως, corrosionis, &c.

Pag. 199. lin. 7.] ita corrigenda: Solæ Ephemeræ & Synocho non putri exceptis.

Pag. 191. lin. 4.] addi debent: Aut sanguinis cum quoad copiam, tum præcipue quoad motum ejus. &c.

Pag. 201. lin. 8.] inserenda ante novam periodum: Ita genitalem quoque aliquando in motu deficere, testatur sterilitas utriusque sexus, vel nullitas conceptionis in sexu feminino.

Pag. 231. lin. 25.] corrigas: Intelligendum est dogma.

Pag. 235. lin. 2.] post questionem hæc addi possunt. Movit eandem ipse Galenus, & ad 6.L.A. 5. affirmativam inclinasse videtur. Eandem quoque

κατὰ πῆλόν defendit præter alios D. Abraham ep. VII. a. Seilerus in epistolâ quadam ad D. Danielelem pud Laur. Schepsum Physicum Schvvidnicensem. Nobis Scholzi-um, verò placet &c. Ad finem verò expositionis illius Dogmatis X. quod venena propriè dicta nullo unquam tempore hominibus con-

6. in. Epid. t. 5. ferant, expressè testatur Galenus dicens: δηλα-
 τήματα τὰ μηδέποτε μηδὲν ὠνέσντα, μηδέ
 νοσέσντας ἀνθρώπους, μηδὲ ὑγιαίνοντας dele-
 teria nunquam quicquam juvare, neq, homi-
 mines agrotantes, neq, valentes.

Pag. 244. D. IV. cum viderim insuffici-
 entem enumerationem terminorum, poterit
 Dogma illud suppleri seqq. Salsedo, Nitrosi-
 tas, Aciditas, Amarities, Austeritas, Acer-
 bitas, Fuliginositas, Vaporositas, Flatulentia,
 Cruditas, Supernatantia, Tumultuatio. Quod
 si v. alii ad huc inciderent termini humoribus
 & spiritibus competentes, possent illi facile
 haud dubiè reduci ad illos, qui enumerati sunt.
 Expositionem horum terminorum petere li-
 cet ex Willisii Exercit. de fermentatione &
 febribus.

Pag. 249. D. V.] addi possent Exaspera-
 tio, Lavigatio, Incurvatio, Contorsio. &c.

Pag. 257. lin. 10.] pro dependente lege de-
 pascente.

Pag. 278. lin. 12.] inserendum: aut qua-
 litate.

Pag. 378. lin. 7.] lege εὐρωσέσθαι.

Pag. 389. lin. 26. ne, pro, nec ponatur.

Pag. 424. lin. 17.] deleatur si, aut refera-
 tur ad initium præcedentis lineæ: nisi quid
 peccet. &c.

Pag. 449. l. 2.] lege & qualia, & qui.
 deleatur ergò syllaba ser.

Pag.

Pag. 462. lin. 25.] lege *Indicatum*.

Pag. 466. lin. 3.] h. e. *incongruè*.

Pag. 468. ad Dogm. 3. & ejus expositionem.]
notandum, sub *intemperatis* etiam referri *se-*
nes, *pueros*, *infantes*, cum & hi omnes in re-
spectu ad hominem exactè temperatum, p. 43.
qualem suprà descripsimus, ab exactâ tem-
perie recedant, unde & non exquisitè simili-
bus conservari possunt aut debent.

Pag. 476. (a) lin. 9.] pro fieri, legen-
dum, *ferri*. Cæterum ignosce, Lector, quod
iterum ex incuriâ numeri paginarum 475.
476. 477. 478. bis recurrant cum in rele-
ctione operis non tam ad literas & numeros,
quàm ad rem ipsam attentus fuerim : Igitur
eadem, quâ suprà usus sum, distinctionis no-
ta (a. b.) heic locum habet.

Pag. 477. (b) lin. 3.] ad corrigendam
ταυτολογίαν pro aliquoties, lege, *passim*.

Pag. 485. pro 456. menda est corrigenda.

Pag. 489. lin. 4.] pro *ἐν* lege *ἐκ*.

Pag. 497. lin. 15.] lege *humanum*, vel hu-
mani quid.

Pag. 501. lin. 3.] corrigendum, *inordinatâ*.

Pag. 504. lin. 13.] quod si scrupulus forsan
alicui oriatur ex lectione hujus periodi, quo-
modo *Fermentatio* aut *Maturatio* competat
iis humoribus, qui in statu defectionis exi-
stunt, ille sciat, hoc fieri debere novas por-
tiones spirituosas & fermentabiles offeren-

do, quò per continuatam fermentationem defectionem jam passi humores ad loca convenientia successivè possint secerni. Quid si n. hoc absq; restitutà fermentatione velis evacuare, tunc zgrum in præsentiſſima vitæ periculum conjiceres. Junge, si place,

e. 6. de *Willisium de curatione quartana.*

feb. p.m.

194

Pag. 508. lin. 8. & 9.] lege *missioris*, *vehementioris*.

Pag. 511. lin. 21.] loco *Treganatio* legas *Trepanatio*, de quâ operatione vide sis *Hist. Fabr. ab Aquapendente*, & *Hildanus in Observat. Chirurgicis*. Ego quidem illam operationem bis vidi, sed semper funesto cum successu; unde inter remedia valdè dubia referenda esse censui.

Pag. 524. lin. 13.] in margine notetur pag. 114 (b) & inferior ad lin 17. occurrens deleatur.

Pag. 526. lin. 18.] rectius legitur *Libuit*.

Pag. 536. ad Dogma VIII.] obiter incideram tùm temporis in illum casum, cumq; viderim evidentioſiorem præ pluribus aliis in laudato Authore occurrentibus, ità ut speciem facti, (quemadmodum Themistæ filii loqui amant) clarè exprimat, placuit mihi *ἐκ τῆς ἀδελφείας* resolvere: Accessit alterum *ὁρμητήριοιον*, quod casus fuerit muliebris, qui præ virilibus majores indiget indagine.

sup. on

Pag.

- Pag. 551. lin. 12.] pro color legendum dolor.
 Pag. 554. lin. 19.] lege invasit.
 Pag. 560. lin. 15.] pro loco legatur locus.
 Pag. 563. lin. 3.] lege : Helmontium do-
 centem.
 Pag. 564. lin. 3.] leg. direximus.
 Pag. 577. lin. 21.] leg. ἐνφύως.
 Pag. 596. lin. 15.] pro secundum leg. sci-
 endum.
 Pag. 609. lin. 1.] præmittenda erit parti-
 cula : non necessarius.
 Pag. 618. lin. 12.] deleatur præpositio : In.
 Pag. 620. lin. 10.] pro hac, legendum,
 hæc. Pag. 621. lin. 7.] ἀψυχα.
 Pag. 627. lin. 25.] laborantes pro laboranti.
 Pag. 625. lin. 16.] vigilas motu esse prio-
 res, corrigendum.
 Pag. 639. lin. 21.] segnis ex illo fieri. Pag.
 642. l. 1.] observetur.
 Pag. 694. lin. 19.] omissa particula in de-
 bet inferi : Prius agit in medicamentum.
 Pag. 711. lin. 7.] ἄζυμ.
 Pag. 713. lin. 5.] audio alios esse ex De-
 mocritea aut Epicurea Philosophia (quam ho-
 dieq; Cartesianam esse mihi persuasum ha-
 beo) sectatoribus, qui potius αἰσιν pulsio-
 nem amotorum urgent. Verum manet idem
 iudicium Galeni, quod adjeci, firmo stans
 talo, donec evidentiores suæ assertionis

protulerint rationem. Ast hæc non sunt
hujus fori.

Pag. 723, lin. 11.] deleatur particula *vel*.

Numerus pag. 729, corrigendus est.

Pag. 741, lin. 19.] lege: *radicem pœonia
maris*.

Reliquas mendas Typographicas le-
viores, quæ præsertim circa finem ob nimi-
am festinationem fortassis irreperunt, ut
promptè sis correcturus, L. B. nec sinistrè
interpretaturus, freti Tuo cando-
re nulli dubitamus.

I N.

INDEX RERUM

duntaxat

NOTABILIORUM.

A.

A Bbrevisatio.	249
Abortus.	272. 273
Abscessuum apertio.	787
Abscissio.	787
Abstinencia quid? 615. ejus divisio, 616. ejus in sanitate effectus.	617
Absumptio.	505
Accidentia Sanitatis. 84. 85. quomodo invicem sint signa.	338
Accidentia morborum quæ & quot?	147
Actiones triplices Naturalis, Vitalis Animalis quid?	89
Actiones vel sunt publicæ, vel privatæ.	91 [90
Actio abolita. 270. inorganica an detur ad Medicum spectans. 88. frustrata quò pertineat?	269
Actiones integræ. 87. læsæ, 267. quatuor earum species confirmantur.	268
Actiones imminutæ. 272. auctæ. 273. depravatæ.	276
Actiones in sano num omnes debeant esse perfectæ, & in quo consistat actionum perfectio.	325
Acrisia. 428. quid? 430. ejus divisio in perfectam & imperfectam.	440. seq.
Acutus morbus.	157

Ecc 5

Adau-

Adauctio.	504
Adolescentum morbus.	150
Adscititius morbus.	161
Adstringens medicam facultas.	711
Adurens facultas.	714
Aër causa sanitatis procatactica. 73. morborum caussa. 215. cur inter res non naturales primum lo- cum obtineat. 568. quomodo ad sanitatem concu- rat. 570. an materialiter humoribus misceatur. 571	
Aëris differentia. 573. quomodo optima aëris con- stitutio sit eligenda. 578. Aër optimus. 576. Aëris effectus quomodo cognoscendus. 581. non facit ad excitandam, sed ventilandam flammam vit. 583	
Aër frigidus an in febribus ardentibus sit eligendus.	580
Αἰμάγωρον medicamentum.	720
Æstivus morbus.	159
Ætas ad causas propinquas potius, quàm procata- cticas referenda.	210
Affectus animi causa sanitatis. 73. morbifica procata- ctica. 227. medium Sanitatis. 654. diversimodè se habent. 656. seq. eorundem effectus & usus quotuplex.	660
Agitatio.	504
Alexipharmaca facultas.	715
Alimenta. 73. quid 591. simpliciora sunt meliora. 604 caussa morborum procatactica.	219
Alimentorum divisio. 598. materiæ unde. 600. Fa- cultates scitu necessariae Medico. ibid. delectus.	606
	Alter-

Alteratio Indicatio universalis.	506
Alterativa facultas non ad qualitates primas restrin- genda.	706
Alphus.	292
Alvi siccitas & suppressio. 271. 280. segnities.	283
Alvi fluxus. 279. Critici signa.	446
Alvi fecum per os rejectio.	282
Ambustio vel Combustio.	250
Amor.	229
Ampliatio.	504
Amplificatio.	249
Amputatio.	787
Anatomia Medico necessaria.	22
Anceps morbus quis.	166
Αἰσιολογία quid.	787
Aneurismatis causa. 194	apertio. 787
Angustatio.	250. 504
Anima quomodo à Medico consideretur?	5. 19
Animæ sedes in corpore ignoratur.	227
Animi deliquium levius.	273
Ανορεξία.	271
Aperiens medicam. facultas.	712. 720
Απειψία.	271
ΑΦωνία.	272
Απνοια.	271
Aproplexia.	272
Απυρεξία.	162
Appetentia nimia.	275
Appetitus difficilior.	272
	Ardor

Ardor Stomachi.	275
Ars Infusoria s. Clysmatica. 772. non rectè dicitur Chirurgia.	773
Arthritica facultas & medicam.	721
Arteriotomia.	787
Althma.	277
Astra num ad Crisin faciant.	434. seq.
Athletarum sumus habitus non est optima sanitas.	322
Ατσοφία.	271
Attemperatio.	504
Attenuatio.	250. 504. 505
Attenuans medic. facultas.	711
Attractiva facultas.	712
Attractio.	788
Audibilis qualitatis vitiosæ symptomata quæ?	289
Auditus gravitas.	273
Aurium dolor. 275. tinnitus, sibilus.	277. 289
Austrinus morbus.	163
Autumnalis morbus.	159

B.

Balbuties.	277
Basis in medicamentis. 749. semper unica. 750. non semper denominatione largitur medicamento. ibid.	
Benignus morbus.	154
Blæstas. 278. Bochetum.	772
Borealis morbus. 163. Boli.	772
Βραδυπνεία.	272
Brevis morbus. 159. differt ab acuto.	160

C.

Cacochymia. 184. quid? 187. ejus causa efficiens. 185. divisio. 188. benigna & maligna. 189. 190	
Cacly.	

Calculus renum.	282
Calefaciens medic. facultas.	709.
Calor febrilis.	293
Carbunculus.	286
Cardiaca medicamenta & facultas.	721
Candialgia.	275
Caries.	142
Carus.	275
Causæ sanitatis quæ? 54. divisio.	56
Causa propinqua quotuplex. 59. quid eam consti- tuit. 58. Remota.	70. 72
Causæ morborum. 169. earum divisio. 172. per se & per accidens. 170. propinqua duplex. 172. seqq. antecedens non semper una in uno morbo.	176
ubi quærenda.	177
Causæ morbificæ in quo consistent.	179
Causæ continentes. 207. procatacctica. 213. mo- rales.	171
Causarum remotarum modus generandi morbos. 240. propinquarum.	242
Causæ non rectè inter Signa referuntur. 306. seqq.	352. 353
Catalepsis aut Catoche.	272
Cavitatum morbi.	127
Cephalæa-Cephalalgia.	275
Cephalica facultas & medic.	721
χαλασμός, χάλασις.	249
Characteres non pertinent ad materiam medicam.	675
Chi-	

Chiragra.	275
Chirurgia pars medicinæ ministra. 774. objectum.	780
Chirurgia infusoria. 772. curtorum.	787
Chirurgicæ operationes causæ sanitatis. 73. causæ morbifica. 230. media quoq; acquirenda sanitatis.	783. seq.
Chlorosis.	282. 289
Chronicus morbus. 159. an Crisi solvatur.	437
Chylificatio tardior.	272
Chymici ad quam medicinæ sectam pertineant.	2
Cibi & potus effectus quotuplex.	612
Circulatio sanguinis.	68
Clysteris latior significatio.	772
Coagulatio.	247
Coagulans facultas.	711
Coctionis defectus. 271. ejus signa.	419. 420
Coctiva medic. facultas.	710
Cœcitas.	271
Cœna largior sit prandio.	608
Coitus depravatus.	276
Colica.	276
Collectio sanguinis causæ morbifica.	247
Colliquativa medic. facultas.	711
Coma somnolentum.	271
Compressio Chirurgica.	788
Communis morbus.	163
Conceptio depravata.	276
Concoctio depravata.	ibid.
Conformationis irritiosæ morbus quotuplex.	124
	Con-

Congelatio sanguinis.	247
Congelativa medic. facultas.	711
Congestio sanguinis.	247
Conjunctio separatorum operatio Chirurgica.	783.
ejus species.	786
Conservativa methodus.	464
Constans morbus.	157
Constrictio.	249. 504
Consuetudo. §65. divisio. §66. in alimentis obser- vanda. 609. quomodo inter causas referenda?	212
Consuetorum notitia plurimum prodest Medico.	477
Continuitas legitima tertia Sanitatis differentia.	48
Continuitatis solutæ morbus. 134. ejus species.	136
Continuus morbus.	159
Contusio.	140
Correctio Curvatorum Chirurgica operatio.	784.
ejus species.	788
Corroboratio est indicatio aliquando universalis.	506
Corrigentia quæ in compositis?	758
Corrodens medic. facultas.	714
Crisis. 428. quid? 430. divisio. 438. notæ.	439
Criseos conditiones.	430
Criticæ evacuationes non sunt symptomata.	263
Critici dies unde proximè dependeant.	435
Crudititas. 223. quid? 420. signa.	419
Crustam inducens facultas medic.	714
Curabilis morbus.	166
Curativa methodus.	464
	Cura-

Curatio non semper citò aut jucundè perfici potest.

512. 513. 789. securitas v. semper attendenda. 512

Cuminum. 548

Cutis laxitas. 293.

D.

Declinatio morbi. 454

Decoctum. 771

Deligatio. 786

Deliria. 277

Dentium dolor. 275

Derivatio. 504

Deunitio. 505

Diaeta. 556. 561. ejus objectum. ibid. divisio. 563

Diaeta species Decocti. 772

Diaphoresis. 250

Diarrhoea. 281

Dies Critici. 432. 433. vid. Critici dies.

Differentiae sanitatis essentielles. 35. accidentales. 49

Differentiae morborum essentielles. 114. b. seq. acci-
dentales. 145. seq.

Digestio. 504

Digestiva facultas. 710

Directio. 504

Dirigentia in compositis medicamentis. 750

Discussio. 504

Dissipatio. 245

Disjunctio conjunctorum. 783. ejus species. 786

Dissolutio. 504. 505

Diductio. 788

Divisio. 250

Diare-

Diuretica facultas medic.	719
Dolor. 273. ejus species.	275
Dolor quæ actionis læsæ species?	268
Dosis medicamentorum. 755. triplex.	758
Dosis simplicium scitu necessaria. 762. compositorum quomodo per regulam proportionum possit investigari? 764. an & in alterantibus locum habeat?	766
Drachma.	758. seq.
Dubius morbus.	166
Dysenteria.	282
E.	
Ebullitio.	245
Edulcoratio.	504
Effervescentia nimia.	200. 245
Elevatio.	788
Emolliens medic. fac.	711
Emollitio.	250. 504
Endemius morbus.	163
Ephelides.	289
Epidemius morbus.	163
Epinyctides.	292
Epiphora.	280
Epilepsia. 277. ejus origo.	198
Erysipelas.	286
Essentialis morbus.	157
Evacuatio.	504
Eventus morborum quotuplex & quid?	427
Eventus tempus minutum prædici certò nequit. 425. mo dus repentinus. 428. lentus salutaris quomodo? 442. lentus insalutaris. ibid. utriusq; signa. 450	

Evulsio.	787
Exasperatio.	505
Excernenda p.n. quid? 278. quantitate peccantia, 279. qualitate. 281. loco. 282. tempore.	283
Excernenda media sunt sanitatis. 647. variant pro vi- rietate indicationum & circumstantiarum,	650
Excernendorum divisio. 647. effectus.	653
Excrementa causa morifica propinqua. 204. pro- catartica. 225. naturalia. 62. morbificorum affi- ciendi modus.	251
Excreta integra. 94. divisio.	98
Exercitia idem quod motus. 636. species.	637
Exhalationes.	66
Exiccatio.	504
Experientia in Medicina qualis?	736
Experientia à Sensu differt. 726. medium inventio- nis.	724
Exscissio.	787
Extensio.	786
Extractio.	787
Exulcerans facultas.	714

F.

Fabarum virtutes.	545. seq.
Facies Hippocratica.	411
Factus morbus.	155
Facultas & dispositio medicè accepta sunt unum. 20.	85
Facultates medicamentorum quotuplices? 706. alte- ratiuæ quæ? 708. seq. evacuatiuæ?	717
Fasciatio.	786
Falci-	Falci-

Fascina inter causas morbificas.	237
Faucium dolor.	275
Fermentatio. 68. 504. nimia.	200
Fermentativa facultas.	710
Fermentationem cohibens fac.	711
Ferularum applicatio.	786
Fiens morbus.	155
Figuræ morbus quid? 125. quotuplex? ibid. quomodo generetur?	253
Firmitas durans signum optimæ sanitatis.	326
Flamma vitalis quid?	64
Flatus.	67. 198
Fluor albus.	280
Fœmineus morbus.	151
Fœtor oris narium aliarumq; partium.	290
Fœtus corruptus.	282
Fractura.	142
Frigefaciens facultas.	709
Fuligo. 66. 197. copiosior.	280
Furor uterinus.	275

G.

Gaudium.	228
Generatio.	92
Gigantes & liberi Enakim an gavisi sint optimâ sanitate?	321
Glutinatio.	787
Glutinativa vis.	714
Gonagra.	276
Gonorrhœa. 280. virulenta.	282
Granum.	759

Grumofitas sanguinis.	248
Gustatilis qualitatıs vitia.	291
Gustûs nullitas. 271. depravatio.	277
Gutta.	760
Gutta rofacea.	292

H.

Hæmorrhagiæ criticæ signa antecedentia.	445
Hæmorrhoidum fluxus nimius.	280
Hæredidarius morbus.	161
Hemicrania.	275
Hirudinum applicatio.	787
Horror.	277
Humectans facultas.	710
Humectatio.	504
Humores quotuplices?	60
Humorum in quantitate vitium. 181. in qualita-	
te. 184. in motu. 191. in loco.	194
Hydrocephalus.	284
Hydrops.	284
Hyemalis morbus.	159
Hypochondriorum dolor.	275
Hysterica facultas & medicam.	721

I.

Ichorofitas.	246
Icterus flavus & niger.	289
Iliaca passio.	275
Imminutio.	504
Imperfectus morbus.	154
Impotentia virilis.	271
Inappetentia.	271

Incan-

Incantationes causæ morborum extraneæ.	237
Inconstans morbus.	157
Incrassatio.	250. 504. 505
Incrassans facultas.	712
Incurabilis morbus.	166
Indicatio quid? 458. quotuplex?	500. 506. 507
Indicationum requisita.	502
Indicationes similes per contrarias limitandæ.	468
& contrariæ aliquando cum similibus corrigendæ.	482. seq.
Indicationes omnes Curativæ in Meth. med.	484
unde petendæ.	494
Indicationum regulæ.	508
Indicans quid?	461
Indicatum.	ibid.
Indices dies vel internuncii.	432
Induratio.	250
Indurans facultas.	711
Inedia.	220
Instrumenta Chirurgica. 782. eorum inventionis necessitas & utilitas.	783
Integrum quid?	86
Intemperies quid & quotuplex? us. (b) 116. seqq. &	795
Intestinorum murmura.	290
Ira.	229
Ischias.	275
Ischuria.	271
Juvantia in medicam: compositis.	750
Fff 3	Labor

L.

Labor.	637
Lac coagulatum.	282
Lactatio abolita. Lactis defectus.	271. 281
Lactifica facultas. 714. an sit alterativa?	707
Lactis proventum prohibens fac.	ibid.
Languor virium.	273
Lassitudo.	ibid.
Latitudo Sanitatis quid? 323. ejus signa.	327
Lævigatio.	505
Laquei circumductio.	786
Laxatio.	504
Laxativa facultas.	711
Legitimus morbus.	154
Lentigines.	289
Lentor sanguinis.	247
Lenus morbus.	157
Lethalis morbus. 166	[seq.
Libra. 758. seq. alia civilis, officinalis, mensuralis.	759.
Libri Chirurgici non sufficiunt ad artificem.	781
Lienteria.	282
Limatio.	787
Liquefactio.	504
Liquida medicamenta.	771
Acamp Jupia.	273
Lithiasis renum.	205
Lochia corrupta. 282. eorum suppressio.	271
Longus morbus.	159
Loquelæ privatio.	272
Lucubrationes an licitæ, & quæ?	625
	Macu-

M.

Maculæ hepaticæ, scorbuticæ.	289
Macularum eruptiones quid signent?	401
Magistralia. medicamenta.	754 [255
Magnitudinis peccantis morbus, 129. quomodo fiat?	
Magnus morbus.	152
Malacia.	276
Malignus morbus.	154
Manifestus morbus.	157
Masculinus morbus.	151
Maturatio.	504
Medicamentum quid ? 668. ejus inventio.	724
ad cognitionem necessariæ qualitates sensiles.	728
seqq. inveniendi adminicula.	727. colligendi. 737.
compositionum divisio.	753. necessitas. 747. seq.
requisita. 749. instrumenta ad componendum	
necessaria.	ibid.
Medicament. facultates. 683. 685. divisiones variæ à	
	691. ad 724
Medicam. materia.	671
Medicamentorum divisio in interna & externa liqui-	
da, solida & media &c.	770. seqq.
Medicamentorum præparationes.	743
Medicamentorum variæ appellationes.	771. seqq.
Medicam. unum contrarios interdum edit effectus &	
cur ?	685
Medic. causa morbifica.	230
Medicus sit Physicus. 15. ejus officium geminum. 7.	
quæ ex ægro inquirat ? 311. prudentia in digno-	
scendo & prænoscendo. 315. non est de ejus digni-	
Fff 4	tate

tate compositio medicamentorum. 737. nec chi- rurgum agere.	790
Medicina Dogmatica est ars non scientia. 3. 4. & 792. definitur. 11. subjectum. 5. finis duplex. 6. par- tes principes. 7. ministræ. 10. divisio in Theo- reticam & Practicam rejicitur.	9
Medicinæ compendia non sufficiunt.	3
Mediocritas.	72
Melancholici cur ingeniosi?	329
Melancholiæ species qualia symptomata?	277
Mellis facultates.	547
Menses immoderati. 280. decolores. 282. per os & nares excreti.	283
Mensium suppressio & retentio p. n.	271. 281
Mensura sicciorum. 760. liquidorum.	ibid.
Metalla sunt materia medica.	672
Methodus vocab. ambiguae significationis.	452.
454. medicinalis quid? 456. quotuplex?	464
Methodus conservandi sanit. 465. ejus fundamen- tum generale. 467. limitatum. 468. ejus indica- tiones perticulares unde petantur? 470. ejus spe- cies plures enumerantur.	474. seqq.
Methodus medendi. 475. differt à priori. 476. ejus fundamentum generale. 476. limitatum. 482. ejusdem indicationes quæ, quot & quales? à 484 ad 508	
Methodi medendi divisiones.	520. seqq.
Methodus med. extraordinaria quid? 549. aliquan- do sufficit. 550. ordinaria quid? 522. dividitur. 524	
Methodus curandi intemperies. 526. morbos or- gani.	

ganicos. 530. morbos solutæ unitatis. 533. mor-
bos compositos. 534

Methodicæ sectæ author. 454. qui hodieq; ad eam
inclinent. 2.

Mineralia sunt fundamentum medicamentorum. 673

Mitiora non semper præmittenda fortioribus. 514

Mictoria medic. facultas. 719

Modus componendi medicamenta. 752

Modus generationis sanitatis. 76. morborum 239.
compositorum. 257

Modus conservandi sanitatem. 466. recuperandi. 476

Mola. 276

Morbus quid? 110. subiectum. 114. differentia essentialis. 114. b. intemperiei. 115. b. organicus quatu-
plex? 123. vitiata conformationis. 124. figu-
ræ. 125. cavitatum. 126. superficiei. 127. magnitu-
dinis. 129. in numero. 131. in situ. 133. solutæ uni-
tatis & ejus species. 134. seqq.

Morborum differentia accidentales. 145. ad 169

Morborum causæ vide Causæ morborum.

Morbus non præbet utilem & palmariam indicatio-
nem. 494. unde dignoscatur? 124

Morbi occulti. 121

Morbi sunt causæ aliquando procatactica. 235

Morbilli. 289

Morsio vel morbus. 250

Mortis signa. 416. 418

Motus causa sanitatis & medium. 73. 635. causa morborum. 214

Motus sive Exercitiorum tempus opportunum. 640. utilitas & effectus. 644. species variz. 636. seq. 281

Mucus corruptus. 281

Muliebris morbus. 151

Multiplex morbus. 149

Murmura intestinorum. 290

N.

Nævi materni. 239

Narceticorum vis in quibus consistat? 716

Nareptica facultas. 708

Nativus morbus. 161

Natura. s. Naturales res sunt fundamentum medicinæ. 14. 15.

Nephritis. 275

Nephritica fac. & medicamenta. 721

Neutrum corpus rejicitur. 8

Nutritio. 92. depravata. 276. imminuta pro immutata. 273

O.

Obesitas nimia. 284

Oblivio. 272

Occultus morbus. 157

Oculorum dolor. 275. conuscationes. 277

Odium. 229

Odontaliga. 275

Odo-

Odorum varietas facit ad inventionem medicamen- torum.	731
Officinalia med.	734
Olfactilis qualitatis vitia.	290
Olfactûs privatio.	271
Olfactus medium signorum.	313
Ὀφθαλμία.	275
Ophthalmica fac. & medicamenta.	721
Ὀργασμος.	245
Organica ltructura sanitatis differentia.	46
Organicus morbus.	123
Orthopncea.	277
Oscitatio.	277
Otalgia.	275

P.

Palpitatio cordis.	277
Pandiculatio.	277
Panis.	603
Paracentesis duplex.	787
Paralyfis.	272
Partes corporis quæ & quot dicantur? 26. solidæ. 24. viventes. 21. seq. similes & dissimiles. 27. pu- blicæ & privatæ. 28. 29. principes & ministræ. 29. 31. spermaticæ & sanguinæ.	32
Partes etiam fiunt causa morbifica.	202
Partes organicæ.	88
Particularis morbus.	148
Partûs nullitas. 271. difficultas.	272

Parvus

Parvus morbus.	73
Πάθος quid significet?	106
Pathologia pars Medicinæ.	ibid
Pathemata vid. Affectus animi.	
Perfectus morbus.	134
Perforatio.	787
Periodus.	162
Pestis.	121
Petechiæ.	183
Pharmacia quid?	665
Phlebotomia.	787
Φλόγωσις.	246
Phlyctænæ.	292
Physiologia vulgaris & Medicæ differentia.	13. 162
Pica.	276
Plagularum impositio.	786
Plethora, 181. dividitur.	182. 183
Plethorica Intemperies datur.	77
Pleuritis.	27
Podagra.	27
Pollutio nocturna, 280. rejicitur è mediis sanitati cei illicita.	643
Polypus in naso.	28
Pondus civile. 759. officinale.	760
Ponderum nomina.	758
Potus an cibis sit intermiscendus?	609
Potûs effectus.	612
Prandium parcius Cœnâ.	603
Præcipitans medic. facultas.	711
Præcipitatio.	504
	Præno-

Prænotio.	298
Priapismus.	275
Privatus morbus.	163
Prognostica signa. 303. statûs s. n. 405. statûs. p. n.	411
Pruritus.	276
Publicus morbus.	163
Puerorum morbus.	150
Puerperarum dolores.	275
Pugillus.	760
Pulmonaria fac. & medicamenta.	721
Pulsus. 362. quale signum? 358. 361. qualis actio? 92. non est alius in dextrâ, alius in sinistrâ manu. 365. differentiæ. 367. ad 380	
Pulsus compositi quot? 374. 375. simplices.	368
Pulsus explorandi modi.	314
Purgans medic. facultas.	718
Purificatio.	504
Putredo.	248
Putrefactio. 250. Putrefaciens facultas.	714

Q.

Qualitates sensibiles integræ. 100. præternaturales. 286. medicamentorum vide Facultates.	
Qualitates occultæ quomodo dentur?	699
Quies quid? 645. causa est morbifica. 223. sanitatis.	73

R.

Radices certo tempore effodiendæ & colligendæ. 740. vere potius quàm autumnno.	ibid. seq.
	Rasio.

Ratio.	787
Ratio medium inveniendi medicamenta. 724. praeferenda experientiae. 725. cum experientia semper coniungenda. 726. sensuum fide nitatur vera.	736
Recens morbus.	159
Receptorum requisita.	767
Refrigeratio.	504
Regulae ad method. medendi pertinentes. 508. ad Chirurgicas operationes.	788. seq.
Relaxatio.	249
Remotio excedentium. 783. species.	787
Reparatio.	505
Repellens facultas.	713
Repositio 505. membrorum & ossium.	786
Repulsio.	504
Res naturales. 13. non sunt septem. 18. quomodo septem fieri possint?	ibid.
Res non naturales. 72. dividuntur.	73
Res praeter naturam. 108. 395. quot? 108. fundantur in rebus naturalibus.	109
Res secundum naturam 16. fundantur in reb. naturalibus.	17
Respiratio. 92. difficilis.	273
Restitutio deficientium. 783. species.	787
Retinenda p. n. quot modis dicantur? 283. sec. nat. faciunt ad sanitatem. 652. eorum effectus.	653
Retenta integra. 99. praeternaturalia fiunt causa morbifica.	225
Revulsio.	504
	Rigor

Rigor.	277
Rilus Sardonius.	277
Rubor oculorum	289
Rubifaciens facultas medic.	714
Rubrificatio.	788
Ructus. 290. nidorosi.	282
Ruptio. 250, Ruptura.	140

S.

Salacitas nimia.	275
Salivatio nimia. 280. deficiens.	281
Salivatoria facultas.	719
Salutaris morbus.	166
Salutis signa.	417
Sanguis commendatur. 30. 60. præcipua pars inter contenta & impetum facientia.	29
Sanguis per penem excretus.	283
Sanguinem evacuans medicamentum an detur?	720
Sanitas quid? 18. subjectum ejus. 21. comprehendit latitudinem. 7. differentia essentialia. 35. accidentales. 49. Causæ vid. Causæ Sanitatis. Modus generationis. 76. seq. Accidentia triplicia.	84. seq.
Sanitas optima. 320. ejus signa.	323
Scarificatio.	787
Scrupulus.	758
Sectarum Medicinæ quæ optima? 1. quotuplices?	ibid.
Sectio operatio Chirurgica generalis ejusq; species	787
	Secun-

Secundarius morbus.	157
Secundinæ vitiosæ.	282
Secundinarum suppressio.	271
Seminis defectus. 281. excretio involuntaria non est peccati expers.	649
Seminifica facultas. 714. ejus proventum prohibens fac.	ibid.
Semiologia Medicinæ pars. 295. divisio.	298
Sensus. 93. externi media signorum.	308
Sensus ab Experientiâ differt.	726
Senum morbus. 150. Senibus an perfectio sanitatis competat?	324
Serratio.	787
Sexus quò pertineat inter causas.	210
Siccans facultas.	710
Signum quid? 300. quotuplex?	301
Signa certa & incerta. 302. Diagnostica vel Prognostica. 303. Signa s. n. quæ? 318. Diagnostica sanitatis & causarum sanitatis. 319. seqq. 336. quomodo innotescant. 366. Diagnostica. p. n. quotuplicia? 339. causarum morborum primaria. 355. Pathognomonica. 345. communia. 350. Discretiva non necessaria. 354. Prognostica coincidunt cum Diagnosticiis. 407. quomodo invicem differant? 409. vid. Prognostica.	
Signa Critica quæ? 443. antecedentia Crisin. 444. concomitantia. 448. consequentia.	450
Signa transmissionem materiæ præcedentia.	447
Signa Acrisias. 450. eventus lenti.	ibid.
Similia similibus conservanda.	467
	Singul.

Singultus.	277
Sirones.	292
Sinus morbi.	133
Solida medicamenta interna & externa.	774
Solitarius morbus.	149
Somnus. 620. definitur. 621. effectus somni. 632. meridianus non est simpliciter noxius. 626. non revocat calorem ad interiora. 622. immode- ratus ad methodum medendi pertinet. 625. va- riat pro diversitate indicationum.	623
Somnus causa Sanitatis. 73. morborum.	225
Sonus ad medicamentorum cognitionem facit.	730
Spasmus Cynicus.	277
Spermatica medicamenta.	721
Spiritus legitimi. 63. spurii sive excrementitii. 66 legitimi tres. 64. 65. sunt causae sanitatis. 67. quomodo operentur? 70. 83. peccantes causa fiunt morbifica, quantitate. 195. qualitate. 196. motu. 199. loco.	202
Spiritualcentia.	504
Splenica medicamenta.	721
Spurius morbus.	154
Sputum purulentum.	282
Stagnatio.	246
Sterilitas.	271
Sternutatoria facultas.	715
Stomachica facult. & medicam.	721
Stridor dentium.	290
Stupiditas.	272
Stupetaciens facultas.	715

Sudatio. 506. Sudorifera facultas.	717. 718
Sudor an excrementum naturale? 62. nimius.	280
Sudorem Criticum antecedentia signa.	444
Sudores variæ vitiositatis.	282
Suffusionis interpunctio.	787
Superficie morbus. 127. an detur? 128. quomodo generetur?	253
Surditas.	271
Sutura.	786
Sympathicus morbus.	158
Symtoma quid? 259. non omne sequitur morbum. 260. an absq; morbo possit consistere? 262. quotuplex? 263. ex qualibet classe concurrunt ad unum morbum. 266. mutuam diagnosis in vicem præbent.	357
Syncope.	271

T.

Tactilis qualitas communissima. 104. ejus vitia varia. 292. medium inventionis medicamentorum.	755
Tactûs carentia. 272. depravatio.	277
Tactu morbi cognoscuntur.	313
Temperamentum principalissima sanitatis differentia. 36. ejus quidditas. 37. 38. est unum & idem in toto corpore. 40. variat autem quoad subiecta. ibid. divisio in æquale & inæquale. 42. 43. hoc in simplicia & composita. 44. 45. Intemperati signa.	318
Tentio.	249
	Tere.

Terebratio.	787
Terror.	228
Testium dolor.	275
Thoracica facult. & medicam.	721
Θείον Hippocratis quid?	191
Tranquillatio.	504
Transsudatio.	250
Trepanatio.	787
Tristitia.	229
Turgescentia.	245
Tussis.	227

V.

Vapores.	197
Vari.	292
Vellicatio.	250
Veneficia causa morbifica extranea.	237
Venena sunt causa morbifica. 232. dupliciter operantur.	233
Venenum in corpore humano an gignatur?	235
Venæsectio. 506. quatenus est Operatio Chirurgica.	787
Venarum in fronte & temporibus dissectio.	ibid.
Vermes.	284. seq.
Vernus morbus.	159
Vertigo.	277
Vesicans medicam. facultas.	714
Vesicæ dolor.	275
Vigiliæ quid? 618. cur somno præponantur? 619. sunt causa sanitatis. 73. morborum.	225
Vigiliæ	

Vigiliae immoderationes etiam aliquando profunt	
623. seq. an provocent calorem ad exteriora?	
622. effectus.	630
Vigilandi & dormiendi tempus determinari nequit.	624
Virorum morbus.	151
Vitiosae qualitatis vitium Color.	288
Vilus imminutus. 273. depravatus.	277
Ulcus.	137
Uncia.	758. seq.
Universalis morbus.	148
Universalia particularibus non semper sunt praemittenda.	515. seq.
Universalia remedia quae?	518
Vomitibus frequentes. 279. qualitate peccantes.	282
Vomitum Oriticum antecedentia signa.	445
Vomitoria medic. facultas.	719
Vox imminuta. 273. clangosa.	290
Urina signum Diagnosticum evidens. 358. sanguinis conditionem materialem indicat. 361. 380.	
Requisita ad urinae significationem. 382. Urinae liquor & Contenta 386. seq. Optima quae?	
398. Oleosa. 389. copiosa. ibid. Contenta Urinae universalis & particularia.	391. 392
Urinae nubecula, suspensum, hypostasis, an in omnibus urinis occurrant? 392. color citrinus unde?	401
Urinae sanorum similis an in morbis malignis occurrant?	399
	Urina

Urinæ inspectio medium cognoscendi morbos.	309.
errores circa eandem.	ibid.
Urinæ retentio.	721. 280.
incontinentia.	279.
per vomitum aut alvum rejectio.	282
Urinæ pinguedo, spuma.	396.
corona.	ibid.
Urina purulenta.	282
Uteri dolor.	275
Vulnus.	136

Z.

Ζέσις.	245
Ζύμωσις.	ibidem.

F I N I S.

1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

2 1 1 1

Bruno, Jakob Pankratius

Jacobi Pancratii Brunonis Dogmata medicinae generalia in ordinem noviter
redacta, à rebus extraneis depurata, & ad vera, recentiorum praesertim,
principia accomodata

Norimbergae 1670

Med.g. 69

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10084013-0

VD17 12:160196P